

JĀNIS JAUNSDRABINŠ · AIJA ·

78-3
116

Jānis Jaunsudrabiņš

Aija

Vilniaus universitetas
VALSTIS BIBLIOTEKA
80-

Larion Indelis

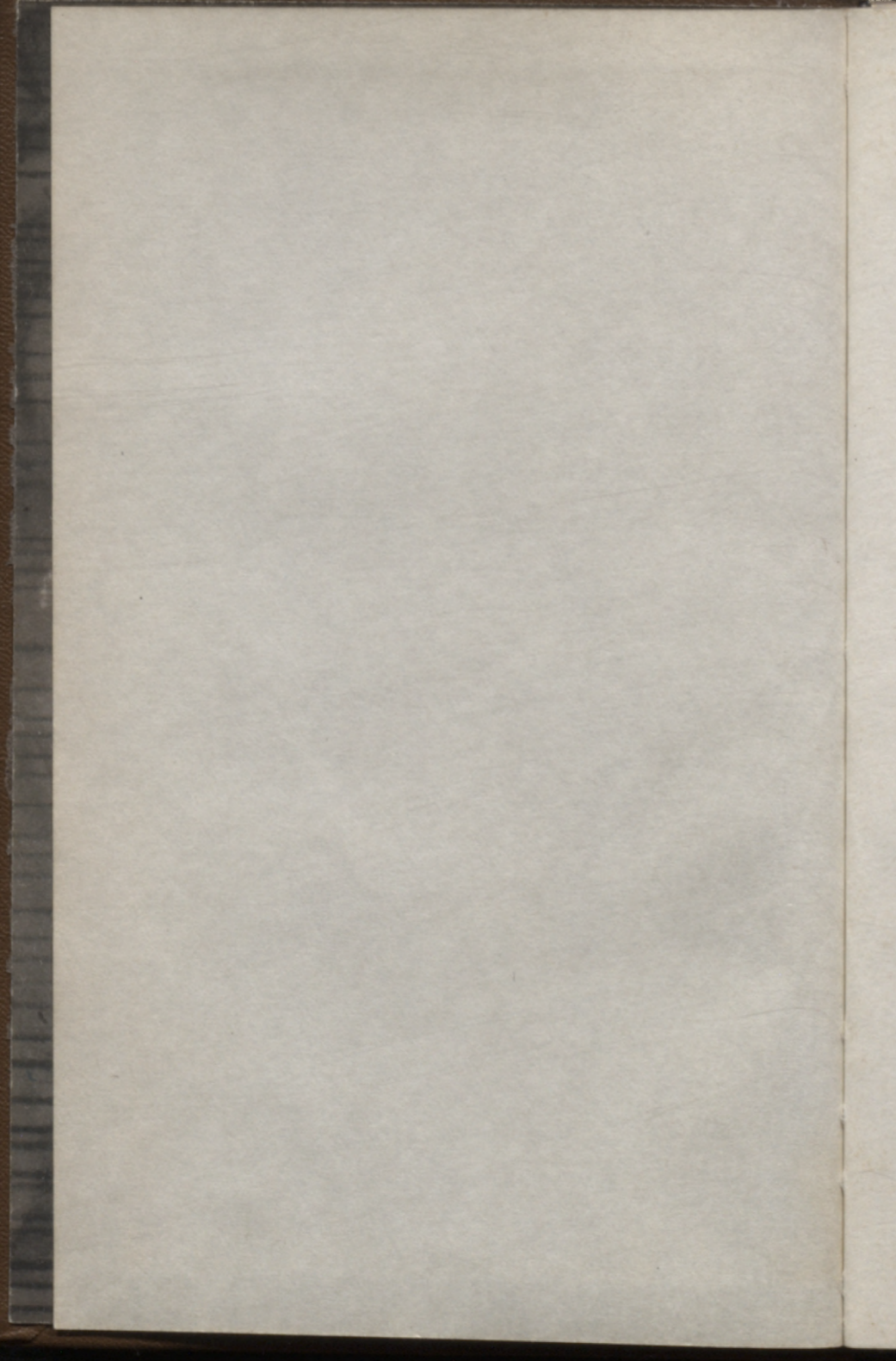
L $\frac{78-3}{116}$

Jenis Jansendracht

Pija

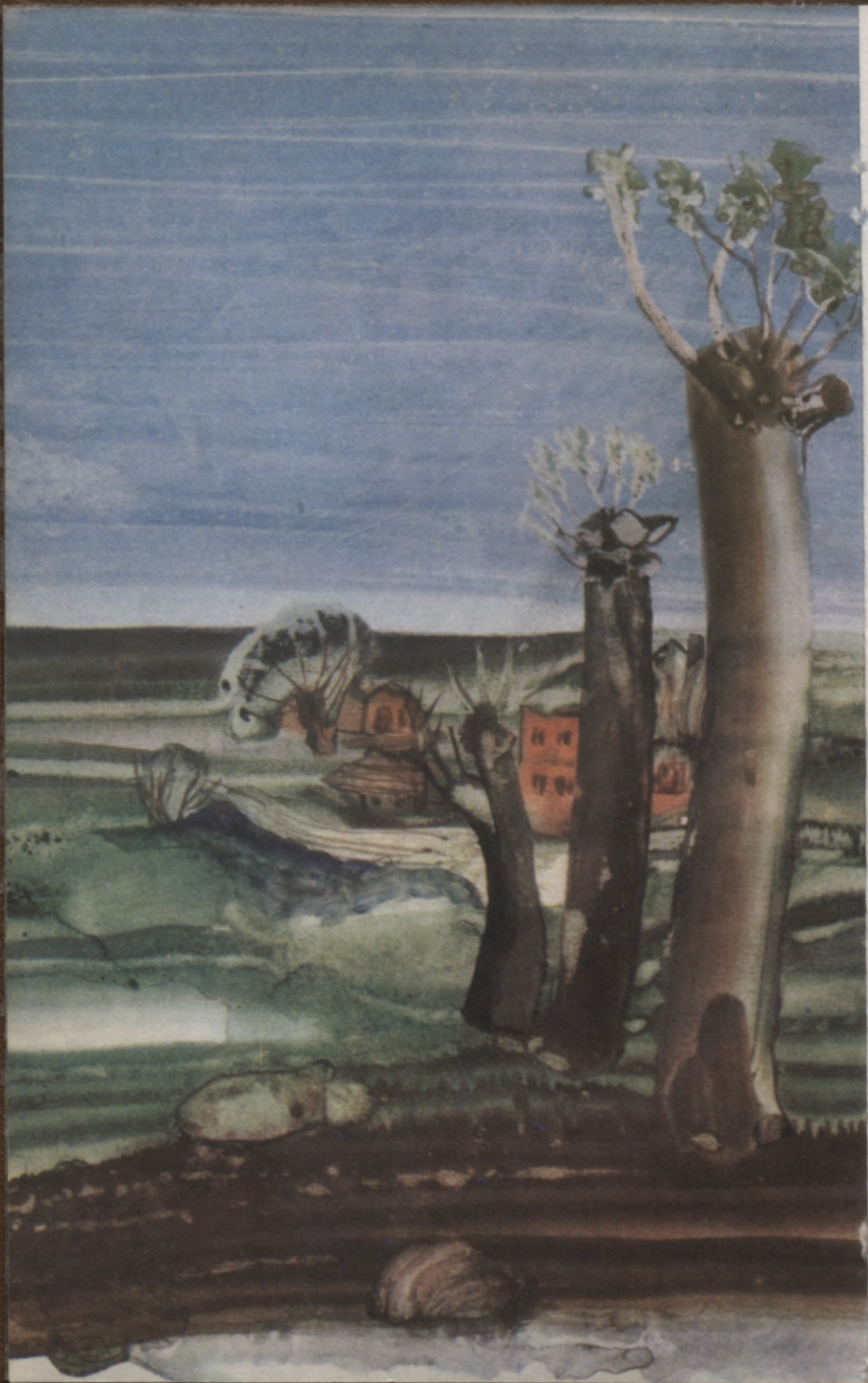

Jānis Jaunsudrabiņš

L 78-3
116

L
810

Jānis Jaunsudrabiņš

Trilōģija

Otrais izdevums

Izdevniecība «Liesma»

Rīga 1977

LI
Ja 928

Vija Lāča- Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTEKA

~~7B-16.632~~, 16 lp

0308105720

Mākslinieks Indulis Zariņš

© Ievads, mākslinieciskais noformējums
«Liesma», 1977

J $\frac{70803-107}{M 801(11)-77}$ 296-77

Cilvēce pazīst daudzus cildenus, traģiskus mīlas stāstus, no kuriem pats spilgtākais ir stāsts par Romeo un Džuljetu. Šekspīra varoņi ir literatūras ideāltipi, kas, gaismas apspīdēti, stāv kalngalā, kam rada saule un kristālfīrs snieg.

Taču mākslinieciskā izziņa nevar aprobežoties tikai ar literatūras ideāltipiem. Tās uzdevums atsegt un parādīt cilvēku ikdienā, jo nevis neizdibināmi likteņspēki, bet daudzkārt paša raksturs ietekmē un pat nosaka viņa mūža gaitas. Šī uzdevuma atrisināšanai nepieciešama vēriņa acs, reāls dzīves skatījums, gudra izpēte, kuras objekts ir cilvēks — vienīgais mākslinieciskās izziņas priekšmets.

Pie visiem tiem vērtīgajiem, dziļas cilvēcības apģarotajiem darbiem, ko radījuši aizgājušā laika labākie latviešu rakstnieki un kas mūsdienu lasītājam ir tuvi un saprotami, pieder arī Jāņa Jaunsudrabiņa triloģija «Aija». Jānis Jaunsudrabiņš, kura simtgade liek pakavēties pie nozīmīgākā viņa mantojumā, pieskaitāms pie latviešu rakstnieku reālistu spožās plejādes, kuru daiļrade nesaraujami saistīta ar dzimtenes dabas, lauku dzīves, bērņības tēlojumu. Mīlestība uz šiem daiļrades avotiem veido viņa sirsnīgo skatījumu draudzīgo tuvību ar lasītāju. Jānis Jaunsudrabiņš nekad nav lasītāja pamācītājs, bet arvien blakusstāvētājs un līdzdzīvotājs. Rakstnieka dzīves vērojumā dominē vēlēšanās izziņāt un palīdzēt cilvēkam,

kas nereti ir vājš, nelaimīgs un jauns. Rakstnieks ir pārliecināts — tikai patiesība, kaut reizēm skaudra, var veicināt pozitīvu cilvēka pārtapšanu. Un griba, nemilīga griba darboties, kāda tā visu dzīvi bijusi «Baltās grāmatas» un «Zaļās grāmatas» autoram.

Un tā Jānis Jaunsudrabiņš tēlo «...lāgiem ar dziļu smeldzi, lāgiem ar jautru smaidu, bet vienmēr cenzdamies būt paties, neko neslēpjot, ne grūtumus, ne sāpes, ne nejēdzības, pat smieklīgas, nožēlojamas un pretīgas dzīves parādības, neko neizpušķojot un mīkstinot,» — tā viņa rakstības veidu tulkojis J. Sudrabkalns.

Trilōģija «Aija» ir Jāņa Jaunsudrabiņa tēlošanas manieres spilgta izpausme. Patiesās lauku dzīves ainas, psiholoģiski niansētie un pamatotie raksturi un pāri visam ideāls — romantiska mīlestība, kas «apņem kā staru gredzens». Tiktāl tā rada R. Blaumaņa «Purva bridējam». Taču tad ceļi šķiras. Kristīnes un Edgara mīlestība tiecas apliecināt mīlestības spēku. Jāņa Jaunsudrabiņa darbs, it kā polemizējot ar to, ir stāsts par tās lāstu. Lomas ir mainītas. Gaišajam, mīlas apmātajam Jānim pretī stāv viscaur tumšā, sulīgi iekrāsotā Aija. Aijas tēls ir reālistisks. Savās tieksmēs, kur krustojas aprēķins un nevīžība, slinkums un melīgums, cinisms un kaisle, viņa ir atbaidoši pilnīga, vitāla un pārliecinoša. Jānim tā ir «liktenīgā sievietē». Šai situācijā autors viegli varēja ieslīgt pārliedzīgā psiholoģismā vai, būdams arī gleznotājs, aizrauties ar krāsainu detaļu zīmējumiem. Taču Jaunsudrabiņa veselīgais reālisms droši nes daiļdarbu uz literatūras klasikas krastu.

Rakstnieks reālists šai romānā ir arī romantiskas mīlestības dziesminieks. Viņš ataino, ka tāda mīlestība kā Jānim — traģiska, vellīga, pat bezjēdzīga, var būt arī visa dzīve. Ne dzīve ar mīlestības piedevu, bet dzīve, kas pati ir tikai un vienīgi mīlestība.

Tā dēvētajai «mīlestības lāsta» problēmai rakstnieks pieskāries vairākkārt. Trilōģijā tā izvērsta jo vērienīgi.

J. Jaunsudrabiņš mīl balto krāsu. Lirikā un glezniecībā viņš to izmanto visai bieži. Stāstā ar to viscaur iekrāsots Jānis Balodis. Viņa pārlietu baltā bezpalīdzība un nepretošanās šodienas lasītāju var pat kaitināt. Taču tā nav izolēta parādība ne latviešu, ne cittautu literatūrā. Apsīšu Jēkabs, K. Skalbe, A. Saulietis — katrs savā veidā devis artavu nepretojošos cietēju tēlošanā. Jānī ir kaut kas no J. Poruka tēlotā sirdsšķīstuma, kas tapis pulgots un smiets, taču patiesībā ir godīga pasīvās inteliģences atbilde, labākais, ko tā zināja un spēja pretī stādīt reakcijas uzplūdiem pēc 1905. gada. Jāņa baltums kontrastē ar sabiezināti sulīgo Aijas tēlu, kam nav nevienas gaišas krāsas, kas ir līdz dzīvnieciskumam vitāla un ar tumša atvara neatvairāmību pievelk Jāni. Šis tēls ir neparasta parādība latviešu literatūrā.

Jānis Jaunsudrabiņš nav dzīves izskaistinātājs. Viņa tēlojumā bieži jāsastopas ar asu nežēlību, viņš apraksta gan skaisto, gan neglīto. Stāsts par Aijas un Jāņa mīlestību beidzas traģiski, viņu sapņi par skaistu dzīvi un mīlestību nepiepildās. Mantas ļaunā vara, ļaužu nenovīdība, vāju raksturu kļūmes, sapņi par laimi, cilvēku atiecības — tas viss tēlots ar lielu spēku.

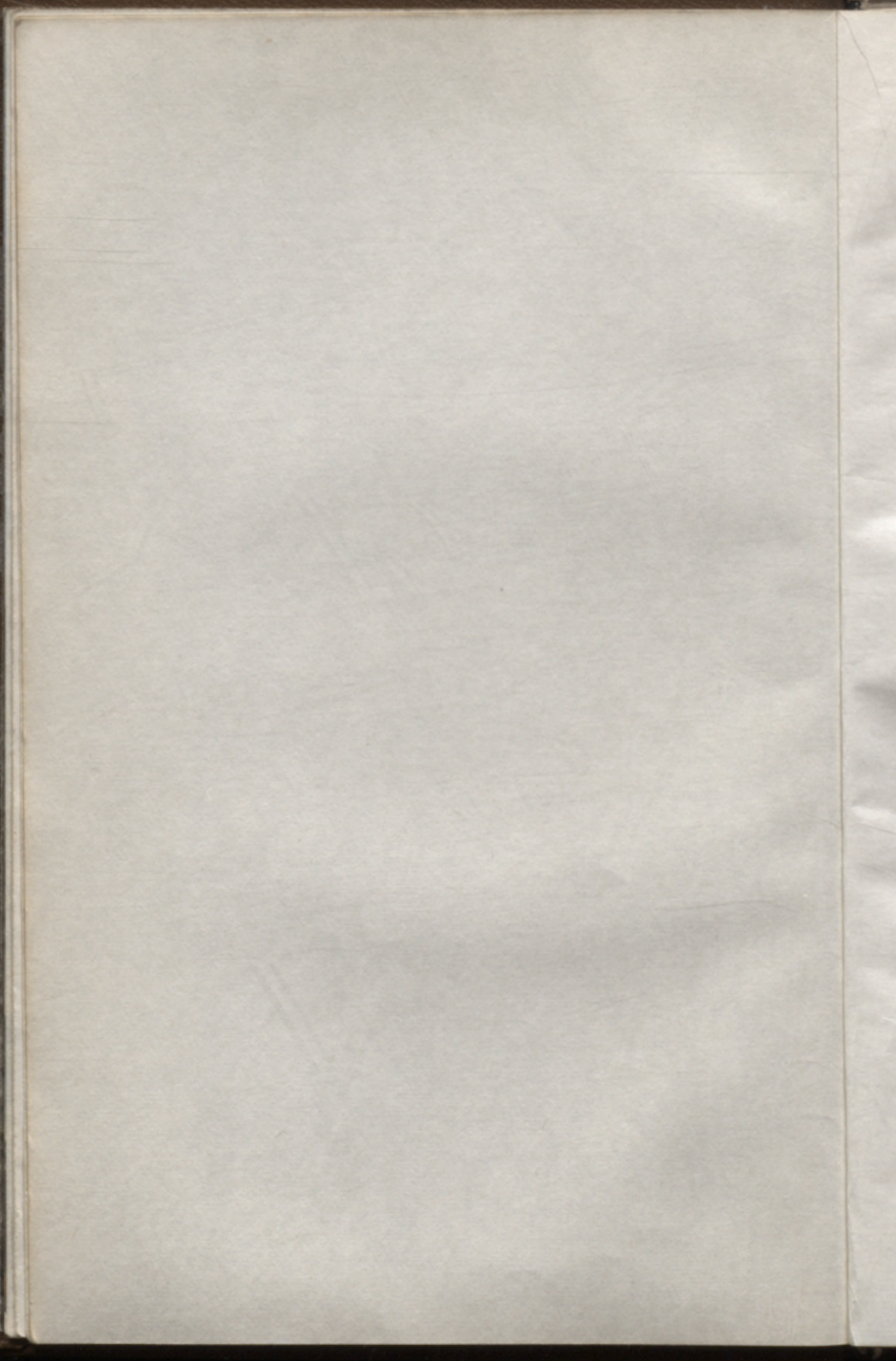
Kārlis Egle atceras, ka reiz sarunā «Aijas» autors izteicies: «Es nemīlu abstraktu, tukšu frāzi. Turos pie konkrētiem tēliem, pie dzīviem cilvēkiem un cenšos tos zīmēt tā, lai skaidri būtu saskatāma un atšķirama katra līnija, katra kroka, nokrāsa, atēna. Nekas manos darbos nav izdomāts.» Reiz Jaunsudrabiņš paziņām lasījis savu tēlojumu par kokiem. No nedaudzajām laikabiedru atmiņām gribētos minēt tieši šis rindas: «Lieli un mazi, slaiķi un sīki, vienkārši autora skatījumā, klausītāju iztēlē tie notēlojas kā dzīvas būtnes, kas dabas plašajā panorāmā dzīvo savu īpatnējo dzīvi līdztekus cilvēkam. Jaunsudrabiņš to notēloja tik vienkārši, sirsnīgi, silti, ka varēja klausīties ar visdzīvāko interesi. Un ne vien izteiksme,

stila vienkāršība, bet arī viņš pats šķīta kā vienkāršības iemiesojums.»

Jāņa Jaunsudrabiņa triloģijā «Aija» un citos viņa labākajos darbos ietverta daļa no latviešu tautas dzīves, un tā notēlota reālistiski, patiesīgi. No viņa darbiem ar mums runā godīgi zīmētie sava laikmeta raksturi, kuru patiesuma priekšā šodien, kā arvien, noliecam galvu, tajos jūtama lauku dzīves un nezūdošās bērnības krāsainā paleta.

Aivars Jansons-Saiva

Rija

SĀKUMS

Kas var tās reizes saskaitīt, cik esmu mērojis garo ceļa gabalu no Jaunjelgavas līdz leišu robežām. Esmu gājis dienā, kad saule spiež un mute izkalst tā, ka jāsāk gaisu rīt. Esmu gājis ziemas laikā, kad diena drīz vien tevi nodod ilgai, neaptverami plašai naktij; kad sniega līdzenumi un pālsī meži stāv kā sveša pasaule visapkārt; kad zvaigznes spīguļo un jauns vai dilstošs mēness guļ tālā zilumā kā zelta iekava. Esmu gājis pārkoņa naktīs, kad zibeņi šaudās krustodamies un gaismo ceļu zilīsārti. Uz ceļa galu aizvien esmu bijis stipri noguris un baidījies nosēsties ceļmalā, lai nebūtu pārāk grūti piecelties. Ir gadījušies braucēji pavisam tukšā, kuri varbūt labprāt mani būtu paveduši, ja būtu zinājuši manu nogurumu; bet es gāju pieņemt vingriem soliņiem, ja no muguras puses tuvojās ratu rīboņa, un dažreiz pat svilpoju. Arī tagad es vēl šai ziņā gudrāks neesmu kļuvis.

Sovasar man, tā ejot, gadījās savāds ceļabiedrs. Es izgāju no Jelgaviņas īsi pirms saules noiešanas, sestdienas vakarā. Diena bij karsta, un tāpēc tagad, kur krūmi un koki meta garas ēnas, iešana likās tirais baudījums. Biju nogājis tikai četrpadsmit verstu, kad jau pilnīgi satumsa. Tumsu paveicināja viļņveidīgi, apsarkuši mākoņi, celdamies no rītiem un drīz pēc saules rieta aizsegdami paši savas sarkanās malas.

Jā, taisni četrpadsmitajā verstē es izdzirdu ceļmalā klusu dudināšanu. Man kļuva baigi. Bija taču daudz dzirdēts un lasīts par sastapšanos nakts laikā ar vājprātīgiem. Ieroču man nekādu nebij, izņemot labi smagu bērza nūju. Es pagāju uz ceļa otru pusi, jo man likās, ka dudināšana nāca no tās malas, pa kuru es gāju. Ja ceļš mums bija starpā, tad es varēju šādā vai tādā gadījumā rīkoties pēc

vajadzības. Pat izbēgt tad vēl varēja cerēt. Ticis lielceļa otrā malā, es viegli soļoju pa zāli, lai varētu svešajam nepamanīts garām tikt. Ja arī tas bij godīgs cilvēks, tad tomēr — garu ceļu svešiem kopā staigāt nav omulīgi, sevišķi naktī, kad tik patikami būt katram savu domu miglā. Tuvāk ticis, ieraudzīju uz grāvmalas sakumpušu melnumu. Un šis melnums nemitīgi pūrdēja:

— Un es, tas mazais asariņš, tur iekšā peldētu...

Es biju kādreiz dzirdējis šādu dziesmu. Tā bija dzērāja vēlēšanās, kaut mūsu zemīte būtu brandvīna ezeriņš. Jau domāju, ka kļūšu nepamanīts garām, kad melnums saligojās un iesaucās:

— Hei! Draugs vai ienaidnieks?

— Kā vēlaties! — es stingri atsaucos, sažņaudzu savu nūju un apstājos.

— Nāc, draugs, šurp! Vai tālu iedams?

Es, turpat ceļa malā stāvēdams, pastāstīju, cik garš ceļš man priekšā.

Ak, tad jau esot mums abiem uz vienu pusi; verstu četrdesmit varēšot klambot kopā. Viņam, pagāni, solījušies atbraukt pretim, bet, vilka maltītes, neatbraukuši. Pie Skrīveriem gribējis acis izskatīt — bet nekā; izmeklējis visas iebraucamās vietas Jelgaviņā — nekā. Lai nu šis mērcējot savas jaunās kamašas pa rasu. Ko tādi mūžiki gan zinot no pienākuma apziņas.

Redzēdams, ka vēl nedomāju viņam tuvoties, svešais pilnā kaklā iekliedzās:

— Mūmija, ko stāvi? Nāc iepravī dūšu! Tā kā tā bez saules mājā netiksim.

Kaut gan es kā augškurzemnieks no «tu» nebaidos, tad tomēr tagad no pilsētnieka mutes tas nebij visai patīkams. Es tāpēc, runādams ar svešo, saucu viņu par «jūs» un šo «jūs» sevišķi uzsvēru. Un tas tiešām līdzēja. Vēlāk viņš pret mani kļuva pavisam pieklājīgs, un nakts aizritēja nemanot tāpat kā tās četrdesmit verstes zem mūsu kājām, jo svešais sāka stāstīt šo un to.

Negribēdams, lai šis piedzērušais tēviņš vakara laikā kļūst klājš, es piegāju viņam klāt, padevu roku un apsēdos. Nu svešais gribēja zināt, kāds man esot vārds.

— Jānis, — es atteicu.

— Hei! — svešais atgāzās gandrīz augšpēdu, tad atkal sametās uz priekšu un uzsita ar pudeles dibenu uz zemes. — Tad mēs esam vārdabērļi. Dzer, Jāni!

Pudelē nekā vairs nebij.
Es to pieliku pie lūpām un teicu:
— Tukšs!

— Tas ir labi, tā vajag: kad dzer, tad dzer, kad strādā, tad strādā!

Jānis iebāza tukšo pusstopa pudeli kabatā, un mēs cēlāmies un sākām staigāt.

Sēdēdams es raudzīju ieskatīties svešā sejā, lai izziņātu, cik viņš vecs un kā izskatās, bet tumsa bija par lielu. Redzēju tikai, ka viņam melnas ūsas un tāda pat platmale galvā. Pēc balss spriežot, viņam varēja būt gadu četrdesmit vai vēl vairāk, bet, kad vēlāk gājām un lēkājām pār grāvjiem, tad man likās, ka viņš ir tīrais puika, varbūt vēl jaunāks par mani.

Kad bijām labu brīdi gājuši, Jānis sāka sūdzēties, ka briesmīgi slāpstot. Es viņu mierināju, ka tiksīm drīz pie kroga, kur varēs nodzerties pēc sirds patikšanas alu, augļūdeni vai kvasu. Bet te netālu no ceļa bija kādas mājas. Mēs redzējām pret bālgano, smago debesi tumšu jumtu ar diviem skursteņiem un slaiku akas vindu vienā galā. Nu Jānis tikko varēja vairs parunāt, tik sausa piepeši bij kļuvusi viņa mute. Viņš pārlēca pār asi plato grāvi kā zaķis un mudināja mani darīt to pašu. Tā kā arī man drusku dzert gribējās, tad bridām abi taisni pa kartupeļiem, tad pa kāpostu dārzu, pāri visām vijām, līdz beidzot nokļuvām sētsvidū pie akas. Iedami nerunājām ne vārda, lai neiztraucētu suņus. Bet nu akas vinda taisīja tik nejauku brēkoņu, ka suņi klētspriekšā uzreiz aizvilkās šausalīgā dziesmā. Un tad tie gāzās šurp, lieli, pinkaini kā lāči. Man vajadzēja krietni strādāt, lai Jānis varētu dzesēt savas slāpes. Tā es pats pie dzeršanas nemaz netiku, jo Jānim vēl galva bij akas spainī, kad no istabas iznāca balts vīrietis un, rokas mētādams, rupjā balsī mūs rīdīja. Mēs, negribēdami ielaisties nekādos izskaidrojumos, kāpām savu ceļu atpakaļ. Suņi lēca pa kāpostiem, ka brikšķēja vien. Vīrietis kļuva vai traks. Viņš kļiedza un lamājās.

— Pagaidiet, zagļi! Es šaušu! — viņš sauca.

Bet mēs taču itin labi redzējām, cik viegli viņš viciņāja rokas, kad iznāca no istabas mūs rīdīt, un nebēdājām.

Uz lielceļa tīcis, Jānis noliecās un apraudzīja savas

kamašas. Apraudzījis nopūtās. Aukstais akas ūdens, likās, bija noskalojis viņa skurbuli.

Mājās uzgēja un rēja suņi. Bija dzirdamas arī sieviešu balsis. Bet mēs jau bijām gabalā.

— Vai redzēji, kas tur mazās klētiņas priekšā bija, kur garām gājām? — Jānis man noslēpumaini vaicāja.

Man tiešām likās, ka tur sēdēja cilvēks, kāda sieviete, apsegusies ar pelēku lakatu; bet viņa sēdēja tik mierīgi, kā sastingusi, un es nodomāju, ka esmu maldījies.

— Tur uz klētspriekšas sēdēja Anna vai Minna, vai Māre. O, es to burvestību pazīstu. Klētiņā viņa nevar izturēt; aizmigt tā kā tā nav iespējams. Viņa gaida sava zēna. Bet zēns varbūt ir iegriezies citās mājās pie Līzes vai Dārtes. O, es to burvestību ļoti labi pazīstu. Laiku esi cilvēku mīlējis — vēlāk vairs ne ceļā satikt viņu nevēlies. Nāk prāts un aprēķins starpā un izjauc visus sapņus. Ir jau arī vēl tikai vasaras vidus. Lai tikai nāk rudenis, gan tad šī pati pelēkā meita nesēdēs vairs kā akmens. Kad es vēl ganos gāju, man varēja būt tā gadu piecpadsmit, tad visa mūsu māja bij kā apburta pa vasaru. Ir es, puika, biju palicis tīri dulls. Bet nāca rudenis, un viss noskaidrojās, kā migla nolija.

Nu Jānis sāka stāstīt par savu toreizējo saimnieku, to māju kalpu un galvenām kārtām par savu mīlestību. Kaut gan viss gāja nesakarīgi, tā ka man uzrakstot bij diezgan daudz pūļu stāstīto daudz maz literāriski savirknēt, tad tomēr, kā jau teicu, tās četrdesmit verstes bija noietas pavisam nemanot. Tīri satrūkos, kad tikām ceļa jūtīs un bij jāšķiras.

Jāņa stāsts, kam es vai nu pareizu, vai nepareizu virsrakstu esmu devis, bija šāds:

I

Jau no mazām dienām man patika skuķes. Ja pie rotaļām nebija meiteņu, tad man nebija nekāda prieka. Līdzko nācu skolā un iemācījos drusku burtus vilkt, tūlīt sāku rakstīt mīlestības vēstules. Līdz iesvētīšanas laikam man jau bija izbijušas vairākas «brūtes».

Bet viena skolā nāca, kurai neuzdrošinājos rakstīt, kaut gan man viņa patika par visām labāki. Tā bij par

mani gadu vai arī divus gadus vecāka, ļoti skaista un apdāvināta meita, bagāta saimnieka audzēkne. Jau viņas vārdā vien varēja iemilēties. Bet vai es pavisam varēju uzdrošināties ieņemt šādas domas savā galvā? Kas tad es tāds biju? Nabaga zēns, kalpa dēls, mūžīgās postalās iekāpis, melnu lakatiņu ap kaklu, mūžīgi salāpītiem elkoņiem un sēžamo vietu... Nē, Aijai es nedrīkstēju rakstīt. Viņa varēja justies aizskarta un apsūdzēt mani skolotājam. Es tāpēc rakstīju vēstules citām meitenēm, bet domās man bij vienmēr Aija. Vai stundas, vai brīvlaiks, visi mani skati zināja, kur notvert viņu.

Pirmdienās Aijai aizvien bija kaltēti zirņi, pilna kabata zirņu. Viņa bija devīga un izdalīja tos meitenēm un arī zēniem, kuri bāzās virsū. Man, nomaļis sēdošam, bij brīnums, kā viņai nav žēl izdalīt tik gardu mantu līdz pat pēdējai saujai. Šī īpašība Aiju manās acīs pacēla vēl augstāku, un es viņu sāku nīdēt. Kad zēni dažreiz savā starpā pārrunāja, kuras meitenes tās skaistākās, un kad gandrīz visi pirmo tūlīt minēja Aiju, tad es viņiem nepiekritu. Es teicu, ka Aija priekš saviem gadiem par lielu un par resnu, ka acis viņai par mazām un vaigi pārāk apaļi. Es viņu nokritizēju tā, ka beigās pašam kļuva tīri nepatīkami. Var būt, ka citi zēni tomēr nomanīja, ka domāju pavisam citādi nekā runāju.

Bet tad nāca savāds gadījums. Mana visas ziemas klusā vēlēšanās bija piepildījies: mans tēvs bij mani saderējis uz Lapām par ganu. Tās bija mājas, kurās arī Aija mita. Trešdienas vakarā krogā bija saderēts, un ceturtdienas rītā, no mājām atnākusi, Aija man to paziņoja. Pirmoreiz viņa mani toreiz uzrunāja un vēl turklāt tik laipni, ka es nosarku kā vēzis. Nu man bija žēl, un es dusmojos uz sevi, ka daudzreiz tiku runājis ļaunu par šo labo meiču. Bet visvairāk dusmu man bij par to, ka vajadzēja nosarkt, kur biedri redz, tie paši biedri, kas paši dzirdējuši manus asos vārdus par šo Aiju, kuras balss un vārdi nule mani apmulsināja.

— Tu, Balod, tagad nāksi manā vietā, — viņa man teica, kad pie ūdens toveriša sastapāmies.

Es brīnējos.

— Tavs tēvs tevi atdevis mūsu saimniekam par ganu.

Nu es sapratu, un mani sagrāba liela laimes sajūta. Es pasniedzu Aijai stopiņu un teicu:

— Laikam ganīšana viegla...

— Ļoti, — Aija nodzērusies atteica. — Visapkārt kārtis. Ganībās lazdas, ogas. Saimniece ēst labi dod. Klātu upe, zivis, vēži.

Tad Aija gāja klasē. Es viņai sekoju, laimīgs, gandrīz lēkādams.

Kad es biju nosēdies savā vietā, tad pametu acis uz meiteņu pusi. Tur es sastapu Aijas skatu, un tas mani apdedzināja kā uguns.

No šā brīža es vairs ne acumirkli nevarēju atsvabināties no spiedīgām, saldām domām par šo meiteni. Bībeles stāstos, katķismā, ģeogrāfijā — visur iekšā jaucās Aija. Un aizvien biežāk iznāca man viņu satikt vai nu pie ūdens, vai uz trepēm, vai pagalmā. Reiz es viņai vaicāju:

— Un tu arī vēl turpat dzīvosi?

— Kur tad lai es eju? Es taču būšu par meitu, — viņa dzestri atteica.

Šis «taču» mani apbēdināja. Ar to viņa gribēja norādīt, ka es būšu tikai gans, kuram cita nekā nav un arī nevajaga, kad tik vakarā sava lāviņa un piedevām izsutuši kāju pirksti un miega pilna piere. Bet Aija nebij nekā ļauna domājusi, tā teikdama; viņa gribēja tikai palielīties ar to, ka sešpadsmit gadu veca jau nesīs visas lielas meitas nastas. Nē, mani pazemot viņai nebija ne prātā nācis, citādi viņa manis nemaz nebūtu ievērojusi. Gluži otrādi: viņa mani turēja jau pa pusei kā māju cilvēku. Kad kabatā viņai grabēja taukšķēti zirņi, tad es bez prasīšanas sauju dabūju. Aija itin vienkārši pienāca un teica:

— Turi riekšavas!

Reiz viņai bija rieksti, pašas lasīti un tepat līdz pavasarim saglabāti. Kad skolnieki tos pamanīja, tad grūzdamies un brēkdami ielenca Aiju. Un tomēr viņai bij priekš manis vēl atlikušie veseli seši.

— Kas neprasa, tam vairāk, — Aija teica un sniedza man riekstus tik svinīgi, kā kad būtu pilna sauja.

Arī citi lielākie zēni bija skaita ziņā dabūjuši tikpat daudz, bet mani bija daudz pilnāki. Un, kad Aija reizē ar citām iesvētāmām meitām atvadījās, tad arī man spieda roku un teica:

— Nu tad — pēc dažām nedēļām tu būsi mūsmājās! Es paskatījos visapkārt, vai biedri redz un dzird.

Nu man nāca dienas, pilnas tumšu gaidu un vēl nekad nebaudītu sēru. Es staigāju ik dienas kā apmāts jau no paša rīta un vakaros nevarēju ne aizmigt, nedz arī nomodā būt. Skolotājs brīnījās par manu nolaidību mācībās, jo līdz šim es aizvien biju čaklāko skolnieku skaitā. Bet neviens nezināja, ka Aija tur vainīga. Viņas dēļ man nemaz nenācās grūti palikt par vislielāko muļķi.

Pēc ilgas, moku pilnas gaidīšanas beidzot bija pagājuši nedēļa. Veselu nedēļu es nebiju Aijas redzējis! Un es sāku domāt, cik ilgi vēl līdz tai dienai, kad ar viņu tikšos. Tagad bija marts — kur tad vēl aprīļa veselas divdesmit divas dienas! Nē, es gribēju kaut kādi šo laiku saīsināt. Man taču muižā dzīvoja tēvamāsa. Ar muižas zēniem es tur dažreiz tiku aizstaigājis paciemoities. Arī šosestdien es varēju to darīt. Laiks bija silts un patīkams. Un tad ir jāiet Lapām garām. Var būt, ka viņa iznāk sētsvidū vai istabas galā un pasaka kādu vārdu. Un varēja gadīties vēl labāk: viņa varēja nākt no mācītāja muižas mums pretim, jo mācītāja muiža bija netālu no lielās muižas.

Kad gājām, zēnu soļi man likās neciešami gausi, kamēr nokļuvām līdz Lapām. Kad Lapas bij aizsniegtas, tad es vēros uz gludo sētsvidu, acu nemirkšķinādams, bet tur nebij manāms neviens cilvēks. Kūpēja skurstenis. Izskrēja suņi pa vārtiem un rēja mūs. Laikam taču Aija nebija vēl pārnākusi, citādi viņa būtu kaut pa logu paraudzījusies. Mēs gājām, skaļi čalodami, un arī meitenes gāja turpat mums pa priekšu. Es gainājos ar suņiem un paliku citiem drusku nopakaļis, bet Aija nekur neparādījās. «Ja viņa būtu mājās,» es domāju, «vai tad nevarētu iziet pēc žagariem vai pie akas ūdeni pasmelt?»

Nu mani soļi kļuva aizvien gausāki. Bija bail, ka tikai mēs netiekam mācītāja ceļam garām, pirms iesvētāmie bērni atlaisti. Ja mēs tāpat skrejam arī tagad kā pirmīt, tad tās trīs verstes nebija ko manīt. Un es sāku biedru uzmanību novērst uz dažādām lietām, kas atradās ceļa malā vai gaisā. Meitenes jau, mums ar Lapu supiem kaujoties, bija aizgājušas labi tālu priekšā. Nu es saķēru tuvākā biedra roku:

— Klau — vai nedzied cīrulītis?

Un mēs apstājām, aizturētām elpām klausījāmies un, muti paplētuši, blenzām viegli apkūpušajā pavasara gaisā.

— Blēņas! — viens iesaucās. — Vai pirmoreiz cīrulis dzirdams?

Nu sākās ilgas valodas, vai cīruļi pavisam iet projām, vai viņi tikai nedzīvo pa ziemu tepat kopā ar zvirbuliņiem. Man patika runāt, un es raudzīju pēc iespējas visus soļus darīt mazākus un retākus. Es jo sīki izstāstīju, kad un kur mans tēvs reiz redzējis ap pašu jaungado cīruļus. Tomēr kāds ieminējās, ka jāejot ātrāk, — meitenes būšot jau mājā.

— Tev tik tās meitenes, — es atteicu.

Un zēns nokaunējās, sāka stostīties un gāja pavisam lēnām.

Vēl mums atlika ko iet tikai kāda verste vai mazāk. Es noliecos pie grants gubiņas un sāku rušināt apsusējušās smiltis.

— Krīta te nav, — zēni ieminējās.

— Kas var zināt, varbūt tomēr kāds gabaliņš.

Nē, zēni manis nemaz negribēja gaidīt, ja es par niekiem te gribot rakņāties. Un viņi aizgāja.

Man nekas neatlika kā iet viņiem līdzī.

Tepat jau bij krustceles, tepat ceļš nogriezās uz mācītāja muižu. Pa to gāja salicis vecītis; vairāk neredzēja nevienas dzīvības.

— Bet kas tad tas? Kur manas grāmatas? Ak tu dievs — tās es taču aizmirsu skolā! Noliku blakām maizes kulītei un aizmirsu. Ko nu?

Zēni brīnējās. Gandrīz visi viņi redzējuši, ka grāmatas man bijušas padusē. Es vēl nevarējis suņiem ar akmeņiem lodēt, kā pienākas.

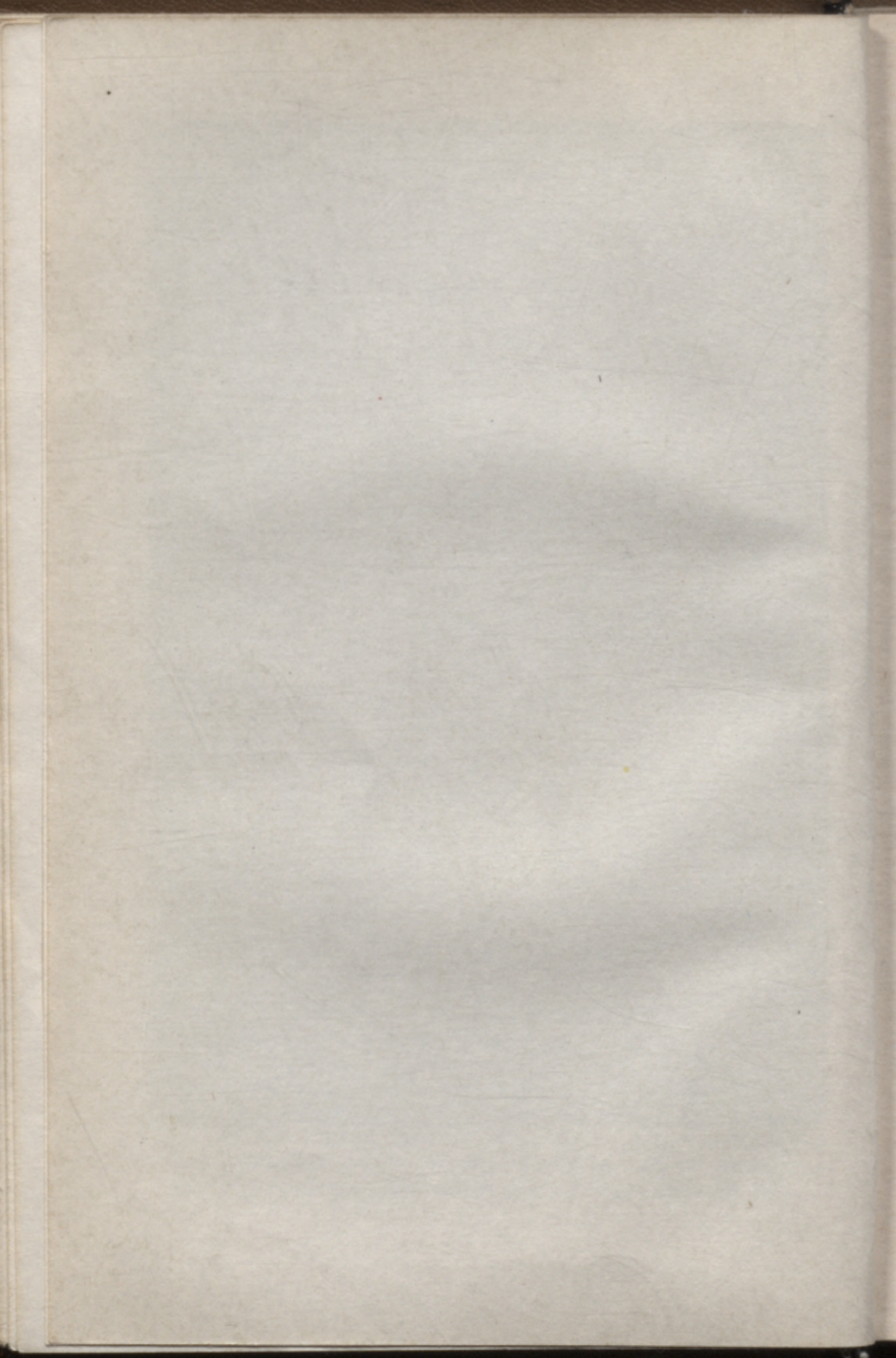
— Grāmatas taču nav putni, — es teicu un pacēlu abas rokas gaisā.

— Patiesi, ja jau būtu bijušas, tad būtu, — kāds teica.

Gadījās citi atkal ar padomiem. Viens solījās izlīdzēt ar savām grāmatām. Šis izmācīšoties šodien, es varot rītu mācīties vai visu dienu. Bez tam šie jau varot iet rīt-vakar uz skolu, tad taču atliekot vēl viss vakars un pirmdienas rīts.

Bet es nebiju piedabūjams tālāk iet. Guļamistaba, kur grāmatas palika, netika aizslēgta, un pa svētdienu, kas zina, varēja iedauzīties šis vai tas. Pasaule taču ir

Jauna. Pie jaunām grāmatām tikt man nenāktos nemaz tik viegli kā dažam labam no maniem līdzgājējiem un runātājiem.

— Pagaidīšu to veco tēvu, un tad kāpsim reizē atpakaļ, — es telcu un apsēdos uz grants gubiņas. Biedri izlamāja mani un aizgāja.

Vecais vīriņš rāpoja kā vabole. Grūti bija zināt, vai viņš nāk šurp vai iet projām. Tā varēja būt balta bārda, kas spīdēja zem melnās jērenes, tie varēja būt arī mati. Tomēr likās, ka vecis kust uz šo pusi. Bet vai tad es viņu varēju sagaidīt? Un vai tad man viņa vajadzēja? Kad zēni bij nozuduši aiz muižas šķūņiem, es cēlos un gāju. Ko tad vecais vīrs man varēja pateikt? Varbūt viņš mācītāja muižai tikai garām gāja. Un, ja viņš būtu arī ubags, tad tomēr dabūja kukņā savu sviestmaizi un tika izraidīts, — kas viņam bēda par iesvētāmiem bērniem? Droši ticams, ka Aija sen jau mājā. Un es sāku iet mudīgāk.

Ticis pie grants gubiņas, kur pirmīt meklēju krāsainus akmēņus, es apstājos. Vajadzēja paskatīties vēl uz muižas pusi, vai šie nav kādā aizvējā un neskatās. Uz ceļa nebija neviena, tikai vecais vīriņš cēla lēnām savas likās kājas uz mācītāja muižas pusi. Es žigli izkašāju savas grāmatas un tad palaidu tecipus.

Necaurredzamā plēve augšā kļuva aizvien biezāka un pelēkāka. Arī vakars vairs nevarēja būt tālu, kad tiku pie Lapām. Skurstenis vēl aizvien kūpēja. Sētsvidū stāvēja resna sieva un skatījās uz ceļu. Suņi rēja, bet es negaiņājos, un drīz vien tie mitējās. Vai tā varbūt bija mana nākošā saimniece? Droši vien, jo kalpu sievas nemēdz vis tā nodarboties. Un, ja tā bija saimniece, tad droši vien mani pazina, jo kamdēļ tad viņa tik stipri skatījās uz nieka zēnu? Bet, ja pazina, tad Aija taču mani bij redzējusi un pastāstījusi, ka es tas esmu, viņu nākošais gans. Ak, kā mani mocīja šis gans! Kamdēļ gan es nebiju jau puisis? Kamdēļ es pēc Jurgiņiem nevarēju te pa šiem tūrumiem staigāt arklam pakaļ un iet ar izkapti un grābekli pa līci? Tad Aija nāktu ar brokastu un launagu... Atgriezties un paskatīties vēlreiz uz Lapu sētsvidu es negribēju, bet šķielēju cik varēdams un redzēju, ka saimnieces tur vairs nebij. Te arī rija aizsēda visu māju. Es apstājos. Rudenī te šo riju man varbūt vajadzēs palīdzēt sērst. Varbūt mēs ar Aiju tad būsīm uz

strēķa un velsim lielām plēkšām sagulējušos labību. Bet varbūt viņa dos pa lodziņu rudzu kūļus, un es būšu paserē. Un tad mēs cepsim griežņus rīfas krāsni...

Ierējās atkal suns, un es satrūkos. Ko tad es te stāvēju kā mulķis?

Debesis pavisam sabrieda, sāka jau liņāt pelēks, silts lietutiņš, bet likās, ka tas drīz vien pāries. Vēl jau arī dažās piekrastēs bij noskalojams sniegs, un tāds silts lietus nevarēja būt par ļaunu.

Pie Lapām nogriezās celiņš, pa kuru es taisni varēju aiziet uz mūsmājām, ja nebūtu vēl bijis jāiet uz skolu. Tur man bija atstāta kulīte ar sakaltušu maizes kancīti un tukšu cibu, kura pirmdien atkal jāpilda. Ja jau būtu aizgājis ciemā, tad būtu cita lieta: tad pirmdienas vakarā būtu aizskrējis uz mājām pēc ēdamā, bet tagad es varēju izdarīt to uzreiz labāk nekā varbūt rīt iet no lieka uz skolu.

Pagājis gabalu pa lielceļu, es ieraudzīju Aiju. Viņa gāja pa to celiņu, pa kuru es būtu gājis uz māju, ja nolādētā vajadzība nebūtu spiedusi liekt likumu. Nu tur nekā vairs nevarēja darīt. Iedomājoties, ka tā mēs būtu satikušies, ja es būtu pamanījis viņu uz celiņa neilgi atpakaļ, man pie sirds piekārs kā akmens. To bij tik grūti nest, ka es ievaidējos un apstājos. Es nevarēju paspert vairs ne soļa.

Aija bija pavadījusi kādu vecu sievu ar strīpainu dekāti ap pleciem. Tā tagad aizsteberēja pa skujām atskatīdamās. Viņa arī mani bija pamanījusi un nu skatījās šurp vienā gabalā. Varbūt viņai bija brīnums, ko es tur stāvu uzkalniņā kā miets.

Aija bija kādu verstī attālu. Nu es varēju droši stāvēt ar savu akmeni pie sirds un slapjām acīm raudzīties uz viņu. Vai viņai tas nebija vienalga? Ak, viņa jau taču tika iesvētīta, un man bija vēl tikai piecpadsmitais uz muguras.

Gans! Gans!

Pats nezinu, kā tiku mājās, bet mājā atradās arī kulīte ar cibu. Māte šoreiz nebārās, ka velti plēsis pastalas, ko viņa aizvien mēdza darīt, ja pagāju kaut desmit soļi bez vajadzības. Viņa redzējusi mani uz ceļa un mājusi ar roku, bet es laikam nepamanījis. Viņa pat nevaicāja, kamdēļ es nācis atpakaļ, ja jau biju palaidies iet uz ciemu. Visu viņas galvu bija aizņēmušas priecīgas do-

mas. Viņa bijusi pie manas nākošās saimnieces, jo pie derēšanas pavisam aizmirsusi pieminēt pastalas un autus. Nu māte stāstīja un priecājās. Kā tikai šī tikusi izcienāta un izmielota: sivēna gaļa, kartupeļi, sagrūstas pītes ar pakrējumu. Pie vakariņām viņai citas runas nebija kā tikai par Lapām un cik man tur būšot labi, ja jau saimniece tik laba un devīga.

— Nu, velns jau aizvien pūlas ragus un asti aplēpt... Redzēs, kad dzīvos... — tēvs vienaldzīgi no-teica.

Un Aija, kas tā tikai esot par meitu! Kā liels cilvēks viņa tev saprotot un zinot. Šai roku pabučojusi, atva-dījusi lielu gabalu, lai suņi nerej. Kā jau bāreņa bērns, tāds jau mākot un zinot, kā pasaulē jādzīvo.

Man patika tas, ka māte par Aiju tik labi izsakās, bet es neliku to manīt. Kad māte apstāja stāstīt un vai-cāja, vai nevajagot putras, es papurināju galvu un no-liku karoti. Tad es teicu:

— Jā, neko teikt, viņa diezgan labi mācījās.

III

Savādi, ka man no pašām mazām dienām bieži vien ir prātā stāvējusi nāve, un vienmēr es no viņas esmu ļoti baldījies. Arī tagad tas vēl tā.

Īsi pirms lieldienām man gadījās saslimt. Nezinu, kas tā bij par kaiti. Mani mocīja briesmīgs kāsus un rūgtas kraukas. Vajadzēja dienas divas pat nogulēt. Ārā spīdēja silta saulīte, bija rāms laiks, un pa grāvjiem droši vien gāja līdakas, bet man bija jāguļ. Pa slimības laiku es no sirds lūdzu dievu, lai viņš mani uzturētu dzīvu kaut līdz Jurgiem. Kaut es dabūtu ar Aiju vienās mājās padzīvot dienu, divas dienas — tā bija mana vie-nīgā vēlēšanās. Bet slimība nebūt nebija tik ļauna, un es nodzīvoju ar Aiju kopā visu vasaru.

Ak, kas tas bij par prieku, kad pienāca Jurgu rīts! Pavisam agrī ieskrēja pa olnīcu vēl diezgan spirts ve-cis ar lielu, melnu zirgu, zvanu pie ilkses. Es domāju, ka tas ir atbraucis Karlīnei pakaļ, bet vecis, sētsvidū pietu-rējis, kļiedza:

— Kur tad ir tas mans jaunzēns?

— Tūlīt, tēt, tūlīt, — mana māte, no istabas izskrējusi, atvidzināja. Tad viņa steidzās uz klēti, lai sakravātu manu mantību skolas lādītē. Arī es devos viņai pakal, pazagšus aplūkodams braucēju un zirgu.

Es tiku aizvien derēts uz savām drēbēm, un tāpēc mantas man bij diezgan. Citi gani, salīdzinot ar mani, bija tīrie ubagi, kad Jurgos izgāja pie saimnieka. Kas tad viņiem bija? Pāris pātagu kabatā, varbūt kāda nodilusi skolas grāmatele padusē.

Māte ļoti steidzās. Arī viņi, mani vecāki, šodien brauca uz citu saimnieku; tāpēc bija tīri pa prātam, ka tika no manis vajā jau tik agrā rītā. Piekļājības pēc māte tomēr puskravā izbāza galvu no klēts un sauca vēl aizvien ratos sēdošajam vecim, lai ieejot istabā apsildīties. Bet tam bija mugurā biezs mētelis, tāpēc aizbildinājās un negāja. Nevarot arī melni vis tā vienu atstāt. Lai tikai es taisoties, ka varot pūst projām. Uz brokasta laiku vajagot būt mājā. Tur vajagot zirga un tāpat arī cilvēka.

Kad braucām, es redzēju, ka vecis ir liels runātājs, kaut gan vārdi viņam nāca tik gausi, ka katru teikumu man gribējās nobeigt, lai tikai viņam nebūtu tik ilgi jā-mocās. Bet, tā kā vecis bija saimnieces tēvs, tad es sajutu pret viņu cienību un neteicu ne vārda. Ko tikai viņš nesarunāja, kamēr nobraucām nelielo ceļa gabalu, bet es viņu dzirdēju tikai ar vienu ausi. Viņš aprunāja visus ceļmalas kokus, māju jumtus, ceļa grambas. Kad satikām kādus braucējus, vai nu ar vezumiem, vai tukšā, tad viņš ilgi par tiem runāja. Visus cilvēkus viņš pazina, zināja, kurš brauc pēc puīša, kurš ved meitu un no kurienes. Tikai, kad dzirdēju Aijas vārdu minam, es sāku uzmanīgāk klausīties.

Jau varējām redzēt Lapu jumtus aiz uzkalniņa. Laiks bija rāms un saulains. No baltā skursteņa tecēja kā zila strūkla taisni gaisā. Es patlaban domāju par to, kā tas nākas, ka šis skurstenis mūžīgi kūp, kad dzirdēju Aiju minam. Bet vectēvs nekā sevišķa neteica. Viņš tikai runāja par ganiem, ka Aija četras vasaras ganījusi Lapās govīs un labi izganījusi. Tad viņš vaicāja, kura vasara man būšot.

— Arī ceturtā, ar lopiem, — es atteicu.

— Nu, tad jau tev arī vajadzētu taisīt šo par beidzamo.

— Visādā ziņā. Es jau pagājušā gadā iemēgināju roku pie siena pļaušanas. Rudzi jau man itin labi iet, tikai uz garāka rokas piekūst. Art, ecēt, rullēt — kas tad tur ko nevarēt?

Nu, labāk esot, kad cilvēks sākot pūlēties, jau daudz maz sabriedis. Vēl es esot diezgan tievs. Bērniem jau notiekot tāpat kā tam kumeļam, kurš ļoti gribējis, lai uzliek spožus rīkus, bet vēlāk nokāris galvu. Kā redzams, vectēvs bija gudrs vīrs, un es apņēmos būt aizvien pret viņu labs un paklausīt viņam visās vietās. Bet tomēr pie darba man patika daudz labāk nekā ganos. Vasarā kalpa sieva, kurai gadījās mazs bērns, daudzreiz sūtīja meiteni ganos, un es ar lielāko prieku gāju laukā un atkalpoju viņas dienas. Bieži mums ar vectēvu tad gadījās kopā strādāšana, un mēs satikām labi.

Kad iebraucām, sētsvidū neviena cilvēka nebij. Arī suņi nerēja. Es izteicu vectēvam savu izbrīnēšanos, ka tik nikni suņi nevar manīt mūs iebraucam. Bet es patiesībā domāju: kā gan Aija var nociesties, neizskrējusi vai nu no istabas, staļļa vai klēts, kad dzird tik stipras zvana skaņas.

— Suņi ir aiztaisīti pūnītē, — vectēvs teica un apturēja zirgu. — Kāp nu tikai laukā! Citādi jau viņi vaušķi visu dienu, tā ka ne apklausīties nevar.

Es gribēju palīdzēt nojūgt zirgu, bet tiku atraidīts. Lai ejot vien istabā un paprasot saimniecei, kur pūru likšot. Man bija neveikli. Es vaicāju, kurā galā lai eju, kurš ir kalpu gals, kurš saimnieku.

Par laimi, saimnieci es sastapu priekšnamā. Tā bija tā pati lielā, resnā sieva, kura toreiz stāvēja un mani raudzījās, kad, biedriem izmucis, gāju atpakaļ uz skolu. Nu viņa bija notopusies pie liela katla un lasīja bļodā miltainus, smaršīgus kartupeļus. Katla dibenā bij zivis. Kartupeļi izgaroja tik stipri, ka viss priekšnamā bija garaiņu pieplūdis. Saimniece ar lielu troksni ierāva dvasu caur zobiem, ja gadījās stiprāk ieķerties vārošā kartupelī. Pēc tam viņa pirkstus nosūkāja. Varēja taču ņemt karoti, bet viņai bija īsts saimnieces paradums — bāzt visās vietās savas rokas, vai tās tīras vai netīras. Es noliecos un nobučoju šo no garaiņiem slapjo roku.

— Nevajaga, Jānīt, — saimniece teica, bet tomēr roka nāca ļoti viegli man pie lūpām.

Nu, tagad lai es tikai novietojot savu mantu, tūlīt varēšot nākt brokastā. Pēc brokasta vajadzēsot dzīt ganos. Šodien man arī kūkas būšot jāpieņem pie aitām, kamēr Jozuku atvedīsot.

Kad ievaicājos, kur lai mantu lieku, tad saimniece arī nezināja. Nevarot šī izprast. Viņa piecēlās, pielika pirkstu pie deguna un domāja... Lai nesot istabā, kur tad gan citur.

Tai brīdī iznāca no saimnieka istabas Aija. Viņai bija sarkans lakatiņš galvā kā krievietei, un tas izskatījās tik savādi, ka es pirmajā brīdī pavisam apjuku un nepadevu ne labas dienas, ne rokas.

— Mūsu klētī taču vietas diezgan, — Aija teica. — Vai tad šim kumode vai skapis?

— Jā, — saimniece piekrita, — tad nolieciet, kas jau tur liekams, lādes galā vai aizdurvē, un diezgan. Ko tad tur vēl gudrot?

Aija skrēja uz ratiem, pakampa manu lādīti klēpī un devās uz klēti. Es paņēmu aizsaini un steidzos viņai pakaļ.

Klētis bija liela, gludu grīdu. Viducī nekā nebija, varēja kaut vai dejot. Pie dibena sienas stāvēja plata gulta, pārsegta ar rupju palagu. Turpat kaktā aiz skapja bija Aijas gultiņa. Tā izskatījās maiga kā meitene te pret šo lielo, kaulaino govī. Balts spilventiņš ar uzrakstu «Dusi saldi!», skaista, strīpaina sega. Kā likās, tad abas gultas šodien tikko bija uztaisītas, jo maisi zem segām gulēja apaļai apaļi.

— Šinī gultā, — Aija teica un uzsita ar roku uz čaukstošā pagalvja, — būs jāguļ jums abiem ar Jozu. Kalpu klētis mums tādas maziņas, kaut gan divas ir. Pērn es viena te viņā gulēju, meitai bija sava gulta. Nu man uztaisīja jaunu. Viņa saimniekiem ir lieka, tāpēc stāv klētī, ziema vai vasara. Tikai, zināms, ja kādreiz gadās ciemiņi, tad jums būs jātraužas uz stalla vai kur citur jāielien.

Es gribēju ko sacīt, vismaz kaut ko atbildēt, bet Aija turēja durvju krampi, kā gaidījama, lai eju laukā. Es izmanijos pa durvīm, un viņa tās aizvēra. Tad gājām brokastā.

Zivis es nebiju ēdis vismaz gadi pieci. Vispārīgi man bij gadījies dzīvot pie saimniekiem, kuri mērdēja saimi. Sevišķi grūti ar ēšanu man bija pērn. Visu vasaru ne-

tiku ne kumosīņa gaļas redzējis. Pie vecākiem arī nebij paradīze. Tāpēc tagad jutos kā atpestīts. Ēdu pilnīgi bez sāts. Tikai kauns beidzot lika mieru mest, jo saimniece ar Aiju jau bij paēdušas un tagad sēdēja, manī raudzīdamās. Pat vectēvs, kuram droši vien vairs nebija daudz zobu mutē, cēlās, lai ietu atkal savās gaitās.

— Ēd tikai, ēd, — saimniece, redzēdama, ka slauku pie biksām rokas, mani mudināja. Viņa laikam redzēja manu vilka izsalkumu un priecājās, ka varēs mani piepildīt.

— Pietiks, — es nokaunējies teicu un taisījos ganos.

Aija man palīdzēja izdzīt un ierādīja Lapu robežas. Papuve aizstiepās tievā, garā strēmēlē, tālu, vairāk kā versti. Viņa parādīja arī ganības. Tās bija tepat aiz spēcīgi sazēlušā rudzu lauka. Ganībām visapkārt bija kārtis. Aija, man visu to rādīdama, runāja nopietni, sausi, kā izpildīdama tikai saimnieces pavēli. Kad domājās visu teikusi un izrādījusi, tad mazliet siltākā balsī piebilda: — Gani nu vesels.

Kad Aija bija pagājusī labu gabalu uz māju pusi, tad tikai es atjēdzos. Man taču vajadzēja šo to pavaicāt, runāt ar viņu. Es varēju apvaicāties, cik ir aitu, cik govju būs, ko ganīt, vai teļi arī tiek audzināti un vai vasarā govīs stipri bizo. Tā es viņu būtu vēl kādu brīdi aizturējis. Visu to apdomājot, man kļuva tik skumja sirds, ka grūti bija kājās turēties. Vēl atlikās tikai vienīgais prieks — griezt aitas un cūkas tādās vietās, no kurienes var mājas redzēt.

Mājas bija uzkalniņā. Pa klēts un laidara starpu varēja pārredzēt visu sētšvidu. Arī aka bija redzama. Patlaban, kad Aija iegāja mājās, saimnieces tēvs atkal izbrauca ar lielo melni, tāpat ar zvanu pie ilks. Viņš laikam laida uz leišiem pēc cūkgana. Man izlikās jocīgi, ka, pēc cūkgana braukdams, viņš atstāja zvanu. Cits tāds vecis splanūdās vien, kad izdzirst garām braucam ar zvaniem, bet šis tev ar prieku daudzās visu dienu, pat leišus pieskandina. Vecais droši vien bij iedzēries.

Drīz pēc tam pagalmā ielīgojās vairāki vezumi. Redzi nu — vai es nevarēju Aijai pavaicāt, kas tiek vests. Vai kalpi būs jauni zēni vai precējušies? Vai otra meita arī būs? Nu es redzēju ļaudis staigājam ap vezumiem, bet nezināju, kas tie tādi.

Vezumi žigli vien tukšojās un, kad bija tukši, tad bez kavēšanās tūlīt aizbrauca. Nu es zināju, ka kalps ir sievieņieks, jo pēc jauniem jau nebūtu jābrauc vēl otru reizi. Ko tad es ganos citādi būtu darījis? Man vajadzēja vienmēr raudzīties uz sētsvidu un domāt par visu to, ko tur redzēju. Tā man bija īsāks laiks. Un dažreiz es redzēju arī Aiju. Iedama vai skriedama pa sētsvidu, viņa pagrieza galvu arī šurp. Tad sirds man sāka straujāk sist. Un šās galvas pagriešanas man pietika ilgam laikam. Es ar to kavējos kā mazs bērns ar tikko dabūtu rotaļlietiņu.

Tā pienāca pusdienu. Aija, pie akas nostājusies, māja ar roku mājā. Kā viņa varēja zināt, ka es redzēju? Es stāvēju pavisam sānis, bet viņa nekliedza. Un es tik labprāt būtu dzirdējis viņas balsi.

IV

Kad vakarā jau laiks bij mājā dzīt, pie manis uz lauku atnāca Aija. Viņai nopakaļis gāja mazs puisēns, varbūt gadu astoņu, varbūt drusku vairāk. Zēnam bija gaiši zilās acis un gandrīz balti mati. Cepure viņam bija veca, sadrupušu nagu. Mati kārās pār apkakli, bet nebija savēlušies.

— Te nu būs tavš biedrs, Janka, — Aija teica un pastūma man Jozu tuvāk.

Ko tad citu? Vēl jau es biju bērna kārtā, ja jau ganos gāju. Un iesvētīts arī vēl nebiju. Kurš tad liels cilvēks ar mani ielaidīsies? Jā, te nu bij mans biedrs!

— Sveiks! — es saucu.

Mēs sadevāmies rokās kā lieli cilvēki un tad atkāpāmies viens no otra dažus soļus.

— Vai šis māk latviski? — es Aijai vaicāju.

— Moku, — Joza atteica.

Viņš bija Kurzemē jau divas vasaras dzīvojis — kā tad gan lai nemācētu latviski?

Tad mēs dzinām mājās.

Māja šovakar bija izpostīta. Visās malās kravājās, nesa, lika, cēla atkal citā vietā daždažādas lietas. Nu es varēju apskatīt savus līdziedzīvotājus, jo, kā likās, tagad neviena vairs netrūka. Ļaužu man redzējās pārāk daudz, varbūt tāpēc, ka pusdienā mēs bijām tikai trīs ēdēji: saimniece, Aija un es, saimnieces mazos puisēnus

neskaitot. Tagad pie vakariņu galda es saskaitīju desmit cilvēkus, bet varbūt tie vēl nebija visi.

Vakariņas tika ēstas ilgi. Katram bija kas ko teikt un stāstīt. Vecais tēvs gausi un pamatīgi ņēmās attēlot, kā viņš pa leišiem braucis, kā nevarējis atrast īstās «grītalas», kā zosis kliegušas «ga-ga-gāl». Bet drīz vien viņam bija jāapklust, jo nāca straujāki stāsti un visi sāka klausīties tajos. Vectēvam arī mēle nebija vairs diezgan lokana: viņš bija labi iesilis. Jaunais puisis Miks, kurš Lapās palika jau otru gadu, lielījās, ka gribējis Raiķu Annu ielikt Pēterienes lādē un atvest šurp sev par sievu. Visi smējās. Bet Pēteriene jutās aizskarta. Vēl jau viņš nezīnot, vai lādē būtu bijis kur likt, — vai tad esot vāku pacēlis.

— Jā, vai tu tiki pacēlis vāku? — Pēteris noprasīja.

Varēja redzēt, ka šis laulāts pāris labi kopā saderēja.

— Nu, to jau taču no smaguma var zināt, — Miķelis lēnāk piebilda. Tad viņš piesita Aijai pie sāniem, lai ielejot kāpostus.

Sis Miķelis man pavisam nepatika. Man likās, ka viņš visās lietās grib tikai plātīties un rādīt, cik viņš drošs un varens un ka dzīvo te jau otru gadu un nav nekāds pasaules gājējs. Viņš taisni ar to lielījās, teikdams: — Es neskraidu vis tā kā citi pa gadam.

— Zivs meklē dziļumu, cilvēks — labumu, — Pēteriene atteica.

Saimnieks ar saimnieci klusēja, it kā atļaudami saimei visu vaļu. Mēs taču bijām četri viesi, sabraukuši no visām četrām pasaules malām, — ko tad tur daudz varēja runāt? Mēs tikām vārda pilnā ziņā mieloti. Kā baložus pirmajā dienā ēdina ar cukurūdeni samērcētiem zirņiem, tā arī mums deva saldu tēju ar mīkstiem plāceņiem. Pēteris ar savu sievu bija derēti uz deputāta. Arī Poģene, sausa, lika atraitne, vēlāk ēda savu maizi. Bet tagad Jurgos bija visi trauki nezin kur sakravāti un netīri, tā ka būtu bijusi liela meklēšanās un kopšanās, līdz būtu tikuši pie siltām vakariņām. Tāpēc saimniece deva šo kopmielastu un ieguva ar to sev saimes mīlestību pirmajā vakarā. Arī manās acīs viņa kļuva daudz pieņēmīgāka, un dubultais zods vairs neizlikās tik neglīts kā dienā, kad tikko atbraucu.

Izrādījās, ka saimnieku es jau biju agrāk pazinis. Es to biju vairāk reižu redzējis baznīcā, kur viņš ar upura

trauku staigāja pa baznīcēnu vidu, skandinādams mazus zvirgulišus. Viņš bija jauns vīrs lielām, kuplām, melnām ūsām, sprogainiem matiem. Likās, ka viņam bija vairāk spēka nekā Miķelim ar Pēteri kopā.

Pēc vakariņām bija vēl daudz darba un kopšanās, tāpēc Pēteriene cēlās no galda, teica paldies un gāja laukā. Viņas priekšzīmei sekoja arī Pēteris. Es brīnījos par šo vīru. Kā viņš varēja visu tā izdarīt — gluži tāpat kā sieva. Pat soli viņiem bij vienādi. Un pirmā visur un aizvien bij viņa. Viņa arī bija ja ne lielāka, tad daudz resnāka par Pēteri. Bet, kā vēlāk izrādījās, tad miesīgā ziņā viņa nebūt nebij pārāka par vīru, bet prāts tai bij daudz vairāk attīstīts. Es vasarā pat tiku redzējis, ka viņa sēdēja uz klētiņas sliekšņa un lasīja kādu grāmatīņu. Aija to nekad nedarīja. Un Pēteris tad klausījās, laimīgs, ka viņam tāda sieva.

Kad kalpi visi bij aizgājuši, Aija sāka noņemt galdu. Es biju paradis palīdzēt pie galda novākšanas un tāpēc arī tagad taisījos Aijai palīdzēt. Bet Aija mani tīri apvainojošā kārtā atraidīja: es vēl varot sadauzīt kādu glāzi vai apakštasi, tad būšot visa vasaras alga vējā. Ja jau, tad lai izejot kukņā, tur uz stūra katla vāka esot rīklupata, lai paņemot to un noslaukot galdu. Un to es arī labprāt darīju, kaut gan Aijas vārdi bija sāpīgi. Kad ienācu ar lupatu, tad saimniece kā apraudamās nobeidza:

— Tu tikai redzēsi — taisni pašā darba laikā. Tāda tev laime bija pērn, tāda šogad.

Saimniece bij pierāvusies pie loga, turēja mazo puisēnu klēpī, bija muti piespiedusi pie bērna pakauša un skatījās caur pieri uz mani. Man kļuva tīri nelabi ap dūšu. Varbūt viņa runāja par mani. Varbūt viņa domāja, ka es bēgšu, kā leitēni to mēdza darīt. Nē, tad viņa maldījās. Es itin mierīgi noslaucīju galdu, sametu drupatas podā un izgāju. Tomēr es no dabas esmu ļoti ziņkārigs, un saimnieces vārdi man nedeļa nekāda miera. Vai tad gans viņiem aizbēga? Aija taču vēl šodien te. Bet varbūt cūkgans? Ē — blēņas!

Mēs ar Jozu jau bijām savā platajā gultā, kad ienāca Aija. Mums bija divas biezas segas, bet Aija paņēma no aizdurves kakta vēl smagu kažoku un uzsvieda to segām virsū. Saimniece esot teikusi, ka mēs citādi nosalšot.

Ak, labprāt es būtu saķēris Aijas roku un paturējis to kādu britiņu zem kažoka. Bet Aija izsteidzās laukā.

«Viņa pievēra durvis iziedama, tātad laikam tik drīz vēl gulēt nedomā nākt,» es domāju. «Varbūt kāds darbs vēl padarāms.» Ārā jau bij tīri tumšs.

Mazais Joza drīz vien šņāca, bet es nevarēju iemigt. Man šaudījās pa galvu dažādas domas. Atcerējos, kā pērnavsar gulēju: visu laiku no Jurgiem līdz pat skolas laikam istabā, aizkrāsnē, pie zemes, starp prūšiem un circeņiem. Ap auzu plaukšanas laiku bija tik nežēlīgi daudz blusu, ka bija jāvērtās kā pa skudru pūli. Un kādas tad man bija ganības? Neviena krūmiņa, nevienas kārts pat gar laukmali. Un ēdiens? Kartupeļus varēja redzēt līdz pat bļodas dibenām, tikpat kā ūdenī. «Iet tai pasaulē aizvien labāk,» es domāju. «Bet ko tad saimniece? Nē, ja viņa par mani būtu ko sliktu domājusi un pirmītējais teikums būtu uz mani zīmēts, tad viņa nebūtu sūtījusi Aiju, lai mūs apsedz ar kažoku. Bet varbūt Aija pati iedomājās...» Sirds man sāka dzirdami daudzīties, un es jutu, ka te šai tīrajā gultā man nebūs nekāda miera, ka man būs ik nakts jāgrozās un jādauzās tāpat kā pērn pa aizkrāsnes blusām.

Durvju šķirba kļuva aizvien tumšāka un tumšāka. Balsis sētsvidū un kalpu klētī kļuva zemākas, dobļākas. Es visu itin skaidri dzirdēju. Jumtā virs kraškas skribināja pele vai žurka. Es klausījos un gaidīju, kad Aija nāks. Bet viņa nenāca, un es, pašam nemanot, biju aizmidzis. Pamodos tikai otrā rītā, kad tiku pie vārda saukts.

Klēts bij pilna gaismas, jo durvis stāvēja plaši vaļā. Saimniece bij notupusies pie skapja apakšas un sakrāvusi uz grīdas lielu čupu lupatu daždažādās krāsās.

Lai tikai mēs ceļoties, dabūšot tūlīt darbu. Esot drusku salna; kamēr tā nokritīšot, mēs varēšot paplūkāt lupatiņas. Kas tad vēlāk darba laikā vairs ar tādām lietām ņemšoties. Pa dienvidiem būšot lapas jākapā.

Es biju ar vienu lēcieni no gultas laukā. Arī Jozuks trausās, ņurdēdams un acis berzēdams, no siltās migas.

Es paskatījos uz Aijas kaktu. Viņas vieta bija līdzena, kā neaiztikta. Gribēju saimniecei vaicāt, kur Aija šonakt bija, bet neuzdrošinājos. Un tas arī būtu bijis gluži veltīgs jautājums, jo Aija droši vien bij klētī gulējusi. Es tikai nebiju dzirdējis viņu nākam un ejam. Vēlāk vasarā viņa daudzreiz palika līdz vēlai naktij. Tā tas bija arī tagad.

Saimnieces dotais darbs man bija pretīgs. Ar to taču varēja tikai meitieša cilvēks niekoties, ne vīrietis. Mums ar Jozu vajadzēja sēdēt un plūkāt lupatiņas. Un, kas tas nepatīkamākais, lupatu bija tik daudz, ka nevarēja nebūt paredzēt, cik ilgā laikā šo nedarbu varētu nobeigt. Visvisādas vilnas un kokvilnas audumu strēmēlītes vajadzēja izplūkāt pa dzītiņai. Es domāju, ka šis darbs ir pilnīgi veltīgs, ka saimniece mums to ir padevusi tikai tamdēļ, lai būtu iemesls mūs agrāk stūrēt augšā. Bet Jozam šī lieta patika. Viņam drīz vien nogāja miegs. Viņš pasteidzās izlasīt tās skaistākās lupatiņas un plūkāja tās. Sevišķi viņam patika dzeltenas un zaļas. «Kā jau leitīs,» es nodomāju. Joza arī kabatā iebāza dažas lupatiņas, ja atrada sevišķi spilgtas, un domāja, ka es neredzu. Runāt mums nebija ko, un tāpēc mēs sēdējām uz grīdas un čakli kustinājām pirkstus.

Saimniece, ārā stāvēdama, sauca, lai es ejot un pakliedzot puīšus brokastā; viņi tepat aiz rijas esot, tūlīt aiz uzkalniņa.

Man bija patīkami tikt vaļā no šā bābu darba. Skriesus es devos laukā. Jau biju diezgan baidījies, ka tikai neienāktu klēti kāds vīrietis, kamēr es vēl tur sēdēju šai lūžņā. No sieviešu darbiem man aizvien bij kauns, tāpat kā es necietu pie sava auguma neviena sieviešu apģērba gabala. Vēl tīri mazs būdams, es nekad neļāvu siet galvā lakatu, lai cik auksts laiks. Ja kur gājām vēlā rudenī vai ziemā un mātei kādreiz izdevās mani pievārtēt, tad, līdzko tikām ļaužu tuvumā, es tūlīt kliedzu, lai sien nost, un, ja nesēja, tad pats norāvu. Mazākais, uz kakla lai tāda sietuve stāv, ne vīrieša cilvēkam ap ausīm.

Arāji aiz kalniņa maisīja vasarāja zemi. Es neklieidzu no tālienes, bet piegāju pavisam klāt un tad saimniekam pateicu, ka jālūdž brokastā.

— Vai jau? — saimnieks iesaucās un paskatījās uz sauli. — Nu, pamēģini kādu vagu!

Saimnieks pasvieda man arkla ragoli un pats sabāza rokas kabatās.

Es turēju arklu kā krampjos, bet zeme bij nikna, un man vajadzēja lēkāt no vienas malas uz otru. Aizdzinis viņā galā, es aizmirsu pārcelt vērstuvi, un nu gāja pavisam slikti.

— Ei, žid, ko tad tu nu? Kartupeļus gribi stādīt? — Miķelis smējās, turpat blakām skubinādams savu ķēvi.

Wilks te arī pagadīja to Miķeli tuvumā! Vai tad es pats nezināju, ka jāpārceļ vērstuve; tikai šogad pirmoreiz mēģināju art, tāpēc aizmirsās.

Kad biju atpakaļ, saimnieks saņēma zirgu aiz galvas un apgrieza, tad izgrožoja un nomauca sakas. Es gribēju grožus saņemt, bet saimnieks lika atstāt pie arkla, jo pēc brokasta jānākot atkal. Viņš gribējis redzēt, vai es varot arklu valdīt. Šodien pēc pusdienas jāizejot, un tad viņš gribējis atstāt mani savā vietā. Bet priekš šādas zemēs man vēl pakaļa esot daudz par vieglu. Es gribēju ko sacīt, taisnoties, bet saimnieks padeva man zirgu, lai sēstot virsū un lai jājot pamazām uz mājām.

Pa priekšu jāja Miķelis ar savu veco klambu, un man saimnieka bērō vajadzēja aizvien apturēt, lai nepie-
jātu Miķelim par tuvu; kas zina, ķēve varēja sākt spārdīties.

Tātad no aršanas nekas neiznāca. Tur bija vainīgs mans nožēlojamais nespēks. Bet kas tad man pa ziemu deva ēst, cik gribējās? Kur tad varēja rasties spēks, visu nedēļu dzīvojot ar galiņu sausas maizes un dažiem gabaliņiem taukas gaļas? Gaļas aizvien bija tik maz, ka pirmdienā man vajadzēja aprēķināt, cikreiz jāēd, un tad gaļa jāsagraiza piecpadsmit drupanās, lai uz nedēļas galu nepaliktu bešā. Un mājā redzēju tikai putru un putru. Audzis jau biju krietni, bet, ka spēka nebij, — vai tad es tur vainīgs? Re, kā tad tagad: vakar dabūju trīsreiz no vietas paēst, jau šorīt jutu, ka dzīslas briest un kājas vieglāk ceļas...

Tā domājot, bērāis mani bij ienesis sētsvidū.

Pie brokasta Miķelis sāka atkal plātīties. Šis šorīt esot redzējis ērmus laukā. Zirgs arklu esot vilcis uz priekšu un viens zēns atkal atpakaļ, bet arklis gājis līdz spandām zemē. Tā viņi tur cīnoties varbūt vēl tagad, ja zēns neesot vēl pasarāvies. To teikdams, viņš skatījās uz mani un smējās. Arī Aija smējās.

Es stipri pietvīku. Kaut gan vēl šai mājā biju tikai viesis, svešinieks, tad tomēr nenocietos, Miķelim neatcirtis:

— Ar vecu ķēvi, kura tikko kust, nav nekāda māksla art; to pat Miķelis var.

— Kēve nebūt nebija tik smādējama, tāpēc es nobijos, beidzis savu teikumu. Saimnieks varēja ņemt ļaunā, ka nieka puika ņemas pulgot viņa lopus.

Saimnieks smējās, bet Aija, kura pirmīt par Miķeļa joku smējās, tagad piepēži kļuva nopietna, un es nožēloju, ka biju Miķelim acīs lēcis. Viņa bija labsirdīga meitene, un tāda ālēšanās viņai droši vien nepatika. Aija pat nerunāja ar mani vairs visu dienu un arī vēlāk bij pret mani nelaipna.

Kā man bija žēl, ka biju izteicis šos nedaudzos mulķīgos vārdus, bet nu tur nekā vairs nevarēja grozīt. Es arī pūlējos cik spēdams par šo lietu nemaz vairs nedomāt. Ganos es skatījos uz strazdiem, kā tie ložņāja pa pļavu, tārpus lasidami, melni, spīdīgi kā kurmji. Skatījos, kā bērziem pamazām radās spožas lapiņas. Tad cēlās silti vēji un birzes sāka šalkt un ne vairs svilpt kā agrāk.

Dienas, kaut gan gausi, tomēr gāja. Ar Jozu mēs jau bijām saraduši un pat iedraudzējušies. Viņš bija jūtīgs, vārgs zēns. Ar vārdiem vien viņu varēja izraudināt, bet es pūlējos to nedarīt. Mēs abi, kopā ganīdami, izrunājāmies daždažādi. Mēs sēdējām ganu ceļa galā uz kārts kā uz zirga un šūpojāmies.

— Ko domā, — es teicu, — ja šī kārts tagad kļūtu par šausmīgu nezvēru, tik garu, kā viņa tagad ir, un tikpat tievu, bet kājas būtu kā mieti un astoņdesmit gabalu, un šīs kājas kustētos tik ātri kā prusakam. Ko tad mēs darītu?

— Oi, tad mēs aizjātu uz leišiem, — Joza teica.

— Uz leišiem? Mulķis — ko tad mēs tur darītu? Labāk jātu uz Rīgu un zvēru pārdotu vai izrādītu par naudu. Tad mēs kļūtu bagāti. Bet vispirms vajadzētu aizjāt uz lauku, kur Miķelis ecē, un to krietni nobaidīt. Nekas nekaitētu, ja uzjātu viņam pat taisni virsū.

Jozam nebij nekas pretim, ja Miķelis tiktu samidīts.

Tā mēs kavējām garās dienas, vienī paši sēdēdami pie saviem lopiem.

Bet, kad lija lietus un cūkas ņerkšēdamas spiedās kopā cita pie citas un raudzīja, ka tikai varētu pasprukt Jozim garām, tad mēs sarāvušies stāvējām cūkām priekšā, gainājāmies un nerunājām nekā. Tad es domāju par Aiju. Kas viņai nekais istabā sēdēt? Viņas ar saimnieci runājas un smejas. Varbūt ienāk arī Poģene un stāsta par savām jaunām dienām. Bet Miķelis ar Pēteri

taisa ap ganībām sētu, ja kur paputējusi, un viņiem tek aiz apkakles auksts ūdens, tāpat kā mums. Iedomājoties citus tādā pat stāvoklī, es apmierinājos, un man kļuva daudz vieglāka sirds.

Joza varbūt tādās reizēs domāja par savas mātes istabiņu tālu Lietavas sila galā. Šis sils lietainā laikā bija tikko saredzams, bālgans, bet saules dienās izstiepās kā zila lenta. Uz turieni Joza bieži skatījās.

VI

Laiks gāja. Mūsu darbs bij padarīts: lupatiņas saplūkātas, pilna liela kule daždažādu dzītiņu. Kuli saimniece pakāra turpat klēti pie sijas, kur stāvēja vilna plānos, baltos maisos. Nu mums bija miers.

Sāka govīs ganos dzīt. Ik rītu, saulītei lecot, es jau biju olnīcas galā. Dažā rītā bija ļoti liela un auksta rasa, un kājas man samirka līdz auklām, līdzko izdzinu. Bet tomēr rasas rīti man bij daudz patīkamāki par sausajiem jau sava dzidruma un skaļuma dēļ vien. Sausie rīti arī mēdza būt lietus vēstneši. Kad bija rasa, tad laiks līdz brokastam man pagāja daudz īsāk nekā kailās dienās. Pa kāršu malu iedams, es redzēju, kur zaķītis bija aizlepojies uz rudziem un kur atlepojies atpakaļ. Dažreiz bija divi blakām lēkuši. Lai pārliecinātos, vai tiešām zaķa pēdas, liku Pilavam tās paost. Tad Pilavs tūlīt ierējās, asti luncinādams, palaidās skriet uz vienu galu, tad uz otru un bieži vien kaut kur krūmos vai rudzu laukā sāka piepēži kaut. Ganības bija tālu no mājām, un man bij īsāks laiks, meklējot kādas zīmes, kur nesen bijuši lauka kustoņi. Un, ja cita nekā nebij, tad es raudzījos spožumā, kas apņēma manas ēnas galvu kā dzirkstošs lokš.

Govīs bija rāmas un laiks rasotos rītos rāms. Ja iekliedzies, tad no visas apkārtnes sitās atbalsis pretim. Likās, ka birzēs un piekalnēs stāv jautri cilvēki vai gari, kuri gaidīt gaida, lai tu iegavilētos, un, noķēruši kādu vārdu vai skaņu, ar prieku to atkārto. Bija tādi rīti, kad sirds aiz līksmības sāpēt sāpēja un bija jālec un jātrako pavisam aušīgā kārtā. Es sviedu cepuri augstu gaisā no visa spēka ar abām rokām un kliedzu. Es lēcu pār paegļu krūmiem kā zaķis. Ja govīs kur gāja, es viņas apturēju

ar vārdiem, bieži vilkdams tos pēc kādas jautras mel-
dijas. Cik labi bija visi kustoņi ap mani. Pilavs vēdināja
savu kuplo asti un slējās man klāt. Es aizmirkšķināju
acis un ļāvu laizīt manu seju. Tas viņam tik ļoti patika,
ka iesmilkstējās no prieka un nebij vairs ne nost atda-
būjams. Un tad es gāju pie Raibaļas, kasiju viņai pieri,
piespiedu savu galvu cieti pie viņas kakla un runājos
ar viņu kā ar cilvēku. To ieraudzījusi, nāca klāt Sarkanā,
un tā man bija tāpat jāapmīlo. Un tad nāca Zīmaļa, gaisu
ošņādama un idēdama. Es pasaucu aitas. Jēri sakrita man
apkārt kā mušas, mulķīgām acīm skatīdamies man uz
rokām, uz kājām. Viņi slējās klāt kā suņi un grauza
man tīri vai rokas kopā, ja nedevu maizes. Arī lielās
nāca, bet kautrīgāk, kājas piesizdamas un aplaizīdamās;
viņām bija bail no Pilava. Visapkārt čivināja daždažādi
putni. Gani nerima vilkt savas ik dienas dziedamās
dziesmas. Te bija maza pasaule, kurā dzīvot bija tik
patīkami un liksmi.

Bet kā lielajā, tā arī šai pasaulē nebij saules dienas
vien. Bieži debesis kļuva nopietnas un drūmas. Tad arī
mana sirds kļuva drūma un pret visu vienaldzīga. Kad
Pilavs parēja govīs vai atgriezta aitas, es aizmirsu dot
viņam maizi. Es staigāju sarāvis, sevī iegrimis, bet
nedz ko domāju, ne arī skatījos, kas ap mani notiek.
Tikai pienākums lika redzēt, vai govīs ir visas. Man
negribējās runāt, ne vārda teikt, un, kad govīs kur gāja,
tad aizgāju priekšā un situ ar pātāgu. Aitas rīdīju ar
suni. Bet, ja suns, maizes nedabūjis, neskrēja riet, tad
pielabināju to sev klāt, saņēmu aiz pakauša un bries-
mīgi pēru, tā ka kauksana skanēja visiem krūmiem pāri
un visi apkārtējie suņi sāka riet. Palaists Pilavs slējās
man klāt, luncinājās, laizīja rokas un sīki smilkstēja,
bet, kad rīdīju govīs vai aitas, tad aizskrēja pavisam
uz citu pusi, apgūlās un nelaidās vairs ne tuvumā. Tā-
dās reizēs man likās, ka govīs ir briesmīgi palaidušās,
ka viņas nav rātas. Un tiešām, kliezjis vai nekliezis,
viņas gāja, kur nodomājušas. Sevišķi Raibaļa uz blē-
ņām bij kā ietaisīta. Viņa atrada lielāku kāršu starpu
un ielīda pļavā vai labībā. Tad nepietika ar pātāgu
vien; tad es pakampu koku, kāds gadījās, un drāzu pa
ribām. Govs pārlicās un neskrēja vairs, bet aiz lielām
sāpēm gāja stīviem soļiem. Es tomēr nemitējos sist. Bet
gandrīz ikreiz pēc tam man lopa sametās tik žēl, ka

nezināju vairs, ko darīties. Es ar maizi pielabināju klāt, glaudīju sasisto vietu un teicu govij tik miļus vārdus, kādus no manis nebija dzirdējis neviens cilvēks. Un, ja šādās reizēs man nobira dažas asaras, tad tās droši vien bij istākas nekā tās, ko rāda cilvēkiem.

Jā, pasaulē nespīd vienmēr saule. Un tumšas dienas taisni ir vajadzīgas. Ko saule sakaltē, to ūdens atveldzē, lai saulei būtu atkal ko darīt. Tā tas lielajā pasaulē, tā tas arī mazajā gana pasaulītē. Savs laiks priekam, savs — bēdām, un dažreiz šie abi jaucas kopā mirdzīgā varavīksnā. Tad jaunās sirdis kvēlot kvēlo savā pasaulē.

Brokastu man deva līdzi. Maizi es varēju bāzt kulītē, cik vien pats gribēju, jo mēs tak bijām divi ēdēji. Un cibiņā bija sviests un biezpiens — daudz par daudz, lai es varētu apēst. Man vairāk lipa pie naža sviests; balto pienu visu dabūja Pilavs. Bet, ja brokastam bija nodomāts raudzīt ko sevišķu, vai nu zivis, vai gaļu ar skābenēm, tad man atnesa ēst tāpat kā strādniekiem. Nesēja aizvien bij Aija. Retumis atnāca arī pati saimniece, lai redzētu, kāda zāle ganībās un vai es govīs neguldinu. Tāpēc es tādās reizēs, kad saimniece nebija kulītē cibiņas iebāzusi, pūlējos govīs tik ilgi atturēt no gulēšanas, kamēr parādījās brokasta nesēja. Ja tā bija saimniece, tad padeva man krūzīti vai bļodiņu, lai sētos un ēdu, bet pati gāja pie govīm, dzenāja un ganīja, kamēr es trauku iztukšoju. Bet, ja nesēja bija Aija, tad govīs kā uz mājienu sakrita un grieza žokļus, ka čaukstēja vien. Kāpēc tad arī ne? Ganības bija labas, un pieēduši lopi bija diezgan.

Mēs tad ar Aiju sēdējām un runājām šo to. Aija pret mani nebija vairs naidīga. Ar savu rātno uzvešanos es biju atkal ieguvis viņas labpatikšanu un nu baidījos to vēlreiz pazaudēt. Nu es pret viņu biju kļuvis pavisam citāds, nekā agrāk biju. Karstās kvēles vietā bija iestājusies tikai klusa tīksme. Šī tīksme bija rada tai, ko jutu, kad redzēju kaut kuru tīkamu meiteni, nevis taisni un vienīgi Aiju. Varbūt tas notika tāpēc, ka biju atzinis sava stāvokļa niecīgumu un to, ka esmu par Miķeli tik pārāk daudz vājāks visādā ziņā. Viņš svētdienās aplika ap kaklu baltu lakatiņu, uzmauca kājās noviksētas kamašas, uzlika galvā zilu cepuri ar ādas nagu un spožu siksnīņu priekšā... Kaut gan viņš pats bija neskaists un gāja pārāk gāzelēdamies, tad tomēr labas drēbes daudz

varēja apslēpt no viņa trūkumiem. Un taisni toreiz, kad ļaudis ir svētdienas drēbēs, taisni toreiz viņi visvairāk saskatās. Pa darba dienām, liekas, nemaz neievēro viens otra, bet, līdz nāk svētdiena, skati iet kā iesmi uz visām pusēm.

Mēs runājām ar Aiju par visvienkāršākajām lietām. Dažreiz atcerējāmies skolu. Sākām runāt par mācīšanās un par mācībām. Tad es redzēju, ka Aija nebūt nav tik apdāvināta un gudra, kā tas man agrāk likās. No skolas laukā tikusi, viņa nebij grāmatu vairs ne rokā ņēmusi. Viņas tintes pudelīte stāvēja istabā uz loga mušu un baltu pelējumu pilna. Nu izrādījās, ka viņa nekad nav varējusi saprast zemes kartes. Ģeogrāfiju viņa mācījusies kā pa miglu. Kamdēļ tad taisni Pēterburga esot tāds apaļš riņķītis un taisni tai un ne citā vietā? Un no rēķināšanas viņa dalīšanu jau bij aizmirsusi. Ak, viņa bij gluži tāda pati zostiņa kā visas meitenes tur skolā: klausās, mutes paplētušas, kad skolotājs stāsta, bet pa smadzenēm jaucas visādi tamborējamie musturi un dziņas, un dziņas.

Es viņai raudzīju šo to paskaidrot un priecājos, ka varēju viņas acīs parādīties par lielu zinātāju. Beidzot tas man kļuva tīri par paradumu: līdzko nāca Aija, jau biju sadomājis, ko vajadzētu pārrunāt.

Dažreiz Aijai nepatika klausīties tādās nopietnās lietās, un viņa sēdējama sāka klusām ko dudināt, tad pārgāja aizvien skaļākā balsī, līdz es apklusu. Tad viņa raudzījās man acīs un smējās.

Vai man esot dusmas, ka šī neklausoties manos pārtaros?

Kā tad es varēju dusmoties, kad viņa raudzījās man acīs? Nē, es nemaz nedusmojos.

Reiz, kad es stāstīju par Skandināviju un teicu, ka tā uz kartes izskatās kā skrejošs suns, priekšējās izstiepis, Aija aiz brīnumiem sarāva plecus un iesaucās:

— Kāpēc tad tā?

Es nesapratu, ko lai atbildu. Bet Aija vaicāja tālāk:

— Nezi vai Miks arī to zina?

— Ak par to suni? — es smiedamies teicu. — Kā tad nu Miks nezina: viņš taču ir izgājis trīs ziemas skolā, tāpat kā tu, un es tikai vēl divas. Paprasi vien, viņš tev visu ģeogrāfiju no galvas uzteiks.

Pēc šās reizes es noņemos nekad ar Aiju vairs par skolas būšanām nerunāt, bet nevarēju pastāvēt pie sava labā nodoma. Iznāca tīri nevilšus runa par vienu otru mācības priekšmetu, no kura viņa gandrīz nekā vairs nezināja.

— Ko tas viss tev līdz? — viņa teica.

— Ko līdz? Es varu būt gudrāks par dažu labu llelu puisī.

— Bet tas nepalīdz nekā, kad jānodzen taisna vaga, — Aija teica un smējās.

Tomēr Aijai par spīti es ņēmu ganos līdz skolas grāmatas, lasīju un pārdomāju, un mocīju Aiju ar dažādiem jautājumiem, līdzko viņa atnāca ar brokastu un apsēdās.

— Vai zini, kas ir kolonija? — es teicu. — Vai zini, ko sauc par matemātiku? Kas ir Kazbeks, Ganga, Solons, Krēzus, kanibāls, mamuts?

VII

Piektdienās bij Pēterienes ganu diena. Tad es varēju līdz brokastam pagulēties.

Ak, vai jūs gan zināt, kas tas ir — ganam pagulēt līdz brokastam?

Tas ir tas pats, kas cietumniekam pēc ilgāka laika redzēt sauli un gaišos laukus; tas ir tas pats, kas pilsētniekam noklausīties skaistā mūzikā; tas ir tas pats, kas alkoholiķim glāze drebošos pirkstos.

Pēc brokasta tad es dažreiz palīdzēju saimniecei šo to pa māju darīt; dažreiz saimnieks deva man laukā darbu; bet dažreiz es drīkstēju ņemt dukuru un iet upē vēžus ķert. Gadījās kādos aizgaņģos arī pa līdakai noķert. Kaut gan ar dukuru rīkoties nebij viegli, tad tomēr šis darbs man tā patika, ka plančojos vismaz veselu cēlienu, ja jau biju ticis upē.

Bet nu kādas piektdienas rītā es ļoti noskaitos. Saimniece parasti mēdza rītos piedauzīt ar savu miksto dūri pie klēts durvīm un teikt: «Aija, Janka — nul!» Ar to mums vajadzēja pietikt. Aija trūkās pirmā augšā, jo viņai vajadzēja steigties govīs slaukt. Es vēl zāvējos un grozijos pa gultu, pūlēdamies nelelaisties dziļā miegā. Es slējos tikai tad augšā, kad domāju, ka govju kāda

puse var būt jau izslaukta. Bet, sevišķi lietainos rītos, miegs daudzreiz tomēr bija stiprāks par mani un ievilka manu apziņu drīz vien kā siltā alā. Tad, govīs izslaukušas, Aija ar saimnieci manis veltī gaidīja pie laidara, un saimniecei bija jānāk otrreiz uz klēti, lai iedvestu man drusku bailes. Viņa tad sita ar kļūgu pa atvērtajām durvīm un sauca stiprā balsī: «Janka, tak vai tev prāta pavisam nav?!» Nu es trūkos augšā, paķēru zeķes un pastalas un biju acumirkli sētsvidū. Saimniecei patika manas bailes, un viņa kļuva pielaidīgāka.

Jā, bet nu kādas piektdienas rītā, kad es droši varēju noklausīties, ka Aija tiek uzmodināta, apgriezties uz otriem sāniem un šņākt tālāk, arī es tiku celts.

— Kāpēc tad tā? — man izspruka nikns jautājums.

Pēteriene esot saslīmusi, lai es esot tik labs, lai atgānot viņas dienu; gan jau viņa jaunredzē vai pat jau rītu gādāšot par to, ka parādā man nepaliek. Viņa tik negaidot saslīmusi.

Igns es izgāju ganos basām kājām kā uz mazu brīdi. Man bij dusmas. Kamdēļ tad taisni tagad vajadzēja šai bābai saslimt? Vakar vakarā viņa vēl bij spīrgta un vesela. Kaut līdz brokasta laikam varēja atganīt un tad slimot, cik patīk.

Kad pusdienā atnāca Joza man pretim, lai dzenu mājā, tad vaicāju:

— Nu, kā iet tam slimniekam?

— Ak Pēterienei? Slikti, brālīt. Istabai aizklāti visi logi. Es sadzinis ieskrēju iekšā pakārt zeķes uz šņores, bet mani viena vecene izgrūda laukā. Tad es nosēdos istabas priekšā uz soliņa un dzirdēju, ka Pēteriene kliezda un sauca: «Vai, vai! Es to neizturēšu!»

Es nožēloju, ka biju tik zobgalīgi vaicājis, un tagad Jozam nopietnā balsī teicu:

— Jā, nekā vis nevar darīt, kad slimā diena uznāk.

Šo teikumu es biju dzirdējis no vecāmmātēm, un man likās, ka tas šoreiz vienīgais var derēt.

Mājās ticis, arī es nosēdos istabas priekšā uz soliņa, bet istabā bija viss klusu. Arī sētsvidū visi, kas tikai tuvojās istabai, sāka čukstoši runāt. Saimniece pie akas smēla ūdeni lēnām, lai nedauzītos un netaisītu lielu čukstoņu. Piegāja vecā Poģene.

— Kā ta', mīļie, nebūs grūti, cilvēks jau pusmūžā. Oi, es to zinu... Oi, oi, kā man pašai...

Viņa pastiepa kaklu uz priekšu kā putns, nometa ar roku un aizgāja uz klētiņu.

Pa olnīcu jāja Miķelis. Piejājis pie akas, viņš pilnā kaklā kļiedza:

— Ei, Simki, ko tu tur sēdi? Nāc ielej silē ūdeni!

— Vai tad tu tās rīkles pavisam nevari savaldīt? Istabā taču slimnieks.

— Kas par slimnieku! — Miķelis smējās. — Bērns būs gadījies...

Un tiešām, kad ēdām pusdienu, tad ienāca Pēteris, nosvīdis, sasarkušām acīm. Vienā rokā viņam bija pudele skaista brandvīna, otrā — glāzīte nosistu kāju.

— Nu tad, — Pēteris teica un, pielējis glāzīti, sniedza to saimniekam. — Nu tad...

Pēteris gribēja vēl ko teikt, bet bez Pēterienes vai nu nezināja, vai nedrīkstēja. Viņš vienmēr atskatījās, kā gribēdams pārliecināties, vai sieva nav tepat tuvumā un vai neieteiks ko, ko tad viņš varētu mierīgu sirdi atkārtot.

— Kas tad tev tur ir, — saimniece vaicāja, — dēli vai meitas?

Pēteris atskatījās, stipri nosarka un izsteidzās laukā. Visi sāka smieties.

— Ko viņš, cilvēks, var zināt, — Miķelis teica. — Vai tad viņš ir vecmāte?

«Tu jau gan tūlīt zinātu,» es domāju, un man bij dusmas, ka Miķelis visur iekšā jaucas, zina vai nezina.

— Dēls, dēls! — Pēteris, durvis pavēris, priecīgi sauca. Tad viņš nāca un lēja atkal šnabi pēc kārtas visiem un visām.

Es dzirdēju, ka tika teikts: «Uz jauno dēlu veselību!» Un, kad pienāca mana rinda, tad arī es pacēlu glāzīti labi augstu, teicu tāpat kā citi un izmetu to kā ogu.

— Ēsi zēns! — Pēteris priecājās.

Rīkli man dedzināja kā ar uguni. Vismaz reižu desmit man vajadzēja norīt siekalas no vienas vietas, citādi būtu vajadzējis muti izplest un kāsēt. Bet es gribēju taču parādīt, ka neesmu nekāds mikstčaulis, ka varu izmest tādu nieka glāzīti tikpat viegli kā Miķelis.

— Gan tu apreibsi, — saimniece teica.

— Nieki! — es smējos.

Arī Aijai vajadzēja dzert visu glāzi. Pēteris neņēma atpakaļ, kamēr tajā bij vēl kāda pilīte, un uz galda

glāzīti nolikt nevarēja. Aija bāza Jozim pie lūpām, lūgdamās, lai palīdz viņai, bet Joza nolika karoti un aizbēga. Nekas cits nelīdzēja — vajadzēja prāvo glāzi tukšot līdz dibenam.

Es tomēr biju drusku apreibis, jo šī man bija tikai otra reize, šņabi mutē ņemot. Kad pēc pusdienas izgāju sētsvidū, tad pasaule likās pavisam citāda, kā dzeltenāka, siltāka. Man gribējās runāt ar cilvēkiem. Miķelis man izlikās tik labs, ka es saņēmu viņa plato roku un teicu:

— Būsim draugi, vai ne? Kas par to, ka es vēl ganos eju, bet tu jau esi liels puisis? Patiesībā es daudz jaunāks par tevi neesmu. Man taču piecpadsmit jau pilni.

Kaut gan Miķelis atstūma manu roku un teica, ka šis ar puikām negribot ielaisties, tad tomēr man likās, ka viņš to dara tikai tāpat pa jokam, kā negribēdams uzreiz man izlikties draudzīgs.

Bet tad vēl kaut kas notika, kas man lika Miķeli uzskatīt kā no augšas un turēt viņu par pavisam nožēlojamu radījumu, salīdzinot ar mani.

Kad visi bija apguluši dienvidu, arī es atgīdos, ka acis lip cieti, un gāju uz klēti.

Klēts durvis citādi nestāvēja cieti, tās vajadzēja no iekšpuses aizkrampēt. Tā kā āra krampis itin mierīgi gulēja nokāries, tad es zināju, ka Aija iekšā. Es piegāju pie durvīm un domāju: «Iet vai neiet? Nē, labāk aiziešu kur dārza malā atstiepsos — kam man Aiju traucēt?» Bet te jau arī durvis atvērās. Tajās stāvēja Aija un teica, lai nākot, ja gribot gulēt.

— Kā tu zināji, ka es esmu pie durvīm? — es izbrīnījies vaicāju.

— Vai tad man nav ausu? — Aija smējās. — Es tikko apgūlos.

Es iegāju un, durvis aizkrampējis, aiztaustījos līdz gultai.

Pagalvis bija silts.

Mani pārņēma karsts prieks par to, ka Aija bija tikko gulējusi manā vietā. Es pataustīju pagalvi tālāk. Nē, Jozas nebij. Viņš taču nekad dienvidū nenāca, jo rītos diezgan izgulējās. Tātad Aija!

— Kas te ir gulējis? — es čukstēju.

Aija neteica ne vārda. Pēc brītiņa viņa, kā ko atceļusies, ievaicājās:

— Ko tu teici? Ak jā, es tikai tāpat. Es domāju, ka tu nenāksi gulēt. Es gribēju paraudzīt, kā ir tik cietā gultā, vai tādā var pavisam aizmigt.

— Vai tev mīkstāka? — es teicu.

— Nāc paraug! — Aija pakļusām atteica.

Es nezinu pats, kas ar mani notika. Man likās, ka kakls tika aizņāugts, bet asinis joņoja galvā, tā ka es pavisam nobijos un sastingu. Atjēdzos tikai, redzēdams, ka klētī paspīd kā zibens balta gaisma.

Es uztrūkos sēdus.

Klēts durvis stāvēja līdz kājām vaļā. Aijas vieta bija tukša.

VIII

Nāca mēslu vedamais laiks. Papuve bija šaura, un tai pa abām pusēm tagad labība, tā ka mēs ar Jozu divi vien nevarējām paganīt. Zāle bij saaugusi liela un trekna. Jau ziedēja skābenes, un smilgu galotnes metās tumši brūnas, spīdīgas kā zīds. Tādu zāli bija grēks apgāzt ar mēšiem, un saimniece sūtīja pa cēlienam Aiju mums palīgā. Trijiem ganīt bija viegli, un laiks pagāja nemanot.

Aiz vasarāja lauka, kurš bija tikpat šaurs kā papuve, tūlīt nāca lielceļš. Tas bija nomaļš ceļš, izbeidzās tepat pie skolas, un pa to brauca reti kāds. Tikai tirgus dienās un kad nāca ziemas skola, pirmdienās un sestdienās, ceļš drusku tika drebināts. Reto braucēju zirgus es biju gandrīz visus iepazīnis, ja arī nezināju, kam viņi pieder.

Kādā siltā rītā, kad govis mums jau bija tik daudz ēdušas, ka nolikās gremot, Aija aizgāja uz mājām pēc brokastā. Jozuks bija jau paēdis pirms dzišanas laukā, un, kad atnāca Aija, mēs ēdām, uz grāvmalas sēdēdami. Tā mums ēdot, pa lielceļu kāds brauca.

— Tā kā Duļļu zirgs, — es ieteicos.

Aija pietrūkās kājās.

Bija jāskatās pret sauli. Aija lika abas rokas virs acīm un raudzījās uz braucējiem.

— Ir, ir! — viņa iesaucās kā priekā, kā bailēs. — Nu ir atkal nelaime mājā! Jau runāja, ka atbraukšot.

Es arī piecēlos, lai varētu labāk redzēt, kas gan tur par nelaimi ir.

Rātos nekā sevišķa nebij. Viņā pusē sēdēja Duļļu saimnieks, šinī pusē — sieviete gaišu cepuri galvā, bērnu klēpī. Viņi patlaban nogriezās pa Duļļu celiņu.

Es tūlīt nosēdos un sāku ēst. Arī Aija sēdās. Viņa smagi nopūtās.

— Kas tas ir par meitieti? — es vaicāju.

— Ko?

— Kas tur par nelaimi?

— Nekas nav. Tā viņa māsa. Dzīvo Rīgā.

Man nebija nekā cita ko runāt, un es ņēmos izprašāt.

— Vai viņa jau sen Rīgā?

— Nē, pērn vēl tikko aizgājuši. Vīrs ejot gumijas fabrikā.

— Bet kur viņi agrāk bija? Dzīvoja tepat Duļļos?

— Jā, agrāk, pērn, aizpērn, viņi dzīvojuši Duļļos. Zars, Marijas vīrs, tad bijis tur par kalpu. Bet tad viņiem vajadzējis iet uz Rīgu dzīvot.

— Vajadzēja?

— Jā, vajadzēja... Bet nu jau jāsāk govīs celt, redz, kur jau saule.

Aija gāja un plikēja guļošās govīs, lai celtos. Plikēdama viņa nemitīgi skaitīja:

— Si, ēstu! Si, ēstu!

Es noliku brokasta traukus rudzu malā, un mēs atkal ganījām.

Pēc viņas dienas gadījuma Aija bij pret mani ļoti īsa vārdos. Varbūt viņa baidījās, ka tikai es ko neieņētos par šo nelaimīgo dienu. Ak, viņa varēja būt droša, es nebūtu varējis runāt par šo gadījumu ne ar vienu cilvēku it nekad.

Kad pusdienā sadzinām, man bija brīnums, ka saimnieks kļuvis tik runātnīgs. Viņš stāvēja pie akas, lēja govīm ūdeni silē un runāja ar govīm vienā runāšanā.

— Zīmaļa, tev pietiek! Tu pārplīsīsi — bunga gatavā. Un tu, Baltmugur, šodien pavisam negribi? Taču tik karsts laiks bija. Nu tikai strumpējiet! Ieliešu vēl, ja tikai gribat. Joza, kur tad tev tās biksīnes tik nošļukušas? Vai tev jostas nav?

Joza stāvēja, muti paplētis. Es paplūkāju viņa bikšu dibenu, un tās nokārās vēl vairāk. Es to darīju, domādams, ka saimniekam tas patiks, ja jau viņš šodien tā uz tiem jokiem ir, bet saimnieks mani aprāja, teikdams:

— Paskat vien, tev pašam nestāv labāk.

Es sakaunējos un aizskrēju, govju laidarā nesadzinis,

Tūlīt pēc sava dēla piedzimšanas Pēteris bij atvedis kādu rada bērnu, meiteni, vārdā Ievuku. Tā atganīja Pēterienes ganu dienas un mājā šo to padarija: govi izslauca, pabaroja sivēnus. Tas bij prāvs, jau skolā sūtāms meitēns, kaut gan nebija nenieka vēl mācījies. Bet mute viņai bija par trim. Viņa drīz vien iepazīna visus mājas ļaudis visā viņu dzīvē. Likās, ka viņa katram cilvēkam vienmēr seko, lai izdibinātu, ko šie ļaudis domā. Izgājusi pa dienai ganos, viņa tūlīt iepazīnās ar kaimiņu ganiem, ar kuriem vien varēja tikties. Drīz viņa zināja arī visiem kaimiņu ļaudīm vārdus un ko šie ļaudis dara. Sadzinušai viņai būtu bijis daudz ko stāstīt, tikai, par nožēlošanu, klausītāju nebij. Pēteriene bija tais domās, ka skuķis runādams tikai darbu kavē, un lika tai muti turēt, līdz iesāka ko garāku stāstīt. Pēteris, tas gan klausījās, bet, vai viņš ko dzirdēja un saprata, to neviens nevarēja zināt. Vēl Ievuks mēģināja ar Aiju, bet tā to strupi atraidīja. Reiz es itin skaidri dzirdēju, ka Aija teica:

— Kad tu tāda bāba esi, tad es nemaz negribu, ka tu manā tuvumā nāc!

Es nezinu, ko Ievuks toreiz stāstīja, bet droši vien tas bija vai nu par Miķeli, vai par saimnieku, vai pat par Poģeni, jo viņa nevarēja dzīvot, citus neaprunājusi.

Reiz mēs ar Ievuku bijām divi vien upes malā. Man saimniece lika nogremdēt veļas baļļu, bet Ievuks vienkārši bradāja pa malu un skatījās. Upē nebij prāvāku akmeņu, un mēs nebijām tik gudri, neiedomājāties, ka trauku var pieliet ar ūdeni, tāpēc sākām abi lasīt nelielos akmentiņus, kādi bij atrodami, un mest baļļā. Tā kā Ievuks man palīdzēja, tad es pateicības vietā sāku ar viņu runāties. Es vaicāju, kad biju ilgi noklausījies viņas dažādās tenkās, vai viņa nav ievērojusi, ka Miķelis iedams vienu kāju tā drusku pievelk.

— Laikam taču viņš nav īsti riktīgs, — es teicu.

Nē, ak tu brīnums, ka šī to nevarējusi ievērot! Bet Miķelis arī bez tam esot liels prakosts. Nu, šai tikai negriboties stāstīt. Oi, oi!

Baļļa bija nogremdēta, un es gribēju iet uz māju, bet Ievuks vēl ne domāt nedomāja upi atstāt. Kur es skriešot?

Gulēt griboties? Kā tad Miķelis caurām naktīm neguļot un tomēr esot dzīvs.

— Man tagad nav vaļas, — es atteicu, — citā reizē pastāstīsi.

No tās dienas skuķis lipa kā dadzis man klāt. Kad es, sadzinis lopus, āvu kājas, tad Ievuks sēdēja uz soliņa otra gala un izteica paklusām visu, kas viņai pa to cēlienu bij atgadījies vai nodarbinājis viņas prātu. Tās aizvien bij tīrās muļķības, ko viņa gvelza, bet es klausījos, jo dažreiz viņa tomēr šo to pastāstīja, kas man bij no liela svara.

Kas uz Miķeli zīmējās, tad Ievuks to bij smalki novērojis. Viņa pat zināja, ka viņš draudzējoties ar Aiju un ka tamdēļ naktis neguļot.

— Un Aija? — es reiz vaicāju.

— Aija? Ko tad Aija? Vai tad meita lai atsaka, kamēr viņai labāka nav?

Tie viņas vārdi. Redzams, to viņa bija dzirdējusi varbūt no savas mātes vai no kādas citas sievas un paturējusi kā mācību visam mūžam.

— Bet ja viņai gadītos labāks? — es teicu.

— Labāks? Nuja, bet viņai nav labāka.

Vairāk es toreiz nerunāju.

Un dažreiz, kad pēc dienasvidiem Ievuks palīdzēja govīs padzīt, tad bija gatavās moka viņu uz mājām aizdabūt. Aizvien viņai bija vēl kāds vārds, ko teikt. Kaut gan govīs olnīcā nestāvēja, tomēr viņa neatlaidās, bet nāca arī tālāk man līdzī. Un, kad jau bija palaidusies iet uz mājām, pat tad vēl pie reizes atgriezās un izmeta kādu vārdu. Un visu, ko vien viņa teica, es nedrīkstēju tālāk stāstīt. To viņa vienīgi man sakot. Es toreiz biju diezgan naivs un jutos glaimots, ka Ievuks man teic to, ko nevienam citam neteiktu, kaut gan es pilnīgi apzinājos savu pārākumu pār šo meiteni, kura pat vēl ne lasīt nemācēja. Dažreiz gan man bija bail, ka lielie nesāktu par mani zoboties, ka tā ielaižos ar meitiešiem. Jau Miķelis, reiz garām iedams, teica, kad sēdējām ar Ievuku uz soliņa un runājām:

— Redz, kur pāris! Te vairs tikai mācītājam darbs. Es nosarku, bet Ievuks zināja, ko teikt:

— Un tu? Vai tevi pa naktīm kustoņa ēd?

Arī Aija reiz mani brīdināja:

— Tu, Janka, neielaidies ar to skuķi par daudz! Tu

tak zini, ka viņa briesmīgi māc melot. Saimniece jau tevi solās bārt.

— Ko tad es tur varu darīt? — es atcirtu. — Neviena cits jau ar mani nerunā.

Aija paskatījās man acīs.

X

Saimnieks ar saimnieci labi nesatika, to it skaidri varēja redzēt. Sākumā es domāju, ka saimnieks ir tikai ļoti klusas dabas un tāpēc maz runā, bet vēlāk redzēju, ka viņš varēja būt pavisam citāds, kur to neapspieda šās lielās, resnās sievas klātbūtne.

Pēteriene bij vēl aizvien sanikusi, un Pēteris aprunājās ar mani, vai es būtu ar mieru iet viņa sievas vietā pie darba. Saruna bija īsa.

— Iesi pļaut? — Pēteris teica. — Ievuks ganīs.

— Jā, — es atteicu.

Saimniekam nekas šādai maiņai nebija pretim, un es nācu tā kā pa pusei puīša kārtā. «Kas tad saimniekam,» es domāju, «vai tad Pēteriene varētu to padarīt, ko es? Bez tam sievas taču mēdza iet pie darba tikai pēc brokastu laika, un es biju darbā jau no paša rīta.»

Pavasaris bija agrīns. Jau sākām pļaut dābolu. Kaut gan es nevarēju lielīties, ka esmu liels pļāvējs, tad tomēr mēs ar vectēvu stājām savā gabalā un pa dienu nogriezām tik daudz, ka tīri pašiem bija brīnums.

Paldies saimniecei par labu ēdienu — tagad es jutu, ka esmu daudz, daudz stingrāks nekā pavasarī, kad saimnieks padeva man savu arklu. Bez tam Pēteris ar lielu rūpību gādāja par manām darba lietām. Izkopts man bija iesieta labi izkumu, arī kāts tai nebija garš. Striķis bija bodē pirktis, kaut gan Pēteris bija sīkstis un labprāt neizlaida kapeikas, ja varēja citādi izlīdzēties. Tātad priekš manis netika pat nauda žēlota. Pēteris pats lietoja mūžīgo ozola striķi iebakstītiem caurumiņiem, kuros turējās smiltis. Līdzās tabakas makam aiz jostas viņam stāvēja kulīte ar smalkām, baltām smiltīm. Un dažreiz iznāca joks: Pēteris taisa pīpi. Sēd, skatās visapkārt un klausās, ko citi runā, bet es jau redzu, kas notiks. Viņš atrotījies smilšu kulītei malas, iebāzis pīpes galvu tajā un patlaban pildīs ar smiltīm. Bet tad piepēži satrūkstas, izdauza un

man nopīt kādu pīnīti vai paķelīti. Iegrūzu kamolu azotē. Apskatos — nekā, nevar tā iet pie ļaudīm, stāv kā tūnulis. Jānotin, citādi krustmāte var ieraudzīt. Notinu uz rokas. Nu ir labi. Bet apakšā tāds smuks, glums, balts papīrs. Attinu vaļā, ir smalki pierakstīts. Domāju, sak, jāparāda tev. Bet tikai nevienam cilvēkam nerādi un nesaki! ... Man tās dzijas dēļ bail!

Ievuks pasniedz man papīru. Mani pārlej kā ar karstu ūdeni tas, kas papīrā rakstīts. Ak, tad tāds ir mūsu saimnieks! Jā, jā, es jau sen to redzēju, ka viņš ar saimnieci nevar satikt; bet vai tad viņam tamdēļ vajadzēja tādu grēku darīt? Rakstīts ir glīti, un raksta saturs brīnum skalsts, kaut gan pagānisks no sākuma līdz beigām.

— Nu, kas ir? — Ievuks prasa.

— Ziņģe, — es atsaku un lasu tālāk.

— Pie alus galda sēdēja ... — es saku un beidzu lasīt.

— Jā, redzi še: «Pie ... alus ...» Vai tad tu nemāki lasīt?

Ievuks skatās papīrā, plakstiņus nolaidis, un atrod, ka tiešām tur ir šī ziņģe. Viņa izlasa visu no iesākuma līdz beigām.

— Nu redzi nu, tu domā, ka es meloju?

Ievuks grib, lai dodu lapu viņai, bet es saku, ka viņa taču to, kas tur rakstīts, māk no galvas, lai tāpēc atstāj man izmācīties. Beigās viņa ir ar mieru. Tikai nevienam lai nerādot.

XI

Mēs ar vectēvu griezām līci. Zāle bij diezgan jauna un mīksta. Upes mala bija zema. Tumšie puplakši apvārtās balti un smaršojoši, kad izkaptis svilpdama skrēja pa mitrās zemes virsu. Mums te atnesa brokastu, pusdienas. Izgulējāties dienu dienu dārziņos. Vectēvam bij diezgan liels miegs, un tā es arī dabūju labi pagulēt. Tomēr pļaušana mums veicās krietni, un otrā rītā, kad nāca arī saimnieks ar puišiem šurp, mums ap dārziņiem jau bija nopļauts liels riņķis.

— Rau, kādu ielāpiņu arī šie iztaisījuši! — Miķelis teica.

Es paskatījos uz šo balamuti. Kaut gan mēs visi cēlāmes, saulei lecot, ne agrāk, tad tomēr Miķelis bija miegains, aptūkušām acīm. Izkapti strīķējot, viņam dažreiz

acis bija pavisam cieti. Pļaujot izkaptis cirpšļoja, un daudzreiz vajadzēja atņemties, lai nocirstu palikušās šķipsnas.

Mēs ar vectēvu, brīdi noskatījušies, gājām un aiznēmām atkal savu gabalu, lai varētu netraucēti strādāt. Bet, kad brokastā Aija ar Pogeni atnesa ēst un apstājās pie saimnieka, lai aprunātos, vai tepat apmetīsies vai ies uz dāržini, tad Miķelis tūlīt iesprauda izkapti zemē, nosvieda striķi, samauca bikses un sauca:

— Pušelnieki! Vai izplāvāt katrs pa vālai? Iesim brokastā.

Vectēvs noslaucīja sviedrus no pieres, pasmaidīja, bet neatbildēja nekā. Mēs bijām krietni pļāvuši, un Miķeļa vārdi mani kaitināja. Aizvien viņam vajadzēja koniecinošu teikt, kad Aija bija tuvumā.

— Nu, ar tādu pļāvēju kā tu es tieku līdzī kaur kurā vietā! — es kļiedzu pretim.

— Utka! — Miķelis teica. — Tev tikai tā slava, ka izkapti cilā.

— Un tu? — es cirtu pretim. — Tu aizmidzis striķē izkapti un pļaudams varbūt sapņus redzi. Nu rādi ar, ko tu varī!

Es gāju taisni uz Miķeli. Man no tiesas bija dusmas.

Saimnieks ar meitiešiem jau bij palaidušies iet uz dāržines pusi. Arī izkaptis vajadzēja līdz ņemt, jo pēc brokasta gribēja iet pļaut uz otru pusi, kur bija zemāka vieta. Miķelis ņēma savu izkapti un taisījās iet. Saimnieks, dzirdējis manus pēdējos vārdus, apstājās. Arī Miķelis apstājās.

— Pļausim vienu vālu katrs! — es sauca.

Miķelis paskatījās uz Aiju. Tā nodūra acis, tad atkal pameta žiglu skatu Miķelim.

Saimnieks manī raudzījās un, acis piemiedzis, smīnēja. Acīmredzot viņam patika mana sparība. Arī Pēteris smīnēja.

— Parādī! — viņš teica, izņēma man no rokām izkapti, aptaustīja ar īkšķi zobus, saņēma kā uz pļaušanu, piespieda pēdu pie zemes un tad atdeva man atpakaļ, sacīdams:

— Ar to var pļaut.

Miķelis stāvēja, zobus atņirdzis. Ar visiem ganiem šis taču neiesot pļauties.

Bet, ja gans viņu uzvedinot, tad taču esot kauna lieta atteikties, saimnieks, vēl aizvien smīnēdams, teica.

Nu Miķelis nezināja vairs, ko darīt, ko ne. Viņš atmeta ar roku un teica:

— Iesim brokastāl

— Bail? — es zobojos.

Aija atgriezās. Viņa bij pavisam dusmīga un, kā Miķeli mudinādama, pie sevis teica:

— Bail no nieka zēna...

Tas līdzēja. Miķelis ķēra izkapti, ieklēta kājas, izstriķēja un gāja uz cirtiena galu.

Es sekoju Miķelim bez bailēm.

Plāva bija līdzena, zāle vidēja, plaušana nebij grūta. Ja arī man spēka bij mazāk nekā viņam, tad tomēr labā izkaptis un mana iemaņa varēja mani glābt. Es jau biju te veselu dienu plāvis, un Miķelis ieradās tikai šorīt no dābola badīšanas, tāpēc nebij nekāds brīnums, ka izkaptis viņam cirpšoja. Bez tam viņš bija diezgan slinks un diez vai bija kādreiz plājis izkapti, kurpretim Pēteris manu kapināja bieži vien.

Nu sākās traka plaušana. Miķelis laikam tišām ņēma ļoti platus cirtienus, lai ar to varētu aizbildināties gadījumā, ja es tiktu viņam līdz. Viņš rāva tā, ka izkaptis krāca vien un zāle šķīda pa visu cirtienu. Pēc brīža viņš pameta acis atpakaļ, domādams, ka es jau palicis labā gabalā. Bet es biju tikai soļus trīs aiz viņa. Un zāle šķīda atkal ar visām sūnām. Pēc brītiņa Miķelis apstājās.

— Izstriķēt vajag, žid, — viņš jokoja.

— Man gan vēl kož, — es atteicu, — bet, ja tu vēlies, varam pažīlīt.

Bet kāpēc tad es ņēmot tik mazu cirtienu, tā taču mēs nemaz nevarot mēroties...

Nē, saimnieks ar Pēteri tam nepiekrita. Miķelis esot savu vālu izmētājis pa otru cirtienu, un man guļot, kā nākas. Mans cirtiens nebūt neesot šaurāks.

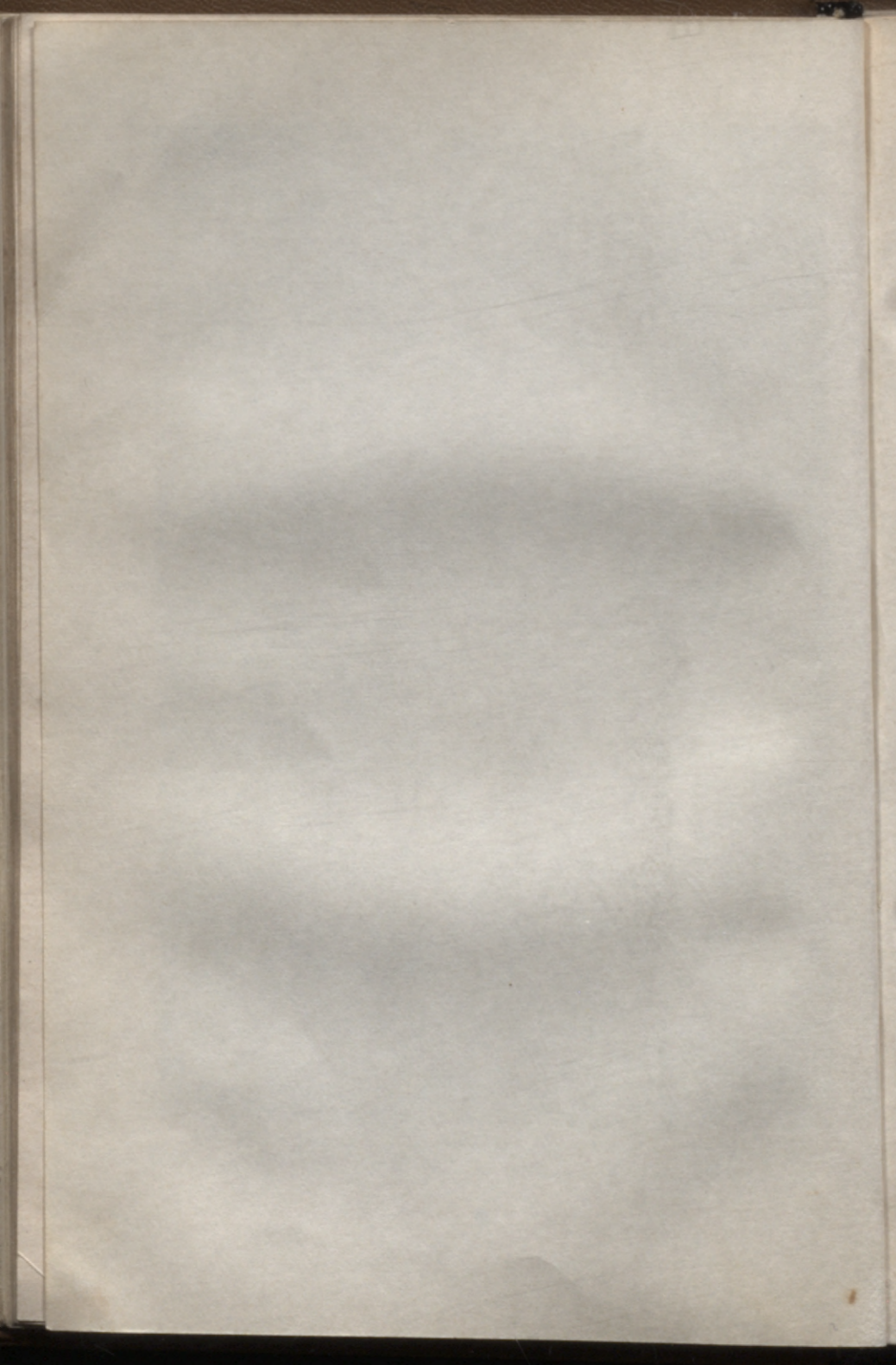
Nu Miķelis plāva kā dulls. Bet saimnieka un Pētera liecība mani spēcīnāja kā spēka zāles pasakā. Es biju pastāvīgi uz papēžiem. Jau viņš sāka rāties, lai nelienot par tuvu.

— Šaušu pēdu atpakaļ, — viņš teica, — tad tava izkaptēle būs lupatās!

Cirtiens jau gāja uz beigām. Man tecēja sviedri acīs, bet apslaucīties nebij vaļas. Miķelis atkal apstāja, lai

Foxus

izstriķētu izkapti, kura vairs ar plēšanu vien plēsa. Bet šoreiz es neapstāju un vilku tikai uz priekšu.

— Urāl — saimnieks kļiedza un sita plaukstas.

— Urāl — sauca arī Pēteris.

Miķelis vairs tālāk nepļāva. Viņš smaidīja. Šis tikai negribējis. Šis tikai tišām padevies. Bez tam kāda tad šim esot izkaptis — kā luba, saimnieka pirktā, vēl jauna, par ziņu neieplāta. Lai es pamēģinot, vai varēšot pavisam pacelt viņa rīku. Mainīšot izkaptīm, tad redzēšot...

Lai nu kā, bet uzvara bij manā pusē, un man ar to pietika. Kamdēļ tad viņam vajadzēja zoboties? Vai es alku pēc viņa kauna?

Savā uzvaras priekā es biju pavisam piemirsis paurdzīties, ko Aija saka, ka nu viņas Miķelis tā izgāzies. Nu viņas abas ar Poģeni jau bija netālu no dāržines. Viņas gāja un nemaz neatskatījās. Es iedomājos, ka Aija tagad ar mani nekad vairs nerunās, ja jau pavasarī viena nieka teikuma dēļ uz mani tik stipri noskaitās. Un atkal man bija padarītā žēl, tāpat kā toreiz. Mēs tomēr visi bijām jautrā omā, tikai Miķelis klusēja, kaut gan gāja visiem pa priekšu un gribēja izlikties bezbēdīgs.

Vectēvs mani slavēja kā tiešām labu plāvēju. Viņi gāja abi ar saimnieku ieblakām, un arī saimnieks vectēvam piekrita. Pēteris visus vectēva vārdus atkārtoja. Viņam bija prieks kā par tuvu cilvēku, jo es taču pie darba biju viņa sieva. Viņš pienāca man tuvāk un teica:

— Uz Jāņiem mēs ar sievu tev ko piemētīsim.

Es pasmējos. Tiešām, viņš man varēja ko piemest, kad labi apdomā. Ja viņam būtu vajadzējis turēt algotu cilvēku, cik tas nebūtu maksājis?

Kad apsēdāmies ap brokasta traukiem, tad Aija ieminējās:

— Miks jau gan nav pelnījis!

Vairāk Aija neteica ne vārda.

Bet vecā Poģene bija Miķeļa pusē un tīri uztraucās: Miks esot svīdis jau visu rītu, un es varbūt tikko kustējis... Man nāca smieklis. «Jā, nu ir gan radies Miķelim aizstāvis,» es domāju, «veciem cilvēkiem jau tas ir viņu amats — aizstāvēt nespējniekus, kaut arī tikai ar muti.» Bet jaunie rauga viens otru pārspēt, un jaunība gavilē tam, kas uzvarējis.

Laiks bija pastāvīgi jauks. Rītos pacēlās bieza migla un ap brokasta laiku nolija, mirdzēdama kā zelts. Pēc tam debesis kļuva vēsi zilās. Bet uz vakaru apstiepās tālie meži kā ar dūmiem, un austrumi, krēslai metoties, kvēloja kā plata varavīksne, vēstīdami, ka rītu gaidāma tāda pat diena.

Priekšpusdienās mēs bijām pieci plāvēji, pēcpusdienās — septiņi kasēji. Pļauja gāja jau uz beigām. Dārzinē siens auga katru dienu. Mums ar Aiju tur vajadzēja sienu mīdīt un pretim ņemt. Tas tika turēts par vieglāko darbu, bet patiesībā bija tas visgrūtākais. Es būtu desmitreiz labāk kasis vai plāvis nekā te šķūnī svīdis. Pat Aijas tuvums nespēja mani atveldzēt. Viss siens aizvien stāvēja apgabaļos, saulē sakarsis, karsts un birstošs. Poģene ar saimnieku apgabaļus tikai sagrūda divos vaļņos, tā ka vidū varēja iebraukt ori, un Miķelis ar Pēteri brauca vienā braukšanā. Ores pastāvīgi čīkstēja pa līci turp un atpakaļ. Un, jo augstāk mēs tikām, jo lielāks dārzinē kļuva karstums. Plānais salmu jumts bija sakarsis, un ar katru sienu klēpi, kas nāca no ores, lējās kā versme mūsu jau diezgan šaurajā telpā. Sviedri mums plūda vienā plūšanā, kaut gan bijām gērbušies, cik plāni vien bij iespējams. Es strādāju vienā kreklā un rupjām, zils ar baltu rūtānām nātņa biksām, bez cepures. Aijai bija tikai plāni katūna lindraķeļi mugurā, balta katūna jaka un galvā tas pats sarkanais lakatiņš, kas kopš Jurgu dienas viņai nebija redzēts.

Man bija brīnums, kā Aija var izturēt apsietu galvu. Bet varbūt tur nebija ko brīnīties, varbūt šis lakatiņš bij sevišķi plāns, ja jau viņa to taisni tagad izvēlējās. Piemāvēt viņš viņai piemāvēja ļoti labi, tā ka man aizvien bij jāskatās uz Aiju un jādomā par viņas skaistumu un šo lakatiņu, kuru viņa bija cieši apņēmusi ap pakakli un sasējusi mazdziņā uz pakauša. Citādi jau arī nevarēja: viņa nedrīkstēja pievelt savus kuplos matus, kas tad tos vairs varētu izsukāt.

No viņas dienas, kad es tik lieliski Miķelim biju parādījis knipi, Aija bija pret viņu vienaldzīga kļuvusi. Es nevarēju lielīties, ka pret mani viņa būtu izturējusies sevišķi silti, bet vismaz tagad viņa reizēm pati uzsāka ar mani sarunas. Arī tagad dārzinē pa starpbrīžiem mēs

sēdējām karstajā sienā un sarunājāties. Un vienmēr es pacēlu acis, lai redzētu viņas asiņu pārpilnos vaigus, kas kvēloja tāpat kā cieši ap tiem sasietais lakatiņš. Līcis bija garš, un uz beigām starpbrīži mums iznāca diezgan lieli. Mēs te augšā sēdējām kā putni ligzdā. Neviens mūs neredzēja, neviens nevarēja dzirdēt, ko mēs te runājām. Tikai kad piebrauca pilnu ori un uz tās uzkāpa cilvēks, tad tas varēja brīdi ieskatīties mūsu mītnē. Vēlāk arī tas vairs nebij iespējams. Tad mēs tikai redzējām, ka uzlien siena klēpji augšā, neredzamu roku nesti. Vajadzēja sakumiem divreiz garāka kāta, nekā parasts, lai varētu no zemes mūs aizsniegt.

Kad Miķelis piebrauca ar savu ori, tad pirmais vārds parasti bija tas:

— Nu, ceļaties!

It kā mēs visu laiku būtu gulējuši.

— Greizsirdīgs, — Aija klusām teica un pameta man ar galvu.

Man bija tā apnicis šis Miķeļa izteiciens, ka katrreiz sakodu zobus, kad viņš tuvojās ar savu čikstošo vežumu.

— Būtu jel to ori iesmērējis, — es teicu.

— Nebūtu slikti, ja arī pats sevi drusku iesmērētu, — Aija smiedamās piemetināja un paskatījās man acīs.

Kad Miķelis bija prom, tad Aija sacīja:

— Tas toreiz bij labi, ka tu viņam parādīji, ko tu vari. Es nebūtu domājusi, ka tev tāds nags.

Es smējos.

— Tas vēl tikai nieks, — es atteicu, — pagaidi vien, lai es nodzīvoju līdz rudenim. Vai tu nemani, ka es jau tagad esmu lielāks un pilnīgāks nekā pavasarī?

Jā, Aija tiešām atzina, ka es esot daudz citādāks nekā pavasarī. Toreiz taču Miķelis zobojies, ka es nieka arklu nevarot novaldīt, un tagad es jau viņam acīs lecot pie siena pļaušanas, kas esot visu puīšu lepošanās darbs.

Ko es tur varēju atbildēt? Man pienācās tikai klusēt un priecāties.

Tad mēs runājām atkal ko citu.

— Man liekas, — es iesāku, — ka saimnieks ar saimnieci lāgā nevar satikt.

Aija iesmējās. Vai tad es arī ko no satikšanas zinot?

— Es tikai tā domāju, — man ar kaunu bija jāatbild.

Bet nākošā vajas brīdī Aija pati sāka stāstīt:

— Jā, viņi labi nesatiek, tas tiesa. Tas par to, ka pārāk jauni saprecējušies. Bez tam viņi nav vis paši sagājušies, bet vecāki tos kopā saveduši. Lapas ir lielas mājas. Daudzi būtu iekārojuši saimnieci, bet vajadzējis daudz naudas. Vectēvs, būdams labsirdīgs un lētticīgs, mājas jau tā bijis nodzīvojis, ka tās būtu tikušas pārdošanas, ja meitai nebūtu gadījies turīgs vīrs.

— Kā tas saprotams: labsirdīgs un lētticīgs? — es ievalcājos.

— Es jau arī nezinu, bet viņš daudzreiz ticis piekrāpts. Viņš aizvien ticis piedabūts pie galvošanas. Vienam pat astoņi simti pagalvojis, un pašam vajadzējis atdot. Saimnieka tēvam ir bijis naudas diezgan. Tas bijis vecs sīkstulis, visā pagastā pazīstams kā tāds. Par kalpu vien dzīvodams, viņš sakrājis naudu un beidzot panācis to, ka dēls ticis Lapās par saimnieku. Pēc dēla kāzām vecis tūlīt nomiris. Saimnieks bijis uzaudzināts kā mucā. Ne viņš ar ļaudīm runājis, ne gribējis satikties, tikai pa grāmatām rakņājis. Saimniece man ir daudzreiz stāstījusi, cik savādi bijis pirmā laikā pēc kāzām. Viņš bēdzis no šās kā žīds no krusta un tikai žēlojies, ka tēvs nenomiris mēnesi agrāk. Bet tad reizi, kad plāvuši rudzus, šī aiznesusi launagu uz lauku. Paēduši puisieši un mettieši sasēdušies pie statiem atpūsties, papļāpāt. Tad šī notīkājusi, ņēmusī saimnieku aiz kājām un vilkusi nost no stata. Saimnieks toreiz bijis tikko astoņpadsmit gadu vecs, un šai bijuši divdesmit trīs. Bet nu saimnieks trūcies kājās un, kaut gan bijis tievs un licies vārgs, tad tomēr iesviedis šo kā lakstu statā. Tā bijusi pirmā reize, kad viņš, citiem redzot, šai roku piedūris.

Aija apstājās un skatījās man uz kājām. Man likās, ka viņa patlaban celsies un darīs ar mani to pašu, ko saimniece toreiz ar saimnieku.

— Un tad? — es taujāju.

— Un tad? Vai tad vēl nepietika? Galvenais taču ir, ka viņa to kampa aiz kājām un vilka šitā...

To teikusi, Aija bij ar vienu lēcieni kā kaķe man pie kājām.

Es ieķēros viņas rokās.

«Kā es paredzēju... Kā es paredzēju...» jaucās man pa galvu.

Aija palaida manas kājas un gribēja atsvabināties, bet pie tam viņa vilkās man aizvien tuvāk, tā ka drīz vien mūsu vaigi bija kopā. Es palaidu viņas rokas, bet tās lipa man klāt kā karsta dzelzs, aizvien ciešāk un ar lielāku kvēli.

Aiz laimes es baidījos pat elpot. Vakaros guldāties, rītos celdāties un garās dienās ar vientulību kaudāties, es biju izdomājies visvisādi par to brīdi, kā būtu, kad Aija mani skūpstītu. «Tad nolaistos balts balodis pār mūsu galvām,» es domāju, «un mūsu sirdis kļūtu svēta miera pilnas, un mēs justu, ka tās ir it kā viena.» Te nu bij šis skūpstis, karsts kā svelme, neapmierinošs, atkal un atkal saukdams pēc atkārtošanās...

— Tprrrū... — lejā Pēteris gari novilka.

Aija trūkās augšā.

— Vai jau klāt? — viņa pēc iespējas mierīgā balsī teica.

— Jau klāt, — Pēteris atteica.

Mēs bijām pašā jumta čukurā, tā ka vairs nevarēja izstiepties visā augumā. Dibenā jau škurba bija aizbāzta. Vēl mēs varējām savā seklaajā alā sabāzt ja daudz, tad tikai šo ori.

Kaut gan gaiss te bija tīri svelošs, man tagad tomēr bij pavisam viegli, jo šad tad, siena klēpi pasviezdama, Aija ieskatījās man acīs. Un es taču zināju, ko šīs acis tagad saka.

Dārzīne bij pilna. Ar zināmu lepnumu mēs varējām uzlūkot šo pelēko ēku, jo vienīgi mēs to bijām pildījuši no apakšas līdz pat augšai. Neviena cits tur netika iekāpis.

Pēteris pieslēja trepes. Tās nesniedzās līdz augšai. Man vajadzēja ar vienu roku iekerties spārē un ar otru pieturēt Aiju, kamēr viņas kājas atrada trepju kociņu. Es krampīgi turēju viņas roku savējā un zināju arī, ko šī karstā roka runā.

Arī es beidzot nokāpu.

Nāca jau vakars. Te zemē bij pavisam vēss. Sāka celties migla. Es apvilku svārķelus, uzliku galvā cepuri. Pēteris pabruca zirgu nostāk. Satīrījām dārzīnes priekšu, tīri kā ar slotu saslaucījām visus siena gruzus. Pēdējo šķipsniņu Pēterim vajadzēja ar garajiem sakumiem iespraust dārzīnes škurbā.

— Miķelis taču ar savu ori vairs nebrauks šurp? — Aija prasīja.

— Uz mājām, — Pēteris atbildēja un paraudzījās visapkārt.

Mēs sakravājām traukus, grābekļus un sakumus orē, kāpām paši iekšā un braucām lēnām uz māju. Sākumā Aija sēdēja man blakus, kājas izkārusi pa ores sānu, kur trūka divu kociņu no vietas, un cieti turējās man pie elkoņa. Bet, kad tikām mājām tuvāk, tad viņa cēlās un nostājās kājās Pēterim blakus. Es satvēru viņas roku, bet viņa izrāvās un darīja tā, kā pati gribēja.

Viens palicis, es pārdomāju visu šīs dienas gaitu un pabrīnījos, kā viss tas varēja notikt tik īsā laikā. Pēc kā es biju alcis nedēļām un mēnešiem, tas tagad piepēži nokrita kā no gaisa manā priekšā...

Iebāzis svārku kabatā roku, es atradu saimnieka vēstuli, glumu un čaukstošu. Tagad Aija man droši vien visu izstāstīs, es prātoju, kur viņa ar mani tik ļoti laba...

Jau iegriezāmie ap staļļa stūri sētsvidū. Te man piepēži ienāca prātā, ka vajadzētu sākt smēķēt, ja tikai Aijai tas patiktu. Smēķēšana taču vīrieti dara tūlīt lielāku un pilnīgāku.

XIII

— Janka, kas tā par ziņģi, ko tev Ievuks esot iedevis? Es satrūkos, dzirdēdams šādu jautājumu no saimnieces mutes. Nezināju, vai melot vai teikt taisnību. Ak, šis Ievuks! Viņa taču man tik cieši piesacīja, lai nevienam nesaku, un es pat Aijai nebiju izpaudis par šo lietu ne pušplēsta vārdu, kaut gan aplinkus tiku ar viņu runājis un tautājis šo to par saimniekiem. Manai ziņķāribai bija arī savi iemesli. Man bija brīnums, kā viņš varēja norakstīt tik skaistu vēstuli. Bet no Aijas es izdabāju, ka saimnieks esot diezgan skolots. Tēvs viņu gribējis izmācīt par ķesteri, un jau veselu pusgadu saimnieks sabijis Irlavā. Vēl tagad viņš mākot ērģeles spēlēt, un pagultē esot liela kaste, pilna ar grāmatām... Bet tad iznākušas šīs izdevīgās precības un bez kavēšanās vajadzējis braukt mājā. Tēvs izņēmis viņu no skolas un ielicis te par saimnieku. Dēls raudājis un cik spēdams raudzījis pirmajā laikā no saimnieces izvairīties. Bet vēlāk viņi saraduši un dzīvojuši pavisam labi.

— Tagad viņiem, paldies dievam, savs puisēnu pāris... — Aija vecas sievas balsī nobeidza.

Jā, viss tas varēja tā būt. Bet kas tad gan Ievuku dzina saimniecei tādas lietas stāstīt? Kamdēļ tad vajadzēja nemieru sēt viņas pusmūža sirdī?

Ievuks droši vien to darīja, sava instinkta dzīts, bez kāda ļauna nolūka. Tā kā es pa dienvidiem aizvien biju pļavā un rītos un vakaros arī maz tikāmijs, tad viņa savu pļāpību nebij varējusi pārspēt un sākusi runāties ar saimnieci. Lai saimniece viņas nenoraidītu pie malas, tad pilnīgi saprotams, kāpēc viņa runāja par ziņģes atrašānu rījas jūmtā. Šim notikumam taču vajadzēja saimniecei interesēt.

Es stāvēju klētī pie savas gultas, un saimniece krāvājās pa skapi. Viņa ņēma un lika uz rokas baltu un rūtainu veļu, jo bija sestdiens un pirts kūpēja.

Siens viss bij nopļauts un nokopts. Jau no launaga visi bijām brīvi. Saimnieks ar abiem kalpiem iegāja upē ar dukuriem. Kaut gan es biju kaislīgs zvejotājs, tad tomēr man bij jāpaliek mājā, jo nebij vairāk dukuru. Mēs ar vectēvu nu kurinājām pirti. Pa laikam es iegāju klētī, pavālājos pa gultu pēc tepat divu nedēļu ilga un priekš manis diezgan grūta darba. Arī Aija šad un tad ienāca, un mēs pārmijām pa siltam vārdam. Dažreiz viņa man novilka roku gar vaigu vai paurbināja paduses, un man vajadzēja smieties. Tur sēdēdams, es arī salāpīju savas pastalas, jo uz jaunnedēļas bija atkal jāuzņem vecā gaita.

— Diez vai tur tikai bija ziņģe, — saimniece pēc ilga laika, atbildes nesagaidījusi, atkal teica. — Kas tad saimniekam tur par aprēķinu ziņģi nest un bāzt rījas jūmtā? Un es nemaz neesmu redzējusi, ka viņš kādreiz ziņģes būtu rakstījis... Pat jaunās dienās ne. Vai tev ir tas papīriņš pie rokas? Parādī!

Es pacēlu gultas maisu un meklēju. Es to darīju tikai tamdēļ, lai varētu labi apdomāt, rādīt vēstuli un teikt visu taisnību vai ne.

Nē, labāk lai saimniece nekā nezina, jo vēstule darītu viņu ļoti nelaimīgu.

— Te es ieliku, — es teicu, — bet kur tad viņa palika?

Vēl es izmeklēju visas kabatas, vismaz reizes trīs

katru. Meklēdams es pūlējos roku tā izvandīt pa vainīgo, lai papīrs neiečaukstētos.

— Man brīnums, — es īgni sacīju, — ka tu netici. Kas tad tur cits varēja būt, ja ne ziņģe? Taču Ievuks pats vēl izlasīja man priekšā.

— Ko nu ķēms! — saimniece dusmīgi iesaucās. — Viņa pat ne drukāta nepazīst.

— Es jau nezinu, bet viņa lasīja. Un viss var būt, ka skuķis pats ir kaut kur ķēris tādu lapu un tad uztinis dziju virsū. Vai tā nebūs tikai pasaka, ka kamolītis atrasts rijas jūmtā?

— Kas tā par dziju?

— Nu, zilā dzija, kur tu cimdiem adījusi aizodus. Paskaties vien — Ievukam ir tādas paķeles. Vai tad viņa nestāstīja, ka papīriņam virsū bijusi uztīta zila dzija?

— Nē.

— Redzi nu! Viņa to tev ir nočiepusi un tagad runā blēņas, lai tikai nekristu aizdomās, ja kāds to pamana. Man viņa stāstīja, ka dziju atradusi rijas jūmtā un, kad kamolīti notinusi, tad atradusi papīru.

Saimniece bij neziņā. Ilgi viņa stāvēja, pie skapja atspiedusies, ar veļas nastu uz rokas un raudzījās uz zemi.

Mani mocīja sirdsapziņa, un es izskrēju no klēts. Vajadzēja iet pirti apraudzīt un sanest ūdeni.

XIV

Aija bija saimniecei tuvu rada, tāpēc nebij nekāds brīnums, ka attiecībās pret saimnieku viņa aizvien stāvēja saimnieces pusē.

Saimnieka vēstules dēļ bij sākusies klusa, bet pamatīga izmeklēšana.

Es tagad gāju atkal ganos. Kādā dienā sadzinis redzēju, ka Ievuks bija stipri raudājis. Pār abiem vaigiem viņai bija celiņi, kur asaras tecējušas. Viņa pienāca man klāt, kad uz soliņa āvu kājas nost, un rupjā balsī teica, lai nākot uz upes malu, šai esot ar mani jārūnā.

Es jutos vainīgs viņas priekšā, un tādēļ man bij grūti sekot. Bet es tomēr saņēmu dūšu un gāju.

— Atdod man to papīru! — Ievuks teica.

— To papīru? Man tas ir nozudis. Es ieliku gultas galā, un tagad nav vairs.

Ievuks sāka raudāt kā perams.

— Ui dieviņ! Ui dieviņ! — viņa gaudoja.

— Kāpēc tad tev vajadzēja muti palaist? — es rājos.
— Kāpēc tad tu stāstīji saimniecei?

— Vai tad es maz stāstīju? Es jau tikai teicu, ka man ir ziņģe. Kur tad tu ņēmi tādu ziņģi? Sak, atradu. Kāpēc tad šī nevienas nevarot atrast? Sak, vai nu tu esi kādreiz rijas jūmtā meklējusi? Un tā tas iznāca. Saimniece nedeva nekāda miera, seķinēja un seķinēja, un man vajadzēja visu izstāstīt. Ui dieviņ! Tagad saimniece kristmātei teikusi, ka es esot mele, ka es viņai dziju nozagusi... Es savā mūžā neesmu nekā zagusi, ne arī melojusi. Bet kristmāte manis vairs te nepatur. Lai šodien pat ejot atpakaļ uz māti. Un no mātes es dabūšu sitienus... Ko tad lai es saku, kad prasīs, kāpēc skrienu tik ātri atpakaļ. Gan jau kristamāte izstāstīs, kad ar manu māti tiksies, ja arī es nekā neteiktu. Ui dieviņ! Ui dieviņ!

Ievuks nemaz negaidīja mana mierinājuma. Viņa aizņēma acis ar lakateli un kāpa salikusi augšā.

Es izmazgāju zeķes, noskaloju pastalas un arī gāju. Vajadzēja steigties pusdienā.

Visas tās dienas kopš vēstules saņemšanas es saimniekam nevarēju droši acis skatīties. Bet es tomēr novēroju, vai viņam nemāc sirdi vēstules liktenis, vai viņš vispārīgi zina ko par šīs vēstules atrašanu. Nekā nevarēja manīt. Tikai vakaros vai dienvidos es dažreiz redzēju, ka saimnieks, sētsvidū stāvēdams, skatījās uz Duļļiem. Abu māju starpā bija klaji lauki, un no mūsu sētsvidus varēja jo skaidri pārredzēt kaimiņu sētsvidu. Es zināju, kāpēc saimnieks skatās, un tādās reizēs aizvienu skriešus skrēju no istabas uz klēti vai no klēts uz istabu, ja bij vajadzība, lai tikai viņu netraucētu un neliktu manīt, ka es ko zinu no tās lietas un viņu novēroju.

Šodien pusdienu ēda visi klusēdami. Varēja redzēt, ka ne velti Ievuks ir raudājis. Kad es reiz sastapu saimnieka skatu, man likās, ka viņš galvu papurināja. Paēduši visi steigšus devās pie miera — katrs uz savu pusi.

Es aizgāju uz klēti, apgūlos un domāju, ko tagad darīt. Varbūt saimniece tomēr zina, ka tur ir bijusi vēstule, var būt, ka saimnieks ir atzinies, un, ja to visu gribu noliegt, tad kļūstu viņas acīs par melkuli.

Turpat, man domājot, pavērās durvju šķirba platāka. Ienāca saimnieks. Viņš nostājās klēts vidū, aplaida acis visapkārt, tad pienāca man tuvāk. Likās, ka viņš būtu man ko teicis, bet, par nelaimi, nāca Aija un visu izjauca. Saimnieks pagriezās pret Aiju un steidzīgi prasīja, vai viņa nezina, kur kumeļa iemaukti.

— Ak tu dieviņ! Taču pie staļļa durvīm uz vadža, kur arvien, — Aija atteica.

Saimnieks izgāja.

Aija pieslēdza durvis un nāca taisni uz manu gultu. Viņa noliecās pār mani, apķērās man ap kaklu un glaudās klāt. Es ievilku viņu savā gultā, teikdams, ka man viņai kas jāstāsta.

— Šī vēstule man tomēr nedod nekāda miera, — es iesāku.

— Kāda vēstule?

— Nu, tā pati, kur es teicu, ka ziņge.

— Tu jau man nekā neesi teicis.

Es skaidri manīju, ka Aija visu zina, bet viņa izlikās, kā kad dzirdētu tagad pirmo reizi šādu valodu. Viņa gribēja, lai es nožēloju to, ka agrāk viņai nekā ne-teicu.

— Man jau Ievuks pieteica nevienam nesacīt ne vārda, bet tagad, kur viņa pati jau visu izplāpājusi, es varu droši stāstīt. Tikai, lūdzama, nesaki saimniecei! Kas tur viņai būs par labumu? Tā nebija vis ziņge, bet vēstule.

— Tad tomēr! — Aija iesaucās un pacēlās sēdus. — Jā, jā, saimniece jau tūlīt domāja, ka tie ir meli. Cik žēl, ka tu viņu esi nozaudējis.

— Viņa man kabatā! — es pašapzinīgi atteicu.

Aija atkal nogūlās un apķērās man ap kaklu.

Dienasvidus mēs bieži gulējām manā gultā. Kad cēlāmies, tad tikai Aija pieskrēja pie savas gultas, sagrūstīja segu, iespieda spilvenam dobīti un gāja durvis atvērt. Aizmigt mēs, protams, nevarējām, es jau nebūt ne.

— Parād! — viņa teica.

— Par tumšu.

— Es drusku pavēršu durvis.

Aija steigšus vien aizgāja un, durvis atkrampējusi, pavēra plaukstas platu šķirbu. Nu gaismas pietika. Viņa tomēr bij īsta sieviete: ziņkārība bija viņas augstākais bauslis.

Atnākusi Aija atgūlās savā gultā un prasīja, lai dodot vēstuli šai. Bet es neuzticējos. Es teicu, ka labāk lasīšu viņai priekšā, lai klausās.

Aija saskaitās... Es viņu nemaz nemīlot...

— Miķelis man kaut desmit vēstuļu dotu, — viņa teica.

Tas man izlikās tik jocīgi, ka viņa mani biedē kā bērnu ar ubagu. Es sāku smieties:

— Bet Miķelim taču nav ne vienas, ne vēl desmit.

Ziņkārība tomēr uzvarēja, Aija beidzot bij ar mieru, lai lasu. Taču, ja ne vairāk, tad rokrakstu viņa gribēja redzēt. Es gulēju savā gultā un, vēstuli ar abām rokām cieši turēdams, pacēlu to pār gultas galu. Aija pasniegusies paskatījās un uzreiz pazina, ka tas tiešām saimnieka raksts.

Un tad es čukstoši lasīju:

«Visumīlā Marij!

Veselus divus gadus Duļļu sētasvids bija tukšs. Tagad es tajā atkal redzu saulīti rotājam. Pa šo laiku esmu vecāks kļuvis, bet sirds to nejūt. Cik savāda taču ir tāda sirds: viņa nesilst priekš tā, kas to apber ar glāstiem un mīlinājumiem, bet deg un kvēlo priekš tā, kas vienīgi iedomās viedams... Ak, Marij, kamdēļ nestaigā dievs pa zemes virsu un neņem cilvēku bērnus pie rokas, un nesaved kopā tos, kuru sirdis deg spožās liesmās? Kad es iedomājos, ka mēs esam vēl tik jauni, tad prāti man apžilbst un es nesaprotu, ko darīt. Vēl mūsu sirdīm jākvēlo tā varbūt desmit, divdesmit vai vēl vairāk gadu. Ne diena, ne nakts, ne saule, ne zvaigznes var mūs mierināt... Es redzēju, kad Tu atbrauci. Es redzēju, kā Tu no ratiem izkāpi. Pienāca Tava svainene. Jūs sabučojāties. Tad Tu viņai padevi savu maziņo. Kad gāji istabā, Tev drusku kāja metās. Tu biji aizmirsusi, ka pie sliekšņa ir akmens... Arī man ir otrs dēls. Nu tam jau pusotra gada. Viņam tādas acis kā Tev, un man bieži ienāk prātā mulķīga doma, ka tas ir Tavs puisītis. Un tad es viņu ņemu klēpī, ceļu augstū gaisā un runājos ar viņu tādā valodā, ko vienīgi mēs abi saprotam un Tu saprastu, ja būtu tuvumā.

Šoreiz vairāk nekā negribu rakstīt, jo nevar vēl zināt, vai mūsu vecu vecais pasts ir drošs. Atraksti, lūdzama, cik ilgi esi nodomājusi te palikt. Es labprāt Tevi redzētu līdz vēlam rudenim un veldzētu savu sirdi, šad tad palūkodamies uz jūsmājām. Kaut arī dažreiz tur nevienu neredzu, tad tomēr zinu, ka Tu esi tur aiz kādas sienas vai arī pie loga un, pati neredzama, mani tomēr redzi. Ak, es nemaz nevaru izteikt, cik manas dzīves pelēkums caur Tavu atbraukšanu gaišs kļuvis! Kad būsi manu vēstuli saņēmusi, tad par uz naglas pie priekšnama durvīm diviļi.

Mūžam Tavš Kārlis.»

Es salocīju papīru un iebāzu atkal kabatā. Man negribējās runāt, ne vārda teikt. Vēstules saturs man izlikās tik kluss, tik sapņains un sāpju pilns.

— Lops no cilvēka! — Aija pusbalsī iesaucās.

Arī es, vēstuli pirmoreiz izlasījis, domāju, ka saimnieks ir nelietis, ka viņš pārkāpj laulību, apgrēkojas pret sesto bausli; bet tā sacīt, kā Aija tagad teica, es nekad nebūtu varējis. Viņas vārdi man dūrās dziļi sirdī. Tie parādīja diezgan labi viņas dvēseli, kāda tā bija šai lokanajā, skaistajā miesā. «Ja dievs tiešām staigātu pa zemes virsu,» es domāju, «nezin vai liktu mūsu rokas kopā uz mūžu mūžiem...»

— Reiz jau mums bija tamlīdzīgs gadījums ar tādu pat vēstuli, — Aija sāka stāstīt. — Tas bija aizpērn pavasarī. Šī pati Marija — toreiz vēl dzīvoja Duļļos — reiz, pa ceļu iedama, taisni pret mūsu olnīcas galu pieliecas un kaut ko cilā. Saimniece visu to redz pa logu. Patlaban skrējuši suņi riet, un varēja domāt, ka viņa ņem akmeni, ar ko atgaiņāties. Bet saimniecei tomēr licies, ka Marija ātrāk tur ko nolikusi nekā paņēmusi. Saimniece mani sūtā, lai aizejot paskatīties, vai tur kas neesot. Un bija vēstule. Plakana, smuka radze, un zem tās maza vēstulīte. Toreiz tad arī iznāca viss tas tracis. Bija mācītājs atbraucis te, tāpat Duļļos. Tajā pašā pavasarī tad viņi aizdauzījās uz Rīgu. Bet, rau, kā tas velns tomēr nebeidz savu sēklu sēt.

Es neteicu ne vārda, kad Aija bija beigusi savu stāstu.

— Tu aizmigi? — viņa jautāja.

Es neatbildēju, un drīz vien Aija sāka elpot tā, kā elpo veselīgs cilvēks dziļā miegā.

Es pacēlos un skatījos. Aija bija aizmigusi. Viņas labā roka smagi gulēja uz krūtīm. «Tomēr šī un ne cita roka man ir nolemta,» es domāju un jutos laimīgs. Aijas lūpas bija drusku pastiepušās kā uz svilpšanu, vaigi sakarsuši, asiņu pārpilni, balts kakls... Un ap to es drikstēju likt savas tūlznainās rokas. Ak, es to nevarētu ciest, ja kāds cits Aiju dabūtu. Man likās, ka vienīgi es varētu būt tik labs un krietns, kādu viņa pelnījusi... Tā es nokāvos visu dienasvidu ar tādām un tamlīdzīgām domām.

Jau pa sētsvidu sāka ļaudis staigāt un runāties. Es aizgriezos pret sienu un sāku šņākt, lai saimniece domātu, ka esmu krietni gulējis, kad nāks modināt. Kad durvis nebij aizkrampētas, tad viņa parasti nāca iekšā un paraustīja mani aiz piedurknes, tāpat Aiju.

Bet šoreiz nāca saimnieks.

— Aija! — viņš, durvīs stāvēdams, sauca.

Aija piecēlās un, smagi šņākdama, izgāja no klēts.

Tā kā mani neviens nemodināja, tad es, protams, biju vēl aizvien cieši aizmidzis.

Kad Aija bij prom, saimnieks pienāca pie manas gultas gluži klāt un čukstēja:

— Janka...

Es atsaucos un, acis berzēdams, pagriezos pret saimnieku.

— Redzi, te ir tava pazudusē ziņģe, — viņš teica un pasniedza man smalki aprakstītu papīra lapu.

Es to paņēmu un iebāzu kabatā.

— Še, — es savukārt teicu un iedevu viņam vēstuli, kuru viņš tūlīt saplosīja smalkās druskās.

— Tas jau tikai joks... — viņš noteica un izgāja ar pilnu sauju raibu papīra tauriņu, ko palaist vējā.

XV

Pēteris turēja vārdu. Jāņu vakarā, govīs sadzinis, es no Pēterienes saņēmu spožu sudraba rubli un gabalu siera. Rublis sieru tā apņēoja, ka es to gandrīz atstāju turpat uz Pēterienes lādes, kad gāju projām.

— Tu mani paglābi slimā dienā... — Pēteriene teica.

— Slimā dienā, — Pēteris atkārtoja, un viņa ģimīs spīdēja aiz labvēlības.

— Ko tad mazais? — es apvaicājos.

— Aug kā zirgs, — Pēteriene teica.

— Kā zirgs, — Pēteris pielika, piegāja pie šūpuļa un sāka mazo kairināt.

Es apvaicājos vēl, kādu vārdu viņi domā mazajam dot un kad kristīt.

Viņi gribēja to saukt par Jāni. Tas esot skaists vārds un ievērojams. Pat tai blēņu dziesmā esot teikts: «Kad atnāca Jāņa diena, visi mani daudzinaja.» Kristības viņi gribēja rīkot tik mazas, cik vien tas iespējams, jo tagad esot pats tukšākais laiks: neesot ne gaļas, ne naudas. Pēteriene žēlojās, ka es neesot iesvētīts, viņi mani tad būtu ņēmuši par krusttēvu.

Man tas likās savādi, ka es, vēl tīrais puika, varētu jau nest tēva vārdu. Bet reizē es jutos arī liels, pilnīgi pieaudzis un labprāt vēlējos, kaut jau būtu iesvētīts.

— Pie rudziem un liniem, ja vien gribēsi, varēsīm vēl mainīties, — es Pēterienei teicu.

— Būtu jau varējuši mainīties... — viņa nopūtās.

Ak, es taču nemaz neiedomājos, ka Ievuka vairs nav. Pēterienei pašai iet ganos ar visu bērnu bij daudz grūtāk nekā pie darba. Es jau redzēju, ar kādām pūlēm viņa atganīja savu dienu.

— Kāpēc tad jūs viņu aizlaidāt, to meiteni?

— Aizlaidām, — Pēteris noteica, — un diezgan.

— Ak jā! — es iesaucos un ķēru ar roku kabatā. — Te ir tā ziņģe. Nu es viņu atradu... Pie gadījuma variet atdot Ievukam.

Pēteriene plaši ieplēta acis. Viņa paņēma papīru, piegāja pie durvīm un palasīja dažas rindas. Pagrieza papīram vienu pusi, otru pusi. Viņa likās ļoti apmierināta.

— Redz, kā dažreiz iznāk, — viņa Pēterim teica, — meiteni tirda dēļ dzijas un dēļ vēstules, bet te taču ir un paliek ziņģe.

— Meiteni tirda... — Pēteris nometa ar roku.

Šovakar bija netālu kādās mājās zaļumi. Arī Aija ar Miķeli bij ielūgti. Bet Aija palika mājā, kaut gan es viņu neaizturēju. Es tikai teicu, ka man vienam būs ļoti gara šī nakts, un viņa palika.

Mēs, visa saime, izgājām aiz istabas, dārziņā, kur ziedēja baltas, bālas un sarkanas lielās rozes. Tur bija arī balts soliņš. Uz tā sēdēja saimnieks, saimniece ar bērniem un vectēvs. Mēs citi stāvējām vai sēdējām

zālītē un līgojām. Vakars bija rāms, bet samācies. Mums nebij neviena laba teicēja, un dziedāšana drīz vien apklusā. Tagad viens otrs sāka žāvāties, un vēl nebij krietni satumsis, kad jau devāmies pie miera. Tikai Miķelis staigāja no viena stūra uz otru kā neziņā, ko darīt.

— Iet vai neiet? — viņš, pie mūsu klēts durvīm pieņācis, Aijai prasīja.

— Ko es zinu? — Aija, plecus raustīdama, atbildēja.

— Jāliekas labāk uz auss... — Miķelis noteica un gāja.

Bet viņš tomēr nenocietās un vēlāk aizgāja svilpodams. Mēs to gulēdami dzirdējām.

Joza parasti mēdza aizmigt, līdzko krita gultā. Mēs tad ar Aiju varējām runāt, ko gribējām. Priekš mums tas bija ļoti labi, ka šis zēns te gulēja, — tā nebija nevienam nekādu aizdomu. Pat Miķelis varbūt bija drošs, kad mēs trijatā te gulējām. Bet viņš ļoti maldījās. Dažreiz jeb, labāk sakot, daudzkreiz mēs ar Aiju gulējām kopā, un viņas šaurajā gultiņā mums bija vietas diezgan. Kamdēļ tad lai mēs nebūtu gulējuši vienā gultā? Mēs taču runājām par nākotni, kā runā līgava ar līgavaini. Mēs to iztēlojāmies dažāzādā. Vislabāk mums viņa patika tāda: es esmu izmācījies par galdnieku, Aija ir šuvēja. Mums lielceļa malā ir istabiņa balti nokrāsotiem slēgiem. Iekšā viss tīrs un spodrs. Mums ir pulierēts skapis, tāda pati kumode, galds, seši krēsli augstiem atzveltniem. Es taču visu varu iztaisīt, kas vien mums vajadzīgs. Un, ja mums ir bērni, tad puisēns tikai viens, bet meiteņu vairāk, jo tās var skaistāk apģērbt.

— Tās staigās kā lelles, — Aija mēdza sacīt.

Dažreiz, mums tā guļot un par nākotni domājot, pie klēts durvīm kāds grabinājās. Aizvien tas varēja būt ap pusnakti. Es biju pārliecināts, ka tas ir Miķelis, jo suņi nerēja, bet Aija to negribēja ticēt.

— Es ar Miķeli esmu naidā, — viņa teica. — Tur ir kāds cits.

Es tad parasti ierūcos, kā no miega uztrūcies, un saucu:

— Kas tur dauzās?! Gulēt neļauj, pagāni!

Un grabinātājs, redzēdams, ka es nomodā, klusi aizvilcās. Vai tad citu māju cilvēks būtu varējis tā nemaņits nozūst, kur mums taču bij tik špetni suņi.

Kad Miķelis gāja uz zaļumiem, mēs ar Aiju bijām

jau kopā un, dzirdēdami viņa svilpošanu, sažņaudzām viens otru, cik spēka. Mums bija tepat laimes diezgan.

— Lai skrien... — Aija teica.

Tad mēs atkal sākām runāties. Es ieminējos, kā Aijai labāk patīk — vai ka vīrietis smēķē vai nesmēķē.

— Vīrietis bez ūsām un bez pīpes nav nekam vērts, — viņa man atteica.

— Es dabūju rubli naudas no Pētera, — es lielījos.

Aija atzina, ka tas esot vēl daudz par maz par tik dūšīgu strādāšanu. Saimnieks varējis vēl no savas puses rubli maksāt.

Es nebiju tādu naudu vēl savā mūžā par savu saucis, kaut gan pelnīju ik vasaras, un man likās, ka rublis jau par daudz. Es tikai smējos par Aijas nepiepildāmo mantkārību. Viņai, kura ņēma trīsdesmit rubļu algas gadā, protams, tas nekas nebij, bet man šis rublis, kas nāca klāt pie tiem pieciem, ko no saimnieka naudā dabūju, bija kā zirgs.

— Es nezinu, vai pirkt labāk ģilzes vai pīpi? — es Aijai vaicāju.

— Papirosi labāk izskatās, — viņa atteica, — bet pīpe ir veselīgāka. Un naudas iziet mazāk. Es tev varētu uzšūt tabakas maku. Man ir dažādas pirktas lupatiņas un zilas zilītes. Savīšu dzīpara aizsienamo, sarkans ar baltu, skaistiem pušķiem galos, mežaboļu lielumā... nu — tādu kā Miķelim... Skaists būs!

Aija sajūsminājās un žņaudza manu kaklu drebēdama.

— Tad dari to drīz, — es atteicu.

Man gan ienāca prātā arī tas, ka par dabūto naudu es varētu nopirkt pie gadījuma kādu derīgu grāmatu... Varbūt tieku tirgū, un man tāpat jānoskatās kā pērn, kad nebija ne kapeikas kabatā un būdā uz galdiņa stāvēja tik daudz skaistu grāmatu. Tomēr Aijai par patikšanu es šoreiz labāk gribēju apgādāties ar smēķējamo. Vispārīgi pēdējā laikā man ar lasīšanu neveicās. Vienu laika daļu paņēma darbs, un, kad biju ganos, tad Aija, līdzko nāca ar brokastu un redzēja man rokā grāmatu, jau pa gabalu kļiedza:

— Nu, neplāj tikai atkal tu par saviem kanevaliem!

Jā, kad esi meitīšam padevies un gribi, lai tas pret tevi būtu mīļš un labs, tad dari tikai visu, ko viņš vēlas. Dzintarskaidrs avots lai tev top par karūsu diķi, māla skrine — par abru.

Kad Jāņu rītā govīs dzina laukā, saulīte jau bija labā gabaliņā. Saimnieks bija agri izgājis dārzā un sapļāvis sēku. Es biju krietni pagulējis, kad Aija mani modināja. Viņa nāca no āra, saņēma ar aukstām rokām mani pie padusēm un noskaloja visu miegu kā ar ūdeni.

— Miķelis tikai tagad pārnāca, — viņa, man pie auss noliekusies, čukstēja.

Es tūlīt biju augšā.

Pa dienasvidu atnāca Jozas māte un māsa. Māte bija tieva, neliela sieva bakurētainu seju, mīkstu valodu. Māsa — gadu sešu, zelta matiem, tādām pat gaišām acīm kā Joza. Joza bija tik laimīgs, viņš smējās vienā balsī un nezināja vairs ne rīta, ne vakara aiz liela prieka. Viņi visi trīs sēdēja istabas priekšā uz soliņa un pa leitiski runājās. Tad atnāca uz klēti.

Jozas māte padeva man roku, teica kaut ko pa leitiski un smējās, zinādama, ka es nesaprotu, bet nevarēdama tur nekā līdzēt, jo neprata ne vārda latviski. Viņa piegāja pie mūsu gultas, paspaidīja maisu un teica:

— Lovelē labai minkšta.

Arī mazā vietu paspaidīja un tāpat noteica kā māte.

«Jā, kas vienam ciets, tas otram mīksts,» es nodomāju.

Vakara cēlienu mēs ganijām uz dābola. Tā kā mēs tagad bijām daudz ganu, tad saimniece domāja, ka varēsot paganīt itin labi. Mēs dzinām govīs ar cūkām kopā un ganijām. Dābola lauks, tāpat kā visi citi mūsu lauki, bija šaurs, un pa abām pusēm, kā par nelaimi, bija gadijies vasarājs, mūsu pašu un Duļļu. Tomēr paganīt mums nebija grūti. Govīs un sevišķi aitas plūca jaunās lapas ar lielu steigu, cieši kopā spiezdāmās, viena otru pagrūzdamas, šņākdamas un stopodamas. Bez tam gadijās mums vēl viens gans — mana māte. Arī viņa šodien atnāca tikai pirmo reizi, kaut gan nedzīvoja ne pustik tālu kā Jozas māte, kura šorīt izgājusi drīz pēc saules lēkta un nule ap launaga laiku jau taisījās atpakaļ, lai līdz tumsai tiktu mājā. Man bija brīnums par mazo Teklu, kura varēja notecēt tādu ceļa gabalu un te vēl brāļam visur līdzī skraidīt.

Man ar savu māti nebija nekā ko runāt. Kamēr vēl mazāks biju, tad gribējās aiziet pie viņas, kad tikai bija

brīva svētdiena. Bet šovasar man tas vēl nebij prātā nācis. Māte mani par to rāja. Es nezinot, vai šie dzīvī vai miruši. Nu, paldies dievam, šie esot veseli un varot dzīvot. Nopirkuši no dzinējiem prāvu vepri — būšot man gaļas diezgan, ziemā ko cibiņā likt. Nākošu ziemu jau es būšot lielāks un ēdišot daudz vairāk... Māte priecājās, ka es tagad tāds brangs esot sataisījies. Nu būšot veselīgāks kļuvis.

— Ne pie veselības, bet maizes esmu ticis.

Māte smaidīja un māja ar galvu.

Tad es pastāstīju, ka plāvu visu laiku sienu, par ko māte ļoti priecājās. Es rādīju savas rokas, cik delnās jau bieza āda saburzējusies, kaut ar nazi var griezt. Es stāstīju arī par pļaušanos ar Miķeli, kas arī mātei ļoti patika. Viņa gribēja mani pat paglaudīt, bet es atvirzījos nostāk. Ilgi nevarēju izšķirties, vai par dabūto rubli sacīt vai labāk neteikt ne vārda. Beidzot tomēr gribējās palielīties, un es teicu:

— Esmu arī par to kaut ko nopelnījis: Pēteris man samaksāja veselu rubuli.

— Vail Tad ir labi! ... — māte steigšus iesaucās.

«Nu ir nelāgā,» man izšāvās kā pātagas švikoņa caur smadzenēm, «jau viņai vajadzība gan gadīsies.»

Un tā arī bija. Māte pieņēma pavisam žēlu balsi un kā lūgdamās teica:

— Tad jau, Jānīt, pažēlo tēvu... Mēs visu naudu par to vepri atdevām. Zini, tu jau viņu vairāk viens pats apēdīsi... Nu jau divas nedēļas, kopš viņš cēbrenes un siena grūzus vien rūgina. Šorīt cilvēks saka: «Būtu nauda, vilks parautu, varētu atnest kādu papužu tabakas...»

Man tīri raudas nāca, ne aiz līdzcietības, bet par to, ka manam skaistajam rublim jau bij paredzams drošs gals.

— Bet man tak pašam vajag, — es nedroši ieminējos.

— Es jau nepagēru, nepagēru, — māte savā parastajā balsī atteica, un es zināju, ka šis nepagēru man vēlāk dārgi maksās, kad būs jādzīvo pie vecākiem. Tad man tiks bāzts degunā rītos un vakaros, kad tikai ko no viņiem prasišu. Es tāpēc sāku pamazām padoties.

— Jā, bet nauda man taču līdzī nav nēsājama; man viņa mājā gultas galā, lupatiņā iesieta.

Ak, vai tad šie četri nepaganīšot? Lai tikai es ejot vien.
Es nevarēju atteikties.

Mājā iegājis, redzēju, ka saimnieks ar saimnieci draudzīgi sēdēja istabas priekšā un jokojās un smējās līdz ar mazajiem. Saimnieks mazāko puisēnu cēla augstu pār savu galvu un grozīja to gaisā kā lelli. Mazais gaviļēja tā, ka tīri vai elpa aizrāvās. Es iedomājos to, ka zinu, ko saimnieks šai brīdī domā.

Aija bija izgājusi. Es klēti nevarēju tikt, jo tā bij aizslēgta.

— Ko tu pa mājām staigā? — saimnieks, mani ieraudzījis, ierunājās.

— Man atnāca māte. Man vajag drusku klēti. Nezi kur atslēga? Aijas laikam nav mājā...

Atslēga bija pie saimnieces. Lai es drusku pagaidot. Saimniece bij laba, viņa cēlās un tūlīt gāja.

Es piegāju soliņam tuvāk un pakairināju mazo dēlu, kurš tagad sēdēja saimnieka klēpī. Viņš atgāzās, smējās balsī un ar visiem spēkiem plēsa kādu saņurcītu papīru. Acis uzmetis, es tūlīt pazinu, ka tā ir tā pati lapa, kuru vakar vakarā atdevu Pēterlenei. «Kā viņi cejo no rokas rokā, šie papīri,» es nodomāju. Un taisni šis papīrs ir tagad par iemeslu tam, ka saimnieks atkal ir runātnīgs un saimniece ar viņu tik laba... Un tomēr — jau pusdienā es redzēju, ka pie Duļļu sienas blakus šķībajām priekšnama durvīm spīdēja balts dvielis. Kas viņus varēja izprast, šos ļaudis?!

Es dabāju atslēgu un gabalu siera. To man vajadzēja aiznest mātei par labām dienām.

Saimniece pukojās, ka māte pie šās nelegriezustes. Raug, liecot mājai likumu un ejot taisni uz ganiem...

Māte priecājās par sieru un iebāza to drusku pasmeķējusi kabatā, kur tas pazuda kā akā. Naudu viņa iesēja galvas lakateļa puķainā stūrī, tā ka tas smagi nokārās uz zemi.

Es pateicu, lai māte atlikušo naudu pataupa un atdod man, cik drīz vien iespējams, jo man ir kas pārkamš, bez kā nevaru iztikt. Es taču nevaru visu rubli atdot tēvam priekš tabakas.

Māte apsolījās, bet es jau tūlīt šaubījos... Un tiešām, ar savu naudu es redzējos pēdējo reizi, kad māte to sēja sava lakata stūrī. Ne kapeikas vairs nedabāju atpakaļ un paliku bez pīpes visu vasaru, kaut gan Aija man

iedāvināja tādu maku, kādu solīja, — gluži tādu pašu, kāds bija Miķelim.

Kad mana māte teica ardievas, tad arī Jozas māte atgādās, ka laiks iet mājā. Viņas abas kā nekā sapratās, sarunājās, ka labu gabalu viens ceļš, un taisījās iet.

Jozam bija pilnas acis asaru, bet viņš turējās kā vīrs un neraudāja, kad māte noglaudīja viņa linu baltos matus, noņēmusi noplukušo cepurīti. Ar Teklu viņi sabučojās. Tad Joza izvilka no kabatas pilnu sauju zilu, sarkanu un zaļu lupatiņu un, atdevis tās mātai, aizskrēja uz lauka malī, kaut gan cūkas nekur negāja...

Visu laiku, kamēr vien vēl aizgājējas varēja saredzēt, Joza raudzījās tām pakaļ. Bet, kad viņas aizgriezās aiz kalna, tad zēns vairs neizcieta, nosēdās uz ežas un raudāja.

Vakarā, kad bijām apgūlušies, Joza man prasīja, tālu vēl esot Jēkabi. Es atteicu, ka nedēļas četras vēl ir.

— Tad es iešu pie mātes ciemā, — viņš priecīgs teica.

Ilgi Joza šonakt nevarēja iemigt. Es gribēju ar Aiju runāt, bet šā mulķa zēna dēļ nevarēju.

— Vai tu gulēsi, rupuci! — es teicu un grūdu viņam ar elkoni.

— Četras nedēļas, tas ir tikai divdesmit astoņas dienas, — Joza pēc ilga laika čukstēja.

XVII

Likās, ka saimnieka un saimnieces dzīve būtu pavisam atjaunojusies. Saimniece kļuva daudz spriganāka. Iedama viņa vairs neļodzījās un nebija rokas tik zemu nolaidusi, ka tās gandrīz vai zemi aizsniedza. Arī viņas liekais treknums bija it kā iesprostots. Pat balss bija citāda kļuvusi; varbūt saimniece runāja tādā balsī desmit gadus atpakaļ. Nu es daudreiz viņu dzirdēju smejamies. Un šie smieklī darīja brīnumus, man likās, ka kļuva gaišākas visas sejas, kas vien bija šo smieklu tuvumā. Sevišķi liksms tagad bija vectēvs. Kā lai viņš arī nepriecātos? Viņa dēļ taču meitas nelaime bija nākusi. Viņš bija savu namu tā turējis, ka meitai to vajadzēja glābt no pazušanas ar savas dzīves laimi. Saimnieks tagad runāja droši un skaidri, sevišķi pie galda, kad ēdām pusdienu vai vakariņas. Viņš prata stāstīt dažādus jokus no žīdu un čigānu dzīves, par ko mums visiem bija jāsmejas. Bieži

vien viens vai otrs izsprauslāja putru no karotes, nevaldāmiem smiekliem nelaikā uznākot.

Tā tas gāja dažas dienas pēc Jāņiem. Bet tad piepēži likās, ka visiem šāda izturēšanās bij kļuvusi par smagu. Varēja redzēt, ka maskas bija nospiedušas katra īsto seju. Pat man, kur es tik labprāt smējos, vēlāk, kad saimnieks pa vecam paradumam atkal klusēja, bija daudz labāka sajūta. Man šķita, ka šai mājā nepiederas smiekli, ka te ir tikai darbs, skaļi un klusi vārdi kā darba pavadoņi, bet ne kā siržu karsts izverdums. Es to attiecināju ne vienīgi uz saimnieci un saimnieku, bet arī uz Pēteri un Pēterieni, Miķeli, Aiju un pat arī uz sevi, par Pogeni un vectēvu jau nemaz nerunājot. Vienīgi Jozai bija vēl kaut kas no svētdienas sirdī un sejā. Bet viņš bija vēl tik mazs, ka tīri grēks būtu bijis no viņa pagērēt, lai viņš ir tāds kā mēs visi. Es taču, kad māte bij atnākusi, lielījos ar to, ka man delnās jau tik bieza āda, ka tulznas vairs nevarēs mesties arī pie grūtāka darba. Es nestāstīju vis par savu prieku, kāds man dažreiz bija spožos, rasotos rītos, bet gan par to, ka pārspēju Miķeli un ka nopelnīju rubli. Un Aija? Ak, viņa nebij nemaz labāka par mani. Viņa manis nemaz neievēroja, kamēr redzēja man grāmatu rokā, bet, tiklīdz es parādījos pie darba kā krietns strādnieks, viņa man tūlīt piekērās ar visu darba cilvēka mīlestību. Un vai vēlāk mūsu sapņi nebij vienīgi par darbu? Vai jaunā mājiņa ar baltiem slēgiem kādam ir no debesīm nokritusi? Ak, un Aija gribēja jau aizlaikus mani apgādāt ar visiem īsta darba cilvēka baudījumiem. Viņai par patikšanu es gribēju sākt pīpi zobos turēt, un viņa sajūsminājās par nākošo tabakas maku tik stipri, ka žņaudza mani vai nost.

Visu to apdomājot un atceroties saimnieka vēstuli, man bija brīnums, kā šis darba mājas īpašnieks bij varējis lietot tādus vārdus. Tie taču bij tik pilni svētku sajūsmas un saules gaismas. Ja viņš gribēja mājā pret saimnieci un citiem tāds būt, kāds bija vēstulē pret Mariju, tad iznāca tikai sauss darba dienas smieklis svinīgās jūsmības vietā.

Drīzās aptumšošanās iemesls nebija vis tas, ka maskas būtu pārāk nospiedušas katra un sevišķi saimnieka īsto seju, bet bija noticis atkal kaut kas nevēlams. Aija nebij varējusi paturēt pie sevis to, ko es tai biju izpaužis kā mīļam un ticamam cilvēkam. Manām bailēm, ka

tikai Aija nedabūtu vēstuli savās rokās, tomēr bija savs pamats, kaut gan es sākumā kaunējos par savu neuzticību un Aija pat sadusmojās.

Laikam Aija bija saimniecei izstāstījusi visu vēstules saturu. Jo kādā dienā, kad es patlaban biju iegājis klētī diendusā, ienāca saimniece un tūlīt viņai pakaļ Aija. Aija atstiepās savā gultiņā, bet saimniece piegāja pie sava brūnā veclaiku skapja un atvēra to. Es skaidri redzēju, ka viņai nekā nevajag, jo viņa pacēla vienu ritumu, otru, pašķirstīja smalkāko veļu, kā adatas meklēdama. Tad viņa, turpat stāvēdama, pagriezās pret mani un teica:

— Tu gan, Jānīt, neesi lāga zēns. Jau tu esi pus-cilvēka, bet tik briesmīgi melo...

Saimniece, to pateikusi, kravājās atkal pa skapi. Es domāju, ka viņa neteiks vairāk nekā, pirms nebūšu viņai atbildējis. Es jau zināju, ko viņa domā, to teikdama, un vainīgs biju, tamdēļ labāk klusēju. Bet saimniece turpināja:

— Vai es tev kādreiz esmu žēlojusi maizes kumosu vai sviesta karoti, kad lieku cibiņu? Vēl tu no pavasara neesi dzirdējis no manis ļauna vārda. Kamdēļ tad tev vajadzēja tā darīt? Ko tad saimnieks tev ir laba darījis? Tu palīdzēji nopļaut un saņemt visu sienu un dābolu. Vai saimnieks tev teica paldies? Ne izgrauž' tu nedabūji. Nāks tagad lielais tirgus... Vai tu uz to tiksi? Saimnieks tevi nelaidīs, es zinu itin labi. Bet, kad viņš savas muļķības taisa, tu kā suns luncini asti un trinies ap viņu. Tfi! Tu man stāsti, ka vēstule pazudusi, un vēlāk lasi citiem priekšā. Vai tad tu nevarēji man to izlasīt? Katram jaunam darbam tak ir sava alga, un katrs tāds darbs jāceļ gaismā. Vai tad tu, atradis pie mana skapja zagli, palīdzētu viņam zagt un aizbēgt? Vij, kāds tu esi muļķis!

Es vēl aizvien nezināju, ko atbildēt. Tas, ko viņa par saimnieku teica, bija tiešām taisnība. Ko tad viņš man labu bija darījis? Arī Aija taču teica, ka saimnieks varējis ko pielikt man par labu strādāšanu, bet viņš par to nelikās ne zinis. Pat vēl vairāk: es pavasarī, taisni otrs vasaras svētkos, pa dienas vidu nodūru piecu mārciņu līdaku. Saimnieks to otrā dienā aizveda uz tirgu un pārdeva žīdam, bet es vēl šodien nezinu, cik viņš dabūja par manu zivi. Bez tam toreiz, otrā dienā pēc Jurgiem, viņš gribēja, lai es nodzenu taisnu vagu, tīri labi zinādams, ka es pa pusei badā aizmiris.

— Būtu es zinājis... — es stostījos, — es jau varēju tev tikpat labi atdot kā saimniekam.

— Ko? Vai tad tu vēstuli atdevi viņam atpakaļ?

— Jā. Un viņš to saplēsa. Nudien! Aizsūtīta tā netika. Es pats savām acīm redzēju, ka viņš to saplūkāja smalkās druskās.

— Un kur tad tu to ziņģi ņēmi?

— To ziņģi? Tā... tā man... tāpat gadījās.

Piepēži man kļuva tik savādi, ka likās — esmu kaut kur ļoti augstu gaisā un daudzas balsis jaucas cita par citu zem manis, pār mani, visapkārt... Es jutu, ka eju par tālu un ka taču nevajadzētu saimnieku tik dziļi gāzt. Bet nu vairs nebij iespējams atgriezties.

— Kā tāpat? Tas taču bija saimnieka rokraksts. Un ziņģe vēl bij nesen rakstīta, jo tinte nebija vēl pilnīgi melna kļuvusi.

— Nu jā, tinte paliek tinte, — es noņurdēju.

— Un tu toreiz visu vainu uzkrāvi neprašas skuķim, kura tomēr par tevi ir desmit un simtreiz pārāka, — saimniece ar dusmām teica un aizvēra skapī.

Es pacēlu galvu. Man gribējās paskatīties uz Aiju. Viņa gulēja platām acīm un tūlīt uztvēra manu skatu. Viņa pasmaidīja. Šis smaidis teica: «Redzi, to es izdarīju!»

Bet kamdēļ tad tā? Kamdēļ tad Aija nevarēja klusēt, kur viss jau bija pēmis labu gaitu?

Kad saimniece, skapī nekā neatradusi, izgāja, es savas domas darīju Aijai zināmas. Un ko viņa atbildēja?

Šī nevarējusi ciest saimnieka izlikšanos. Šī taču zinot, ko viņš domājis par Mariju, bet te glaudoties ap saimniecei un bērniem. Saimniece šai esot rada, un to šī nekad necietīšot, ka viņai notiekot pārestība.

— Bet es? Ko tad es tev esmu ļauna darījis, ka tu mani iegāzi tādā kaunā?

— Jā, kāpēc tad tu tā dari? — viņa itin vienaldzīgi atteica un aizgriezās pret sienu.

XVIII

Kādā vakarā, mājā dzīvodams, es ieraudzīju Ievuku. Viņa stāvēja Pētera klēts durvīs, lūpas izstiepusi, un skatījās, kā govīs gāja garām. Uz mani viņa ne acu nepacēla. Bet katrā ziņā viņas izstieptās lūpas bij uz mani

mērķētas... «Lai,» es nodomāju, «kāpēc tad ir tik liela okškerētāja un plāpal! Vai tad es necietu klusu, kamēr viņa vēl nebija ne vārda citiem teikusi?»

Es noāvu kājas. Vairāk dienu lietus bija zemi mērcējis. Olnīca bij vienos dubļos, un arī ganībās un plāvās radās dūkstis. Pastalas un auti man bij vienās dūpās. Ik dienas pusdienās un vakaros tos vajadzēja skalot un mainīt.

Kad, kājas noāvis, aizgāju uz upes malu, Ievuks jau tur bija priekšā. Viņa, nabadzīte, nebij varējusi ilgi noturēt izstieptās lūpas vajadzīgā garumā.

— Vai tu ciemā atnāci? — es labi mīksti vaicāju.

Ievuks sabozās, stāvēja un bakstīja ar pirkstu velējamā beņķa galu. Viņa ierāva reizes divas ar lielu troksni dvašu caur degunu un tad atbildēja, kā zobodamās par mani:

— Ciemā gan... Zī', ka atkal te dzīvošul! Man saimniece, redz, ko iedeval!

Ievuks izvilka no azotes prāvu kamolīti zilās dzijas, tādas pat, kāda toreiz bij ap vēstuli aptīta un kuras dēļ meiteņam bij jāizcieš bargais sods.

— Jā, re, saimniece mani apglaudīja un teica, ka tu esot tas nelietis un ne es. Tu domā, ka es tūlīt nezināju, ka tur nav ziņģe? Ziņģes tak raksta īsās rindiņās un ne pār visu papīru. Saimniece man solījās vēl ko iedot, ja es labi uzmanīšot saimnieku. Domā, es nezinu? Viņam Duļļu Māre ir brūte. Un viņš ir precēts vīrs... Tī! Kauna pavisam nav... Vēstules jumtā bāzt! Un vēl es kaut ko zīnu, bet to gan nevar stāstīt...

Es biju savu apavu noskalojis un varēju iet augšā.

— Gatavs, — es teicu. — Jāsāk kāpt.

— Vēl jau vakariņas droši vien neēdīs, — Ievuks atteica.

Un tūlīt viņa sāka atkal plāpāt, līdzko manīja, ka es uz palikšanu.

— Ui dieviņ, to nu gan nevar! Tik vecs cilvēks!

Ievuks saņēma ar abām rokām seju. Nevarēja zināt, vai viņa raud vai smejas.

— Ķēms kas ķēms, — viņa tāpat ar aizturētu muti teica.

Bet tad viņa žigli un stingri novilka rokas gar seju, un es redzēju skaidri, ka stāstīšana ies vajā.

— Un ko tikai tas Miķelis! Vij, vij... Viņam ar Aiju laikam vairs nekā nav. Zīni, es šodien atnāku tā

ap launaga laiku. Eju pie klēts — aizslēgta, ieeju istabā — tukša. Tā tad nav neviena mājā, domāju. Eju pie saimnieces un prasu, kur kristamāte. Visi, visi esot pie rudziem. Tagad esot laiciņš, jālokoties, cik var. Es gribēju iet tūlīt uz lauku, pieņemt mazo, bet saimniece saka: «Paliec vien tepat britiņu, tu jau esi laba meita.» Un tad viņa man iedeva dziju un teica, ka tu esot...

— Nu, to jau tu reiz stāstīji! — es iesaucos. — Ja tev nekā jauna nav, tad es eju.

— Kā tad man nebūs nekā jauna?! — Ievuks tīri izbijies iesaucās. — Es tak pastāstīšu, ko pati ar savām acīm redzēju. Nu jā... Strādnieki atnāca uz mājām drīz pēc launaga. Noplāvuši vienu lauku un negribējuši vairs iet uz otru. Izkaptis tak arī jāpakopj. Kristamāte ar kristatēvu atnākuši izgāja tūlīt papļaut gotelei zāļu ap pirts dobi. Es paliku pie mazā Jāņa...

Te Ievuks pārtrauca savu stāstu. Viņai bija ienācis prātā apvaicāties, cik lielas bijušas kristības un vai kristībās sīrups arī bijis.

— Stāsti tikai! Kas tev par kristībām bēda, tās jau nodzertas! — es rājos.

— Nu, jā jau, jā... Mazais Jānis aizmīga. Es klusām sēzu pie šūpuļa un knaisu galvu. Bet aiz sienas Miķelis ko ņurd. «Kāds tad šis tagad izskatās?» es domāju un — caps! — pie šķirbas. «Rau,» es domāju, «kur tad viņš ir?» Viņš tak senāk aizvien sēdēja savā gultā pie durvīm. Bet es taču dzirdu itin skaidri Miķeļa balsi: «Ko tad, mem, lai dara, tā jau iet,» — viņš saka. Nu es paskatos uz klētiņas dibenu, kur Poģenes vieta. Jā, tur, Poģenes gultā, viņi abi sēd. Poģene saņēmusi rokas klēpī, acis nodūrusi, bet ģimīši viņai diezgan smaidīgs. Laktelis nošļucis uz pleciem kā sakas. Kakls vienās dzislās. Mati plāni, domāt, ka pielimēti pie ādas, celīte divu pirkstu platumā. Un Miķelis? Vij dieviņ, ko tikai tas Miķelis. Viņš sēd Poģenei gluži blakām, nu pavisam klāt un vienu roku aplicis tai ap kaklu un otru ielicis klēpī. «Jā, jā,» Miķelis saka un pašķoba Poģeni. Poģene smejas un paceļ baltās acis uz Miķeli un ilgi skatās viņam acīs. «Man jau taču piecdesmit divi gadi,» viņa beidzot saka. «Pēc izskata spriežot, tev nav vairāk kā četrdesmit vai pat vēl mazāk,» Miķelis atbild. «Vai tiešām?» Poģene vaicā. «Varbūt arī patiesi nav tik daudz... Kas tos gadus tik stingri skaita?» Nu viņa

vienu roku uzliek uz Miķeļa rokas, uz tās, kura klēpī, un tā viņi sēd un nerunā vairs ne vārda. Nāca kristamāte, un es satrūkos, lēcu nost no šķirbas un uzgrūdos šūpuļam virsū. «Tu te atkal man diez ko žārgojies!» kristamāte iekliedzās. Viņa tūlīt ar ļaunu. Kristatēvs daudz labāks...

Tad Miķelis aiz sienas sāka svilpot to meldiju: «Kādā nu mierā,» — tiklīdz izdzirda mūsu klētī troksni, un Poģene nēmās kāst. Nudien, kā es skatos, tad viņi grip precēties... Kas to būtu domājis! Miķelis tak pēc Aijas skrēja kā dulls.

Es gāju lēnām uz māju. Ievuks, domādams, ka es neticu, nāca man pakaļ un dievojās, ka tiešām viss taisnība, ko šī teikusi. Šī nemaz nemākot melot.

— Ticu, ticu, — es atteicu.

Tur jau nebija ko neticēt. Labākas jau tāds Miķelis nevarēja dabūt. Un ne par velti viņi ar Poģeni dzīvoja vienā klētiņā. Es tikai agrāk nebiju to iedomājies. Taču jau siena laikā, toreiz pļavā, Poģene bij vienīgā, kas Miķeli aizstāvēja. Un, kad es atcerējos dažas reizes un dažus brīžus, tad atradu, ka Poģene pret Aiju aizvien ir izturējusies kā pret ienaidnieci. Aizvien viņa uzmeta kūkumu kā kaķe, kad sastapās ar Aiju Miķeļa tuvumā. Es daudzreiz biju redzējis — bet kas tad viņu ievēroja? Jā, nu reiz, kad, sienu kašot, Miķelis kāju drusku pārdūra un gāja pie Aijas, lai tā dod kādu lupatiņu, tad Poģene nogrieza lielu gabalu nātnas drēbes no sava apģērba un pati apsēja viņa kāju. Aija smējās un zobojās, bet viņa uzmeta kūkumu.

Pie vakariņām Miķelis bija gluži tāds pats kā citām reizēm.

— Ievuks atkal mājā... — viņš ēzdams ieminējās. Tas bija vienīgais teikums, kas viņu cik necik varēja nodot.

Miķeļa teikumu neviens nepapuškoja, tāpēc ka Ievuks bija ļoti patīkama un, no otras puses, tikpat nepatīkama persona.

XIX

Šad un tad mēs ar Pēterieni atkal izmijāmies. Pa dienai pļāvu rudzus, vēlāk plūcu linus un palīdzēju samērkt. Vēl jau Pēterienei nebij vairāk kā puse dienu

atkalpots. Vēl es varēju dabūt visus darbus strādāt, ja vien gribēju. Taču nāca vasarājš un beidzot kartupeli. Šī vasara man varēja būt laba skola nākošai puisa dzīvei. Es tiku sagatavots katram darbam. Es arī skatījos, kā Pēteris rikoja darba lietas, un reizēm mēģināju pats ko taisīt. Ar cirvi un nazi es pratu veikli rīkoties un tamdēļ nemaz nelielos, ja saku, ka man kaut ko uztaisīt nebij grūtāk par Pēteri, kurš dažreiz ap vienu grābekļa siekstiņu ņēmās visu dienas vidu, gremdams un runādams pats ar sevi.

Darbi šogad dzina cits citu ar lielu skubu. Lidzko mēslus beidza vest, bij jāķeras pie siena. No siena steigšus vien jāstāj rudzu gabalā. Te arī lini jau dzeltenī un negaidīja vaļrs ne dienas. Tad agrie mieži sāka vārpas liekt uz zemi un bija dzeltenī kā vaski. Un viss tas vēl tikai ap Jēkabiem.

Jēkabos es dabūju pārliecināties, ka ir gan taisnība, ko toreiz saimniece par saimnieku teica. Nu jau es skaidri zināju, ka netikšu uz lielo tirgu un nevarēšu nopirkties nenieka. Vai tad man būs citāds dievs kā Jozai? Joza visu dienasvidu priekš tam un vēl vakarā līdz melnai tumsai bij cūkām zāles plūcis un kapājis, lai tikai varētu tikt uz baznīcas svētkiem un pie mātes; bet saimnieks teica nē, un diezgan. Ko tad saimniece varēja darīt?

Kaut gan Joza ar savu pēdējo nakšu nemieru bij man dusmas aizdevis, tad tomēr tagad man viņa bij ļoti žēl, kad, pusdienā sadzinis, atradu to klētsgalā raudošu. Viņš sēdējā zālītē un raustījās kā krampjos.

— Nesaki nekā, — es piegājis viņu mierināju. — Gan māte kādreiz atkal atnāks... Tad visi kopā ganīsim...

Es nezināju, ko sacīt, bet mierināt man viņu gribējās. Sirds bija tik pārpilna rūgtuma, ka nespēju aiziet, zēna neapmierinājis. Es noliecos pie viņa, bet viņš ar dusmām mani atgrūda — tik ļoti saraudājies bija.

Atskrēja arī Ievuks.

— Raud? — viņa čukstoši man prasīja.

— Kā tad lai neraud? — es atteicu.

— Ui dieviņ! Kā saimnieks ar saimniecei šorīt izbārās. «Tu man laidīsi to bērnu!» saimniece kliedz. Saimnieks stāv, zobus atņirdzis. «Pablaun vehell!» viņš kā žīds novelk. «Jā, zināms, ka bļaušu,» saimniece atbild, «vēl jau viņš tīrais bērns, vēl viņam vienmēr vajadzētu

būt pie mātes... Es viņu solijos aizlaist, un viņš ies!» — «Kam tev vajag solīt to, ko tu nevari izpildīt? Es saku, tas zēns dzīs kūkas laukā, un diezgan. Kas man ļāva tā klenderēt, kad biju viņa gados?» — «Nu tad lai velns tevi parauj ar visām tavām kūkām!» saimniece kļiedza un ieskrēja istabā. Tur viņa laīkam sasīta bērņus, jo tie sāka stipri kļiegt. Es domāju, saimņieks tikai spītēja saimņiecei, vairāk nekā. Vakar vakarā es biju aizmirsusi Jāņīša lupatas uz slītiņa un, iedama gar saimņieku istabas logu, jau tad dzirdēju, ka viņa rājās. Logs bija vajā, bet aizklāts ar lakatu, un es varēju droši apstāties un paklausīties. «Ja tu nebrauc līdzi,» saimņieks teīca, «tad es viņa nemaz nelaižu.» — «Kamēr tā te ir, es tevis viena mājā nekad neatstāšu,» saimņiece atcīrta. Saimņieks stipri sāka smīeties. «Tev nemaz vairs prāta nav,» viņš smīedamies noteīca. «Tev jau sen viņa nav,» saimņiece raudādama spīedza. Tad viņi nerunāja vairs ne vārda, tikai bērņi ņurdēja, un saimņiece šņūca degunu vienā šņūksšanā. Es nesapratu, kas tā par braukšanu, — bet tas tad laīkam bij par Jozu. Saimņiecei vajadzēja braukt uz miestu, kur bij bazņīcas svētki, un Jozu aizvest. Viņa tur varēja ko pārdot vai nopīrkt, īemesls jau laīkam bija kāds.

Ievuks atņēma dziļi elpu, tad griezās pie Jozas:

— Ko nu bēdā, gan būs labi.

Bet Joza Ievuku atgrūda ar tādu pašu niknumu kā pirmāk mani.

— Hm, kāds tas īrl Domā, man par šo liela bēda...

To teīkdams, Ievuks aizskrēja palēkdamies uz Pētera klētiņu.

Man bija jāīet pusdienā.

— Kur tad Joza? — Miķelis īevaīcājās.

Visas acīs griezās uz tukšo galda galu, kur Joza aizviēn stāvēja, bet neviens neīebīlda ne vārda. Bija neomuļīgi tā klusēt, un es teīcu:

— Nezin, kas viņam notīcies, sēd klētsgalā un raud.

— Tak jau viņam kas īr, — saimņiece pēc brīža pakļusām noteīca un nopūtās.

Es raudzījos uz saimņieku. Grūti bija noteīkt, kas plaīksnījās viņa sejā. Kaut gan mute bija pastāvīgi maīzes pilna, tad tomēr man likās, ka viņš smīnēja. Ja viņš tiešām smīnēja un lepojās ar to, ka zēnam īzspīedis tik

daudz asaru, tad viņš bija tīrais nezvērs. Bet laikam viņš smīnēja par ko citu. Jo vēlāk redzēju, ka saimnieks piegāja pie Jozas, pacēla to kājās un kaut ko teica.

Vakara cēlienā Joza vairs neraudāja. Mēs abi ganījām pa rudzaiti un šo to runājām.

— Ko tev saimnieks teica? — es ievaicājos. Un Joza nopietni atbildēja:

— Viņš mani kādreiz aizvedīs pie mātes ar zirgu.

XX

Bija piesērta pirmā rija. Kad vakarā sadzinu, visi runāja par kuļšanu. Saimniece meklēja kopā kuļamos krekļus un bikses. Arī man tika nodoti veci, rupji saimnieka krekli, ko apvilkties, kad būs jāiet palīdzēt rijas sērt. Man tie bija pārāk lieli. Aproces šjuka līdz pat pirkstu galiem, un bija pavisam neērti strādāt, tādā maisā ielīdušam. Bet, tā kā darbs man bija pa lielākai daļai paserē, kur mugura pastāvīgi trinās gar apkvēpušām ārdīm, tad vajadzēja līst šai maisā negribot. Neviens jau arī tumsā neredzēja, ka es izskatos pēc spoka.

Arī Aija gatavojās uz rītrītu. Man viņas bija žēl. Nu jau bija drusku garākas naktis, nu varētu cilvēcīgāk pagulēt, kauču stundas septiņas, — te jāsāk atkal celties vienos, visvēlākais divos. Aija vasarā mēdza žēloties, ka šai jāceļoties agrāk par mani. «Bet ko gan viņa tagad sacīs?» es nodomāju.

Sovakar es katrā ziņā gribēju ar Aiju kādu laiku kopā pabūt. Es gribēju runāt, mierināt viņu, teikt, ka tāda kuļšana nebūt tik briesmīga nav, kā izliekas. «Kas tad tur par grūtumu?» es gribēju sacīt. «Tikai tā nakts muldēšana un putekļu rīšana ir tas nepatīkamākais. Bet kaula jau tā nelauž...»

Kad vakariņas bija paēstas, es mudināju Jozu, lai nāk gulēt, un gāju arī pats.

Vakars bija pavēss. Joza saritinājās kā suņuks savā malīnā, bet es kautrējos ar izgērbšanos. Es nezinu, kāds ļaunais mani kūdīja Jozas priekšā palepoties. Es atlaidos Aijas gultiņā un teicu:

— Jāpamēgina, kāda te gulēšana. Varbūt varu mainīties ar Aiju.

— Vai tev prāts?! — Joza iesaucās.

Viņš pacēla galvu un bailīgi raudzījās uz mani, bet, redzēdams, ka es guļu uz deķa un ar visām drēbēm, apmierinājās.

— Vij, kāda te gulta! — es iesaucos. — Kā uz kazas muguras jāguļ. Līdzko nogulsties, vēl nekā nevar manīt, bet ilgi tādā nevar nogulēt.

Joza kaut ko ņurdēja. Viņš laikam bija apsedzis galvu.

Nu es gulēju Aijas mīkstajā gultiņā un gaidīju, kad viņa nāks. Ienākdama viņa tūlīt mēdza pieslēgt durvis, tad nāca taisni uz gultu.

«Redzēs, ko viņa teiks, kad gribēs atsegt deķi un saķers manu apkakli vai matus,» es domāju. «Vai tikai viņa neiekliegsies? Un es likšos aizmidzis, šņākšu un ņurdēšu kā pa miegam.»

Nevarēja zināt, kur Aija tik ilgi kavējās. Tumsa klētī kļuva aizvien smagāka. Gurdenums apņēma visus priekšmetus kā ūdens. Ārā bija īsts agra rudens klusums. Tikai reti, smagi soļi dimdēja man ausīs, kad gāja kāds no istabas uz klētīm vai kur citur.

Es biju jau ielaidies kā snaudā, kad uzreiz mani uzmodināja steidzīgāki soļi, dimdēdami aizvien tuvāk. «Nu, tur taču beidzot viņa nāk,» es domāju. Bet sirds man pamira, kad durvīs ieraudzīju saimnieku.

«Še tev Aija,» kāds nemitīgi šalca man ausīs, tā ka man pat elpa aizrāvās.

Saimnieks durvīs drusku apstājās, kā izbrīnējies, kur gan te iekšā jau tik tumšs, tad pavēra durvis vajā līdz pat galam. Visi priekšmeti iznira atkal no smagās tumsas. Tad saimnieks nāca taisni šurp.

Es gulēju augšpēdu. Acis man bij gluži apaļas, to es jutu. Es gribēju tās pievērt, bet nebij iespējams.

Saimnieks pienāca pie gultiņas gluži klāt, tā ka ceļi piesitās pie sānu dēļa. Tad ar vienu roku viņš atspiedās pret sienu un ar otru pasniedzies noņēma lielu, drātīm apaustu vējlukturi. Es skatījos kā mēnessērdzīgs uz saimnieka rokām un raudziju saskatīt arī viņa seju, bet tumsa to neatļāva.

Ak, es muļķis! Būtu es pirmīt izgērbies un palīdis zem deķa, būtu viss labi bijis. Vēl pašā pēdējā brīdī es varēju lēnām pārvilkt deķi galvai pāri, un neviens nebūtu zinājis, ka gultiņā ir cilvēks. Tomēr man gribējās ticēt, ka arī tagad saimnieks nekā nav redzējis.

«Lai kā,» es domāju, «tomēr viņš būtu drusku izbrīnējis, mani ieraudzīdams šinī vietā.» Bet otrs prāts atkal teica, ka saimnieks katrā ziņā mani tūlīt redzēja, līdzko sniedzās pēc luktura. Jo kāpēc tad viņš nepakāpās? Kāpēc tad viņš cēlās pirkstgalos un sniedzās tik stipri, kur viņam kājas bija basas un laiks ārā sauss? Bet es gulēju uz malas, un tad viņam vajadzēja kāpt man virsū, ja būtu gribējis pakāpties...

Kad saimnieks jau bij durvis un pievēra atkal tās, es sāku atjēgties. Es mazliet pagriezu galvu un skatījos. Nu es redzēju, ka saimnieks durvis bij pavisam aizvēris. Tātad... varbūt viņš mani noturēja par Aiju? Droši vien!

Bet kur tad viņa šovakar tik ilgi palika? Domājot par to, kur gan viņa tik ilgi paliek, es tomēr teicu paldies dievam, ka viņas te nebij. Mēs droši vien tad būtu gulējuši abi divi šaurajā gultiņā, un saimnieks, acis uzmetis, būtu redzējis, ka te nav vairs viss pa godam... Ak, pēc lielajām bailēm es vairs nevarēju lāgā domāt. Saimnieks taču tādā reizē nebūtu varējis tikt iekšā. Vai tad mēs būtu apgūlušies un durvis pametuši vaļā, kā tās tagad bija? Es tad itin mierīgi būtu varējis celties no Aijas sāniem, iet un atvērt.

«Palikt te vai iet uz savu gultu?» Es velti tvarstīju pa smadzenēm pēc kādas atbildes. «Iet vai palikt tepat?»

Tā domājot, jau arī nāca Aija. Viņa tūlīt aizslēdza durvis, zuzinādama klusām kādu nenoteiktu meldiju.

Es nenocietos, kamēr Aija tvers pēc deķa, bet, tiklīdz pienākusi sāka pogāt jaku vaļā, es sniedzos un uzreiz trāpīju satvert viņas roku.

Es domāju, ka Aija iekliegsies, bet viņa tikai trīs reizes nospļāvās un turpināja nogērbties. Es pierāvos pie sienas.

— Kur tad tu te? — Aija noguldamās silti teica.

Bet tad viņa atrada, ka esmu deķim virsū uzgūlies, aptaustīja mani un iesmējās:

— Kāds tas lācis! Ar visām drēbēm.

Man vajadzēja izgērbties, ja gribēju, lai Aija nedzen mani prom.

Es gribēju runāt par kulšanu, par agro ceļšanos, kas ar rītu atkal sāksies, bet notikums ar saimnieku nedeļa nekāda miera. To joku Aijai vajadzēja dzirdēt vispirms. Es to stāstīju kā šausmīgu notikumu, kāds tas arī tiešām bija, un izstāstījis pats sāku smieties, lai visa lieta kļūtu

vieglāka. Es domāju, ka Aija noklausīsies un pasmiesies par manām bailēm, bet viņai bij pavisam citi ieskati.

— Lops! — viņa iesaucās un grūda man ar abām dūrēm sānos.

Būtu es gulējis uz malas, es būtu bijis no gultas laukā un aizgājis visā mierā uz savu vietu. Bet tagad es raudzīju vēl pielabināties. Es biju pārliecināts, ka viņai šis apaļais lamu vārds izskrēja tikai pa paradumam. Un, stiprāku vārdu teikdama, protams, dūres viņa nevarēja turēt mierā. Un man jau nemaz tik stipri nesāpēja, ka nebūtu varējis paciest. Es tāpēc viņai visu piedevu, glaudos klāt un mīkstā balsī teicu:

— Nekas jau nav. Vai tad viņš redzēja?

Bet Aija ar lielu likumu pagrieza man muguru, saliecās, kā kad viena pati būtu gultiņā, un neatbildēja. Man cits nekā neatlika kā ar kaunu vilkties projām.

Nu es savā sirdī apņēmōs ar Aiju vairs nemūžam nerunāt ne vārda. «Redzēs vien,» es sirdījos, «nāks un lūgsies, bet es griezīšu tikai muguru. Mušmirel!»

— Domā, tev tas kauns būs, ja ļaudis dabūs zināt? Tad visi teiks manu vainu, ka es tevi piemānījusi, ietaisījusi... Miķelis jau ir saodis. Nu vēl pats saimnieks atrod tevi manā gultā, tādu rupuci! — Aija ar dusmām teica.

«Ej kaut pie velna, ne tikai pie Miķeļa!» es gribēju sacīt, bet tomēr novaldījos un neteicu ne vārda.

Es gribēju tūlīt aizmigt, bet nevarēju, kaut gan grozījos no vieniēm sāniem uz otriem, domādams, ka uz tā sāna vieglāk aizmigt, uz kura patlaban negulēju. Arī Aija ilgāk trušinājās nekā citiem vakariem.

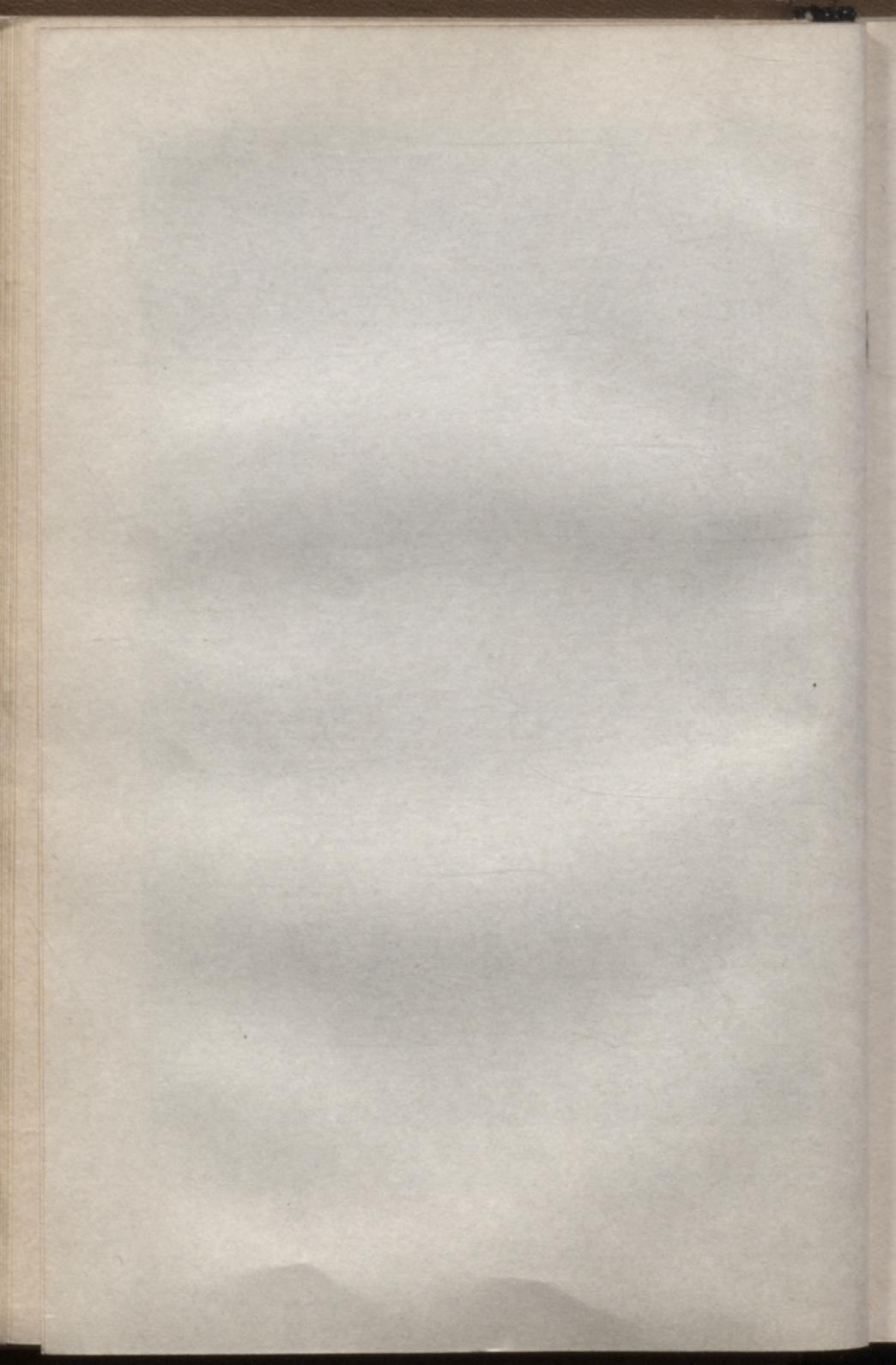
XXI

Es vaicāju Ievukam, kā tagad Miķelim ar Poģeni labi iet, bet Ievuks nekā man nezinaja stāstīt. Visu uzmanību viņa bija piegriezusi saimniekam.

Pa nakti saimnieks bija tikpat kā ieslēgts. Saimniecei bija jautrs miegs. No istabas viņš nebūtu izlavījies nekādā ziņā tā, ka saimniece to nemana. Dienā pie darba bija visa saime ap viņu. Mājā, kur vien gāja, visur tika redzēts un uzmanīts. Pat ja kur izbrauca vai izgāja, Ievuks zināja, ko tai brīdī dara Duļļu Māre, vai viņa ir mājā, vai tikai nav izgājusi, lai kaut kur uz ceļa abi

Petra

satiktos. Protams, ka tik stingrā apsardzībā nebij iespējama nekāda satikšanās, ne arī sarakstīšanās. Un tomēr dažreiz Duļļu vienīgais gala logs bij plaši atvērts un līdz pusei aizklāts ar baltu drānu. Varbūt tā bij norunāta zīme, izlikta pēc vēstules saņemšanas.

Man bija brīnums par to, ka saimnieks, taisni zinātdams un manīdams Ievuka spiegošanu, neizturējās pret šo skuķi citādi kā agrāk. Man dažreiz gribējās gaidīt, kad saimnieks gāja istabā vai nāca ārā un Ievuks sēdēja uz sliekšņa, ka viņš to paspers ar kāju nost. Bet saimnieks par viņu nelikās ne zinis.

Aija pilnīgi redzami stāvēja saimnieces pusē un nevienu vien reizi runāja saimniekam pretim, ja vajadzēja aizstāvēt saimnieces intereses. Bet saimnieks pret viņu izturējās gluži tāpat kā pavasarī, kad nekas vēl nebij izkarojams. Man bija brīnums, ka cilvēks var sevi tā savaldīt. Jā, ne velti tik ilgus gadus viņš bij rūdījies.

«Aijiņ! Saslauki tagad palodzi un saber iekšā!» saimnieks parasti teica, rijā stāvēdams, kad sērām riju un kad šķūni darbs bija pabeigts. «Aijiņ!» viņš teica, un ik reizes likās, ka šis vārds nāk no sirds, ka tai brīdī viņš nevarētu uzsaukt «Aija!».

Bet varbūt tas bij tikai paradums. Mīlināšanās vārdi kunga vai saimnieka pusē bij visai bīstami ieroči. Tie dažreiz cilvēku vairāk nodzenā nekā pātāga. Šāds mazs vārdiņš taču aizvien dara brīnumus. Viņš liek slotai tīri slaucīt, soļus dara par rikšiem, pat niezošu mēli dažreiz dara mierīgu. Kā vēlāk dzīvē ieraudzīju, tad ar šo vārdu cilvēks cilvēku izmanto vispilnīgāk. Saimniece, mani bārdama, taču ik reizes lietoja vārdu «Jānīt». «Tu, Jānīt, esi tāds un tāds.» Ar to viņa gribēja rādīt, ka labprāt mani glaudītu, bet ka esmu pelnījis to, lai tiktu slānīts, un nekas tur nelīdz.

Vispārīgi ņemot, saimnieks ar saimniecei pēdējā laikā tomēr dzīvoja pilnīgi kā svešinieki. Pat Ievuks zināja teikt, ka saimnieka istaba tagad esot klusa, diena vai nakts.

— Ja mazais puika pa reizei neieraudātos, — viņa teica, — tad būtu tīrais kapu kambaris.

Kad pie galda saimniecei kā vajadzēja, viņa nekad neprasīja, lai saimnieks pasniedz, kā to agrāk darija, bet sniedzās pati pāri visām bļodām pēc sālnīcas vai maizes gabaliņa. Un, ja nevarēja aizsniegt, tad padevēja aizvien bija Aija. Viņa to darija ar tādu seju, kā

saimniekam gribētu parādīt: «Redzi, mēs esam uz vienu roku!» Saimnieks tādā reizē, ja bļoda gadījās tukša, varēja itin silti sacīt:

— Aijiņ, ieleļ!

Arī vectēvs pa šo vasaras gabaliņu bija citāds kļūvis. Pavasarī un vēl siena laikā, kad abi kopā plāvām, viņš bij tik runātnīgs, ka man vai simt reižu dienā vajadzēja «ko» sacīt uz viņa jautājumiem vien, kurus mēdza piespraust savu stāstu beigās. Es toreiz domāju par Aiju, un viņa stāsti bij kā migla, kas manas domas darīja noslēpumainākas un vizošākas. Tagad vectēvs bija kluss. Ēzdams viņš tikai retumis pacēla acis no bļodas, kā gribēdams redzēt, vai aiz loga saule vai apmācies, gaišs vai tumšs. Bērnu nesaticības dēļ viņš bija kļūvis piepēži daudz vecāks. Viņa bēdas bija dubultas, tāpēc ka bērni bija vienlīdz labi viņa acīs. Ja pret vienu var izgrūst žulti, tad par otru ir daudz vieglāk žēloties, bet, ja abi jānožēlo, tad ir grūti. Un tāpēc vectēvs kļuva acīm redzot sirmāks un klusāks. Man pat likās, ka drīz vien viņam būs jāmirst.

Ak, šis laiks bija kā stāvošs ūdens, kurā retumis iekrīt pa agrai, nodzeltējušai lapai, bez trokšņa, bez vilņu gredzentiņa. Bet visi mēs it kā gaidījām pārmaiņas. Vēl taču bija jānāk rudenā krāšņajam zeltam un purpuram, un pār to vēl vajadzēja mirdzēt zaļām un bāli sārtām švitrām. Vēl kokiem jāliecas ar galotnēm gandrīz līdz zemei, un pa biržu malām vajadzēja deļot dzeltenām un sarkanām lapām kā izbiedētiem putniem. Debesīs vēl vajadzēja veidoties baltiem jēriem brūnu lāču vidū. Un ziliem ezeriem tur augstu gaisā vēl vajadzēja augt un dilt. Vajadzēja nākt laikam, kad cilvēks līdz ar dabu saslienās pretim baltajai viešņai, kura uz brīdi visam liek pamirt, kas vien ieskatās viņas ledū sasalušajās acīs.

Pēc visa tā tad lai nāk vēss miers.

XXII

Sērmūkšām ogas kļuva sarkanas. Pa olnīcas malu lieli koki bija kā sārtu ziedu pilni. Cik mudīgs savā laikā bija pavasaris, tikpat ātri tagad taisījās nākt rudenis. Jau kokos varēja pamanīt pa gaiši dzeltenam lapu pušķim. Tie plētās ar katru dienu lielāki un vairōjās.

— Miķelis nu ir atkal sviedies pie Aijas, — Ievuks man kādreiz, govīs izdzīt palīdzējis, teica.

— Var būt, ka Aija ir sviedusies pie Miķeļa, — es jokuju.

— Nekā, viņa ne diez cik labprāt, bet šis — traks vai traks!

— Un kur tad Pōgene paliks?

— Pōgene? Ar Pōgeni viņš tak nevar precēties. Es reiz caur šķirbu dzirdēju, ka viņa pati teica: «Ko jau es vairs, vecs grabasts...» Viņai bira asaras klēpī. Miķelis sēdēja savā gultā, viņa savā...

Man lopi gāja projām, vajadzēja iet priekšā, un es gāju. Bet Ievuks skrēja man līdzi un tikai stāstīja. Protams, to, kas mani neinteresēja, es ne klausījos, ne arī dzirdēju. Es biju sācis pīt no priežu saknēm skaistu ķerbelīti, ko Aijai iedāvināt priekš adīkļa, un ap to man bija jāņem.

— Kam tas būs? — Ievuks vaicāja un piedūra pirkstu pie ķerbelītes spoguļa.

— Vis jau kādai meitai.

— Cik skaists! Ui, cik skaists!

Es noliku pusgatavo darbu zemē, rādīju, cik labi stāv un cik gliši izskatīsies, kad būs visas ribas piepītas.

— Ui dieviņ! — Ievuks iesaucās. — Nopin man ar tādu!

— Varbūt. Bet ko tad tagad saimnieks?

Ievuks būtu patlaban ko teicis; jau paplēta muti, bet aizrāvās. Olnīcā stāvēja Pēteriene, kļiedza un māja ar roku.

— Kā pūķis! — Ievuks iesaucās un gāja atskatīdamās uz mājām. Viņa aizvien mēdza skriet palēkdamās, bet tagad, kad tika saukta un varbūt taisni vajadzēja steigties, viņa gāja kā sapīta.

Gan es atkal biju sācis grāmatu ņemt līdzi. Govīm tika aizvien lielāka platība, un, kaut gan uz rudeni viņas mēdza vairāk staigāt nekā vasarā, tad tomēr ganišana bija viegla. Aizgāji tikai priekšā, apsēdies un varēji lasīt. Un, kad lasīt apnika, tad bija daudz kas jāpārdomā. Pirmās domas man aizvien bija pie Aijas, kaut gan kopš viņa nelaimīgā vakara vairs nebijām par viņu vārda pārmijuši.

Nu man, kad izdzirdu Ievuku stāstām par Miķeli, ka tas atkal esot ar Aiju draugos, bij pavisam savāda sajūta, bija kā žēlums sirdī, bet arī kā atvieglots es jutos.

Kad atcerējos visas tās ilgas un mokas, ko izcietu agrā pavasarī, kad vēl gar piekrastēm un biržu ziemeļmalām bija sniegs, tad Aija manā sirdī uzplauka kā zieds, pilns smaršas un rasas. Šā zieda man bij žēl. Bet, kad atmiņā nāca vasara, katrs Aijas vārds, katra viņas kustība, tad rasas pilnais zieds kļuva ļekans, kā veselu dienu pie cepures nēsāts saulē un vējā. Nu es atcerējos visus viņas vārdus, ko viņa man kādreiz teikusi, un ņēmos izdibināt, ko viņa domāja, kad teica to un to. Un tā es atzinu, ka viņas domas nekad nav bijušas augstākas par sešām sūrām darba dienām. Septītās — dvēselei atvēlētās dienas vietā viņai bija visas zemās baudas. Es atcerējos, ar kādiem pirkstiem viņa satvēra toreiz manas kājas, kad bāzām sienu, kā pagrieza man savu glumo čūskas muguru, kad izstāstīju nelaimīgo gadījumu... Jā, Aija bija pa šo vasaru kļuvusi liela, smaga, neveikla. Visu viņa dzinās pakalparīt saimniecei. Tikai liekā zoda viņai vēl trūka.

Man stipri likās, ka Aija ar mani tikai rotaļājas. Nekādā ziņā viņa manis nevarēja sagaidīt, ja jau tik redzami dzinās pēc vīra. Man taču vēl vajadzēja gandrīz veselus trīs gadus būt nepieauguša kārtā. Bez tam es vēl gribēju mācīties par galdnieku. Vai Aija, kura jau tagad alka pēc apaļas sievas omulības, varēs to mierīgi sagaidīt?

Ak, šī meitu kāre pēc vecuma man jau kā mazam zēnam bija pretīga. Un tagad es to uzskatu pat par grēku, par dabas vislielāko apvainojumu, ja cilvēks izkvēlo ar pirmo pavasari. Lai tikai paskatāmies, mežs un lauks ko dara. Stāv kaut kur liepa kādā piekrastē. Tai varbūt jau simt gadu, varbūt jau divi simti... Bet, tiklīdz strauti iesāk burbuļot, līdzko strazds iesvilpjas zara galā, visi pumpuri sārtojas. Un nāk dienas ar zilām debesīm un neaizplivurotu sauli... Tikai skaties vien, ko vecā liepa dara: tās ziedu smarša laižas viņņu viņņiem pāri visiem kalniem. Kāds ubags, salīdzinot ar vecu koku, ir cilvēks!

Es taču redzēju meitas, staltas, brašas kā niedres. Viņas gērbās gaiši, un prieka pilnas bija viņu acis un lūpas... Un tad viņas apprecējās. Nebija jāgaida ne gads, ne pusgads, kad sejā iegulās jau vienaldzība. Laktam daudzreiz gadījās uzstiet mazo stūri uz virsu, priekšauts bija melns kā poda lupata un stāvēja nokaru, tikai kā vajadzības dēļ uzkārts, nevis lai skaistāk izskatītos. Kur palika dziesma, kas vakaros, no darba nākot,

skanēja? Kur palika kāju lunkanums, kad svētdienas pēcpusdienās ieskanējās mūzika vienās vai otrās mājās? Ak, putras katliņš, sivēns aizgaldā, govš un aita bija tagad spirtgās dzīves vietā. Ap tiem lokoties, izdzisa visas kvēles...

Bet tomēr bija vēl toreiz dažas mātes krunkotiem vaigiem un kungu riju saliektām mugurām, kuras vēl prata dejot, kad nāca jautri svētki. Stāsti par drūmajiem klausu laikiem viņu mutē pārvērtās par teiksmainām pasakām. Visi negaisi nogrima, ducinādami zemes pamalēs, kad viņas pacēla savus gaišos skatus, kuri bij redzējuši visus dzīves dubļus, bet mūžam atspoguļoja vienīgi zilu debesi. Tā bija cita paaudze, mazāk nederīgu aizspriedumu maitāta.

«Kas gan Aijai būtu par iemeslu mani tik piepēži atkal atstāt un pieķerties Miķelim,» es domāju, «ja ne tā pati kāre tikt pēc iespējas drīz pie miera. Saimnieks taču toreiz mani varbūt nemaz neredzēja. Un, ja arī redzēja, viņam nebija neviena cilvēka, kam to pasacīt. Vai lai saimniecei viņš to būtu teicis? Tomēr, ja jau Ievuks teica, tad taisnība būs, ka Miķelis atkal ir ar viņu. Un, ja Miķelis ir atkal viņai piesviedies, tad viņa droši vien bij pirmā, kas vārdu teica vai mājienu deva.» To iedomājoties, man uzmācās dusmas, ka tāds meitietis, kas nezina pat, kur zemes kartei ziemeļi, kur dienvidi, var mani mainīt pret puisi, kuram tikai mute vien ir.

Dažādās domas lika man ķerbelīti atstāt paegļu krūmā un ķerties pie gramatas. Labam amatniekam nekad nevarēja būt par ļaunu, ja viņš ko zināja. Bet, grāmatā skatoties, mācās atkal domas virsū veseliem blāķiem. «Redzi, taisni jau tamdēļ tu Aiju pazaudēji, ar savām stāstīšanām un ar savu puiciskumu,» domas mani rāja. «Ja māte nenāca, vai tu nevarēji aiziet pie viņas, kad bija brīvā svētdiena, dabūt naudu un nopirkt pipi? Kas tev no tā tika, ka visu dienu nosēdēji ar Aiju klētī? Kā tad cilvēks lai to cieš, ka dāvana netiek lietā likta? Tas jau vēl nekā nenozīmē, ka tu maku vienmēr kabatā nēsā. Viņam vajag pildīt savu uzdevumu, citādi viņš ir nulle...» Un vairāk reizu dienā es izvilku Aijas dāvāto tabakas maku no kabatas, apskatīju, paspaidīju pušķus. Jā, tukšs viņš bija un palika — ko es tur varēju darīt? Ja arī būtu aizgājis pie mātes, taču skaidri bija zināms, ka nenieka no viņas nedabūšu, ja jau viņa šurp nerādījās.

Varbūt es ar pirmo dūmu no paša pīpes būtu atkal iekarojis Aijas sirdi, bet tas nebij nolemts. Aizvien vairāk pieradu pie domām, ka Aija nekad mana nebūs. Tomēr mana karstākā vēlēšanās bija — kaut Miķelis arī viņas nedabūtu. Varēja labāk atbraukt kāds ārpagastnieks vai pat leitnis un viņu aizvest, ja jau man tā nebij nolemta, tikai Miķelis lai paliek bešā.

Bet, kā likās, tad mana vēlēšanās bija velta, tāpat kā mani sapņi pavasarī par rijas sēršanu nepiepildījās. Es domāju, ka strādāsim kopā ar Aiju, — bet kā tad tagad iznāca? Saimnieks lika labību uz ārdiem, es biju paserē, un šķūnī bija Aija ar Miķeli. Saimnieks mūs tā nodalīja, un man nebija dūšas diezgan tam pretoties. Un, kā par spīti, pa lodziņu nedeļa vis Aija, bet Miķelis. Es biju sapņojis, ka pa reizei satveršu Aijas roku līdz ar labību... Ko nu es ar šādu roku varēju darīt? Ai, ail!

Un vēl ļaunāk bija: Miķelis negribēja locīties. Līdzko nāca vairāk juciņu, viņš nestrādāja ar klēpjiem, bet ņēma sakumus. Dažreiz, kad es pielieciēs patlaban sagrābu lielo labības vīstokli, Miķelis grūda to vēl tālāk un gāza mani vai apkārt. Ik rīta es nomocījos siltajā rijā tā, ka biju slapjš kā žurka, kad izgāju. Kas tad šiem kaitēja?! Reizēm, kad strēķis nāca zemāks, viņi abi ņēmās ap logu smiedamies un ķerstīdamies un aizbāza to pavisam. Smago kūļu resgaļi iespriedās šaurajā logā, un man bija tīri vai jāraud, plēšoties ap vārpām. Tomēr par to sūdzēties es negribēju, negribēju ierādīt, ka viņi mani var piemocīt. Kas tad viņiem arī bij ko nejokot? Divi viņi deva, un es viens lai atņemu, pastāvīgi pielīcis...

— Kā šie klaigā, — es reiz saimniekam teicu, kad troksnis šķūnī kļuva pārāk liels. — Kas tā nu par strādāšanu!

— Lai trako, kam tīk trakot, — saimnieks tikai smējās.

«Labs ķesteris būtu iznācis,» es domāju. «Dieva zai-motājs!»

XXIII

— Nu jau šodien aizbrauca, — Ievuks, kādā pusdienā man pieskrējis, čukstēja.

Vectēvs bija slims, un es domāju, ka ir jau nomiris. Viņam bija divas ēvelītes un vēl diezgan labs rokas zā-

ģis; tos viņš man solijās atdāvināt, kad pašam vairs ne-
vajadzēsot. Nu tie man bija tikpat kā pagalam. Ja jau
saimnieks nieka līdaku man noblēdīja, tad taču neizspie-
dīsi no viņa mantas skriptatu. Cita lieta būtu, ja vectēvs,
vēl dzīvs būdams, lietas man būtu atstājis.

— Labāk nonāc lejā...

Ievuks pameta ar galvu uz upes malu, ieskrēja istabā
un tūlīt bija laukā ar bērna drēbītēm. Viņa gāja pa
priekšu, es pakaļ. Man bija jāskalo apavs.

Līdzko tikām aiz stalla stūra, Ievuks sāka pusbalsī
stāstīt:

— Jau šorīt bez dienas viņa aizbraukusi. Žēl, ka ma-
nis neviens nepacēla. Neviens jau agrāk nezināja, ka
taisni šonakt tādas lietas notiks. Bet viss lielais troksnis
nāca tikai vēlāk. Kad ēda brokastu, visi vēl bij mierīgi,
bet tad sāka iet kā katls. Pat vectēvs cēlās no gultas un
iegāja saimnieku istabā. Ko citi runāja, es nevarēju dzir-
dēt, tikai saimniece kļiedza tā, ka pa vārdam varēju
noķert. Nebūtu vajadzējis to velna zēnu šūpot, es būtu
ielidusi pieliekamā kambarī aiz kukņas un visu dzirdē-
jusi; bet kā šūpuli atnesa no klēts uz istabu, tā puika
neguļ vairs, kā pienākas. «Skrien viņai pakaļ, ja gribi,
bet savus bērnus es audzināšu pati!» saimniece kļiedza.
Redzi, es jau nezinu, kas tur atbildēja, saimnieks vai
vectēvs, vai pat Aija; bet pēc brīža saimnieces bals
atkal nāca dzirdama: «Domā, ka rija aiz deviņiem kal-
niem? Domā, ka citiem ļaudīm acu nav? Vai es neesmu
teikusi, ka tu no manis nenoslēpsil!» Uī dieviņ, kā saim-
niece visu rītu raudāja! Es iegāju pulksteni paskatīt,
tad es dzirdēju, kā viņa pa dibensistabu brēca un runāja
kā pa murgiem. «Bērniņi, mani bērniņi!» viņa sīkā, asa-
rainā balsī gari vilka. «Jūs man esat kā ceļa malā at-
rasti.» Es klusām pagāju vairāk uz dibenu un rēdzēju,
ka saimniece bij gultā iekritusi, sažņaugusi ar rokām
galvu un visa drebēja. Abi mazie lipa viņai klāt kā
dadži un arī raudāja, bet viņa tikai runāja kā pa mie-
gam, es nekā nevarēju saprast vairs...

— Saimnieka laikam nav mājā? — es ievaicājos.
— Nav redzēts.

— Zināms, ka nav. Tāpēc jau es saku, ka saimniece
ir viena pati ar bērniem. Vecaistēvs vēlāk ienāca un ap-
gūlās. Tagad viņš vaid tā, ka mazais Jānis nemaz vairs
nevar dabūt izgulēties. Mirs, vai kā...

«Būs tās ēvelītes jāpalūdz,» es domāju. «Mirstami cilvēki vien visi ir...» Bet Ievuks turpināja:

— Saimnieks tūlīt no rīta jūdza zirgu un aizbrauca. Bija iesācis rudzus sēt, bet atstāja visu un aizbrauca. Poģeni aizsūtīja uz cūkām. Joza atnāca mājā, un saimnieks viņu aizveda. Laikam gan pie mātes, kur tad citur.

Man bija brīnums... Tātad saimnieks nebūt nebija tik ļauns. Vēl jau arī es varēju tikt uz kādu tirgu, ja tā, kaut gan lielais bija garām.

Ievuks vairāk nekā nezināja stāstīt, un es gāju augšā.

Pusdienu mēs šodien ēdām trīs vien: Aija, Miķelis un es. Neviens no mums nerunāja ne vārda. Pat karotes mēs cēlām pie mutēs lēnām un strēbām klusām. Tikai kad bļoda bija tukša, Aija paskatījās Miķelim acis un kļuva vaicāja: — Vēl?

Miķelis tikai pameta ar galvu, un Aija lēja.

Aija manis nemaz neievēroja; viņa izturējās tā, kā kad viņi ar Miķeli divi vien pie galda būtu.

«Labi,» es domāju, «vēl jau tu, māsiņ, nemaz nezini, kas Miķelim ar Poģeni ir bijis. Tu nevari ciest, ka saimnieks noraksta vēstuli, redzēsim, ko gan tu šķaudīsi, kad Miķeļa grēks tev kļūs zināms. Tam skuķim jūs abas ar saimnieci ticat kā dievam. Labi, labi!»

Kad pusdiena bij paēsta, Aija iegāja otrā istabā pie saimnieces. Es, galdu slaucīdams, dzirdēju, ka viņas čukstēja vienā čukstēšanā.

Galdu noslaucījis, es tūlīt gāju ārā. Man šodien vienam pašam vajadzēja sakapāt divas lielas siles lapu. Dienvidi arī vairs nebija nekādi garie, sadzina govīs, izslauchu, tu paēdi pusdienu, padarīji, kas darāms, un bija jādzen atkal laukā. Saimei vairs dienasvida nemaz nedeva.

Savu kapātevu es turēju aizvien asu kā nazi. Zāles bija mikstas, jo nu jau bija jāsāk pamazām novākt batviņu lakstus un kāpostu lapas. Kapātevš griezās cauri pilnajai silei gurksķēdams un, ticis pie koka, dobji iecirtās tajā. Bija patīkami reiz būt vienam pašam pie darba. Kas tad Joza man bija par palīgu? Mums siles malā bija iecirsts robs, cik tālu viņam jāsakapā, viņa daļa bija varbūt trīsreiz mazāka, tomēr man beigās vajadzēja palīdzēt, ja negribēju sēdēt un gaidīt. Es saliku vēlāk, kad lapas lielums bija pārcirsts, divus kapātevus kopā, un kapāšana veicās vēl ātrāk nekā divatā ar tādu knauķi. Kapādams es domāju par Jozu. Cik viņam tagad labil... Droši vien

māte viņu mielo ar bliņiem. Māsa rāda, ko uzšuvusi no skaistajām lupatiņām, jeb viņai tās iepītas matos; kas par to, ka nebij plānas.

Man tā domājot, nāca Aija.

— Vai tu varēsi viens pats paspēt? — viņa pienākusi vaicāja.

— Nezinu.

— Man saimniece lika palīdzēt.

— Ja jau lika, tad vari palīdzēt, — es atteicu un padevu viņai kapātevi.

Drīz arī, kur bijis, kur ne, nāca to pašu ceļu Miķelis. Viņš laikam gāja uz dābolu pēc zirgiem, jo rokā tam bija apauši. Bet, nākdams gar pūnīti, viņš iegriezās pie mums.

— Vail! Cik sen nav lapas kapātas, — viņš iesaucās un satvēra mana kapāteva kātu.

Es negribēju dot, bet apdomājos un palaidu, lai kapā. Man jau nebij slikti sēdēt uz sliekšņa un svilpot.

Miķelis izņēma pipi no muts, nospļāvās turpat silē un sāka cirst tik stipri, ka izlikās, it kā zāļu nemaz silē nebūtu.

— Drusku iesvieduši, kapā, — viņš pa savam paradumam zobojās.

Poģene iznāca no klēts, apsējusies lielu, noplukušu, driķētu lakatu ap galvu un pleciem. Viņa skatījās visapkārt kā vaicādama, vai nebūs jau jādzen laukā.

— Kas tad tur kapā, ka tu sēdi kā lielskungs? — viņa beidzot man prasīja.

— Man ir vietnieks, — es smiedamies atteicu. — Bet kāpēc tad tu nenāc? Tu taču esi Jozas vietā šodien.

Poģene pienāca pie pūnītes durvīm, paskatījās un aizgāja. Viņa bija jau tik veca, ka neuztraucās, redzējama Aiju savā vietā.

Bet Miķelis? Ak, tas bija negēlīgs cilvēks!

— Vai redzēji nāvi? — viņš Aijai prasīja un smējās, kad Poģene bij prom.

XXIV

Vēl vēlā vakarā saimnieka nebij mājā. Mēs atkal trīs vien paēdām vakariņas, un es taisījos iet gulēt. Aiju saimniece iesauca pie sevis. Tā viņa kā gāja, tur arī palika.

Mans nodoms bija šovakar ar Aiju krietni izrunāties. Mēs taču tagad klēti būtu pilnīgi vieni. Tāpēc bija dusmas, kad, izgājis ārā, ieraudzīju saimnieces istabā uguni. Saimniece droši vien Aiju gribēja paturēt pie sevis kaut vai visu nakti, kamēr saimnieks pārradīsies. Viņa negribēja būt pie atkalsastapšanās viena.

Laiks bija vēss un lietains. Pūta taisni klēts durvīs. Durvis nevarēja vaļā atstāt, tāpēc es pieslēdzu. «Gan jau būšu vēl augšā, kad Aija nāks,» es domāju. Bet vēsums lika rauties zem segām un žāvāt, un drīz vien acis vairs neturējās atviru, kaut arī tumsā; liptin lipa ciet. «Kamdēļ Pēteriene negrib vairs ar mani mainīties,» es vēl kā pa miglu domāju. Bet tūlīņ pats sev stāstīju, ka tā arī labāk ir. Dažu rītu tagad jau bij salna, tad govīs mauroja vēl stallī, kad strādnieki bij laukā. Tad man ienāca prātā jautājums: vai Miķelis Aiju tiešām precēs un vai drīz? Ja viņš to dara varbūt tikai pēc gadiem trim, tad jau Aijai nav nekāda vajadzība gaidīt. Tad jau viņa var sev izvēlēties kādu citu — labāku. Pēc tik ilga laika tad jau pat es būtu ar mieru viņu ņemt. Tad man nāca prātā vectēva zāģis un abas ēvelītes. Jau es sevi redzēju kā galdnieku lielā, gaišā istabā. Ēvele svilpdama skrien pa gludu priedes dēli. Pienāk Miķelis pīpi zobos, rokas bikšu kabatās...

— Uztais' manam puikam zārciņu, — viņš vienaldzīgi saka...

— Kur tad tev puika gadījās? — es prasu.

— Muļķis! Kur tad Pēterim gadījās? Vai tad tu nezini, ka es apprecējos? — viņš smejas.

— Ar Poģeni? — es vaicāju.

— Ar Aiju! — Miķelis kliedz.

— Ar Aiju? Jā, kam tu šodien piesauci nāvi? — es pārmetu.

— Brr! — Miķelis skurinājas un skrien projām.

Es ņemu egles dēli un zāģēju. Zāģis rūc un krāc, un brižam runā kā cilvēks. Tas sauc:

— Miķel! Miķel!

— Tūlīt, tūlīt, — Miķelis atsaucas un iet smagām tupelēm, ka dimd vien.

— Cik pulkstens? — zāģis vaicā.

— Nezinu, — Miķelis atbild. — Būs varbūt vienpadsmit. Rau, saimnieces logā vēl uguns.

Nozviedzas zirgs. Nu es zinu, ka saimnieks mājā, un plaši atveru acis. Miegs ir kā aizskalots. Klausos, kas tur notiek.

— Vai Joza mājā? — saimnieks svešādā balsī prasa.

— Nezinu, — Miķelis atbild. — Vai tad jūs nestaigājāt vienu ceļu?

— Vilks viņu zina, kur viņš aizdauzījās, — saimnieks rūc. — Tram, tramram!

Kamdēļ viņš tā dara? Laikam būs iedzēries.

Es dzirdēju, ka nokrita viena ilkss, tad otra. Tad Miķelis zirgu aizveda uz stalli, atslēdza, aizslēdza durvis. Bija sācis stiprāk līt. Jumti čurēja.

Drīz arī nāca Aija. Man vajadzēja celties un atvērt durvis. Aija brīnējās, kad es pie durvīm biju reizē ar viņu. Vēl nebij piekļāvējusi, durvis jau vaļā.

— Tu neguli? — viņa iesaucās.

— Es gulēju. Pamodos tikai, kad saimnieks iebrauca.

Man bij miegs nogājis, un es sāku Aijai šo to jautāt. Viņa taču šorīt visu dzirdēja, kas tur notikās, un arī tagad istabā bija, kad saimnieks tur iegāja.

— Kas tad tur ir noticis? — es teicu.

— Ko tur visiem var izteikt, — Aija atbildēja. — Paldies dievam tikai, ka tā nu reiz ir projām.

— Ak Duļļu Marija? Bet vai tad skaidri zināms, ka viņa pavisam projām?

— Hm... Kur tad citur tik agri brauks? Un citādi saimnieks nebūtu vis skrējis uz ceļa atvadīties.

— Kad tad?

— Kā dulba! Nu šorīt! Es jau tūlīt domāju, ka te kas notiks, ja jau saimnieks nelien rijā. Man tā vien acis un ausis bij uz Duļļiem, kaut gan bija diezgan tumšs un tikai viena lielāka šķirba šķūņa sienā. Kā tad, pēc brīža rīb. Brauc. Piebrauc pret riju un apstāj. Apdomā, kas par drosu galvu! Skatos: no kula izskrien saimnieks, pārlec pār grāvi un pielip pie ratiem.

— Vai tad viņa bija viena?

— Viena. Dullis pats laikam gāja taisni pa piekalni uz tiltu. Vai tad tas viss bez saziņas? Es piesaucu Miķeli par liecinieku un tūlīt devos uz istabu pie saimnieces. Un tā viss sākās. Saimniece atkal gribēja skriet pie mācītāja, un to arī vajadzēja darīt, bet vectēvs vien atturēja. Gan jau viss atkal būšot labi. Kam tur pa otram lāgam pasaulei izzvanīt tādas blēņas. Nu taču viņa esot

aizbraukusi, un miers ar to. Ak tu dieviņ, kādi tikai tie cilvēki! Es saimnieces vietā ne savā istabā vairs tāda netīreļa nelaistu. Bet viņa? Visu dienu izkautosies, viņa tagad izņem no ierītes gaļas šķīvi, tiklīdz viņš ienāk istabā, un vaicā: «Vai varbūt labāk pienu ēstu? Aija ienesīs...» Kad viņa tā runā, es tūlīt pa durvīm laukā.

— Bet, Aija, ja nu tev pašai gadās tāds vīrs?

Labu brīdi Aija nekā neatbildēja, tad it kā pa miegiem noteica:

— Nedomā, ka es tevis gaidīšu.

— Man palika dusmas.

— Par sevi es nemaz nerunāju. No manis varbūt vēl var kas iznākt. Bet labāk palūko, kādi tie gatavie. Tas pats Miķelis. Apvaicājies vien, ko levuks par viņu zina stāstīt. Nedomā, ka tu viņam esi vienīgā.

Nu arī Aija uztraucās.

— Tu esi tikpat muļķis kā tas meitēns. Ja liels puisis tādu bērnu kādreiz pakutina vai kādu vārdu pa jokam pasaka, tad taču nevajag to tūlīt ņemt kā nopietnību.

Ak tu nabaga Aija... Viņa nevarēja iedomāties, ka istā vainīgā ir tā, ko Miķelis pats vēl šodien nosauca par nāvi. «Varbūt ir labāk, ka viņa nekā nezina, ja jau Miķelis tiešām viņu ņem,» es domāju. Saņēmos un vaicāju:

— Vai tad jūs patiesi domājat kāzas taisīt?

— Nu, vai tad ne? — Aija mierīgi atteica. — Jau šinī rudenī.

Es gribēju vēl vaicāt, vai tad viņa vairs nemaz nedomā par istabiņu ceļa malā, baltiem slēgiem, bet labāk neteicu nekā.

— Rītu kult nav jāceļas, — Aija noteica un apgriezās uz otriem sāniem, lai tūlīt aizmigtu.

XXV

Joza pārnāca tikai otrā dienā, kad mēs jau bijām pusdienu paēduši. Māte bija labu gabalu pavadījusi, un tad viņš nācis viens pats.

Man lapu pirmā sile gāja jau uz beigām, kad viņš ienāca pūnītē. Es teicu, ka sakapāšu viens, lai atpūšas,

Jo ir piekūsis, tik tālu nākdams. Bet Joza nebij tā ar mieru. Viņam taisni gribējās kapāt.

— Nu, tad reiz izciemojies gan, — es teicu.

— Izciemoties jau tad izciemojos, — Joza atteica.

— Es jau būtu bijis mājā vakar vakarā, bet saimnieks mani pameta. Viņš mani ieveda pie mātes un teica, lai dzīvojot līdz vakaram, kamēr šis braukšot atpakaļ, tad atkal mani paņemšot. Mēs gaidām, gaidām — nekā. Līdz pusnaktij nomuldējām.

— Tātad saimnieks tevi bij aizmirsis, — es smējos.

— Jā, — arī Joza smējās.

— Nu, kā tad tagad pie mātes?

— Tur labai skaistil — Joza iesaucās, un acis viņam iemirdzējās. — Mama ir vesela. Teklai ir mazs rūtu dārziņš. Istabiņas priekša nokaisīta baltām smiltīm. Pie loga ir liels zūstrenu krūms, pilns ogu. To viņas man bij taupījušas. Pieēdu ogu...

— Tad jau gan šurp negribējās vairs nākt?

— Cik nu vairs ilgi... Drusku paganišu, ir būs rudens.

«Cik laba tāda cerēšana un gaidīšana,» es domāju. Kā citādi gans varētu izciest garo vasaru, kā veca vērpēja varētu pārspēt tumšo ziemu? Bet cerot un gaidot tās paiet nemanot. Tur ganiņam ir kāda puķe pļavā, kuru viņš pavasarī gaida uzziedam. Vārnēni ir vēl tikko no olām izšķīlušies, un tu gaidi, kamēr tie atstās perēkli un sāks pa zariem klanīties. Tad sāk jau pļavas kopt, paplašinās ganība, un ar lielu gaidīšanu tiek gaidīta rudzaite un linaite. Arī tās tiek beidzot vaļā. Tad jāsāk gaidīt pirmā salna un piecpadsmitais oktobris. Atnāk gaidītā diena. Tu esi skolā, pērno biedru pulkā. Visi ir uzauģuši drusku lielāki, mazliet pārvērtušies. Nodzīvotā vasara guļ aiz tevis kā mīkla, kura gaida atminējuma. Tāpat tas ir ar veco vērpēju pie aizkrāsnes lodziņa. Viņa ceļas rītos agri, dedz savu skārda lampiņu, paklunkšina, vai ir vēl iekšā eļļa, un tad ar adatas aci iespiež mazo liesmiņu vēl mazāku. Kas tad var piepirkt tik dārgu dedzināmo? Jau tā buteles mēnesim nepietiek! Ar ilgošanos viņa gaida, kad linu grīstīšu klētī pie sienas vairs nebūs. Tad viņa apvilks skaistos, pākstainos lindrakus un ies ar smalkas dzijas nastu uz darba devēju saimnieci. Varbūt dabūs gaļas kādu gabalu, putraimu vai bīdelētu miltu kulīti, varbūt arī piena kādu krūzi. Tad vismaz nedēļai

būs ar ko putru aiztaisīt. Kad lini savērti un nodoti, tad atved kāds veselu vezumu smalko un rupjo pakulu. Klētiņā viņas kakts tagad kā sivēnu pilns. Vērpēja zina, ka pa dienu viņa var nočikstināt divas kodeļas, un jau priekšlaikus aprēķina, ka līdz ziemsvētkiem kakts būs tukšs. Pirksti paliek jēli, bet ziemsvētki arī jau ir klāt... Nu drīz vien pienāks tas laiks, kad varēs mazo lampiņu nolikt uz laktiņas, lai stāv tur līdz rudenim. Vēl kāda kodeļa linu, vēl daža plēkša vilnas, un lieldiena jau ir aiz durvīm. Visa garā ziema guļ pagātnē kā auksta, tumša mīkla, kura uzdodot jau atminēta...

Man tā domājot, ieskrēja pūnītē Ievuks, bet es viņu aizdzinu, pirms spēja pateikt kādu vārdu. Pa saimnieku istabas logu varēja pūnīti itin labi redzēt, un tāpēc man nepatika.

— Domās, ka mēs te viņus aprunājam, tādi sivēni, — es teicu. — Tūlīt kā būtu projām!

Ievuks jutās ļoti apvainots. Izgājusi viņa pagriezās drusku atpakaļ un, acis bolīdama un caur pieri skatīdamās, teica:

— Savu mūžu tev to vairs neteikšu, ko gribēju!

Bet Ievuka mūžs bij ļoti īss. Vakarā viņa atskrēja lopiem priekšā. Es jau gribēju šķirt aitas un padot viņai, te viņa paskatījās uz vakariem un teica:

— Vēl jau saulīte nav laidusies. Man vēl neviens neļika nākt. Es tikai gribēju tev pastāstīt, ka Miķelim ar Aiju šoruden būs kāzas.

— To jau es sen zinu, — es teicu.

— Un tu gulsties Aijas gultā! — Ievuks, acis ieplētusi, iesaucās.

— Kādā gultā?

Es jau biju pavisam piemirsisniecīgo gadījumu ar saimnieku un vējlukturi.

— Redzi, es klausos šorīt, ka saimniece ar Aiju pa dibenistabu tā ņemas, ka ņemas. Puiši bija aizgājuši auzu pļaut, kristamāte laukā rāva kartupeļus pusdienai, vec-tēvs krāca, Jānelis arī smuki aizmidzis. Jāielien pieliekamā kambarī un jāpaklausās, man iesāvās prātā. Tur kaktā aiz piestas es taču varēju paslēpties, ja būtu kāds nācis. Bet kas tad nu ap to laiku nāks! Kambarīša durvis uz saimnieku istabu nebija aizkrampētas. Man vajadzēja izturēties klusi klusiņām, lai Aija ar saimniecei neizdzirstu. Bet par to man negāja neviens vārds garām,

ko viņas runāja. «Viņš nemaz nav slikts,» saimniece lēni teica. «Viņš tagad jūtas tik nelaimīgs. Viņš man izstāstīja visu, visu, beidzamo nieciņu, kas šai vasarā noticis.» — «Bet tas jau neko nelīdz,» Aija atteica. Un saimniece atkal: «Septiņdesmit reiz septiņas reizes vajaga piedot — bibelē stāv rakstīts.» — «Nākamā vasarā viņa varbūt atkal atbrauks, un dziesma sāksies no jauna.» — «Nē, viņa nebrauks vairs šurp. Man viņš lasīja priekšā viņas beidzamo vēstuli. Tur viņa raksta, ka sava un viņa sirds un mājas miera dēļ nekad vairs te nerādīšoties.» — «Un neviens tomēr nevarēja piespēt, kā vēstules tika sūtītas.» — «Jā, un es taču nekad netiku redzējusi viņu rakstām. Un kur viņš rakstījis? Rijā, kad kūris krāsni, bedrē.» — «Vai tikai Jānis nav bijis par starpnieku?» Aija vaicāja. «Nē, tad jau saimnieks nebūtu man Jāņa grēkus izklāstījis...»

— Vai tiesa? — Ievuks griezās pie manis. — Saimnieks saimniecei stāstījis, ka viņš tevi reiz vakarā atradis Aijas gultā.

Es paraustīju plecus.

— Un ko tad Aija atbildēja?

— «Ak kungs!» Aija iekliedzās. «Es, es pītos ar puiku, kam vēl mātei deguns jāslauka! It kā man lielu puīšu būtu trūkums!» — «Bet vai tu tikai esi labi pārdomājusi?» saimniece atkal saka. «Miķelis nebūt nav tik varens puisis, ka par viņu tu labāka kādreiz nevarētu ieraudzīt. Tu vēl pasauli maz esi redzējusi, pat uz klubām maz esi gājusi. Te tev pirmais vīrietis tuvāk nāca, te tu viņu tūlīt ķer cieti.» — «Bet viņš mani tik stipri mīl,» Aija atteica. «Viņam esot drusku naudas. Mēs tūlīt nākošu gadu varam iet par pusgraudniekiem.» — «Es jau nekā pretim nesaku,» saimniece noteica, «tā tava pašas darīšana, es tikai baidos, ka...» Te man nāca briesmīgas šķaudas, un es izskrēju no kambarīša, krusta nemetusi.

Ak tad tāda bij šī Aija! Kad nācās mani apliecināt pasaules priekšā, tad es biju tikai puika, bet vasaras nakšu klusumā, tad es biju viņai diezgan liels un vīrišķīgs.

Kaut gan man Aija bija pa visu šo laiku kļuvusi pavisam vienaldzīga, pat brīžiem neciešama, tad tomēr šādi viņas vārdi kremta manu sirdi. Es jutos sāpīgi ievainots un dusmojos par to, ka esmu lāvies sevi tā ievainot. Bet

nu te vairs nekā nevarēja darīt. Tagad vajadzēja gaidīt tikai tās dienas, kad viņiem būs kāzas. Un savādi, šīs kāzas kļuva man par stipru gana zēna cerību un gaidu priekšmetu. Ar ilgošanos es gaidīju, kad Aiju ar Miķeli uzsauks. Nu jau tas vairs nebija nekāds noslēpums, ja jau Aija pati par to runāja ar saimnieci un pat līdz Ievkam šī ziņa jau bij nokļuvusi.

Kā pa sapņiem es sadzinu govīs, redzēju, ka Aija gāja ar tukšu, tad ar pilnu slauktuvi pa sētsvidu. Redzēju Miķeli. Tas stāvēja savas klētiņas zemajās durvīs, galvu paliecis, lai varētu redzēt, kas notiek, un pīpēja. «Pīpē vesels,» es domāju, «izkūpini savu naudiņu, pusgraudniek, un deldē veselību! Man tādas lietas nav vairs vajadzīgas, es esmu brīvs cilvēks.»

XXVI

No Duļļu Marijas aizbraukšanas dienas mūsu mājās bija ienācis atkal cits gars. Saimnieks kļuva pamazām jautrāks, sevišķi, kad saimniece bij klāt. Man gan likās, ka šī jautrība nenāca no sirds, bet jautrība tā tomēr bija.

Līdz ar to, ka saimnieka prāts kļuva gaišāks, saimniece laidās atpakaļ savā vecajā nevižībā. Iedama viņa atkal stipri gāzelējās. Kad brokastā ēdām gaļu vai cepšas zivis, tad zods viņai spīdēja ar taukiem kā mazam bērnam.

Vectēvs sāka staigāt. Kādā dienā es redzēju, ka viņš nesa lielas režģines salmu no rijas šķūņa uz cūku stalli. Viss nemiers bija pārgājis kā slimība, tiklīdz nozuda cēlonis.

Aija ar Miķeli nu jau izturējās kā līgava un līgavainis, kaut gan nezin kamdēļ viņi nebrauca vēl rādīties. Laikam taču tur bij savi iemesli. Varbūt Aija tomēr nebij īsti ar mieru... Bet varbūt gribēja nogaidīt, kad būs visi darbi apdarīti, lai kāzu nekas nemāktu. Un saimniekam tagad bija pats tukšais laiks. Vēl nekas nebij pārdots, pat linsēklas vēl stāvēja zārdā. «Kad tikai iznāktu līdz skolas laikam,» es bēdājos. Saskaitīju nedēļas... Vēl gan laika bija diezgan, vēl tikai septembris sākās.

Sestdienas vai arī citos vakaros, kad rītu nebij jāceļas kult, Miķelis sēdēja uz mūsu klētpriekšas un smē-

ķēja papirosus. Aija sēdēja uz sliekšņa, un viņi sarunājās. Viņu sarunā nekā prātīga nebij. Ka zirgi pavasarī dārgāki nekā rudenī, to jau mazs bērns zināja, bet viņi ap šo jautājumu berzējās veseliem vakariem. Viņi arī prātoja, vai labāk pirkt liela auguma govīs vai zemām kājām. Tālāk viņi nekur netika. Kāpēc man visu to vajadzēja dzirdēt? Tā viņi tur, kad iesāka, kala ilgi, līdz pilnīgi satumsa. Mēs ar Jozu gulējām un salām, tāpēc ka durvis bija vaļā. Vējš viņus zina, kā viņi tur nenosala sēdēdami, jo vakari tiešām bija vēsi. Es nevarēju aizmigt un dusmojos. Grozījos no vieniem sāniem uz otriem un rūcu, lai viņi reiz taču saprastu, ka ar savu muldēšanu traucē cilvēkus.

Kad jau bija pilnīgi satumsis, tad viņi parasti nozuda no klēspriekšas, varbūt domādami, ka es jau esmu aizmidzis. Viņi gribēja kādu brīdi pastaigāties, neviena neredzēti un nedzirdēti. Dažreiz viņi bija ļoti ilgi projām. Man bija caurs miegs, un es bieži vien cēlos, izgāju ārā un klausījos uz visām pusēm. Bet, kad viņi nāca, tad klusām līdu atpakaļ un izlikos aizmidzis, kad Aija ienāca un apgūlās. Apgūlusies viņa aizvien smagi nopūtās, it kā noraustījās, kā bērni to mēdz darīt pēc ilgas raudāšanas. Tad man kļuva viņas žēl, tik ļoti žēl, un es gribēju ko teikt, bet aizvien atturējos.

Es brīnījos, kāpēc Miķelis nekad klēti nenāk. Vai viņš kautrējās, ka mēs ar Jozu turpat? Ak, Joza taču tūlīt aizmiga; un ko tad es viņam būtu darijis? Bet varbūt saimniece Aijai bija pieteikusi, lai pirms kāzām ar līgavaini dzīvo labāk drusku vēsāk nekā par karstu. Un saimniecei Aija klausīja. Ja jau viņa pieņēma visus saimnieces paņēmienus, kā rokas vicināt, kā galvu grozīt un soli spert, tad taču varēja domāt, ka arī viņas vārdi tiks ievēroti. Dažreiz Aijai varēja redzēt pat taukainu zodu, gluži kā saimniecei.

Reiz, kad viņi pārnāca no savas nakts pastaigāšanās, es dzirdēju, ka Aija, pa durvīm nākdama, Miķelim atteica:

— Nē, nē, labāk ne!

Un Miķelis iegāja savā klēti. Es dzirdēju, ka viņš ar lielu troksni aizvēra durvis.

«Nezin vai Poģene arī nav aizmigusi, tāpat kā es?» man iesāvēs prātā mulķīgs jautājums.

Bet Poģene taču gulēja jau istabā: priekš viņas klēts bija par vēsu.

Dienvidu vairs nebij. Es aizdzinu tālu aiz laukiem, pļavās, un ganīju tur no rīta līdz vakaram. Tur mēs salaidāmies kopā triju māju gani, dažreiz pat četru, un laiks pagāja nemanot. Mēs runājām par tuvo skolas laiku. Dažs viņa negaidīja un tāds pat pieminēja to kā kaut ko bīstamu, projām skatīdamies. Mēs runājām arī par gaidāmām Aijas kāzām šad un tad. Tas taču bija kas ievērojams. Mūsu mazajā sabiedrībā bija divas meitenes. Tās it kā atdzīvojās, līdzko es pieminēju Aiju. Visvairāk viņas interesēja tas, kāda Aijai būs kleita.

— Nu jau jāsāk šūt, — viņas abas teica. — Svētdienā esot pirmoreiz uzsaukti. Redzi nu, jau mums viena biedrene būs sievas kārtā.

— Vai jau uzsaukti? — es iesaucos.

Šās ziņas es biju gan gaidījis, bet savādi, ka tagad tā mani uztrauca. Cik taču tāda sirds ir muļķīga.

Man bija brīnums, kā tas nācās, ka Ievuks, kurš visu zināja, kas pasaulē notiek, nebij man par Aijas uzsaukšanu ne vārda teicis. Nu man šo svarīgo ziņu vajadzēja saņemt no pavisam svešiem cilvēkiem. Bet Ievuks tur nebija vis vainojams. Es taču visu dienu atrados tālu no cilvēkiem. Vakari bij īsi. Uz upes malu sadzinušam skriet vairs negribējās. Rīti ausa silti un miglaini, un tādēļ govīs laida ganos līdz ar gaismu. Bez tam tas jau nebij nekas jauns. Ja Miķelis ar Pogeni būtu uzsaukti, tad, protams, būtu iemesls stāstīt. O, tad Ievuks būtu atskrējis pat uz pļavu.

Bet nu uzreiz notika kaut kas tāds, kas nevienam nevarēja ne sapnī rādīties.

Jau bij tā svētdiena pienākusi, kad jaunais pāris tika baznīcā otru reizi daudzīnāts. Laiks bija silts. Pa bālgano gaisu laidās smalki pavedieni un, kur piedūrās, tur arī pielīpa. Kad skatījies uz pļavu pret sauli, tad tālu aizstiepās kā sudrabots lielceļš. Es ganīju atkal pļavās un gaidīju, kad Aija nāks ar pusdienu. Visi gani jau paēduši, bet man vienam vajadzēja ciesties. Govīs sagūla kā klājieni netālu cita no citas. Mēs tās ne domāt nedomājām celt. Biedri un sevišķi biedrenes negribēja no manis šķirties. Viņiem vajadzēja redzēt, kāda Aija izskatās beidzamajā svētdienā pirms kāzām.

Bet kas par brīnumu: pa sudraboto lielceļu mēs ieraudzījām nākam Poģeni. Jā, Poģenei bij rokā trauks, tātad viņa bij šodien pusdienas nesēja. Saule jau bij labi vien pagrieziesies uz vakariem.

— Kāpēc tad Aija nenāk? — es nevilšus iesaucos.

Citi gani viens pēc otra pamazām aizvilkās pie saviem lopiem. Kad pienāca Poģene, mēs ar Pilavu bijām divi vien.

— Nu, Janci, tu gandrīz badā nomirsti.

Poģene nolika krūzīti piena un maizes aprieceni manā priekšā, tad nosēdās un sāka knibināt vaļā drāniņas stūrus, kurā bija iesieta bļodiņa, pilna bliņu. Bliņas bija satītas rullīšos un saldas zaptē pilnas. Es kāri tvēru un ēdu.

— Tu gandrīz badā nomirsti, — Poģene atkārtoja pirmītējo teikumu. — Tevi bija pavisam aizmirsuši. Es nezinu, kā Miķelis tikai ieminējās par tevi, kad pusdiena jau sen bij paēsta. «Skaties vien,» viņš teic, «tā zēna vairs neviens neatmin.» Saimniece iesita ar dūri sev pa pieri: vij, Jankam tak pusdienas jānesot! Jā, nest jau tad jānes, bet kas nesīs? Aija varbūt nesīs? Ievuks varbūt nesīs? To tu gan dabūsi! Tā tikai stāv kā vanags, acis ieplētusi, un rij ar rīšanu katru vārdu, ko šie runā. «Vai tu, Poģenīt, nevari aiznest?» Aija lūdzās. Poģenīt, tagad es tev Poģenīte... Kad neviena cita nav, tad arī es kaut kur deru. «Kāpēc tad ne,» es saku, «tev jau nepieklājas šodien iet.» Jā, tu tak nezini, Aija jau Miķelim droši vien būs pagalam. Viens ir atbraucis un precē viņu. Hi-hi-hi! Saimniece teic, ka esot tikai iešanas vaina.

Vai tas nebij savādi? Uz kurieni tad šis skuķis steidzās? Kas viņu trieca? Es biju pavisam apstulbis no brīnumiem.

— Tad jau Miķelim slikti, — es, rokas nolaidis, teicu. Poģene smējās.

— Kas tur par sliktumu? Vai puisiem kādreiz meitu trūcis? Varbūt viņš vairs nedabūs tik jaunas un balsnīgas, bet jaunība jau nepastāv mūžam, un ar skaistumu vien darba cilvēkam nepietiek. Es pati, es nemaz nebiju skaista, kad jaunāka biju, mani saukāja par sauso Aņu — bet vai mans vīrs kādreiz žēlojies par mani? Nekad ne! Un prasi vien, vai pat tagad vēl es nevarētu dažu labu puisi laimīgāku darīt nekā Aija. Ja cilvēkam pie ārienes ir kādi trūkumi, tad viņš tos rauga apslēpt ar savu labo

sirdi vai čaklām rokām, bet, kad sieva iedomājas, ka ar savu izskatu vien jau visu var darīt, tad tāda kļūst slinka, nesaticīga un nekur liekama. Vai tu domā, ka Aija jau tagad ar diez kāda čaklā? Vai jaunai meitai piederās nēsāt tādu priekšautu? Vai jauna meita var galvas lakatiņu valkāt divas nedēļas bez mazgāšanas? Un vai viņai ir kāds apvilēts lakatelis vai kādam kreklam nodzīta kaut caurā acs? Es esmu jau, tā sakot, cilvēks labi gados, bet ar Aiju es mērojos kaut kurā brīdī. Jā, puis', to tu ievēro!

Hm... To viņa man gribēja tikai iestāstīt, tāpēc ka Aija bija viņas līdzcensone, ja tā varēja sacīt.

Govis vienmēr vēl gulēja. Poģene gaidīja, kamēr es paēdu, un mēs varējām izrunāties tiku tikām.

— Bet vai tad tā pavisam var? — es teicu. — Viņi taču jau divas reizes uzsaukti.

— Kāpēc tad ne? Vēl beidzamajā stundā pie altāra var atteikt, un diezgan.

— Nieki, ne jau Aija ies, nekā. Kas tad šis jaunais tāds ir?

— Nu, par jaunu saukt viņu vis vairs nevar... Bet neies, tu saki? Kāpēc lai viņa neietu? Viņam tak ir sava iedzīvīte, savs zemes gabaliņš... Nabagam tūlīt pēc Jāņiem šovasar nomira māte, un nu jāprecas, vai dzied vai raud.

— Vai tu viņu pazīsti?

— Kā tad es nepazīšu? Manam vīram viņš vēl drusku pienāca tā kā radu.

Poģene sāka stāstīt visu pamatīgi. Precinieka vārds bij Galdars. Viņa tēvs kā turku kara zaldāts bija dabūjis kalnos deviņas pūrvietas celmu un uzcēlis mājiņu. Dēls, tagadējais Aijas precinieks, prata kurpnieka darbu un apstrādāja mazo zemes stūrīti. Jā, dzīve tur Aijai būšot bez bēdām. Viņš, vīrs, nemeklējot mantas, bet tikai patīkama cilvēka, tāpēc jau lieta laikam iešot.

Ja tā, tad, protams, ka Miķelis nevarēja viņa atstāvēt.

Vakarā sadzinušam man bija daudz ko pētīt. Es raudzījos visās sejās. Visvairāk mani interesēja tas, ko Miķelis tagad darīs. Vai viņš spēs savu zaudējumu paciest tāpat, kā es to pacietu.

Bet Miķeļa nekur nebij.

Sagājām vakariņās.

— Kur tad Miķelis? — saimniece iesaucās.

Aija bailīgi pameta acis uz saimnieci, tad uz mani.
— Jozīņ, aizskrien... Varbūt klēti, — saimniece no-
teica.

Miķelis nenāca ēst. Viņš bija apgūlies.

— Es raustīju, raustīju, — Joza stāstīja, — bet viņš
nesaka neviena vārda.

«Ahā,» es domāju, «nesēdēsāt vairs un nestaigāsat vis
līdz pusnaktij. Būs dieva miers.»

Saimniece smējās:

— Nu jau kādu laiku būs jānopūš, Aija, tevis dēļ.
Bet neba ar ēšanu ko lielu var izdarīt; rīt brokastā būs
jāēd arī šā vakara tiesa.

Saimnieks nopietni paskatījās uz saimnieci, un viņa
apklusa kā apsaukta.

— Vai tad es tur vainīga? — Aija taisnojās. — Es
jau viņam tūlīt teicu: «Ja man gadītos labāks, kamēr
kāzas vēl nav bijušas, tad — esmu projām.» To taču vi-
ņam vajadzēja iedomāties, ka neiespējama tā lieta nemaz
nav.

Vairāk nekas arī netika runāts. Visi bija nobēdājušies,
vai nu tas bij Aijas, vai Miķeļa dēļ... Arī Aija pati,
kaut gan gribēja izlikties mierīga un vienaldzīga, tomēr
nespēja. Varēja redzēt, ka ēdiens arī viņai neiet pie
sirds.

Pēc vakariņām es labprāt būtu saticies ar Ievuku un
izprašājis šo to tuvāki par Aijas līgavaini. Bet skuķis
bija kā piesiets. Pēteriene un Pēteris bij laikam kur izgā-
juši, un bērns raudāja vienā raudāšanā. Kad izgāju sēts-
vidū, tad redzēju, ka Ievuks pieskrien reižu reizēm pie
loga, paskatās un aizskrien atkal kaktā pie šūpuļa. Viņa
bērnu svieda tik stipri, ka šūpļa kārts brēktin brēca, un
varēja dzirdēt, ka mazajam elpa aizrāvās. Ievuka es to-
mēr nevarēju sagaidīt.

Jau biju patlaban ielīdis pie Jozas, kad dzirdēju Pē-
teru pāri pārnākam.

— Tad ta' Jānis kliez! — Pēteriene steigdamās teica.

— Tad ta' kliez, — Pēteris atkātoja un arī steigšus
vien devās uz istabu.

Tikko viņi bija iegājuši istabā, kad klēts durvīs parā-
dījās Ievuks.

— Janka, vai tu guli jau? — viņa, tumsā blenzdama,
sauca.

— Jā.

— Ui, žēl... Es tev šodien...

Tālāk Ievuks netika, jo nāca Aija. Viņa saņēma Ievuku aiz pleciem, apgrieza ar seju pret istabu un pagrūda. Tā Ievuks aizskrēja, ne pirmā teikuma nepabeidzis.

Aija tūlīt aizvēra durvis.

Joza jau bij aizmidzis, bet man miega nebija nevienā acu kaktiņā. Tagad taču varēja izgulēties līdz apnikumam, ja vien nebij kuļams rīts. Es sāku domāt šo un to. «Vai nav savādi?» es pats sev teicu. «Kur tavas acis bij ziemā un pavasarī? Kāpēc tev Aija toreiz likās pārāka par visām meitenēm? Un kāpēc tu tagad viņas nemaz nenožēlo, ka viņa aiziet pie kaut kāda būdnieka? Vai viņa citāda kļuvusi, vai tu esi pārvērties?»

— Tu vēl neguli? — Aija uzreiz klusu vaicāja.

— Nē.

Man bija tomēr prieks par to, ka pēc ilgiem laikiem Aija mani šinī vietā pirmā uzrunā.

Mans «nē» laikam iznāca ļoti silts, tāpēc ka Aija tūlīt kļuva sevišķi runātnīga. Viņa izstāstīja visus savus priekus un bēdas. Vislielākās rūpes viņai darīja tas, ka tikai Miķelis kaut ko ļaunu nepadarītu vai nu viņai, vai viņas līgavainim.

— Esi droša, — es pārlicinoši teicu. — Miķelis nemaz tāds nav. Kā tad viņš pret mani nekad ļauni neizturējās, kad tu viņam pagriezi muguru. Viņš prot savaldīties. Redzēji, viņš pat ēst nenāca, lai tev nebūtu jāskatās viņam acīs.

— Nē, nē! — Aija rūpju pilnā balsī mani pārtrauca. — Vai tad tu domā, ka viņš ko zināja? Un kas tad mums tur arī bija? Vai mēs bijām taisni nosolījušies vai tikuši uzsaukti? Ko viņš tur varēja zināt, kaut gan aizdomas viņam bija. Man taču pastāvīgi vajadzēja apgalvot, ka tu esi puika un ka man būtu par kaunu, ja tu man pat pirkstu piedurtu. Viņš ir ļoti ļauns. Viņam aizvien bija aizdomas, jā, nūdien, un viņš vairāk reižu tika teicis: «Ja es tikai zinātu, es tam knauķim atlauztu kādu roku vai kāju!»

Ši Aijas vēsts man aizdeva dusmas. Tad viņa ar mani tomēr bija jokojusies jau no sākta gala.

— Tad jau nav nekāds brīnums, ka viņš to tagad neizdara viņam, ko solījās man, — es noteicu.

Aija nopūtās, tad pēc brīža pavisam citādā balsī runāja tālāk:

— Bet ko taču viņš var izdarīt? Roku vai kāju atlautz var tikai puikam. Kad mēs būsīm projām, vai tad viņš vairs pakaļ skries?

— Bet līdz prombraukšanai? Kas viņu var galvot?

— Līdz prombraukšanai? Nu, līdz kāzām jau es viņam varu dot vēl cerības...

— Aija, Aija! Un kādā vārdā tu tikai saimnieku nesauc!

— Saimnieku... Runā kā jau bērns! Viņi taču ir saululāti, mulķais.

— Vai tad kāzas jums būs drīz?

— Tūlīt nākošu piektdien brauksim rādīties.

Es nebūt nebrīnējos, to dzirdēdams.

— Viņš to tā grib, — Aija pēc brīža turpināja. — Un man — jo ātrāk, jo labāk. Reiz tas tā kā tā būs jādara...

— Bet vai tad viņš nezina, ka tu ar Miķeli esi divas reizes uzsaukta?

— Kas tad par to? Es jau viņam pašam teicu, sak, ka man labāka nebija. Viņš pasmējās, un diezgan. Bet uzsaukta es esmu tikai vienu reizi. Šodien jau vairs ne. Es zināju, ka viņš atbrauks un ka tur iznāks iešana.

— Kā tad tu varēji zināt?

— Par ko tad es nezinašu? Tur Poģenei paldies jā-saka. Viņa mani ieteikusi bez kādas iepriekšējas norunas. Viņai Galdars ir rada. Viņu svētdien aizgājusi un iestā-tījusi, lai šodien atbrauc. Un redzi, iznāca labi. Saim-niece, līdzko sāka runāt, tūlīt saka: «Jā, tas, tas tak ir pavisam cits vīrs priekš tevis! Vai tad lai es tevi būtu audzinājusi par pasaules staiguli? Tur es tev dotu tūlīt divas govīs kā pūra tiesu.» Divas govīs, es domāju, nav nemaz par jaunu... Un tā mēs sarunājām un devām viņu mācītājam, lai nesauc vairs.

— Bet ja nu viņš nebūtu atbraucis?

— Kāpēc tad ne?

— Nu, Poģene jau varēja arī melot.

Ai, kā man mēle niezēja tagad Aijai izteikt visus Miķeļa grēkus. Bet ko tad nu vairs tas līdzētu? Viņai būtu vēl prieks par to, ka tikusi vaļā no tāda. Aija brī-nējās par manu beidzamo teikumu, bet es tomēr tuvāk nekā nepaskaidroju.

Ilgs klusums. Tad Aija kā lūgdamās teica:

— Vai tu, brālīt, nevarētu rīt izzināt, ko Miķelis par mani domā un vai viņš ir ļauns? Šodiēn jau visu dienu nemaz nerādījās. Vienai man ar viņu ir bail tikties.

«Ahā,» es domāju, «brālīt, palūko, ko otrs brālis dara. Ak tu pagāna sēkla!»

XXVIII

Beidzot es tomēr tiku uz tirgu. Man šķiet, tas bija jau pats pēdējais vai arī priekšpēdējais. Pēteriene bija iedomājusies, ka vajagot taču arī man kādreiz papriecāties, un izsūtīja Ievuku ganos. Es arī dabūju no Pēterienes vēl dažas kapeikas naudas. Bija cerība, ka tirgū sastapšu māti ar tēvu, un tad varētu parādu iedzīt. Ja laimējās, es varēju tikt pie kādas labas grāmatas.

Manas bailes, ka saimnieks mani varētu atturēt no tirga kā toreiz Jozu, bij bez pamata. Es tiku labprāt laists, jo varēju palīdzēt aizvest uz tirgu lielo vērsi.

Vērsis bija ļoti spēcīgs. Ratus, kuros sēdēja saimnieks un Miķelis un kuros vēl bija pāris jēru, lops svaidīja no vienas puses uz otru, kamēr tikām no sētasvidus laukā. Bet netālu no lielceļa viņš nebija dabūjams vairs ne no vietas. Miķelis ar saimnieku nedrīkstēja kāpt no ratiem laukā, vērsis tos viegli tad varētu apsviest. Man vienam tāpēc vajadzēja ņemties visiem spēkiem ap šo stūrgalvīgo tirdzinieku. Es viņu situ, griezu asti riņķī, kā to biju noskatījies no īstiem lopu dzinējiem, tomēr tas nekā nelīdzēja. Vērsis ieplēta kājas, un, kad zirgu dzina, tad tās ara zemi, un zirgs nespēja pavilkt. Kad apstājās, tad caur pieri dzeltenām acīm raudzījās uz abiem ratos sēdētājiem, kā kad vienīgi viņi būtu vainīgi pie viņa mocīšanas.

— Paņem no nagu starpas dubļus un iebāz nāsīs! — saimnieks man teica.

— Tikai ne sev, — Miķelis zobojās.

Es to izdarīju, un vērsis nosprauslojās un gāja.

Man par lielu prieku, vērsis gāja tik labi, ka es kā dzinējs kļuvu pilnīgi lieks un varēju sēsties ratos. Taisnību sakot, man bija arī drusku kauns — lielam cilvēkam iet pakal vērsim un bikstīt ar klūdziņu. Ja citādi nebūtu gājis, tad man tas būtu jādara cauri līdz tirgum, lai cik ļauzu to redzētu.

— Ko nevar ar varu, to ar gudrību izdara tīri viegli, — es, ratos iekāpis, teicu, bet saimnieks ar Miķeli man nekā neatbildēja.

Kad tikām jau pie tirga, es ieraudzīju uz grāvmalas vairākus vezumus čigānu. Tur bija vienīgi mātītes un bērni. Lupatām un spilveniem piekrautos ratos locījās galvas kā pogas. Bet viens mazs čigānēns gluži kails bij izrāpies, mātei nemanot, no ratiem laukā un tīri lepni devās tirgā iekšā. Māte pa čigāniski kļiedza tā, ka mēs caur visu ratu dārdoņu un tirga troksni jo skaidri dzirdējām viņas vārdus. Bet mazais necēla ne ausu. Tad vecene izlēca kā kaķe, saķēra mazo aiz rokas un stiepa atpakaļ. Čigānēns tomēr bija veiklāks: tas izrāvās un laida prom, ko nagi nes. Nu bija mātes reize arī dot kājām vaļu. Viņa to noķēra pie paša zirgu tirga, kur mazais varbūt domāja tēvu sastapt. Nu tikai čigānēns atjēdzās, ka ir plīks. Māte viņu sāka tā plīkēt, ka pat saimnieks iesaucās:

— Ak tu pļugavs no bābas!

Pievilkusi mazo pie ratiem, čigāniete uzsvieda tam uz galvas vecu zirgu deķi, savīstīja kā kaut ko nedzīvu un nosvieda zem ratiem. Bet nepagāja ne sekunde, kad mazais bij kā zutis atkal laukā.

Mēs tikām jau par tāļu, un es nevarēju redzēt, kas ar mazo nebēdni beigās notika.

«Tā vajag augt isti miesīgam cilvēkam,» es domāju. «Tāds dzīvē nelaidīs vis nenieka savam deguna galam garām kā mēs ar Miķeli, kaut lai viņam gals uz vietas.»

Tirgā mēs aiz pārskatīšanās apstājām leišu pusē. Tāpēc, kurš žīds nāca un ķērās vērsim pie ribām, iesaucās:

— Kiek brangus!

Es domāju, ka pircējs priecājas par brango lopu, un man bija labi ap dūšu. Man taču pie tam bija savi nopelni: es viņu ganīju, kapāju viņam lapas un kartupeļus, dzirdīju.

Miķelis, līdzko zirgs bij nojūgts, devās tūlīt tirgā un iekrita kā akā.

— Ko mēs te abi sēdēsim, — saimnieks pēc kādas stundas teica. — Tu vari iet pastaigāt pa tirgu. Tikai par brīdi atnāc, nenozūdi kā Miķelis! Kad pārdošu, kas tad magaričas dzers?

Man bija apnicis mūžīgais «kiek brangus», un es devos pa ratu un zirgu starpām uz ielu. Iedams aptaustīju,

vai manas kapeikas ir kabatā. Nekur jau tās nevarēja aizskriet. Bet tomēr... Ko gan es ar tām varēju iesākt? Ja neizdevās māti sastapt, tad nekā prātīga nevarēju nopirkt. To apdomājot, savāds uztraukums mani trieca uz priekšu. Es aizstaigāju līdz pat zirgu dārzam, tad nācu atpakaļ līdz āra vārtiem un meklēju. Nebija ne tēva, ne mātes. Tad es sāku staigāt pa nomalēm, likumlikumiem, līdz beidzot nejauši uzdūros mūsu ratiem.

Saimnieks vērsi bij patlaban pārdevis. Žids lika papīru pēc papīra saimnieka sauļā. Kad jau bija viss, tad izņēma atkal saimniekam no rokas skaistos papīrus un lika par jaunu. Izskatījās kā blēņošānās. Bet abi vīri bija ļoti nopietni. Man likās, ka židam pat rokas drebēja.

— Vai Miķeli redzēji? — saimnieks, no naudas acu nepaceldams, vaicāja.

— Nē. Neviena nevarēju satikt.

— Ej pameklē! Paskaties būdās! Lai viņš tūlīt nāk!

Es gāju un tiešām atradu Miķeli pirmajā būdā. Viņš sēdēja, roku ap kaklu aplicis kādam man nepazīstamam puisim. Miķelim cepure bij uz pakauša un piere ar rasu kā jauns zirnīs, tikko no pāksts izlobīts. Uz galda bij vairākas tumšas pudeles. Mani ieraudzījis, Miķelis cirta ar dūri uz galda, tā ka nošķindēja vien.

— Kankar! — viņš kļiedza. — Nāc dzer!

Es piegāju un padevu svešajam roku.

— Tev, Mik, saimnieks lika aiziet uz ratiem.

— Muld! — Miķelis sita atkal uz galda. — Labāk sēsties un dzer! Nākošugad ap šito laiku būsi liels puisis un nemācēsi dzert. Dzer!

Miķelis bāza glāzi man zem deguna, un vajadzēja dzert.

— Bet klausies, viņš patiesi tev tūlīt lika nākt.

— Nesvilst! Sēdi droši!

Miķelis bija nebēdīgs; ko es tur varēju darīt?

— Tā... Mēs viņam ieliksīm sprūdzeni astē, brālīt, — Miķelis trokšņoja, apķēra savu draugu un to sapurināja. — Tāds sēnala! Ko domā — ādas rati viņam, nezin kurā miestā zagti, sirma ķēve... Kazu es no viņas iztaisīšu. Tu redzēsi... Dieva vārds, ar kazu viņš aizvedis to lepetini uz savu pirti. Būs gan tur saimniecel! Vai ir no Jurgiņiem kādreiz laba maize bijusi, kamēr viņa cep? Kā tītari mēs esam baroti ar mīklu visu vasaru. Vai ne?

Miķelis pagriezās pret mani un saķēra manu roku.

— Es jau nezīnu, par ko tu runā, — es raudzīju iz-
vairīties.

Man nepatika, ka Miķelis tik stipri kliedz. Būdā taču
bija daudz cilvēku. Kaut gan katrai grupai bija savas
valodas, tad tomēr man likās, ka visi klausās un dzird,
ko mēs runājam.

— Puika vien vēl esi... Vai tad tu nezini, ka tā šķe-
tere man atteica?

— Kā nu nezināšu!

Mūžiģi es tas puika, zēns un gans — vairāk nekā.

— Bet kas tad man tur par bēdu?! — es iesaucos.
— Lai viņa skrien kaut peklē!

— Malacis! — Miķelis negaidot iesaucās un apķēra
mani tik cieti, ka es iekliedzos aiz sāpēm. — Malacis!
Es arī tāpat saku. Maiss tur būs, ne sieva. Jau tagad
viņai vaigi karas uz zemi. Bet ar kazu viņa brauks uz
savu pirti, to es tev, brālīt, saku!

Miķelis griezās atkal pie sava otra drauga.

— Bet nu, klausies, iesim... Saimnieks taču tūlīt
lika iet.

Bet Miķeli no būdas izdabūt nebija vis tik viegli.
Kad es viņam nekāda miera nedevu, tad beidzot bija
gan ar mieru iet; bet papriekšu man vēl vajadzēja pa-
līdzēt izdzert pasaukto alu un bez tam aiziet un saimnie-
kam paprasīt, ko viņš no Miķeļa grib.

Šāda tiepšanās mani sadusmoja, un es nedzēris gāju
laukā, lai pastāstītu saimniekam, kas par lietu.

Miķelim tas nebija pa zobam, un viņš sauca man
pakaļ:

— Ē, zēn, — tu jau saimnieces korpēs iekāpis!

Es atskatījos un redzēju, ka daudzi uz mani raudzījās
un smējās. Ak tu zvērs! Pagaidi vien!

Saimnieks bija pārskaities. Pēc nāves mani tikai varot
sūtīt.

— Nāvi jau vieglāk atvest nekā to! — es atcirtu un
sēdos ratos.

— Kas tad bij?

— Dzer. Ej pats pakaļ! Vai tad mani kāds klausā?
Saimnieks aizgāja, un tūlīt viņi abi ar Miķeli bij
atpakaļ.

Mums abiem vajadzēja vērsi aizvest līdz muižas kro-
gam, kur pircējam bij ierīkota kārts. Par aizvešanu mēs
dabūjām pa kvartam. Miķelis bija saīdzis. Vai šis esot

kāds vēršu dzinējs? Bet man bija prieks par naudu, un kauna es nemaz nejutu. Varēja jau domāt, ka vēršis mums pašiem pieder. Vai mēs nebijām labi apgērbusies? Kas par to, ka man saimnieces kurpes kājā.

Miķelis atkal bij ar mani laipns, kad nācām atpakaļ.

— Tūlīt uz ratiem gan vēl neiesim, — viņš teica. — Niparko ne! Tad mums tur būs jāsēd, kamēr mājā brauks. Vai tad mēs neizsēdēsīmies braukdami? Iesim tik uz būdu! Andris tur vēl gaida.

Es teicu Miķelim, lai iet vien; es vēl gribu drusku grāmatas apskatīt.

— Ko dziedī — grāmatu jau tirgū nemaz nav!

Bet es jau pirmīt biju piegājis un apskatījis, kas tur par mantu. Šoreiz es neskatījos vis pēc bilžainiem vākiem, bet meklēju kaut ko kodolīgu. Man vajadzēja noderīgu kāzu dāvanu atrast, paliekamu un pamācošu dāvanu Aijai. Un tas man izdevās tik labi, ka labāk nemaz nevarēja vēlēties. Grāmata bij drusku apvazāta, un es to dabūju zem cenas. Viss tas mani darīja tik liksmu, ka es pusskriešus devos uz ratiem. Tad saimnieks gāja tirgā.

XXIX

Aija joprojām tika uzsaukta, tikai Miķeļa vietā tagad stāvēja Galdars. Kāzām vajadzēja iznākt tā kā tā.

Saimniece gādāja par visiem un par visu. Viņa bija sēdinājusi veco Pogeni stāvos. Tai nu vajadzēja aust mums ar Jozu svārkus. Drēbe iznāca skaista un bieza. Ik rītu un ik vakaru mēs lūkojām, vai riestavs neredzas jau cauri mesmiņiem. Beidzot audeklis bija noauts. Uz nākošu nedēļu bij žīdam pieteikts atnākt: tas tad varēja, ja labi rāva, mūs visus apšūt vēl līdz kāzām. Arī Miķelis gribēja sev jaunu kārtu. Kurpes solījās man atkal aizdot saimniece, tāpēc par tām es nemaz nebēdāju. Protams, zābaki ar gariem auliem gan būtu izskatījušies pamatīgāk — bet ko es, ubags, varēju kārot uz silķēm?

Ievuks melsa, ka Aija jau nodevusi skroderienei baltu kleiti, tīras vilnas, spīdošiem rakstiņiem, bet tas mani maz interesēja. Vispārīgi mēs abi ar Miķeli nemaz par viņu nebēdājām. Pret mani Miķelis izturējās kā pret lielu puisi, tāpēc es ar Ievuku vairs neielaidos. Ko tad viņa man varēja jaunu vēstīt? Par šādām tādām lupatām, par

to, kādi būs pīrāgi, cik pirks cukura un brandvīna, ko kaus kāzām. Gan jau redzēsim, gan atradīsim.

Dienas gāja gluži nemanot, tāpat kā visas citas, un man bija tīrais brīnums, kā šīs dienas var būt tik neievērojamas. Visi strādāja katrs savu darbu, kā kad nekas nebūtu gaidāms. Kā par spīti, arī laiks kļuva lietains. Jau kādu nedēļu saule nebij zemi sildījusi. Daudz, ja uz dažām minūtēm kādreiz izlīda no ūdeņainajiem mākoņiem, bet tad tūlīt atkal skrēja tajos iekšā un ar tādu ātrumu, ka nokūpēja vien. Koki kļuva aizvien kailāki, nemaz netērpušies savā rudens krāšņumā. Aijai to vajadzēja ievērot, varbūt tā nebij laba zīme viņas nākošajam mūžam. Bet Aija nekā neiztaisīja. Viņa strādāja un gāja, nosmirkusi, netīra, kā kad gribētu tīšām rādīt: redzi, tādām vajag būt darba cilvēkam arī savas goda dienas priekšvakarā.

Vakaros es mēdzu ieiet klētiņā pie Miķeļa. Tur mēs šo to pārrunājām. Es biju padzirdis, ka vasarāju kuļšot ar mašīnu. Tas mani ļoti interesēja, jo nebij gadījies vēl dzīvot tādās mājās, kur ir kuļmašīna. Arī mūsu saimniekam pašam tādās nebij, bet pa pagastu braukāja vairākas mašīnas un kūla par naudu, kas vien vēlējās.

— Bet vai tad tur saimniekam kāds labums? — es teicu. — Mēs izkūlušī gulēsim, nevajadzēs vairs ne celties, ne riju sērt.

— Tā jau ir, — Miķelis atteica. — Bet saimnieks drīz grib būt ar visu skaidrībā. Vajag diezgan daudz naudas. Būs jādzen uz pilsētu daži vezumi miežu un tāpat arī auzu. Linsēklas šogad tik lētas. Vai tad pie pašiem līniem tiks tik drīz.

— Nebūtu iznākušas tās kāzas...

— Kas mums par tādām kāzām bēda! — Miķelis iesaucās.

Un mēs sākām runāt kaut ko pavisam citu.

— Cik savādi, — es teicu, — kad tā skaties, izkaptij zobi stāv gandrīz taisni gaisā, bet viņa tev griež, ka zviukst vien, — nemaz neskrien zālei pa virsu.

— Nuja, un man toreiz līcī bija zobi drusku zemāk. Tu redzēji, kā man sūnas ņēmās līdzi.

— Aija toreiz varbūt nemaz...

Atkal Miķelis mani pārtrauca. Kam runājot par lietām, kas sen jau izbijušas. Jā, ko tad lai runā?! Par kādām tad nākamām lietām mēs varējām runāt?

Kaut gan Miķelis bija ātrs un dažreiz par tīriem niekiem man uzbruka, tad tomēr tagad mēs iedraudzējāties aizvien vairāk.

— Visu vasaru es nemaz nezināju, ka tu tik prātīgs puika, — Miķelis mani slavēja.

— Vai tad otrā cilvēkā var ielīst? — es teicu.

Kādā vakarā, kad jājām zirgus no dābola mājā, Miķelis man piedāvāja pat papirosu.

— Jāķeras būs atkal pie pīpes, — Miķelis, man papiroso sniegdams, teica, — šitie draņķi gulstas uz krūtīm.

Tā mēs jājām pa olnīcu blakus un kūpinājām. Kad tikām sētsvidū, patlaban Aija nesa pienu uz pagrabu. Es turēju papirosu zobos un vilku lielus dūmus.

— Kas par skaistu vakaru! — es Miķelim teicu.

Aija noraudzījās uz mums, pasmīnēja un iegāja pagrabā.

«Tas tev patīk,» es domāju, «bet tikai nedomā, ka tevis dēļ to daru.»

Reizēm mēs ar Miķeli runājām arī par saimniekiem. Runājām gan šo, gan to, jo bieži gadījās būt kopā. Arī riju serot, pie lodziņa pārmijām pa vārdam. Ar Aiju šķūnī Miķelis tagad labprāt negribēja būt. Vairāk reizu viņš mani vedināja mainīties, bet es nemainījos. Šķūnī tagad bija ļoti auksti. Pa visām šķirbām vilka vējš, jo strēķis bija kļuvis zems. Kas man pasērē kaitēja siltumā? Arī darbs bij parasts un gāja daudz vieglāk nekā no sākuma. Ar Aiju Miķelis tagad nerunāja; tikai reizēm, kad viņa nespēja pievilkt labību no diezgan tālā strēķa, iesaucās:

— Nu, kas ir, ka man jāstāv!

«Agrāk viņi lodziņu aizbāza,» es domāju, «un tagad jau nekā vairs nespēj.»

Reiz es ieminējos par Pogeni.

— Viņai esot liels dēls?

— Jā, jau zaldātus izdienējis.

Es vairāk nekā nevaicāju, bet Miķelis, kad nākošu reiz pielīdu pie lodziņa, kā sevī teica:

— Viņai jau droši vien ir sešdesmit gadu.

— Es taču dzirdēju, ka tikai piecdesmit divi.

— Piecdesmit divi? Kas tev to teica?

— Ievuks.

— Hm... Viss var būt.

Miķelis pavisam aizmirsā, ka rija serama. Viņš stāvēja un pārdomāja. Pēc brīža tad viņš iesaucās:

— Ak tu vardel! Vai viņa neteica vēl mazāk?

— Nu, kas tur ir, ka man nav vairs ko uz ārdīm likt?! — saimnieks kļiedza, un es Miķelim netiku atbildējis.

XXX

Ko nu vairs lai stāstu?

Aijas kāzu diena atnāca tāpat, kā visas dienas atnāk, un tāpat viņai vajadzēja aiziet, kā daudz kas jau manā mūžā bija aizgājis. Es taču, kad mazāks biju, jau ilgi iepriekš gaidīju katrus svētkus un pastāvīgi runāju par tiem. Un tie atnāca vienī pakaļ otriem un aizgāja kā nebijuši. Tiešām kā nebijuši. Kaut gan biju vēl tīrais bērns, jau man tomēr bija skaidra nojauta par cilvēku dzīvi un mūžu. Es zināju, ka dzīve pastāvīgi plūst kā upe tur lejā, vienalga, vai tajā vējš dzen viļņus pretim straumei vai ir uzcelti sudmalu dambji. Reiz tomēr tā ūdens pilīte, kas tagad patlaban rit gar mūsu mājām, aizsniegs jūru, ja negadīsies kādai sievai to iesmelt savā spainī.

Kāzu rītā bij sevišķi liela salna, par ko es priecājos. Vismaz līdz pulksten desmitiem govīm vajadzēja palikt stallī, tā es prātoju. Man gribējās redzēt kāziniekus sabraucam, gribējās redzēt, kāda Aija izskatīsies savā līgavas apgērbā.

Kaut gan man bij jāiet ganos, es tomēr apvilku jaunās drēbes. Zīds bij darījis, ko spējis. Tā kā man pa ziemu vajadzēja augt, par ko gan es šaubījos, tad drēbes bij šūtas platas un garas. Piedurknes sniedzās gandrīz līdz pirkstu galiem, bet, kad sastūmu tās labi uz pleciem kā zābaku aulus, tad varēju rokas itin svabadi lietot. Ar biksēm bij vēl labāk: tās varēja atraitīt, cik augstu gribēju. Lai kā, bet apgērbs bija jauns, un kaunēties man nebija par ko.

Aija skraidīja no klēts uz istabu. Likās, ka viņa sāk jau gērbties, bet palika vēl aizvien sarkanajos apakšlindraķeļos, plati atplētušos sānu, tā ka es jau sāku tīri vai dusmoties.

Mēs ar Jozu sēdējām klēti uz savas gultas malas un runājām šo to, brokasta gaidīdami. Aija nāca un gāja, bet mūsu nemaz neievēroja.

— Un tad rītā Aijas nebūs vairs, — Joza žēlā balsī teica.

— Jā, viņu aizvedīs uz Zaldātu kalniem, — es atteicu.

— Vai tas ir uz leišu pusi? — Joza vaicāja.

— Nē, pavisam uz otru pusi, uz ziemeļiem, — es skaidri nezinu.

Te, kā no zemes izlīdusi, stāvēja mana māte klēts durvīs. Mūsu saruna tika pārtraukta.

— Labrīt! — māte skaļi sauca.

Man uznāca dusmas. Visu vasaru viņa vairs te nerādījās, paņēmusi manu naudu, bet tagad, padzirdējusi, ka te kāzas, nu viņa ir klāt, lai dabūtu izēsties un izdzerties.

— Mums taču šodien ir kāzas! — es kā pārmezdams iesaucos.

— Paldies žēligam dieviņam, — māte žigli atteica. — Tamdēļ jau es arī atnācu. Aija jau man pavasarī teica: «Tu, Jankas māt, vai lūgta vai nelūgta, nāc uz manām kāzām.» Kas to nu gan būtu iedomājies, ka tik drīz jau būs tas godiņš. Es satrūkstos vien, kad pienāk ziņa no tavas saimnieces, vai nevarot atnākt šo to palīdzēt.

Sākumā es vēl sevi mierinājos, domādams, ka māte varbūt izies manā vietā ganos un atlaidīs mani uz baznīcu un vēlāk kāzās, bet, kad viņa uzsāka šādu dziesmu, tad kļuva man pavisam vienaldzīga.

— Jāiet uz istabu. Vai Aija tur? — māte runāja.

— Nu, kur tad citur?

Joza bij par manu izturēšanos pret māti ļoti nemierā. Kāpēc es neesot mātei rokas bučojs? Kāpēc nerunājis klusāk un mīkstāk?

— Vai tad es vairs mazais bērns, ka skriešu viņai klāt un bučošu roku, kad viņa nenāk pie manis.

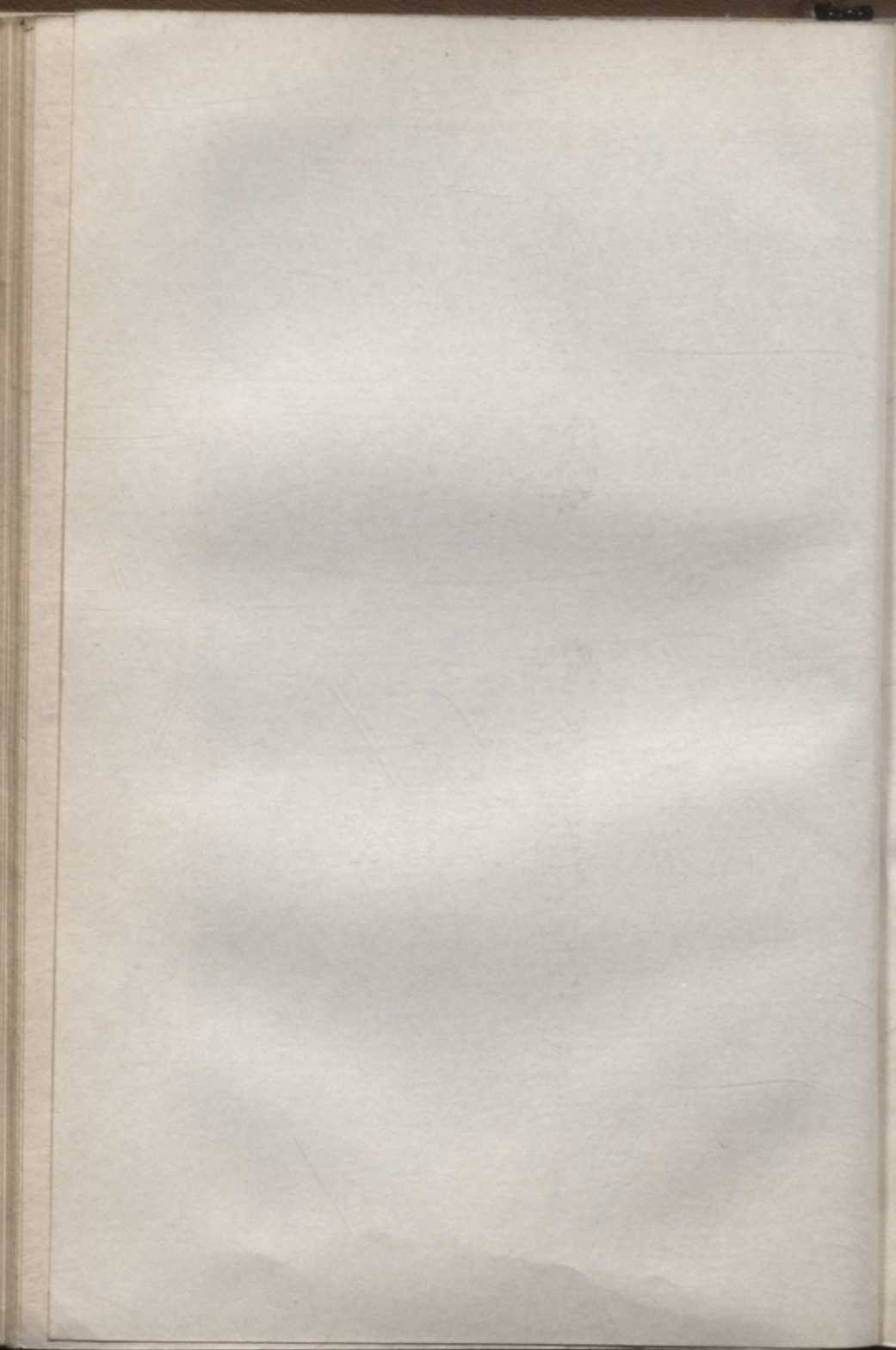
Kad māte bija prom, es izgāju no klēts.

Salna pamazām dzisa. Vēl tikai koku ēnās zāle bija zila. Ošam dārza stūrī krita lapa pēc lapas, kaut gan vēja nebija ne mazākās pūsmiņas. Kad vilki elpu, tad bija stipri jūtama jau ziema; tikai dažādu stādu un augļu smaršas jaucās vēl klāt.

Iznāca no savas klētiņas Miķelis.

— Nu, Jankā, rausim nu uz baznīcu! — viņš nebēdīgi sauca.

— Es raušu ar govīm līci, — es tikpat nebēdīgi atsaucos.

Man bija ļoti skumīgs prāts, bet es tomēr izturējos tā, it kā man tas nekas nebūtu.

— Redzi, kā iet, — Miķelis tālāk teica, — kad vajadzēja strādāt, tad ganu bija diezgan; bet svētdienās vai goda laikā, tad nevienam negribas.

Es jau varēju par to lietu parunāties ar Pēterieni, bet tas nebij manā dabā. Tikpat labi tad es būtu varējis mātei atprasīt savu rubli un piestāt, lai saimnieks atdod manu līdaku. Tā tas bija visās lietās. Vai es saimniecei prasīju, lai dod man kurpes tirga dienā un tāpat arī šodien? Nē. Saimniece piedāvāja, un es maucu kājā, bet lūdzis netiku.

Tā man šodien savas nemodes dēļ vajadzēja doties pa līci ar savām govīm tikpat vientuļam kā visas dienas. Es paņēmu līdzi savu «Mājas grāmatu». Vajadzēja pārlasīt bībeles stāstus, katķismi un dievvārdus. Skolas laiks jau bij priekš durvīm. No līča es itin labi varēju pārredzēt lielceļu no mājām līdz pat kalna galam, aiz kura netālu bij baznīca. Ja es būtu aizlaidies uz pļavām, tad man būtu bijis dieva miers, bet man šodien labāk gribējās līci ganīt, lai visu redzētu un dzirdētu. Bēdāties es tā kā tā nemaz nebēdājos.

Kad sāka skanēt zvani, es grāmatu aizvēru un klausījos. Klausījos un skatījos un skatīdamies griezios kā saulespuķe. Braucēji skrēja kā vējš. Aijai droši vien patika šāda steigšanās. Ja kāds darbs tev jādara, tad dari to drīz — tā taču bija viņas dzīves gudrība. Es skatījos, kuros ratos varētu būt Aija, bet nevarēju saskatīt. Lielceļš bija diezgan tālu, un neba man ar bija tāda vajadzība. Es taču viņu varēju redzēt ik dienas un vakarā sadzinis atkal redzēšu.

Pilavs rēja un beidzot sāka gaudot, bet govīs itin mierīgi lieca mēles ap zāli. «Kas viņām nekaišs,» es domāju. «Bet redzēs gan, kas man šodien pusdienu nesīs. Ja jau viņā reizē mani piemirsa, tad šodien nevienam prātā neienāks, ka arī es esmu pasaulē.» No tā baidīdamies, es sāku pilnā kaklā ziņgēt. Bet vēlāk atcerējos, ka man padusē taču «Mājas grāmata», un sāku dziedāt no tās. Tur bija daudz skaistu meldiju, un svētdienā tās itin labi piederējās. Kad pusdienā govīs sagūla, es nosēdos pie kārkļu krūma un dziedāju dziesmu pēc dziesmas.

— Uja, cik svēts! — Ievuks man gluži blakām iesaucās. — Še, labāk ēd pusdienu.

Bija sacepta aitas gaļa. Brūni kartupeļi smaršoja un tīri vai paši lida mutē. Es apēdu tikai divus vai trīs, jo gaļa bija drusku par cietu. Arī ogu ķīselis nebij tāds kā vasaras svētkos. Kas man atlika, to Ievuks salocīja kā nieku. Pēc pēdējiem kumosiem viņa nostaipīja kaklu kā putnis un tad laida mēli vaļā:

— Kad tu tikai būtu redzējis, kā Aija saģērbās! Gaiši pelēka kleite, spīdošas kurpes, strīpainas zeķes četriem sviķeļiem... Un kādas viņai paķeles! Izšūtas rozītes uz melnas, platas bantes. Galvā tava māte viņai uzlika miršu vaiņagu. Nogrieza Aijas lielo mirti pliku un pliku. Un tad balts, balts šķidrants, gandrīz līdz zemei. Ak, kad tu tikai būtu redzējis!

— Ievuk, — es teicu, — tagad man vairs nebūs laika ar tādiem niekiem ņemties — jāmacās jau grāmata... Kad aiziesi uz mājām, tad ieej manā klētī, tur pie sienas pret manu gultu ir pakārta tā ķerbelīte, kuru viņreiz pinu... Paņem to sev.

Ievuks negribēja savām ausīm ticēt. Bet, kad es pēdējos trīs vārdus atkārtāju vēlreiz, tad Ievuks aizjoza palēkdamiess.

Nu man bija atkal miers, un es varēju dziedāt vai lasīt. Neviens manis netraucēja.

XXXI

Ap launaga laiku atnāca pie manis Poģene. Lai es ejot vien tagad uz mājām pakāzoties, — ko šī, vecs cilvēks, tur malsīšoties citiem pa kājām. Kukņā esot roku diezgan, un dančošanai vajagot daudz jaunāku kāju.

Cik tomēr laba sirds bija šai gandrīz riebīgai sievai. Es steigšus vien devos uz mājām.

Kāzinieki bija paēduši pusdienu un tagad izklīduši pa pulciņam kur kurais. Daži stāvēja sētsvidū kailām galvām un sarunājās. Daži bija iegājuši dārzā. Saimnieks tur ko rādīja un stāstīja. Visu klēšu durvis bija vaļā. Abās istabās pa logiem varēja redzēt cilvēkus. Viesu bija daudz.

Man bija ļoti neveikli un kauns nākt mājā, kad tik daudz acu skatās. Es nesapratu, vai dot labu dienu sēts-

vidū stāvošiem vai vilkt tāpat garām. Un kur lai eju? Uz klēti vai uz istabu? Ej nu sažini, kur būtu mazāk ļaužu. Bet nostāt olnīcā un ilgi apdomāties vairs nevarēja, tāpēc gāju vien, pacēlu cepuri un, krūtis izriezis, devos taisni istabā.

Pusdienas galds bija novākts. Uz viena galda gala spēlēja kārtis četri veči. Arī mūsu vectēvs bija starp tiem. Visiem kūpēja pīpes. Istaba bija dūmu pilna kā rija. Es apskatījos visapkārt. Te kaut kā trūka.

Piegāju pie dibenistabas durvīm. Tur sēdēja saimniece savā gultā ar mazo puisēnu, un vēl pāris vecāku sievu bija istabā. Arī te kaut kā trūka.

— Kur tad tu, Janka, lopus liki? — saimniece, mani ieraudzījusi, iesaucās.

Es pasmējos.

— Vai māte varbūt aizgāja uz kādu brīdi?

— Hm — māte gan tev ies... Poģene!

— Tad jau tev ir brangi. Varbūt ēdīsi ko?

Saimniece gribēja celties, bet es metu ar roku, ka nevajag, ka man nemaz negribas ēst.

— Būs jau ar drīz vien launags, — saimniece noteica un sāka runāties ar viesņām.

Es taču nevarēju stāvēt durvīs un klausīties.

Ko tagad? Vai nostāties kādam no večiem aiz murguras un skatīties kārtīs? Ak, nekad vēl es nebiju tik vientuļš juties... Brīdi pastāvējis un paskatījies, es izgāju un iegriezios saimes istabā paskatīties, ko levuks dara.

Ievuka istabā nebij. Mazais ņurkšēja. Pie šūpuļa sēdēja Pēteris un bailīgi raudzījās visapkārt. Kad es ienācu, viņš steigšus jautāja:

— Vai tu neredzēji manu veceni? Viņa par bērnu neliekas vairs zinīs. Tas tak viņas miesīgs bērns.

— Vai tad levuks nevar sēdēt un šūpot?

— Vai tad levuks nevar sēdēt un šūpot? Ievukam diezi kur gals! Te vēl viens tāds meitēns un divi zēni, drusku mazāki.

Es solījos Pēterienei pateikt, lai nāk uz istabu, un izgāju.

Pētera klēts durvis bija aizkrampētas. «Es taču neiešu skraidīt pa visiem kaktiem,» nodomāju un gāju Miķeļa klētiņā. Pēteris jau varēja paņemt bērnu uz rokas un pats iziet paskatīties, kur sieva.

Miķelis gulēja gultā augšpēdu, rokas zem galvas salicis.

— Ko tad tu tik vārgs? — es teicu. — Nieka meitas dēļ tev tā jānolaižas!

— Meitas dēļ? Man ne prātā nav tava meita! Man tāpat nelabs prāts.

— Iemet kādu ogu, un viss būs labi.

Miķelis pasmējās.

— Vai tad nav mests, tu domā? Bet nelīdz. Dzer kā ūdeni. Tīri pašam brīnums, kur tik daudz var nest. Tikai drusku siltāk ir, vairāk nekāda labuma.

Te piepeši ar lielu troksni ieskanējās harmonikas. Varēja dzirdēt, ka plēšas ar varu tika sagrūstas kopā, tad izstieptas un atkal sagrūstas. Tad sākās istā spēle. Harmonikas bija divrindu.

— Sie tur danco arī? — es teicu.

— Kāpēc tad ne? — Miķelis strauji atteica. — Un tu laikam domā, ka es te visu laiku tā guļu? Es tikai atpūšos, tu medni!

Miķelis cēlās, kampa mani aiz piedurknes, un mēs gājām uz saimnieku klēti, kur tika dejots.

Vispirms man acīs krita tas, ka klētī nebija vairs nevienas gultas. Aijai, protams, gultiņa ies līdzī — bet kur tad mēs ar Jozu paliksim? Laikam nu būs pienākusi reize mums kaut kur ielīst. Droši vien!

Miķelis tūlīt drāzās pulkā un griezās kā padauža. Viņš neprata labi dejot un tā vien šķīka grūstījās pa vidu. Arī Pēteriene bija dejojāju pulkā. Viņa bija aizkaitusi un jautra. Es skatījos, kur būs kāda ar gaiši pelēku kleiti, bet nevarēju ieraudzīt.

Beidzot es tomēr aizdurvju kaktā pamanīju Aiju. Viņa sēdēja blakus savam vīram un platām acīm skatījās dejojājos. Arī Aija bija sasarkusi no dejošanas. Mugurā viņai bija tumši brūni lindraki un balta blūze. Pat savās kāzās viņa gribēja būt taupīga un nedejoja ar jauno kleiti. Brūnie lindraki jau bija labi apnēsāti. Bet cik viņa tomēr bija skaista! Tāda sārtuma nebija nevienā citā sejā. Un kurai tad varēja būt tādas acis, tādi mati? Nu viņa patlaban dejoja man garām un paskatījās man acīs. Ak kungs! Kas tas bija par skatu... Sirds man sāka dzirdami dauzīties, un es iesņukstējos kā bērns.

Un tad es piepēži atrados upmalā.

Tur nu es sēdēju uz nozāgēta vītola celma, braucīju

zīrgu skābeņu sēklas un sviedu upē. Mazas zivtiņas sijājās pa ūdens virsu kā lietus. «Vai viņas ko zina? Vai viņas zina, kas šodien pasaulē notiek?» es domāju. «Vai viņas zina, kas viņām sviež neēdamu barību?»

Harmonikas tur augšā nedeva man miera nodoties vientuļām domām. Vai tad es arī nebiju diezgan izdomājies visu šo un arī citas vasaras? Tagad nāca laiks, kad jāsāk taisīties par cilvēku. Tagad jāatmet visa prātošana un sapņošana, jāspriež rokas sānos un jāsāk meitas griezt ap sevi.

Pa upmaļu skrēja šurp vairāki bērni, jautri kliegdami un čalodami. Viens no zēniem bija nositis līdaciņu pirksta resnumā.

— Ē, Jankal — Ievuks, mani ieraudzījis, kļiedza.

Es pacēlos un gāju viņiem pretim. Es paņēmu līdaciņu rokā un brīnījos, kā viņi to varēja nosist. Zēns ņēmas visu smalki aprakstīt, bet es klausījos, ko Ievuks stāsta.

— Tagad viņi danco, — viņa iesāka. — Es nemāku — ko tad tuī maisīties? Un redzi, tu arī tikai kāzās. Aija, līdzko no baznīcas pārbrauca, pasauca Poģeni drusku pie malas. Pag, es domāju — ko tad šī tur laba melsis? «Aizej taču uz ganiem un atļaid to zēnu uz kāzām.» Aija žēlā balsī sakā, «Viņam taču vairāk gribas tāda prieka nekā tev. Kad braucām uz baznīcu, viņš visu laiku uz mums skatījās.»

Man atkal asaras saskrēja acīs.

— Iesim! — es teicu un paņēmu no zāles garu koku. — Varbūt dabūsim vēl kādu.

Bērni bija priecīgi, ka es arī viņiem piebiedrojos. Tā mēs gājām pa upmaļu uz leju kļīgādami un daudzdamies.

Bet tad izdzirdām nejauku aurēšanu. Es atskatījos un redzēju, ka Pēteriene noiet pa celiņu lejā līdz pat upei, māj mums ar roku un kļiedz.

Ievuks atsaucās.

Viņai, nabagam, vajadzēja tūlīt iet uz mājām, un arī mēs vairs nepalikām.

— Maital — Ievuks gremzās. — Pat ne šodien tev neliek miera.

Kad tikām klāt, tad tikai redzējām, ka Pēteriene ir tā noskaitusies, ka gatava skuķi pat pluņīt. Nebūtu mēs

citi klāt bijuši, droši vien tas būtu noticis, jo bārdamās viņa atvilka roku reizē reizēm.

Šāds starpgadījums man bija par svētību. Es varēju itin mierīgs atkal ļaudīm rādīties.

Taisījās jau ēst launagu. Saimniece mani iesauca istabā. Vajadzēja vēl cukuru pacirst, jo māte bija atradusi, ka kafija katlā nav diezgan salda, un tāpēc mārciņas divas vēl vajadzēja piebērt.

Kamēr es dibenistabā sacirtu cukuru, pa tam kāznieki visi bija jau ap galdu. Es biju apņēmies katrā ziņā iet pie galda reizē ar visiem spēka ļaudīm un nevis vēlāk kopā ar bērniem un večiem, tā sacīt — goda izlasām. Bet nu jau arī bija par vēlu. Es pagājos durvīs un redzēju, ka nevienas vietas vairs tukšas nav. Vajadzēja vilkties atpakaļ.

— Tu tikai nekur neaizskrien, — māte man pačukstēja. — Tagad tūlīt būs mešana. Panāc šurpl!

Māte pavēda mani drusku tumšākā vietā un iedeva lielu vara pieckapeiku gabalu.

— Ko no tevis, tāda zēna, vairāk var prasīt? — viņa mani mierināja.

Es skaļi iesmējos.

Vai nu viņa pati bija prātu izdzīvojusi, vai mani turēja par tik lielu muļķi, ka iešu rādīties ļaudīs ar tādu sapelējušu vara gabalu. Nē, nē, tā tas nebūs vis!

Brūtei ar brūtgānu priekšā bija nolikti divi lieli šķīvji, pārsegti baltām drāniņām. Kāds mutīgs vecis bija uzņēmis piedzinēja amatu. Tam bija rokā balta papīra lapa. Vecis to bakstīja ar pirkstu, izsauca vārdus pēc kārtas, kā visi pie galda sēdēja, un katrs nāca un lika savu dāvanu uz šķīvja. Piedzinējs zināja pateikt, kādu skādi kurš nodarījis, un tagad tā atlīdzināma. Bagātākie, protams, bija vairāk noziegušies. Kāds jauns saimnieks ar savu ērzeli šorīt, pār tiltu braukdams, bija vienu siju salauzis. Nu tam vajadzēja maksāt piecus rubļus. Visi jokoja un smējās. Bet saimnieks nebūt nepretojās. Viņš vilka papīru no kabatas, izplatīja pilnīgi, lai visi redz, un nolika uz Aijas šķīvja.

— Jaunajai sievai priekš cukura, ja dzīve nebūtu diezgan salda, — devējs nosmējās.

Arī Aija pasmaidīja.

Kad nāca Miķeļa rinda, es skatījos, cik viņš dos.

Miķelis nolika uz Galdara šķīvja spožu sudraba rubli,

«Kāpēc tad ne Aijai?» es domāju. «Tad jau arī man vajadzēja Galdaram dot...» Bet mana dāvana bij vienīgi Aijai nodomāta, un es apjuku. Kā tad izskatīsies, ja es nolikšu uz brūtgāna šķīvja grāmatu ar virsrakstu «Padomi sievām un mātēm». Bet tad man iešāvās prātā, ka varu viņiem abiem likt pa dāvanai, un es skrēju atkal uz klēti.

Nu es biju drošs.

Drīz arī piedzinējs sāka, papīru bakstīdams, skaitīt:

— Jānis Balodis, Jāņa un Māres dēls, vakar vakarā sviedis govij ar desmit mārciņu smagu akmeni un pārsitis...

Es žigli steidzos pie galda un noliku uz Aijas šķīvja grāmatu un uz Galdara — savu skaisto tabakas maku. Vēl taču viņš bija pilnīgi jauns un tīrs.

Aija nosarka kā uguns.

Nu tikai es apķēros, ka esmu muļķīgi izdarījis. Es taču nebūtu negribēju Aiju nodot.

Galdars sēdēja, rokas saņēmis, muti drusku pavēris, arī nokaunējies. Tad viņš nedroši ierunājās:

— Es tak nepipēju.

— Nekas, nekas! — visi sauca. — Var būt, ka dēls iznāks pīpnieks.

— Jānis Balodis ir govij ribu sadziedējis, — piedzinējs teica. — Viņš var tūlīt saņemt kvīti un iet.

Kvīte bija liela glāze sarkana šņabja.

Man ienāca prātā Aijas vārdi: «Vīrietis bez ūsām un bez pīpes nav nekam vērts.» Tātad viņa nebija tomēr dabūjusī isti krietnu vīru. Pat ūsas viņam nebija diez kādas.

Pēc launaga Miķelis pienāca man klāt, piedāvāja papirosu un vedinājās uz savu klēti parunāt. Ak, ar kādu apziņu es smēķēju, lai tikai Aijai parādītu, cik neapdomīgu soli viņa spērusi.

Miķelim bija no launaga tomēr kļuvusi daudz siltāka galva, kaut gan viņš lielījās, ka nekā nemanot. Viņš par mani zobojās, kad teicu, ka esmu apreibis no kvītes.

— Es tādus esmu iekrāvis kādus astoņus! — viņš melsa.

Mēs iegājām viņa klētiņā.

— Nu, kā tad būs? — Miķelis, gultā atstiepiēs, teica.

— Kas tad lai būtu?

— Mēs taču tā nepieļausim! Vai tad tu domā, ka es

varu vienaldzīgi noskatīties, ka tas klemberis aizved Aiju? Es gribu viņa ķēvei nogriezt asti līdz gurniem.

— Vai tu esi apriets?! — es iesaucos. — Tad taču lops pagalam. Zirgs jau nav suns, kam var pēc patikšanas nocirst astes galu.

— Vai tiešām ķēve nosprāgtu?

— Protams, ka būtu beigta!

— Jā, bet ko tad citu lai dara?

— Dari ko darīdams ar nedzīvām lietām, bet dzīvību atstāj mierā. Nu tur tā kā tā vairs nekā nevar līdzēt.

— Taisnība gan, — Miķelis noteica.

Viņš nevarēja tomēr necik ilgi nogulēt. Līdzko atkal ieskanējās harmonikas, trūkās augšā un, kājas sizdams, devās uz lielo klēti.

XXXII

Mēs ar Jozu reizē nokāpām no zirgu staļļa augšas, kur, sienā ierakušies, bijām nakti pārlaiduši. Mūsu gultu vakar vakarā ieņēma viesi, saimnieces radi, kuri negribēja pa tumsu braukt ne uz mājām, ne uz brūtgāna galu. Galdara mājelē nebij neviena, kas būtu gādājis par ēdienu, tāpēc kāzu tur nekādu nebij. Tikai vistuvākie cilvēki aizbrauca līdz, paņēmuši no šejienes uzkožamos un šnabi. Arī mūsu saimnieks aizbrauca. Aija raudāja un lūdzās, lai arī saimniece brauktu, bet tad mājā neatlika nevienas gaišas acs, un saimniece nebij piedabūjama.

Bija jau labi tumšs, kad viņi brauca projām. Es negribēju vairs ar Aiju tikties, lai nebūtu atkal jāskatās viņai acīs. Mēs bijām ar gožu nodzīvojuši šo vasaru, bijām pavadījuši dažu labu nakti bez miega, sapņodami par nākotni. Mēs arī neizšķīrāmies kā naidnieki... Ko tur vēl vairāk? Mēs ar Jozu ielīdām dārzā un caur sliktiņu noskatījāmies, kā viņi aizbrauca. Pa olnīcu gāja soļiem, bet, kad tika uz lielceļa, tad Galdars aplika vienu roku Aijai ap vidu un ar otru savilkā grožus. Tā viņi aizbrauca, iegrima vakara pelēkajos palagos.

— Tu jau drebi! — Joza teica.

— Un tu? Tev nemaz nav salti?

— Nē. Tagad ir daudz siltāks, nekā bija dienā.

Un tad mēs kāpām staļļa augšā un līdām sienā, kur Jozu sagaidīja maigs miegs, bet mani — dažādas domas.

Tagad, nokāpuši no savas gulvietas, mēs izskatījāmies kā eži. Arī laiks taisījās mums biedros. Lija smalks lietutiņš un drīz vien pārgāja tīrā lietus gāzē. Straumes, burbuļus mezdamas, grozījās pa sētsvidu, kā ceļa nezinādamas, kamēr tad atrada zemāku vietu, pa kuru vārēja aizjoņot uz upi.

Mana māte bija vēl te. Govis izslaukusi, viņa atnāca uz klēti, kur es, uz viņas kastītes nosēdies, snaudu, un iekliedzās kā nobijusies:

— Janka! Vai tev prāts? Tev vēl jaunās drēbes mugurā. Vai tad nevarēji novilkēt vismaz svārķeļus, kad gāji šļauknēt.

Jā, tiešām, man vēl bija jaunie svārki mugurā un saimnieces kurpes kājā. Nule tikai es to ieraudzīju.

Es sāku pamazām nogērbties.

Māte ņēma gabalu pēc gabala, piegāja pie durvīm, lasīja siena gruzus no pūkainās vadmalas un pukojās:

— Kas jau tev, dieviņ, ko labu dos... Paskaties, Mikelim — tur ir mila kā krijs. Bet kas tad te? Kad tikai labi pastieptu, izplēstos kā veca tūba. Tā tak nemaz nav vilna, vilks zina, kas te par dzijām staipās. Ī, tās saimnieces gan arī kļūst aizvien sīkstākas. Gājējs, tas jau var iet kludams krizdams... Bet ko tu dabūsi par savu skriešanu? Būtu es agrāk zinājusi, kamēr vēl nebij šūts, nīparko nebūtu tā pieļāvusi.

Tagad es zināju, ka mēs ar Jozu esam apgērbti ar pašu plūkātām lupatām, bet man visa tā lieta likās tik niecīga, ka tīri brīnums bija, kāpēc māte tik daudz runā. Drēbes daudz maz izknibinājusi, viņa tās salocīja un ielika manā lādītē. Te arī nāca saimniece.

— Tik briesmīgā lietū tak vēl nedzīsim laukā, saimniecīt? — māte vaicāja. — Man arī jāskrien uz mājām — bet kur ta' šitādā lai glābjas?

Mana lādīte vēl stāvēja vaļā. Saimniece piegāja mātei tuvāk un apvaicājās:

— Nu, Janka māt, kā tad patīk dēla jaunā kārta? Kādu jau ātrumā varēja sasteigt, tāda iznāca. Žids, draņķis, palaida drusku par platu.

— Ak jau, saimniecīt, grēks ko vārdiņu teikt. Kad tik veselība, gan novalkās. Augošs cilvēks. Smuka drēbīte, līdzena, mīksta...

Man netika klausīties, un es izgāju uz klētspriekšas. Drīz arī saimniece atstāja klēti.

Māte palaidās iet saimniecei pakaļ uz istabu, bet tad sītās atpakaļ, parāva mani aiz piedurknes klētī, bāza roku lindraku kabatā un izvilka sauju cukura graudu.

— Šel — viņa teica.

No grabēšanas es dzirdēju, ka viņai kabata pilna šādu mantu. Ai, māte, māte!

Lietus gāza un gāza kā ar spainiem. Likās, ka viņš ar plūdiem grib aizraut projām pagājušo vasaru, lai nepaliktu vairs ne zaļas lapas. Es, tērpies atkal savā darba dienas pelēkumā, varēju stāvēt klēts durvīs un skatīties straumītēs, kas kā stikla pavedieni lūza skanēdami, tik vienmuļīgi, ka man netika kājās turēties. Es nosēdos uz sliedītiņa un raudzijos projām. Tur dārza stūrī stāvēja jaunais osis, kails, skumīgs. Trīs četras lapas vēl drebēja viņa spēcīgajos zaros. Aiz dārza visa pamale stāvēja pelēkā miglā.

No savas klētiņas izbāza galvu Miķelis, samiegoties, uztūkušu seju.

— Brī! Kas par laiku! — viņš nodrebēja.

Varēja redzēt, ka nelabprāt Miķelis soli spertu laukā, ja nebūtu vajadzība. Bet vakar dzertais šnabis viņu slāpēja un dzina uz aku nodzerties. Padzēries no visa spaiņa, Miķelis skrēja atkal atpakaļ tik žigli kā uz gultu. Ko tad viņš arī tādā laikā varēja sākt strādāt? Saimnieka nebij mājā. Vēl daži ciemiņi bij istabā. Varbūt arī bij vēl kāda butelīte šnabja. Vēl jau šodien varēja pasvētīt, vismaz līdz pusdienai.

Pēc brīža iznāca no Miķeļa klēts arī Poģene, uzsviedusi uz galvas savu mūžīgo, nodilušo, driķēto lakatu. Galva zem lakata izskatījās apaļa kā lode. Arī Poģene uz klētspriekšas apstājās kā nobijusies, tad nožāvājās, kaut ko noņurdēja un steberēja uz istabu. Viņai pastāvēgi kājas slīdēja.

Sāka pūst auksts ziemeļa vējš. Brīžam man iesitās smalku ūdens putekļu vilņi sejā, Kļuva auksti. Es apvilku savu ielāpaino mēteli un sēdēju tālāk.

Beidzot lielie gāzieni mitējās. Pa sētsvidu nāca un gāja visa saime, cik jau nu viņas vairs bij atlicies. Arī pa ciemiņam parādījās. Dažs žēlojās, ka nav aizbraucis vakar vakarā. Bet kāda man tur bija daļa? Es tikai sēdēju un gaidīju, kad laidīs govīs laukā.

Un pienāca tas brīdis. Māte lika man iet drusku ieēt un tūlīt dzīt ganos. Viņa to teica tik stingrā balsī, kā

kad būtu te saimniece. Droši vien ar to gribēja izrādīt, ka ir stingra māte, ka neaudzina vis savus bērnus slinkumā un lai neviens neiedomājas viņai nepaklausīt.

Kad biju ganos, man gribējās redzēt visas tās vietas, kur kādreiz pavasarī ēdu brokastu, kur sēdēju. Nu jau tikai dažas dienas vairs atlikās, ko te dzīvot; vajadzēja pasteigties visu apskatīt.

Es dzinu lopus uz ganībām. Tur bija aizvējš, un govīs bija paglābtas no aukstā ziemeļa. Arī man bija siltāk. Te es atradu to paeglīti, pie kura sēdējām, kad viņai stāstīju, kā ceļas rasa, migla, mākoņi. Te es atspiedos pie bērziņa, zem kura viņa stāvēja un smējās, un neklaušījās, ko stāstīju. Es papurināju šo nejutīgo liecinieku. Daudz lapu tika vajā no zaru zariņiem un aizlaidās virpuļodamas pa gaisu. Es tām noraudzijos pakal.

Tad es dzinu uz līci, uz viņu pašu galu, kur, lietū salikusi, dēdēja vecā dāržine. Siens tajā bija stipri sasēdies; mēs bijām vāji pieminuši. Es iekāpu gar spāri dāržinē un sēdēju. Lielas lāses pastāvīgi pakšķēja: jumts bija caurs. Tais vietās, kur tecēja, uz siena bija lieli, tumši plankumi. Es ņēmu to pašu slapjo sienu un aizbāzu caurumus, cik labi varēdams, — te govīs gāja projām, un man vajadzēja trausties zemē.

Nu mēs devāmies uz pļavām. Govīs gāja vienā iešanā, un es tām ceļā nestāju. Man patika visu redzēt un apskatīt. Tur pļavā atkal bija neliela dāržinīte zem veca bērza. Te mēs ar Aiju sēdējām klusēdami vēl septiņpadsmitajā augustā. Viņa man atnesa pusdienu, un mēs sēdējām gandrīz gluži kopā. Tai vietā es iegriezu vecajā, pelēkajā balķī 17.

Tad es atcerējos, ka izdzenot saimniece piesacīja, lai laižot govīs turpat aiz pirts dābolā; kas man tālāk pusdienu gribēšot nest. Nu jā, tagad jau Aijas vairs nebij...

Varbūt pusdienas laiks jau bija pāri?

Es gāju uz govīm un dzinu atpakaļ. Likās, ka govīm šāds ceļojums pat prieku dara. Jaunākās lēca gaisā, iebļāvās un spēra ar pakalķājām. Viņu jautrība pārgāja arī uz mani. Es skrēju govīm pakal un klaigāju. Metās karsti.

Vējš cēlās aizvien stiprāks. Mākoņi skrēja un dila. Jau pa brīžam pazibēja bāla rudeņa saule. Dābolā govīs sakrita kā mušas medū, un es varēju stāvēt vai sēdēt, kā pašam patikās. Tikai visu laiku man bij savāda

sajūta: it kā vajadzētu ko darīt, kas nokavēts un piemirsts. Kad ieraudzīju Ievuku nākam ar pusdienu, tad tikai atcerējos, ka lietus dēļ šorīt nebiju paņēmis ganos līdz nevienas grāmatas. Te nu bij manas mīklas atminējums!

— Ieviņ, — es teicu, kad viņa bij klāt. — Vai tu nevarētu paskriet, kamēr es ēdišu, un atnest man tās abas grāmatas, kas manas lādītes galā uz aizsaiņa noliktas?

— Par ko tad ne? — Ievuks iesaucās. — Tu man tik skaistu ķerbelīti iedevi... Vai man kājas notrūks?

Un Ievuks aizskrēja palēkdamies un atskatīdamies.

* * *

Ausa diena. Sāka liņāt, un lija aizvien stiprāk, gluži kā mana ceļabiedra stāstā. Mēs bijām nokļuvuši pie tām krustcelēm, kur vajadzēja šķirties. Jāņa ceļa mērķis gulēja pelēkā, ūdeņainā krēslā verstes divas no mums, liela sila malā. Bet man vēl bija jāiet verstu astoņpadsmit. To iedomājoties, mēle nemaz negribēja kustēties. Tomēr pieklājības pēc es interesējos vēl par visām personām, ar kurām manam vārdabrajam bija iznākusi viņa gadā kopā dzīvošana. Arī stāsta beigas manis neapmierināja. Tās bija kā ar nazi nogrieztas. Viņš pat nepastāstīja, vai Miķelis Aijas kāzu vakarā pastrādāja kādu nedarbu vai ne.

Uz maniem jautājumiem svešais Jānis atbildēja īsi un steidzīgi. Viņš bija diezgan noguris no tālā ceļa, negulēšanas un arī no stāstīšanas. Tikai, par Aiju runādams, viņš drusku aizmirsās un ielaidās sikumos.

— Redziet, — Jānis ceļa jūtīs teica, — tur viņi tagad guļ kā liņi zem saviem slapjiem jumtiem. Tikai varbūt saimniece ceļas vārīt brokastam kartupeļus un meitas slauc govīs. Vai viņi maz iedomājas, ka es te stāvu un skatos? Raksta — atbrauc, atbrauc, bet, kad atbrauc, tad nav kas atved. Nevarēja, pagāni, būt stacijā pretim... Četri zirgi uz skriemeļa dancó... Ir jūs būtu atveduši līdz šejieni.

— Nu, kā tad jums bija? Par galdnieku izmācījāties?

— Nē, par galdnieku es neizmācījos. Līdzko iesvētīja, aizgāju uz Rīgu. Sākumā cītīgi mācījos, gribēju nolikt ar laiku kādu eksāmenīti, bet ko tu, ubags, vari izdarīt? Es gāju fabrikā un tā vēl tagad eju. Varu brangi

nopelnīt. Kam tad tāda eksāmena vajaga? Apnika man badoties. Sēdi vakaros iesprostojies pie grāmatām. Zeļļi iet gar logu triekdami, jokodami. Kamdēļ tad es nevarēju liksmoties līdz ar viņiem? Ek, pilsētā ir dzīve pavisam citāda nekā te. Paklausies, tagad pat: ja te drusku neidētu telegrāfa drāts, ko tu te dzirdētu? Vēlāk, jā, tad sāks gani klaigāt, — bet kas tad ir no tādas klaigāšanas?

— Nu jā... Bet kā tad ar Miķeli? Vai ziniet, kur tas tagad? Un vai viņš Galdaram ko padarīja vai ne?

— Ak tas pagāns? Ho, hol Viņš bij ar visu savu skurbuli pa novakari ielīdis šķūnī, kur stāvēja ciemiņu rati, atradis Galdara jaunus ādaiņus un spoži laķētajā krēsla atzveltnī iegriezis dziļu gadaskaitli. Kā vēlāk izrādījās, tad rati Galdaram bija lienēti, un tas bija tas ļaunākais. Aijas vienai govij drīz vien vajadzēja iet uz tirgu. Un vēl Miķelis bija uzmeklējis Galdara mēteli un sagraizījis tam visu muguru. Otrā vakarā saimnieks to stāstījis saimniecei, tā Ievuks melsa. Bet viss šis nedarbs tika noklusēts, kaut gan Galdaram bija milzīgi zaudējumi un kauns, jo visi taču zināja, ka cits neviens tāda grēka nedarīs kā vienīgi izbijušais līgavainis. Ja es to būtu padarījis, droši vien aizdomas uz mani nebūtu kritušas. Tagad Miķelis sen jau ir apprecējies. Viņa sievas neesmu redzējis, nezinu nekā sacīt. Bet viņš pats ir sataisījis dūšigs. Es viņu satiku aizpērn ziemā tepat uz ceļa netālu no kroga. Viņš manis, ķēms, nemaz nepazina. Apaudzējis bārdū. Cimdi aiz jostas kā večam.

— Un kā tad saimniekam ar saimnieci labi sveizas? Vai nav izšķīrušies?

— Ko nu muļķi laucinieki zina no šķiršanās? Tagad viņi dzīvo pavisam labi. Redziet, kur tas lielais koks netālu no istabas, — tās ir Lapas. No šejienes būs verstes četras, ne vairāk. Viņiem bērni iet jau pa skolām: viens Jaunjelgavā, otrs Rīgā. Esot vēl divi mazāki, zēns un meitene. Duļļu Marija kļuvusi pavisam veca. Reiz es viņu Rīgā redzēju. Brālis bija iebraucis, un viņi gāja pa ielu, neba citādi es būtu pazinis.

— Un ko tad veči?

— Vai tad nezināms, kas veču daļa? Sākumā aizkrāsne, vēlāk — priedes. Pōgene nomira tūlīt tai pašā ziemā. Viņa uzņēmās Aijas darbus, gribēja izlikties stipra, parādīt, ka var vēl izpildīt meitas vietu. Bet bij pie akas kritusi ar visām ūdens nēšām. Sagulēja dažas

nedēļas un nomira. Bet saimnieces tēvs ir vēl pavisam spirts.

— Bet jūs taču neesat vēl stāstījuši par pašu galveno personu.

— Ak par Aiju? Tur nu gan, brāl, maz ko stāstīt. Man aizpērn vasarā, kad fabrikā katlus tīrīja, gadījās tur uz to pusi aizdauzīties. Laika bija diezgan. «Kāpēc tad gan neiegriezties pie veciem paziņām?» es domāju. Pataujāju, kura ir Galdara mājele, un gāju taisni turpu. Mājele bija drusku kūkumu uzmetusi un sašķiebusies pret kalnu, kā baidīdamās kādreiz lejā noripot. Logi ziemā bij līdz pusei aizbērti ar spaļiem un vēl nebij at-tīrīti, kaut gan vasaras svētki jau garām. Mani saņēma vājš, pavisam izdilis sarkans suns. Tas rēja atspēries, kājstarpī asti iespiedis. Bet, kad atvēzējos kā uz sišanu, tad kaukdams aizskrēja aiz būdas un nerēja vairs. Durvju priekšā parādījās trīs meitenes, lielākā jau gadu septiņu vai varbūt pat deviņu, visas noskrandušas, apaļiem, sarkaniem vaigiem, nomurājušas, pa smiltīm rakņādamās.

— Kur memme? — es meitenēm prasīju.

Man bija kabatā dažas konfektes, un es iedevu katrai pa pārim. Nu meitenes kļuva drošas un priecīgas.

Memme drīz vien pārnākšot, lai es nākot tikai istabā.

— Un tēte? — es, pār slieksni kāpdams, vaicāju.

— Tēte aizbrauca uz Jēkabmiestu pēc ādām, — meitenes visas reizē atteica.

Kas tad te istabā bija ko redzēt? Es apjuku un nezina-āju, ko darīt, kur apsēsties. Visi krēsli bija apšēkš-juši ar lielu netīrumu kārtu. Stipra ādu un trāna smaka ņēma vai elpu cieti. Bērni sakrita kā zvirbuli uz savas gultas malas un sēdēja mierīgi, kājas nokāruši. Šo gultiņu es tūlīt pazinu, kaut gan tā bij tik ļoti pārvērtusies.

— Jūs te guļat? — es vaicāju un piegāju pie bērniem.

— Jā! — mazākā meitene iesaucās un smiedamās at-krita augšpēdus stirājos.

Gultai nebija ne palaga, ne deķa, tikai apvazāts mai-siņš, kur galvu uzlikt. Gandrīz tāpat izskatījās otra — platā gulta.

Istabiņā man nepatika, un es vedināju bērnus laukā. Man bija nodoms aiziet Aijas neredzējušam; bet, kad lielākais meitēns ārā ieminējās, lai vēl paliekot, ka māte tūlīt atnākšot, ka aizvedusi tikai goteli piesiet, tad es

apmierinājos un nosēdos žagarainē uz bluķa. Tikai tagad es ieskatījos, ka Aijas lielākajai meitenei viena actiņa bij maitāta. Tā grozījās balta un nedzīva otrai — spilgtajai līdzī. Kad bērns redzēja, ka es viņam cieši acīs skatos, tas aizgriezās. Sirds man dzēlīgi iesāpējās. Ak, pie visas netirības un posta arī tam vēl vajadzēja pievienoties!...

— Jau nāk! — visas meitenes iesaucās un plātīja rokas kā putni spārnus.

Es piecēlos kājās.

— Vai mani pazīsti? — es, Aijai roku sniegdams, teicu.

— Ko nu pazīsi tādu kungu... — Aija smējās.

— Nu, kā tad tev iet pa tiem kalniem? — es jautri vaicāju.

— Neko sacīt, sūdzēties nevar. Paēduši un apgērbušies esam. Vai tad neieiesim istabā?

— Nē, nē! Paldies! Man jāsteidzas tālāk. Es tikai, garām iedams, iedomājos paskatīties, kā tu dzīvo. Tev jau vesels pulks meitu. Izaudzē tad arī man vienu!

Meitenes līda cita aiz citas un smējās nokaunējušās. Jau viņas zināja, ko mani vārdi nozīmē. Aija paskatījās man acīs un teica:

— Lielākās jau tu neprecēsi un, uz mazajām gaidīdams, vecs paliksi.

— Jā, kas tad actiņai?

— Guļot izmaitāja. Nezin vai no griestiem kas iebiris, vai ar salmu iedurts. Berzēja, berzēja, kamēr izberzēja. Toreiz tikko triju gadu veca bija.

— Tev, Aija, vajadzētu drusku tīrāk un kārtīgāk visu turēt.

— Nevaru jau teikt, ka netiktu tīrīts un kopts, bet, kad nelaime nāk, tad nāk...

— Bet tad nu gan, pagāns, līst kā dulls, — mans ceļabiedrs, apkakli sacēlis un sarāvies, teica. — Jā, nu jūs zināt, kāda mana Aija. Mēs taču sapņojām par istabiņu baltiem slēgiem, aizkariem, skaisti gērbtiem bērniem. Dzīve nav vis tā ar rokas mājienu veidojama. Es jau arī gribēju kļūt par galdnieku, par krietnu vīru, — un kas tad es tagad esmu? Labi, ja ir darbs, ja ne — paliec uz ielas un skrāidi par baskāji. Visus pilsētnieku netikumus jau es smalki esmu mācījies. Bet tomēr ceru no tiem vajā tikt.

Ātri roku padevis, svešais laidās pa vējam prom.

Es viņam pateicos par kompāniju.

— Tik nemanot pagāja nakts, — es stostījos, kad viņš jau bija dažus soļus paspēris.

Tad man piepēži ienāca prātā Ievuks, šis dzīvais kukainis garajā stāstā.

— Vai par Ievuku ko zināt? — es kļiedzu aizgājējam pakal.

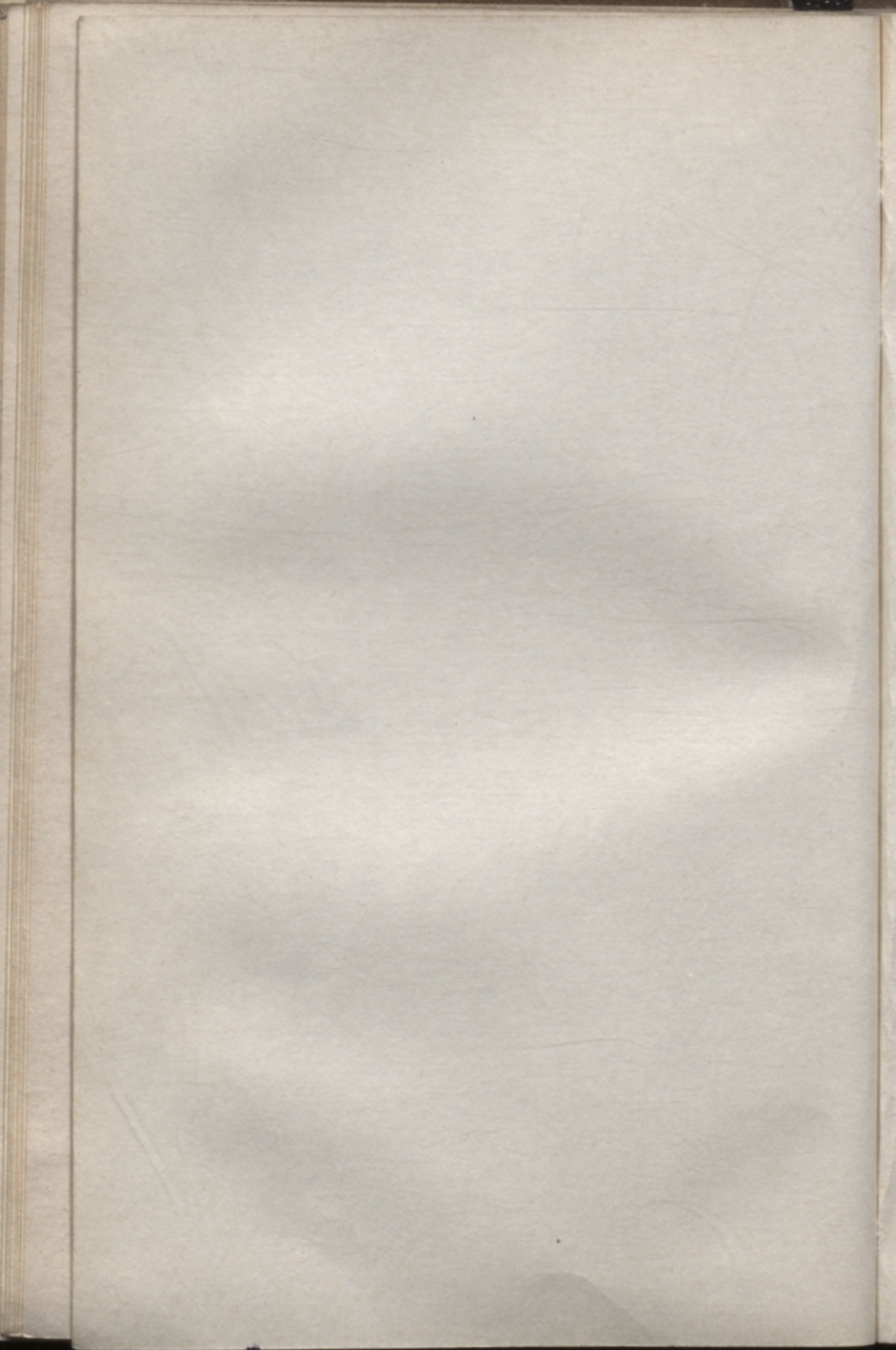
Jānis atgriezās, galvu pret lietu pašķiebis, stāvēja brītiņu, tad kļiedza atpakaļ:

— Ievuks ir par meitu šinīs mājās, kurp es tagad eju. Ir iznācis varens skuķis. Ir augums, ir arī tikums. Jau aizpērn viņa te dzīvoja, kad ciemojos. Viņai ir mute, bet rokas arī ir. Viss spīd un laistās, kur pieķeras.

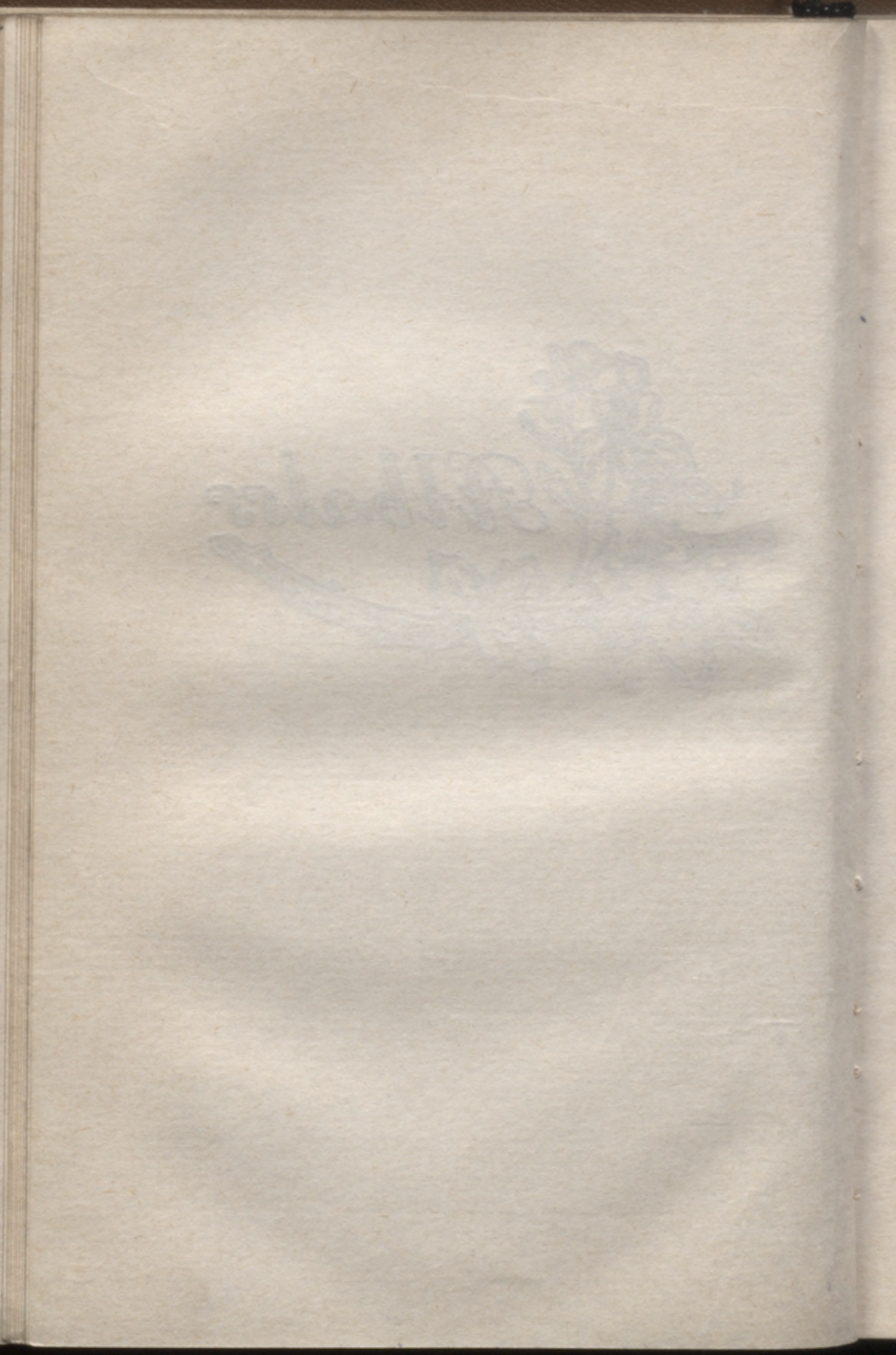
— Pasveiciniet viņu! — es saucu.

— Paldies! Paldies!

Lija pirmais rudeni vēstošs lietus.

Plašais Radu sētšvids bija kluss un tīrs. Tikai gar istabas sienu un gar klēspriekšu vilkās pelēki strautiņi, nesdami baltus burbuļus, kurus vējš brīžiem izgrūda smiltī un saplosīja. Lielie, apsūnojušie jumti bij kļuvuši zaļi kā dzīpars. Koku lapas pret tiem izskatījās pavisam pelēkas. Arī ar mauru apaugušais sētšvids nebija tik zaļš kā jumti. Lija aizvien ražīgāk. Bija svētdienas rīts.

Vakar Radu ļaudis bija strādājuši līdz vēlai naktij pie rudzu vešanas. Lauks tagad bija tukšs, šķūņi un paspārnes — pilnas. Nu lietus varēja līt, cik tam patikās; nu varēja gulēt ar mierīgu sirdi. Svētdiena taču ir gulēšanas diena, sevišķi lietainā laikā, kad visa apkārtnē tevi iežūžo. Tu paņem rokā grāmatu vai kalenteri un gribi palasīties. Nekā! Šalc lietus tur ārā, koki aiz loga ligojas, mušas pie griestiem dūc un spiedz. Tev noliecas galva; grāmata izslīd no rokas. Tu esi aizmidzis.

Bet neba visi Radu ļaudis varēja gulēt. Lopu ganam vajadzēja atstāt silto vietu bez žēlastības. Vajadzēja arī kādam rūķim gādāt par to, lai uz galda kaut kas kūpētu, kad nāk brokasta laiks. Vajadzēja tīriem būt vēlā naktī uz plītes atstātajiem vakariņu traukiem. Vajadzēja govīs izslaukt un palīdzēt izdzīt. Tādi rūķi ir katrās mājās. Un cik savādi: šie rūķi ir sieviešu dzimuma.

Lietus kļūva aizvien stiprāks. Smagajām lāsēm spraucās cauri vējš un nesa ūdens putekļus pa gaisu kā dūmus. Tie slaidi laidās viļņu viļņiem un aizklāja tuvējo meža stūri un upmalas kokus tā, ka nekas vairs nebij redzams.

Ieva, Radu kalpone, skaisti noaugusi meita, patlaban iznāca no dārza ar lielu grozu kartupeļu. Baltais galvas lakatiņš bija tā izmircis, ka caur to varēja redzēt ap galvu apņemtās kuplās bizes. Nolikusi kartupeļus pie

akas, Ieva izvilka ūdeni, salēja to grozā un tad stāja ar savu sārto, baso kāju iekšā un mīdīja to, ka plānās kartupeļu mizas riņķī griezās. Tad viņa uzlēja atkal ūdeni.

Te kāds padeva labrītu.

Ieva satrūkās, pat paklusi iekliedzās. Galvu pacēlusi, viņa ieraudzīja svešu vīrieti melnu platmali galvā, mazu aizsainīti padusē. Bet tūlīt viņa svešo arī pazina. Tas taču bija Rīgas Jānis, viņu vecā Baloža dēls, kuru viņi tā kā šodien uz pusdienu gaidīja. Ieva noslaucīja pie priekšauta slapjo roku un sniedza to Jānam pretim. Abas rokas bija mitras un aukstas.

Brītiņu klusums. Tad Ieva pirmā atgīdās.

— Nu tu gan esi cauri izlijis, — viņa teica.

— Jā.

Ieva atstāja kartupeļu grozu pie akas un gāja cieņam pa priekšu uz klēti.

Jānis bija kluss. Viņš Ievai pat neatbildēja nekā par salīšanu vairāk kā tikai īso «jā». Ticis uz klētspriekšas, viņš pārļaida acis pagalmam. Cik te bij zaļš un tīrs, un kluss! Tur sētmalā nātras lika zem ūdens svāra. Kā sudrabs vizuļoja zaļi pelēkās dadžu lapas. Tikai jumti tecēja, un ābelēs vējš šalca savu pirmo rudens dziesmu, kura bija klusa un silta.

— Es vairs nevaru atcerēties... Kura te bija mana tēva klētiņa? — Jānis vaicāja.

— Tepat šī, — Ieva teica un atkrampēja durvis. — Bet viņi guļ istabā. Vēl nebūs cēlušies. Mēs vakar tā ilgi augšā bijām...

— Nē, nē! — Jānis iesaucās, kad meiča jau gribēja skriet vecākus modināt. — Nevajag. Es esmu piekusis. Lai viņi guļ. Es nosnauđīšu kādu brīdi tepat uz lādes, tad būs lokanāka mēle. Ar veciem ļaudīm jau pirmajā brīdī daudz jārūnā, citādi tu esi lepnis.

To nu gan Ieva nepielaidīs, ka Jānis, tādu ceļu nogājis, lai snauz uz cietas lādes. Tepat taču aizdurvē ir viņas gulta, ja tikai ciemiņš ņem to par labu.

Jānis pateicās.

II

Klēts durvis pievērusi, Ieva turpināja savus rīta darbus. Viņas čaklās rokas visur atstāja spodrību un kārtību, kur vien bija pieskārušās.

Jau bija pienācis brokasta laiks. Uz plašā saimes galdā garoja liela bļoda smaršīgu kartupeļu. Ap galdu sēdēja saimnieks gludi noskūtu seju, apaļiski apcirptiem matiem, saimniece — pilnīga sieva, jauns puisis Klāvs, atraitne Līze, cūkgans — maza meitenīte un vecais Miks — saimnieka brālis.

Istabas dibenā bij otrs galds, mazs, sakļāvies. Pie tā sēdēja vecais Baložu pāris. Šie Baloži bija varbūt tas nesciticīgākais laulāts pāris visā pasaulē; bet, ja tiem nācās aizstāvēt savas intereses, tad varēja pabrīnīties par abu veču vienprātību.

Starp abiem galdiem šorīt valdīja saspīlētas attiecības. Vecais Balodis bij dēlam laidis ziņu, ka aizbrauks līdz stacijai pretim, ja viņš būtu tiešām nodomājis kādu nedēļu te uz laukiem paciemoties. Saimnieks zirgu bija solījis. Bet nu, kad bija jābrauc, saimnieks savu doto vārdu lauza. Viņš gribēja, lai Balodis dabū sev vietnieku pie rudzu vešanas, jo taisījās uz lietu un viens cilvēks bij no liela svara. Zirga viņš nežēloja. Bet kur tu šajos laikos ņemsi vietnieku, kad algādži ar uguni meklējami?

— Vai agri ienāca? — kāds pie lielā galdā ierunājās.

Ieva pastāstīja, ka ciemiņš ienācis, kad tikko lopi bijuši izdzīti. Lietus gāzis kā ar spaiņiem. Tāpēc jau šī atnesusi svārkus un bikses, un kamašas uz istabu. Viņa norādīja ar roku uz krāsns sāniem, kur uz auklas bija uzkārtas Jāņa melnās drēbes.

Balodiene paskatījās baltām acīm uz runātāju, tad uz dēla drēbēm. Viņa kaut ko pie sevis ņurdēja.

— Māre, — saimniece, pret Balodieni pagriezusies, teica, — lai Jānis nāk pie mūsu galdā, kamēr ciemojas. Tak jau visu laiku uz soliņa nenosēdēs. Kaut govīm sēku papļaus.

Māre neatbildēja. Pats Balodis gan paplēta muti, bet tad paskatījās uz sievu un aprāvās.

— Vai tad viņš te uz darbu brauc? — saimnieks pārmeta. — Viņš brauc atpūsties un tīru gaisu drusku ieelpot.

— Vai tad šis vairs ko jēdz no mūsu darbiem? Tur tajās fabrikās viņi tikai stāv pie mašīnām un knibinās. Tur jau viss darbs tikai — atturēties no miega un pasargāties, lai kāds loceklis neieskrietu riteņos, — Klāvs smējās.

— Suņi, suņi — err! — Balodiene iesaucās un nosvieda karoti.

Viņa piegāja pie krāsns sāniem, norāva dēla apģērbu un pārsvieda pār kreisās rokas elkoni. No kabatas izslīdēja pases grāmatiņa, raiba papirosu kastīte un ķemmes. Viņa tās paņēma un gāja laukā. Vecis steidzās viņai pa ceļiņu pakal uz klēti. Ticis sētsvidū, viņš sauca:

— Tu necel vēl! Lai izguļas!

— Varbūt līdz pusdienai gulēs?! — vecā atcirta un krampēja vajā klētiņas durvis.

III

Jānis uztrūkās. Galva bij tik smaga kā dažkārt pirmdienas rītā pēc nelietīgi pavadītām brīvām stundām. «Tas laikam no samirkšanas un no lielas iešanas,» viņš domāja. Bet tad atcerējās, ka bija arī dzēris. Jelgaviņā viņš bij paņēmis pusstopu baltā, bet aiz dūsmām par to, ka nebij priekšā atbraukuši, viņš pēc triju stundu iešanas bij sēdies uz grāvmalas un iztukšojis kukuļam paņemto pudeli. Bez tam viņš bij ceļā sastapies ar kādu gājēju, kuram savā ieskurbumā bija izstāstījis lielu daļu no savas agrākās dzīves. Bij pārcilājis savas bijušās jūtas un domas un daudz ko uzspodrinājis, kas bij jau rūšēt sācis. Nu viņš te bij atkal vecās buvības aplokā, kaut gan apkārt vilka citādas vēsmas, kaut gan viņš pats bij citāds kļuvis.

— Vai jau nebūsi izgulējies? — māte, durvis plaši atvērusi, pilnā balsī sauca.

Ši asā balss strauji izkļiedēja Jāņa domu dūmus. Viņš pagrieza galvu pret gaismu un padeva mātei labu rītu. Tai pašā brīdī durvis parādījās arī tēvs.

— Nu, ko tu velcies! — māte iekļiedzās. — Nevarēji atnest tās kamašas? Sakaltis kā rāgi, tad būs ar trānu jāsmērē. Tai meitai ar nemaz vairs prāta nav... Liek apavus tik siltā vietā. Nav redzēts, ka karstums izvelk visas tapiņas no zolēm?

Viņa apsēdās uz kāda pustukša maisa un saņēma zodu sauļā, it kā gribēdama ko pārdomāt.

Jānis izstaipījās un nožāvājās. Viņš bija labi gulējis un tagad juta, ka smagums galvā aizvien vairāk dila. Atvērtajās durvis pa brīžam ieraudzīja saules gaismu uz šķirbainās grīdiņas. Tātad lietus bija rimis. Kļuva tūliņ jautrāks prāts. Jānis piecēlās sēdus.

Tēvs ienesa kamašas. Viņš tās nolika pie gultas zemē. Tad sniedza dēlam roku. Šī roka bij cieta kā koks.

— Un zeķes? — māte negaidot atkal iesaucās. — Dulba kas dulbal! Tak turpat uz šņores bija zeķes. Kad tev taisni virsū neskrien, tad jau tu ne zirga neredzēsi.

Vecais vīrs atkal izmanījās pa durvīm. Viņam nebija laika nosēsties un noraudzīties dēlā.

Māte pienāca pie gultas un pacēla vienu kamašu. Viņa šūpoja savu iesirmo galvu.

— Ai, ai, ai . . .

— Jā, — dēls mēģināja taisnoties. — Ir gan sabristas, bet lija tik briesmīgi, un te pa olnīcu bij vietām tādi dubļi un pa zāli tāda rasa . . .

— Bet noaut nevarēji? Laikam vēl pavisam jaunas. Ai, ai, ai!

Nosviedusi kamašu zemē, māte saņēma ar diviem pirkstiem dēla apakšbikses pie jozmeņa un patrīna balto audeklu.

— Pirkts? — viņa teica.

Dēlam šī nevajadzīgā aizgādniecība nepatika.

— Es jau pats aust nemāku, — viņš smiedamies atteica un noslaucīja no aizskartās vietas kamašu dubļus.

Tēvs ienesa zeķes un nolika uz gultas gala. Viņš pie tam gribēja ko teikt, bet sievas niknais skats viņu apmulsināja. Viņš iekoda pipi zobos, bet tad atkal izņēma to no mutes un iebāza kabatā.

Jānis piecēlās, uzvilka virsbikses un vesti un izgāja uz klētspriekšas. Pūta stiprs vējš, bet spīdēja saule, un klētspriekšas baļķi un akmeņi jau bija sausi. Zaļais sēts-vida maurs garoja, un Jānam gribējās pa to staigāt basām kājām. Cik pirmie soļi likās savādi! It kā kājas nebūtu paša, it kā remdenā zāle raustītos zem šām svešajām pēdām. Bet drīz vien viņi bija atkal draugos, kļuva tuvi, it kā nekad nebūtu bijuši šķirti.

Jānis aizgāja līdz akai, izvilka spanni auksta, skaidra ūdens un nodzērās. Viss rūgtums no mutes bija zudis. Vēl viņš pielēja govju sili pilnu un nomazgāja tajā rokas un saslapināja galvu. Cik labi tas bija un kā spirzināj!

Iedams atpakaļ uz klēti, Jānis sastapās ar kādu jaunu kungu maksškeri rokā, strīpainu cepurīti galvā. Jaunais kungs caur pieri paskatījās uz pretimnācēju, kuram rokas, seja un pat mati bija slapji, un aizgāja pa dārza

malu, balto makšķeres kātu gaisā vīcinādams. Viņi satikās kā pilsētnieki uz ielas — bez sveiciena, bez apstāšanās, bez smaida.

— Kas tas par studentu? — Jānis klētī apvaicājās, slaucīdamies rupjā dvielī.

Tas esot Rada dēls. Ejot Rīgā skolā. Pa suņu dienām tikai atbraucot. Arī meita viņiem Rīgā skolojoties. Tikai tagad esot nez kur aizdauzījusies; citādi arī tā te dzīvo. Nākusi palīgā pie siena grābšanas un pie vešanas. Bet students — tas ne pirkstiņa pie darba neliekot. Tikai sēdot kambarī vai atkal pa upes malu vazājoties.

— Tie mūsu sviedrus pavalkā, — māte nobeidza; viņa šodien bija pārāk nikna pret visu, kas vien saimniekam piederēja.

Jānis uzvilka svārkus un tad sēja vaļā savu mazo somiņu. Tur bija ielauzīta čaulīšu kastīņa, tabaks, pārs nelielu brošūru un dažas kabatas drāniņas. Bet tur bija arī pelēks kaņepāju zīda lakats mātei un tēvam — liela paka lapu tabaka, kādu vis kaut kurā vietā nevarēja dabūt. Jānis zināja, ar kādu sajūsmu tēvs aizvien runāja par tiem laikiem, kad tabaks bijis pērkams nesagriezts, un lādējās par jaunlaiku mazajām paciņām.

— Te tev nu reiz būs vecu laiku tabaks, — dēls teica un sniedza viņam prāvo paku.

Bet, kā par brīnumu, tēva prieks bij ļoti mazs.

— Iznīcināts griežamais, — viņš pavisam īgni teica. — Atjūgts no tādas ķimeres...

Tikai kad dēls viņam pasniedza vēl spožu zelta ripiņu, vai nu tie bij pieci, vai desmit rubļi, vecis kļuva priecīgs. Viņš pateicās. Tāda nauda, taisni kā no gaisa!

Bet mātei tas vis nebija pa prātam, ka veča rokā atrodas tāda summa.

— Nu tikai izgaisinī! — viņa kā uz bērnu teica un sniedzās jau pēc naudas. — Neš', es paglabāšu. Vēl aizvilksies pēc pusdienas uz kroģu un sarīsi.

Tēva plauksta negribot izstiepās, un naudas gabals pārgāja mātes īpašumā.

Valodas sāka grozīties ap Jāņa darbu un galvenām kārtām ap peļņu. Dēls stāstīja, ka pelnot dažreiz ap piecdesmit rubļu mēnesī, un vecāki sasita plaukstas un ievaidējās, it kā viņiem kas sāpētu. Bet, kad dzirdēja, ka pilsētā esot naudu kur likt, ka šie piecdesmit rubļi izejot

tāpat, kā nākušī, tad vecie dēlu ņēmās rāt. Viņi pat piedraudēja ar pērienu:

— Ek, stiept tādus tikai pie zemes un krietni nomizot!

Dēls ēda uz veca, nekrāsota krēsla nolikto maizi un pienu un sminēja, klausīdamies tēva un mātes valodās. «Kur tad Ieva, ka nemaz nerādās,» viņš atkārtoti domāja.

IV

Rados šodien bija tirā viesu diena.

Saimniekam bij divas izprecētas meitas. Viena no tām bija aizvesta uz leišiem kādās lielās sudmalās un dzīvoja bagāti. Otra bija izgājusi pie vīra aiz mīlestības, kas pie saimnieku meitām atgadās tik reti. Bagāto meitu Rados sagaidīja lepni klāts galds un kompānija, jo vecāki gribēja, lai arī svešas acis kaut ko dabū no tā spožuma, kas te atvizēja. Tika ieaicināti tuvākie kaimiņi, vai vismaz galdu klāja dārzā, ja bija vasara, lai saime notālēm redzētu, kas te notika.

Bet, ja kādreiz ieradās otra meita, tad nevienam netika teikts, ka kambarī ciemiņš. Un, nebūtu viešņa bijusi tik bezbēdīga un jautras dabas, viņa būtu izciemojusies pavisam nemanīta. Bet viņai vajadzēja ar katru no mājas cilvēkiem pārmīt kādu vārdu. Pat ar Baložiem viņa prata tā runāt, ka tiem neatlika vietas, kur savu ļaunumu novietot. Likās, ka saules gaisma apņēma viņu un uzrunātos, tiklīdz kur apstājās.

Jānis, brokastu paēdis, izlīda no klēts un apsēdās uz saulē sasīlušā akmens durvju priekšā. Viņš nevarēja nobrīnēties vien, kur šīs mājas tik klusas. Vai tad tiešām viņi gulēs visu dienu? Nu jau taču drīz vien vajadzētu būt pusdienas laikam, saule stāvēja tik augstu.

Vēl viņš nebij redzējis ne saimniekā, ne saimnieces, ne citu mājas ļaužu. Pat neviena suņa viņš vēl nebij dzirdējis, ne šorīt nākdams, ne gulēdams, ne tagad uzcelies. Un kur tad Ieva?

Tai pašā brīdī strauji norībēja rati, un sētsvidā ieskrēja liels, melns zirgs augstu loku, iejūgts līnijdroškā. Pēkšņi zirgs apstājās kā pret sienu. Droškas sēzamais kurvis noligojās ar visiem iekšā sēdētājiem kā laiva.

— Prrr! — plecīgs vīrietis, kurš sēdēja labajā pusē, gari novilka, un viņa kuplās, dzeltenās ūsas drebēja.

Plecīgajam vīram līdzās sēdēja jauna, sārta sieva melnu salmeni galvā, baltu plīvuri. Viņai klēpi bija gadu piecu puisēns matroža blūzīti mugurā, isām biksītēm kājās un matroža cepuri galvā. Melnās lentes plīvoja vējā. Iepretim sēdēja jauna meitene. Tā žigli saņēma kopā savu balto saulesargu un izlēca no ratiem.

Jānis nebij kārtīgi apgērbies. Viņam, kā pilsētniekam, tas neatļāva palikt viesu tuvumā. Pirms piebraucēji dabūja viņu redzēt, viņš jau bija nozudis klēti.

No klēts tumsas varēja netraucēti raudzīties uz gaišo gleznu, kurai par rāmi bija durvju stenderes, sliekšnis un zemā paloda. Skaties vien! Cik piepēži šī aizmigusī māja atdzīvojās. Kā no zemes izauguši, acumirkļi ap ratiem bija mājas ļaudis. Noklaudzēja blakus klētiņas durvis, un pa tām izskrēja jauns puisis vestītē, bez cepures, pinkainu galvu. Viņš skaļi padeva labdienu un pagrābstījās ar labo roku pa matiem, laikam gribēdams cepuri pacelt. No istabas nāca saimnieks sikiem soliēm. Viņi sabučojās ar znotu. No dārza steidzās šurp saimniece, stipri aizkususi un gāzelēdamās. Vēl meita nebij paspējusi no ratiem izkāpt, kad māte jau bij klāt. Viņa saķēra puisēnu, it kā baidīdamās, ka tas neaizbēgtu, un bučodama stiepa to uz istabu. Zēna garās kājas kuļājās viņai gar balto priekšautu. Puisis sāka nojūgt zirgu.

«Tomēr — Ievas nav,» Jānis domāja, raudzīdamies steidzīgajos ļaudīs tur ārā.

Arī vecie Baloži neizturējās pavisam neitrāli. Kaut gan viņi bij ar saimniekiem naidā un nekāda vara veco Balodi nebūtu šodien piespiedusi jūgt pasaules zirgus, tad tomēr viņš dzīvi sekoja jaunā puisa darbiem. Viņš rūca un bij nemierā.

— Vai tā saņem ādas grožus? — viņš sirdijās. — Kas tā sviez loku?

Balodiene stāvēja aizdurvē, jo tur pa šķirbu varēja ar vienu aci daudz plašāk redzēt nekā notālēm pa visām durvīm. Arī viņa nepalika tikai pasīva novērotāja. Nē, nekas tur nebij labs, ko viņa redzēja. Vai tāds kumeļš nevarēja kājām aizskriet uz istabu? Bikses tikko līdz ceļiem... Zeķes kā meitiesam. Un kāda tik tai ciemātei peka bija galvā! Un tad vēl tā lupata mutei un acīm priekšā. Un tai jakai pogas tā kā mēneši. Un pašam tas ādas mētelis. Kā sakas kaklā uzmaucis. Ko domā, izgērbušies kā baroni. It kā kāds nezinātu, kas šie par kun-

giem. Kur jau tās muižas cūkas skrien, tur tās māju ķirļas arī pakal ļuksij.

— Kas tie ir par viesiem? — Jānis paklusām vaicāja.

— Tie jau bieži te brauc. Tas jau bagātais Zizums. Leišos sudmalas tura. Znots mūsējam.

— Un tā jaunā?

— Tā mūsējo meita. Viņnedēļ aizbrauca. Tad jau viņa tur būs mitusi visu šo laiku. Kas tādiem dikdoņām nekaiš daudzities pa ciemiem? Vai šiem trūkst, ko ēst? No viena maluma sieciņu miltu, no otra sieciņu... Kas tur ko neturēt divpadsmit cūku?

Sai brīdī ieskrēja klētī Ieva. Basās kājas viņai bij slapjas, uz katūna jakas šur tur rasas pēdas. Viņa iesvieda Jānam klēpī dažus baltus ūdenspuķu ziedus. Garie kāti nokārās līdz zemei un vijās ap kājām, kuras bija ļoti jutīgas. Likās, it kā tie būtu Ievas pirksti, kas tur pieskaras.

— Viesi sabraukuši, — Ieva, steigšus gultu taisīdama, runāja. — Es tikai padzirdēju, ka norīb tiltiņš. Nu jau no svētdienas vairs nekā...

— Es domāju, ka tu esi atmiegā aizgājusi.

— Izgulēsies, kad nomirs, — Ieva atteica. — Es biju upes malā. Tur tagad pēc lietus tik zaļš un jauks kā pavasarī.

Vieta bij uzklāta. Ieva vēl pārļaida roku kā glāstīdama pār balto spilveniņu un tad nolīdzināja segu no galvgaļa līdz kājgalam un izskrēja pa durvīm. Viņa steigdzās uz istabu. Vajadzēja tūlīt kurt uguni un vārīt pusdienu. Nu jau nepietika ar vienu vien ēdienu.

Tiklīdz Ieva bij aiz durvīm, Balodiene sāka pie sevis rūkt:

— Tak nevar saprast, kas tai meitai noticis. Viņa ir pavisam dulla palikusī. Kura meita tad dienas laikā ļaus puīšam gulēt savā gultā! Un nes drēbes uz istabu kaltēt kā bezkauņa. Un tad atkal skrien pēc puķēm... Mazā lellīte! Tu, Jāni, to es tev saku, — tu piesargies! Tas kumoss nav tevis vērts. Viņa ir plika kā žurka; tici savas mātes vārdam.

Jānis grozīja pirkstos baltos ziedus, kuri atgādināja sašķeltas olas: apkārt baltums un vidū spilgts dzeltenums. Šīs puķes taču auga dziļās vietās. Kā Ieva pie tām varēja tikt? Nu, varbūt viņa nolauza kādu kārklu un aizsniedza. Varbūt gadījās kāds zēns ar makšķeri...

— Kā viņu sauc? — Jānis, piepeši galvu pacēlis, vaicāja.

— Ko tad?

— Nu, to saimnieka dēlu, to studentu...

— To? Tas jau Ludis.

V

Nāca govīs mājā. Jāņa māte ķipīti rokā izskrēja, lai saņemtu savu goteli. Tā bija veca, sarkana govīs. Jau viņai varēja būt kādi divpadsmit gadi vai pat vairāk. Tas bija pavisam slikts lops. Ne viņa par ziņu ēda, ne dzēra samazgas, ne pienu atlaida, kā nākas. Balodiene kļiedza vienā kliegšanā, tiklīdz kāju spēra stallītī, un sita ar dūri govij pa tukšumiem; tomēr govīs nestāvēja mierā, kad to slauca, un bieži izspēra to pašu piena lāsi. Tomēr, kad vīrs ieminējās par sarķes pārdošanu, tad sievai likās, ka tik labas govīs viņi vairs nekur neatradīs. O, kad tikai to labi padzirdīja ar sālsūdeni vai padeva pusdienās un vakaros sakapātas zāles, tad piena bija diezgan. Nē, šī govīs nebija pārdodama.

Jānis noskatījās ganu sadzīšanā kā kādā rotaļā, kura viņam bija tik pazīstama un tuva, bet pie kuras piedalīties viņš vairs nespēja, jo bija par vecu. Tur pie sētas bija toverīts ar teļu dzērienu. Pie tā piesteidzās divas slaidas teles un kāri dzēra, plecus kopā saspiedušas, kā viena otru atstumt gribēdamas. Pie toverīša stāvēja maza meitenīte, kura tikko cūkas bija sadzinusi, un maisīja dzērienu ar garu koku. Govīm pakaļ nāca prāvs zēns melniem, sprogainiem matiem, smagām, vilnainām biksēm kājās, kaut gan laiks bija silts. Viņš gāja un ar savu aso pātāgu kapāja nātras slitas malā. Pa reizei viņš iesvilpās, uzšāva arī govīm un kļiedza:

— Evā! Evā!

Sadzinis govīs laidarā, zēns ar sviešanu aizsvieda vārtus. No visas izturēšanās bija redzams, ka puika grib izrādīt visu to spēka bišķīti, kas iebriedis viņa kaulos, lai lielie turētu viņu jau par pieaugušu cilvēku un pieņemtu visas attiecības kā pret tādu.

Ieva iznāca no istabas, paņēma no pagraba priekšas lielu skārda slauktuvi un gāja uz laidaru. Arī mazā meitenīte gāja slaukt. Viņa varēja būt gadu desmit. Tukšo

ķipi viņa nesa stipri atspērusies un mazo, gaišo galviņu plecos ierāvusi kā bikls putnēns.

— Ei, ķipi, — kur tu to skuķi nesīsi? — zēns, uz klētspriekšas kājas audams, sauca un smējās.

Viņš rāva pastalu auklas tā, ka švurkstēja, un pameta īsu skatu uz Jāni, kurš turpat stāvēja.

Meitene pacēla vēl vairāk vienu plecu kā aizsargādamās un gāja savu ceļu.

«Balamutel!» Jānis nodomāja. Zēns viņam nepatika.

Te nez kur gadījās, kur ne — vēl viens govju slaucējs. Tā bija Līze, atraitne gaišām, zilām acīm un mūžam smaidošu seju. Viņa dzīvoja pie saimnieces, piepalīdzēdama mājas darbos, cik to viņas vājā veselība atļāva. Arī Līze paņēma no pagraba priekšas slauktuvi un gāja uz laidaru. Tikusi pret Jāni, viņa teica:

— Labdien! Tu jau gan vairs manis nepazīsti...

Nē, Jānis viņas nepazīna.

Nu, kad Jānis gājis Lapās ganos, tad šī vairāk reižu tur ciemojusies. Nuja, kur tie laiki! Un cik tad viņš, zēns, toreiz mājās bijis? Šī taču esot Aijas krustmāte. Kāds viņš uzaudzis liels un vīrišķīgs kļuvis...

Līze iegāja laidarā un pievilka vārtus aiz sevis. Ganu zēns viņai noņirgājās pakal:

— Veca grezele! Liela kādam vajadzība šo pazīt?

Zēns sasēja pastalas, nosvieda uz klētspriekšas ēnā un gāja uz laidaru. Tur, drusku pakāpies uz vārtiem, viņš runāja ar slaucējām. Lapas šodien nebij jākapā.

Jānis jutās it kā citā pasaulē pārcelts. Nekas nav jauns uz zemes — viņš bija kaut kur lasijis. Nu viņš tik gaiši redzēja šo vārdu patiesību. Vai tur tas zēns pie laidara vārtiem nav viņš pats? Un vai tur govīs neslauc Aija, šī neizprotamā, vīra kārā meitene, kuru viņš reiz, sen atpakaļ, tā mīlēja? Taisni tik liels viņš toreiz bija kā šis puika, un Aija bija tikko iesvētīta. Viņa mīlēja Jāni, bet viņai gribējās tūlīt iziet pie vīra, un Jānis vēl nevarēja precēties. Ak, viņam jau vēl nebij pilni sešpadsmit... Toreiz viņam likās, ka līdz ar Aiju atkāpjas no viņa saule ar savu gaismu un siltumu. Tās bija grūtas mokas, ko viņš nesa ilgus gadus. Un cik savādi: kur pēdējais vilnītis jau likās krastā uzsēdies, tagad, šai sievai minot Aijas vārdu, viņa sirds dziļumi sāka vilņot no jauna. Viņš atcerējās tik gaiši katru brītiņu, katru vietniņu, kad un kur viņi bij viens otram tuvu. Visu to

atceroties, viņam likās, ka garie gadi pēc tam un jaunās kāzas, kuras Aiju viņam nolauņija uz visiem laikiem, ir tikai sapnis. Ka vajag tikai atvērt acis, un viss bijušais atgriezīsies kā pasakās pēc tūkstošgadu ilga miega.

Jānis plaši ieplestām acīm staigāja pa sētsvidu. Kā pa sapņiem viņš iegāja ābeļu dārzā. Vecas ābeles kā velvē saņēma pār viņu savus augļu pilnos zarus.

Viņš satrūkās. Te taču kaut kurš vis nedrīkstēja nākt. Ābeļu dārzi tika sargāti tikpat cieši kā klētis.

VI

Olga, sestās klases ģimnāziste, izskrēja no istabas, trallinādama kādu vieglu meldiju, un steidzās uz dārzu. Viņai ple rokas, drusku gorīdamies, skrēja Zizumu pušēns. Tam bija labi vien likas kājas, bet viņš spēra lielus soļus un tika viegli mundrajai «tantei» līdzī. Piepēži Olga ieraudzīja uz celiņa Jāni. Meldija viņai aprūka, un savā apjukumā viņa kniksēja.

— Atvainojiet, — Jānis stostījās. — Es te ienācu... Es nezīnu... Es domāju, ka pa šo celiņu var tikt cauri dārzam.

Viņš nometa papīrosu, kuru mehāniski tikko bija aizdedzis, un gāja uz vārtiem, pa kuriem laikam bija ienācis.

— Ak jūs esat Baloža kungs? — meitene steidzās atbildēt. — Māte jau stāstīja, ka jūs šorīt ar visu lietu atnācis. Vai jums kur jāsteidzas? Vai jūs nevarat man palīdzēt āboļus salasīt? Aul — viņa lekliedzās un reizē ar to saņēma rokas un iespleda tās ceļu starpā. — Nu redziet, kad manis mājā nav, kā viņi to dārzu palaiž! Viss kā klājens. Vot porjadoki Pagaidiet, es aizskriešu pēc kurvjiem. Tu, Ernest, paliec te pie tā kunga — es tūlīt būšu atpakaļ.

Bet Ernests svešajam vis neuzticējās. Viņš pagrieza savas lielās acis uz Jāni, izstlepa kaklu un laida lieliem soļiem no dārza laukā.

— Pagail Pagail — viņš kļiedza.

Jānis stāvēja, kur bija apstājies. Nu viņš izbaudīja pilnā mērā to sajūtu, kāda ikvienu cilvēku ne uz brīdi neatstāj, kad viņš atrodas kaut kur tālu no savas ierastās dzīves vietas, no sava darba, no savām ikdienišķām gaitām. Debess puses liekas pārvietojusās. Zāle zem kā-

jām izskatās citāda. Cilvēku valodas skan savādi. Visiem piedzīvojumiem svešā vietā ir it kā miglas aizkars priekšā, aiz kāda dažkārt teātros sapņi rādās. Jānim šī sajūta nebij sveša, un viņš jau dažkārt bija domājis, kamdēļ tas tā. Viņš raudzījās uz vecajām ābelēm, kā tās stāvēja sašķobījušās, cita aiz citas, un viņu zaru apjomā pie zemes gulēja baltsarkani āboli. Pirmīt viņš tos nemaz nebij redzējis. Un visam te skatītam skaistam cauri spiedās Ieva šorīt pie akas, students ar makšķeri, māte, vecais, biklais tēvs un atbraukušie viesi. Viņš te stāvēja kā siltā pusmiegā starp klusi šalčošiem kokiem un laida smadzenēm pilnu vaļu atblāzmot pagājušo bez nošķirošanas, bez noteiktām kontūrām, kādas spēj piedot nomoda sapņiem apzinīga griba. Bet tad jau šie sapņi pārvēršas par vienkāršām domām un kļūst līdzīgi ikdieniskai dzīvei...

Meitene bij atkal klāt. Viņa sniedza Jānim lielu kurvi un teica:

— Jūs esat stiprāks.

Arī mazajam Ernestam bij sava vācelīte. Viņi locījās pa krēšļaino dārzu un runāja par to, kas attiecās tieši uz viņu darbu. Mazos vai pārāk tārpus izēstos ābolus vajadzēja atstāt zemē. Laiku pa laikam tad te tika ielaisītas cūkas, kuras dārzu iztīrīja. Jānis dabūja iepazīties ar katras ābeles augļiem. Tur bija pienāboli, balti un gludi; tur bija citi tādi, ka krītot jau bij pārplīsuši un dažās vietās kļuvuši caurspīdīgi kā ledus. Meitene sniedza ābolu pēc ābola un teica:

— Lūdzu, pamēģiniet to, — un: — lūdzu, pamēģiniet vēl šito!

Jānis vilka no kabatas nazi, bet Olga saķēra viņa roku ar visu nazi.

— Ko jūs gribat darīt? — viņa it kā izbiedēta iesaucās. — Kad jūs ar nazi griežat, kas tad vairs tur paliek no ābola garšas? Nē, bāžiet nazi kabatā!

Jānis smējās un paklausīja. Viņam likās pat, ka šai meitenei paklausīt ir baudījums.

Kad visi āboli bij salasīti, Jānis gribēja iet, bet meitene nosēdās zālē, novilka sev līdzī arī mazo Ernestu un teica:

— Sēdēsim!

Jānis gribēja kaut ko teikt, atvainoties, ka viņam jāiet, jo tēvs ar māti varbūt gaida ar pusdienu, bet bij

tik patīkami paklausīt, ka viņš nokrita ceļos un ar rokām sāka taustīt zāli.

— Vai nav slapjš? — viņš teica, nolaizdamies puszviļus.

— Manai ādai tas neko nekaiš, — meitene atteica un aptaustīja savu zilo skolas kleitu, kura bija labi apvalkāta. — Mēs pavasaros, kad izbraucam no skolas ekskursijā, dažreiz pat ūdenī sēstamies. Ko gan jūs domājat, kad tāds lauka putns visu ziemu iesprostots ir bijis... Es atdodu visu savu skolas gudrību par vienu vienīgu ziedošu ievu krūmu upes malā. Iedomājieties tikai! Kvēpi un dūmi, akmeņi un troksnis, sausās grāmatu lapas un sausie skolotāji. Un tad šī klases dāma ar savu raga pensneju un vārnas balsi. Mēs, lauku skuķes, rudenī sabraucam kopā: no jūras malas, no mežu vidiem, no piekalnēm, no upju un ezeru krastiem, — visas ziedošas. Bet uz pavasara pusi mēs jau visas esam rīdzinieces. Mēs jūtam, ka esam saliktas herbārijā kā puķes un ka mums raksta klāt jau botāniskus nosaukumus, kuri mūsu ausīm skan pavisam svešādi. Tad mēs pateicamies dievam, ka klātu ir maijs un mēs varam atstāt herbārija apdzeltējušās lapas un vāļāties zaļā zālē.

Meitene sajūsmā saņēra savu mazo radnieku, atgāza to augšpēdu un kutināja tam sānus tā, ka tas rīstījās aiz smiekliem.

— Olga, mielāl Eh — heh — hehehehehehehehehel Mielā, Olga!

Zēns vēl šļupstēja.

VII

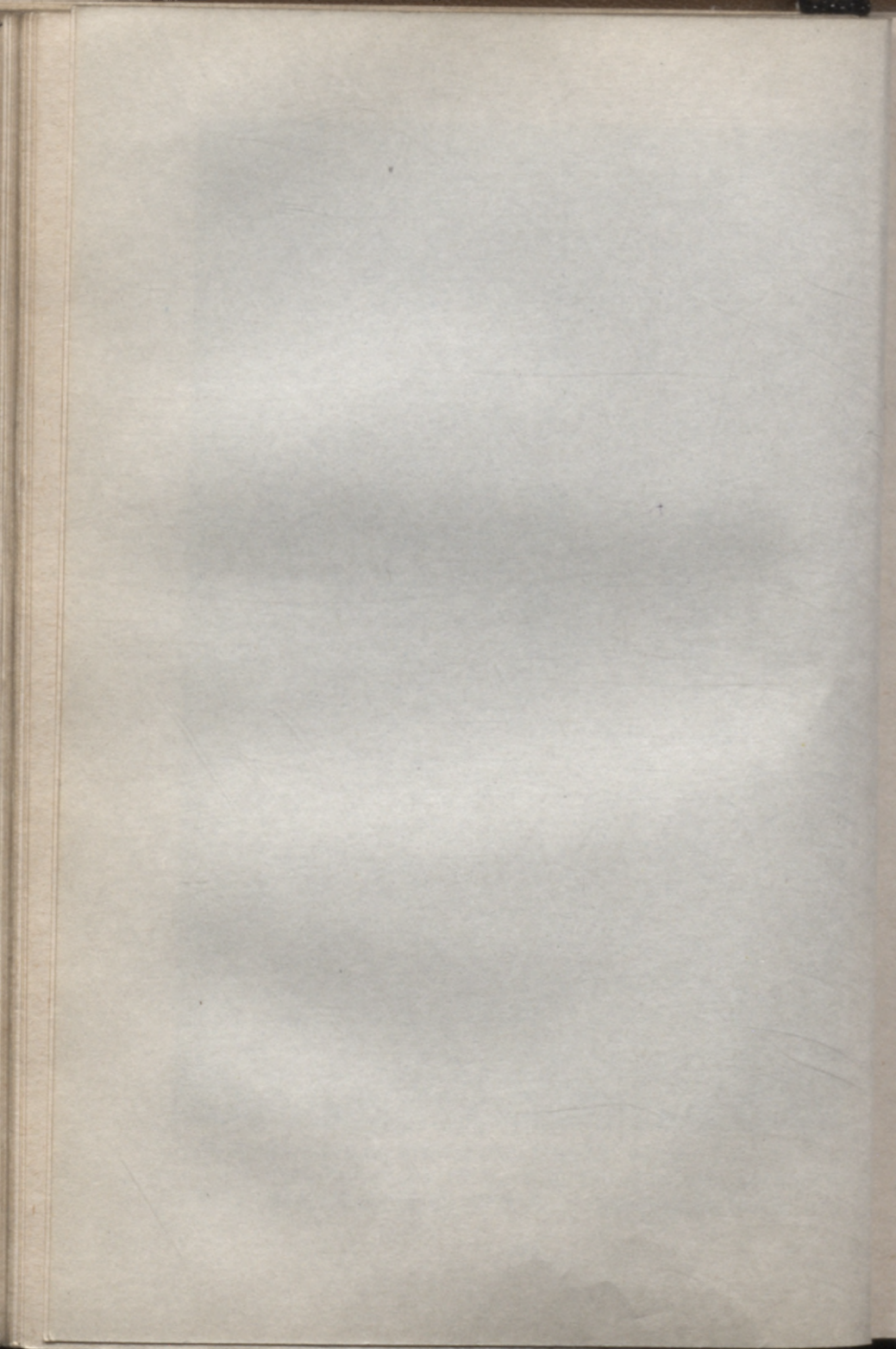
Ieva klāja galdū. Saimniece viņai palīdzēja. Abas viņas bija vienlīdz sārtas, un tikai saimnieces neveiklā figūra lika iedomāties viņas piecdesmit četrus gadus; citādi viņa vēl ziedēt ziedēja.

Par maltītes labumu bij gādāts. Viesiem par godu diviem jauniem pilēniem vajadzēja šai svētdienas rītā ieiet nebūtībā. Nu tie jau gulēja garā skrama šķīvī, kājas gaisā saslējuši, pārlieti ar brūnu mērci.

No dibenistabas, kuru apdzīvoja pa vasaras brīvlaiku students, nāca pa brīžam dažī stiprāki vārdi.

— Nebūtu mums tā motora, tad gan mēs šo vasaru būtu varējuši sēdēt un svilpot, — melderiene teica.

— Bet tāds pašu taisīts spēks jums dārgi maksā.

Melderis kaut ko rūca, bet viņu pārtrauca kundze:

— Vai tad tu domā, ka mēs netaisām nekādas šķiras? O, par motora malumu mēs ņemam dārgāk. Vai mums nafta tepat no diļa pasmejama? Kas eļļas vien iziet! Un kur tad vēl dilšanas procenti. Viss tas mums labi aprēķināts.

Melderiene piederēja pie tās šķiras ļaudīm, kuri dienām un naktīm kaujas ar projektiem, tā ka neatliek laika šo projektu izvešanai. Bez tam viņa arī gribēja izlikties, ka ir viszinātāja. Nebija tādas sarunas starp vīriešiem, kurā viņa nebūtu varējusi starpā jaukties, par sieviešiem jau nemaz nerunājot.

Beigusi savu runu, Zizuma kundze iegāja priekšistabā un, ieraudzījusi, ka pusdienu jau uz galda, steidzās ārā meklēt savu puisēnu, kuru viņa baroja ar tādu rūpību, kā putni baro savus bērnus.

Priekšnamā viņa satika māti. Tā nāca, sinepes kuldama, un lika tikai sēsties pie galda. Tūlīn visi nāksot. Arī Rīgas Jāni viņa saukusi. Lai cilvēks kādreiz dabūjot labāku kumosu. Viņš jau nebūšot radis tādu ēdienu ēst, kādu viņam varot dot māte. Tiem jau iztikšana esot pavisam vārga. Par vasarkalpiem vien līgstot un pa ziemu vasaras peļņu apēdot.

— Nu, nāciet nu! — viņa piepēži iesaucās, pagriezusies uz dibinējām durvīm.

Kad Jānis ienāca istabā, visi jau sēdēja ap lielo galdu, pār kuru karājās čemuraina lampa, pārvilkta ar marli. Neraugoties uz saviem trīsdesmit trim gadiem, Jānis nosarka kā zēns, palocījās un palika turpat pie durvīm.

— Labdien, labdien! — saimnieks atņēma. — Nu nāc, sēsties, iekodīsim to gaisa skrējēju; vēl tie sētas ložņātāji nav nobaroti.

Jānis gribēja apsveicināties ar viesiem un arī ar saimniekiem, bet Olga viņam pastūma krēslu, un viņš apsēdās turpat pie galda stūra.

— Nav īstā vieta jauniem ļaudīm! — melderiene skaļi sauca. — Vēl septiņi gadi bez sievas dzīvot — tad jūs pavisam apsūnosit.

Jānis parāvās vairāk sānis, bet tad apķērās, ka izdarījis muļķību, un pavilka krēslu atkal atpakaļ vecā vietā. Bet Olga cēlās un teica:

— Tad mīsim vietām. Man septiņi gadi vēl pašā laikā.

Un viņi patiešām pārmijās.

Tā kā nu Jānis bija nosēdies Zizumam blakus, tad pēdējais sniedza viņam savu platu plaukstu, un viņi sa- sveicinājās.

Melderis nebija no runātājiem, tomēr sevišķos gadī- jumos viņam bija daži vārdi, ko teikt. Viņš ēzdams pūta caur savām dzeltenajām ūsām garaiņus un teica:

— Jūs gan laikam ilgi esat Rīgā dzīvojis?

— Pilnus trīspadsmit gadus, — Olga atbildēja.

— Jā, taisni tik daudz ir, — Jānis apstiprināja.

— Redziet, redziet, — melderiene jokoja. — Un tāda domā vēl septiņus gadus dzīvot meitās.

Jānis šajos vārdos dzirdēja it kā rājienu, kā pārme- tumu; bet uz ģimnāzisti tie neatstāja nekāda iespaida. Viņa tikai uzsita ar dūri uz sava galda stūra un atteica: — Bet es jau sēdu še un ne citur!

Meldera nolūks bij Jāni izprašāt par Rīgu, lai pa- rādītu, ka šī pilsēta arī viņam nav sveša. Grīziņkalna apkārtni viņš pazina ļoti labi. Augustiņa ielā viņa brā- lim bija neliels nams. Bet viņš nevarēja izgudrot, kā labāk iesākt, un tā palika. Bez tam bija vēl priekšā kāda svarīgāka lieta.

— Nu, sievastēv, ielej taču! — viņš piepēži iesaucās un brīdi sēdēja kā sasalis, stīvi raudzīdamies uz galdu. Tur taču nekā nebij.

— Ak, es aizmāršal — viņš sita sev pa pieri. — Man taču mēteļa kabatā ir konjaks. Meital!

No kukņas ienāca Ieva. Jānis pameta uz viņu acis. Likās, ka Ieva bija ļoti noskumusi, un viņam kļuva viņas žēl. Viņš jutās it kā vainīgs, ka varēja ēst te kopā ar saimniekiem, sēdēt, bet viņai vajadzēja stāvēt ķēķī un gaidīt, kad kāds sauks. Senāk tas tā nebij. Senāk arī kalpotāji bija cilvēki.

Ievai vajadzēja atnest no priekšnama konjaku. Tad melderiene lika viņai dabūt kādu divieli, ko uzklāt Ernes- tiņam uz klēpja, jo viņš nebij radis bez zalvetes ēst. Kad tas bij pagādāts, tad Ievai vajadzēja vēl puisēnam sagrai- zīt šķīvī gaļu smalkos kumosīņos un kartupeļus saspaidīt.

Melderis pa tam bija pudeli atkorķējis un nu, liedams glāzē, klankšķināja ar mēli.

Jānam saskrēja sailas mutē, tik lielu kāri viņš juta pēc šī dzēriena. Kad pienāca viņa kārta, viņš prāvo glā- zīti izmeta kā ogu un nopurināja galvu.

— Tas tik bij labs! — viņš teica.

Tā kā sievietes, izņemot saimnieci, stipro dzērienu tikai pie lūpām lika, tad vīriešiem no tā tika silti. Jānis, kurš citādi bij kautrs un kluss, sāka tagad stāstīt un pat lielīties.

— Visi teic, — viņš iesāka, — ka cilvēki skrien uz Rīgu, vieglas dzīves meklēdami. Bet jums vajadzētu redzēt šo vieglo dzīvi. Es viņu esmu izbaudījis ar visām mielēm. Kad Rīgā iegāju, man kāds vecāks biedrs palīdzēja ietikt gumijas fabrikā. Tur mani pieņēma par sargu. Astoņpadsmit cilvēku mēs dzīvojam smirdošā istabā, kura nekad nebija daudz tīrāka par labu cūku stalli. Pa grīdu stāpījās silķu asakas, korķi un papirosu gali; pagultes bij pilnas visādas lūžņas. Te es pavadīju savu brīvo laiku, tās divpadsmit stundas, kad nevajadzēja stāvēt kā muļķim gar augsto sētu. Mani biedri bij pa lielākaļ daļai leiši. Kad es gribēju ko lasīt, viņi zobojās par mani, ka es esot svēts. Viņi jau citas grāmatas nezināja kā tikai savu pātaru grāmatu. Gribot negribot man daudzreiz vajadzēja piebiedroties viņiem. Mēs atnesām kurvi alus, šnabi, cietu desu. Dzērām un gaudojām kā vilki. Vēlāk es tiku nodaļā, kur gumiju mīca. Kas tas bij par elles troksni! Liela telpa, no vietas pilna ar ruļļiem, kuri griežas un veļ gumijas mīklu ap sevi. Kad mīkla tiek vilkta ruļļu starpā, tad sīkstajā masā rodas lieli pūšļi, kuri plīst ar tādu troksni, ka izklausās, it kā te kurētos simtiem krāšņu egles malkas. Tādā troksnī tev jāapkalpo sava mašīna veselās divpadsmit stundas, un tu nevari ne uz acumirkli aizmirst savu pienākumu, citādi samaksāsi ar savām asinīm. No šās pekles es aizbēgu, kad notika man līdzās briesmīga nelaime.

— Ieva, — saimniece sauca, — nesi saldo!

Viņi ēda āboļu ķiseli ar saldu krējumu, un Jānis stāstīja tālāk:

— Man līdzās strādāja jauns vidzemnieks, par Kārkliņu viņu sauca. Nesen viņš bij apprecējies ar kādu azbesta vērpjuves strādnieci. Nu viņi abi pelnīja labi un būtu varējuši pieklājīgi dzīvot. Bet nāca nelaime un iznīcināja divu cilvēku dzīvi vienā mazā brīnī. Kādā rītā drīz pēc darba sākšanas mans biedrs nelabi iekliedzās. Šis kliedziens pārspēja ellišķīgo sprakšķēšanu visā telpā, un vecie strādnieki, kuri pazina jau šādus kliedzienus, sāka tekāt kā skudras. Reizē ar kliedzienu es pagriezu

acis uz to pusi un ieraudzīju, ka Kārklīņa labās rokas pirksti ir starp ruļļiem. Šie ruļļi griežas lēnām, bet ar briesmīgu spēku. Patlaban es redzēju, ka ruļļu starpā pazibēja un tad saplaka viņa laulības gredzens. «Turiet! Turiet mašīnas!» visi kļiedza. Nelaimīgais savā izmisumā raudzīja atspiesties ar kreiso roku pret ruļļiem, lai ar visu spēku izrautu sašķaidīto plaukstu. Bet atskanēja vēl briesmīgāks kļiedziens, it kā pāršauta lāča rēciens, un mēs redzējām, ka arī kreisā roka nav vairs svabada. Nabaga biedrs laikam nekā vairs nejuta. Viņš nolieca galvu sāņus un ātri dvašoja. Pa tam viņa rokas kļuva aizvien īsākas. Briesmīgs nezvērs tās neatlaidīgi vilka savā nepiepildāmajā riklē. «Turiet taču! Turiet mašīnas! Vai tad neviena tur nav? Vai!» Kad mašīnas apturēja un nelaimīgo atsvabināja, roku vietā tam vairs bija tikai asinis un baltas dzīslas. Bez samaņas viņu aizveda uz pilsētas slimnīcu. Jā, taisni tā mēs lasām gandrīz katrā laikraksta numurā: nelaimīgo bezsamaņas stāvoklī noveda uz pilsētas slimnīcu. Tūkstoši to lasa tikpat vienaldzīgi kā par ugunsgrēkiem vai par kaušanos kādā krogā; jo nesa-
maņas stāvoklis, notālēm raugoties, ir pat apmierinošs. Bet redzēt sev līdzās tādu nelaimi ir briesmīgi. Un vēl briesmīgāk ir iedomāties, ka jau nākošā acumirkli tā var tev pašam uzbrukt. Cilvēks taču nav mašīna, kur katrs loceklītis aprēķināts, cik tam tālu jāsniedzas. Cilvēkam ir domas, un katra doma piedod viņa miesai jaunas kustības. Kad redzi tādu gadījumu, tad zūd visa cienība pret dzīves ērtībām. Tu esi gatavs sadauzīt miltos visas šīs mašīnas, kuras nespēj atšķirt dzīvas miesas no smirdošās gumijas. Tu esi gatavs noplēst no kājām savas gumijas kurpes, iznīcināt visus kaučuka leļļus, ar kuriem spēlējas bērni, raut gumijas riepas no riteniem...

Pusdienu bij paēsta.

Kukņā dzirdēja balsis. Tur Ludis bija pārnācis no makšķerēšanas. Ieva laikam zobojās par viņa lomu. Vārēja dzirdēt:

— Četri grunduļi! Tur jau gandrīz kaķam iznāk pusdienu!

— Nu, kad man vēl meitām puķes no atvara jāvelk...

Ludis ienāca istabā.

— Sveiki, leiši, Kurzemē! — viņš sauca.

Apsveicinājies ar radiem, Ludis sniedza Jānam roku un piebilda:

— Mēs jau šorīt redzējāmieš... Vai Rīga vēl tai pašā vietā? Es jau sāku pēc viņas ilgoties.

— Kur tad nu šī skries? — Jānis atjokoja. — Viņa sēd uz vietas un briest ar katru dienu.

Baudītais konjaks viņa kautrību bij tādā mērā iznīcinājis, ka viņš te tagad jutās tīri kā mājās.

VIII

Saimes istabā ap lielo galdu, tikai drusciņ vēlāk, sēdēja cits ļaužu pulciņš. Pa darbdienām un tāpat svētdienās, kad nebij viesu, te ēda arī saimnieks ar saimniecīti, kaut gan neviens viņu ēšanai neticēja un domāja, ka viņi to darot tikai slavas pēc, kad kambarī jau pamats ielikts. Tagad saimnieku vietas bija tukšas. Ēdēju pavisam bija tikai seši: Ieva, Klāvs, Līze, ganu zēns, mazā cūkganīte un saimnieka brālis Miķelis, kuru visi sauca vēl aizvienam par Miku, kaut gan viņam bārda vietvietām jau bija balta. Viņi ēda klusām un pameta viens otram pa vārdam tikai visnepieciešamākās reizēs. Viņu ēdiens bij diezpiens ar putraimu putru. Vecie Baloži vēl dzīvoja pa klēti.

— Ieva! — Miks iesaucās. — Atnes vēl bieza pienal!

Ieva savilka plecus kā brīnīdamās un gāja uz pagrabu. Tas nebij nekas jauns, ka Mika galā viena šķīvja nepietika. Šis cilvēks bija ārkārtīgs rīma. Pie tam viņš darba it nekāda nestrādāja, kaut gan pēc sava izskata bija diezgan drukns. Jau agrā bērnībā kāda ārste viņam bija teikusi, ka viņš esot sastaipījies un ka viņam jāsarģājas turpmāk celt ko smagāku, ja negrib mirt. Domas par nāvi viņu bija padarījušas tik bailīgu, ka viņš ārstes nosacījumus izpildīja pārspīlētā kārtā. Nu viņš turējās tik stingri, ka necēla neko, kas bija smagāks par karoti, un nenesa neko tādu, ko nevarēja iebāzt kabatā vai azotē. Likās, ka viņš nebij normāls. Arī treknie ēdieni viņam bija noliegti. Ne tauku gaļu, ne sviestu viņš nedrīkstēja ne mutē ņemt. Bet par to viņš deva diezpienam mācību.

Ieva šodien nebija pie laba prāta. Viņai nekad pie galda nebij trūcis valodu, bet tagad viņa nolika šķīvi klusām uz galda un tikai pēc brītiņa ieteicās:

— Kungi iziet špacierēt.

Visas acis pagriezās uz logu, bet, tā kā tur nekas nebij redzams, tad iestājās atkal klusums. Tas ilga labu laiku. Beidzot Klāvs griezās pie Mīka ar jautājumu, cik daudz viņš varot tā uzreiz apēst.

— Vai biezpiena? — Mīks prasīja.

— Nu, sviesta jau tu neēd.

— Ak, brālīt, nedomā, ka es esmu no tiem lielajiem ēdējiem. Ir tak cilvēki, pavisam nieka vīreļi, un var apēst četras mārciņas. Bet es vairāk nevaru kā tikai pus-trēšas. Ar maizi. Varbūt bez maizes varētu vairāk.

— Ak tu lopiņš, lopiņš! — Līze brīnējās.

— Pagaidi vien, — ganu zēns sauca, — es arī gribu kādreiz mēģināt! Bet kas tad man dos?!

— Pa kaklu tev biezpienu! Cik reižu saimniecei nav vajadzējis tevi celt ar visām govīm no gulēšanas. Tu tikai gudro, kā uz krogu tikt.

— Nu, šodien, nabagam, nav atnākusi māte.

— Būtu es tev māte, gan es tev atnestu ko citu, ne tabaka paciņu vai alus butelīti.

Klāvs bija paēdis. Viņš celdamies uzsita zēnam uz pleca un teica:

— Turies, Andri! Nepadodies tām bābām!

Andris atņirdza zobus uz smiekliem. Izskatījās, it kā viņš kādam gribētu iekost.

Mazā Anna, cūkganīte, stāvēja galda galā, brīžam uz vienas kājas atspiezdāmās, brīžam uz otras. Viņa bij tik maziņa, ka tikko zodu varēja uz galda uzlikt. Viņa stiepa savu tievo rōciņu un smēla no bļodas putru, neredzēdama, vai iesmeļ biezumus vai tikai šķidrumu. Viņai bija melnas acis. Tās izskatījās kā ar ogli iezīmētas bālajā sejiņā. Šī sejiņa bij mūžīgi klusa un mierīga. Tikai ganos, laukā, tālu no cilvēkiem, dažreiz dzirdēja klusu dūdošanu, it kā tur balodītis pūstu. Mazā Anna mēģināja dziedāt.

Karotes nolikuši, puisieši cits pēc cita atstāja istabu. Palika tikai meitiesī, galdu novācot.

— Ko tu domā, — Līze teica, — vai tas Baložu Jānis ir arī ko iekrājis, tai Rīgā dzīvodams? Apģērbies ir labi un arī miesā nav nobeidzies.

— Kas to var zināt? — Ieva atteica.

— Nu, par to tev gan ar viņu vajadzētu drusku parunāt. Citādi tu vari rūgti pievilties.

Ieva nosarka. Viņa atņēma dziļi elpu, gribēja ko atbildēt, bet tad ātri izsteidzās kukņā.

Tur viņa nejauši sastapa Balodieni un saimnieci dziļās valodās, kuras piepēži pārtrūka. Naidis, kāds šorīt valdīja viņu starpā, bija zudis. Tagad Balodienei bij kaut kas priekšautā. Viņa mudīgi nošņauca degunu un steidzās uz klētiņu.

«Kas te notiek?» Ieva domāja, kad saimniece sāka viņu bārt par to, ka šorīt visu rītu dauzījusies pa upes malu.

— Tu man, meit, nesāc cilpas likt! Te tādu zaķu nav. Esi droša, tur nekas neiepisies, — viņa teica un kratīja savu trekno pirkstu, kurš izskatījās kā desiņa.

IX

Balti stāvēja mākoņi pār pakalniem un birzēm. Vasarāja lauki saulē zalgoja un bij jau pašā briedumā. Vecais Rads brīda pa zālaino grāvmalu, rokas uz muguras salicis, un laida apmierinātu skatu pāri skalistajiem laukiem un ličiem, kuros jau vējš atālu skurināja. Radam pakaļ brīda melderis un viņa kundze ar mazo Ērnestu pie rokas. Viņi gāja, bieži apstājās, pārrunāja un pārsprīda. Pēc Zizuma kundzes domām, tēvs pārāk maz bij ievērojis lauksaimniecības nozares. Ar graudkopību šajos laikos nekur vairs nevarēja tikt. Arī lopkopība neienesā visai daudz. Nu jau katrās mājās dziedāja centrifūga. Bet kāpēc gan tēvs nevarētu ierīkot kaut ko pavisam jaunu? Vai nebūtu labi, ja viņš audzinātu cikoriņus lielos apmēros? Bet vēl ienesīgāk būtu visus ličus apstādīt ar upenēm. Kā zināms, tad upenes maksā līdz divdesmit kapeiku mārciņā. Teiksim, tur varētu sastādīt divi tūkstoši krūmu upeņu un tad vēl varētu pa rindu starpām sienu pļaut. Ja nu katram krūmam būtu tikai piecas mārciņas ogu, kas ir gaužām maz, tad jau iznāktu no liča, kur tagad ir daudz elkšņu un kārkļu, divi tūkstoši rubļu. Apkopšana, mēsli, ogu novākšana un transports varētu maksāt pieci simti rubļu... Vai nu vecais jūt, kas tā par peļņu?

Jā, tā bija laba peļņa, bet Rads priekš tādām lietām bija jau par vecu. Viņš neprata ar aprēķiniem rīkoties.

Viņš strādāja tā, kā lauks to pagērēja, sēja to, ko visi sēja un bez kā pasaulē nevarēja iztikt. Labi, labos gados jau arī kārumi derēja, bet, ja nu nebija maizes, ko ēst, — kur tad varēja tādas ogas likt? Vai viņš neredzēja posta diezgan ar tām pašām ērškām un ķiršām, kad nāca gata-vas? Pats darba laiks; tu kavē zirgu un sevi, brauc uz pilsētiņu un aizbraucis atdod par tik, cik dod, ja negribi vest atpakaļ un sagāzt cūkām silē. Un cik tad krievs par visu dārzu dod? Āboli spīd kā bruņas — labi ja pus-simta sola. Grib taču no tā dārza pārtikt visu rudeni pats, ij vēl zirgu izmitināt... Nē. Tie tomēr ir un paliek tikai kārumi. Maize nekad no cenas neizies, jo par daudz tās nekad nepieaugš un neviens bez tās nevar iztikt.

Jā, bet taisni kārumi esot tie, par kuriem visvairāk tiekot maksāts. Lai tikai apdomājot, cik dārgi tagad esot vēži.

— Tos jau nu gan tu pati varētu izmēģināt audzināt turpat mūsu upē, — melderis teica un nobraucija savas kuplās ūsas. — Sēklu es nopirkšu.

Konjaks arī viņam bija atraisījis mēli.

Kundze neatbildēja. Viņi gāja aizvien tālāk pa grāvjiem un ežmaļiem, gāja un apstājās, pastāvēja un gāja atkal.

— Nav man dēla, — vecais bēdājās. — Žēl, ka ielaidu tajās skolās tik tālu. Nu viņš to meitēnu arī ir aizvilcis sev līdzī uz Rīgu. Vai tad nebūtu pieticis ar Marijas skolu tepat Jēkabpilī kā abām vecākām māsām? Nu jau viņš man nebūs vairs nekāds mājas valdītājs. Vai tad viņš zina, ko mēs darām, izgājuši tur laukā? Viņš jau bēg no darba kā žids no krusta. Kā tad arī ne? No astotā gada jau kā sāka pa skolām. Nevarēja tak pa atpūtas laiku strādīnāt, kamēr bij vēl bērns. Un tagad nemīl vairs tāds darba. Kad tik nu pēc visām tām skolām un lielajām naudas gāšanām nāktu kaut kas atpakaļ.

— Jā, — melderiene nopietni teica, — šajos laikos nav vairs kā priekš gadu divdesmit. Cik mums toreiz bija studētu latviešu? Ļoti mazs procents. Ārstus, agromomus, advokātus un bankas direktorus toreiz varēja pie pirkstiem saskaitīt. Bet ko tad tagad? Paskaties tikai — pilni kalendāri, pilni laikraksti ar sludinājumiem. Sanāciet! Sanāciet! Ir tiešām brīnums, ko viņi visi ēd.

— Es esmu dumjš un no tādām augstām lietām nekā nesaprotu, — Zizums teica, — bet drošs paliek drošs.

Ja es naudu ielieku mašīnās, piemēram, kad es motoru...

Te viņu pārtrauca kundze:

— Motors, jā, motors — tavs motors ir muļķis dzelža gabals. Tu vari cilvēka prātu salīdzināt ar mašīnu? Jo vairāk tu nodarbini tādu mašīnu, jo ātrāk tā sadilst. Tu no tās vari izmantot tikai zināmu procentu. Un, kad mašīna nolietojusies, tad arī kapitāls procentos ir izgājis. Bet mācīts cilvēks ir tāds kapitāls, kurš pieaug aizvien lielāks, jo vairāk tas tiek lietots. Nu?

Ko tur nu varēja atbildēt? Melderis pazina savu sievu un zināja, ka viņas aprēķini aizvien bija pareizi. Tur neko nevarēja ne pielikt, ne arī atņemt.

Nu jā, bet, kad tāds staigājošs kapitāls aizejot pasaulē un tos procentus izlietojot sveši ļaudis, — kāds labums tad tur tēvam?

Viņi bija piegājuši pie gara linsēklu zārda. Zizums nevarēja nobrināties vien, kur sievastēvam šogad tik labi lini bijuši un kā viņš paspējis ar tiem tik ātri galā tikt.

Jā, viņš pamanījies agrāk iesēt, jo zinājis, ka vēlāk pavasars būšot sauss. Bez tam viņam lini trāpījušies zemā vietā. Nu, vajagot arī. Sēklas jāraugot jau uz jaunnedēju izkult. Mucu desmit varbūt būšot. Tā jau pirmā nauda zemnieka cilvēkam. Visu tūlīņ dēls ar meitu aizvedīšot.

— Vai zini, vīrs, — Zizuma kundze, dzeltenās linsēklu galviņas pirkstos spaidīdama, iesaucās, — vai mēs nevarētu ierīkot tādu mazu eļļas spiestuvi? Apdomā, cik lielā mērā tagad eļļas rauši vien tiek patērēti. Tā ir nepiedodama nolaidība, ka mēs visas savas priekšrocības atdodam par lēcu virumu. Mūsu peļņas procents būtu droši vien par to tiesu lielāks, cik tagad tiek maksāts par sēklu un raušu vešanu uz pilsētu un atpakaļ.

Jā, viņi jau varētu gan ierīkot tādu mazu eļļas spiestuvi; bet priekš tā ir vajadzīgs kapitāls. Un ar dzīvu kapitālu tur nepietiek; tur vajadzīga nauda un atkal nauda.

Mazais Ernests klausījās lielo valodās, kā visu saprazdams un zinādams. Viņš bij par smagu, lai skrietu pakal sarkanajiem tauriņiem, kuru tagad bij tik daudz. Viņa galvā bija ieperinājusies viena doma, un ar to viņš, iedams līdzās šiem lielajiem cilvēkiem, noņēmas. Kā būtu, ja viņš, nevienam nezinot, nopirktu no žīda vēžu sēklas? Nauda viņam bija.

Jaunieši pēc pusdienas bij izgājuši dārzā, kamēr saimniece kambarī nosnaudās, ko viņa pēc laba malka aizvien mēdza darīt. Jānis, atrazdamies vēl konjaka varā, vedināja Ludi uz krogu. Viņš izņēma no kabatas pavecu naudas maku un smiedamies pavīcināja dažus naudas papirus. Tur varēja būt rubļu piecpadsmit vai vairāk. Ludis kā īsts students nesmādēja nekādu dzeramo, bet viņam bij drusku neveikli. Nē, vēl jau viņš Jāni maz pazina. Un Jānis taču bija vienkāršs strādnieks. Varēja kompromitēt visu korporāciju, piedzerdamies kopā ar tādu cilvēku. Arī Olga viņus lūdza palikt mājā. Viņai būšot vienai pašai garlaicīgi. Te taču esot tik daudz laba, ka vairāk nekā nevarot vēlēties. Lai tikai paskatoties gaisā, lai paskatoties visapkārt, cik skaisti saule margojot pa ābelēm. Viņa saķēra brāļa roku un savu otru sniedza Jānam.

— Iesim! — viņa teica. — Nāciet man pakal, kur es jūs vedīšu!

Kad viņi bij no dārza laukā, tad meitene palaida brāli; bet Jānis turēja tik cieši viņas roku, ka viņa nevarēja no tā atsvabināties. Tikai kad Olga kļuva pavisam nopietna un sāka roku raut no visa spēka, viņš to palaida un lūdza piedošanas, ja būtu viņai sāpes nodarījis.

— Nedomājiet, ka es esmu kāda fabrikas meita, — viņa sapīkusi teica.

Jānis iesmējās.

— Jā. Fabrikas meitas, tās ir pavisam sevišķa cilvēku suga. Viņas, jaunkundz, ceļas pulksten piecos no rīta un vakaros, no darba pārnākušas, vāra pašas sev pusdienu, jo īsajā pusdienas laikā viņām nav vaļas to darīt. Tad viņām jāpietiek ar gabalu baltmaizes un ar aukstu kafiju, kuru viņas dzer no visas pudeles. Fabrikas meitu var pazīt uz ielas, kā istabā, jo katrai no viņām iet savas fabrikas smaka līdzī. Viņa ir, tā sakot, dzīva izkārtne savai fabrikai, kuru var lasīt nepratēji un pat akli. Puiķas šķauda, kad viņiem garām iet tabakas fabrikas strādniece, un klankšķina mēli, kad nāk kāda ar bonbonu stipro smaršu, bet liec likumu gumijas fabrikas meitai. Bez tam morāliskā ziņā fabrikas meita ļaužu acīs stāv daudz zemāk par kaut kuru vientuļa kunga istabas meitu. Kas tādu mērauklu ir pirmais pieņēmis, dievs to zina, bet liels mulķis tas ir bijis katrā ziņā.

Olga gāja žigliem soļiem pa priekšu, un viņas ausis dega, it kā tur melnajos matos būtu iespraustas divas sarkanās nelķes.

Tikuši upmalā, viņi apsēdās uz smilšainā krasta. Šis upes likums Jānam likās tik pazīstams, ka viņam kļuva pavisam silti ap sirdi. Nu jā, tā taču bija tā pati upe, kurā viņš kā zēns bij simtiem reižu peldējies. Šī upe taču tecēja gar Lapām, kur viņš ganos gāja. Viņa tecēja arī gar Zaldātu kalniem... Jā, arī tur viņa tecēja.

Jānis nokāpa pie ūdeņa, pasmēla sauju un izlēja, pasmēla un atkal izlēja.

— Vai nav tā, — viņš teica, acis pret studentu pacēlis, — ka katrai upei ir sava seja gluži kā cilvēkam? Ir neskaitāmas upes, un tomēr katrai ir sava seja. Vai jūs atradīsat vairs tādu likumu kā šis kādā citā upē? Bet šai pašā jūs brauksat ar laivu un uzreiz satrūksaties; ei, te taču es jau esmu kādreiz bijis! Tomēr nē! Tā ir tikai tā pati pazīstamā seja...

Students nebija to ievērojis. Pēc viņa domām, visas upes bija vienādas, kuras atradās vienādos ģeogrāfiskos apstākļos.

Jāna ūdens laistīšana bija pievilinājusi mazas zivtiņas. Nu no dzelmes izpeldēja arī daži sapali. Ludis, tos ieraudzījis, nenocietās. Viņš izvilka turpat no elkšņiem makšķeri, palūkoja krasta velēnas, atrada dažas sīkas sliekas un sāka strādāt.

— Ja atļauts vaicāt — ko jūs studējat? — Jānis teica.

— Ķīmiju, — Ludis atteica. — Redzi, pagāns, tomēr neņem!

Gar pašu kumosu patlaban pagāja prāvs sapals, plātidams savu balto muti, un nozuda zālēs.

— Jā, ķīmija, tā ir zinātne, kuru arī es būtu studējis, ja man būtu bijis iespējams. Bet sakat, tagad atomu teorijas vietā taču esot stājusies enerģētika... Vai tas visus līdzšinējos pētījumus neiznīcina? Es to nesaprotu. Ja reiz viens pamats brūk, tad taču visa ēka nepaliek gaisā.

Ludim bija brīnums. Pirmo reizi te viņš satikās ar fabrikas strādnieku tuvāk. Rīgā viņš tiem bija nevērīgi garām gājis vai arī raudzījies ar nožēlošanu uz šiem melnajiem cilvēkiem, kad tie vakaros no darba nāca. Arī Olga klausījās uzmanīgāk.

— Teorija nav pamats, — students teica, — jo neviena lieta pasaulē nav dibināta uz teoriju, bet gan

otrādi. Saule lec un noriet gluži tāpat tagad, kad mēs zinām, ka tā stāv uz vietas, kā tai laikā, kad cilvēkiem bija pavisam citi uzskati. Tāpat uz ķīmiskiem procesiem uzskatu maiņa nevar darīt nekāda iespaida. Un, kad vienā arodā sistemātiski nodarbojas, tad kāda jauna teorija nesagādā nekādas grūtības. Gluži otrādi: tā ierosina, paspīd kā spoža dzirkstele apslāpušajos zinātnes pelnos. Bet kā jūs varējāt ar ķīmiju vispār iepazīties?

— Es zinu ļoti maz, kaut gan jāsaka, ka es par ķīmiju esmu interesējies vairāk nekā par sabiedriskām zinātnēm. Varbūt es tādā kārtā esmu noziedzies pret savu šķiru. Bet man ir vajadzējis no mazām dienām pašam vien par sevi gādāt, tāpēc esmu ieradis dzīties vienīgi pēc tā, uz ko mani skubina mana paša iekšējā balss. Jums jāievēro tas, ka es esmu ļoti vienkāršs cilvēks. Pa šo laiku ir diezgan daudz kas drukāts latviešu valodā. Es nemāku tik ļoti ne krieviski, ne vāciski, ka varētu lasīt ziniskus rakstus svešās valodās. Bet to, kas ir iznācis latviski, es gandrīz visu esmu lasījis, izņemot beletristiku, un centies saprast. Dumjāks no tā nepaliek.

Zivis neķērās tai vietā, un Ludis pagāja dažus soļus lejāk.

— Es nemaz tik ļauni nedomāju, — Olga piepēži iesaucās, un acis viņai bija asaru pilnas.

— Ko tad?

— Par tām fabrikas meitām. Es tikai esmu to no citiem dzirdējusi.

— Pirms kam tic, vajag būt pārliecinātam, — Jānis vienaldzīgi atteica un sarūgtināja meiteni vēl vairāk.

XI

Saimniece nebij vilusies. Jānis nebūt negulēja visu dienu. To drusku ēdiena, ko viņš saņēma no lielā galda, viņš bagātīgi atstrādāja. Viņš nostrādāja dažu labu dienu no rīta līdz vakaram tā, ka pārnākušam vajadzēja staipīt rokas un meklēt drīzāk kur nosēsties.

Sāka jau tarkšēt pļaujmašīna pa mirdzošu auzu un pa dzeltenu miežu laukiem. Bija ko ņemties, lai labību saliktu gubās. Bet laiks bija sauss un saulains, cilvēku dzīves prieks liels, un darbi šķīrās. Laukā bij tik patīkami, ka nevienam negribējās mājā palikt.

Olga gāja tīri meitas vietā. Pie zilās kleitas tik skaisti

piestāvēja balts lakatiņš, ka visiem vajadzēja raudzīties ar patikšanu šai bērņā, kurš atradās patlaban jau pie sliekšņa, lai ieietu pieauguša cilvēka kārtā. Viņa turējās no Jāņa labi atstatu un jau kopš svētdienas ar viņu nebija ne vārda runājusi. Viņa bija apņēmusies nemūžam vairs ar šo cilvēku neieļauties.

Arī Ieva bija citāda kļuvusi, kopš Jānis te bija. Kur citkārt no viņas valodām un smiekliem kaimiņi dzirdēja, kurā pusē Radu ļaudis strādā, tur tagad viņa staigāja klusām, kā vienīgi par darbu domādama. Viņa saņēma kopā trīs četrus un vēl vairāk kūlišus un pārklāja sevi līdz pusei ar dzeltenu nastu. Likās, ka zeme ieliecās tai vietā, kur viņa gāja. Viņa bija zaļoksna un smaga kā ābele. Lakatiņš pa paradumam stāvēja ap kaklu, nomucis no galvas. Viņas gaišie mati saulē zalgoja kā zelts.

Jānis jutās te šai pasaulē kā ārpus sevis. Viņš varēja pats sevi redzēt un novērot. Nodzīvotais mūža gabals bija satinies mākonī un aizlidojis. Nu viņš bija vēl zēns, jauns un viegls. Nolicis klēpi, viņš laidās skriešus atpakaļ un priecājās pats par sevi. Patiesi, arī fiziski viņš bij vēl jauns.

Saimnieks dūra zemē žeperus un pa reizei pakļiedza čakļajiem strādniekiem kādu joku.

Klāvs sēdēja savā neērtajā krēslā un brauca bez apstājas garā riņķī, rupjā balsī zirgus skubinādams. Arī viņš bija priecīgs, jo darbs tam kaula nelauza.

Tikai vecie Baloži gāja kā uzvilktas mašīnas. Ne daba, ne pašu spēks vairs viņus nevarēja pacelt pāri vienkāršai, varbūt pat paviršai pienākuma izpildīšanai. Viņi bija jau pārāk veci. Viņi bij kā izsmelti trauki, kuros atlikušas vairs tikai mieles un rūgtas padibenes.

Bet, kad labības gabals nāca uz beigām, tad aizvien ieradās vecais Miks. Rokā viņam bija tieva vica kuplu galotni. Viņš staigāja gar atlikušo labības strēmeli un vēroja kā vanags, vai kur neizlīdīs kāda pele. Peles viņš sita, bāza kabatā un nesa uz mājām. Tur viņš tās izlaida caur vecu gaļas mašīnu un atdeva savām vistām.

Gar upmalas elkšņiem šad tad paspīdēja balta kārtiņa. Tur students pārgāja uz citu vietu, meklēdams savai makšķerei pateicīgāka likuma. Vēl viņam atlika tikai divpadsmit dienu, tad vajadzēja braukt prom un sākt kaut ko darīt. Šis pēdējās dienas tāpēc vēl vajadzēja izlietot pilnā mērā.

Laiks vēl bija silts. Likās, it kā zeme elpotu. Dienu viņa ievilka dvašu un naktī izpūta to, gan drusku sabojātu, bet remdenu un tīkamu. Jānis bija klētiņā sev ierīkojis lāviņu pie dibinējās sienas. Tepat aizdurvē bij Ievas gulta, un viņi pa vakariem varēja sarunāties, ja vēlējās. Aiz šķirbainās sienas gulēja Klāvs ar ganu zēnu. Šad un tad klēti apgaismoja svītraina uguns. Tur viņi abi ietaisīja vēl pēdējos dūmus, jau guļu vietās būdami. Viņi smējās un čukstoši sarunājās. Ievu tas kaitināja. Šie puikas droši vien tur sačukstējās par viņu un par Jāni. Nē, tur viņiem būs maz prieka. Ieva nebija vairs meitene, un Jānis jau bij vīrs, kurš prata valdīt savus prātus tāpat kā valodu. Tūlīt pirmajā dienā Ieva bija ieraudzījusi, ka viņa Jānim nav nekas vairāk kā tikai veca paziņa. Šis pilsētas cilvēks vairs neprata ieskatīties otra cilvēka sirdī. Viņš bija radis tikai uzmost acis vienam otram, steigā pa ielu skriedams. Nu viņa pati brīnējās, kāpēc gan pirmajā dienā, kad Jānis atnāca, viņas sirds tik stipri bija daudzjusies. Viņa tamlīdzīgu jūtu nebija vēl savā mūžā nekad pārdzīvojusi kā toreiz. Bet tūlī viņa arī redzēja, ka sirds ir viņojusi velti. Jāņa acīs viņa bij par niecīgu. Viņš raudzījās tai pāri. O, viņa redzēja, cik cieši viņš toreiz turēja Olgas roku. Pietika viena mirkļa, lai visu aptvertu. Nu viņa raudzīja no Jāņa izvairīties. Viņai bija kauns par katru savu soli, ko bija spērusi pusneapzinīgi tai lietainajā rītā, kad Jānis atnāca. Ak, ko gan viņš varēja domāt, kad viņa piedāvāja tam savu gultu? Tas taču bija gandrīz tikpat daudz kā atdot pašai sevi. Nē, turpmāk viņa sargāsies. Tādas lietas vairs nekad neatkārtosies. Lai viņš lasa ābojus ar to skuķi. Redzēs, ko tad darīs, kad šī aizbrauks. Tā diena nebija vairs tālu. Bet, to iedomājoties, viņa nobijās: vai tikai Jānis arī nebrauks prom? Viņš taču tikai ciemojās. Var būt, ka tikai Olgas dēļ viņš paliek te tik ilgi? Varbūt jau citādi sen būtu atpakaļ pilsētā? Un, iedomājoties, ka Jāņa vairs nebūtu, viņa gaiši nojauta, cik mīļš viņai šis cilvēks bija kļuvis pa šīm dienām, kaut arī viņa domas bija citur vērstas. Ja pirmajā dienā viņas sirds bij tikai stiprāk pukstējusi, nekā parasts, tad tagad tā sāpēja it kā sadragāta. Kas tas bij? Vai patiesi būtu nācis lielākais brīdis viņas mūžā? Pie pirmās satikšanās viņa bija

apmulsusi aiz prieka, redzot pēc gadiem to cilvēku, kuru pazina agrā bērnībā. Bet nu šis prieks bij garām, un tomēr viņa nebij ne acumirkli svabada. Lai gāja kur, acis vienmēr griezās uz to pusi, kur varēja būt Jānis. Bļodu likdama uz galda, viņa domāja: «Kāds gan Jānim šis ēdiens liksies?» Kājas audama, viņa sarka, iedomādamās, cik nejauka izskatās kāja tādā platā pastalā. Viņas bezrūpība bija zudusi. Agrāk viņa gāja visās gaitās dziedādama un sarunās viņas valoda sprēgāt sprēgāja. Nu vārdus vajadzēja meklēt, ja gribēja ko teikt vai atbildēt. Pat apvainojuma viņa nebij varējusi atsist. Kad svētdien saimniece viņu nepatiesi rāja, viņa bija tikai noliekusi galvu un sākusi raudāt, kur taču vajadzēja uzstāties un prasīt, kas tās par cilpām un ko viņa ar to domā, tā sacīdama. Ja viņa bažījās par savu Ludi, tad lai viņa ir droša — Ieva nesapīšies šā puisa cilpās, kurš māc tikai knakstīties un runāt ar viņu, it kā tā būtu bērns un no dzīves nekā nesaprastu. Bet, ja viņa domāja Jāni, tad vajadzēja teikt, ka aizbildņi nav vajadzīgi. Balodiene gan pati uzmanīs, ka viņas dēlam nekas netiek nodarīts ne pie miesas, ne pie dvēseles. Jā, taisni tā vajadzēja teikt. Šī vecā sieva bij pret Ievu pārvērtusies tīrā žultī, kopš Jānis bij viņas gultā gulējis un viņa bija Jāņa slāpās drēbes aiznesusi uz istabu, lai izžūst. Bet, kad Jānis kopā ar Olgu un studentu gāja pastaigāties, viņa stāvēja klētiņas durvīs un sita vecim pie sāniem. Tas bij, ko izglītoti ļaudis sauc par partiju... Ieva jūta, ka viņas dzīve šeit ir apdraudēta. Viņa ir piepēži ierauta straumē. Rāmais atvars, pa kuru laiva slīdējusi, beidzies. Nelīdz vairs spēka jaunās rokās, ja apmulsumā nevari satvert irklus. Tad gaidi tikai, sirds, cik lielas ciešanas tev mīlestība nesīs!

XIII

Balodiene vairs ar Ievu nemaz nerunāja. Arī vecais Balodis likās noskaities. Viņi bija dēlam likuši priekšā, lai tas iet uz istabu gulēt. Saimnieki smeļoties, ka viņš gan tur ar Ievu kāzas sagulēšot; bet viņš bij atteicis, ka zinās pats par savām kāzām.

Tā īpašība pieder visām dēlu mātēm: viņas iedomājas, ka meitas ir pavedējas un viņu dēli, tā sakot, iekrīt kā vilku bedrē, pašiem nezinot un negribot. Un tā ir otra dēlu mātes īpašība, ka dēla izraudzītā līgava viņai nekad

nav pietiekoši laba un skaista. Viņai ir brīnums, kā dēls, kurš taču ir tas labākais un gudrākais cilvēks pasaulē, var precēt tādu čigānieti.

Lai Ievai liktu drusku trūkties, Balodiene saimniecei bij stāstījusi šo to par viņu. Šī bezkaunīgā meita, kura to tik zināja kā pušiem pakaļ dzīties, jau no pavasara Ludim nav nekāda miera devusi. Šis lāga zēns, nevarēdams nekur glābties, viņai šad un tad varbūt arī piedūris pirkstus. Bet nu jau šī redzot, ka nav vairs labi. Kur tikai viņš, tur šī pakaļ. Bet kad nu ar to vien būtu pieticis. Nē. Nu viņa luncinās arī ap Jāni. Nu, ap viņas dēlu lai tā vis nespokojas. Mazu viņa to ir apkopusi, apkops pati arī tagad. Un saimniecei nekādā ziņā nevajadzētu tādu meitu glaudīt. Par to, ka viņa darbos tikusi, tai nevar vis atļaut laupīt saimnieku kārtas godu. Un vai tad nezināms: ja grib ietikt, tad jau pie darba vai no ādas laukā lien. Bet saimniecei vajaga zināt, ka tāda strādība un iztapība ir ļauna zīmes, sevišķi pie jauniem cilvēkiem.

— Es jau esmu labi padzīvojusi sieva, — viņa teica, — bet vai viens cilvēks var teikt, ka es kādā vietā esmu bijusi ar savu pakalpību uzbāzīga? Nekad ne!

Ar to vien vēl nepietika. Arī dēlu pašu Balodiene gribēja pārmācīt. Reiz vienatnē starp viņiem bij šāda saruna:

— Ieva ir tāda bēdīga. Kamēr tevis te nebij, viņa bij pavisam citādāka. Agrāk viņa vai pa gaisiem skrēja, — māte teica.

— Es viņai nekā ļauna neesmu darījis, — dēls atbildēja.

— Viņai skaudība, ka tu svētdien staigāji ar saimnieku Olgu. Es redzēju, kādas viņa acis taisīja. To es tev, puis, saku — ar to meitu tu neielaidies! Tu viņai neesi pirmais.

— Vai saimnieku Olgai?

— Negudrais! Par Ievu mēs tagad runājam.

— Un es tev varu teikt, ka mēs ar Ievu taisni deram kopā: arī man viņa nebūtu pirmā.

Te nu vecā Balodiene, neraugoties uz savu stingro dabu, sāka priekšauta stūrī slaucīties. Viņa raudāja. Bet tad aptvēra, cik liela loma viņai šai lietā piekrita, un saslējās. Viņa sita dūri uz dūres un kļiedza:

— Tas nenotiks! Tas nenotiks! Tu man ātrāk aizskriesi kā korķis uz savu Rīgu atpakaļ nekā precēsi šo

Nebukadnecara meitu! Tad tu paskaties — vai viņai skapī ir viens lietīgs drēbes gabals? Visu algu — ak kungs, tagad meitas ņem tik lielas algas! — viņa izpērk šallēs un šnallēs. Pašu austus kreklus vairs nevar valkāt. Un tie paši pirktie bez piedurknēm, bez apkaklītes. Un iegādājusies to velna jaku, kur viduci sažņaudz. Ko domājies, kas šī par preileni būs! Nu jā, ņem viņu, ņem, — bet tā kā tikai ar pusgraudniekiem tev nav jādzīvo! Tad tu piemini manus vārdus!

Balodienes balss piepēži pārmainījās. Viņa pieliecās dēlam tuvāk un čukstēja:

— Ar to pašu Ludi viņi ir uz vienu roku. To es tev saku kā māte. Es tev ļauna nevēlu ne tik, cik melns aiz naga.

Jānis smaidīja. Viņš nedomāja par Ievu, bet gan par šo veco sievieti, kura ar viņu runāja. Cik sveša tā bij viņam kļuvusi. Pat balss likās tāla un nepazīstama. Un kā tad arī ne? Jau mazu zēnu viņa to bij izdevusi svešu ļaužu kalpībā, lai bērns nebūtu pašiem jāmitina pa vasaru un lai nopelnītu uzturu arī ziemai. Viņa prata izvilkt pat pēdējo kapeiku, ko viņš kādreiz bija nopelnījis, kurvjuš pīdams, ārpus algas, kuras viņš ne redzēt nedabūja. Nācis liela puīša kārtā, viņš bij aizgājis uz Rīgu, no kurienes ieradās ciemos tikai uz dažām dienām un pa vairākiem gadiem reizi. Ikkura katra dzīvokļa saimniece tur Rīgā viņam bija tikpat tuva kā šī te, kura nesaprotamā kārtā bija viņa māte. Un tomēr — viņai bij tiesības rāties, it kā viņš būtu vēl mazs zēns, kurš par paša pelnītu naudu gribētu pirkt sev kādu lietu, kura mātei nepatīk. Vai tas nebij smieklīgi? Par spīti viņš pret Ievu izturēsies drusku citādi nekā līdz šim. Patiesībā šī skaistā, gaisā meita viņam patika. Tikai viņš šaubījās par to, vai viņa pēcpusdienas mīla varētu vairs būt tik stipra, lai spētu mēroties ar tik strauju un dziļu dabu.

XIV

Mikam bija notikusi nelaime. Taisni sestdienas rītā viņš izdzirda, ka gailis dārza malā briesmīgi brēc. Viņš skrēja turp un ieraudzīja, ka vanags saķēris vienu no viņa labākajām vistām. Bet vista bija smaga, un vanags nevarēja pacelties gaisā ar tik lielu nastu. Kad Miks piesteidzās, vanags, pametis laupījumu, aizlaidās. Vista

gulēja augšpēdu, spārnus izplētusi, kājas gaisā saslējusi. Krūteža viņai bija saplosīta asiņaina. Miks noliecās un redzēja, ka putnam māga pušu. Viņš drusku paspieda. Izbira daži miežu graudi un zvirgzdi. Bet vista bij vēl dzīva. Viņa gulēja un pa reizei vārgi ķerca. Pie tam viņas dzeltenās acis zvēroja no pārciestām bailēm. Miks gribēja iet uz istabu pasaukt Lizi, lai tā palīdzētu slimnieci mājās dabūt. Bet iedomājās, ka atstātai viņai vanags var pa otram lāgam uzbrukt. Nē, tas nebūtu gudri darīts. Viņš raudzīja vistu piecelt kājās. Un kas par prieku: vista, juzdama, ka nav vairs vanaga varā, atdzīvojās pavisam. Nu Miks varēja tai apmest aukliņu ap kaklu un aizvest sētā.

Saimniece, saplosīto putnu apskatījusi, domāja, ka atliekoties tikai nokaut. Bet Miks nebij ar to mierā. Viņš negribēja sašaurināt savas tiesības.

Te nu ir jāzina, ka Miks bija pirmdzimtais, bet tikai slimības dēļ atkāpās no savām priekšrocībām un māju atstāja jaunākajam brāļam. Tomēr viņš sev Rados norakstīja visam mūžam kaktu, prāvu deputātu un varēja turēt divdesmit vistu. Ar deputātu viņi izlīga tādā kārtā, ka Miks dabūja gatavu ēdienu visu cauru gadu. Tā bija labāk abām pusēm. Pēc noraksta Miks varēja turēt arī govī, bet tas negāja. Tāds lops viņam bija daudz par smagu. Viņam būtu vajadzējis maksāt kādam, kas to apkopj un izslauc. To viņš negribēja, un priekš tam viņam arī nebij naudas. Tāpat viņi vienojās citādi: saimnieks tagad govs vietā Mikam turēja divdesmit vistu. Siena, salmu un pelavu vietā, ko nācās dot kā uzturu govij, tika atmēroti daži pūri pakaļas miežu, un lieta bij darīta. Protams, ka Mikam vajadzēja savu ganāmu pulku cieši uzraudzīt, lai tas dārzā neiet ogās, pievārtē labību nenoplikšina un rudenī neēd pie barokļu silēm, kad cūkklēviņa durvis vajā. Par godu jāliecina, ka Miks visu to ievēroja, un saimniece nekad vēl nebij sūdzējusies, kā vistas būtu viņai nodarījušas kādu postu. Sākumā viņi bija domājuši, ka Mikam šī lieta apniks, bet iznāca gluži otrādi. Taisni šajās divdesmit vistās šis cilvēks atrada savu dzīves uzdevumu. Te taču nebij nekāda smaguma šai darbā. Viegli pamest sauju graudu, viegli pievākt ražotos produktus. Pašas viņas lēca laktā uz istabas augšas, pašas rītos agri nolidoja zemē. Tikai vajadzēja pārklus uzmanīt. Viņas tā bij pieradušas pie sava maizes tēva, ka skrēja spārnos

turp, kur izdzirda viņa balsi. Kaimiņi viņu bija iesaukuši par Vistu Miķeli, un šī palama bij pazīstama pat ārpagastos; bet tas nebūt nemazināja viņa mīlestību uz šiem putniem.

Jā, Miks negribēja sašaurināt savas tiesības, jo tad viņam paliktu tikai deviņpadsmit vistu. Bez tam šī nelaimīgā bija zemkājainās sugas. To viņš bija iemantojis no muižas kalēja mātes par trīsdesmit piecām olām. Nē, lai tas maksā ko maksādams, viņš to vedīs pie lopu ārsta. Vai tad nebij dzirdēts, ka vistai māgu var pāršķelt, izmazgāt un atkal sašūt? Tas tikai nieks! Līdz miestīnam bij verstis trīs. Stundas laikā viņš būs galā.

Viņš bāza kabatās olas, iesēja auklas galu svārku pogcaurumā un gāja. Vista saitē dūšīgi soļoja viņam pakal, jo redzēja, ka pretošanās nelīdz, ka neapzināms spēks rauj viņu uz priekšu. Šad tad Miks atskatījās, lai novērotu slimnieces garastāvokli. Vēl viņa bija diezgan mundra.

Bet pusceļā vista piepeši notupās un nebij dabūjama vairs ne no vietas.

Miks apsēdās uz grāvmalas. Viņš gribēja nogaidīt, vai putns neatpūtīsies un nesāks atkal staigāt. Velti! Vista pat nolikās uz sāniem.

Cits nekas neatlika — vajadzēja raudzīt nest. Protams, to varēja, ja tikai būtu iespējams putnu dabūt kabatā vai azotē. Miks nogulās, pievilka vistu sev pie krūtīm, apņēma ar svārkciem, aizpogāja un cēlās. Viņš gāja ātri, lai nokļūtu pie ārsta, pirms vēl nebija par vēlu.

Bet, kad ārsta priekšistabā Miks pataisīja svārkus valā, tad pa spraugu izkārās ļekana galva kā izstaiņāta poga. Putns bija beigts.

It kā koku zari mežā sasniedzas, it kā upju ūdeņi bez apstājas tek un apskalo visu zemeslodi, tā katram cilvēka solim ir sava nozīme un katrs, pat tas vismazākais notikums ir saistīts ar visumu. Tā arī šis tragikomiskais gadījums bij par pamatu lielām pārmaiņām vairāku cilvēku dzīvē. Bet to mēs redzēsim tikai vēlāk.

XV

Jānis bij jau nodzīvojis Rados visu nedēļu. Sestdienas naktī viņi bija pirmo reizi vairāk runājuši, nekā parasts, gulēdami savā klētiņā. Jānis bija stāstījis par Rīgu,

kādi tur nami, kādas ielas un tilti. Ieva nevarēja iedomāties, kā tramvaji varēja iet bez zirgiem un bez lokomotīves. Elektriņas spēka viņa nevarēja saprast. Rīgā viņa nebij bijusi un nevarēja sev priekšā stādīties, kā var izskatīties tik milzīgi augstas mājas un uz ielām tik daudz cilvēku gan kājām, gan braukšus. Ai, viņa tur nozustu kā mežā!

Viena viņa, protams, nekur netiktu. Bet, ja viņa kādreiz aizbrauktu pie Jāņa ciemā, tad viņš izrādītu visas malas. Viņi aizietu uz kādu koncertu, uz teātri. Tikai tad jābrauc ziemā, jo pa vasaru teātri ir slēgti.

Nu kā tad, taisni ziemā jau viņa vienīgi varētu. Kas tad darba cilvēku vasarā laidīs.

Jānis cerēs, ka Ieva nobrauks pie viņa ciemā jau šo pašu rudeni. Vai ne?

Ievai tur nekas nebij pretim. Viņai bij vēl iekšā vairāk nekā puse algas. Viņa varēja aizmaksāt vietnieciņai, ja tas būtu vajadzīgs, varēja viegli izbraukāt ceļu un vēl šo to iepirkties.

Aiz sienas bija dzirdams, ka Klāvs ar ganu zēnu sačukstas un smejas; bet kas viņiem bēda par šiem puikām? Lai viņi perina savas neķītrās domas.

Beidzot viņi runāja par to, kur Jānis pagājušu sestdienas vakaru ap šo laiku bijis. Un viņš atzinās, ka bijis brangi ieskurbis un ka viņi abi ar ceļabiedri gājuši kādās mājās dzert, kad šņabis sācis rīkli sausēt. Viņi gājuši pa kāpostu dārzu; taisni kāpostiem pa galvas virsu viņi staigājuši. Un tad iznācis saimnieks un teicies šaut... Bet ko tad nu rīt darīšot?

Nu, Ievas darīšana jau zināma. Apkopt lopus, gādāt par brokastu, par pusdienu. Jānis ies atkal pastaigāties pa dārzu, pa upmalu...

Bet ja nu Jānis šoreiz pastaigāties neiet? Ja nu viņš ir nodomājis iet uz baznīcu? Vai Ieva tādā gadījumā arī negribētu līdzī nākt?

Jā, patiesi gan. Viņa taču nav baznīcā bijusi kopš vasaras svētkiem.

— Melo vesela! — ganu zēns aiz sienas bija iesaucies un apgriezies uz otriem sāniem.

Nu bij atkal pienākusi svētdiena, rāma un vēsa, pilna rudens nojautu un bagātības. Svētdienas ir mūžam skaidras. Ja saule spīd, tad liekas, ka nevienam darbdienas rītu viņa tā nav spīdējusi. Ja laiks piemācies, tad gaiss ir

mīksts un pieglaudīgs, it kā svēta elpa tam jauktos klāt. Bet, ja lietus līst, arī tad ir jauki paslēpties zem lietus-sarga un iet uz ciemu vai uz baznīcu.

Kad nu Ieva bija saģērbusies savās baznīcas drēbēs, Jānis nevarēja no viņas ne acu novērst. Cik skaisti pietāvēja viņas gaišajai sejai sarkani brūnais pašautais apģērbs, garnēts ar baltu zīdu! Un uz pleciem viegli gulēja balta šalle, kurā viņa varēja paslēpt savas sastrādātās rokas. Citas krāsas pie viņas nebij kā tikai balts, zelts un sarkani brūns.

Jānis ģērbās. Viņš bija savādi uztraukts. Pats nezināja, kāpēc. Cilāja drēbes un zeķes, kā kaut kā meklēdams. Pie joda! Kur tad viņa kamašas? Brīnumsl! Taču vakar vakarā vēl ar kāju bija pastūmis tālāk palāvītē. Viņš gāja uz istabu. Varbūt māte bija gribējusi tās notīrīt...

Istabā mātes nemaz nebij.

Jānis saskaitās. Te taču notika kāds muļķīgs joks. Vīsi raustīja tikai plecus, kam prasīja. Arī Ieva uztraucās. Vajadzēja iet pie galda basām kājām.

— Vai nekož mušas rīdziniekam? — Klāvs zobojās.

— Pielūko, ka es tev neielaižu kādu Rīgas mušu pašā degunā! — Jānis iesaucās un cirta ar dūri uz galda tā, ka visi trauki skanēdami gaisā palēcās.

Klāvs sastinga. Viņš kļuva balts un pēc tam sarkans kā biete. Kumoss viņam aizspiedās mutē, un tikai pēc laba brīža viņš sāka lēnām griezt savus platos žokļus.

Visu laiku pie galda neviens neteica ne vārda. Arī Klāvam nebija nekā ko atbildēt.

Ieva par Jāņa uzstāšanos bij tik priecīga, ka pavisam aizmirsās un satvēra viņa elkoni, kad viņš patlaban cēlās no galda. Tas ilga tikai acumirkli, bet ar to pilnīgi pietika, lai viņš nojaustu, cik ļoti Ieva vēlas viņam pieglausties.

— Kur māte? — Jānis prasīja tēvam, kurš patlaban nāca pa olnīcu.

— Viņa aizgāja uz ganiem palīdzēt Andram kādu laiku paganīt pa auzu lauku. Viens jau pa gubiņu starpām nekā nevar darīt.

— Vai viņai nebij manas kamašas kājā? To tu viņai pasaki — ja viņa vēl kādreiz liks pie manām drēbēm pirkstus, es aizmirsīšu, ka viņa ir mana māte!

Šī saruna notika sētsvidū un tik skaļi, ka visa māja to dzirdēja. Vecais pamīņājās un tad atbildēja:

— Viņa jau dēļ tās meitas. Viņa jau negrib, ka tu ar to meitu reizē ej uz baznīcu. Mātei, dēls, vajaga klausīt. Tu esi stūrgalvis.

— Kā tad viņa zina, kur es iešu?

Tai bridī Olga, istabas durvīs stāvēdama, iesaucās:

— Te viņas ir, Baloža kungs!

Jānis bija pārsteigts. Vai tad tiešām šis skuķis būtu gribējis viņu atturēt? Viņam tas likās aizgrābjoši. Dusmas acumirkli norima. Viņš paņēma kamašas, pateicās un sacīja:

— Iesim, jaunkundz, uz baznīcu.

— Nē. Ejiet vien, — ģimnāziste ātri atteica. — Ejiet vien. Es nevaru. Onkulis nav pārnācis. Man ir jāpieskata viņa vistas... Vai jūs domājat, ka jūsu paša māte kamašas tur augšā uznesusi? Jā, tas var gan būt. Es iedomājos, kad jūs sākāt meklēt, ka šorīt agri viens pa augšu staigāja. Varbūt kāds būs gribējis pajokot, es domāju un kāpu augšā. Un patiesi, pie skursteņa bij noliktas.

Meitene ieskrēja istabā.

— Muļķojas visu ļaužu priekšā... — vecais Balodis klētī sirdijās, kad Jānis āva kājas. — Jo cilvēks nāk vecāks, jo dumjāks viņš tiek... Vai tu, dēls, man nevari iedot kādi pieci mārkī? Mūs jau viņa abus tur par neriem.

Jānis attaisīja naudas maku. Viņš izņēma divas sudraba ripiņas un iedeva tās tēvam. Tad viņš, naudu pārskaitījis, teica:

— Un to tu viņai vēl pasaki, ka savu naudas maku es turpmāk ieslēgšu Ievas skapī.

Ieva jau bij izgājusi. Tam vajadzēja pasteigties, kas gribēja vēl viņu panākt.

XVI

No smilgu skarām saule jau bij rasu nodzērusi, bet sīkāajā zālē tā vēl mirdzēja kā sudrabs. Lai pataupītu savas brūnās kurpes, Ieva nesa tās līdz lielceļam rokā. Visā apkārtnē neredzēja vairāk neviena gājēja. Vēl bija diezgan agrs. Braucējiem bij laika diezgan, un kājnieku no tik liela attāluma nekad nebij daudz. Līdz baznīcai bij verstu desmit.

Jānis Ievu drīz vien bija panācis. Viņi gāja un runājās. Viņu sarunas bij vēsas kā šis rudenā rīts. Tomēr

Jānis bija saņēmis Ievas roku savējā, un tas piedeva vēsajiem vārdiem sevišķu maigumu.

— Vai tu atceries, — Ieva teica, — senāk, kad dzīvojam Lapās, man vajadzēja auklēt Pēterienes puiku. Redzi, tas viņš ir.

Viņa rādīja ar roku uz pakalni, kur piesaulē ganījās lopi. Tur stāvēja prāvs zēns un pūta stabuli. Šīs skaņas nebija nekādas skaistās, bet tomēr tur bija dzirdama kāda meldija, ko izvilināja svētdienas rīta skaistums no jaunas sirds.

— Cik ātri aiziet dienas un nedēļas, — Ieva turpināja. — Kaut gan dažreiz liekas, ka stundas velkas tik lēnām, tik lēnām, tomēr beigās, kad atskaties, viss ir aizskrējis kā ar putna spārniem. Es toreiz Lapās vēlējos, kaut būtu jau liela. Man tik grūti likās sēdēt istabā pie muļķa bērna, kad visi gāja pa āru un strādāja. Vēlāk, kad jau sāku skolā iet, es ilgojos pēc tās dienas, kad mani iesvētīs un es būšu pavisam liela meita. Nu tas viss sen jau garām. Patlaban ir tā, ka dažbrīd jau domas sāk griezties atpakaļ. Kaut nu laiks kādu brīdi stāvējis uz vietas. Bet nē — tas iet un pilnīgi pieaugušu cilvēku sāk pamazām ārdīt. Te tam jau izdrūp kāds zobs, mati sāk palikt plānāki, parādās maza grumbiņa pie deguna. Vai zini, man jau ir pilni divdesmit pieci gadi.

— Bet, kad tu būsi vēl nostaigājusi tos septiņus gadus, kurus es tev esmu priekšā, tad tu ieraudzīsi, cik nākotne ir uzbāzīga laika ziņā un cik atturīga, ja tai tev vajadzētu ko dāvāt. Redzi, es esmu klīdis diezgan pa pasauli un pie katras laimes akas apstājies. Bet mans loms ir bijis aizvien niecīgs. Tā teic, ka cilvēks līdz trīsdesmitam gadam jau sasniedzot visu, ko viņš dzīvē var sasniegt. Tālākos gados viņš tikai papildinot sāko. Ja tas tiesa, tad man vēl nekā nav, ko es varētu papildināt. Es varu strādāt visus darbus, bet pamatīgi neprotu neviena amata. Es esmu strādājis naglu fabrikā, gumijas fabrikā, kokzāģtavā. Esmu nodarbojies kā ekspeditors ziepju vārītavā. Vienu vasaru mācījos pie Vāgnera par dārznieku. Divas vasaras strādāju pie krāsotājiem. Pa ziemu drāzu stīpas Vidzemes mežos. Jā, saki — uz kura no šiem pamatiem es varētu savu dzīves ēku celt?

Viņš smējās un saspieda cieši Ievas roku, teikdams:

— Skatāties uz tām puķēm laukā... Vai tas nav jauks mierinājums priekš tādiem ļaudīm kā mēs?

Saule cēlās augstāk, kļuva silts, un gaisma likās tikpat stipra kā vasaras vidū, jo uz zemes bija tik daudz gaišu labības kopu, kuras visas meta saules starus gaisā atpakaļ. Tikuši uz lielceļa, abi gājēji brīdi apsēdās uz saulē sasilušās grāvmalas, kura bija tīra kā tikko austa sega. Te Ieva apāva kājas, un tad viņi gāja tālāk katrs pa savu ceļa malu. Drīz vien jau nāca redzams slaidais baznīcas tornis.

— Vai tas students visu vasaru tā ar makšķeri vien nostaigāja? — Jānis vaicāja.

— Ik dienas ne. Viņam ir arī grāmatas līdzi. Bet viņš nav labs.

— Kādā ziņā?

— Es to nevaru tā pateikt. Viņš visām lietām it kā garām skatās. Viņš runā ar cilvēku, bet var just, ka domā ko citu. Kad tu saki vārdu, tad liekas, ka šis vārds esi tu pats. Šai vārdā ir tava seja, tavas rokas, visa tava būtība. Bet viņš ir tik savāds...

— Tas citādi nemaz nevar būt! — Jānis iesaucās. — Mēs esam vienkārši ļaudis, un visa mūsu dzīve ir tik vienkārša, ka tai vajaga saskanēt ar mūsu valodu. Bet augsti izglītotam cilvēkam vajag piemēroties pasaulei. Kā augstām dāmām savi skaistie mati jāglabā zem ikreizējas modes parūkām, tā izglītotam cilvēkam jāslēpj sava sirds zem pieklājības maskas. To sāk jau agri mācīties, un ar laiku tas pāriet asinīs. Tā ir viena no izglītota cilvēka galvenām pazīmēm.

Tas varot gan tā būt.

Bet vai tad tomēr Ludim neesot kāda īpašība, kuras dēļ viņš Ievai patiktu?

Nē, to viņa nevarēja pateikt.

Bet kā tad ar Olgu?

Olga? Jā, Olga bija pavisam citāda. Viņa Ievai šo to pastāstīja, kad viņas kādreiz kopā strādāja. Viņa zināja tik daudz, ka Ievai nebij nemaz iespējams visu to aptvert. Ko tad viņa skolā pa tām trim ziemām varēja iemācīties? Jā, kad viss tas vēl būtu ticis mācīts latviešu valodā, ko viņi tur krieviski buldurēja, tad viņai būtu kāda jēga par ģeogrāfiju, viņa mācētu rēķināt un varbūt arī pareizi rakstīt. Bet nu viņai šis skolas laiks stāvēja atmiņā kā kāds miglas blāķis, pilns neskaidru tēlu, kalnu, koku, akmeņu un dobjas rūkoņas. Vēlāk dzīvē viņai nav bijis vaļas grāmatu rokā paņemt. Viņa

pat nevarēja vairs lasīt tik tekoši, kā agrāk bij varējusi. Olga bij labs meitēns; tikai no leišu māsas viņa mācījās lieku smalkumu un kundzisku izturēšanos pret kalpotājiem.

Jānis neatrada, ka Olga būtu ko pieņēmusi no savas māsas. Un Ieva teica:

— Tev gan viņa labi patīk?

— Jā, man viņa patīk, — Jānis atteica un paskatījās uz Ievu.

Viņu acis sastapās, un labu brīdi viņi raudzījās viens otrā, it kā gribdami ieskatīties līdz sirds dziļumiem. Tad Jānis turpināja:

— Man viņa patīk nevis kā sieviete, bet kā bērns. Tā mēs mīlam rožu pumpurus nākošā zieda dēļ.

Nu Ieva atzinās, ka pagājušā svētdienā viņa pavisam muļķīgā kārtā bijusi uz Olgu greizsirdīga un apņēmusies ar Jāni nekad vairs neuzsākt valodas, lai viņš nedomātu, ka viņš tai ļoti vajadzīgs.

— Es, pienu izkāsusi, stāvēju pagraba priekšā, — viņa teica, — un redzēju, kā jūs abi lasījāt āboļus. Sirds man lauzās vai no krūtīm laukā. Ko es esmu noziegusies, es domāju, un ko viņi dievam labu darījuši, ka viņi var tur savā vaļā dzīvot, bet man jāiet darbdienu gaitās un visos priekos jānoskatās vienīgi no tālienes? Vēlāk, kad jūs gājāt uz upmalu, es biju brīva; bet vai tad es drikstēju jums piebiedroties? Ludis nav lepns, nē, to neviens nevar sacīt, un, kad mēs esam divi vien, tad viņš runā ar mani; bet, ja ir kāds trešais tuvumā, tad es esmu kalpone un viņš ir kungs.

— Māte teic . . .

— Jā, tava māte teic, vai ne, ka es Ludi gribu ievilkt slazdos. To jau viņa ir saimniecei stāstījusi. It kā šis puisītis tagad tikai pirmo reizi redzētu sievieti. It kā es nespētu saprast starpību starp viņu un sevi, starp studentu un starp laidara bridēju. Cik muļķīgas tenkas!

Viņi sapratās un priecājās, ar cik maz vārdiem varēja izklīdināt diezgan smagas aizdomas. Vai priekš desmit gadiem viņi būtu varējuši tik mierīgi iet pa baznīcas ceļu un runāt tik rāmu valodu? Cik tur asaru būtu bijis, cik naktis viņi būtu pārlaiduši bez miega, nemitīgi apliecinādami viens otram savu mīlestību un uzticību. Nu viņu sirdis bija līdzīgas šiem gaišajiem augusta

laukiem, kuri atstaroja sauli un darīja dienu tik gaišu kā vasaras vidū...

Pie baznīcas vārtiem viņi izšķirās. Ieva gāja tūlīn iekšā, bet Jānis gribēja vēl palikt tepat zem lielajiem bērziem un noraudzīties retajos baznīcēnos, kuri nāca pa saulaino celiņu un nozuda baznīcas tumšajās durvīs cits pēc cita. Neviens viņa nepazina. Vecas māmiņas apstājās, brīdi viņā raudzījās, tad gāja un vēlreiz atskatījās, tikušas pie pašām durvīm. Kas tas varēja būt par vācieti? Un vai tur nenāca Lapa? Jā, tas viņš bij. Drusku salīcis, sirmām ūsām. Viņa citkārtējais saiņnieks bija kļuvis vecs. Jānis pacēla cepuri. Lapa vēriģi un nopietni viņā noraudzījās. Neviens viņa vairs nepazina, neviens vairs neiedomājās, ka arī viņš šai pasaulē dzīvo. Aizmirst cilvēki dzīvus tāpat kā mirušus, ja tie vienmēr nav redzami un runājami.

Baznīcā Jānis uzkāpa augšā, lai labāk varētu pārskatīt. Tā bij tā pati mazā, baltā baznīciņa apzaļojušiem kroņa lukturīem, kāda tā viņa atmiņā tik dzīvi bija uzglabājusies. Netrūka neviena izgriezuma krēslu galos. Saule tāpat krita pa šaurajiem logiem, un pie altāra dega četras lielas sveces kā toreiz, kad viņu iesvētīja. Virieši sēdēja pa labi, sievietes — pa kreisi. Tur jau bija arī Ieva. No gaišās galvas viņu varēja pazīt. Viņa sēdēja nopietni, rokas klēpī saņēmusi, un pacietīgi gaidīja, kad tornī sāks dūkt zvans, vēstīdams, ka mācītājs jau nāk. Jānis laida acis tālāk uz priekšu, un, kad tika pie pirmā sola, tad no tā pagriezās un pacēla acis augšup taisni uz viņu kāda sieva melnu lakatu galvā...

Kas tas taču bij par skatu! Viņš noreiba kā tvanā.

Tai pašā brīdī atgriezās arī kāda pusaugu meitene un skatījās uz ērgelēm. Viena acs šim bērnam bij bez dzīvības.

Tā taču bija Aija ar savu nelaimīģo meiteni!

Cik tas bij savādi. Šis vienaldzīģais skats, kurā nebija nekādas izteiksmes, viņam bija paņēmis visus prātus. Nu viņš te stāvēja, bezjūtīģs pret visu, kas ap viņu notika. Viņš dzirdēja, kā sāka zvanīt, kā sāka skanēt ērgeles. Draudze dziedāja. Mācītājs pieņēma dievgaldniekus. Tad viņš stāvēja kancelē un runāja, un runāja. Viss tas Jānam plūda garām kā viņu šalkšana, bez meldijas, bez vārdiem.

Viņš atjēdzās tikai ārā saulē un biežā ļaužu drūzmā. Viņa domas sāka atkal darboties noteikti. Nē, viņš neraudzīsies apkārt, lai vēlreiz neieraudzītu šo sievu, kuras skats sajauc visus viņa prātus. Ticis no ļaužu bara laukā, viņš steidzās pa lielceļu mājup. Bet tad atcerējās, ka Ieva meklēs, būs neziņā, kur viņš palicis, un gāja atpakaļ.

Ieva jau patlaban nāca. Satikušies viņi gāja klusi un steidzīgi pa to pašu gaišo ceļu, pa kuru šorīt bija nākuši. Tikai saule stāvēja jau vakara pusē.

XVII

Ganu zēna māte bija atnākusi apraudzīt savu dēlu. Tā bija maza, kalsnēja sieva, kurai, pēc pasaules domām, bij pavisam aplami ieskati par bērnu audzināšanu. Savu Andreju viņa patiesi mīlēja un novēlēja viņam to vislabāko, ko vien varēja sagādāt. Ciemos nākdama, viņa tam aizvien atnesa paciņu tabaka, it kā par labām dienām no tēva. Dažreiz viņa arī atnesa pāri pudeļu alus, kuras viņš izdzēra ar kāri. Viņai ceļš gāja gar krogu, un, atpakaļ iedama, varēja tukšās pudeles aiznest atkal atpakaļ. Ar lielu tiksmi viņa noskatījās, kā puika dzerdams kļuva aizvien jautrāks un runīgāks.

Bet šoreiz viņa bija atnākusi tukšā. Tas dēlam nebija pa prātam. Ko viņa to blēņas tabaku nesusi? To viņš varot pats no kaut kura žīda paņemt...

Māte jutās apbēdināta. Viņa taisnojās, ka, iedama gar krogu, patiesi gribējusi iet iekšā, bet domājusi, ka tagad jau esot tāds pavēss laiks un viņam alus negribēšoties.

Na, tā lai viņa nekad nedomājot. Alu varot dzert, ziema vai vasara. Vasaru tas dzesējot un ziemu sildot labāk nekā kāds nieka kažoks.

Nu labi, labi... Māte turpmāk to ievēros. Nekad viņa nenāks vairs pie sava puisēna bez alus pudelītes vai bez šņabiša. Bet kā tad citādi? Vai saimnieks viņu nestrādina? Var būt, ka viņš sūta ganos savu skuķi un viņas dēlam vajag iet pie darba? Tagad jau saimnieki māk tā izpalīdzēties. Kalpiem negrib tās lielās algas maksāt un rauga tikai izmanīties šā vai tā.

Nē. Tik muļķis jau nu Andris nava. Saimniece gan viņu kādreiz gribējusi mājā paturēt, lai viņš apraktu

dārzā ābeles un ogas. Bet viņš atteicis, ka nav nekāds dārznieks. Ogu laikā, tad dārzā nemaz nelaiduši. Tad tikai piesaukuši pie vārtniņiem un iebēruši pa saujai cepurē.

— Lai rok tie, kas ēd pilnas guznas, — viņš sirdijās. — Maitas tādi! Tas students gar upes malu vien slaistās kā slīmests. Tā preilene arī nekā laba nedara. Un par cūkganu paņēmuši tiro ņergu. Viņi man grib piestāt, lai es lapas kapāju ar viņu kopā pār visu sili. Redz, kur būtu atraduši duraku! Nē, es sakapāju divas trešdaļas, kā tas govju ganam pienākas, un ar pārējo tiesu lai viņa kaut pakaras.

— Zināms, zināms, — māte viņam piekrita. — Darbs tikai reizi pielaisties, tad no tevis nezinās vairs, ko pagērēt. Ja tu nevari izpildīt, kas tava daļa, ko tu, tāds ute, līgsti par ganu!

Bija tā ap launaga laiku. Govis rāmi ganījās labi ataugušās pļavas stūrī. Vējš bij norimis pavisam. Andra māte nosēdās uz ežmaļa un lika zēnam parādīt galvu. Andrejs noņēma cepuri, nogulās un ielika galvu mātei klēpī. Māte noglaudīja puisēnam vaigu un tad sāka ar vecu naželi ieskāt pinkaino galvu. Viņa pašķīra matus, pakašāja un šķīra atkal. Tas gāja tik veikli.

— Dievs palīdz! Redz, kur vārna uz cūkas! — piepēži iesaucās Klāvs viņiem tepat aiz muguras.

Andram bija kauns, ka viņš, liels puisis, pieļāva mātei ņemties tīri kā ar bērnu. Viņš ātri piecēlās sēdus un uzmauca galvā cepuri.

— Es jau sacīju, ka tur nekā nav! Tu tikai grābsties, — viņš īgni teica, pagriezdamies pret puisi.

— Kur tu, Klāv, iedams?

— Gribu aizcilpot līdz krodziņam. Ko tu mājā visu dienu sadarīsi? Vecais Balodis jau pārnāca ziņgēdams. Viņš jau no dēla dabū naudas, cik tik vajag.

— Vai viņš ir bagāts gan?

— Kas viņa naudu skaitījis? Bet nabags jau nav. Kad sagērbjas — tīrais kungs.

— No priekšas kungs, bet no pakaļas pļunks! — Andris smējās. — Bet šorīt gan es viņam sakurināju tādu pirti, ka jedritvai kociņ. Es Balodienei izstāstīju visu, ko viņi runāja: par to ciemos braukšanu un par to iešanu uz baznīcu. Ja es nekā nepieliku, tad atrāvis gan netiku ne druskas. Ko šis tā staigā, piepūties kā tītars.

Ne vārda pateikt uz mums nevar. Mēs jau viņam par prastiem. Bet skaties, kā tad ar meitiešiem viņam mēle tūlīt vajā.

— Gudrs gan tu esi! — Klāvs sauca. — Un Balodiene viņam noglabā kamašas, lai šis netiek uz baznīcu. Kas man tur par bēdu... Bet es ieminējos, sak, vai nekož mušas kājās. Ak tu, nedod dieviņ — gribēja mani nosist. Tavu ātru dūšu!

— Gan mēs viņu apsvilināsim ar visām brūtēm. Pagaidi, draugs!

Pēdējos vārdus Andrejs nolaida pavisam zemā balsī, lai piedotu tiem vairāk svāra.

— Jūs, zēni, nudien, turieties kopā! — māte pamācīja. — Jūs vēl abi esat diezgan jauni; citādi jūs tie lielle piespiedīs pie sienas. Un neielaižaties nekad ar tām žurkām, meitām! Tās jaunus zēnus tā samaitā, ka drīz vien cilvēka ne pazīt nevar vairs. Un tu, Andriņ, ja gribi, vari iet Klāvam līdzi. Es palikšu pie lopiem. Tikai jūs nestāvat līdz lielai tumsai. Kamēr es mājā tikšu, tādu gaisa gabalu. Še tev kāda kapeika.

Viņa izraisīja no lakata stūra divdesmit kapeikas un iedeva dēlam.

Abi zēni aizgāja, triekdami un rokām mētādamies.

— Cik tas mans puika liels jau, — māte, aiz prieka smaidīdama, viena pati runāja. — Būtu tikai plecīgāks, tad, skaties, notālēm varētu jau samainīt ar Klāvu.

Mātes vārdi nebija vis pietiekoši stipri bijuši. Saule jau rietēja, kad no dēla nebij ne vēsts. Kad leva atnāca lopiem pretī, zēna māte padeva viņai govīs un pati steigdzās uz mājām.

— Kur tad Andris? — leva kļiedza viņai pakal.

— Viņi tepat ar Klāvu pagāja uz zirgiem, bet iekrita kā ūdenī, — viņa meloja.

XVIII

Pie vakariņu galda visi brīnījās, kur gan Klāvs ar Andri varējuši palikt. Vecais Balodis bij atvedis zirgus. Tie nebij nemaz pārcelti citā vietā.

— Kad tikai nav upē iedauzījušies, — saimniece teica. — Varbūt gāja peldēties. Ūdens tagad nav vairs silts. Sarāva krampji vienu, otrs gāja glābt un arī nogāja dibenā. Vai nav dzirdēts?

— Kas te būs, ka mums sāk cilvēki zust? Vēl Miks nav mājā, vakarrīta gājumu.

Nu, par Miku tad nebija ko bēdāt. Tā nebij pirmā reize, kad viņš pārgulēja nakti kaut kurās mājās, ja ne-gribējās tālāk iet. Visi viņu pazina un uzņēma, jo turēja viņu par vientiesīti, ar kuru runājoties var dabūt krietni izsmieties.

— Varbūt vistai vajadzēja palikt slimnīcā dažas dienas pēc operācijas, — saimnieks smējās.

Kad nebij viesu, vecie saimnieki ēda kopā ar saimi pēc vecu laiku paražas. Tikai jaunajiem nesa ēdienu kambarī.

Balodiene šodien atkal bija visu dienu staigājusi kā vētra. Nu viņa jau gulēja, bet tik draudoša kā vulkāns īsi pirms izverduma. Kad tik nu būtu bijis kāds nekāds iemesls! Bet neviens viņas neizskāra, jā, pat nelikās ne zinīs, vai viņa istabā pavisam bij vai ne. Viņas vecais nosēdās uz gultas malas. Viņš bija pieguris, jo bija drusku ticis ar krodznieku.

— Ko jūs, ļautiņi, bēdājat to zēnu dēļ, — viņš gari vilka, bet tālāk netika, jo pie pēdējā vārda sieva viņu aizspēra istabas vidū.

It kā nekas nebūtu noticis, vīrs nosēdās pie loga uz sola un turpināja:

— Tie vīri negaisīs. Klāvs teicās iet uz krogu, un vai tad tas puika arī nevarēja aizlavīties viņam līdzī, kad bija, kas pie lopiem paliek?

— Redzēsīm gan, ja nenomirsīm, kādu prieku māte no viņa piedzīvos. Kad tikai nebūtu kā ar to sibirnieku, kurš nokodis mātei degunu. Tas tev par to, ka mani tik labi audzināji, — teicis.

Citādi nebij — Klāvs ar Andri bija krogū.

— Ai dieviņ, dieviņ, — Balodiene klusi nopūtās.

Viņai nebij ar ko karot. No dēla viņai patiesībā bija bail. Vecais viņai bija pateicis par to naudu. Kaut gan viņa liedzās, tad tomēr taisnība jau bij, ka vienu trij-nieku viņa bij izvilkusi no Jāņa jauno drēbju kabatas. Viņa bija domājusi, ka dēls nezinās, jo tur jau vēl bij diezgan palicis. Kas tad gan varēja taisni teikt, ka viņa tur vainīga? Vai Ieva nedzīvoja pa klēti daudz vairāk nekā viņa? Vai nevarēja ganu zēns iezagties pa dienas-vidu vai pa vakariņu laiku? Kas tad tagad pat varēja zināt, vai klēti kaut kas nenotika? Kas par valodu: viņš

ieslēgs naudu Ievas skapīl Redz, kur atradis sev mātil Nu, gan tu būtu redzējis! Nebūtu tikai tas skuķis šārgojies tur augšā. Gan tu būtu sēdējis basām kājām. Cik nekaunīgi viņi tur paliek tai pilsētā: ne saviem miesīgiem vecākiem vairs ceļa negriež. Būs jāparunā ar mācītāju, lai nolūdz dievu. «Jā, nūdien, par to pašu viņa naudu es likšu dievu nolūgt, ja viņš pret mani šitāds būs.»

— Nolādēta bandal! — viņa caur zobiem nošņāca, jo patlaban pa durvīm izgāja Ieva un viņai uz pēdām pakal Jānis.

— Es nesaprotu, — Ieva klēti, kājas audama, teica, — kāpēc tava māte tā pret mani izturas. Es taču viņai neesmu nekad un nekā ļauna darījusi. Un agrāk viņa arī tāda nemaz nebij. Aizpērn, kad tu tās dienas divas te ciemojies, pēc tavas aizbraukšanas mēs abas bieži vien par tevi runājām. Taisni viņa pati man tevi darīja tuvu. Es domās tikos ar tevi tik bieži, ka šos divus gadus esmu pieradusi pie tevis kā pie...

Jānis neatbildēja.

Kas taču viņam bija noticis? Jau no baznīcas nākdams, viņš bij tikai teicis «jā» un «nē», ja viņa kaut ko jautāja. Kā cilvēks varēja tik ātri pārvērsties? To viņa nevarēja saprast. Viņa taču nebij devusi ne mazākā iemesla skaisties. Mātes izturēšanās laikam viņam tomēr ķērās pie sirds, kaut gan viņš izlikās, it kā par to tikai svilpotu.

Ieva aizslēdza durvis, un viņi gulēja kā divi svešinieki, kaut gan šai dienā bija kļuvuši viens otram tik tuvi, cik tuvi var būt līgava ar līgavaini. Vismaz Ievai tas tā likās. Ar šo dienu bija viņas sirds skaidri aptvērusi, kas tas bij, pēc kā viņa ilgojusies visu šo laiku. Dažreiz viņu bija apņēmušas tādas skumjas pat ļaužu pulkā, ka viņa vēlējās uz vietas mirt. Nu viņai bij tik viena vēlēšanās, viena dziņa: dzīvot un atkal dzīvot kopā ar Jāni. Viņa nedomāja par to, kādi būtu tie līdzekļi, kuri dotu viņiem iespēju dzīvot. Viņai likās, ka pat kopā mirt ar mīļu cilvēku ir ieiet skaistā, jaunā dzīvē. Ogles, kuras, pamazām kvēlojot, bij sakarsušas, tagad dega gaišās, neapslāpējamās liesmās. Tik stipru jūtu Ieva vēl nekad nebij izbaudījusi. Viņa neatjēdza vairs, kas ar viņu notiek, saņēma rokas pāri galvai un sāka histēriski raudāt.

— Ieva, — Jānis sauca, — Ieva!

Viņa nedzirdēja.

Viņš cēlās un nāca pie viņas.

— Ieva, labā meita, kāpēc tu raudi?

Viņš saņēma viņas galvu savās rokās.

— Es nezinu, — viņa dvesa. — Man ir tāds prieks. Nekad man tas nav ne sapnī nācis, ka cilvēkam kādreiz var būt tāds prieks.

Viņa pievilkās Jānim tik cieši klāt, ka nebij vairs nekādas robežas starp divām būtnēm, viņa bij pilnīgi zaudējusi savu svaru. Gars bij sācis valdīt pār miesu. Jānis viņu mierināja kā bērnu:

— Neraudi! Nu neraudi! — viņš teica un slaucīja ar palaga stūri viņas karstās acis. — Tā ir mīlestība. Tā nāk agri vai vēlu un nes vislielāko laimi un ciešanas. Šās laimes un šo ciešanu dēļ jau vien mēs dzīvojam pasaulē. Nu neraudi...

Ieva pieglaudās viņam vēl ciešāk un tad atlaida rokas pavisam vaļā.

— Tagad ej, — viņa teica. — Nu es zinu, ka tu mani mīli.

Tai pašā brīdī ierējās suņi un bij dzirdami sētsvidā smagi soļi. Tur nāca mājā Klāvs ar Andri. Viņi uzdauzījās uz savas klētspriekšas un līdz ar durvīm, kuras pēkšņi vērās vaļā, iegāzās klētī. Andris runāja vienā runāšanā, bet no viņa valodas varēja saprast tikai vienu teikumu:

— Piedzēries kā upes Juris!

To viņš atkārtoja bez mitēšanās un, kā likās, gribēja ar to izteikt, ka ir ļoti mierā ar savu stāvokli.

— Ei, tu Rīgas muša! — Klāvs, pa sienu sizdams, kļiedza.

Viņš sāka vilkt uguni un bāzt sienas šķirbās, lai varētu ieskatīties otrā klētī.

— Nāc šurp, tu Rīgas muša, es tev parādišu, kā zēni strādā!

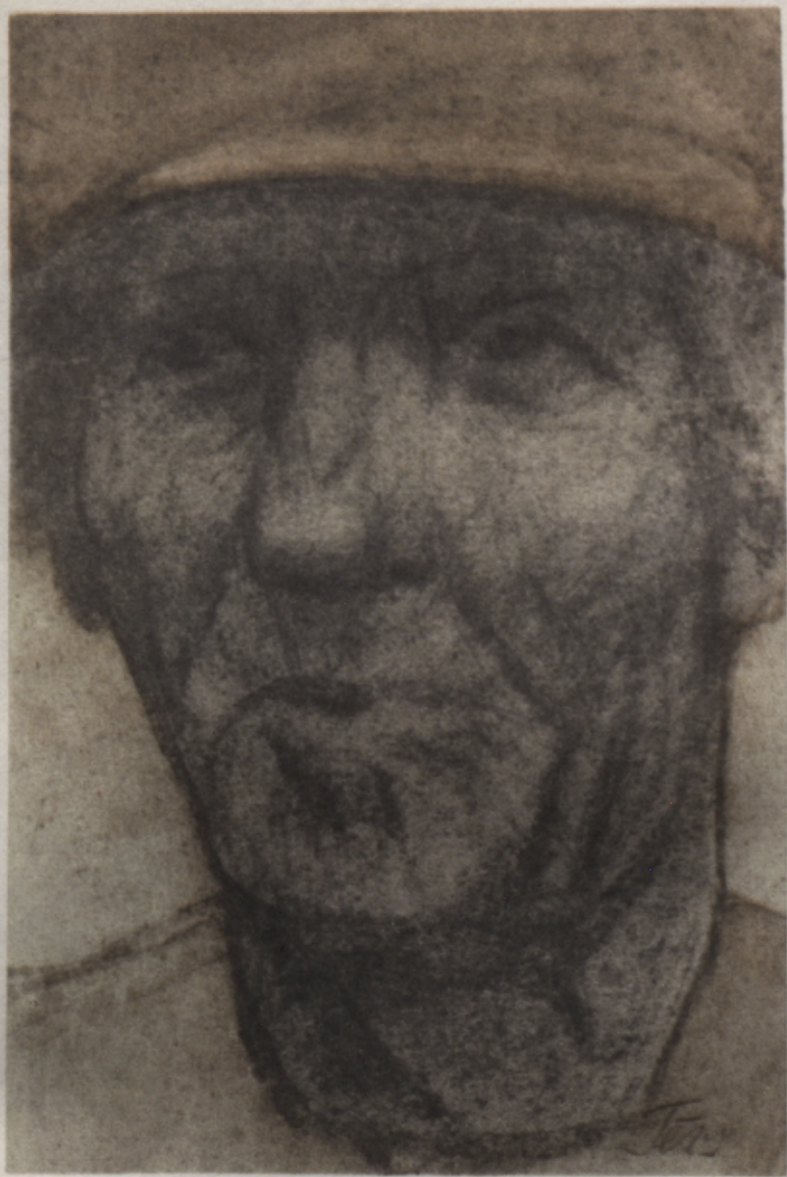
— Piedzēries kā upes Juris! — puika nemitīgi atkārtoja, bet viņa balss kļuva arvien klusāka un neskaidrāka.

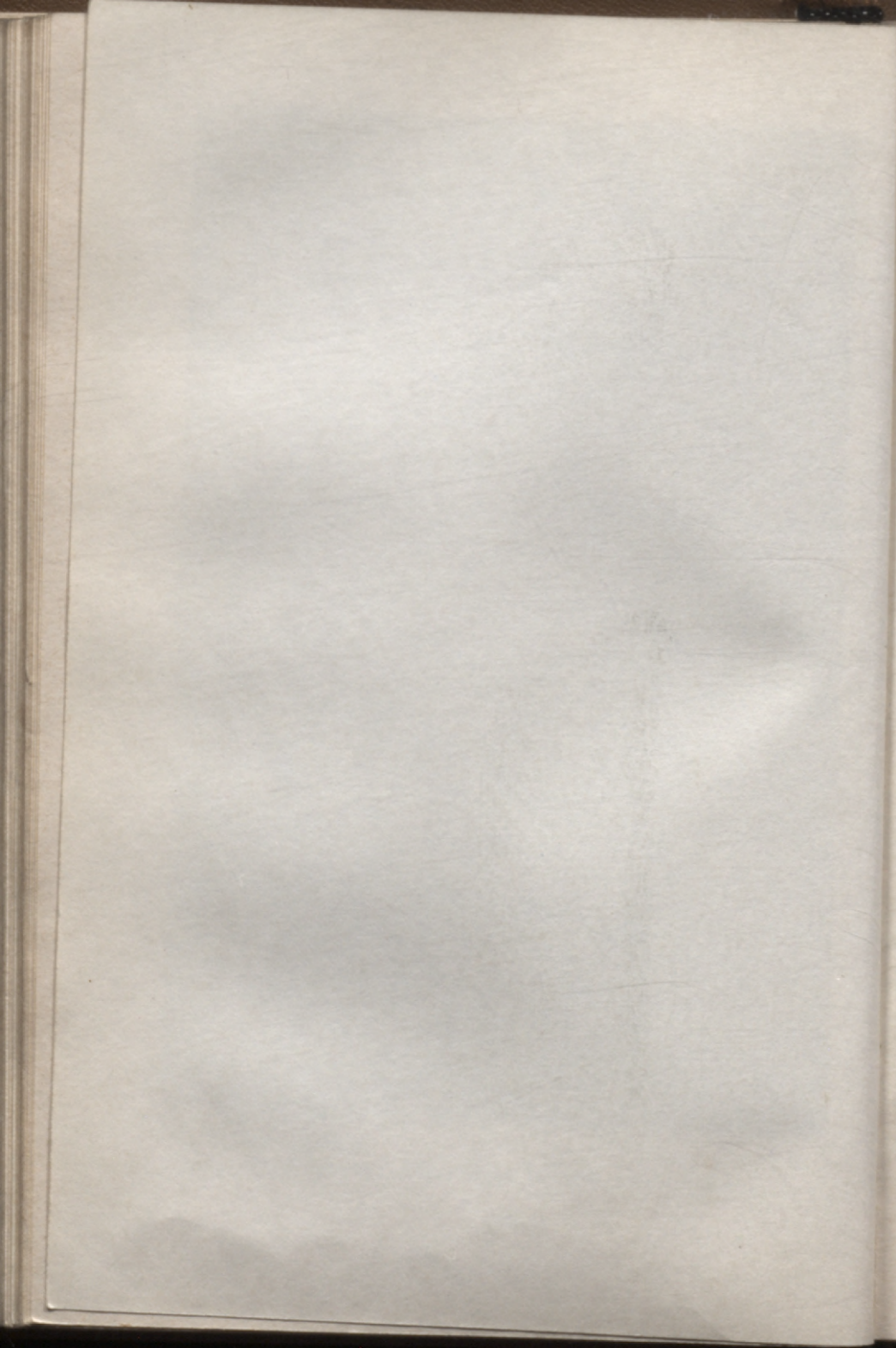
Kad Jānis nekā neatbildēja, Klāvs sāka saukt Ievu. Bet, kad arī Ieva neteica ne vārda, tad viņš pats pie sevis nosirdījās un likās savā čikstošajā gultā.

— Nāves miegā, velni, iegūlušī... — viņš rūca.

Pēc neilga laiciņa Klāvs jau krāca. Tikai mazais vēl pa reizei ņurdēja:

— Piedzēries... Piedzēries kā upe...

Balodiene gribēja zināt, cik ilgi dēls te ciemošoties. Viņa bija kļuvusi laipnāka, jo redzēja, ka ar bardzību nekas pie dēla nebij panākams. Un galvenā vaininiece jau bij Ieva. Jānis ir bijis un paliks viņas dēls. Bet kam tur svešiem starpā maisīties? Un kamdēļ tiem vajadzēja būt taisni sieviešiem?

Jānis atbildēja mīksti, kā kad neatcerētos vairs notikušā. Pēdējā laikā viņš strādājis kādā mazā čuguna lietuvē, bet tas priekš viņa nebijis veselīgi. Viņš no turienes izstājies, jo cerējis dabūt darbu pie pilsētas dārznieka, bet, tā kā tur neiznācis, tad iedomājies paskatīt, ko dzimtā mala dara. Atpakaļ viņš vēl nedomājot. Kas tad viņam šeit kaišot. Ēdiens labs, darbs tikai atpūta, salīdzinot ar darbu kvēpainajā fabrikā. Visi pret viņu esot laipni...

Lai dēls nedomājot, ka viņa tā runājot, gribēdama, lai viņš ātrāk taisās prom. Viņa tikai tāpat. Viens otrs šai prasot, cik ilgi Jānis ciemosies, un viņai esot kauns, ka viņa, māte, nezina to pateikt. Vēl tikko vakar pati saimniece vaicājusi. Un Olga arī...

«Par naudu un par kamašām viņa nesaka ne vārda,» Jānis domāja.

— Un to Ievu tu liec mierāl — viņš piepēži iesaucās.

— Es jau neko. Es jau neko. Tikai man bail, vai viņa ir vesela. Viņa tik bieži saka, ka galva sāpot, sevišķi ziemā.

Par Ludi viņa vairs nekā negribēja melst, laikam bija jutusi, ka dēls viņai netic.

— Vai tad nu es ar viņu dzīvošu? Gan jau pats atrādīsi kā siltu pīrāgu. Gan jau teiksi: redz, cik labi būtu, kād mātei būtu klausījies.

Tie bija vārdi, ņemti no tautas gatavu teikumu noliktavas. Jāņam vajadzēja smieties, tik jocīgi viņam tie likās.

Māte izgāja.

Rītos ceļšanās iznāca daudz vēlāk, un vakaros krēsla metās jau ap pulksten astoņiem; tāpēc dienasvidu neviens vairs negulēja. Bet brīdi atpūsties un izstaipt locekļus saimnieks ļāva, ja vien darbi nebij steidzami. Jānis gulēja, atlaidies uz savas lāviņas, un pūta zilus dūmus gaisā. Viņš pūta tik stipri, ka dūmi vidamies

aizsniedza nokārušās vārpas sālmu jūmtā un sakustināja tās. Klētiņai nebij kraškas.

Jānis šodien bij strādājis tikai no brokasta līdz pusdienai. Abi ar saimnieku viņi bija izslaucījuši putekļus no kula un iztīrījuši mazo pelavniņu. Uz vakaru bij nodomāts kult linsēklas. Vakar tās jau bija pārdotas un tūliņ, rītu vai parītu, vajadzēja vest uz Jelgaviņu. Balodis ar Klāvu bija sākuši maisīt zemi. Jau vajadzēja domāt par rudzu sēju.

Jānis gulēja klētiņā un bij pavisam viens. Vientulību viņš aizvien bij sajutis kā drauga roku, kura varēja viņu dziedināt no dzīves burzmā dabūtiem ievainojumiem vienīgi ar savu pieskaršanos. Bet nu šī vientulība bija mokoša. Viņam uzmācās domas, ar kurām bija cīnījies tik ilgas gadus un kuras jau bij daudzkārt pārvarējis. Likās, ka Aijas tēls, no kura viņš uz mūžu atvadījās tai rudenā vakarā, kad viņa aizbrauca ar Galdaru, savu jauno veco vīru, nekad vairs neņems mājas vietu viņa sirdī. Viņu attiecības bija pilnīgi noskaidrojušās. Priekš diviem gadiem, garām iedams, viņš bij iegriezies Galdara mājiņā, lai redzētu Aiju, un bija iznācis laukā tik vienaldzīgs kā ārsts no vivisekcijas kabineta. Bet kas gan ar viņu notika tagad? Ak, taisni tagad, kur viņš bij atradis tik mīļu sirdi, vajadzēja atgriezties pagātnei ar tādu spēku, ka pārspēja tagadni. Kā sapnis viņam likās pagājušā nakts. Neskaidri viņš atcerējās, kā Ieva viņam bija pieglaudusies un teikusi: «Nu es zinu, ka tu mani mīli.» Kaut viņa būtu zinājusi, cik tālu viņš no viņas bija šinī brīdī. Piedzērušo puīšu ālēšanās tur aiz sienas viņam bija gluži tikpat vienaldzīga kā Ievas raudāšana. Ak, kamdēļ viņam vajadzēja šurp nākt? To jau viņš varēja iedomāties, ka vecas rētas viegli uzplēšamas. Un galvenais vainīgais arī šoreiz bija dzeršana. Tā bija aizvien viņa nelaime, ka iedzēries viņš kļuva pārāk runīgs un atklāja visu savu sirdi. Šurpu nākdams, viņš bij savam ceļabiedrim stāstījis par savu pirmo mīlestību un stāstījis tik atklāti, ka svešais viņu varēja noturēt par pavisam vieglu cilvēku. Un stāstīdams viņš bija tādā mērā visu otrreiz pārdzīvojis, ka pēc šķiršanās nāca kā zem smagas nastas. Tik dzīvas bija kļuvušas atmiņas par Aiju un arī par Ievu, kura tajos laikos bij vēl maza meitene. Lai sirdi mierinātu, viņš bij sev teicis, ka Ieva ir visādā ziņā krietnāka par Aiju. Bet kas nu bija? Pietika viena vie-

nīga vārda no vecās Līzes mutes, lai atsauktu visu bēdīgo pagātni. Pietika viena vienīga skata no tām acīm, kuras priekš tik daudz gadiem viņā mīli bija raudzījušās, lai padarītu viņu par muļķa puiku, kurš nespēj vairs savaldīt savu sirdi.

Pamazām Jānis atsvabinājās no sava jūtu uzplūduma. Viņš sāka klausīties, kas tur ārā notika. Tur runāja saimniece:

— Kur tu tāds mūžu nodzīvosi? ... Vai tad tu neesi redzējis vai dzirdējis, kā tādiem palaidniekiem iet? Kaujas un nositas cits citu. Ziemā apsaldējas. Staigā pliki un sāk beigās zagt, kad nav nekā ko dzert un kad strādāt vairs negribas.

Puika rūca kaut ko rupjā dundura balsī, bet saimnieks uzbrēca:

— Marš! Ej tik pie darba! Tas skuķis viens lai tur dauzās? Ko domā — viņam galva sāp... Rādīsies vēl te tā tava labdare, es viņu ar supiem aiztriekšu. Jau tā jādzīvo tevis dēļ vienās bailēs dēļ tiem jumtiem. Vēl tev vajadzēs piedzerties... Sivēns tāds! Nepietiek, ka tu to pīpi rūģini? Vai sievas arī negribēsi beigu beigās? Atvedīšu kādu ruskieti no miestīņa.

Zēns tikai ņurdēja, ņurdēja un gāja uz nepatīkamo darbu.

Balsis apklusā.

XX

Visu nedēļu laiks bij pieturējies sauss. Linsēklas tā bij izkaltušas, ka katra galviņa žvadzēja kā mazs zvārgulītis, kad ņēmi to rokā. Tas bija patīkams darbs: grābt no žeperiem brūnās linsēklas un kraut orē, kura bij no vietas izklāta ar baltiem palagiem. Arī Ludis šoreiz bija nācis palīgā. Viņš zināja, ka linsēklas tika steigtas kult viņa dēļ, un tad bij neveikli noskatīties tā no tāienes.

— Lai Balodis ar Klāvu ar, — saimnieks bija teicis. — Mēs ir bez tam esam trīs krietni strādnieki un vēl piedevām divas meitas kā liepas. Iztiksīm.

Un viņi iztika arī.

Olga ar Ievu palika kulā, kur saimnieks rullēja, bet Jānis ar Ludi pildīja ori no jauna nākošam klājienam. Viņi strādāja un runājās. Nu viņi sapratās labāk nekā

nedēļu atpakaļ. Ludis bija redzējis, ka arī strādnieka garīgais apvārksnis var būt diezgan plašs, ja cilvēks tikai zināmā mērā ir apdāvināts. Mazāk apdāvinātiem ļaudīm pat tas visvieglākais unniecīgākais darbs saista pie sevis visu viņu prāta mazumiņu; bet apdāvinātākie strādā tikai ar miesu, palikdami garīgi svabadi. Agrāk viņš bij skatījies ar smīnu uz vienkāršajiem cilvēkiem, kuri pildīja teātru vai koncertu lētās vietas. Skatoties Ibsena vai Šekspīra lugas, aizvien viņam vajadzēja domāt par to, cik gan šie ļaudis var sajēgt no tā, kas šajos darbos slēpjas kā kodols. Vai tikai viņi neņem visu kā apzeltotu čaumalu, kura skaista, brīdi acis pamieļot? Nu viņš zinās, ka vismaz daļa no šiem ļaudīm ir ņemama nopietni.

— Kad jūs domājat braukt projām? — Jānis vaicāja.

— Sestdien. Man patiesībā vēl nemaz nevajadzētu braukt, bet māsai pirmdienā jau sākas skola. Es vēl varētu dzīvot tepat divas nedēļas. Bet ko tad es te darīšu? Vasara jau iet uz beigām. Atpūties es esmu vairāk, nekā vajadzīgs. Astonas mārciņas esmu smagāks ticis. Kamēr tās nodils, būs klāt atkal pavasars.

Jā, tāda sēdēšana pie grāmatām nav vis par joku. Ko Ludis domā — vai stipra garīga nodarbošanās dara arī kādu iespaidu uz dažām miesas daļām?

Vai Jānis nevar skaidrāk izteikties? Viņš nesaprotot.

Nu, bieži nākoties lasīt tādus raksturojumus: «Viņam bija gudra piere...», «Viņam bija attīstīta seja...». Fiziski taču visas sejas ir attīstītas. Vai te nav domāta garīgi attīstīta seja? Un vai tā patiesi katram redzama uz pirmo acu uzmetienu?

Jā gan. Inteliģentu cilvēku jau, acis uzmetis, tūlīņ varot pazīt.

Bet vai lielu lomu nespēlējot apgērbs, manieres, jā, pat ziepes? Pilsētnieki visi izskatoties diezgan inteliģenti. Lai tikai novērojot, cik neattīstīts liekoties tāds lauku skolotājs līdzās kādam Rīgas veļas bodītes īpašniekam, kurš domā vienīgi par savu veikalu un visa pasaules plašuma priekšā stāv kā neredzīgs.

Protams, ka izmeklētas sadzīves formas un tīrāka dzīve atstāj iespaidu uz cilvēku izskatu, tā sakot, no ārpusēs. Bet nebūs noliedzams, ka, piemēram, lieli cilvēki jau ar savu parādīšanos vien atstāj iespaidu. Viņu gars nebūt nedarbojas atsevišķi no viņiem pašiem. Viņi

paši ir tas gars. Uz vecām gleznām mēs redzam svētu cilvēku galvas, apzīmētas ar spožumu. Tāds apzīmējums nav bez dziļāka pamata. Ir patiešām bijuši gadījumi, kur lielu viru sejas sevišķā aizgrābtības vai sajūsmas brīdī ir kvēlojušas tumsā kā fosforizētas.

— Neņemiet ļaunā, — Jānis teica, — ka es tā šo un to vaicāju un varbūt tīrās mulķības runāju. Bet man nav nekad bijusi izdevība būt kopā ar cilvēku, kurš būtu dziļāk mācīts. Ar biedriem es esmu varējis runāt tikai par to, kas lasīts, bet noskaidrot kādu jautājumu mums nebij iespējams. Cilvēka smadzenēs esot laba daļa fosforā. Es nu esmu lasījis, ka krematorijā liķis divdesmit minūtēs esot pilnīgi sadedzis. Tikai galvaskausa vietā esot vēl redzamas zilas, trīcošas liesmiņas. Man šķiet, ka tās ir smadzenes, kas tur vēl deg.

— Tas nevar būt. Jums jāzin, ka visos kaulos ir fosfors. Un galvaskauss ir viscietākais no visiem kauliem.

— Bet es domāju, ka smadzenes deg visilgāk. Kāpēc gan ne? Tās visu laiku miesu vadījušas un atstāj to pēdējās. Taču cilvēks ar stipru gribu var savu nāves stundu atlikt pat uz veselu dienu vēlāk un vēl vairāk. Tātad, tikai smadzenēm mirstot, cilvēks beidzas. Un kā tad ir ar tiem miljoniem sīkumu, kādi pa visu dzīves laiku noguldīti smadzenēs kā kādā muzejā? Ak, kad tikai iedomājas, — tur ir reizē krāsas, skaņas un tēli, ko mēs atceramies. Vai tiem savs mitekļis pie sadegšanas nav jāatstāj zināmā kārtībā? Vai nav visam jāatritinās kā gramofona plāksnei?

Ludis brīdi apstājās un domāja.

— Nē! — viņš purināja galvu. — Uguns ir elementārs spēks. Tas rada haosu.

— Bet kā tad ar metāliem? Tos vismazākos rūdas graudiņus uguns saved kopā vislabākā kārtībā.

— Jā, skatoties pēc tā, vai uguns ir šķīrējas vai vienotājas lomā un vai viņai darīšana ar organisko vai ar anorganisko pasauli.

No attālās rijas atskanēja kāda pazīstama dziesma. Tur uz paspārnes balņa piesaulītē sēdēja Olga ar Ievu un dziedāja. Kamēr saimnieks rullēja klājienu, viņām nebija ko darīt. Viņas sēdēja, dziedāja un raudzījās uz plašajiem laukiem visapkārt. Viņas redzēja izroboto linsēklu zārdu, pie kura strādāja Jānis. Arī Ludis tur bija.

Ieva izskatījās liksma, bet viņa spēja savu laimi klusām nest. No mazām dienām viņa bij radusi viena priecāties, viena izraudāties. Viņai nebija neviena cilvēka, pie kura krūtīm būtu varējusi galvu piespiest. Viņa tagad jutās kā bērns, kas pirmo reizi izskrējis pavasara saulītē un redz sev visapkārt spilgtus pieneņu ziedus. Acis viņai stāvēja vienmēr valgas, jo bieži sirds aiz prieka pāri kūsāja.

Olga turpretim bija izglītota. Viņai bij sevišķa bauda, ja varēja savas jūtas vārdos izteikt. Viņa rakstīja kārtīgi dienasgrāmatu. Un ir jau zināms, ka daudzi jaunu ļaužu piedzīvojumi ir taisni meklēti dienasgrāmatai, lai tā neiznāktu pelēka un vienmuļa. Olga saņēma Ievas cieto roku un teica:

— Cik tas ir brīnišķīgil Agrāk es domāju — kāpēc gan putni pavasarī tik skaisti dzied? Vai tad tiem tiešām ir kāda atziņa? Vai viņi zina ko no dieva un slavē viņu, kā tas vecās dziesmās teikts? Nu es pazīstu šo spēku. Tas ir iekšējs prieks par otras mīļas dzīvības tuvumu.

— Tu esi iemilējusies, Olga, — Ieva klusām teica un atvilka savu roku.

— Jā, es to zinu. Tas nav nekas cits kā mīlestība. Kad tu zinātu, Ieva, cik tas ir skaisti — vērot pašam sevi tādā laikā! Es jūtu visā savā būtņē kā medus saldumu, kas reizē arī dzeļ. Es brīnos un vaicāju sev: «Vai tagad ir rudenis vai pavasaris?» Es paceļu acis uz augšu — tur iet pavasara mākoņi. Es skatos uz zāli pie savām kājām — tā ir pavasara zāle. Visi pakalni ir gaiši, visas birzes ir tērpušās pavasara tvaikos. Es pielieku roku pati sev pie vaiga un jūtu, cik tā maigi var glāstīt. Es saku vārdu, un šim vārdam ir spārni: tas var lidot augšup un lejup kā balodis...

— Cik skaisti tu to māki izteikt, un cik pareizi tas ir, — Ieva čukstēja.

Olga smaidīja. Viņa nerunāja vairs ne vārda. — «Cik labi ir tādām cilvēkam,» Ieva domāja, «kurš savu sirdi var tā pārcilāt kā pūra lādi. Nekad viņam netiks par grūtu. Es varu tikai nest kā smagu nastu kā priekus, tā bēdas, un es pat nevaru pateikt, kas no viņiem smagāks. Varbūt tas tāpēc, ka es kā meitene biju pārāk plāpīga. Veci ļaudis jau teic: «Nedomā, ka tu pazīsti cilvēku, ja esi pazinis bērnu.» Varbūt šie vārdi ir patiesi...»

Ludis ar Jāni bij labu laiku klusējuši. Nu Jānis atkal ievaicājās:

— Un ko jūs domājat par rezonansi? Es esmu kādu laiku strādājis pie krāsotājiem. Kad tu ieej svešā, tukšā istabā, tad gribas tūlīt dzirdēt, kādu skaņu šī telpa atbalso. Katrai istabai ir savs tonis un tikai viens vienīgs. Tu vari kliegt, cik spēka, — uz citu skaņu viņa neatsauksies kā tikai uz vienu. Es esmu kādreiz tā domājis, ka šāds istabas tonis pāriet varbūt uz cilvēkiem, kuri te ilgāk mīt, un atstāj iespaidu uz visu viņu dzīvi. Vai tas tā nevarētu būt?

Tie gan ir tādi jautājumi, ka Ludis atsakās uz tiem atbildēt. Vai Jānis nav kādreiz nodarbojies arī ar garu saukšanu?

Nē, to viņš nekad nav mēģinājis. Bet par rezonansi viņam ir savi ieskatī. Viņam liekas, ka pat mīlestība starp vīrieti un sievieti ir dibināta uz rezonanses likuma pamata. Tava sirds, piemēram, ir dzirdējusi kādu skaņu un uz to atsaukusies. Tas nu ir tavas sirds tonis. Tad ir pagājuši vairāki gadi. Tu esi, liekas, pārvērties, jau vecs un neatsaucīgs kļuvis. Bet, klausies vien, — uzreiz tu dzirdi to pašu skaņu, ko priekš daudziem gadiem kādreiz dzirdēji, un tava sirds atsaucas gluži tikpat stipri kā toreiz. Tad tu redzi, ka šī skaņa ir priekš tevis vienīgā. Man pat šķiet, ka šāda atsaukšanās var notikt pēc gadu tūkstošiem...

Ludis smējās. Tā esot ļoti dzejiska pasaka, ar kādām pēdējā laikā tiekot pārplūdināta mūsu literatūra. Vai Jānis nevarot to uzrakstīt un nodrukāt kādā dekadentu žurnālā?

Jānis nokaunējās. Viņš nebija rakstnieks. Viņam trūka izglītības, trūka laika un arī pacietības.

Ore bija pilna. Viņi brauca, izgāza vezumu un brauca atkal atpakaļ. Līdz vakaram viņiem vajadzēja visu zārdu ievest un, ja iespējams, arī izkult. Nevarēja zināt, vai rītu vairs būs tāds laiks, jo saule ap launaga laiku sāka brist šķieznainos mākoņos. Pamazām kļuva tumšāks un tumšāks. Ap saules rietu jau bij satumsis pavisam.

— Šodien ir pirmdiena, — Olga teica, kad viņas abas ar Ievu pa krēslu gāja uz mājām. — Tātad man vēl četras dienas, ko dzīvot...

— Vai tev gribas braukt uz skolu?

Olga brīdi neatbildēja. Tad viņa nopūtās un teica:
— Jā. Kāpēc lai man negribētos? Man jau šeit ir apnicis. Uz laukiem dzīve tikai tad ir jauka, kad spīd saule un tu vari dzīvot pa āru. O, kad es tikai iedomājos ilgos rudenā lietus te mājās, kad cilvēki staigā izmirkuši kā slogi un saīguši. Nē, pilsētā šīs dienas ir tumšas, bet tomēr nenospiež tā cilvēku kā uz laukiem. Tas varbūt tāpēc, ka nav tur redzama tik lielā mērā dabas miršana. Nobirusās lapas tiek rūpīgi saslaucītas, salnas nokostās puķes novāktas pirmajā dienā. Viss tīrs un glīts, kur pagriez acis. Un tur ir arī visādas izpriecas kā zāles pret sliktu garastāvokli. Man taisni gribas būt jau prom no šejienes, tici man, Ieval!

XXI

Otrā dienā Jānis gribēja iet saimniekam palīgā pie vētīšanas, bet saimnieks nebija ar mieru.

— Nē, — viņš teica, — tu esi diezgan putekļus redzējis tur pilsētā, un ne vienu vien reizi tev ir nācies šķaudīt. Mēs to izdarīsim ar Klāvu. Viņš svētdien kaklu labi izskalojis, viņam nekaitēs drusku linsēklu pelavu iesnūkt.

Klāvs šo zobgalību saņēma ar zināmu lepnumu. Ko nu tādi kundziņi varēja mēroties ar viņu, kurš gāja ūdenī vai ugunī, acu nepiemiedzis.

— Nu jā, bet tad jau es palikšu savā maizē, — Jānis smējās.

— Prasi saimnieci, varbūt tā tev zinās kādu labāku un tīrāku darbu.

Saimnieci gan bija padomā liels darbs, bet diez vai Jānam tas neizlikšoties par grūtu. Šās dēliņš jau sācis, bet tālāk neticis kā tikai vienam kokam līdz pusei. Bijušas tulznu pilnas plaukstas. Jaunās ābeles nu jau divi gadi kā stāvēt neapraktas, un tas neesot labi. Tās zāles novelkot visu labumu. Un ogu krūmi arī izskatoties pēc kārkliem: pilni smilgu un vecas kūlas.

Tādu darbu Jānis labprāt uzņēmās. Tas viņam bija kā klusa atpūta. Tur lai saimniece nemaz neraizējas — viņš izdarīs visu, kā nākas.

Pēc brīža Jānis strādāja jau dārzā. Te nu viņš varēja būt gluži viens. Šis darbs bija tāds, pie kura nevajadzēja

nekādas uzmanības. Viņš lika tikai kāju uz lāpstas, iespieda to zemē, apvērta velēnu un dūra atkal bez apstājas, bez atpūtas. Bij pašam prieks, redzot, cik labi darbs veicās un cik apmierinošu iespaidu tas atstāja uz viņa uztrauktajiem nerviem.

Svētdienas nakti viņš nebij nemaz gulējis, jo Aija bij pie viņa nākusi caur tumsu simtējādos veidos. Viņš bija pacēlies guļasvietā sēdus un raudzījies domāt citu ko, bet visas domas lielākā vai mazākā riņķī atgriezās atpakaļ pie Aijas. Nu viņam bija tīri brīnums par sevi. Ar kādu mieru viņš varēja visu pārlikt. Lai Aija bija tā, kura lika viņa sirdij atsaukties; ko tas vairs līdzēja? Viņa jau toreiz, kā tikko iesvētīta meitene, bij izturējusies kā pusmūža cilvēks, kas iepriekš apsver katru soli, pirms to sper. Nu viņa droši vien bij gājusi vēl tālāk. Nu jau viņa varbūt līdzinājās visām vecām sievietēm, kuras vairs roku nenoslauka, ja ir maisījušas cūkām ēdienu. Vai viņš tādu nebij diezgan redzējis? Lai nu kāds nāk un saka tādām cilvēkiem: «Tev būs mīlēt!» Smieklīgi...

Viņa domas pārgāja uz Ievu. Vai arī te viņa rezonanses teorija nebij piemērojama? Līdz savam divdesmit piektajam gadam viņa bija nodzīvojusi, vēl nezinādamā nekā no mīlestības, tikai jauzdamā to kā kādu baigu varu. Tagad viņas sirds bij iesākusi spēji dūkt kā no zemes pacelts zvans. Tas bija atbalss viņa sirdij un vienīgi tai, kaut gan šī sirds bij vienmēr klusa kā visklusākā rudenā nakts.

Nu viņš varēja mierīgā garā noraudzīties uz visu nostaigāto dzīves gabalu un apsvērt, kas viņam vēl atlika ko iet. Vai tad viņš atlikušo dzīvi tiesām turēja tik dārgu vai arī nevērtīgu, ka negribēja to dalīt? Viņš taču varēja ar Ievu savienoties jau šai pašā rudenī. Protams, ka viņi tad paliktu tepat uz laukiem. Tur pilsētā viņš bija diezgan izmēģinājies. Brīžam bija pelnījis vairāk, bet tad darbs bij veselību graužis; pie vieglāka darba atkal peļņa bij tik maza, ka varēja tikko dzīvību vilkt un apgērbties. Pie tam tev mūžam zaķa loma: tikai grozi ausis uz visām pusēm, ja esi uzcelts, un skaties, uz kuru pusi šauties... Te bija citādi. Visi darbi viņam bija pazistami, it kā vēl šodien būtu tos atstājis. Vismaz uz gadu vieta un maize ikreiz būs droša. Bet, ja Ieva vēlētos redzēt pasauli, tad uz pavasari viņi var arī uz

Rīgu laisties. Tad tur darba netrūkst. Pa ziemu viņš dzīvos tepat. O, viņš pelnīs tā, ka viņi ar levu dzīvos vēl labāk nekā saimnieki. Tikai jāaiziet uz mežu, jāapskatās, vai te tuvumā ir lazdu diezgan. Un jāaprunājas ar mežsargu, vai viņi pārdotu tādus kokus, kādi viņam vajadzīgi.

Lejā norībēja tilts. Tur brauca kāds.

Jānis uzslējās taisns un noslaucīja pieri krekla piedurknē. Viņš nebij nemaz jutis, ka ir tik stipri sasvīdis.

Pa olnīcu kāpa, galvu mētādams, mazs, žirgts zirdziņš, iejūgts vienkāršos ratos, kuros sēdēja kāds vecis un kāda jauna sieviete. Kad braucēji tika tuvāk, Jānis vīrietī pazina. Tas bija Miks, saimnieka brālis, kurš sestdienas rītā aizveda pie ārsta savu slimo vistu un nebij vēl līdz šim pārnācis.

Ieraudzījis savu putnu pulku dārzā pa izrakņāto zemi sliekas lasām, Miks lika apturēt zirgu, izkāpa un ielīda caur sētu pie Jāņa.

— Labdien! — viņš teica.

Vistas, izdzirdušas pazīstamo balsi, saskrēja ap Miku, spārnus plivinādamas.

— Nav man jums ko dot, putniņi, — Miks runāja un grābstījās pa kabatām.

— Kur tad nu jūs tik ilgi dzīvojāt? — Jānis sauca.

— Ciemojos pie brāļameitas. Vēl jau negribēja mani laist. Bet man bij bēda par tām vistām. Sak, tas vanaģelis tepat netālu dzīvo... Vai nav vēl kādai uzkritis? Izskaiti, Janka, — vai ir divdesmit bez vienas? Man negribas lauzīt galvu.

Jānis izskaitīja.

Bija visas, un Miks apmierināts berzēja rokas.

— Bet kur tad jūsu slimnieks?

— Tas ir apglabāts, lai dus. Ko tu, kā sakāms, mironi jau no kapiem nevar izcelt ne dakteris, ne pats dievs. Es nesu vairāk nekā pusceļu klēpī, bet tikpat neizturēja līdz galam. Ek, tas man bij tas dējīgākais lops.

— Bet kā tad jūs pie brāļameitas tikāt?

— Kā es tiku? Es aizbraucu viņai līdzī no miestīņa. Viņa, cilvēks, mani paglāba, citādi žīdi mani būtu nosītuši. Dieva laime, ka iegadījās man tā nelaime šabas dienā, kad viņiem nav brīv ar kokiem sist un ar akmeņiem sviest...

— Kāpēc tad šie tā gribēja sist?

— Redz, tā bija: kad nu man tā vista beigta, es viņu atstāju turpat tai lopu daktera priekšnamā uz tādas lielas muldas. Bet es vēl neesmu pagājis ne desmit soļu, kad jau skrien pakaļ tāda vecene garu degunu ar visu manu vistu. Viņa lamājas pa vāciskam un bāž man vistu taisni rokās, kad es atgriežos. Es saku, sak, liec zemē, ko tu man te nedod miera! Bāba nosviež vistu, un es eju prom. Bet tur uz tā plača pulku žīdu un žīdauku kā jau šabas dienā. Tas i tas, viens kliez: «Ei, Viste Mikel, pajem save maitel!» Sak, kas es tev par Vistu Miķeli? Vai tu zini, vai tā vista ir kauta vai sprāgusi? Kad tik tev tāda maita būtu, ko ēst! Tas i, velni, sāka man kulakus vien ap galvu griezt. Labi, ka gadījās šī, mana brājameita. Uz aptieku pēc zālēm bija atbraukusi. Pats tāds saslimis ar kāju. Tā es sēdos iekšā: sak, braukšu, Mīle, tev līdz.

— Un vistu atstājāt?

— Ko nu atstāsi! Mīle ielika ratu priekšā. Mājā noplūca un apglabāja zem ābelnīcas. Lai dus putniņš līdz tai jaunai dienai. Ko tu darīsi? Pienāk stunda lopam, kā cilvēkam. Kad tik nu es pats nebūtu sastaipījies, viņu nesdams... Nu es nemaz nezinu, kur varētu dabūt nelaiķes vietā kādu labu jauneklīti.

— Vai tad brājameitai vistu nebij?

— Tās tur nav riktīgas. Ne tur vista, ne gailis, ne tītars. Viņai tās lielās zortas. Man tādi špoki nepatīk. Kājās kā vīzes. Un tie kakli gari kā dzērvēm...

Jānis sāka atkal rakt.

Miks gāja uz istabu. Visas vistas viņu pavadīja līdz vārtiem, bet tūlīt atkal steidzās atpakaļ kašāties pa jaunu zemi.

Smidzināja siks lietus.

XXII

Pret vecāku gribu Emīlija bija aizgājusi pie vīra, kuram piederēja tik mazs zemes gabaliņš, ka uz tā ne Radu linus nebūtu varējuši izklāt. Tēvs bij tik ciets, ka ar meitu nelabprāt runāja. Mātes sirds bij mīkstāka, bet arī viņa atturējās. Pa visiem tiem sešiem gadiem, kopš Emīlija bija savā dzīvē, viņi ne reizi nebij iedomājušies meitu apciemot.

— Ko mēs tur darīsim? — viņi aizbildinājās. — Diezi vai pašiem ir ko ēst...

Šāda izturēšanās no vecāku puses darīja savu iespaidu. Nekad meita nelika manīt, ka viņiem kaut kā trūkst. Un patiesi, vēl līdz šim Radi nebij dzirdējuši neviēna vārda no viņas mutes, kurš nebūtu skanējis gaiši. Viņi bija pūlējušies abi ar vīru, lai savu zemes stūrīti iekoptu un izlietotu vispilnīgākā mērā. Un tagad nebij arī iemesla vairs sūdzēties. Viņi varēja dzīvot cilvēcīgu dzīvi, neraugoties uz to, ka viss viņu īpašums bij deviņas pūrvietas smilts zemes.

Soreiz Emīlija brauca uz Radiem pirmo reizi ar ne tik gaišu seju kā citkārt. Viņiem mājā bija notikusi nelaime. Klētiņā bij linu suseklis no vadža nokritis, un vīrs uz tā bij uzkāpis ar basu kāju. Tas bij briesmīgi. Nu viņam vajadzēja gulēt un stingri ievērot visus ārsta nosacījumus, kaut gan citādi jutās vesels. Nāca auzas pļaujamas, mieži jau tikko nelūza, bet Emīlija viena nespēja ar saimniecību un ar abiem puisiem galā tikt. Un kur tu darba laikā ņemsi cilvēkus? Viņš pats varēja tikai pacelties sēdus un pa logu noraudzīties uz savu darba vietu tur ārā. Tā viņš bija nogulējis nedēļu un bija jāguļ vēl, pēc ārsta domām, dienas astoņas. Tāpēc Emīlija brauca uz Radiem ar kādu slepenu nodomu.

Miks bija stāstījis, ka šo mājās ciemojoties Baloža dēls no Rīgas un ka tas ejot pie visiem darbiem. Un tad nu Emīlija bija iedomājusies, vai viņa nevarētu Balodi lūgt, ja viņš vēl nodomājis te uz laukiem kādu laiku palikt, viņai palīdzēt. Viņa nezināja, kā lietu ievadīt, un griezās vispirms pie mātes.

— Ko tu domā? — Emīlija iesāka, kad viņas ar māti bija labu brīdi sēdējušas un pārrunājušas nelaimīgo gadījumu ar visām tā sekām. — Vai es varētu cerēt, ka Jānis brauktu man līdzi?

To dzirdējusi, Olga izsteidzās no kambara.

Protams, ka Jānis neatteiktos tādā gadījumā palīdzēt. Un tad — labāka cilvēka viņi nekur nevar ņemt. Viņš pats visu saprot un zina, kas jādara. Krietns cilvēks!

— Mēs viņam maksātu, cik vien viņš grib, kad tikai viņš neatteiktos.

— Nu, ar to maksāšanu jums nemaz nevajag tā trakot. Tagad pie mums viņš strādā gluži bez kādas maksas. Esot prieks tā pa skaidru gaisu kustēties, viņš saka. Nu, ja cilvēkam prieks kustēties, kāpēc tad tev viņam par to maksāt?

Saimniece bij pilnīgi pārlicināta, ka Jānis būs ar mieru tādā nelaimē palīdzēt, un viņas gāja dārzā, lai uz vietas norunātu.

Jānis strādāja dārza viņā malā. Māte ar meitu gāja, runādamās un apskatīdamas augļu bagātību zemē un ābelēs. Viņām pretim nāca Olga ar pilnu klēpi ābolu. Viņa apstājās un piedāvāja māsai. Māsa paņēma, bet neēda.

— Man it nekas pie sirds neiet, — viņa aizbildinājās, kad māte viņu mudināja kost.

Nē, Jānis nevarēja Emīlijai līdzēt. Pie vislabākās gribas viņam tas nebij iespējams. Viņš bija nodomājis pats kaut ko uzsākt. Rītu viņam jāiet uz mežkungu. Pilsētā viņš vairs negrib dzīvot, un pa ziemu kalpa nevienam nevajag. Viņš grib drāzt stīpas un sūtīt tās uz cementa fabriku. Vienu ziemu viņš jau tā bij strādājis Vidzemē, Suntažu mežos. Tā viņš varēja labi pelnīt.

Protams, protams — katrs darot, kā pašam labāk iekrīt.

— Bet varbūt uz jaunnedēļu gan es varētu, — Jānis pielaidās, kad redzēja, ka viešņa noskumusi aizgriezās. — Vai jums tik steidzīgi tie darbi? Es varētu aiziet svētdien. Par dienām trim mēs visu pievāktu, cik jums tā lauka, ja ir tā, kā jūs sakāt, — tikai pūrs miežu sēts un trīs pūri auzu.

— Vai patiešām jaunnedēļ jūs varētu? — Emīlija priecīgi iesaucās. — Tad jau labāk nevarētu vēlēties. Laiks nu ir atmeties mīksts; var būt, ka laukiem nekas nekaitēs, kaut gan mieži jau ir vairāk nekā gatavi. Var būt, ka uz jaunnedēļas jau arī vīrs varēs celties, bet vai tad pirmajās dienās būs kāds strādnieks? Labi, ja varēs vēl palēkt.

Viešņa pārvērtās tādā mērā, ka Jānis viņas vairs nemaz nepazina. Pirmāk viņa bija izskatījusies pēc Zizuma kundzes, nu viņa bij tik līdzīga jaunākai māsai, ka grūti būtu teikt, ka tā nav viņa, ja ieraudzītu kaut kur šešā vietā.

— Jā, nu es nekavēšos vairs ne minūtes.

Viņa žigli sniedza Jānim roku un gāja.

Māte gribēja viešņu aizturēt. Ieva vārot jau pusdienu. Paēdīšot un tad aizbraukšot. Bet Emīlija aizbildinājās, ka mazie palikuši pie tēva un viņam ar tiem būšot bēdu diezgan. Ko tad tādi vēl sajēdzot no slimības!

Viņi stājot tikai virsū, lai šūpo uz kājām un lai rāda bildes. Ne acumirkli neesot no viņiem miera.

Tikusi sētsvidā, kur stāvēja viņas zirgs, Emīlija pēkšņi kaut ko atcerējās un skrēja atpakaļ pie Jāņa.

— Es gandrīz piemirsu... — viņa jau pa gabalu sauca. — Galdariene lika jūs sveicināt!

Jānis palika, kā bijis, pieliecies. Viņš gribēja kaut ko teikt, gribēja vaicāt, kur viņas tikušās, bet mute bij kā aizņemta. Tikai pēc laba brīža, kad viešņa jau bij prom, viņš atjēdzās. Cik nepieklājīgi! Viņš bija lūkojies uz sveiciena nodevēju caur pieri un pie tam ne paldies nesacījis. Droši vien viņa skats bij atbaidošs. Bet ko tur varēja darīt? Viņš bija tādā mērā pārsteigts, ka nespēja aptvert, kas te īsti notika.

XXIII

Pamazām Jānis nāca pie samaņas. Viņa domas darbojās atkal kārtīgi. Viņa sirdī atgriezās miers. Viņš varēja noraudzīties uz sevi kā no attāluma un redzēt, kas būtu turpmāk darāms, un visu pārlikt pilnīgi mierīgi. Viņam pašam bija brīnums, kā tik spējš uztraukums varēja viņu savā varā turēt tik īsu brīdi. «Esmu jau vecs kļuvis,» viņš domāja. Uz vecumu nekas vairs cilvēku neaizņem tik intensīvi kā jaunībā. Tu ēd kādu ēdienu, kurš bērnu dienās tev tik ļoti mīļš bij, un brīnies — kāpēc gan tagad tas vairs nav tik gards? Kalni kļūst zemāki, meži nav tik noslēpumaini un tumši. Uz kādu lielu gadījumu cilvēks sataisās bez uztraukuma. Par ieguvumu nepriecājas, bet ņem to kā sev piekrītošu daļu, kuru atraidīt nebūtu gudri... Vai tāpat viņš Ievas mīlestību neuzņēma? Tas katrā ziņā bija vecums. Un tomēr — vai tad viņam nebija vēl tikko trīsdesmit divi gadi? Cik tad viņš vēl pasaulē bij dzīvojis? Tas bija tikai ievads garajam romānam, ko mūžā vajadzēja izdzīvot.

Piepēži aiz muguras kāds ieklepojās. Jānis atgriezās. Tur nāca māte.

— Es gribēju paskatīties, ko tu te strādā, — viņa teica it kā atvainodamās. — Nu tu te iznieko visu dārzu. Tik smuki bija apņēmies ar zālīti. Kādi tad nu būs tie āboli, kad kritīs?

— Noecēsim, — Jānis atteica.

Māte bija kļuvusi pavisam citāda. Jānis nemaz vairs nepazina, ka tā ir tā pati sieva, kura viņu kopš pirmās dienas, kad viņš atnāca, visu šo laiku bija uzlūkojusi kā pārmācāmu zēnu. Taču arī viņai bija sirds un mātes jūtas, ka viņa iedomājās te pie viņa atnākt...

Bet tūlīņ izskaidrojās, ka mātes nākšanai ar jūteliību nebija ne mazākā sakara. Viņa aplaida pētošu skatu visapkārt, pienāca dēlam pavisam klāt un tad iesāka tādā balsī, kādā runāt māc tikai vecas sievas:

— Par ko tad tu nebrauci viņai tūlīņ līdzi? Viņi tik labi cilvēki. Tagad pat — uz brītiņu tikai atbraukusi, bet neaizmirst ienākt ij pie manis. Nu, māt, viņa saka, kā tad tev labi iet? Sak, kas tā' nu kaiš — dēls vis mājās. Es jau vēl nemaz nezināju, ka viņa ar tevi runājusi par to strādāšanu... Bet tu, viņa saka, arī no savas puses lūdz viņu, lai viņš mūs apžēlo un pirmdien nāk. Viņa, cilvēks, izstāstīja savu nelaimi... Nu, ko tad lai dara? Bēdās jau, kā dieva vārds saka, vajag tuvākam palīdzēt... Viņa man iedeva prāvu kulīti zirņu... Tur jau meitieša cilvēkam tīri vai postā jāiet vienam pašam, kad nav vīrieša galvas. Un, jāsaka, ko tu te ar tām meitām dauzies, tad jau labāk var ticīgi pastrādāt kādu laiku un ko nopelnīt. Tik skaisti baltie zirnīši, kā izlasīti...

Te viņa pārgāja nospiestā čukstēšanā:

— Ko tad tu dabū par savu plēšanos teitan? Tur tu saņēmsi algu, kā nākas. Jau bez rubļa dienā nebūs. Un cik tagad tās dienas... Vai tev no tumsas līdz tumsai jāiet, un vai tevi kāds trieks strādāt, kamēr mugura kūp? Kusti pamazām no saules līdz saulei...

Patlaban noklaudzēja dārza vārtiņi, un pa ābeļu zaru apakšu varēja redzēt zilu kleiti. Tur nāca Olga.

Jānis sāka atkal rakt. Māte gāja. Viņa bija izteikusi savas domas. Lai klausu vai neklausu. Atbildi jau no viņa bija grūti sagaidīt.

Nu, ko tad nākošā skolotāja pateikšot?

Jānis gribēja jokot, bet jautājums iznāca tik nopietns, ka Olga nesaprata, ko atbildēt.

— Kamdēļ jūs tā sakāt? — viņa teica. — Tas izklausās, it kā jūs par mani zobotos.

Nebūt ne. Viņš domājis, ka sieviešu ģimnāzijas taisni priekš tā esot, lai sagatavotu skolotājas. Semināri taču

esot tikai vīriešiem. Un vīrieši, ja tie beidzot ģimnāziju, ejot studēt...

Vai tad Jānis nekā neesot dzirdējis par augstākajiem sieviešu kursiem? Tagad studējot arī sievietes.

— Kāpēc tad arī es nevaru studēt? — Olga piepēži iesaucās un gāja prom; bet tad viņa atgriezās un mīkstā balsī teica: — Ieva ir jūsos iemīlējusies. Nedomājiet, ka es jūs lūdzu sevis dēļ, lai jūs nebraucat māsai līdzī. Es domāju par Ievu, ar jums runādama. Apsolaties, ka jūs viņu precēsiet! Viņai ir tik dziļa daba, ka viņa ļoti ciestu, ja jūs viņas mīlestību atraidītu.

Jānis iesmējās. Šī meitene te runāja tā, it kā būtu pasaulē atklājusi vēl pavisam nedzirdētus brīnumus. Šis skuķis nevarēja to nemaz iedomāties, ka viņa nodoms jau bij kļuvis par lēmumu. Vēl šai rudenī viņam ar Ievu būs kāzas. Bez kādiem solījumiem svešām personām.

— Es jums to nesolu, jaunkundz, — viņš nopietni teica. — Solīties kaut ko darīt ir jaunības daļa. Vīri tikai dara.

— Vai tas uz manu adresi?

— Varbūt arī. Vai jūs esat pilnīgi pārliecināta, ka jūs pēc ģimnāzijas beigšanas iesat studēt?

Olga nosarka. Viņa neatbildēja. Viņa izņēma Jāņam no rokām lāpstu un mēģināja rakt. Tas nebija nemaz tik viegli, kā, no malas raugoties, izlikās.

— Nav asa, — viņa teica.

Nosvieda šķipeli un aizskrēja uz istabu.

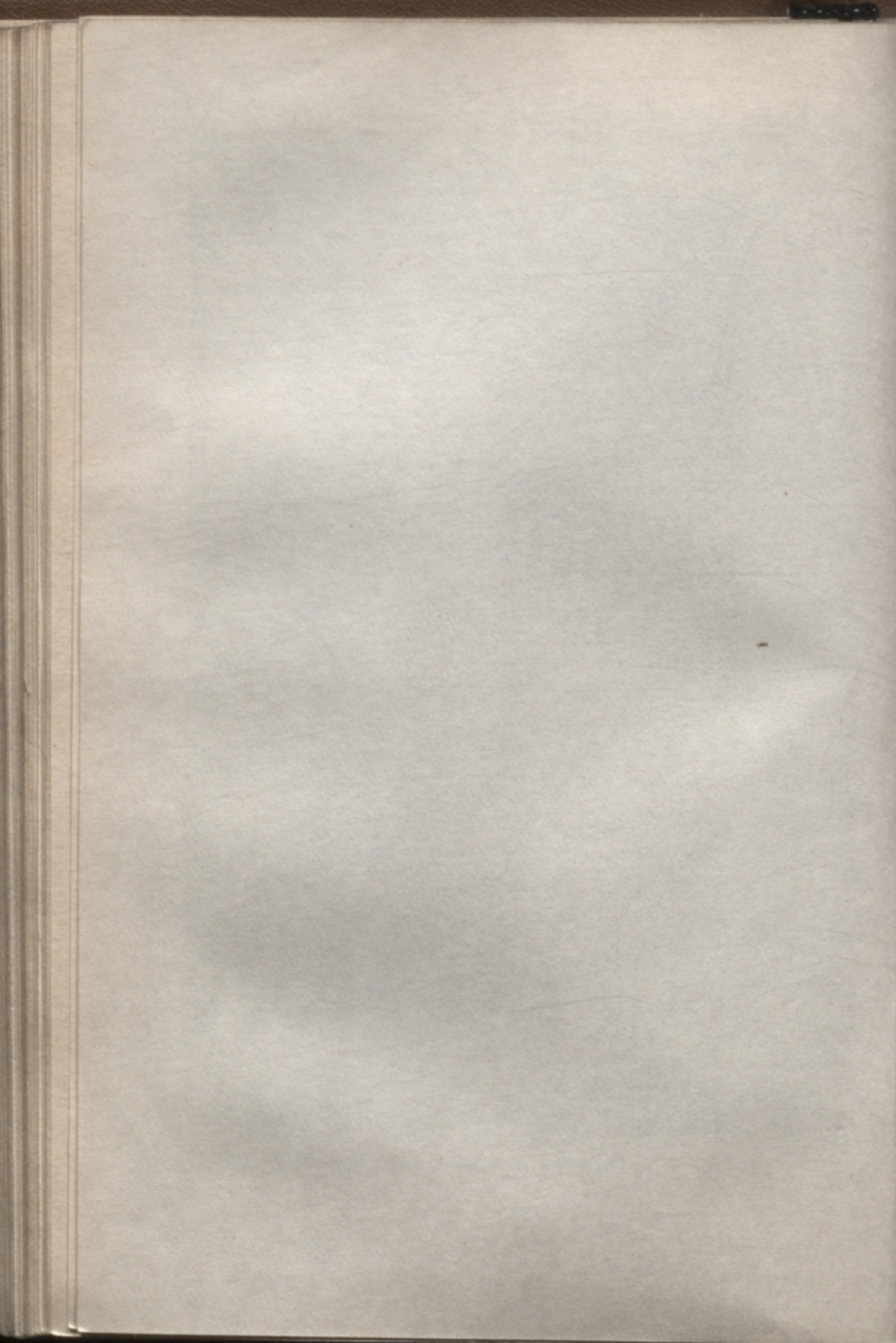
XXIV

Ieva staigāja klusa prieka pārņemta. Viņas seja pastāvīgi bij kā saules aspidēta. Visi darbi, pie kuriem viņa ķērās, padevās tik viegli. Neviena dzīvība viņai neaizdeva dusmas. Labi bij pasaulē dzīvot...

Vakaros viņi ar Jāni pārmijs dažus vienkāršus, bet siltus vārdus, gulēdami katrs savā guļu vietā. Un tad viņa iemīga cieši un saldi. Viņi nevarēja mīlināties, kur tepat aiz sienas gulēja citi cilvēki. Viņi iztika bez glaimiem un bez lētiem solījumiem, kādi kaislos brīžos ap mīlošiem lido kā spāres.

Jānis bija dabūjis no mežkunga zīmi, ka var cirst visas lazdas stīpas resnumā. Maksa bija mērena. Viņš

arī bija rakstījis uz Rīgu savam agrākajam noņēmējam, un nebija ne mazāko šaubu, ka atbilde drīz būs klāt. Viņa darbu jau pazina, un ar prieku viņa priekšlikumu pieņems.

Dienas skrēja kā ar spārnēm. Bija pienākusi sestdiena, kad studentam ar ģimnāzisti vajadzēja aizbraukt. Lai iznāktu viss pie vienas reizes, tad arī linsēklu aizvešanu saimnieks bija atlicis uz šo dienu. Un, tā kā ar vezumiem varēja braukt pa lielākai daļai tikai soļiem, tad saimnieks ar Klāvu bija izbraukuši jau ap pusnakti. Viņi izbrauca ar trim zirgiem. Ceturto varēja jūgt ap brokasta laiku. Ko tad Ludis ar Olgu tur lai muldētu līdz ar vezumniekiem? Viņi varēja izgulēties pamatīgi pēdējo nakti mājā, ir tad vēl reizē galā tiks ar agrāk izbraukušiem. Pāri Daugavai tā kā tā tai vakarā vairs necēla. Bij aprēķināts tā, ka ar sēklām pilsētiņā viņi nokļūs tikai tad, kad redzamas jau zvaigznes un žīdiem svētdiena beigusies. Ko tad viņi, agrāk atbraukuši, darītu? Tad būtu jābrauc apsētē un jādaudzās otru reizi, bet šādā kārtā visu varēja nodarīt vienā paņēmienā. Pa nakti atpūtīsies zirgi. Otrā rītā, svētdienā, tad tēvs jaunus aizlaidīs uz staciju.

Kad Jānis, dienai austot, uzcēlās un izgāja no klētnas, smago vezumu vairs nebij sētsvidū. Tikai viņa tēvs kravājās pa vāgūzi. Viņš tur teпа ratus un sakārtoja zirglietas. Ieraudzījis Jāni, viņš rūca:

— Varētu jau tie vācieši slieties augšā! Kad ceļš zem kājām, tad nav nekāda vērtīšanās vairs pa gultu.

Jānis neteica nekā. Viņš gribēja šodien nobeigt savu darbu un nobeigt to laikā, lai pēcpusdienā varētu aiziet uz pagasta namu pēc avīzēm, ko citādi aizvien izdarīja Olga vai students. Viņš gāja dārzā un nostrādāja līdz brokastam. Kad Ieva viņu aicināja ēst, bij atlikušas vairs tik divas ābeles neapraktas.

Brokastā Jāņam vajadzēja iet saimnieku galā.

«Kāpēc tad tā?» viņš domāja, bet tūlīt arī saprata: tas taču bija atvadišanās mielasts.

Jānis nosēdās pie galda tai pašā vietā, kur pirmajā svētdienā. Viņam līdzās sēdēja saimniece, viņiem pretī — Olga ar Ludi. Ieva arī šoreiz nebij ievērota, kaut gan nevienam vairs nevarēja būt svešas viņu attiecības.

«Ja jau neaicināja arī viņu, tad kāpēc gan mani?» Jānis domāja.

Saimniece pacēla baltu pudeli ar zāļu šnabi un teica:

— Nu tad uz to šķiršanos drusku iestiprināsimies.

Tā tad Jānis te bija iesaukts šnabja dēļ. Protams, ka tadā gadījumā Ievai te nebija ko darīt.

Saimniece pielēja glāzīti un sniedza to dēlam.

Pēc tam viņa piedāvāja arī meitai, bet tā atteicās. Nu bij Jāņa rinda.

— Tā tad — laimīgu ceļul Jums un jums.

Viņš pacēla glāzi pret abiem pretī sēdētājiem.

Students smiedamies pateicās. Arī Olga smējās un meta ar galvu.

Visbeidzot dzēra saimniece pati. Viņa izmeta prāvo glāzīti viegli, bez saviebšanās.

— Arī mēs, sievas, esam palaidušās dzeršanā, — viņa teica. — Agrāk es brandavīnu nevarēju ne mutē ņemt un man bij brīnums, kā tie vīrieši pēc viņa var tik stipri kārot. Bet nu es dažreiz iesilstu pa krietnam. Un vai ziniet — man rodas visā miesā jauna dzīvība. Tā es esmu nodomājusi savā prātā: kamēr cilvēks ir jauns, tikmēr viņam prieka pietiek tāpat; bet, kad jau nāk tādos gados kā es, tad nav nekāds grēks ieņemt zāles, ja kādreiz gribi papriecāties līdz ar citiem.

— Bet vīrieši dzer pavisam jauni, — Olga iesaucās. — Un, kad ir piedzērušies, tad pat jautrības vairs nav nekādas.

Nu bija reize Ludim par šo lietu izteikt savas domas. Tādu jaunu vīriešu dzeršanu patiesībā nemaz nevarot apzīmēt ar parasto vārdu. Tā neesot vis dzeršana vai, kā parasts teikt, žūpošana, bet gan kaut kas līdzīgs šķīstīšanai, ševišķi, kas zīmējas uz studējošo jaunību. Students nedzer vis aiz paraduma vai laiku nosist gribēdams, bet gan tāpēc, ka viņa gars alkst pēc pārdzīvojumiem un piedzīvojumiem. Viņa redzes aploks ir kļuvis plašs, bet viņa vieta pasaulē vēl nav norādīta. Vēl viņš ir tikai kungs par savu istabiņu, ja to ir samaksājis. Viņš ir, tā sakot, staigājoša grāmata, kura grib kļūt par dzīvu būtni.

— Es nezinu, — Ludis atņēma, — vai es diezgan saprotami izteicos. Jā, tāda studenta piedzēšanās ir tas pats, kas vecajā baznīcā bij šķīstīšanās uguns. No tās mēs izejam, atsvabināti no visiem sikajiem grēkiem.

Uz to viņš kā students dzēra vēl vienu glāzi.

Arī Jānis dzēra.

Un tad viņiem vajadzēja dzert vēl pa vienai un vēl.

Kad viņi izgāja ārā, vecais Balodis jau bija zirgu aizjūdzis un turēja to pie galvas, jo tas bija jauns zirgs.

Olga tekāja ap ratiem un norīkoja aizsaiņus. Drēbju kurvis bija piesiets aiz sēdekļa. Bet kur tad nu liks āboļu kasti?

Tās blēņas jau varot arī palikt. Ja kāre, varot nopirkt kādu mārciņu pa reizei.

— Nē, bez āboliem es nebraucu! — Olga sauca. — Bez tiem es nemaz nevaru dzīvot.

Vai tad pirktis ābols esot tāds kā no tēva dārza? Kad viņa uzskatot tādu ābolu, tad redzot uzreiz visu dārzu, un viņai liekoties, ka to, ko viņa pati kādreiz vasarā šai dārzā redzējusi vai dzirdējusi, zinot arī šis ābols.

Māte saņēma meitu pie pleciem un sapurināja.

— Kad nu tu tā vienmēr atcerētos to tēva sētu, — viņa teica.

Ar lielām pūlēm ratos visas mantas bija sakravātas. Nu varēja jau sākt atvadīties. Iznāca visa saime. Pat Balodiene nebij varējusi notālēm noskatīties. Viņa bij apsējusies baltu priekšautu un iznākusi sētsvidā. Tur nu viņa grozījās un rāja vīru, ka tas stāvēt visu laiku kā spoks tur pie tās zirga galvas un nepalīdzot nekā darīt. Nu jā, — ardievu, ardievu! — lai braucot laimīgi. Citā vasarā tad atkal grābšot visi sienu. Ludis, tas gan esot bijis slinks...

Balodiene teica visu taisni acīs, ko viņa domāja. Ar to viņa varēja lielīties un arī lielījās.

Vecais Miks kratīja Ludim roku un teica:

— Es jau liku mātei, lai viņa jums iekrāmē līdz kādu desmitu olu. Pieminiet mani, kad ēdīsiet. Man nekā cita nav, ko jums iedot.

— Paldies, paldies!

Ievai roku sniegdams, Ludis nebēdīgi teica:

— Mums gan, Ieva, vajadzētu sabučoties. Varbūt nākošu vasaru mēs vairs nedzīvojam kopā.

Ieva nosarka un atteica, ka skūpstīties vajagot tikai tad, kad satiekas, un nevis kad atvadās. Bet šos savus vārdus viņa tūlīt pārkāpa, jo ar Olgu viņas cieši apkampās, un viņu skūpstis bij ilgs un karsts.

— Lai dievs tev palīdz, Olga, — Ieva teica, un lielas asaras ritēja viņai pār vaigiem; viņa tās nenoslaucīja.

Arī Olga raudāja. Viņa neatrada vārdu, ko sacīt. Viņa negribēja šai brīdī lietot parastās atvadišanās frāzes. Beidzot viņa pasniedzās Ievai pie auss un čukstēja:

— Lai viss piepildās, ko tu vēlies!

Un vēlreiz viņas apkampās un skūpstījās.

Jānis bija jautrs un bezbēdīgs kā arvien, kad bija drusku dzēris. Viņš jokoja:

— Redziet vien, kā atvadās. Varbūt pa vasaru pat izplūkušās tikāt...

— Pie atvadišanās viss tiek aizmirsts, — Olga atteica un sniedza viņam roku.

Nē, Jānis vēl neatvadījās. Viņš gribēja braukt kādu gabalu līdzī. Viņš nosēdās ratu priekšā uz āboļu kastes un saņēma grožus.

— Cik daudzreiz es jau jūs, bērni, neesmu tā izvadījusi, — māte šņukstēja, — bet tomēr es pie tā nevaru pierast. Aizvien man jānoraudas, vienalga, vai tas ir šķiroties, vai arī kad ieraugu jūs sētā iebraucam...

Viņa nevarēja tālāk runāt. Viņa bija iesilusi no savām prieka zālēm, kuras nu viņu darīja pavisam sentimentālu.

— Vai nu viss ir? — vecais Balodis nepacietīgi sauca.

Viņš bij apnicis zirgu turēt tik ilgi un stingri.

Balodis pasitās sānis, un zirgs devās uz priekšu pa līdzeno olnīcu. Drīz vien braucēji bij sila līkumā un nozuda palicēju acīm.

— Kas tas būs par kungu... — vecais Balodis pie sevis rūca. — Ne pieci mārkī neiedeva par zirga jūgumu.

XXV

Jau ja sētā pietrūkst viena cilvēka, liekas, ka pat kaimiņi šo robu mana. Bet cik tad nu bij Rados viņu atlicies? Tikai saimniece, Ieva, Līze un Balodiene. Citi bij pavisam prom un vēl citi — ārpus mājas.

Miks ganīja savas vistas ap riju, kur miežiem vārpas bija lūzušas. Šad un tad viņš noliecās, paņēma kādu vārpu, izberzēja to sauajā un pasvieda tad graudus putniem, kuri kāri tos lasīja. Viņš bij tā apmierināts ar savu darbu, ka nedomāja ne par ko citu pasaulē.

Vecais Balodis bij aizgājis uz lauku novākt žeperus. Tur viņš tagad līkņāja visu dienu. Viņš varēja drusku

atpūtināt savus vecos kaulus, kad neviens uz ādas nestāja. Vai gan mazumu bij savā mūžā cēlis un vilcis?

Jānis vēl nebija atpakaļ.

Ieva bija norūpējusies viņa dēļ. Viņš bija manāmi ieriebis — cik drīz tur varēja atgadīties kāda nelaime. Viņš sēdēja tik tuvu pie zirga, un zirgs bija jauns... Viņas acis pastāvīgi vērsās uz sila stūri, kur katru acmirkli vajadzēja parādīties viņas mīļajam cilvēkam; bet viņš nenāca. Ak, cik tomēr atvieglota Ieva tagad jutās, neraugoties uz visām rūpēm. Kaut gan viņa zināja, ka Jānis uz Olgu skatās kā uz bērnu, tad tomēr reizēm viņai sametās bail no šīs gudrās meitenes, kura bija pie tam tik skaista. Tagad viņa bija droša. Nu viņš piederēja viņai vienai.

Parastie sestdienas darbi gāja naski no rokas. Sviests jau bija vakar sakults, lai aizbraucējiem būtu ko līdzī ņemt. Tagad, kamēr saimniece mazliet izgulēja savu zāļu prieku, Ieva ar Līzi staigāja un apkopa visas malas. Tur bija tik daudz ko novietot un tīrīt. Plašais sētsvids bija salmiem piekaisīts, vezumus kravājot. To vajadzēja vispirms ar grābekli apstrādāt, tad tikai varēja ar slotu kaut ko darīt. Dienas trīs laiks bija stāvējis piemācies un pa reizei arī sīki lijis. Putekļi necēlās. Kad sētsvids bija tīrs, tad abas slaucītājas pārgāja uz olnīcu. Te katrs slotas vilciens stāvēja mitrajā smiltī kā atsevišķs raksts. Nozuda zem šiem rakstiem rīteņu sliedes, kuras bija vēl palikušas no aizbraucējiem kā pēdējais sveiciens. Tās nozuda; bet vakarā pa šo izrakstīto ceļu nāks mājā lopi un padaris to atkal ikdienišķu un netīru. Kaut jele Jānis vēl pa tādu atnācis, kāds tas tagad bija... Ievai galva bija pilna dažādu domu, un visām tām bija sakars ar Jāni.

Balodiene kūla veļu uz klēts padurves akmeņa un dziedāja kādu garīgu dziesmu. Ieva gribēja tikt klētī un teica:

— Palaid, Jāņa māt, mani iekšā!

Balodiene atsedza akmeni un ielaida Ievu klētī, ne vārda neteikusi. Pēc tam viņa kūla savu veļu tālāk, pa brīžam acis pamezdama uz Ievu, lai novērotu, ko viņa tur tumsā darīja.

Ieva sataisīja gultu, izņēma no skapja baltu kreklu un baltu, caketu divi. Nu viņa varēja iet atkal netīrākos darbos. Vēl vajadzēja ieliet cūkām, izgrābt pelnus no plīts, kurt uguni vakariņām. Tuvojās jau vakars.

Piepēži Balodiene cēlās, atstāja veļu un vāli uz akmeņa un nāca klētī.

— Vai tā Jāņa nauda tavā skapī stāv? — viņa stingri prasīja.

Ieva brīnējās. Viņa nesaprata, ko šāds jautājums varēja nozīmēt.

— Kā tad tu, māt, vari tā domāt? Es nemaz neesmu redzējusi viņa naudas.

Balodiene piegāja pie dēla jaunajām drēbēm un iztaustīja visas kabatas.

— Nav, — viņa teica. — Redzi, es domāju, kad tik viņš nav braucis līdz pat krogam, viņus vadīdams. Un tad viņi būs iegājuši iekšā un sākuši dzert. Tur jau paslepus var dabūt visu ko, ne tikai bairīti vien. Ja nav tavā skapī, tad visa nauda viņam ir līdzi. Kad tik nu neizkaisa. Nodzert jau visu nenodzērs.

Ievai bija sāpīgi dzirdēt, ka Jāņa māte domāja tikai par naudu, bet ne par pašu dēlu. Tomēr šī mātes gādīgā valoda viņas uztraukto prātu zināmā mērā arī aizgrāba. Taču līdz šim, kopš Jānis te bija, viņa no Balodienes nebij dzirdējusi neviena vārda, kurš nebūtu bijis bez dzeloņiem. Nu viņa runāja laipni un kā māte. Vai viņa domāja, ka viņas dusmas veltas būs? Jeb vai viņa tomēr atzina, ka Ieva ir viņas dēla cienīga? Iedomājoties, ka tas tā varētu būt, Ievai kļuva silti ap sirdi, un viņa teica:

— Tu, māt, neturi uz mani ļauna prāta. Jāņam nekad nevajadzēs par mani sūdzēties. Arī pret tevi es gribu vienmēr laba būt.

Balodiene nu bij neveiklā stāvoklī. Viņa gribēja atraidīt Ievas laipnību, bet atzina, ka viņai taisnība, un cieta klusu. Tomēr nevarēja arī tā uzreiz pārvērsties un teikt: «Ir jau labi — es jau arī tev ļauna nevēlu...» Viņa nopūtās smagi, it kā aiz dūsmām, un izgāja atpakaļ pie sava darba.

Drīz pēc tam nāca lopi mājā.

XXVI

Jānis pārradās tikai vēlā naktī.

Visu vakaru Ieva nebij varējusi mierīgi gulēt. Nē, labāk viņa sēdēja uz klētspriekšas, kaut gan vakars bija vēss, un raudzījās nakts pelēkumā. Viņai pie kājām gu-

lēja suns. Aiz plānās mākoņu kārtas viegli vizēja mēness, un ap mēnesi bij plašs varavīksnes dārzs. Tālumā sīca kuļmašīna kā nikna lapsene. Tur kādās mājās steidza nobeigt kuļšanu, lai pa svētdienu mašīnu varētu pārvietot uz citurieni. Pa reizei Ieva piecēlās, pagāja līdz olņicas galam un tad nāca atpakaļ. Cik tālu tad viņa zināja iet? Suns viņai uz pēdām sekoja, it kā viņš būtu daļa no viņas.

Cik svešs Ievai bij šāds brīdis. Nekad viņa nebij ieklausījies, cik klusa tāda rudenā nakts. Likās, ka tālā kuļmašīnas sīksana šo klusumu vēl pastiprināja. Visi ļaudis gulēja dziļā miegā. Istabas logi bij melni un bez dzīvības.

«Ja nu kāds cilvēks būtu kur nomaldījies,» Ieva domāja, «vai viņš iedrošinātos šādā naktī kliegt? Nē, viņš ietu, kluss un sevī ievilcies, aizvien uz priekšu, aizvien tālāk no mājas, no cilvēkiem — prom, prom...»

Šī iedoma viņu cēla atkal kājās. Jānis taču te bij diezgan svešs. Mežu viņš necik nepārzināja. Ja nu kādreiz nogriezās no lielceļa un gribēja atnākt taisnāk, tad drīz vien varēja sākt maldīties. Viņa bija aizgājusi tepat līdz sila stūrim, kad piepēži suns ierējās un paskrēja uz priekšu. Nu viņa izdzirda nemitīgu dudinašānu. Tā bija tā kā Jāņa balss.

Jā, tas viņš bij. Viņš nāca pa lielceļu un dziedāja. Viņa dziesmai bija tikai viens pants, bet ar to pašu dziedātājs nekad netika galā. Viņš norikojās ceļa vidū, sāka iet un reizē dziedāt; bet nebij pantam vēl līdz pusei ticis, kad grāvis jau bij klāt, un dziesma aprāvās.

Ieva apstājās un skatījās. Viņai nāca smiekls, norauģoties šajā komēdijā, kura tika spēlēta ar vislielāko nopietnību.

Kaut būtu mūsu zemīte
Tas brandavī — — —

Tālāk viņš netika. Dziesma sākās no jauna.

Kad suns pieskrēja Jāņam klāt, viņš pazina, ka tas ir Radu suns, un sauca:

— Ēj, draugs mīlais, apsēdisimies un atpūtīsimies! Vai tālu vēl mājas?

Suns slējās viņam klāt, un Jānis patiesi atsēdās uz grāvmalas vai nu tišām, vai netišām. Ieva nāca tuvāk.

— Ēj! Vai tu esi ķēms vai cilvēks? — Jānis kļiedza. — Ja tu esi labs gars, tad nāc un atpūties līdz ar mums! Bet, ja tu esi nelabais, tad ej ellē mālus mīt!

Viņa balss bij ķērkstoša. Šis sauciens skanēja kā sauss putna brēciens. Tas izklausījās šausmīgi nakts klu-sumā.

— Jāni, — Ieva teica, aizskardama viņa plecu. — Tu esi diezgan stipri piekūsis...

— Hahaha! — Jānis iesmējās. — Nu es eju caur to šķīstīšanas uguni. Mēs abi ar studentu ietaisījām krietnas ķiveres. Lai nu viņi brauc ar dieva palīgu! Vai man žēl? Tas skuķis, man liekas, bija drusku dulns; bet tas puika ir krietns zēns. Mēs runājām par augstām lietām. Smadze-nes ir jānostāda fokusā, viņš saka. Citādi tu redzi visu pasauli, bet skaidri nekā neredzi. Vai viņam nav tais-nība?

— Iesim, Jāni! Laiks ir tik vēls.

— Laiks, laiks... Kas man daļas par laiku? Bet man tās divas ābeles palika neapraktas... Nē, uz māju es vēl neeju. Neparko! Es jau neesmu cūka, ka man pa nakti jālien migā. Tu gribi mani ierādīt par lopu?

— Jāni, kas to saka? Tu esi vairāk dzēris, nekā vaja-dzīgs. Tu runā aplam.

Jānis saskaitās. Ja Ieva tā runā, tad viņš tūlīņ ceļas un iet uz krogu atpakaļ.

Viņš patiesi cēlās un meimuroja uz meža pusi.

Ieva viņu saķēra pie elkoņa.

— Iesim uz sētu, mīļais Jāni, — klausī mani! — viņa lūdzās.

Šis maigums Jāni apmierināja. Viņš padevās.

Ievai bija grūti iereibušo vadīt. Kājas viņam krus-tojās un brīžam apstājās pavisam, tad atkal skrēja uz priekšu tik ātri, ka Ieva spēja tikko līdzī tikt.

— Mājās, mājās steigsimies... — viņš dziedāja.

Kad viņi tika sētsvidā, tad Jānis atcerējās, ka viņš paņēmis priekš tēva tabaku. Bet kur tas nu bij? Viņš atlai-dās uz klētspriekšas akmeņa un raudzīja visās kabatās pēc kārtas. Pat vestes kabatas viņš izmeklēja. Ak, no-lāpīts! To viņš bij izmetis ceļā. Ar ko nu viņš lai ieprie-cina veco vīru?

Ieva veda viņu iekšā. Nakts esot tik vēsa. Viņam esot silti, un viņš nemanot, cik patiesībā auksts. Lai tikai paraugot — akmens, uz kura viņš sēdot, esot kā ledus.

Jā, akmens esot gan auksts. Bet gulēt viņš nevarot iet. Viņam nenākot miegs. Viņš gribot dabu baudīt.

Piepēži Jānis trūkās augšā un delverēja uz dārzu.

Ieva gāja klēti. Viņa domāja, ka Jānis būs tūliņ atpakaļ un, ārā viņas neatradis, nāks klētiņā. Bet, kad Jānis palika ilgi, viņa izgāja, lai redzētu, kas ar viņu noticis.

Jānis likņāja ap ābelēm. Viņš gribēja nobeigt savu darbu, kā bija solījis.

Rakšana neveicās. Kaut gan nakts bij gaiša, tad tomēr dažreiz velēna iznāca pārāk bieza, dažreiz tā atkal nodūrās pavisam plāna kā riecienis.

Ieva pienāca, nolika vilnaini un gribēja palīdzēt, bet Jānis viņu atraidīja.

— Tas nav meitiešu darbs, — viņš teica.

Skurbulis lokoties viņam bija drusku nogājis, bet līdz ar to viņš bija zaudējis arī savu omulīgo sajūtu. Viņš raka un kļuva aizvien drūmāks.

— Ko nu stāvi kā mūmija? — viņš piepēži iesaucās, it kā nupat tikai būtu pamanījis, ka Ieva te ir. — Vai iesi gulēt!

— Es palikšu, kamēr tu beigsi, — viņa mīksti teica.

— Ko jūs te visas no manis gribat?! — viņš kļiedza.

— Viena jau aizbrauca raudādama. Otra sūta sveicienus. Trešā stāv un neatstājas no tevis ne par pēdu. Bet, kad atbrauc tikai kāds Galdars, kuram ir zirgs un govys, un zemes gabals, tad jūs esat kā spārnos. Odžu dzimums!

Viņš vairs nespēja valdīties.

— Atkāpies, sātan! — viņš kļiedza un svieda ar lāpstu Ievai.

Viņa ievaidējās. Ne tik daudz aiz sāpēm kā aiz nobīļa.

Biezā vilnaine viņu bija pasargājusi no ievainojuma. Viņa noliecās un pacēla lāpstu. Neziņā, ko darīt, viņa to iedūra zemē.

Jānis stāvēja kā sasalis. Ieva piegāja pie viņa un apņēma viņa kaklu.

— Jānīt, mīlais draudziņ, kas tev ir noticis? — viņa teica un piespieda savu galvu pie viņa.

Jāņa pleci raustījās. Viņš atspiedās pie ābeles un raudāja.

Pēc brīža Ieva viņu aizveda uz klēti. Viņš tai ļāvās kā bērns.

Atkal bija svētdiena, un atkal lija lietus. Uz rīta pusi mākoņi bij sabiezējuši, un mazā dienīnā jau krita pirmās piles. Saimniece bij ļoti apmierināta, ka bērni vakar aizbraukuši. Nu jau nebija vairs vasara. Ja lietus tagad sāka līt, tad viņš arī mērcēja bez apstājas vairākas dienas... Saimniece stāvēja kukņā un runājās ar sievieti. Arī Ieva tur bija.

— Jānis gan laikam pārnāca tik uz rīta pusi, — Līze teica un smaidīja savu mūžīgo smaidu.

— Nebija jau nemaz tik vēls, — Balodiene steidzās starpā. — Es jau dzirdēju, kad tur tā kā dudīnāja. Varbūt bija pusnakts, varbūt vēl nebija.

— Kur tad šis tik ilgi bijis?

— Vai ne krogā? — saimniece jautāja, uz Ievu raudzīdamās.

Ieva pamāja ar galvu.

— Tā tā naudiņa aiziet, — Balodiene nopūtās.

— Kad tikai manējais arī nebūtu nodzīvojis tur līdz vakaram...

— Nu, tas skuķis jau tak, jādomā, neļāva. Citādi jau viņi nevarēja aizbraukt līdz vakaram.

— Kāpēc tad šim vajadzēja līdzi daudzīties? Nevarēja palikt mājā? Bet es pati mulķe biju: man nevajadzēja to pudeli nemaz rādīt. Es jau domāju visu labu...

— Nekas, nekas, saimniecīt, gan būs labi. Es iešu tūlīn pavaicāt, kā tur bij.

Balodiene aizsteidzās uz klēti. Laiks jau arī bija celties, ja gribēja ēst brokastu reizē ar citiem.

Balodiene nebija vēl atpakaļ, kad iebrauca «leiši». Saimniece izgāja viņiem pretim un sauca:

— Par vēlu, par vēlu!

— Ko? Vai tad rīdzinieki jau projām? Cik žēl!

Jā. Kāpēc tad nevarējuši atbraukt vakarrīt? Ilgāk bērniem nebijis iespējams kavēties. Olgai jau pirmdien sākas skola, un tad ir labi, ja, aizskrējis Rīgā, var vēl elpu mazliet atvilkt.

Tiesa, tiesa.

Nu tikai vēl ciemiņi nokāpa no droškas. Zizums salocīja grožus un uzsvieda zirgam uz muguras. Viņš raudzījās visapkārt, kā gribēdams teikt: «Kur tad te tie puīši, ka nav kas zirgu pievāc!» Arī kundze grozījās ap ratiem

kā nezinādama, ko iesākt. Saimniece pavēra saimes istabas durvis un sauca Balodi.

— Nedeg jau . . . — Balodis atrūca un kāpa lēnām savās smagajās koka tupelēs.

— Ieva! — melderiene kļiedza.

Viņa bija atvedusi veselu maisiņu baltas maizes, lai parādītu, kā viņu jaunie valči strādā. Rostovas milti nebij labāki. Ievai vajadzēja maizi paņemt un ienest istabā.

— Bet kur tad Ernestiņš? — māte žēlā balsī vaicāja.

Ko nu bērnu tādā mitrā laikā vadāšot. Varot vēl saldēties.

— Nu, kā tad Rados ir pa šo laiku gājis? — Zizuma kundze vaicāja, kāju pār sliekšni istabā iespērusi.

Nevarot vis neko sūdzēties. Bērni nu esot atkal reiz prom. Naudas arī pietikšot. Darbi pa šo laiku gājuši uz priekšu sevišķi labi. Vēl tikai viens zaļāks miežu lauks atlicies, citādi jau vasarājs viss pie zemes.

— Tad nu tikai vēl tas gabaliņš miežu un kartupeļi, — saimniece nobeidza. — Bet kā tad ar brokastu? Jūs taču mājā nebūsiet ēduši.

Kur tad nu mājā būtu varējuši ēst, kad tikko vēl gaismaņa svīdusi, kad izbraukuši. Cik tad nu vairs tās dienas . . . Kad agrāk neiztaisoties, tad neatliekot necik laika paciemoties. Bet nu lai māte paraugot to maizi. Tad viņa redzēšot . . . Vai no Rostovas miltiem varot izcept labāku? Maksājot gan tāds ierīkojums dārgu naudu, bet tā nākšot atpakaļ ar augļu augļiem. Kurš tad gan, kam pašam savi kvieši, iešot maksāt par visiem transportiem un pirkt gatavus miltus, kad var labi sabīdelēt tepat pie Zizuma. Meita stāstīja un koda pati baltmaizē ar lielu patiku.

Ieva ienesa kafiju. Atpakaļ ejot, viņai vajadzēja iznest pa puskuķulīšam baltmaizes arī citiem ļaudīm un izstāstīt, kas tā par maizi. Tā bija lauku reklāma.

— Bet vai jūs zināt, ka Pakalns nu jau otru nedēļu guļ uz gultas?

— Vai Mīles vīrs? Kas tad šim lēcies?

— Pārdūris kāju.

Tā nu bij kaite, par kuru runāt nemaz nebij vērts, un viņi pārgāja uz nopietnākām sarunām. Melderiene gribēja zināt, vai Ludis kādreiz neesot ko izteicis par saviem nodomiem. Vai viņš nedomā no mājām atteikties? Savu daļu jau viņi tagad saņem bagātīgi, abi ar Olgu.

Protams, viņi varētu vēl no savas puses atmaksāt katram pa tūkstošam. Ja tēvs un brālis tā būtu ar mieru, tad viņi Radus gribētu sev. Zizums pats tad valdītu sudmalas un viņa dzīvotu te. Viņa ierīkotu lielisku saimniecību. Vispirms — visu līci ar upenēm. Tad — karpu dīķis vecupē, kur pavasarī vairs ūdens netiek pāri. Bez tam viņa ierīkos plašu putnkopību un trusišu audzinātavu. Sudraba trušu ādas ir tik dārgas, un viņi sver ap divdesmit mārciņu. Kas tā par gaļu! Ja viņa tā visu ierīko, kā ir nodomājusi, tad mājai vajag dot vismaz pieci tūkstoši rubļu gadā skaidra atlikuma.

Zizums klausījās sievas valodā kā mūzikā, kura viņam gan patika, bet no kuras viņš daudz nekā nesaprata. Viņš pārvaldīja savu amatu un rīkojās pa sudmalām ar lielu prašanu. Visus aprēķinus un projektus viņš atstāja kundzei, kura likās taisni priekš tā vien radīta kā gudrot dažādus plānus. Tikai liktenis viņai nebij labvēlīgs. Viņai bij ciņas gars, lielisks ciņas gars, bet nebij pienācīga kaujas lauka. Tās pūrvietas, kuras bija piedalītas pie sudmalām, muiža nepārdeva. Un uz svešas zemes — katram zināms, kāda tur rīkošanās.

Māte nezināja nekā, ko meitai atbildēt. Redzēšot, kad atbraukšot citā reizē un kad tēvs būšot mājā.

Melderiene bij no galda piecēlusies. Nu viņa pa logu ieraudzīja, ka dārzā ābeles ir apraktas.

— Redziet, redziet! — viņa iesaucās. — Nu viņi vienreiz iedomājušies to dārzu apkopt. Bet nu jūs laikam domājat to zemi tāpat noecēt un atstāt. Tā ir vislielākā izšķērdība. Tie koki taču ir bieži vien ar vircu lieti. Zeme ir kļuvusi melna un trekna. Nu vajag katrā ziņā tur sēt tās bišu zālītes. Kāpēc tad jūsu bitēm skriet verstīm tālu uz ļaužu pļavām, ličiem un liepām, kad viņas var tepat izlidot un paņemt pilnu klēpi? Vajag ievērot, ka katrs transports prasa vai nu laiku, vai ir tieši ar naudu samaksājams.

Meita patiesi prātīgi runāja, bet Radiem jau bišu nemaz nebij. Vai tad viņa to nezina?

Tā esot nolaidība, nepiedodama nolaidība. Ja viņiem tur pie sudmalām nebūtu tikai rentēta zeme, viņa katrā ziņā ierīkotu tādu dravu, ka no attāliesnes brauktu pie viņas skatīties, kā bites jākopj.

Melderis sakustējās un uzpūta gaisā caur savām dzeltenajām ūsām veselu klēpi dūmu. Viņš katrā ziņā gribēja

ko teikt, bet kundze aizsteidzās priekšā. Viņš miermīlīgi aizdarīja pavērto muti un pīpoja tālāk savu resno cigāru.

— Cik žēl, cik žēl, ka viņi jau aizbraukuši. Mēs tā steidzāmieš. Es gribēju tam skuķim līdzī dot dažas labas mācības...

— Hm! — melderis norūca un nobirdināja pelnus no cigāra.

— Tas skuķis ir drusku delveris. Viņai vajadzēja pie-teikt, lai vairāk acis tur grāmatā nekā laiž tās riņķī skriet. Nu jā, bet nu jau par vēlu.

— Kad tad pniecāsies, ja ne jaunībā, — māte viņai atbildēja. — Kad jau nāk cilvēks tā manos gados, tad viņam dabiska prieka vairs nekāda liela nav.

— Tur mātei taisnība, — melderis piekrita.

XXVIII

Par velti Balodiene izrunājās ap Jāni, gribēdama izzi-nāt, vai Ludis arī pie kroga piestājis un, ja piestājis, tad ap kuru laiku viņi aizbraukuši. Jānis pavēra drusku acis, paskatījās uz māti, kā nesaprazdams, kas te tiek stāstīts, un aizgriezās pret sienu. Viņš neatbildēja ne vārda.

— Mironš kas mironš! — māte dusmīgi grūda viņam sānos, bet arī tas nelīdzēja.

Jānis piecēlās vēlu pēcpusdienā, kad labu laiku bija nogulējis tāpat bez miega, mēģinādams atcerēties, kas vakar un šai naktī bija noticis. Bet viņa smadzenes tikai neskaidri atrūsināja dažus gadījumus. Viņam likās, ka ar studentu viņi bija sadzēruši brālības. Un vēl viņam likās, ka Olga bija raudājusi un vedusi brāli no kroga laukā. Viņš atcerējās arī to, ka bija pazaudējis tabaku un ka Ievai bija sviedis ar šķipeli. Bet kā tas notika? Kā viņi abi gadījās tur dārzā? Un kamdēļ viņš tā darīja? Viņš lauzīja velti galvu. Atmiņa neklausīja. Tomēr — vai tam tikai nebija kāds sakars ar Aiju? Vai tikai šī sieva, kura pārvaldīja visas viņa atmiņas, neklūs par viņa lik-teni? Katrā ziņā tad tas būs jauns un postošs. Citādi tas nebij domājams. Un nu viņš vēl bija apsolījies iet uz tādu vietu, kur kaimiņos dzīvoja šis postošais spēks. Ak, kādēļ viņš toreiz neatteicās pavisam! Tas droši vien no-tika viņa nezināšanas dēļ. Būtu viņš nojautis, ka tā tas ir, viņš būtu kategoriski atteicies. Bet vai tad nevarēja pa-lik? Zināms, ka varēja. Neviens viņu par to nekārs...

Viņš steidzīgi cēlās un gāja mazgāties.

Lietus bija visu rītu rasinājis, un arī tagad varēja to manīt, ja pacēla seju augšup. Zāle bija kā ar pelniem apbārstīta, tik sāka bija rasa.

Jānis mazgājās pie akas, kā jau to bij sācis pirmajā dienā. Viņš to darija steigšus, lai kāds nepienāk un nesāk runāt. Viņam negribējās tagad ne klausīties, ne atbildēt, viņam pietika ko runāt pašam ar sevi. Tomēr, kad bij nomazgājies, viņš karsti vēlējās, kaut klēti ienāktu Ieva. Viņš gērbās steidzīgi un apgērbies gāja uz istabu. Viņu kratīja viegls drudzis. Šādu slimību viņš labi pazina: tās bija pagiras.

Istabā sēdēja tikai vecā Līze, un gultā gulēja tēvs, pakšinādams sikus, zilus dūmiņus. Tāpat gulēdams, viņš laiski pagrieza galvu pret ienācēju un teica:

— Izgulējies?

— Pat pārgulējos, — Jānis atjokoja.

Tad viņš vaicāja, kur esot Ieva. Dievs to zina, vai viņam ēst kāds šodien došot?

Kas nu vairs došot, kad pusdienas laiks jau garām, Līze atņēma, bet cēlās, lai ietu palūkot, kas šinī lietā darāms.

Jānis nosēdās pie galda un gaidīja. Vecais Balodis gulēja, raudzījās uz dēlu un laida mierīgi dūmus gaisā. Viņš jutās pārāk omulīgi, lai teiktu kādu vārdu.

Pusdienu ienesa saimniece. Bij sviests un piens, un Zizumu baltmaize.

Nu, vai Jānis domā, ka tūlīt iet? Kamēr galā tikšot, būšot vakars klāt.

Jā. Viņš tūlīt iešot. Paēdīšot un iešot.

Bet vai tikai Ludis vakar vakarā neesot līdz tumsai nodzīvojis pa krogu? Vai viņi varējuši laikā tikt pilsētiņā?

O jā! Pulkstenis vēl nebijis divpadsmit, kad viņi izbraukuši.

Bet kur tad Jānis dzīvojis tik ilgi viens pats?

Viņš drusku aizmirsies. Pilsētā ierasts bieži iegriezties un izdzert glāzi alus. Nu labu laiku nebijis baudīts. Tā drusku vairāk ticis. Nu viņš atkal kādu laiku dzīvošot kārtīgi. Viņš zinot, ka dzeršana nedarot nevienam nekā laba, bet nevarot atturēties. Un dzīve dažreiz esot patiesi tāda, ka cilvēkam griboties no tās izbēgt, kaut arī tikai pa daļai un uz īsu brīdi.

Bet kā tad būšot? Vai Jānis ņemšot arī darba drēbes līdzī? Lai ņemot to pašu kārtu, kuru šeit valkājis. Diez vai viņiem tur būšot kāda lieka lupata.

— Jā, un vēl, tā ka lai man neaizmirstos... Olga lika atdot grāmatiņu, kuru viņa paņēmusi lasīt. Es tūliņ atnesīšu.

Kas tā par grāmatiņu? Jāņam bija līdzī pārs brošūru, bet tur jau nebija ko piedāvāt. Vai tad Bōlše varēja ko jaunu sniegt vairāk izglītotam cilvēkam? Viņai pašai bija diezgan labāku un gudrāku grāmatu. Tur katrā ziņā būs kaut kas cits...

Saimniece ienesa mazu, avīzē satītu paciņu un padeva to Jāņam, ne vārda nepiebilzdama.

Jānis pateicās. Jā, tā bij patiesi maza grāmata. Viņš iebāza to kabatā neattinis un nepaskatījies.

Vai saimniece varbūt zinot, kur Ieva? Viņš gribējis aizņemties no viņas lietussargu.

Ieva esot izdzinusi cūkas. Viņa aizlaidusi mazo Annu pie mātes ciemos. Bet, ja Jāņam tikai lietussargs vajadzīgs, tad neesot liela bēda. Šiem esot mājā veseli divi. Tas lielākais gan esot jau drusku ieplūkāts, bet viņam vienam pašam pietikšot arī mazā.

Jāņam pietika mazā lietussarga, un viņš to tūliņ dabūja.

Bet vai zināšot, kur aiziet? Nu, šī arī nemākot tā tuvāk aprādīt. Maz iznākot uz to pusi braukt. Un tur jau to būdiņu tik daudz, ka nevarot ne attīkties. Bet, ja tikai Jānis Zaldātu kalnus zinot, tad jau neesot ko bēdāt. Tad lai tikai paprasot kaut kuram, ko ceļā satiek, — katrs parādīšot, kura ir Pakalna būda.

Vārdu «būda» saimniece sevišķi uzsvēra. Ar to viņa gribēja norādīt, cik zemu šie būdnieki stāvēja viņas acīs.

— Nu jā, tad nu ej vesels un nepiemirsti slimnieku sveicināt! Tas jau katra kristīga cilvēka pienākums vēlēt slimam drīzu izveseļošanas. Bet pagaidi — tu tak vari aiznest kādu kukulīti maizes... Tā! Lai viņi arī dabū kādu labāku kumosu. Viņiem jau bērni arī ir. Saki, ka tās ir no Zizuma, no vecākās māsas par labām dienām.

Saimniece padeva Jāņam lakatiņā ietītus divus kukulīšus baltas maizes. Tad viņa atcerējās un vēl piebilda:

— Un pasaki, ka tā maizīte tepat māsas sudmalās malta. Lai viņi nedomā, ka tie pirkti milti.

Jānis iegāja klētī. Kā taču viņam vēl vajadzēja? Viņam taču kaut kā trūka. Ak jā! Viņš gribēja vēl ar Ievu tikties. Pēc nakts notikuma nevarēja aiziet, viņas nemaz neredzējis un neatvainojies. Bet — ko viņš darīja! Kamdēļ viņam vajadzēja iet? Cik viņš bij nepatstāvīgs. Saimniece viņu rīkoja kā zēnu uz skolu, un viņš klausīja un pieņēma visas viņas pamācības un padomus. Bet nesen vēl viņš bija domājis, ka neies uz šo vietu, kur sirdij var draudēt briesmas. Vai tad nu tā bij, ka viņi tur nevarēja dabūt neviena cilvēka? Par naudu taču visu ko var pirkt, pat lielus vīrus, ne tikai kalpus. Viņam kļuva patiesi kauns, ka padevies saimniecei, kur taču viņa domas bij pavisam citādas. Bet ja nu tā bij, ka Pakalnus spieda trūkums un viņi nespēja algādzi pieņemt? Var būt, ka viņi cerēja uz viņa palīdzību. Vismaz bij jāaiziet un jāpaskatās, ja jau reiz bij solījies. Redzēšanās un satikšanās ar Aiju jau bij atkarīga no viņa. Ja viņš to nevēlēsies, neviens to nepiespiedīs. Un ja arī tiekas! Vai viņi aizpērn nebij tikušies? Vēl viena tāda tikšanās, un viņš būs izārstēts no savas neprātīgās iedomas, it kā vienīgi Aija būtu viņa mūža dziesmas otra puse. Tur taču viss gāja uz postu kā miesīgi, tā garīgi. Tur nebij glābiņa. Nē, viņam nebij no kā baidīties.

Lietus bija sācis liņāt mazliet stiprāk. Līdz ar to cēlās arī vējš. Nu jau, ja skatījās uz meža tumsu, varēja izšķirt sīkas, šķības strīpiņas. Jumti sāka tecēt. Jānis izplēta lietussargu un gāja. Padusē viņam bija nastiņa ar darba drēbēm un saimnieces kukulis. Viņš gāja taisni pa lauku uz Ievu.

— Tu laikam gan uz mani dusmojies, — bij viņa pirmie vārdi.

— Ieva pacēla savas zilās acis.

— Nē, — viņa teica. — Vēl es uz tevis nekad nesmu varējusi dusmoties.

— Kāpēc tad tu gāji ganos taisni šodien? Tu taču negribēji mani redzēt savā tuvumā.

— Es domāju, ka tev būs ļoti liels kauns, kad mani ieraudzīsi.

— Piedod, mīlā, es tev laikam stipri iesitu.

— Tikai drusciņ. Bet tu biji dzēris. Un tu biji ļoti uzbudināts. Man nevajadzēja stāvēt tik tuvu, kad redzēju, ka tev tas nepatīk.

— Saki, Ieva, — Jānis teica un saņēma viņas roku, — vai mēs būsīm kādreiz tā no sirds laimīgi?

— Ak, es jau esmu tik laimīga, ka man bieži vien ir jānoslauka asaras. Tici man — visas tās asaras, kas man šai laikā ir birušas, nāk tieši no prieka pārpilnas sirds. Es tā klusībā domāju par sevi: «Tev nav bijis neviena tuvinieka. Māte tev pavisam mazai nomira, un tēvs bij krogus dzērājs. Pa svešiem ļaudīm tu esi gājusi kā grasis no rokas rokā, un katrs ir tev mācījis ko sliktu. Kā lai es tieku laba?» — es sev bieži vaicāju. Un tad atnāci tu. Es tevis biju gaidījusi. Un zini, ko es domāju, kad es tev piedāvāju savu gultu? Es domāju: ja viņš pieņems, tad viņš būs mūžīgi mans. Es ticu, ka tam tā vajag būt. Un tad es apņēmos būt pret tevi laba, lai cik ļauns tu arī būtu. Nu es redzu, ka labam būt nozīmē — būt laimīgam. Kā tur vēl var runāt par piedošanu...

— Tagad es eju drošs, mīļā! — Jānis kā atvieglots iesaucās. — Es ticu tagad, ka nekāds posts man nevar uzbrukt.

— Bet zini, ja man kādreiz pietrūktu pret ko labai būt, tad manai dzīvei nebūs vairs nekādas vērtības. Tāda ir mana pārliecība. Es to tā esmu ieņēmusi savā galvā. Bet nu ej. Emīlija ir tik laba, un arī pats Pakalns ir labs. Es viņus pazīstu. Tu redzēsi, cik ļoti tev tur patiks. Ej, citādi tev uznāks vakars. Rītu jau es sākšu gaidīt tevi pārnākam...

XXIX

Zaldātu kalni bij pavisam atsevišķs pasaules gabaliņš. Dzīve te ritēja citādi, pat likās, ka zeme un ļaudis te bija pavisam citi. Kalna augstākā vieta pacēlās pāri visiem citiem pakalniem. Piekalnēs stāvēja nelielas mājiņas, visvisādi izšķobijušās kā sēnes mežā. Cilvēki stāigāja lēnām starp šīm ēkām. Viņi izskatījās lieli un smagi. Sur tur ganījās viena vai divas govīs; tās bija piesietas pie zemē iedzītiem mietiņiem, vai arī pie viņām sēdēja bērni un kāds pinkains suns.

Mazā zemīte, pavirši kopta, nespēja iemītņiekus apgādāt ar visu, kas pie dzīves bija vajadzīgs. Labi, ja izauga tikai maizes tiesa un no govīs varēja izslaukt tik daudz, ka varēja iztikt ar saldu pienu un pa reizei sa-

sildīt kādu mārciņu biežpiena. Tāpēc gandrīz ikkuras mājiņas galvai bij kāds amats. Te varēja pa logu redzēt garāmgājējs, ka iekšā sēd jauns vīrietis pie šujmašīnas. Tur atkal dzirdēja kurpnieka āmura klabēšanu. Citā mājiņā šmikstēja ēvele. Te varēja dabūt mūrniekus un akmeņu skaldītājus. Skābenīgā smaka nodeva ādu ģērētāju. Kalējs kala augstu piekalnē, un no viņa laktas skanēšanas visa apkārtnē zināja, kāds gaidāms laiks. Kam nebija nekāda noteikta amata, tas brida upē, kura liecās ap kalnu grupu, un ķēra zivis. Bet, kurš negribēja nekā darīt, tas raudzija gadījumā kaut ko nozagt. Tā viņi dzīvoja, šie mazie ļaudis.

Tās te patiesībā nebija nekādas mājas, ja salīdzināja ar lielajām, kokiem apaugušajām zemnieku mājām. Tās bija istabiņas ar zemām piebūvitēm, kur novietot lopus un mazo iedzīvi. Salmi un siens parasti stāvēja kaudzēs, jo šķūni nevarēja ar nieku uzcelt. Pie katras mājiņas bij dažas kaudzītes — gan tumšākas, gan gaišākas, gan tievas un garas, gan zemas un resnas. Bij interesanti noraudzīties šai raibajā gleznā, kuras pamata tonis bija vienmēr bēdīgs, neraugoties uz gadalaiku.

Gandrīz nevienu māju vairs nevaldīja viņu pirmatnējie iemītnieki, kuri šīs vietiņas bij izpelnījušies, iedami karā pret Turkiem. Tie bija jau miruši vai nespēcīgi kļuvuši. Tie varēja vairs tikai iziet, pasēdēt saulītē, sasiet kādu slotu un stāstīt bērnbērniem par kara briesmām. Viņu atmiņa bij zudusi. Viņi stāstīja vienu un to pašu notikumu vairāk reizi, un katreiz tas iznāca savādāks. Bet bērniem pret vectēvu nebūt neradās aizdomas. Viņi saņēma visu ar pateicību un gribēja skaistos stāstus dzirdēt vēl un vēl.

Dažas no šīm istabiņām jau bij celtas vairāk nekā priekš divdesmit pieciem gadiem. Kas tajos laikos bija iestādījis kādu kociņu, tam tagad vasarā jau bija paēna. Kas nebij par to gādājis aiz zemes taupības, tam vajadzēja klausīties, kā vēji kauc ap istabiņas pakšiem pat vasaras vidū.

Te nu bija sava mājiņa arī Pakalnam, Rada znotam. Tā slēpās dienvidu piekalnē pie pašas upes, bija prāvāka par citām, apsviesta ar kalķiem un apjunta ar skaidām, kuras saule un lietūs bija padarījuši skaisti pelēkas. Pārjunta vienu galu liecās kupla vikсна, kura te bija atlikusi vēl no agrākā meža. Augstāk zaļoja ābeļu dārzs, un

dārza vidū pacēlās maza vēja roze, kuru Pakalns pats bij uztaisījis, lai sausā laikā varētu dārzam piegādāt ūdeni no upes, kura pieliecās te gluži klāt.

Arī Pakalns, pēc kalnieku tradīcijām, bija mācījies kādu amatu. Viņš bija galdnieks un varēja vienīgi savam amatam pateikties par to, ka bij par sievu dabūjis Emīliju. Viņam gadījās Rados taisīt istabai jaunus logus. Bij vasara. Emīlija, tikko beigusi Jēkabpili Marijas meiteņu skolu, pārbrauca mājā. Viņi bieži bija vieni istabā, kur viņš strādāja. Kad Pakalns darbu beidza, tad viņi abi gaiši redzēja, ka viņu dzīves ceļš ir nolikts kopējs. Vēl gan trīs garus gadus vajadzēja gaidīt, kamēr Emīlija nāca pilngadīga, tad tikai viņi varēja salaulāties un uzsākt savu dzīvi.

Emīlijas vecāku dusmas pamazām bij nomierinājušās. Bij atlikusies tikai ietiepība nelikties par meitas dzīvi ne zinis. Pat kāzu dienā viņi meitu neaizvadīja uz jauno dzīves vietu. Un vēlāk, kad Emīlija retumis pie viņiem atbrauca, neviens neapjautājās, kā viņai iet. Jā, viņi pat dusmojās, pa ļaudīm dzirdēdami, ka Pakalni dzīvojot labi un esot pārtikuši. Tā māte, kā tēvs bij vēlējušies, kaut meita atzītu savu maldīšanos un atskrietu pie viņiem sūdzēties par savu likteni. Ikviens taču vēlas, kaut viņam būtu taisnība.

Tēvam un mātei pilnīgi piekrita arī Emīlijas vecākā māsa, Zizuma kundze. Viņai uz to bija savi iemesli un pie tam vēl ļoti svarīgi. Kā tad viņi, melderi, varēja radoties ar būdniekiem? Viņi taču nevarēja likt novārtā savu kārtu. Labāk jau tad bija izturēties pret māsu gluži tikpat atturīgi, lai viņi kādreiz neiedomātos pie viņiem ciemā braukt ar saviem mēslu rateļiem. No otras puses ņemot, melderienei bija taisni prieks, ka māsa aizgājusi tādu ceļu. Tā kā tēvs bij nosolījis Emīliju izslēgt no mantošanas, tad katrā ziņā viņas mantas tiesa tādējādi pavairojās par vienu ceturto daļu.

Bet tēva un mātes domas, ka meita kādreiz sūdzēsies par savu likteni, nepiepildījās. Gluži otrādi: ikreiz, kad viņa ieradās Rados, viņa bija priecīga un jautra. Likās, ka gadi uz viņu neatstāja nekāda iespaida. Un mājā pie viņiem neredzēja trūkuma nevienā kaktiņā. Viņi prata izmantot savu mazo zemīti. Un pa ziemu pats Pakalns nodarbojās ar savu amatu, bet Emīlija sēdās stellēs un auda smalkus audeklus. Pie galda viņi bija

pieci ēdēji. Trīs mutes un divi knābiši, kuri aizvien meklēja pēc kāda labāka kumosa. Tomēr viņiem pietika ko ēst, un viņiem bija iespējams apmierināt zināmā mērā arī savas garīgās vajadzības.

Tādi bij Zaldātu kalni; tāda bij Pakalnu mājiņa un viņas iemītnieki, pie kuriem Jānis tagad gāja.

XXX

Mežos lapu koki bija pieņēmuši savādu zaļumu. Vietvietām jau parādījās pa dzeltenai lapai. Tās bija slimas lapas, kuras gan vasaru bij izvārgojušas līdz ar citām, bet nespēja turēties vairs pretim rudens dzestrumam. Bet varbūt arī kādā rītā jau bij paslepena salna bijusi, kuras grēku nāca nu šis lietus dzēst.

Jānis gāja, domās nogrimis. Vējš viņam pūta no muguras. Lietus pīles grabēja virs galvas. Bij tik patīkami un silti lietussarga ēnā, ka visas viņa domas kļuva siltas un maigas. Cauri ilgajiem gadiem atlidoja agrā jaunība, kad viņš vēl visu, ko dzīve viņam sniedza, ņēma pretim ar pateicīgu smaidu un ar tādu pašu smaidu noskatījās, kad viss dāvātais tika atkal atprasīts, kaut gan sirds pie tam aiz sāpēm pagura. Ak, kā tagad viņš vairs dzīvei neuzticējās! Viņš apsvēra simtkārt, pirms no viņas dāvānam kaut ko pieņēma, lai nebūtu jāpiedzīvo vilšanās. Agrāk viņš tik ļoti mīlēja kādu meiteni, kura ar viņu tikai rotaļājās, un tagad izturējās pret Ievas dziļo mīlestību pilnīgi vienaldzīgi un par Olgas jūtām varēja pat smieties...

Atceroties Olgu, Jānis iedomājās grāmatu, kuru saimniece viņam pusdienā bij padevusi. Un piepēži viņam uznāca vēlēšanās redzēt, ko šis meitēns viņam tur bij atstājis. Instinktīvi viņš apskatījās visapkārt, tad izvilka no kabatas plāno sainīti un attina to vaļā.

Tur bija kāda maza brošūra, jau drusku applūkāta un novazāta. Uz tumšā vāka grūti bija salasīt, kas tā par grāmatu. Viņš atšķīra pirmo lapu.

Tie bija Akuratera dzejoļi «Sirds varā».

Augšā pašā lapas stūrī bija sīki rakstīts: «Aug. Caune.» Viņš pašķīra lapu tālāk. Tur stāvēja:

«Šī dzīvība tiek mūžīgs gāju putns, Kam asinis deg ilgas...»

Viņš šķīra vēl un lasīja:

Salnas rīti

Mans draugs, ko saules smaids tev līdz,
No vasaras kad projām eji,
Ar viņu mēms tu aiziesi,
Ko izteikt skaņās nepaspēji.
Tu novērsies — kur bij tavs dārzs,
No salnas rūta sadragāta ...
Ir lauks tik plašs, tev miglo acs
No ziemēlpuses saltā skata.
Ir sirds un saule vēsa jau,
Ap soļiem klusas sēras tinas,
Laiks atmirdz, dienas steigšus iet
Uz mūžību — kas tās vairs zinās?
Tev saldu skaņu tīko sirds,
Tu katru roku mīli tvertu,
Ar aizgrābjšošu jaunību
Tu mīlas kausu kopā dzertu ...
Viss vēss un kluss — ko sauksi tu?
Nav vairs zem kokiem sudrabēnu,
Nav atbalss vairs zem ozoliem —
Tu laukos maldies gaitu lēnu.

Labu brīdi Jānis stāvēja ceļa vidū un pārdomāja nupat lasīto. Cik tur pareizi un gaiši tēlots rudenis. Ne rudenis vārda šaurā nozīmē. Jā, nav atbalss vairs zem ozoliem ...

Tālāk Jānis atdūrās pret atsevišķām rakstītām lapām. Dažas no tām izslīdēja no grāmatiņas, un vējš tās nesa prom pa slapjo ceļu. Jānis lapas savāca un steidzās uz priekšu. Netālu varēja redzēt jaunu egļu mežiņu pašā ceļa malā. Tur viņš varēja nosēsties un paskatīt, kas te bija rakstīts. Pati grāmata, kā redzams, nebij viņam domāta, kaut gan lasītais dzejolis likās tieši kā priekš viņa rakstīts. Tai vajadzēja izpildīt tikai nevainīga starpnieka lomu, lai mātei nerastos nekādas aizdomas. Manīgs skuķis!

Jānis nosēdās uz veca celma, nolika savu nastiņu uz ceļiem un vēra grāmatu vaļā no jauna. Lietus egļu skujās vienmuļīgi sīca, un retas, smagas piles ritēja pa zariem un krita uz lietussarga. Tas bij kā bungu troksnis pie mīkstas stīgu mūzikas.

Pirmā lapa:

«Rakstu Jums dažas rindiņas, lai Jūs zinātu, ko tālākās lapas nozīmē.

Ir jau trīs gadi, kamēr esmu sākusi dienasgrāmatu rakstīt. Sākumā es varēju uzrakstīt tikai to, ko redzēju un dzirdēju. Tagad es jau varu izteikt to, ko jūtu un domāju. Rakstīt tādu dienasgrāmatu ir ļoti derīgi, sevišķi priekš jaunām meitenēm, kuras ir tik aušīgas kā es. Cilvēki, kuri ir jau dzīvē iekšā, var darboties aktīvi, bet mums vēl jāizpilda mēmu statistu lomas. Labi vēl, ka mēs esam tik prātīgas un atzīstam, ka neesam gatavas priekš dzīves izrādēm, un apmierināties ar tik neievērojamām lomām. Jauni aktieri mēdz būt ļoti nepacietīgi...

Nu es aizbraucu. Jūs apprecēsāt Ievu un dzīvosat laimīgi, jo viņa ir ļoti laba un arī skaista. Es viņu sāku pazīt tikai pašās pēdējās dienās un ne tieši, bet caur Jums. Kamēr Jūsu te nebij, es pie viņas neatradu nevienas īpašības, kura mani būtu mudinājusi ar šo meitu tuvāk iepazīties. Nu es redzu, ka viņa ir Jūsu laime, un novēlu Jums to no sirds.

Bet man tomēr gribas, lai Jūs zinātu, kas pa šām dienām manā dienasgrāmatā ir rakstīts. Tāpēc es norakstu šīs lapas. Izlasiet tās un iznīciniet! Priekš tā viņas rakstītas.

Jums zināmā.»

Jānis tūliņ šķīra otru lapu un lasīja:

«Svētdien, 5. augustā

Māsa, māsasvīrs un mazais Ernests mani pavada uz mājām. No rīta ir lijis stiprs lietus. Bet tagad spīd saule. Ir jābrauc vietām pret sauli, un mums apzīlbst acis, jo uz ceļa ir ūdens peļķes. Es esmu daudzreiz pa šo ceļu braukusi; bet es nevaru ikreiz nopriecāties vien par lielajiem zosu pulkiem, kādi te laukos ganās. Tās ir gan pelēkas, gan raibas, gan pavisam baltas, un kājas baltajām ir sarkanas kā stārķiem. Viņas cilā spārnus un skaļi kliedz. Kad tās zosis kliedz un baznīcā ar daudziem zvaniem zvana, un ceļmalā stāv skaisti izkrāsots augsts krusts, tad var tūliņ zināt, ka esi leīšu zemē.

Mājā ir atbraucis pie Baložiem ciemā viņu dēls no Rīgas. Es viņu satieku dārzā. Viņš no manis nobaidās kā puika, kaut gan ir pavisam pieaudzis cilvēks. Viņam ir labsirdīgas acis, un, kad viņš noņem cepuri, tad var redzēt, ka piere viņam augsta un gudra. Viņš ir pieklā-

jīgi apgērbies; tikai viņa palocišanās ir stūrainā un neveikla. Var redzēt, ka nav ņēmis dejas stundas. Mēs lasām āboļus un runājam. Viņš nemīl daudz runāt, bet klausās uzmanīgi, ko es stāstu. Tas arī nav patikami, ja virietis daudz runā. Nopietnāk un cienīgāk izskatās, ja klusē un tikai pa reizei pasaka kādu vārdu.

Māte mūs aicina pusdienā. Svainim ir konjaks. Viņi dzer. Baloža kungs arī dzer. Iedzēris viņš kļūst runīgs.

Pēc pusdienas mēs ejam uz upes malu — Ludis, viņš un es. Viņš ir iereibis un spiež manu roku. Es nevaru to izteikt, cik man ir laba sajūta, kad viņš tā spiež manu roku. Bet, kad es dabūju zināt, ka viņš ir vienkāršs strādnieks, tad man šis cilvēks liekas pavisam nesaprotams. Es nevaru iedomāties viņu kā nedalītu personību. Man šķiet, ka kāda daļa no viņa ir palikusi Rīgā vai kaut kur citur. Kā liekas, tad kāda fabrikas meita viņam ir līgava. Precējies viņš vēl nevar būt, jo viņam nav pirkstā neviena gredzena. Viņam ir Jānis vārdā.

Ludis makšķerē un dusmojas kā arvien, kad zivis neķeras. Katram taču sava dzīvība ir mīļa.

6. augustā

Jānis ir gērbies citās drēbēs. Nu viņu vairs tikko pazīt var. Viņa pelēkie svārki man liekas tā kā redzēti. Izrādās, ka tie ir mana tēva svārki.

Jānis grib šo to piepalīdzēt strādāt. Viņam ir ļoti pa-reizi ieskati par atpūtu uz laukiem. Gulēdams neviens nevar tik daudz tīra gaisa ieelpot kā kustēdamies.

Es redzu, tie ir tēva svārki, un man gribas saņemt aiz šo svārku piedurknes un izlikties, ka esmu pārskatījusies. Es tomēr atturo un nedaru to. Es taču neesmu vairs bērns. Un labāk ir, kad ar tādiem pasaules klejotājiem neielaižas.

7. augustā

Viņi aiziet uz lauku auzas pļaut.

Es esmu gājusi vasarā slenu grābt un arī rudzus esmu statījusi; kāpēc man tagad mājās palikt? Māte negrib laist, bet es ņemu grābekli un eju.

Es negribu būt Jāņa tuvumā; tomēr acis man bieži pagriežas uz to pusi, kur viņš ir. Man patīk redzēt, cik veikli viņam staigā grābeklis un cik lielus klēpjus viņš nes. Man viņš izliekas pavisam jauns. Nekādā ziņā viņš

nav vecāks par manu brāli, kaut gan pats lielās, ka esot daudz vecāks.

Man ienāk prātā, ka nevajadzētu skolā vairs iet. Ko es vairs tur varu vairāk iegūt? Tikai to apliecību, ka esmu ģimnāzijas pilnu kursu beigusi. Bet vai tas man vajadzīgs? Man patīk lauku dzīve, un es varu nostrādāt tīrumā visu dienu bez apnikuma. Man pat ir ļoti patīkami tā strādāt. Te ir tāda platība. Debesis augstas. Brižiem liekas, ka tu kusties pa jūras dibenu . . .

Tomēr tā ir tikai tāda acumirkļa iedomā. To es nedrīkstu tēvam nemaz minēt. Zemnieks negrib atstāt nevienu darbu pusceļā, ne vēl tik svarīgu kā skola. Vai nu nemaz, vai līdz galam — ir zemnieka devīze.

8. augustā

Vakar bij tik rāms, ka mēs strādājām kā dziļas jūras dibenā. Šodien pūš stiprs rīta vējš. Drēbes mums, sievietēm, plandās pa gaisu. Vārnas cīnās brīdi pret vēju, bet tad padodas un acumirkli ir jau tālu prom. Tā jau ir gandrīz vētra.

Man ir tik labs garastāvoklis kā reti kad. Darbs silda, vējš dod drosmi un saule — prieku.

Bet brīnams, kāpēc Ieva tik drūma. Vai tikai viņa nebūs Jāni iemīlējusies? Šorīt jau es kaut ko tamlidzīgu padzirdēju. Kukņā Balodiene runājās ar manu māti.

Tas priekš Ievas nav vis labi, ka viņa guļ vienā klētī ar vīrieti, kurš Rīgā dzīvojis. Viņa var nākt ļaužu valodās.

Jānis kļūst aizvien patīkamāks. Klāvs ir, salīdzinot ar viņu, tikai ēna, vecis, kurš nevar viegli pakustēties ne miesīgi, ne garīgi.

9. augustā

Mans tēvabrālis kļūst aizvien bērnišķīgāks. Māte viņu aizsūta uz kaimiņiem pēc nišu diegiem. Kamols viņam liekas par lielu, un viņš nenes. Viņš atnāk tukšā.

— Nu, kas ir? — māte vaicā.

— Šei! — tēvabrālis atsaka un pasniedz viņai diega galu.

Viņš ir atnesis tikai diega galu. Pats kamols ir kaimiņu sētšvidā. Nu māte var to pārtīt.

Gandrīz ik dienas viņš mums sagādā kādu jautru pārsteigumu. Žēl, ka Jānis neredzēja, kā viņš šodien vilka

ūdeni no akas. Tāda joka viņš droši vien nav savā mūžā redzējis.

Laukā iet es vairs negribu. Divas dienas no vietas esmu strādājusi. Man rokās ir trīs lielas tulznas. Viena no tām ir pārplisusi un neganti sāp.

Arī Jānis neiet vairs uz lauku. Viņš šodien cērt žagarus un krauj skaistā, līdzena grēdā gluži kā malku.

Kad žagari tik skaisti sakrauti, tad man patik tos nest kukņā un dedzināt. Ak, es jau zinu, ka tas nav vienīgais, kamdēļ man šie žagari patik. Es skaidri jūtu, ka tas ir paša cirtēja dēļ.

Man ir diezgan labi patikuši vairāki jauni cilvēki tur Rīgā, bet viņi visi ir vēl pārāk puikas, un dzīves nopietnības viņiem nemaz nav. Neviens no viņiem nevar mēroties ar Jāni. Reste — tas tikai promenē pa Aleksandra bulvāru un groza galvu uz visām pusēm. Viņš iet tev līdzās, runā ar tevi, bet acis skrien kā spoles uz citām jaunkundzītēm. Biezais labprāt izmaksā teātri, bet pats griņ pa izrādes laiku izstāstīt visu lugas saturu un pa starpbrīžiem pastaigāties gar pirmajiem krēsliem. Caune ir dzejnieks un par citu neko nerunā kā tikai par literatūru. Viņš vēl netiek drukāts un tāpēc staigā ap pazīstamajiem rakstniekiem, lai kļūtu literātu aprindās ievests, jo tad esot vieglāk tikt pie vārda. Savus dzejoļus viņš dāvā. Tiklīdz iepazīnies ar kādu jaunkundzi, tūlīt raksta dzejoli un dāvā. Man liekas, ka viņš taisni meklē iepazīšanās. Ik dienas viņam vajadzīga jauna mūza. Bet viņš ir skaists. Viņam gari, gaiši mati. Bet es viņā iemīlēties nekad nevarētu. Ir ļoti daudz tādu jaunu cilvēku, kuri mums visām patik, bet neviena viņos neiemīlas. Kā tas gan izskaidrojams?

Un ir kāds pavisam vienkāršs cilvēks, ne skaists, ne vairs pirmajā jaunībā, pat ne labi pazīstams, un viņš tev var tūlīt būt tik tuvs, ka tu droši savu roku liktu viņa rokā un uzticētos viņam pilnā mērā.

Kā tas var būt?

10. augustā

Es esmu uzcēlusies jau ar saules lēktu. Cik vēlu viņa tagad lec! Man nemaz vairs nenāk miegs kā vasarā, kad kādreiz mēģināju līdz ar viņu augšā būt.

Dienasgrāmata tikai tad izpilda savu uzdevumu pilnā mērā, kad rakstītājs atklāts un nekā viņai neslēpj. Es

tāda gribu būt, kaut gan jūtu, ka ar katru dienu tas kļūst grūtāk izpildāms.

Es ceļos šodien tik agri, lai redzētu Jāni pati pirmā, kad viņš no klēts nāk ārā. Man ir klusa vēlēšanās, kaut viņš arī mani redzētu un zinātu, ka esmu viņa dēļ cēlusies. Tomēr ārā iet man ir neveikli. Es stāvu istabā pie loga. Es ar roku novelku no rūts rīta apsvīdumu. Stikls ir tik auksts kā ledus.

Ir skaisti justies drošībā un pādoties savām sirds tieksmēm. Man šķiet, ka līdz ar gaismas plešanos atveras arī mana sirds, aizvien plašāka, aizvien gaišāka.

— Būs jauka diena, — māte, man garām iedama, saka.

— Jā, — es atbildu un atkāpjos no loga. — Jā, diena būs jauka.

Taisni tai bridī Jānis ir izgājis no klēts. Es jau dzirdu, ka viņš tepat aiz durvīm Ievai kaut ko saka.

Man kļūst tik skumji. Skaisti es gribēju dienu sākt; nu tā ir aptumšota.

Vēlāk runāju ar Jāņa māti. Man šķiet, ka šī pūcīgā sieva ir tagad daudz laipnāka. Es vaicāju, vai viņa arī priecājas, ka dēls tagad mājā.

— Kas man no viņa par prieku? — viņa atsaka. — Kādu muižu tad viņš man atnesa? Vai man nav tie paši dubļi jābrien, kā kad viņa te nebūtu?

Viņai ir ļoti zemnieciski ieskatī, šai sievai. Es ar viņu nekad vairs nerunāšu.

11. augustā

Atkal tēvabrājam joks ar vistu! Viņš mūs smidina līdz asarām. Māte saka — nepatikot, ka viņš tā ķēmojoties. Viss pagasts runājot. Man šķiet, tas ir oriģinēli. Lai pasaule runā, viņš paliek pie savas iedomas un pārlecības. Es labprāt vēlētos, kaut varējusi iet, runāt un darīt visu tā, kā pati to vēlos. Bet man nav tik daudz iekšējīga spēka. Ārējie apstākļi mani aiztur. Pat tas vismazākais nieciņš mani traucē. Es padodos citu ieskatiem un pati savu raksturu lieku novārtā.

Jānis šodien priecīgs. Viņš svilpo, jādams zirgus no lauka. Kad arī es dārzā sāku svilpot, viņš aplūst un klausās.

Kā es šo cilvēku milul!

12. augustā

Ir atkal svētdiena, atpūtas un lielu notikumu diena. Nu jau viņš te ir nodzīvojis visu nedēļu. Bet cik es viņam esmu tuvāka tikusi? Viņš nemaz neievēro, ka mana izturēšanās pret viņu ir pavisam citāda nekā pret pārējiem mājas cilvēkiem.

Ieva grib iet uz baznīcu. Viņa saģērbusies, un viss viņai ļoti labi pietāv. Viņai ir pat korsete un brūnas, modernas kurpes. Viņa izskatās kā jaunkundze. Nekad viņa vēl nav tik skaista bijusi.

Arī Jānis taisās. Droši vien viņi ir norunājuši šo gājienu.

Jāņa māte ir nenovīdīga. Viņa noglabājusi dēla kurpes. Nevis pa jokam, bet nopietni, lai dēls netiktu uz baznīcu. Viņai laikam aizdomas.

Arī man liekas, ka starp Jāni un Ievu kaut kas notiek.

Man tomēr izdodas kurpes atrast, un es tās Jāņam atdošu. Bet vai viņš zina, kā trako mana sirds, viņam apavu sniedzot? Es taču viņu varēju tik viegli mājā aizturēt. Basām kājām jau neietu.

Liekas, ka līdz ar zābakiem viņš paņem visas manas cerības. Es eju istabā un klusi kaut ko dudinu, jo citādi man būtu jāraud.

Tēvs priekšistabā lasa avīzi; es nevaru noskatīties, kā viņi aiziet. Es to varu tikai iedomāties. Labāk arī ir, kad tādas lietas neredz. Ko es tur laba varu mācīties?

Tēvabrālis ir nozudis. Man jāpieskata viņa vistas, lai tās neietu uz miežu gubiņām. Es staigāju gar dārzu, pa līci, pa gludi nopļauto lauku. Spīd saule. Tā ir pēdējā laipnība, ko viņa zemei vēl rāda. Drīz viņa stāvēs tik zemu, ka būs pavisam bāla pat pusdienā. Es saņemu ar pateicību viņas gaismu un kļūstu mierīgāka. Cik tad vairs ilgi... Vēl tikai šo nedēļiņu. Izcietīšu. Nav jau nekas jauns, ka tāds skuķis nelaimīgi iemilas.

Pirmie kucēni jāslicina.

13. augustā

Tēvs rullē linsēklas, un mēs ar Ievu sēžam paspārnē, kamēr mūs sauks apgriezt klājienu. Es vaicāju, kā viņiem vakar labi gāja.

Ieva atbild, ka mācītājs runājis par Jeruzalemes izpostīšanu. Cik jauki viņš izskaidrojis Jēzus vārdus: «Kaut

tu zinātu, kas pie tava miera vajadzīgs.» Tas viņai nekad neiziešot no prāta, kamēr dzīvošot.

Vēl es viņai vaicāju, vai Jānis ar viņu runājās. Tik garā ceļā taču nevar klusēt tik spītīgi kā mājās.

Jānis esot ļoti daudz runājis. Viņš teicis, ka es viņam patīkot...

Cik skaisti tas skan, kad viņa savā zemajā balsī apliecina:

— Patiesi, tā viņš teica.

Es esmu atkal laimīga. Pasaule man sniedz visu, ko vien vēlos, es domāju. Vai tas brīnums, ka neviena dzīvība virs zemes nepaliek nomalā stāvam. Ikkatrs, pat tas visniecīgākais kukainītis kļūst par pasaules viduspunktu savā laikā.

Nu tikai es ieraugu, cik skaisti stāv Ievai viņas dzeltenās bizes ap galvu. Kā gaišu ziedu vaiņags...

Es atzīstos, ka esmu iemīlējusies, un, kaut gan es vairāk nekā nesaku, Ieva tūlīt zina, ka tas Jānis, kurš manī uzmodinājis Ērkšķu rozīti. No viņas skata, kādu tā man uzmet, es redzu, ka esmu viņai ceļā. Ja būtu mazāk attīstīta un neprastu savas jūtas slēpt un maskot, mēs tagad būtu sīvas ienaidnieces.

14. augustā

Es nevaru vairs cita nekā domāt kā vienīgi par Jāni. Un, tiklīdz es iedomājos viņu, tad man jādodomā arī par Ievu. Viņi tik labi sader kopā. Gadi, augums, izturēšanās — viss viņiem kopējs.

Ieva ir kļuvusi tikpat klusa kā viņš. Agrāk viņa varēja būt jautra un skaļa.

Es kļūtu smieklīga, ja es viņam atklātu savas jūtas. Es taču esmu vēl tik lielā mērā auša, ka brīžam svilpoju kā vīrietis. Nē, es aprakšu visu turpat atpakaļ, kas manā sirdī dīdzis. Nevienam nebūs par mani smieties, jo par mīlestību ļaudis visvairāk mēdz zoboties un smieties. It kā mīlestība būtu pērtiķis kādas balagāna būdas priekšā...

Ir atbraukusi māsa Emīlija. Viņa grib, lai Jānis brauc viņai līdzī strādāt. Vai tad Jānis ir kāds algādzis, ka viņš ies visai pasaulei strādāt? Viņš ir sācis aprakt ābeles, un tā es viņā varu nolūkoties, kad vien man sirds to vēlas. Vairāk nekā no sava dieva nevaru prasīt. Es runāju ar Jāni; viņš man paklausa un nebrauc.

15. augustā

Es prasu Balodienei, cik ilgi Jānis te paliks.

Viņa to nezina.

Man žēl, ka viņš te paliek vēl pēc manas aizbraukšanas. Tā jau nav vairs nekāda ciemošanās; tā ir vienkārša dzīvošana.

Viņš tomēr māšai apsolījis, ka pirmdien būs pie viņiem. Tas ir labi. Es iešu tad jau uz skolu un zināšu, kur viņš ir. Vismaz Ieva nebūs viņa tuvumā! Tas ir ļoti labi!

Līst lietus. Man ir ļoti skumji, neraugoties uz to, ka tepat netālu no loga strādā viņš.

16. augustā

Ap pusdienu paspīd saule. Tā liekas jau manāmi bālāka. Varbūt tas tāpēc, ka debesis nav pilnīgi dzidras. Bet tuvojas jau arī rudenis. Vai manai jaunai mīlestībai nebūs jānosalt? Tā ir tik vēlā laikā uzdīgusi, ka pati pirmā salna viņu dzeltēs. Lai! Jau iepriekš es no viņas atvados. Vēl man septiņi gadi laika! Jāņa dzīvē tas droši vien nekā jauna neienestu, ja viņš arī zinātu, ka es to mīlu, tāpēc — esi mierīga, sirds! Par sevi es nemaz nedomāju. Manā dienasgrāmatā šīs vasaras beigas paliks vienmēr.

Ak, ne tikai dienasgrāmatā ...

17. augustā

Ieva ir tik klusa un laimīga. Man patīk noraudzīties viņas ligojošā gaitā, kad viņa iet pa sētsvidu ar pilnām nēšām. Liekas, ka šodien ir sestdiena. Sviests tiek kults, un piens tiek sildīts. Kūp vanna. Māte teic, ka mums vēlreiz jānomazgājoties tīrā ūdenī. Viņa to saka tā, it kā nekur visā pasaulē nebūtu tik tīra ūdeņa kā te. Brālis ir atnācis no upes.

— Tā nu ir pēdējā zivs šīnī vasarā, — viņš saka un noliek uz galda mazu asarīti.

Es gribu ņemt pilnu kasti ar āboliem un eju dārzā. Jānis ir tur. Viņš man labprāt palīdz. Mēs plūcam tos lielākos un liekam kārtīgi starp salmiem, lai nesaduzītos tālajā ceļā. Es runāju maz. Man nav it nekā ko

sacīt. Viss, kas prātā nāk, ir tik sīks un smieklīgs. Rokas man dreb, un Jānis saka:

— Jums vajadzētu uzvilkt ko biezāku. Jūs sasaldēsaties. Velk vējš te pa koku apakšu. Nav vairs vasara.

Es ieskrienu istabā un iznāku ar virsjaku. Es lūdzu, lai Jānis palīdz man to uzvilkt.

Jānis paklausa.

— Tas ir pēdējo reizi, — es pati sev saku. — Rīt ap šo laiku jau es būšu pasaulē. Tādi kā šai acumirkli mēs nekad vairs nesastapsimies šai pasaulē...»

Jānis sēdēja un raudzījās savā priekšā, kur gar jaunu egli viegli kāpaļāja zaļa zilīte. Varbūt Olga bija pārvērtusies par zilīti. Viņa gribēja redzēt, kādu iespaidu šīs lapas darīs... Patiesi, mazais putns pastāvīgi grozīja galvu, lai novērotu, ko lielais cilvēks tur, uz celma sēdēdams, dara.

Jānis sēdēja ilgi. Roka līdz ar izlasītiem papīriem gulēja slābani uz baltā aizsaiņa viņa klēpī. Tā bija klusa atskaņa no viņa paša jaunības. Viņš pazina šīs jūtas. Viņš ar tām bij staigājis vairāk nekā pusvasaras, brīžam tuvu būdams ellei, brīžam — debesīm. Nu viņš bija no visa tā vaļā. Rudeņa miers un bagātība gulēja pār visiem laukiem...

Viņa rokas lēnām plēsa valgano papīru, vienādi, tad otrādi, — aizvien smalkākos gabaliņos, līdz tie bij tik sīki kā sniega pārslas. Tad viņš to pasvieda gaisā, atdeva lietum un vējam.

Olgai bij taisnība: viņas mīlestība Jāņa dzīvē nekā jauna neienesas.

XXXI

Pakalni posās saņemt viesi. Jau kopš pusdienas mazie puīši sāka skraidīt ārā un iekšā, lai redzētu, vai pa ceļu nenāca ciemiņš, par kuru māte bija tēvam stāstījusi. Pats Pakalns gulēja gultā. Pampums slāba, tomēr ārsts bij stingri pieteicis slimo kāju gultā turēt augstāk nekā galvu un nemēģināt vēl staigāt. Pati sēdēja uz gultas malas un lasīja tikko šodien saņemto avīzi. Pa brīžiem viņa avīzi nolaida, un tad viņi pārrunāja lasīto.

Jo tuvāk nāca vakars, jo vairāk sāka lit. Un, jo vairāk lija, jo mazāk bija cerību, ka Jānis šodien atnāks. Tāpēc visiem bija liels prieks, kad, krēslai metoties, ierējās suns. Pat vecaistēvs iesaucās:

— Nu jau, paldies dievam, gan laikam būs!

Bērni ielēca gultā pie tēva, kaut gan visu laiku bija gaidījuši un priecājušies, ka atnāks ciemiņš.

Emīlija izsteidzās priekšnamā, lai nācēju saņemtu un ievadītu istabā. Laipni un gādīgi viņa izņēma Jānam nastiņu un lietussargu no rokām. Viņa to darīja tik gādīgi, ka šī pakalpība Jānam likās it kā liekuļota.

Istabā ienācis, Jānis pirmajā brīdī neredzēja neviena cilvēka un deva labvakaru tikai tāpat pa paradumam.

Atsaucās divās vietās.

Nu tikai viņš pamanīja pelēkajos krāsns sānos tikpat pelēku vecīti un gultā pie loga jaunu vīru.

— Te nu ir tas mans slimnieks, — Emīlija teica un rādīja uz gultu.

Jānis piegāja klāt. Viņi sasveicinājās.

Kā gan ciemiņš varējis tādā suņa laikā atnākt? Jau domājuši, ka nebūšot. Simtu tūkstošu paldies no viņiem.

Kad nu reiz solīts, tad solījumu vajagot arī turēt. Un ar lietu viņš esot draugos. Kad tikai vajadzēšot kur iet vai braukt, tūlīt lietus klāt. Viņu svētdienas rītu, kad nācis no Jelgaviņas, gāzis tā, ka ne vilīte sausa nepalikusi. Tagad neesot nemaz tik ļauni bijis. Saimniece viņam iedevusi lietussargu, un bez tam vējš bijis pilnīgi no muguras. Viņš staigājis kā daždien pa svētdienu. Arī darba drēbes saimniece viņam iedevusi.

Te Jānis manīja, ka pie viņa rokas pieduras kaut kas mīksti vēss. Tur mazākais puisēns, kuram varēja būt kādi četri gadi, nevarēdams sagaidīt, kad ciemiņš arī viņam roku dos, bāza savus sikos pirkstiņus viņa sauļā.

Jānis pārmeta sev, ka bijis tik neuzmanīgs pret bērniem, kuri šādu izturēšanos sāpīgi sajūt. Nu viņš apsveicinājās arī ar mazajiem. Tad viņš gāja vēl pie vectēva un apsveicinājās ar to.

— Vesels, dēls, vesels! — vecītis teica un raudzīja ieskatīties Jānam acīs.

Bij jau tik vēls, ka Emīlijai steigšus vien vajadzēja raudzīt vakariņas. Viņa apsēdināja ciemiņu uz smaga oša krēsla un pati izskrēja pa durvīm.

Nu kā tad slimniekam ejot? Vai jau uz labo pusi?
Kas tad nu vairs kaišot! Nu jau naktis varot gulēt
un dienu pa logu vien griboties skatīties.

Kā tad viņam tā gadījies?

Viņš klēti iegājis pēc jaunas pavadas. Bijusi taisni
tāda krēsla kā tagad, varbūt vēl mazliet tumšāks...

— Nu jau labi tumšāks bija, — vectēvs piebilda.

— Nu jā, varbūt arī bija labi vien tumšāks. Es tā
nomaucu tupeles un pakāpjos uz krēsla. Pakāpies pasnie-
dzos un meklēju uz skapja augšas, kur jau man tie
vijumi stāv. Bet man tur čamdot tā kā likās, it kā kaut
kur kaut kas būtu kritis. Bet man ne prātā nebij, ka
turpat pie skapja uz nagliņas ir pakārts linu sukājamais
suseklis un ka es to varētu nogrūst. Pavadu dabūjis,
es lēcu zemē. Tfi, velns! Man vēl tagad aukstums skrien
pār kauliem, to iedomājoties. Man liekas, ka es vairs
nekad savā mūžā nelēkšu no krēsla, pirms nebūšu redzē-
jis, kas tur apakšā. Tas ir šausmīgi, tā uzticēties tumsai.

— Jā, auklē nu kā bērnu, — vecaistēvs nobeidza.

To Jānis gan var iedomāties, cik tāds ievainojums
briesmīgs. Jau uz vienas naglas kāju pārdurt nav nekāds
joks...

Kā tad. Laime vēl, ka trāpījies tas retais gals. Sapro-
tams, suseklis, visu gadu nelietots, nebijis nekāds tīrais.
Ak, kas tās bijušas par sāpēm, kad ārsts mazgājis. Viņam
licies, ka katrs atsevišķs ievainojums deg kā ugunīs, un
tādu ievainojumu esot vairāk nekā divdesmit. Tagad daži
no tiem jau labi vien apdzijuši. Viņš cerot, ka pēc nedē-
ļas jau varēsot likt kāju pie zemes.

— Tad mēs atkal varēsim iet skrieties! — viens no
mazajiem iesaucās, un otrs teikto vārdu pa vārdam
atkārtoja.

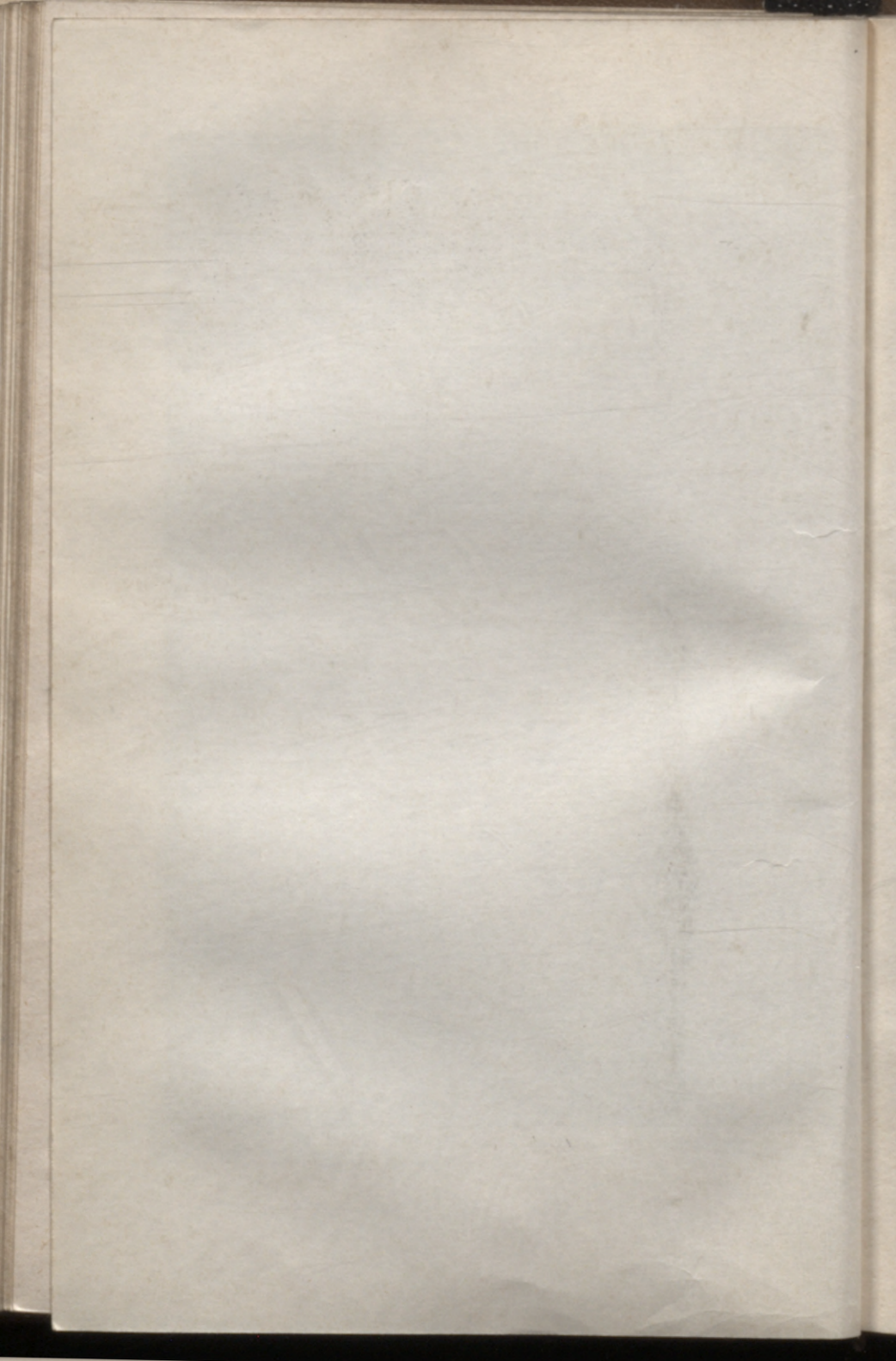
Viņi ietraisās atkal gultā un sēdēja tur, gaidīdami,
ko lielie vēl sāks runāt. Katru vārdu viņi noņēma tieši
no runātāju lūpām. Tie bija žirgti zēni.

Vakariņās bija sviests, piens un medus. Arī rupji
kviešu plāceņi bij cepti. Emīlija aizbildinājās, ka šoreiz
raugs nebijis īsti labs.

— Taisni kā par spīti, — viņa teica, — kad ciemiņš
gaidāms.

Jānis piepēži atcerējās saimnieces dotās labas dienas.
Viņš lūdza Emīliju pameklēt aizsainī, tur vajagot būt
kaut kam no Zizuma kundzes.

— No kura laika tad Zizumi zina, ka mēs pasaulē dzīvojam? — Pakalns teica un smējās.

Emīlija sainītī bija atradusi divus kukulišus baltas maizes.

— Paldies, paldies! — viņa teica un nāca tuvāk pie uguns.

Pietecēja arī bērni. Viņa nogrieza tiem pa plānam riecienam un apsmērēja ar medu.

— Tās man no māsas pirmās labas dienas, — viņa domīgi teica un grieza arī sev un vīram.

Jānis gribēja ko teikt par jaunajiem valčiem, bet atrada to par nevajadzīgu un klusēja.

Slimnieks gultā sēdēja sēdus, un klēpī viņam bija mazs, balts krāģītis. Uz tā uzlika vakariņas. Visi citi sēdēja ap galdu, kurš bija aplāts ar baltu, rakstainu galdautu.

— Redziet, pie kāda galda mans vīrs tagad ēd... — Emīlija jokoja. — Nu tu vari iemēģināt, kā ir, kad bērnu maizē nāk.

— Vēl jau mans tēvs nav mēģinājis, tātad man par agru to darīt, — vīrs nopietni atteica.

— Tagad, paldies dievam, nav vairs bada gadi... — vectēvs teica un ņēma medu, cik vien uz naža turējās. — Kad cilvēkiem nav ko ēst, tad viņi nesatiek, tāpat kā suni, kad ir izsalkuši. Bet, paskatiet vien, kad viņi ir paēduši, tad guļ kopā un spēlējas. Tad viņi ir draugi.

Jānis noraudzījās šai vecīti, kurš pirmīt viņam bija licies pilnīgi pelēks. Tagad uguns gaismā viņš izskatījās pavisam citāds. Vaigi viņam bija līdzeni un sārti, acis zilas un mirdzošas. Ar rokām viņš rīkojās veikli, un pilna mute viņam bija baltu, līdzenu zobu.

— Jums jau vēl tik stiprs tēvs, — Jānis iesaucās, — ka var kalnus gāzt, ne tikai miežus nopļaut!

— Taisnība, — vecis smējās un rādīja savus baltos zobus. — Bet kas tādām grāfam var pavēlēt? Nekā, dēls! Tas izskats jau man ir, bet jēgas vairs nav. Jāprasa — cik tad bija to, kuri pārnāca veselām kājām no Balkāniem? Cik bija, kuri šo gājienu izturēja? Vai toreiz zaldātu veda kāds ar mašīnu kā tagad? Es vēl varu dievam pateikties, ka spēju paspert kādu soli, kaut gan esmu stīvs kā noskriets zirgs.

Jā, tēvam esot reimatisms. Vienu vasaru viņš bijis pat Ķemeros, bet nekā vairs nevarot līdzēt.

Pēc vakariņām Jānis redzēja, ka vecais patiesi kājas tikai ar vilkšanu vilka. Paēdis viņš izgāja un neienāca vairs.

Nu, kā tad nu būšot ar gulēšanu? Rīt neesot vairs svētdiena.

Jāni ieveda otrā istabā, kura bija mazāka par pirmo. Tā bija bagātīgi piekravāta un vēl tikko nesen izbal-sināta. Gaiss bija pilns kaļķu smaržas. Te bija divas platas gultas. Vienu no tām vajadzēja Jānam par labu ņemt. Viņi paši te agrāk gulējuši, jo priekšā esot tāda kā darba istaba, bet tagad pārcēlušies uz turieni, jo tur esot logs uz sētu un pa to vīrs varot redzēt, kas ārā notiek.

— Nu tad — ar labu nakti!

Bet kur tad vectēvs gulēšot?

Viņš jau esot iegājis savā kambarī.

Jānis apgūlās. Viņam nakts klusumā bija ko pado-māt par šiem cilvēkiem. Kā viņi dzīvojal Pat istabas viņiem bija kā kungiem — vairākas. Viņš bija zinārkārīgs redzēt, kā te ārā izskatījās. Tur Rados par šiem ļaudīm bij pavisam aplami ieskati.

XXXII

Otrā rītā Jāni uzmodināja daudzbarsīga gaiļu dzie-dāšana, kad tikko dieniņa svīda.

Lietus bija mītējies. Kā likās, tad vēl tikai viegli migloja, jo gulēdams viņš dzirdēja, ka aiz sienas no jumta krita retas lāses: pakts... pakts...

«Cik tālu te gan varētu būt līdz Galdara mājiņai?» Jānis domāja. Vakar nākdams viņš bij skatījies, bet būdu te bij tik daudz, ka nevarēja atjēgties. Tā sieva, kurai viņš bij taujājies pēc Pakalniem, droši vien būtu zinājusi pateikt arī to, bet viņam jau nebij nemaz vaja-dzīgs.

Pakts... Pakts...

Nevar zināt, ko nu tagad Ieva dara. Cik viņa gan ir mīla. Kā viņa atvadoties teica: «Ej, citādi tev uznāks vakars...» Tik daudz mīlas gādības bij šajos vārdos. Viņš to nekad neaizmirsīs.

Pakts... pakts...

Nevar zināt, cik dienu viņam būs te darbs...

Pakts... pakts... pakts...

Vēl aiz durvīm otrā istabā neviens nekustējās. Jānis negribēja traucēt mājinieku parasto kārtību. Viņš gulēja un klausījās jumta lāsēs, kuras likās visas viņa domas apstiprinām. Pa tam istaba kļuva aizvien gaišāka. Varēja jau skaidri redzēt visus priekšmetus. Tur pie sienas bija divi pulēti skapji raibi izgrieztiem kroņiem, tāds pat apaļš galds un vairāki oša krēsli augstiem atzveltniem. Un tur dibenā stāvēja grāmatu plaukts, pilns dažāda lieluma grāmatu. Te nu, ja būtu vaļa, varētu paskatīties, vai nav kas derīgs arī priekš viņa. Stāstus un dzejoļus viņš vairs negribēja lasīt. Tie nebija priekš viņa. Viņa dzīvē nebij dzejas. Viņš nekādi nevarēja saprast, kā skaisti vārdi var tumšo dzīvi pārvērst tā, ka labi paēdis cilvēks to var baudīt gluži kā kādu gardu pēdēdienu. Vai tā nebij maldīšanās un tiša maldināšana? Nē, viņam vajadzēja kaut kā pozitīva. Ne fantazēt par pagātņi un par nākotni, bet dzīvot. Nekad viņš nebija vairs spējis nopietni domāt par to, kā nokārtot savu dzīvi, kopš Aija viņa cerības bij izpostījusi. Viņš bija visu šo laiku gājis no dienās dienā kā no vienas tukšas istabas otrā, nekā no nākotnes negaidīdams. Un viņš bija tāda mērā pie šās dzīves pieradis, ka vēra durvis ar lielu vienaldzību, skaidri zinādams, ka aiz tām ir tāds pat tukšums. Arī tagad, kur viņš taisījās pie sevis saistīt otru cilvēku, viņš izturējās pret rītdienu ar vislielāko vienaldzību. Viņam nebija nekādu nākotnes plānu. Stīpas drāzt viņš varētu tikai pagaidām. Bet ko pēc tam? Vai tad atkal iet uz Rīgu? Tur Ieva varētu kādā mājā izpildīt sētnieka pienākumus un viņš ietu atkal fabrikā. Viņiem būtu brīvs dzīvoklis kaut kur patrepē, kur zem loga garo mēslu kaste. Jā, vislabākā gadījumā tāda varēja būt viņu nākotne. Ko viņš citu varēja radīt?

Pakts... Pakts...

Otrā istabā bij dzirdami basi soļi. Vajadzēja celties.

Pa nakti bija lijis ļoti stipri. Mazajā sētsvidū stāvēja ūdens saskalotas smiltis likumu likumiem. Smiltis bija gaišas. Izskatījās, it kā tur vēl ūdens tecētu. Bet ūdens viss jau bija noskrējis vai zemē sasūcies. Debess pelēkums bij kļuvis tumšāks un savilcies it kā vālās. Pūta diezgan stiprs vējš un smagās vālas virzīja no dienvidiem uz ziemeļiem. Vējam sviežoties ap istabas galu, kuplā

vīksna samētāja savus zarus. Nobira asas lāses uz jumta un zemē, burrl!

Jānis bija žigli apgērbies un iznāca ārā. Kūts durvis bija vaļā. Viņš piegāja un redzēja, kā Emīlija slauc patlaban govīs. Viņš vaicāja, ko tagad sākt.

Nu, pirmais jau tūliņ esot mieži. Bet vēl lai vējš drusku notraucot rasu. Liekoties, ka uz dienas lietus vairs nelišot. Tad varēšot pļaut un tūliņ arī likt žeperos. Cik laimīgi tomēr, ka tāds laiks, citādi tagad vārpas gulētu zemē kā silķes. Tik labi mieži. Lai Jānis ieejot šķūnītī un paskatoties, vai izkopts esot kārtībā.

Izkopts bija drusku aprūsējusi, un tai nebij likstiņas. Laika bija diezgan. Jānis kāpa pa slideno krastu lejā pameklēt noderīgu kārklu.

Upe bija sacēlusies. Ūdens skrēja šalkdams un šūpodamies, dzeltens kā kafija. Jānis brīdi stāvēja un noraudzījās steidzīgajā ūdenī. Viņam bij tik savāda sajūta. Likās, it kā vajadzētu steigties lejup līdz ar upi, mesties lielajā ūdenī un šūpoties, kā šūpojas skaidas, apskalotas no tāļiem krastiem. Bet viņš taču bija nācis ar vajadzību. Pagājis dažus soļus tālāk, viņš nogrieza līdzenu divzūburu kārkliņu un gāja atpakaļ.

Ticis krastā, Jānis pārlanda acis piekalnei. Kol! Tā taču bija Aijas mājiņa tepat pie viņa paugura. Jā, tā bija Galdara šķībā būda ar strazdu būrīti garas kārts galā. Viņš nebija pat ne tik daudz papūlējies, lai būtu kaut vītols mājas tuvumā, kur putniņam iemesties. Droši vien viņš tagad tur sēdēja pie loga un plāja kādu zoles gabalu. Ak dievs — tur nu iznāca Aija. Viņa apstājās sētsvidā un vēroja laiku.

Jānis neatjēdza vairs, ko dara. Viņš izvilka no kabatas mutautiņu un māja...

Kas taču ar viņu notika? Vai viņš bij prātu zaudējis? Varbūt tā bij pavisam sveša sieviete. Par laimi, viņa neskatījās šurp. Kā pats no sevis izbijies, viņš iegrūda lakatiņu kabatā un steidzās augšā.

Pa logu viņš redzēja slimnieku. Tas bija piecēlies sēdus un raudzījās ārā. Jāni pamanījis, viņš smaidīja un māja ar galvu.

Jānis tikko spēja aptvert, kur viņš atrodas. Ko gan viņš tagad gribēja darīt? Vai viņam rokā nebij kārkla vica? Ak jā, tā būs izkaptij likstiņa. Viņš ies miežus

plaut. Viņš te ir atnācis no Radiem, lai plautu Pakalna miežus.

Nu, lai tagad nākot, apiešot ap lauku, citādi Jānis varot iebrukt kaimiņu daļā. Emīlija kāpa kalnā, un Jānis viņai sekoja. Kad viņa rādīja ar roku, viņš skatījās un pameta ar galvu. Viņš dzirdēja Emīlijas vārdus, bet nevarēja tos uzņemt pēc kārtas. Viņš gāja te kā mēnessērdzīgs.

Piepēži Jānis apstājās.

101951 — Es nedomāju, — viņš teica, — ka jūs būsiet tik tuvu pie Galdara mājas. Es kādreiz esmu te jau bijis. Kā tas savādi iegadās...

Citas mājiņas arī esot tepat, bet kalna stūris tās tikai slēpjot, tāpēc ar tām nevarot saredzēties. Galdars esot tikai pārāk stipri dzēris; citādi tas viņiem bijis labs kaimiņš.

Bijis?

Jā. Viņš taču pagājušā ziemā miris.

Jāņa asinīs skanēja tūkstoši zvanu. Tie brēca, dārdeja un gaviļēja. Viņam likās, ka dzīslas neizturēs sirds briesmīgā spiediena, ka asinis izšausies no deniņiem kā strūklas. Šī sajūta ilga labu brīdi, un no tās dzima atsvabinošā doma: «Aija ir brīval!»

Cik brīnišķīgi tomēr bija cilvēku ceļi. Kā tie varēja mest cilpas un likumus pa visu plašo pasauli un krusoties atkal pēc ilgiem gadiem. Viņam bija tā, it kā vajadzētu skriet taisni pie Aijas, krist viņai ap kaklu un teikt: «Te nu es esmu, tavš mūžīgais atbalss; man vienīgajam tev vajadzētu piederēt šai pasaulē jau no laika gala. Neatstum tagad mani vairs! ...»

Bet šīm jūtām pretim cēlās vīrieša pašapziņa un nobīdīja tās pie malas. Vai Aija nebij tā, kura viņu atstāja un līdz ar to izpostīja viņa ticību uz vissvētāko šīs zemes dievu? Vai Aija nebija tur vainīga, ka tagad Ievas mīlestību viņš saņēma ar tādu vienaldzību, it kā viņam tiktu pasniegts malks auksta ūdens, kad viņam dzert nemaz negribas? Nē, viņš raudzīs izvairīties no Aijas, ja viņa pat vēlētos ar viņu tikties...

Viņi bija nonākuši atpakaļ mazajā sētsvidā. Lietus vairs nelieta nemaz. Istabas durvīs stāvēja vecaistēvs un, galvu pagrozījis, teica:

— Varēs strādāt ...

Mazais miežu lauks bij dzeltens kā vasks. Jānis mehāniski laida izkapti pusriņķī ap sevi, un smagā labība gūlās biežās, garās vālās. Pa brižam atskrēja Emīlija ar grābekli, savēla dažus kūļus un steidzās atkal uz māju, kur tai bija daudz dažādu darbu un darbiņu. Pie vakara Pakalnu lauciņā jau pacēlās vairākas miežu gubas; tās bija augstas un platas kā mazas kaudzes. Mieži bija lieliski auguši.

Pašā vakarā lija atkal lietus. Un atkal Pakalnu dzimta un Jānis sēdēja istabā pie gaišas uguns, apmierināti ar pagājušās dienas darbu. Pakalns teica:

— Es tagad jūtos atvieglots. Es te pa logu skatos un redzu — tīri kā no zemes izaug viena miežu gubiņa, tad otra, treša... Nepazudīs vairs tavi sviedri, es sev saku. Jūs nevarat iedomāties, cik daudz mana spēka guļ šajā no dabas tik neauglīgajā laukā. Cik daudz te zemes vadāts un cilāts, kamēr tā tika tāda, kādu jūs to tagad redzat. Dārzā ābelēm vien es esmu atvedis divi simti vezumu māla no Lamšu māla dobes. Tā taču nebūs, es domāju, ka šis spēks gulēs zemē un neatgriezīsies pie tevis atpakaļ. Un nu jau sen, kopš viņš sācis atgriezties. Tagad jūs man varat solīt lielu māju pret šo būdu — nē, es teiktu — paturi vien pats, man te ir daļa pie šiem augļiem, tie ir mans spēks, un to es negribu nevienam citam atdot.

Jānis māja ar galvu. Jauki esot pašam tā visu veidot un uzcelt.

Abi Pakalnu puisēni jau bij ar Jāni apraduši tādā mērā, ka ņemās ap viņu kā ap draugu. Pēc vakariņām viņi rāpās tam klēpī, izvilka no vestes kabatas nazi un meklēja, vai tur nav vēl kādas mantas.

Jā, viņam bija tukša papirosu kastiņa ar lielu tauriņu uz vāka, to viņš puisiem varēja atdot.

Bet vai ciemiņš nevarot bildes parādīt?

Nē, bilžu viņam neesot. Bet viņš tiem varot dāvināt vienu grāmatu, no kuras viņi varēsot dziedāt. Un viņš gāja pie jaunajām drēbēm un atdeva bērniem Olgas dzejoļu grāmatu.

Grāmata bērņus neinteresēja.

— Kur tu šito ņēmi? — lielākais prasīja, papirosu kastiņu vaļā un cieti taisīdams.

— Nopirku.

— Bet kur tavs pulkstens? — vaicāja mazais. — Dod paklausīties!

Jāņam pulksteņa nemaz nav.

— Kāpēc tu nenopirki? — mazie atkal taujāja.

Emīlija smējās un apsauca bērnus. Tā taču nevarot visu ko izprašāt. Ciemiņš esot svešs. Bet mazie aizbildinājās, ka viņi taču ciemiņu pazīstot.

— Tas tak ir Jānis, — mazais sauca un pielika pirkstu Jāņam pie krūtīm.

Cauri lielo valodām aizvien izlauzās kāds mazo jautājums, un Jānis uz tiem atbildēja, kā no miega pamodies. Tie bija jautājumi, viegli un skanīgi kā strazdu svilpieni; bet viņa domas bij smagas kā zeme.

— Kur tu Rīgā gulēji? Vai tev tur ir gulta?

— Kāpēc tev melnas ūsas?

— Kas tev tos svārkus iedeva?

— Tie ir jūsu vectēva svārki, — Jānis nopietni teica. Bērni neticēja. Viņu vectēvam neesot tādu svārku. Tie esot otra vectēva.

Mazie smaidīja un raudzījās Jāņam acīs. Viņi nesa-prata, vai ar viņiem joko vai runā patiesību.

— Jums jau ir vēl viens vectēvs Rados, — Emīlija teica un pievilka sev mazos cieši klāt.

— Vai mēs viņu pazīstam?

— Nē, jūs viņa nepazīstat.

— Kāpēc mēs Jāni pazīstam?

— Tāpēc, ka Jānis ir atnācis pie mums.

— Vai vecāmāte arī mums ir?

— Ir.

— Lai viņa atnāk.

— Bet vai nu puisiem nebūs laiks gulēt? — Pakalns pārtrauca.

— Vēl ne, vēl ne, — mazie lūdzās. — Visi reizē.

Bērnam ir aizvien tik liela dzīvot griba, ka viņš gulēšanai pretojas kā nāvei tik ilgi, kamēr miegs tam uzbrūk, pašam nemanot. Jūs sūtāt gulēt savu puisēnu. Viņš saka «nē», viņam nenāk miegs. Jūs, lielie, sēžat un runājaties un pēc brīža sākat meklēt, kur tas bērns palicis. Nu skatāties tikai: viņš sēd kaktiņā un ir jau

aizmidzis. Jūs viņu izgērbjat un noliekat gultiņā. Viņš nejūt nenieka un otrā rītā neatminas, kur aizmidzis. Bērns tikai dzīvo, viņš negul. Lieli cilvēki daudzreiz vēlas labāk gulēt nekā dzīvot. Viņiem uz to savi iemesli.

— Mēs vēl gribam dziedāt. Lai memme dzied ar mums! — mazie sauca.

Emīlija aizbildinājās. Nevarot vis dziedāt, kad esot ciemiņi.

— Vai nevar dziedāt, kad ir ciemiņi? — viņi griezās pie tēva.

— Ja ciemiņam tas patīk, tad var dziedāt.

— Tēte saka, ka var dziedāt! — viņi kļiedza un skrēja atkal pie mātes.

Ciemiņam dziesma patika, un viņi dziedāja:

Es gulēju dienas vidū
Savā rožu dārziņā.
Kliņģerīšu vietu taisu,
Rožu klāju paladziņu,
Rūtenīti, samtenīti,
Tās paliku pagalvi.
Magonītes platā lapa,
Tā bij manis apsedziņis.

Jānis klausījās. Šī dziesma viņam likās kā bišu sanāva pavasara piesaulē. Mazās balstiņas bij pilnīgi pārliecinātas, ka viņas skan, kaut gan tie bija tikai gari vilkti vārdi, kas mātes melodijai līdzī gāja.

Bērni gribēja vēl dziedāt, bet māte nebij piedabūjama. Viņa šodien nostrādājusies, viņai nākot miegs.

— Galdars atstāja Aijai laikam trīs meitas... — Jānis piepēži teica.

Jā, Galdars esot atstājis trīs meitenītes. Lielākā jau esot trīspadsmitā gadā. Tikai žēl, ka viņai viena actiņa esot izmaitāta jau no mazām dienām. Un vēl vairāk žēl, ka skuķi esot tik ļoti palaisti. Tik lieli bērni, bet vēl ne burtā nepazīstot. Kas tur varot iznākt par cilvēkiem? Un netīrība pie viņiem esot kā pie židiem...

Jāņam bija kauns, to dzirdot, bet patiesība bij. To viņš bija pats ar savām acīm redzējis, kad aizpērn iegriezās, cik netīra bij Aijas istabiņa.

Varbūt gan viņa tagad turēšoties drusku tīrīgāk, kamēr atkal pie vīra tikšot.

— Vai tad Aija grib atkal precēties?

Kā tad sievieša cilvēks viens varot tādā vietinā iztikt? Jānis taču redzot, kā šiem tagad bijis, kad tikai uz neilgu laiku pietrūkst vīrieša. Meitai iegātni ņemt taču vēl esot par agru, gribot negribot jātaisās pašai. O, jau visu vasaru viņa meklējoties. Esot jau vairāki bijuši vietraugās. Aija vis kaut kādu negribot. Viņa vēloties dabūt tādu, kam būtu vismaz simti divi naudas un vēl kāda druska iedzīves. Galdars esot mājiņu un arī grunti pavisam nolaidis. Nu, tam nebūšot vis vieglas dienas, kas tur ieiešot...

Jau visu dienu Jāni bija pārņēmusi kāda sveša un tomēr pazīstama vara. Arī tagad viņš vēl nebija no tās svabads. Viņš bija strādādams pūlējies uzminēt, kāds pamats viņa jūtām, kuras piepēži bij stājušās prāta vietā, un nācis pie slēdziena, ka šī mīkla atminama vienīgi ar viņa paša teorijas palīdzību par rezonansi. Patiesi, viņa sirds atbalsoja vienu vienīgu skaņu, un šī skaņa nāca no Aijas. Viņš attīstīja savu teoriju vēl tālāk. Viņš jautāja: kā tas var būt, ka Ieva var atbalsot mani, kur es pats esmu tikai atbalss? Un atbildēja: tas notiek aiz maldīšanās. Rezonanse dažreiz ir tik stipra, ka izsauc vēl tālākas atbalsis. Bet visām tām ir tūliņ jāizbeidzas, jo atbalss pati par sevi nespēj eksistēt. Tātad atbalss laime ir — atbalsot balsi, bet ne atbalsi. Uz balsi var atskanēt daudzas atbalsis, un balss ir brīva, tā var skanēt uz visām pusēm. Atbalss turpretim var pilnā mērā atsaukties tikai uz zināmu skaņu, un šī skaņa ir viņas liktenis. Ieva ir atbalss, un es esmu atbalss. Kā lai mēs viens otru atbalsojam bez balss? Ieva bija maldījusies, un viņš bij netaisni pret viņu izturējies, neaizrādīdams, ka viņa maldās. Bet viņš jau pats vēl toreiz nebij par šo lietu skaidrībā. Viņa smadzenes vēl nebij nostādītas fokusā...

Cauru nakti Jānis nomocījās ar daždažādām domām. Cik tās bij mocošas un smagas, to neviens cilvēks nespēj izteikt. Viņam taču nebija ne naudas, ne iedzīves... Ak, kas gan bij cilvēks, un kas bij šī dzīve!

Jau trešo dienu Jānis strādāja, labi nezinādams, ko dara un kā ticis šai piekalnē. Abas pēdējās naktis viņš bij vārtījies bez miega. Tas atstāja uz viņa nerviem iespaidu. Beidzot viņš gribēja reiz darīt galu savām neatlaidīgām domām par Aiju un vakarā pēc beigta darba aiziet pie viņas. Līdz ar šo apņemšanos viņu sāka kratīt viegls drudzis. Uz vakaru tas tā pieņēmās, ka Jānis pārnāca no darba pavisam bāls, savādi spīdzīgām acīm. Viņš neslēpa sava nodoma. Ar Aiju viņi senāk Lapās kopā dzīvojuši. Viņš gribot paskatīties, kā viņai tagad iet. Patiesībā tas no viņa puses būtu nepieklājīgi, ja viņš nodzīvotu tik tuvu kaimiņos vairāk dienu un neapciemotu tik tuvu paziņu...

Pakalns smējās — lai Jānis ejot un paliekot tur par saimnieku. Tad šie uz priekšu būšot kaimiņi un varēšot nelaimes gadījumos viens otram palīdzēt.

— Nebūtu nekāds brīnums, — Jānis atteica, un zobi viņam klabēja.

Viņš sagērbās pats savās drēbēs, kurās gan nebija vairs jaunas, bet tomēr darīja viņu tīrāku un līdzenaķu, iepīvoja un gāja.

Pūta dzestrs vējš. Vakaros, kur saule tikko bija nogājusi, kvēloja sarkana švītra; citādi debesis bij smagas un melnas.

Ceļš uz Aiju bija pārāk īss. Lai lielais uztraukums norimtu, Jānis negāja vis taisni pa celiņu, bet aizliecās pa upes virsu, kā pastaigāties iedams. Viņš raudzīja savas domas saistīt pie upes mirdzīgā ūdeņa, pie apsarķušajiem krasta kokiem. Viņš pacēla no rudās zāles resnu lazdas nūju, un tā viņam atgādināja stīpas. Ak, kas tagad varēja domāt par stīpu drāšanu! Viņš gāja un svilpoja, uz paceltās vēzdas atspiezdamiem. Bet svilpodams jūta, ka vaigi ir sastinguši un lūpas karstas un sausas. Uzbudinājums aizvien pieņēmās.

Ko viņš aizgājis sacīs? Vai tikai spēs vienaldzīgi atvadīties, kad būs brīdi runājis ar Aiju. Protams, ja viņa būs atturīga, viņš arī būs tāds pats. Drošības pēc jau pašā sākumā viņš pasacīs, ka Ieva ir viņa līgava. Ja nu Aija šai laikā būtu uz viņu cerējusi, tad lai jūt, kā ir, kad nodomi gaist...

Jānis pasteidzās, lai drīzāk tiktu galā un lai, ātri iedams, drusku sasiltu.

Aija bija ārā. Viņa slēdza patlaban stallīti ciet, kad Jānis padeva labvakaru. Viņš runāja pēc iespējas valdīdamies, tomēr stipri bija dzirdams, kā viņa balss drebēja.

Aija paņēma atslēgu kreisajā rokā un labo sniedza viesim. Roka bij ar miltiem. Tikai pēc tam viņa to pamanīja un noberzēja pie rūtainā priekšauta.

— Tu tomēr iedomājies mani apraudzīt. Trīs dienas jau te dzīvo, es domāju, un tomēr nevar atnākt...

— Man neiznāca...

— Nu, nu, kad tik neesi pie Pakalniertes piesējies. Viņam pašam jāguļ...

— Aija, ko tu runā!

— Es jau tikai jokuju. Vai viņa tev no manis labas dienas aizveda? Es viņu satiku, kad brauca tur uz Rādiem. Nu, sak, kad svētdien bija baznīcā, tad jau varbūt vēl nebūs aizbēdzis.

— Paldies! Sveicienu es saņēmu.

Pirmais uztraukums bij pāri. Nu Jānis varēja runāt daudz svabadāk. Viņš pat varēja jau redzēt un novērot dažas blakus lietas. Aijai bija basas kājas, neraugoties uz vēso laiku un uz to, ka viņas nelaiķis vīrs bij kurpnieks. Īsais, grumbainais svārks stāvēja, priekšā pacēlies. Pelēkā, platā pusvadmalas jaka bij krietni apvalkāta. Tais vietās, kur bij izspiedušās apaļās krūtis, jaka bija spīdīga un vietām jau pat caura padilusi. Galvas lakatiņš bij melns. Un tomēr Aija bija aizgrābjoša visā savā nabadzībā. Te šai vietīnā trūka tikai krietna vīrieša prāta un čaklu roku, lai būda pārvērstos par tādu pašu gaišu mājiņu kā tur pie Pakalniem. Vai tad te cits dievs? Aija tad paceltu galvu. Viņa gērbtos tīri un glīti. Pa svētdienām viņi lasītu savu laikrakstu. Meitenes viņš iemācītu grāmatā jau pirmajā nedēļā. Dzīve ietu uz augšu. Viņš būtu pacēlis vairākus cilvēkus uz augstākas pakāpes... Kas tad viņu saistīja pie Ievas? Patiesību sakot, viņš to nebija nekad milējis. Visas viņa domas aizvien ir bijušas pie Aijas. Tas bija tikai tāds gadījums, ka viņš savu uzmanību pievērsa Ievai. Aizdomas, ka viņai varētu būt kāds sakars ar studentu, pamudināja viņu domāt par šo meitu vairāk, nekā mēdz domāt par cilvēkiem, kuri vienaldzīgi. Tas arī

bija viss. Un vēlāk, redzot iedegušos Ievas mīlestību, viņam likās, ka būtu grēks atraidīt šo cilvēku, kurš tik ļoti vēlējās atvieglot viņa dzīvi. Ja nu viņš arī Ievu atstātu, neviens viņam nekā nevarētu pārnest. Viņš pat pašai Ievai nekad nebij noteikti teicis, ka precēs viņu. Viņš nebij vairs pārsteidzīgs jauneklis. Kāda laime priekš viņa!

— Ēj, skuķes! — Aija kļiedza un gāja uz mājiņas galu, no kurienes varēja redzēt upmalu.

Jānis novēroja, cik plaši Aija kājas lika un cik lielā mērā viņa jau ļodzījās. Viņa bija sākusi pieņemt miesās. Arī Jānis pagāja uz istabas galu.

— Es viņas aiztriecu, — Aija paskaidroja, — kājas nomazgāt. Sabrien pa dubļiem kā zābakus un tad lāčo ar tādām gultā.

Visas trīs meitenes kāpa krastā un nāca šurp, spītīgi sarāvušās. Ieraudzījušas svešu vīrieti, viņas piesita cita citai pie sāniem un sačukstējās.

— Nu nāciet žiglāk! — Aija sauca. Tad viņa mīkstākā balsī vaicāja: — Vai jūs vēl pazīstat to ciemiņu? — Meitenes nepazina.

— Tas ir tas pats, kurš jūs aizpērn vasarā apdāvināja ar konfektēm. Nu nāciet un apsveicinaties ar viņu!

Meitenes pienāca pēc auguma, deva Jānam roku un teica:

— Labdien!

Tās bija druknas meičas, jau prāvi bērni.

Jānis gribēja teikt bērniem kādu vārdu, bet Aija sauca:

— Tā ka nu jūs man vairs nenobrienaties! Tagad žigli iekšā un gultāl! Noberzējiet kāju apakšas uz sliekšņā! Nenesiet dubļus gultāl!

Meitenes gāja, bet, uz sliekšņa sakāpušas, palika un, galvas pašķiebušas, raudzījās uz viesi.

— Nu laikam lietūs būs vienreiz mitējies, — Aija teica.

— Jā, tā liekas; kaut gan debeši ir apsarkuši.

— Nu, vai neiesim istabā? Es gan neesmu vēl petroleju pagādājusi, bet runāt jau var arī pa tumsu.

Viņi iegāja iekšā.

Te bija vēl tā pati ādu smaka. Jānam likās, ka te vēl kaut kur kaktā sēd nelaiķis Galdars un novēro, ko viņi te ar Aiju darīs. Viņš sēd un trin savu kurpnieka duncīti. Lai Jānis nedomā Aijai nākt par tuvu!

Meitenes čukstēja un gērbās nost savā kaktā, kur viņām visām trim bij guļas vieta.

Aija pacēla ciemiņam krēslu un tad pati nosēdās uz gultas malas. Nosēdusies viņa kļiedza uz skuķiem:

— Vai jūs līdīsiet migā, rupučī!

Nu, lai Jānis tagad kaut ko pastāstot.

Ko gan viņš varēja stāstīt? Vai tas, kas visu šo laiku bija licis viņa sirdij drebēt, bija vārdos izsakāms? Viņš kļūsēja un ļāva savai sirdij vilņot kā pārplūdušai upei. Viņš sataustīja Aijas roku un saņēma to cieši savējā. Pa mazo lodziņu nāca vāja, sārta gaisma un krita Aijai taisni sejā. Šī seja izskatījās jauna un skaista. Jānis raudzījās viņā un jutās kā pasakā, kur laiki laižas uz priekšu un atpakaļ kā šūpoles. Viņš nesaprata, kā tas varēja būt, ka viņš te sēdēja atkal kopā ar to meiteni, kura viņam reiz bij zudusi uz visu mūžu. Vai tas tikai nebij sapnis? Bet tā taču bija viņas vēsā, cietā roka, kura te rāmi gulēja viņa karstajā sauļā kā ieaugusi. Nu viņš to vaļā vairs nelaidīs... Bet runāt viņam nebij iespējams. Nē, lai labāk Aija stāsta, kā viņai pa šiem garajiem gadiem ir gājis.

— Nav man nekā laba ko stāstīt, — Aija nopūtās un gribēja atbrīvot savu roku, bet Jānis nelaida. — Es pati nezinu, kā man šis laiks ir pagājis. Tik to es zinu, ka rūpes uz rūpēm man ir mākušās virsū. No mūsu zemes maize mums neizaug, bet apstrādāt to tomēr vajag. Mans vīrs bij krietns strādnieks, bet ne viņam bij turēties pie arkla, ne pie liestes. Tā zeme aizvien vairāk panīka. Ar kurpnieka darbu pelnītais viss palika Jēkabmiestā, kad brauca pēc ādām. Mīlēja krietni iedzert mans nelaiķis, lai nav šai vakara stundā par ļaunu pieminams, un nevienu reizi viņš neatveda tik daudz ādu, cik vajadzēja, jo aizvien pietrūka naudas. Tā viņš arī aizgāja. Pagājušā ziemā reiz iebrauca ap pusnakti, ragā sasalis. Ar vilkšanu ievilku istabā. Tikai divas nedēļas savārgoja. Bija jau arī laiks. Daudz vairs netrūka no sešdesmit gadiem. Bija viņš gan man apnicis līdz kaklam. Bet, kad biju vīru paglabājusi, tad tikai redzēju, ka nu man viņa trūkst. Nu vairs neviena kapeika man nenāca klāt. «Ko nu lai

daru?» es domāju. Pārdevu visas amata lietas, visus palikušos ādu ielāpus. Bet cik tad ilgi ar tiem dzīvosi? Vēl, par laimi, grāmatiņā bija daži parādnieki atzīmēti... Tā es šo vasaru esmu izsitusies bez bada.

Jānis vēl arvien turēja viņas roku ciet.

— Vai tu savos grūtajos brīžos kādreiz iedomājies arī mani? — Jānis klusi teica.

— Ko tas man būtu līdzējis? Tikai to svētdien, kad es tevi baznīcā ieraudzīju, man ienāca prātā, sak, varbūt viņš vēl nav precējies. Tu izskatījies tur augšā pēc kunga, un es domāju: viņam ir labi gājis — vai gan viņš uz tādām vecenēm vairs skatīsies? Pilsētā ir tik daudz jaunu meitu, kuras izģērbjas kā lelles un māk smieties un lūpas knaibīt pie katra vārda...

Jānis paliecās un satvēra Aijas otru roku. Viņš tās spieda, un Aija tikpat stipri atbildēja.

Bija jau labi tumšāks kļuvis. Tikai abi istabiņas logi bija redzami, viens kā sārts, otrs kā zilgans plankums. Ugunīgais atspīdums uz Aijas sejas bija nozudis. Tagad varēja tikai vāji izšķirt viņas acis un lūpas, citādi viss bij kļuvis pelēks.

Viņā kaktā vēl bij dzirdama klusa murkšķēšana.

— Vai jūs, varden, gulēsiet! Ritā, tad nevar uzcelt... — Aija apspiestā balsi skuķes sarāja.

— Nu, pastāsti vēl ko, Aija. Ir tik skaisti pēc ilgiem gadiem atkal dzirdēt tavu balsi tik tuvu, — viņš čukstēja.

— Es jau visu esmu izteikusi, kas ir bijis. Kas turpmāk nāks — to zina dievs. Man jāprecas, citādi vējš mūs nonesīs no krasta lejā. Mājele brūk jau kopā, un stallītis tā sašķiebies, ka bail iet iekšā. Viss tas jau savā laikā no veca siena šķūņa uzbūvēts. Aizvien es domāju: «Te tev kādreiz uzkritīs uz galvas sija, un tu būsi beigta.» Vasarāja lauciņš palika neapsēts. Tikai rudzus izkūlām. Ar tiem tagad jāiztiek pašiem, ar tiem sivēni jāpabaro. Mums taču nav ne skripatiņas, ko varētu naudā pārvērst. Es pavisam nesaprotu, kā mēs ziemu izvilksim tās dzīvības un kā paši pārtiksim. Kartupeļi izdega tai karstajā saulē. Zāle izkalta... Meitenes negribēju vēl izdot pie sveša. Un lielākā jau man it labi var piepalīdzēt visos darbos. Citādi es viena nemaz nevaru iztikt. Tu jau zini, ka te cilvēku grūti dabūt. Labi vēl, ka mums tā

govs tik laba; viņu var slaukt gandrīz līdz jaunam pienam.

— Un zirgs? — Jānis teica, lai Aija neiedomātos, ka viņš klausās nevēriģi.

Zirgu viņa pārdevusi jau ziemā, tūlīņ pēc bērēm. Nebijis barības un vajadzējis nolīdzināt dažus parādus.

— Aijai — Jānis iesaucās. — Nu tu atkal esi ceļa jūtīs kā toreiz, kad mēs jauni bijām. Protams, es tai laikā biju tikai puika, uz kuru tu nevarēji gaidīt... Es tev to jaunā neņemu... Tagad ir citādi. Saņemi mani kā precinieku, kurš atjājis rudenā naktī pie tevis no tāluma...

— Bet tu jau esi kājām, — Aija viņu pārtrauca un smējās.

Jāņa rokas drebēja. Vai te šo sievieti bij iespējams pacelt cilvēka kārtā? Vai tikai viņš pats, ieiedams šai tumsā, garīgi nemirs? Viņu sagrāba bailes. Viņš palaida Aiju un cēlās.

— Man jāiet, — viņš pavisam bez balsis teica.

Aija nesaprata, kāpēc gan Jānis pavisam nācis, ja tūlīņ gribot atkal projām skriet.

— Ēj, skuķi! — viņa sauca.

Meitenes neatsaucās. Viņas elpoja dziļi un vienlīdzīgi.

— Redzi, — Aija teica, — bērni ir aizmiguši. Mēs varam runāt droši, bez kādas kautrēšanās.

— Ko lai es runāju?! — Jānis kļiedza. — Man nav ne zirga, ne ratu, ne govus, ne naudas. Pēc piecpadsmiņ gadiem es tev varu atnest tikai to pašu mantu, kas man toreiz bija. Bet vai tev vajadzīga mana sirds? Ak, Aija, visus šos gadus es esmu lidojis kā putns pār ūdeņiem un meklējis, kur varētu nomesties. Nē, es neredzēju nevienas salas. Es biju nolādēts uz mūžīgu lidošanu. Aija, vai tu to saproti?...

Jānis raudāja.

Aijai tas likās savādi, ka vīrietis var raudāt. Viņa smagi piecēlās un aplika rokas ap Jāņa kaklu. Viņa izturējās pret viņu kā māte pret grauzīgu bērnu.

— Vai lielam cilvēkam tā jāraud... — viņa pārmetoši teica. — Vai es tev esmu atteikusi? Es jau tevi ņemtu par visiem labāk. Gluži plīks jau tu arī nebūsi. Es tikai negribēju tā uzreiz sacīt, kā domāju. Paliec pie manis. Salaulāsimies un sāksim dzīvot kā jauns pāris...

Jānis gribēja pretoties, bet viņa rokas pašas vijās ap Aiju, un viņi saļima uz gultas malas, kā saļimst ūdenszāles, ūdenim plokot.

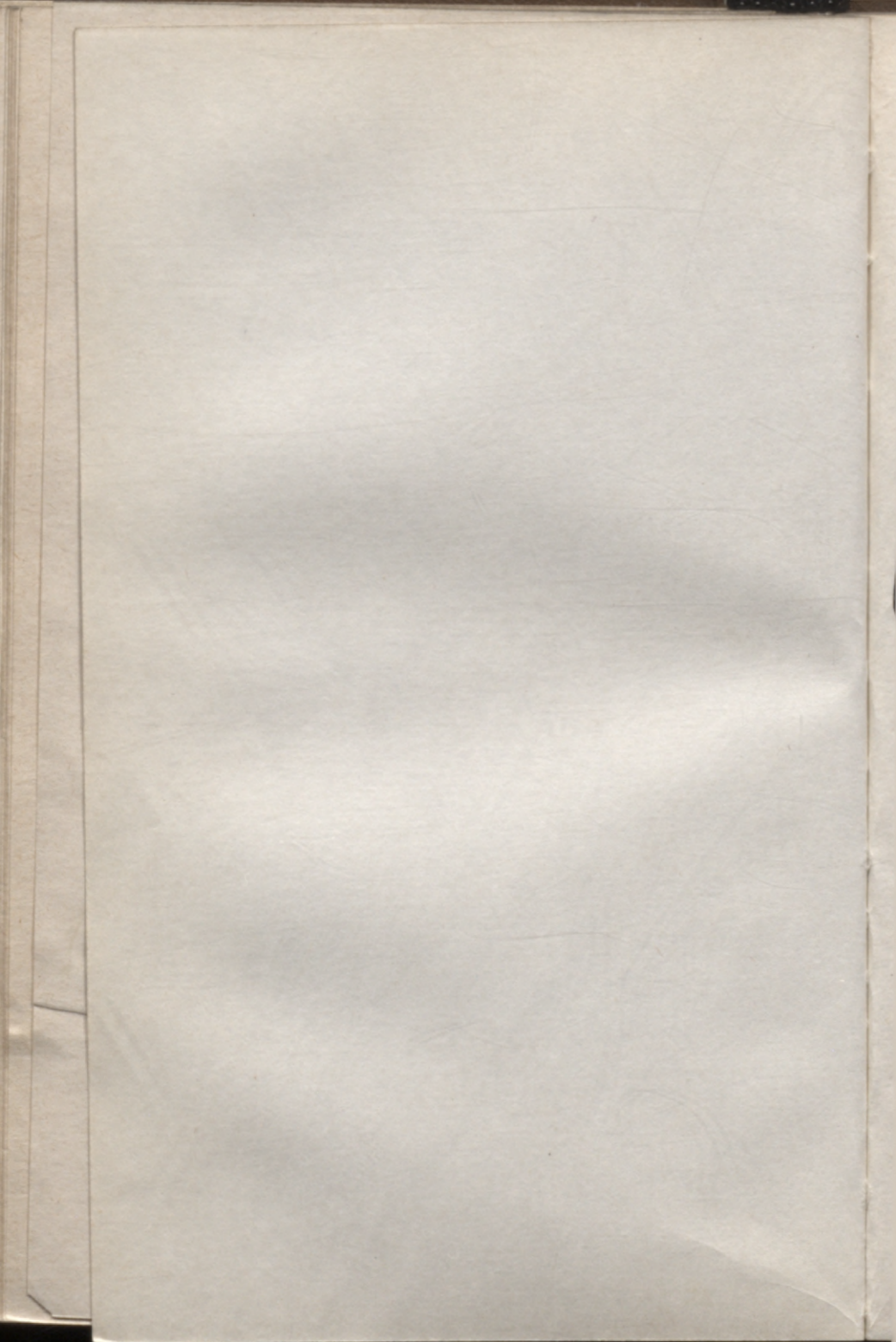
— Vai nu tu jūti sievas saldumu? — Aija čukstēja un koda viņam lūpās.

Velti kurpnieks bija trinis savu duncīti. Visu nakti ausis kutināja Aijas čuksti un karstas elsas, jauktas ar Jāņa smiekliem dziļi krūtīs; bet viņš bija kā no svina. Ne mazo pirkstiņu nevarēja pakustināt. Viņš bija vecs un pie tam jau sen nomiris.

Tikpat nevarīga šai brīdī bija Ieva.

p
s-
a
ti
r
a.
s

Ziema

James

— Naktī ir iekritis sniegs.

Šie vārdi uzmodināja Jāni no miega. Gurdi viņš pacēla galvu, kurā vēl nakts sapņi vārstījās nenoteiktos tēlos un tēlu kopojumos.

Kur viņš atradās?

Pirmais, ko Jāņa acs uztvēra, bij pelēka gaisma, un šai gaismā Aija sukāja savus kastanbrūnos matus. Viņa sēdēja kājgalī uz gultas malas, un, kad Jāņa skats viņu aptvēra, viņas lūpas pasmaidīja cauri matu viļņiem. Uzreiz istabā gaisma paplētās plašāk.

Kas te notika?

Ak jā: viņš taču atkal bij atradis savu meiteni, savu līgavu, kuru viņam agrā jaunībā nolaupijā kāds vecs burvis.

Jānis pacēlās un, atbalstījies uz elkoņa, silti raudzījās Aijā.

Te nu bija viņa sirds lolojums, par kuru viņš nebij mitējis domāt ilgus gadus. Šis smaids nu bieži pavadīs viņa soļus. Šis rokas, tik tīkamas un spēka pilnas, noglaidīs rūpes no viņa pieres un darīs dzīvi tīru un gaišu. Visas domas un jūtas, kas verd un kūšā šai mīļajā augumā, tagad vērpsies kopā ar viņa domām un jūtām. Nu viņš bij bagāts un laimīgs. Nekad viņš savā mūžā nebij jutis otru cilvēku sev tik tuvu. Nekad nebija apzinājies sievieti kā savu neatņemamu daļu, kā savu pieredumu. Viņš reizā jutās valdnieks un reizā vergs. Viņš bij gatavs auklēt Aiju savās rokās kā bērnu un no viņas saņemt rājienus un pamācības kā no mātes.

Bet vai šīm bagātībām nenāca pavados visrūgtākā nabadzība? Kādu valodu runāja mazie lodziņi, no kuru astoneņām rūtīm trīs bija aizbāztas ar lupatām? Nokvēpušie

griesti zirnekļu tīklu aizmigloti. Krāsniņi stūri izbrukuši. Durvju kaktā netīrumiem apķepuši cūku spaiņi, kruķis, krāsns slotā un visādas grabažas. Un tur platajā gultā gulēja trīs bērni. Viņu kailie locekļi šur tur izšāvas no cisām un no lupatu verpelēm.

Jānis pacēlās gultā sēdus. Pa labi bagātība, pa kreisi nabadzība un posts. Ar vienu nebij vedama nekāda cīņa, tā bija tikai sargājama. Tātad jāpārvar tikai otra vara. Viņš izstiepa abas rokas Aijai pretim un teica:

— Mīlā, mana sirdsmīlā, no šās dienas visai mūsu dzīvei vajag iet vienīgi uz augšu! Es neiešu vairs atpakaļ pie Pakalņiem, ne uz Radiem, ne uz Rīgu. No šās dienas es sāksu te dzīvot, kopšu tavu zemi, vedīšu kārtībā tavas būdas un līdzēšu tev pašai un taviem bērniem visās jūsu likstās.

Aija ņēma no smaidā sakniebtajām lūpām resnas, melnas adatas un sprauda mātus. Tad viņa pieglauca savu galvu Jānim pie krūtīm un ar pirkstiem urbās viņam padusēs. Savādas, stindzinošas trīsas gāja no pakauša līdz kāju pirkstu galiem. Viņš atstūma Aiju un cēlās.

— Tu neaptveri šī brīža nopietnības, — viņš ar vieglu pārmetumu balsī teica.

— Es pateicos par to, kaš man rokā. Daudz jūs, vīrieši, mēdzat solīt, bet maz dodat. Mēs, sievietes, nesolām nekā un atdodam visu, kas mums ir.

Aija bija pilnīgi apgērbusies. Savās ne visai tīrajās darbdienas drēbēs viņa pati bija kā savu tikko izteikto vārdu vislabākais apstiprinājums. Vai viņa nebij atdevusi nelaiķim Galdaram, šim vecajam dzērājam, savu jaunību, savu meitas bezbēdību?

— Aija, tev ir grūti gājis, tāpēc tu netici vairs ne dzīvei, ne cilvēkiem. Tu vienkāršas lietas uzskati kā brīnumus. Tu toreiz atraidīji manu mīlestību, kura tevi būtu apņēmusi kā staru gredzens, tāpēc tev bij tik smagi jācieš.

Aija bija noliekusies pār toverīti durvju kaktā. Atrotītu roku viņa maisīja kopā vārītus kartupeļus ar pelavām. Galvu nepaceldama, viņa atbildēja:

— Aiz nabadzības cilvēki cieš, ne tavas mīlestības dēļ. Mīlestībai ir tikai viens vienīgs jaukums, kurš neēdušam neiet pie sirds, bet kurš paēdušus uz dažiem acumirkļiem var saistīt cieši kopā arī bez mīlestības. Gan redzēsim, ko tavš staru gredzens uzburs te šai postažā.

— Tu runā, Aija, kā zobodamās par vissvētāko. Man šķiet, mēs neesam nekur tālāk tikuši. Tā ir tā pati doma, ko tu šķetināji vakar vakarā, kad es tevi bildināju. Un tomēr tu redzēsi, ka mīlestība uzvarēs. Vai saule neaizdzen nakts tumsu? Vai viņa neaizdzen pat ziemu, tiklīdz pavirzās mūsu zemei tuvāk? Vēl vairāk: tā zemei dod zaļumu un ziediem krāsas.

— Vai tu nevarētu man durvis attaisīt? — Aija, nēšus uz pleciem paņēmusi, vienaldzīgi teica.

Jānis bij pa pusei apgērbies. Mehāniski viņš atvēra būdas durvis, pa kurām izgāja Aija apkopt govī un sivēnus, jo vairāk lopu viņai nebij.

Palicis viens, Jānis vispirms apskatījās, kur varētu mazgāties; bet, tā kā neredzēja ne trauka, ne dvieļa, ne piliena tīra ūdens, tad palika nemazgājies — pirmo reizi, kopš atcerējās. Viņš gribēja sēsties pie loga; bet ārs ar savu balto segu viņu ieinteresēja vairāk nekā pārdomas, kurām gribēja nodoties. Taču vajadzēja arī redzēt sētu, kas tur bij un kā tur trūka, kur vispirms būtu pieliekama vīrieša roka.

Ārā izgājušu, Jāni sagrauba gaišs ziemas prieks un apņēma tāds miers, kādu izbauda zāles stiebrs, kurš, visas vasaras audzēts un bargā rūdēns rūdīts, tagad pieglaudās zemei zem sniega. Pametis acis visapkārt, redzējis tumšu upi plūstam baltos krastos, balti apķepušus, lapainus ozolus piekalnē, pilošus jumtus, uz kuriem gulēja bieza kārtā naktī snīguša sniega, viņš priecīgs sauca Aijas vārdu.

Viņa atsaucās kūtiņā.

Un nu sākās ēku, lopu un visas sētas aplūkošana. Aija rādīja, šo to piezīmēdama, un Jānis katrā vietā atrada, ko labot. Daudz ko varēja izdarīt pilnīgi bez naudas, vienīgi darba rokas pieliekot. Tā jau te bija visu kalninieku nelaime, ka viņi visi bij amatnieki un no zemes maz ko pagērēja.

— Visi viņi dzīvo ne labāk par mums, — Aija teica un novilkta ar roku visapkārt, — izņemot Pakalnus, kurš pats ir namdaris un smalks galdnieks, bet sieva no bagātām mājām.

Kūtiņa patiesi bija tuvu sagraūšanai. Cik istaba, kura bija celta vienā laidā ar klēti, devās uz vienu pusi, tik strauji kūts ar šķūnīti tiecās uz pretējo.

Ielīdušu pa kūts durtiņām, Jāni pārsteidza griestu zemums. Jau tagad rudenī govij mugura nestāvēja tālu no sīkajām sijām, kuras bija vidū pārlīkušas, ka kuru katru acumirkli draudēja lūzt. Sivēni rakņājās pa visu kūti un kāpa silē pie govš, kura tos šad un tad ar vienu ragu pasvieda nost. Govs bija brūna, asiem krusta kauļiem, gariem, tropainiem ragiem, sāpīgu izteiksmi lielajās, ūdeņainajās acīs. Sivēni apauguši dzeltenu kūlu, līdz acīm notašķījušies, slapjo kūti rakņādami.

Šķūņa vārti bij tā zemē iegrimuši, ka nebij iespējams tos atvērt. Aija pašķieba augšu uz āru, un viņi abi ielīda telpā, kura bij gandrīz pavisam tukša. Varbūt pusvezuma salmu izsvaidīts pa visu šķūni. Pa tiem, kā likās, arī bija rakņājušās cūkas. Pamats bij tā izbrucis, ka visa ēka tikko turējās uz nedaudziem akmeņiem. Jumts bija caurs kā siets. Salmi izdvesa mitrumu un pelējuma smaku.

— Te jau izskatās pēc pavasara, ne pēc rudenā, — Jānis teica.

Viņam kļuva baigi, raugoties šai tukšumā, kur priekšā stāvēja gara, nežēlīga ziema, bet Aija bēdāja maz. Tur uz kūtiņas viņa bija uzbāzusi divus vezumus laba liča siena un tikpat daudz zālaina vasarāja, ko nebij vērts kult. Daži graudi, ko govš tur piekodīs, būs arī viņas vienīgā spēka barība.

No visas ražas šoruden bij ienācis tikai astoņpadsmit pūru kartupeļu, trīs pūri rudzu un puspūrs miežu, kuri nederēja ne sēklai, ne putraim. Viss cits bij vislabākā gadījumā pelavas, ļaunākā — mēsli nākošam gadam.

— Jau nebij audzis, tad tas pats aizlija un atkal aizlija, līdz samelnēja, saplaka un sazēla, — Aija nobeidza.

Tad viņi gāja uz istabu.

Aija priecājās par sniegu, kurš gan ar šo dienu būšot atkal nost, tomēr kaut uz brīdi dodot atpūsties no dubļiem.

— Kā mūžīgā mārķā jāmirkst, — viņa teica. — Ista-biņai jau pa sienu ūdens uzvilcīs līdz logiem. Baļķi izčākstējuši kā sūklis. Kaut ņem un pirkstos saberz visu māju. Dievs vien zina, kā viņa turas kopā, kā viņa nesakrīt un ar jumtu neapsedzas kā ar sūnu segu, jo, taisnību sakot, tur ir vairs tikai sūnas un kailas kārtis.

— Un kas tur tai klētiņā?

Aija atbildēja:

— Nav bagātības ne te, ne tur. Paskaties, ja vēlies.

Pāris maišeļu, ap pusi viegli aizsieti ar linu šķipsnām, stāvēja zemē pie lielas lādes, kurai nebija ne vāka, ne dibena. Jānis pataustīja maisus. Vienā bija linsēklas, otrā — putraimi. Rudzi visi bij samalti miltos un sabērti tinē. Putraimu maisu bija vienā stūrī peles sakapājušas, un Aija lādējās. To pašu mazumiņu iznīcinot nolokāmā kustoņa.

Vēl tur stāvēja gluži sarkans aprūsējis cirvis, kas tikpat labi varēja būt arī āmurs, visāda dzelzs un koka lūžņa, divas mucas koka stīpām un vecs skapis notrunējušām kājām un atšķeltu kroni. Pie sienas uz līka vadža bij uzkārtas aramās sakas, no kuru silkses līda laukā salmi. Turpat karājās veci, no auklām pīti apauši. Tā bija vienīgā zīme, ka šai mājā kādreiz bijis zirgs.

Aija mudināja Jāni istabā. Viņai nepatika, ka viņš visu aplūkoja, it kā vērtēdams, kā negādību atklādams. Kad Jānis vēl kavējās, viņa nenocietās, neizteikusi, ko domāja:

— Man būtu patiesi kauns tev visu to rādīt, ja tu nebūtu vēl plikāks par mani.

Jānis savilkās, kā sitienu saņēmis. Tad viņa lūpas sašķiebās sāpīgā smaidā. Viņš satvēra Aijas roku un, kā sevi mierinādams, teica:

— Nekas, mīļā. Divi nabagi katrs par sevi panīkst, bet, kopā sadevušies, viens otru balstīdami, tie bieži vien kļūst bagāti. Tu zini, ka viens var tik daudz nopelnīt, lai pieci paēstu, bet pieci nespēj padzirdīt viena žūpas. Vai tu saproti, ko es domāju? Es nebūt nevainoju tevi.

— Tu apvaino manu nelaiķi vīru. Lai dievs mielo viņa dvēseli — es neņemos viņu aizstāvēt, bet negribu arī tiesāt. Mums neveicās.

Uz istabas sliekšņa viņa sastapa visas trīs meitenes. Tās bija aiz sajūsmas par uzkritušo sniegu vienā kreklā izskrējušas paskatīt balto pasauli. Aija rājās un grasījās bērnus pērt.

— Nu, pagaidiet tikai, žagatas! Māre, arī tu, lielā gov, bez lindraku.

Bērni ieskrēja istabā un, pa gultu čubinādamies, meklēja kopā savas panckas. Viņi gērbās un klusām kurnēja, brīžam izgrūzdami apvaldītus smieklus. Viņu nagi, tiklidz rokas bija svabadas, kasījās pa pinkainajiem matiem.

Aija rādamās mudināja:

— Ērcējiet nu tās galvas, skrieniet uz upi, nomazgājaties un — žigli atpakaļ!

Bez kādas pauzes viņa griezās pie Jāņa.

— Tu laikam arī neesi vēl bijis pie upes. Pagaidi, es pameklēšu dvieli. Jums, vīriešiem, jau nav tāda drēbes gabala, kur noslaucīties.

Nu Jānis saprata, kāpēc uz auklas krāsns sānos redzēja vienīgi rīklupatu. Dvielis te šai mājā līdz šim bij lieka greznība. Tā jau vairs nebij nabadzība vien, tā bija galīga nolaidība.

— Paldies, es esmu jau pilnīgi apgērbies, un man ir tāds iespaids, it kā es būtu arī mazgājies. Tomēr — vai tad visu ziemu tu skuķus domā triekt uz upi?

— Mums jau nav tāda trauka, ar ko ūdeni atnest. Abi vecie spaiņi man ir vajadzīgi lopiem. Putrai uznesam ar katliņu. Ja gribi, vaļi katliņā nomazgāties. Nekas jau nepielīps. Ak, es aizmārša: vēl es neesmu par brokastu domājusi. Tūlīt jākur uguns. Tīrais posts ar to iekuršanu. Nav nevienas pagalītes sausas malkas. Tu ieliec veselu sauju sausu skalū, tie īzsvilst, bet pie žaģariem neķeras.

Aija ņēma no ārīdīnām resnu priedes pagali un plēsa skalus, runādama joprojām:

— Šodien jādzen skuķi atkal uz pakrasti, lai salasa sausānus. Būtu tādi bērni, kā nav, būtu jau vašarā pievilkuši žaģarus visai ziemai. Bet viņi jau manis neklausa. Ko es, viens sievieša cilvēks, ar viņiem varu izplēsties.

— Nekas, gan es kurināmo sagādāšu. Iztaisīsim arī spaiņus ūdens nešanai.

— Es ceru, ka tu gādāsi arī par ūdeni, kad nebūsi vairs te viesis. Tas krasts ziemā, kad nolejas un nosalst, nav ne noeļams, ne uzejams.

— Nebēdā! Nokaisīsim ar smiltīm un kāpsim kā pa trepēm.

— Tas jādara. Citādi govys var kājas izlauzt. Pērn cik reižu tika nojājusi uz galvas lejā. Viss var būt, ka tāpēc arī izmetās un tagad nedod vairs ne puses tā piena, ko senāk deva.

— Vai tad tu govī dzen uz upi dzert, tāpat kā bērņus mazgāties?

— Tu domā, ka labāk nest ūdeni un pašai sevi bendēt? Es jau vīram visus tos gadus zvanīju, lai izrok aku,

ka var ielaist reni uz stalli. Skaties, kā Pakalniem — ūdens pats nāk augšā no upes. Bet vai tad mani kāds klausīja.

Bērni sakrita atkal pār augsto sliexsni istabā. Sniega gaismā viņi izskatījās neparasti bāli, gandrīz balti, tikai acis un degungali ziedēja sarkani.

— Tagad, skuži, man ar jums runājams viens prātīgs vārds, — Aija teica. — Nāciet šurp, redziet, tas te būs jūsu jaunais tēvs.

Meitenes raudzījās cita citā. Viņu bālās sejas bij līdz smieklīgumam nopietnas.

— Māre, nu, velcies šurp un nobučo tēvam roku!

Lielākais meitēns lēnām pienāca, veselo aci mazliet augstāk nesdams, negribīgi, tikai kā pavēli izpildīdams.

Jānim tas likās savādi, tik negaidīti un piepēži, ka nu viņu uzreiz sauks par tēvu un bučos viņam roku kā vecam cilvēkam, kur viņš vēl jutās tik jauns, kā ar šiem bērniem varētu spēlēties. Viņš satvēra meitenes abas rokas. Sirds viņam bija pilna žēluma pret šo sakropļoto bērnu. Viņš pievilka viņu sev cieši klāt un noskūpstīja uz pieres, kura bija vēl pavisam mitra un auksta no sniegainā upes ūdens. Tāpat viņš apmīļoja Zentu un mazo Rūtu. Pēdējo Jānis paturēja klēpi un vaicāja:

— Vai tu mani mīlosi tāpat kā mammu?

Meitenīte smaidīja, kūlāja kājas un nezināja, ko atbildēt. Kā palīga meklēdama, viņa ar acīm griezās pie māsām, tad pie mātes, un Aija teica:

— Sak — ko tu man par to dosi?

Bērns atkārtoja mātes vārdus.

II

Bija pagājušas tepat divas nedēļas kopš tā vakara, kad Jānis Balodis atstāja Pakalnus un aizgāja uz Galdariem. Sniegs bija nokūsis. Spīdēja atkal saule. Kā pēdējos spēkus saņēmusi, tā sildīja zemi, bērzu birzes zeltodama un pļavas uzturēdama vasarīgi zaļas, neraugoties uz lielajām nakts salnām. Pa ličiem ganījās vēl lopi, un gani sakliedzās ar skaļām dziesmām.

Tādā saulainā svētdienas rītā Zaldātu kalnam tuvojās kāds braucējs. Bija pusbūža sieva. Viņa satika vienu

gājēju, pieturēja zirgu un kaut ko prasīja. Gājējs rādīja ar roku taisni uz Pakalnu mājiņu, un sieva brauca tālāk.

Pakalnu Emīlija un Mārtiņš līdz ar bērniem sēdēja savas mājiņas dienvidpusē uz sola un sildījās svētdienas saulē. Kad braucēja bij tuvāk tikusi, Emīlija, plaukstas pār acīm turēdama, teica:

— Skaties, Mārtiņ, kas tur nogriežas pa mūsu celīti! Man taisni izskatās, it kā tas būtu Radu zirgs. Nudien, tā būs mana māte!

Steigšus viņa ņēma mazos dēlus katru pie savas rokas un skrēja pa ceļiņu braucējai pretim. Viņai likās, ka māte brauc tur no tirga un viņa, maza meitene, skrien priekšā druscip pavizināties un saņemt savu kliņģeri kā senās dienās.

Patiesi, tā bija viņas māte, tā pati Radu saimniece, kura reiz bij noņēmusies nekad pie meitas savu kāju nespert. Emīliju šīs mātes solis aizgrāba. Viņa tikko varēja valdīt asaras, kad bij pie ratiem pienākusi.

Vajadzēja apturēt zirgu, lai mazie varētu ierāpties. Emīlija apsveicinājās ar māti, tad arī viņa apsēdās uz maisa, kur bija vietas diezgan.

— Redziet, — viņa teica, — tā te ir jūsu vecāmāte. Skūpstiet viņai roku!

Katrai viņām klēpī bij pa puisēnam. Tā viņas iebrauca Pakalnu mazajā sētšvidū, kur pats stāvēja, lai saņemtu zirgu.

Pakalns vēsi apsveicinājās ar atbraucēju un palīdzēja viņai tikt no ratiem.

Izkāpusi viesīņa vēl brīdi turējās pie ratu malas un smējās.

— Raug, raug, kā kājas notirpušas, — viņa teica.

Emīlija saņēma māti pie elkoņa, un viņas gāja uz istabu.

Pakalns novietoja zirgu. Protams, ka pie zirga vajadzēja palikt arī mazajiem puisiem.

Nu vispirms lai māte pasakot, vai mājā neesot gadījies kas ļauns.

Nē, viņa braukusi tikai tāpat. Sirds nedevusi miera. Viņi domājuši, ka Pakalnam ejot pavisam slikti, ja jau Jānis tik ilgi paliekot. Bet, kā šī redzot, tad znots jau esot pavisam vesels.

— Jā. Nu jau ir trešā diena, kopš sāka pamazām staigāt.

— Bet kur tad Jānis? Man priekš viņa ir te vēstule. Radu māte izvilka no kabatas salocītu zilu kuvēru un sniedza to meitai.

Emīlija vēstuli paņēma un nolika uz galda. Viņa vēl nekā neteica par Jāni.

Māte turpināja:

— Man viņam jānodod no Ievas labdienas. Viņi ir saskatījušies un laikam gan šo pašu rudeni precēsies.

Emīlija ieplēta acis. Ko? Vai tad tāds Jānis varēja būt? Un viņa izstāstīja visu, kas ar Jāni noticis. Tikai trīs dienas viņš nostrādājis kārtīgi. Trešās dienas vakarā kā gājis, tā palicis. Tepat kaimiņos viņš atradis savu veco līgavu, un tā viņu sagūstījusi.

— Aizlaidās kā daždien balodis, — viņa smiedamās nobeidza.

Radu māte saņēma rokas un šūpoja galvu. Viņa nesaprata, ticēt vai neticēt. Meitas nopietnā seja tomēr teiktos vārdus apstiprināja.

— Dieviņ, dieviņ, — viņa nopūtās, — ko gan tā nabaga Ieva teiks, kad es viņai pastāstīšu. Viņa jau tagad vairs nerima ne ādā. Ik vārda galā tikai Jānis un Jānis, un nelaime, un nāve. Viņa sapnī redzējusi, ka Jānis gājis tā kā pa appuškotiem vārtiem, bet tie vārti bijuši tā kā ūdenī. Šī viņu turējusi aiz rokas, bet viņš gājis un izgaisis... Tam vajagot būt sliktam sapnim. Jānis būšot slimš vai nomiris. Kā gan citādi viņš tik ilgi nepārnāktu. Ak tu nabaga bērns! Žēl, žēl — tik labs cilvēks tā Ieva. Tādas meitas man vēl nekad nav bijis.

Patiesi esot žēl. Emīlija Ievu labi pazīstot. Viņa taču dzīvojusi pirms gadiem trim tepat aiz upes Lamžos.

Taisnība, taisnība. Taču no Lamžiem viņa uz Radiem atnākusi.

Bet nu māte, ja jau reiz bij atbraukusi, gribēja arī redzēt, kā meita dzīvo. Vispirms viņa aptaustīja gultas segas, tad astoņņišu galdautu, tad divieli uz vadziša. Viņa paskatījās pa vienu logu laukā, piegāja pie otra un paskatījās arī pa to. Viņa pacilāja ēveles uz skrūvbenķa.

Viņas iegāja otrā istabā. Te bija daudz vairāk ko redzēt. Baltais, puķainais aizkars, kuru apspīdēja bāla rudeņa saule, visu nelielo istabu darīja gaišu un siltu. Te bija smagi oša skapji un skaistas oša gultas, baltām, rakstītām segām pārklātas. Māte pavēra skapja durvis. Tur bija balta veja. Acis apzīlba raugoties. Viņa atvēra

otru pusi un tiksmīgi noraudzījās uz rindā sakārtām kleitām daždažādās krāsās. Otrs skapis bij tikai priekš drēbēm. Tur glabājās kažoki, mēteļi, jakas un cepures. Nekas. Kā rādījās, trūkums viņus vis nespieda. Un paraug, kas grāmatu — tīri kā lieliem gudriniekiem.

Nu, iešot tagad pa tām durtiņām.

Viņas iegāja pieliekamā kambarī. Te stāvēja vairāki medus trauki, pilni izviesta medus. Te bija arī vairāki stikla podi, pilni ogu un ābolu ievārijumu. Katrs pods bija pārsiets ar baltu pergamenta papīru, un uz katra bija uzraksts.

Un tad nāca vectēva kambarītis. Tas bija tīrs un vienkāršs kā pats vecais karavīrs, kurš gulēja gultā, rokas zem galvas salicis.

— Labdien, tēvain!

— Labdien, labdien.

— Nu, kā tad labi iet? Vai varat sadzīvot ar to manu meitu?

— Paldies, māt, ka man uzaudzināji tik labu vedeklu. Mēs dzīvojam kā dieva ausī.

Cik tas patīkami bija dzirdēt.

Nu, kur tad meita viņu tagad vedīšot? Vai neparādīšot savus lopiņus?

Jā gan. Bet vēl papriekšu nokāpšot pagrabā.

Viņas izgāja ārā.

Pakalns jau bij zirgu nolcis un ratus nostūmis pie malas. Nu arī viņš ar puisēniem varēja gājienam piedroties.

Viņi nokāpa visi pagrabā zem mājas.

Trepes bij mūrētas no gludiem, šķeltiem akmeņiem. Pagraba sienas un grīda — cementa, sijas — dzelzs. Mazs lodziņš ziemeļa pusē meta pietiekoši daudz gaismas, lai varētu redzēt visu, kas te bij. Pa sāniem plaukti piena traukiem, maizes kukuļiem un dažādiem sīkumiem. Pie zemes vairākas mucas kāpostiem, bietēm un gurķiem. Kaktā tīras smiltis, kur paglabāt sīkās saknes.

— Bet kas te! — maziē sauca un lēkāja ap kādām aizvērtām durvīm vienā sienā.

Pakalns atvēra durvis. Un, kad tās tika atvērtas, tad plūda pretim it kā viņa smarša. Te bija ābolu pagrabs.

— Vai tev, vecomāt, arī ir āboli?

— Ir, puisīt, ir.

— Vai gardi?

— Vai lieli?

— Citi lieli, citi mazi — tāpat kā tie kukuliši. Mums ir augstas, augstas ābeles. Atbraucat ciemā, tad varēsāt kāpt pēc āboliem.

— Mamma teica, ka mēs nevarot braukt uz Radiem, tāpēc ka tu nebrauci pie mums.

Māte ar meitu saskatījās un slaucīja acis.

Tad viņi kāpa atkal augšā saules gaismā. Pakalns vēl mazliet kliboja.

Viņi gāja, visu pēc kārtas apskatīja un redzēto pār-runāja.

Stallīti stāvēja divas brūnas govīs spīdīgiem kakliem, brūniem ragiem.

Ko, vai tad viņi govīs tagad, tādā siltā laikā, jau turot mājā? Vēl taču neesot ziema.

Viņiem pat vasarā govīs stāvēt stallī. Tā viņu mīkstā pļava, kur agrāk bijuši tikai ciņi, netiekot nomīdīta un izmīta. Neesot liels darbs nopļaut nastu un atnest mājā. Daudz vairāk darba prasot katreizēja vešana un siešana. Un, kad gadoties norauties, tad nodarot tādu postu, ka bēda to redzēt. Bez tam mēsli netiekot izmētāti saulē un vējā. Pie tik mazas zemītes jāievērojot taupība visās vietās. Līdz tikai vienā vietā palaidīšot vieglāk, uzreiz varot just.

Nu, piena jau viņiem pietiekot no divām govīm.

O, vēl varot pārdot arī. Piena laikā viņi slaucot astoņpadsmit stopus dienā un vēl vairāk.

— Tie desmit stopi mums atliek. Tas ir — mārciņa sviesta ik dienas. Ja mēs būtu kā pie pilsētas, kur var izdot saldā pienā, skaties, saņemtu rubli dienā.

— Un barokļi jums četri gabali!

— Jā. Tos trīs pārdosim, viens būs pašiem. Mēs lieli gaļas ēdēji neviens neesam. Nākošam gadam aug, raug, še atkal, divi lielāki, divi mazāki.

— Bet vai jums ir ko ēst dot tādām pulkam?

— Kartupeļu mums izaug pūru astoņpadsmit. Arī mil-tus neesam pirkuši ne govīm, ne zirgam, ne cūkām. Zi-nāms, mākslīgi mēsli drusku jāpiepērk, lai mēslošana ne-iznāktu vienpusīga.

— Bet nu man jāskrien raudzīt pusdienu! — Emīlija iesaucās. — Tu, Mārtiņ, uzved māti kalnā, lai viņa ap-skata to pasaules godību.

Nē, kalnā gan viņa nekāpšot. Viņai sirds neesot vairs tik stipra. Bet vai znots viņai neparādīšot savu dārziņu?

Jā, to viņi varot apskatīt. Bites nu vairs ziedos neejot, tagad varot droši staigāt. Dārzs viņiem neesot liels, tikai pusotras pūrvietas, ierēķinot arī to, ko apsedz ēkas. Bet, ja ar prātu iedalot, tad varot diezgan daudz ko stādīt tādā gabaliņā.

Dārzs bija diezgan stāvā piekalnē. Nule piesaulītē te bij tik silts kā vasarā. Garās rindās stiepās jaunas, spēcīgas ābeles, kurās vēl spīdēja pa retam ābolam, kuri, apmākušā laikā ņemot, nebij pamanīti. Pa ābeļu apakšu viscaur bij stādītas jānogas un upenes, bet pa starpām ziloja bišu stropi kā mazas mājiņas. Radu māte skaitīja:

— Viens, divi, trīs... Ak, nevar jau ne saskaitīt!

Viņiem patlaban esot divdesmit trīs pilni stropi. Pērn bijuši divdesmit četri, bet ziemā viens izputējis. Uz tāda pulka gadoties. Bites vajagot stipri uzmanīt.

Vai daudz no viena stropa medus ņemot?

Ja laba vasara, līdz sešdesmit mārciņu.

— Ai, ai, ai! Kur tad jūs to varat likt?

— Pārdodam. Šogad esam pārdevuši vairāk kā četri simti mārciņu. Mums te bites ļoti izdevīgi turēt. Tapat klātu liči un uz upes krasta liepas.

Viņi gāja tālāk. Abi puisēni skrēja gabaliņu pa priekšu. Viņi pielīda pie bišu stropa un skatījās.

— Vēl rāpol! Vēl rāpol! — viņi kļiedza un skrēja atkal tālāk.

Pakalns stāstīja:

— Ābeļu mums pavisam sešdesmit. Desmit dažādas pašu lietošanai, bet tās piecdesmit jau stādot domātas pārdošanai. Tās visas ir vienas sugas. Tā man rudenī ir viegli. Es aizvedu uz Rīgu paraugus un saku: tik un tik es varu atsūtīt. Labi. Mēs salīgštam, un es sūtu. Piecdesmit piecus pudus jau aizsūtīju. Tos citus es laidīšu prom labi vēlāk. Tad ir pavisam cita cena. Nu, un visapkārt gar sētu ir leišu ķirši. Tiem ir ogas ik gadus, ja tikai salna nenomaitā. Ogām cena aizvien laba. Arī upenes mēs tikām pārdevuši par rubļu divdesmit. Un redzi, pa rindu starpām vēl vietas diezgan visām dārza saknēm, zirņiem, pupām, kāpostiem, zemenēm un tomātiem. No visa pa druskai. Mums te tas dārziņš tāda maza, skaista pasaule.

— Un ko tās sudmalas?

— Tās sudmalas maļ mums ūdeni no upes augšā, ja ir pārāk sauss laiks. Tur augšā tai būdā ir liels skārda kubuls. To mēs vēja laikā piepumpējam pilnu. Tur iekšā iet vesels simts spaiņu. Nav vis joka lieta. Kad nu kubuls ir pilns, mēs sudmalas apturam. Tagad, kad tikai vajadzīgs, pieskrūvē strumpi un laisti. Bez tāda ierīkojuma mēs te sakalstu taisni tai pieres vietā. Bet šitā mēs nemaz nepazīstam, kas tas ir — sausums. Arī stallī mums ūdens nāk no šejienes.

Te pie viņiem atskrēja Emīlija. Viņai kļuvis garlaicīgi, vienai tur ap plīti ņemoties. Vai visu redzējuši?

— Jā.

— Bet kur tad manas vistas? Nē, tās tev vēl jāredz.

Viņa sāka vistas skaļi saukt, un tās skrēja, spārnus plātīdamas, no dārza viņa gala lejup. Tie bij lieli, melni putni, kohinhinas sugas. Emīlija uzskaitīja visas šo vistu labās īpašības un nobeidza ar to, ka viss ienākums no vistām esot nolemts viņai kopā ar dēliem. Par to naudu šie varot pirkt, kas vien patīkot.

— Es pirkšu plinti! — mazais sauca.

— Un es — grāmatul!

— Mēs nopirksim tādas grāmatas, kur iekšā skaistas pasakas, — Emīlija teica, puisēnus sev klāt vilkdama.

Nu viņa bija tik daudz runājusi un skatījusies; vajadzēja taču iet iekšā atpūsties.

Kad mazā saime sēdās pie pusdienas galda, tad viešņa žēlojās, ka neesot vairs veci laiki, kad, gar krogu braukdams, varējis ko līdzī paņemt. Tagad monopols esot tik tālu, ka taisni vajadzīgā brīdī nevarot to pasniegt. Šai taču vajadzējis atvest sālunmaizi.

To gan māte būtu par velti vedusi.

Ko, vai tad tēvs arī nedzerot? Kas tas par zaldātu bijis, kurš nedzer votku?

Senāk viņš dzēris kā visi zaldāti; bet, kad ticis uz kājām tik vājš, ka pats uz krogu vairs nevarējis aiziet, un dēls mājā nenesis ne piles, tad vajadzējis atstāt.

— Un, — viņš teica, — tagad es vairs ne mutē neņemtu to velna dziru, ja man viņu kaut zelta biķerī lietu. Vai neredzam, kā te mūsu citi kalninieki dzīvo dzerdami. Iet puspliki un badā aizmiruši kā tas pats nelaiķis Galdars.

Pieminot Galdaru, Emīlija ierunājās, ka pēc pusdienas būtu jāaiznes Jānim tā vēstule. Viņi nolēma, ka ies visi pēc pusdienas gar upmalu pastaigāties un Emīlija vai arī pats Pakalns vēstuli ienesīs. Var būt, ka Jānim būs kas sakāms tēvam un mātei, ja ne Ievai.

III

Tai pašā dienā, kad Radu saimniece pirmo reizi apmeklēja Pakalnos savu meitu, Galdaros notika lielas pārrunas. Jānis te jau bija nodzīvojis vairākas dienas. Kas viņas skaitīja! Pa šo laiku viņš bij paspējis iedraudzēties ar bērniem un sāka saprasties arī ar Aiju. Tiesa, šī sieviete, kuru viņš savās domās visu laiku bija nēsājis kā pusaugu skuķi, kāda tā bij Lapās, kad viņam vajadzēja vēl govīs dzenāt, izrādījās pavisam citāda. Viņa vairāk līdzinājās tām kaprizajām, daudzpaģērošām sievietēm, kādas viņš bij redzējis Rīgas nomalēs, apciemodams savus precējušos darba biedrus. Viņa varēja būt laba un pieglaudīga kā meitene, kad sēdēja bez darba vai kad gulēja, bet, tiklīdz viņai bij kāda gaita, viņa pārvērtās īgnā sievietē, kas bez mitēšanās sprēgāja kā slapja egles pagale. Tāda viņa nedeļa ne gaismas, ne siltuma. Bērni sargājās būt viņai pa kājām, un Jānis bija tikai slaists, kurš neļēda nekā vairāk kā vienīgi rakņāties un meklēt vainas viņas sētā. Viss tas prasīja daudz garīga spēka, lai sevi savaldītu un ar lēnu valodu, kaut sirdij strauji joņojot, Aijai aprādītu, ka viņas uzbrukumi nevietā, ka viņš nemeklē vainas, lai tās uzplēstu vēl lielākas, bet gan gribēdams tās dziedēt.

Šais dienās viņš bij daudz ko darījis. Šķūņa vārti nu jau bija verami, pamats — samūrēts. Gan pagaidām vēl māls izpildīja kaļķu vietu, tomēr nu tur netika vairs cūkas cauri un ziemā sniegs nevarēja lopu barību maitāt. No kūtsaugšas viņš bij nogāzis sienu un vasarāju izlaidis pār visiem griestiem, siltuma labad nospāres piebāzdams ciešāk. Nu nebij vairs ko bēdāt, ka sijas varētu lūzt. Plīts priekšā gulēja īsi sacirsti žagari, un būdas galā tādu bija varbūt zirga vezums. Upes mala viņu pašu daļā bija aizaugusi elkšņiem, vītoliem un ievām, tikai līdz šim neviens tiem nebij cirvi pielicis. Ne vien žagaru, pat labas malkas tur pietika viņu saimniecībai vairākiem

gadiem. Pie tam atsvabinājās pļava. Patlaban viņš pēc Aijas parauga bij lasījis vienīgi sausānus; bet arī to bija tik daudz, ka ziemā varēja būt drošs pret aukstumu. Šai darbā viņam labprāt palīdzēja bērni. Cieši gar mājiņas sienu bija apdzīti mieti, aizvīta vijiņa un starpa piebērtā sausām lapām. Nu istabiņai vajadzēja būt siltai kā podam. Iekšā krāsns stūris nestāvēja vairs atkāries. Bij pielikta visur roka, kur posts bija vislielāks un kur varēja bez sevišķiem līdzekļiem ko labot.

Dienas pagāja vienā darbā, par ko Aija nereti noskaidrās. Nevarot ne viņā paskatīties, ne ar viņu parunāt. Vienīgi pa to nakts melnumu un kad piesēstot pie galda viņš esot kā cilvēks.

Diezgan dūsmās sprēgājusi un rājusies, Aija varēja piepēži krist Jānim pie lūpām un sakarsēt viņu līdz ārprātam. Viņa aiztrieca visas trīs meitenes ar govi un sivēniem uz līci, kurš bij izrakņāts kā arumi, vienīgi, lai arī dienā ar Jāni varētu netraucēti pamilināties. Pēc tam viņa atkal pārvērtās sprēgājošā, sūrā pagalē.

Jānim šāda Aijas izturēšanās likās savāda. Viņas mīlestībā nebij nekā ilgstoša. Tas bij zieds, kas pēkšņi uzplauka un turpat vīta. Tā nebija brīnumpuķe, kam saknes stieptos dziļi sirdī. Tā vista pēc īsa mīlas mirkļa noskurinās un kašā atkal mēslus.

— Aija, tu esi nesaudzīga pret sevi un pret mani, — Jānis čukstēja, kad Aija naktī viņu mocīja kā saldismags lietuvēns.

Un viņa atbildēja:

— Ja tu tagad, tā sakot, brūtgāna laikā, esi tik vēss, tad vēlāk gulēsi kā ledus gabals. Ai, ai, cik ātri tu jau esi kļuvis vecs, būdams veseli divi gadi par mani jaunāks un vieglāk dzīvodams. Bet to jau dara tā pilsēta. Tā jūs nelaikā novārdzina.

Šādās reizēs Aija savā izteiksmē bija neizvēlīga. Viņa visu sauca istā vārdā un sagādāja Jānim daudz rūgtuma.

Viss tas tomēr šķita pārejošs. Tā bij vēl tikai viņu nenoskaņotība. Bez šaubām, Aija, kura līdz šim bij dzīvojusi vienīgi miesīgi, ar laiku kļuva garīgāka, kad ieraudzīs citu pasauli. Viņa nebūs vairs ne vārdos, ne domās tik brutāla, kaut arī viņas kaislā daba nepiekāptos.

Un patiesi — pēc vairāk reižu mierīgas izrunāšanās viņa tika nopietnāka, pat kautrīgāka. Viņa arī bija

kļuvusi mazāk asa pret bērniem, kuri viņai sāka jau uzticēties un pieķerties.

Tagad siltā rudenā svētdienas pievakarē Jānis ar Aiju sēdēja uz upes krasta. Turpat lejā plūca tumšzaļo zāli viņu govš. Bērni skraidīja gar ūdens malu un nemitīgi čaloja. Bet viņi paši te augšā runāja par savām kāzām. Aija bija nemierā, ka jau pagājušā piektdienā nebija gājuši pie mācītāja. Nu jau viņi būtu pirmo reizi uzsaukti un pēc divām nedēļām varētu dzert kāzas. Nebūtu pasaulei tad iemesla par viņiem jaunas mēles taisīt.

— Es nezinu, — Aija teica, — vai esmu nelaimīgā dienā dzimusi, vai mani mazu šūpulī ir jaunas acis noskātījušas, bet es nekad netieku laukā no ļaužu valodām. No pat pirmās dienas, kad netaikis mani šurp atveda, visi mazmājnieki mani rietin rēja. Vieniem es biju par lepnu, otriem — par slinku, trešiem — par nabagu. Bet galvenais bij tas, ka es ar tik vecu vīru, pēc viņu domām, nevarēju apmierināties. Runāja, ka es savā pusē atstājusi divus brūtgānus, kuri šad un tad svētdienās redzēti te pakrastē ar mani satiekoties. Kāds varbūt kāzās bij melsis par Miķeli un par tevi. He, tu taču toreiz gāji vēl ganos! Un vēlāk — vajadzēja tikai kādam jaunākam vīrietim parādīties mūsu mājeles tuvumā, kad visi runāja par manu neuzticību vīram. Netrūka ziņu pienesēju. Vīru tas, protams, uztrauca, un viņš mani uzmanīja. Kad aizbrauca pēc ādām, es skaidri jutu, ka no visām pusēm tieku stingri novērota. Sākumā man bija kauns, ka par mani tik ļauni varēja domāt. Neviens taču mani nebija spiedis iet pie tik veca vīra. Es pati biju kārojusi saimnieces vārda un brīvības, pēc kā alkst katra kalpone. Bet vēlāk, tad es domāju: ja jau mani tā kā tā aizdomās tura...

Jānis piepēži satvēra Aijas elkoni.

— Vai patiesi tu būtu!

Viņš aprāvās, jo Aija, viņa roku atstumdama, pārmetumu pilnā balsī turpināja:

— Kā dumjais! Vai es kāda paklīdusi sieviete? Es tikai tīšām. Taisni par spīti. Vienīgi, lai kaitinātu tā veco, kā viņa sargeņģelus, kuri mita apkārtējās būdās un ar kuriem es tagad netiekos ne ceļā. Man vajadzēja tikai ar pirkstiņu pamāt Salu Atim, Migu Mārtiņam vai Čakuļu Pēterim, un tie bija klāt, viens vai otrs. Vēl nīknāk par mani sāka runāt, kad vecais nomira. Daudz netrūka, kad būtu lietu tiktāl noveduši, lai veco rok laukā un apskata,

vai nav nobendēts. Ja tev vēl nav gadījies to dzirdēt, tad drīz tev kāds pierunās pilnu galvu. Lai tikai apzina, ka tu nopietni pie manis gribi palikt.

Visi domāja, ka es vīru vienkārši nosaldējuši. Viņš atbraucis, bet, tā kā istabiņā bijis Aizupju Juris, tad es nelaidusi iekšā. Ja jau zirgs viņu būtu atvedis nosalušu, tā viņi domāja, tad man vajadzējis skriet uz kaimiņiem pēc lieciniekiem. Varbūt vēl būtu varējuši ar sniegu atrīt. Bet es viņu ievilkusi siltā istabā un tā nobeigusi. Skuķi vēl bija kaut ko izmuldējuši, it kā man tai vakarā būtu bijis ciemiņš. Tā mani tik tikko nepiespieda pie sienas, nevainīgu cilvēku. To rakšanu atmeta tikai tāpēc, ka bij apdomājušies. Nevarēšot jau arī ārsti pateikt, vai Galdars nosalis pats vai ticis nosaldēts. Nosalis viens kā otrs. Baumas sacēlās visstiprākās vasarā, kad Aizupju Juris, ek še, Aizupju saimnieka brālis, šad tad atnāca man piepalīdzēt darbos. Vai pirmo reizi viens cilvēks otram izpalīdz?

Aija visu izteica tik atklāti un vaļsirdīgi, ka viss dzirdētais Jāņa dvēselē neatstāja ne mazākās ēnas.

— Ir labi, — viņš silti teica, raudzīdamies upei pāri saulē apzilušajās tālēs, kurās vietu vietām dzirkstīja bērzu zeltainums. — Nu viņiem nebūs vairs iemesla kalt tev tādu slavu. Runāsim tagad par to, ko lūgsim kāzās. Es domāju, Pakalni būs jāpasauc.

— Kaut gan viņi uz Galdariem aizvien no augšas raudzījušies, man tomēr nebūtu nekas pretim, jo viņi nenāks tukšām rokām.

— Un tad es nezinu — kā būtu ar maniem vecākiem?

— Nu, arī viņi tukšā nenāks. Viņi varētu varbūt mums šo to piemest no sava deputāta. Šī ziema mums būs grūta. Vecā jau gan būs nemierā, ka tu par sievu izraudzījies atraitni. Lūgt tomēr vari. Ja nepatīk, lai nenāk.

— Tas arī būtu viss no manas puses. Un cik tev ir tuvu ļaužu?

— Man nav neviena. No saviem radiem esmu atsvešinājusies. Te visapkārt tikai vīra radi, kurus es, tīri dabīgi, nevaru aicināt. Tu jau zini, ka mani prieki nevar būt viņu prieki. Vienīgi es vēlētos, lai tas pats Aizupju Juris būtu mūsu kāzās. Viņš man tik daudz palīdzējis grūtos brīžos, ka būtu grēks viņam tagad it kā pīgu parādīt.

Ar to būtu mutes aizbāztas visiem tiem, kuri viņu uzskatīja par manu brūtgānu. Sak, paskatiet vien: labs cilvēks un draugs, bet vairāk nekas, un tāds viņš paliek arī joprojām. Bez tam viņš ir izglītots cilvēks un atnesis savu pusstopu. Ko es saku — atnesis, viņš atvedīs. Aizvien teica: «Mani, Aija, ņem par vedēju, kad precēsies. Iedzersim. Būs omulīgāk.»

Viņu tālākās sarunas pārtrauca skaļš, divbalsīgs labdien.

Abi runātāji atgriezās.

No muguras puses viņiem gluži klātu bija pienākuši Pakalnu abi puisēni. Viņi piēklājīgi pacēla cepurītes, tad sniedza Aijai un Jānim roku. Viņi atnesuši vēstuli, ko atvedusi Radu vecāmāte. Viņiem arī jāpagaidot, varbūt došot atbildi.

Jānim saskrēja asinis vaigos. Viņš zināja, ka vēstule var būt vienīgi no Ievas. Trīcošiem pirkstiem viņš lēnām drupināja nost aploksnes malu. Aija uzgūlās viņam uz pleca un ar nepacietību gaidīja, kad vēstule parādīsies atlocīta un lasāma.

— Cik tūlīgs, — viņa ar dūsmām teica un sniedzās pēc vēstules, kura tai pašā acumirkļī čaukstēdama saņurcijās Jāņa plaukstā.

— Atļauj man vienam! — viņš bez balss sauca un piecēlās kājās.

Acumirkļī Aija nezināja, ko atbildēt. Jāņa stingrais žests viņai likās tik pavēlošs, ka neienāca ne pftātā tam pretoties. Viņa pālīka mierīgi sēdot, aicināja arī puisēnus pasēdēt un pastāstīt, ko viņu mammaņa dara.

Zēni viens par otru centās āttēlot šīsdienas piedzīvojumus. Viņi bij sajūsmināti par to, ka šodien viņiem atradusies vecāmāte, kurai esot tik lielas ābeles kā tur tie ozoli uz krasta, un ka šie braukšot ciemā pie vecāsmātes, kad uzkritīšot sniegs.

— Un tēte jau pavisam vesels? — Aija prasīja, domās būdama pie vēstules un pie Jāņa.

— Tēte staigā. Bet viņam vēl sāp. Viņi visi gribēja nākt pa upes malu, bet tēte teica: labāk ne, ka nesamoka kāju. Tā arī memme negāja.

— Vecāmāte paēdis launagu un tūlīt brauks.

— Un mēs pavizināsimies.

Puisēni sēdēja Aijai līdzās un izteica visu, kas viņu mazajās galvās šodien bija ienācis.

Pa tam Jānis, turpat stāvēdams un turēdams pār viņu galvām mazu, pelēcīgu pastpapīra loksni, lasīja sekošas rindas, ko bija veidojusi Ievas roka, kura bija veikla un šķirīga visos darbos, tikai ne rakstīšanā.

«Mans mīlais draugs!

Es kļūstu smieklīga, Tevis gaidīdama. Visi ļaudis redz, ka man kaut kā pietrūcis. Viņi zina, ka Tu tas esi, kas mani padarījis bēdīgu ar savu tik ilgo dzīvošanu tur Pakalnos. Tu taču brauci tikai uz dienām trim, un nu jau pagājušas tepat trīs nedēļas. Es katru vakaru līdz pilnai tumsai skatos uz mežu, no kura tev jāiznāk. Divas reizes esmu skrējusi tev pretim; bet tie bij citi gājēji. Arī par šo pretim iešanu visi mani zobo, kaut gan es to darīju pavisam slepeni. Es izdomājos visādi. Visvairāk man bail, ka tu neesi saslimis. Tu jau neesi radis grūti un neatlaidīgi strādāt. Ar tavu māti mēs esam gandrīz draugos. Arī viņa ir bažīga tevīs dēļ, un mēs viena otru mierinājamies. Mēs abas pielūdzām saimnieci, lai brauc apraudzīt savu slimo znotu, un tā viņa atved Tev šo vēstuli. Mīlais Jāni, brauc mājā. Tu nemaz nezini, cik ļoti Tevis te gaida viens cilvēks. Es redzēju tik nelabu sapni. Tu gāji un iegrimi kā upē. Tas bija mūsu atvarā. Tad es gāju Tev pakaļ. Upe atvērās lēnām līdz dibenam, un es gāju kā pa grantētu celiņu cauri appušķotiem vārtiem. Es saucu Tevi, kad vārti aizvērās aiz manis un kļuva tumšs. Tu atsaucies, bet es jutu, ka tā ir tikai Tava balss. Tevis paša tur nebij. Es uzmodos un drebēju aiz bailēm. Mīlais draugs, brauc tūlīt mājā. Bet, ja Tu tur esi vēl nepieciešams, tad uzraksti man pāris vārdu. Tie man vajadzīgi manam dvēseles mieram.

Tava Ieva.»

Sen vēstule bij izlasīta, bet Jānis to joprojām turēja sastingušos pirkstos un likās aizvien vēl lasām. Pie tam viņa domas skrēja šurp un turp kā šāviena satraucēti putni. Te kā no pazemes viņu iztraucēja Aijas balss:

— Cik briesmīgi gara tev tā mīlestības vēstule.

Viņš atjēdzās. Mierīgi salocīja papīru un, rūpīgi iebāzis aploksnē atpakaļ, paglabāja kabatā.

— Jā, briesmīgi gara man tā mīlestības vēstule. Ejiet, bērni, mājā un sakieta savai vecaimātei, ka man nav pie rokas rakstāmlietu un tāpēc es nevaru nekā atbildēt. Lai sveicina visus Radu ļaudis, manu tēvu, māti...

Puisēni atvadījās un aizgāja.

Aija redzēja, ka Jānim kaut kas bija uzgūlies kā slogs. Viņš bija bāls un lēnām virzījās pa upes krasta virsu prom. Viņa cēlās un klusēdama sekoja. Notālēm skatoties, varēja domāt, ka viņi omulīgi pastaigājas.

IV

Taisni Pļaujas svētkos mācītājs pēc sprediķa no kanceles ziņoja:

— Tai svētā laulības kārtā vēlas doties un šodien pirmo reizi tiek uzsaukti Jānis Balodis, kalpa Andreja un viņa sievas Māres dēls, jauns puisis no Rīgas, ar atraitni Aiju Galdar, dzimušu Zālīt, no Zaldātu kalna Galdariem.

Tas bija kaut kas pavisam negaidīts. Jau turpat baznīcā dažas galvas sabāzās kopā, lai viena otrai šo to pačukstētu.

— Kas tas par Balodi? Diez vai tā paša vecā Radu Andra dēls? Tas jau daudzējās pa Rīgu.

— Skaties, šī griežtaga dabūs vēl jaunu puisi.

— Nu, Galdars jau arī bij jauns puisis, kad precējās. Tie gadi jau nav no svara.

Skaistais Pļaujas svētku sprediķis, kurā jaunais mācītājs atrisināja skaistos vārdos vēl skaistāku domu, bija aizmirsts, ja tas vispār bija dzirdēts un saprasts. Viņš salīdzināja rudenī ar cilvēka mūža pēdējo cēlienu. Visi augļi ievākti — var ziema nākt šodien vai rīt. Un, kā pēc rudeņa nāk zemei balts miers, tā pēc cilvēka gaitām atnāk ilgais dusas laiks. Bet mums nebūtu vajadzīgs nekādus augļus ievākt, ja ziema un nāves nakts ilgtu mūžīgi. Nē. Augšāmcelšanos sevī lolo katrs puteklītis, augšāmcelšanās ir visā plašumā. Nekas nav miris kopš un pat pirms pasaules radīšanas. Ir tikai bijušas lielas un mazas pārveidošanās. Visā visumā valda mūžīgais atgriešanās likums. Kā pavasarī atkal koki plauks, puķes atvērs savus ziedu kausus, katra visniecīgākā zālīte savu asmenīti cels pretim gaišajai saulei, tā arī mēs atkal atdzimsim jaunai dzīvei...

Maz bija to, kuri spēja šai domai sekot. Cilvēkos bija dziļi iesakņojusies tā pārliecība, ka baznīca ir vieta, kur viņus vai nu iepriecē ar paradīzes priekiem, vai arī biedē ar visbriesmīgākām elles mokām. Tāpēc jaunais mācītājs, kas bieži runāja par pavisam laicīgām lietām, daudziem nepatika.

Radu Ieva, kura, tumšu nojautu dzīta, bij saimniekam līdzī atbraukusi uz baznīcu, sekoja mācītāja vārdiem ar vislielāko uzmanību, tomēr saprata ne visu. Varbūt tur savu daļu vainīgs bija liels, nāvi vēstošs smagums, kas kopš pagājušās svētdienas viņas dvēselē bij iegūlies. Cilvēks, kuru vienīgo pasaulē viņa mīlēja, bij no viņas aizgājis tik viegli, it kā viņa būtu kāds nederīgs aizsainis, ko nav žēl atstāt kaut kurā vietā, ja negribas vairs tālāk nest. Viņa bija gatava saņemt visu, kas vien varēja nākt, un tomēr baidījās. Saimniece viņai bija stāstījusi, ko Pakalni bij zinājuši teikt par Jāni, un Ieva saprata, ka liktenis Jāni viņai atrāvis un nedos vairs atpakaļ. Viņa to zināja, un tomēr, kad mācītājs izrunāja vārdus: «Tai svētā laulības kārtā,» — viņai asinis apstāja ritēt. Viņa, uz ieliņas stāvēdama, tvarstijās, kaut kur pieķerties gribēdama.

— Tev slikti? — kāda biedrene čukstēja un atbrīvoja viņai ceļu uz krēsliem, kur varēja vismaz atbalstīties.

Kad mācītājs minēja Jāņa vārdu, Ievai acīs viss satumsa. Viņa paguva ar vienu roku pieķerties pie krēsla gala, bet roka nevarēja turēt, ko viegli iespēj sirds, un viņa, īsi iešņukstēdamās, saņima.

Ģibonis bija īss. Ieva tūlīt atkal piecēlās. Viņa bija bāla.

Kāda sieva iznāca no krēsla un atdeva viņai savu vietu.

Kaut gan šo starpgadījumu bija redzējuši tikai nedaudzi, tad tomēr, pēc dievvārdiem ārā izgājuši, visi baznīcēni to zināja. Viņi zināja ne vien pašu notikumu, bet arī viņa cēloņus, pie tam pavisam pārspīlētā veidā. Kur vien stāvēja kāds pulciņš sievu, trīs vai divas, — visur sarunu temats bija Ieva, tad Jānis un Aija.

— Jā, kas to gan būtu domājis, ka Ieva, tik dižena un krietna meita, ielaidīsies ar tādu pasaules gājēju.

— Kad ielaižas, ielaižas. Kur nu puisis meitai nepieversies. Nav jau eņģelis ne tas, ne tas. Bet vajadzēja tomēr ar prātu.

— Vai tad tu, mās, domā, ka viņa jau tāda?

— Prasa kā bērns. Kāpēc tad šī gība? Un kāpēc tinas tai šallē?

— Kad tik tālu, tad jau gan slikti. Nu tikai vajadzētu pie laika iet pie mācītāja, lai velk šiem balķi priekšā.

— Vīrieša neredzējis: sievietei skrien pakaļ, no bērna bēg.

— Un tā Galdariene — visu laiku tak penķējās ar Aizupja brāli. Te uzreiz, kā no gaisa nokritis, pavisam cits.

— Tam sievišķam ir tomēr laime. Nav jau vairs ne jaunā, nevar arī teikt, ka izskats būtu diezin kāds, tikumā jau nu pavisam slavēt nevar, — bet skaties, vīrieši viņai liptin līp klāt.

— Šis jau nu gan laikam bagāts. Stāsta, ka staigājot baltu krūtežu.

— Kā jau pilsētnieks.

— Bet, ja viņš krietns cilvēks, tad gan būtu labāk turēties pie Ievas.

— Šai ir māja. Kas tad Ievai?

— Mājal To labs vīrs ar plecu var iešķiebt upē.

— Lauki visi vecainē. Zirga nav. Maizes nav, ko ēst.

— Ja šim būtu nauda. Bet Aija pati teikusi, ka esot plikāks par baznīcas žurku.

— Baznīcas žurka vēl varbūt noķer kādu maizes vai siera drupanu, izbirušu no aizsainīša. Būtu labāk piemērojusi savām žurkām. Tās droši vien jau pussprāgušas tagad rudenī.

— Tiesa, tiesa. Ja jau labs cilvēks, tiešām žēl, bet, ja kāds, lai abi lauž vai kaklu.

— Neba kas mums par bēdu, tikai gribas pārmit kādu vārdu, kad satiekas.

— Nu iesim, iesim, mīļā, skaties, jau zvanītājs slēdz durvis ciet.

— Kad tikai neaizslēdz vārtus! Nudien, iesim.

Aija, kura arī bija baznīcā, pārnāca pavisam saskābusi. Viņa bija dzirdējusi par Ievas pagibšanu. Viņai, no baznīcas izejot, bij nācies dzirdēt vairākas tieši viņai mērķētas piezīmes, un tās viņu kātināja visu ceļu. Kad Jānis vaicāja, kas viņai kaišot, viņa atteica, ka sasāpusi galva. Baznīca bijusi tik pilna ļaužu.

— Redzi nu — es sacīju, ka nevajag iet.

— Bet es gribēju dzirdēt, kā mani otrām lāgām pār kanceļi sveiž. O, es nemaz nenožēloju. Tur bij kaut kas, ko būtu bijis vērts dzirdēt arī tev. Tur kāda meita novēlās uz grīdas taisni tai brīdī, kad mūs uzsauca. Tai nu gan šodien nevajadzēja iet baznīcā.

Jānis, kaut gan Aijai nerādīja Ievas vēstuli, tās saturu tomēr bija izstāstījis. Viņi par to bija runājuši visu pagājušās svētdienas vakaru līdz vēlai naktij. Valodas ap to bij grozījušās arī visu nedēļu, tā ka tagad pat bērni zināja, ka viņu jaunajam tēvam bijusi brūte un ka viņš to atstājis un tagad precēs viņu māti. Aija, labi Ievu pazīdama, baidījās no viņas, kāpēc pret Jāni izturējās daudz mīlāk, par Ievu katrā izdevīgā gadījumā pateikdama kaut ko sliktu. Jānim, kurš Ievu pazina vienīgi kā krietnu un tīkamu meiču, Aijas vārdi sāpīgi griezās sirdī, bet viņš pret tiem nevarēja pacelt savu balsi, jo Aija tad varēja domāt, ka viņš patiesi mīl Ievu, kur visas viņa jūtas taču piederēja vienīgi viņai, viņa sirds izredzētai Aijai. Tā viņi bez kavēšanās bija devušies pie mācītāja. Un nu, kur viņi pirmo reizi bija uzsaukti, neraugoties uz nepatīkšanām tur baznīcā, Aija jutās jau pavisam droša. Jānis viņai likās kā saistīts pie viņas nesaraujamām saitēm, kaut arī viņi nebija vēl savienoti, samijot gredzeniem. Nu viņai šķita, ka nav vairs iemesla izlikties, ka var ar Jāni runāt skaidri un atklāti. Viņa pat gribēja viņu dzelt, jo sieviete vieglāk pacieš gaužas sāpes nekā niecīgu aizvainojumu. Jā, kamdēļ gan viņai šodien nācās dzirdēt asas piezīmes?

Vienīgi tāpēc, ka Jānis bija ielaidies tur ar to plancku. Vai godīga meita tā pati kārtos puīšiem kaklā, kā Ieva to darīja?

— Būtu es to agrāk zinājusi, ka tu kā teķis apkārt klīsti, — viņa zobgalīgi teica, — es tev būtu parādījusi ceļu atpakaļ tai vakarā, kad tu atnāci un man piedāvājies.

Jāni ne mazumu pārsteidza šie asie vārdi. Viņš tomēr sakoda zodus un neatbildēja. Viņš pilnīgi saprata Aijas uztraukumu un piedeva šī uztraukuma radītos vārdus, zinādams, ka nākošā brīdī viņa tos pati nožēlos. Un tiešām, Aija tūlīt it kā atjēdzās un spieda Jāņa galvu pie savām krūtīm.

— Es jau zinu, tu neesi vainīgs. Kad tev meita gulstas rokās, kāpēc lai tu viņu būtu atraidījis?

— Tāda viņa nav, — Jānis, Aiju viegli atstumdams, teica. — Es viņas neesmu aizskāris, un viņa nav man rokās gūlusies. Tā ir tikai nelaimīga dvēsele, kurai lemts mani mīlēt, bet kuru es nevaru mīlēt tāpēc, ka mana sirds kāro tikai tevi vienīgi šai pasaulē. Aija, nu tu redzi manu suņa stāvokli. Jā, es neesmu nekas vairāk kā nožēlojams suns. Viņu sit, bet viņš luncinās un laiza to roku, kura viņu sit. Mīlā, es tomēr esmu arī cilvēks. Un kā cilvēks es tevi ļoti lūdzu — neturi mani vienīgi par suni! Mīli mani! Neliec manai mīlestībai izstarot tukšumā! Vēl es tevi lūgšu: nepiemini vairs levl! Viņa nav pelnījusi, ka par viņu ļaunu runā pat no tālienes, un man viņas no sirds žēl. Apsoli man to, un es tev būšu mūžam par to pateicīgs.

Aija paraustīja plecus.

— Kas man tur vairs ko pieminēt. Es zinu, ka tu savu solījumu man turēsi un atpakaļ vairs neskatisies, ja arī viņa tev kādreiz būtu bijusi mīlāka par mani.

— Bet es tev zvēru, ka tas nekad nav bijis, — Jānis pārtrauca.

— Ir jau labi. Un es tevi mīlu, — Aija teica, atkal Jāna galvu iespiezdama savās krūtīs.

Viņš viņu cieši apkampa un ilgi skūpstīja.

Bet tai pašā laikā Radu klētiņā Ieva sēdēja viena pati savā gultā, un pār vaigiem bez mitēšanās viņai ritēja lielas, skaidras asaras. Būtu Jānis redzējis šīs asaras, bez šaubām, tās būtu uz viņu darījušas savu iespaidu. Nu to ritēšanai bija vienīgi tā nozīme, ka viņas atviegloja nabaga meičas sirdi. Ieva tur sēdēja un domāja par pagājušo vasaru. Cik daudz kas te tika pārrunāts un izsapņots. Viņa atcerējās skaisto gājienu uz baznīcu, ko Jānis, kurš dievam neticēja, uzņēmās vienīgi viņas dēļ. Viņš vispār bija kā vadoša zvaigzne viņas dzīvē. Viņš bija tik labs un saudzīgs pret viņu kā pret sievieti, kura savā lielā mīlestības apreibumā būtu viņam labprāt upurējusies. Viņas acīs viņš stāvēja tik augstu, ka viņu pārsniegt nevarēja neviens cits vīrietis visā plašā pasaulē. Bezgala jauka viņai šķita pat tā nelaimīgā nakts, kad Jānis savā dzērumā un gara apmulsumā bija metis viņai ar lāpstu un viņu viegli ievainojis.

Ieva savās domās bij tik dziļi iegrimusi, ka nemaz nepamanīja Jāna māti, kura bija ienākusi un jau labu brīdi viņā raudzījās. Tikai viņas paskarbā balss iztrau-

cēja raudošo meitu. Viņa pacēla asaru pilnās acis un kā nesaprašanā klausījās.

— Ko tu, muļķe, raudi? Vēl jau visām dienām nav gals. Tu visu par daudz ātri ņem pie sirds. Man jau saimiece stāstīja, ka viņi uzsaukti. Vai tad tu domā, ka es savam vienīgam dēlam ļaušu precēt atraitni? Lai viņai tā mājele, tomēr jābrauc visu mūžu kā svešos ratos. Pagaidi vien, gan mēs viņu dabūsim atpakaļ kā brāli.

Balodiene uz brīdi atņēma elpu, lai redzētu, kādu iespaidu viņas vārdi atstāja uz bēdās iegrimušo meitu.

Ieva tikko manāmi pavilka uz augšu plecus un paslēpa seju spilvenā.

— To es tev saku — viņš pārnāks mājās kā incis, jeb viņš mans dēls vairs nebūs. Vai viņš mazumu viņas dēļ jau senāk izbēdājies? Vēl bija tīrais puika, kad toreiz Lapās dzīvoja un kad aizgāja pie Galdara. Visi ļaudis smējās un runāja, ka Aija Lapu ganu zēnu atstājusi bārenī. Un nu viņš pie tādas skrien kā negudrs. Pagaidi vien, rīt es ņemšu kājas pār pleciem un to lietu nokārtošu. To es viņai teikšu pašai taisni acīs. Sak, toreiz tevi tā mājele vilka. Nu, kad tā jau sapuvusi, nule tu velc reiz apsmādētu cilvēku, lai tas lāpa. Nesaki nekā, meit, — nu es tevi viņam vairs nelieģšu. Lai es tevi kādreiz neieredzēju, nu tu man patiesi esi kā pašas bērns.

Ievai šie mierinošie vārdi maz darīja laba. Viņa tajos klausījās, kā bērns klausās šūpla dziesmā, saprazdama vienīgi vārdu skaņu, kura nebij visai maiga. Viņa neticēja, ka varētu kādreiz Jāņa mātes nodoms piepildīties. Un tomēr viņu apņēma pa pusei stindzinošs, pa pusei saldi sērīgs miers. Vēl jau, patiesi, nekas nebij noticis. Vai, kad rudenī nokrit pirmās krusas grauds, jau iestājas ziema? Ak, bieži krusa uzbrūk pašā vasaras vidū, viskarstākā un skaistākā dienā. Un, kad tā brīdi trakojusi un nodarījusi briesmīgu postu, piepēži atkal pašķiras mākoņi, un saule smeļ no jauna.

V

Vēl joprojām pieturējās sauss un saulains laiks, kaut gan zeme jau bij stipri pagriezusies ziemas pusē. Upe bija nokritusi tik zemu kā vasarā. Ūdens likās skaidrāks nekā jebkad, un saule ņirbināja upes dibenā zelta

tiklus, kad papūta vējš vai kur straume stiprāk vilka. Skalbes bija kļuvušas sarkani dzeltenas, stiebrī — pelēki, visas ūdenszāles samazinājušas savus apmērus. Tikai zaļu gļotu šķiesnas locījās ap akmeņiem bagātīgi. Līčos tumšais zāles zaļums bija pārklājies kā ar rūsu. To bija darijušas stiprās naktssalnas, kurām, kā par brīnumu, šogad nesevoja lietus. Debesis ik dienas stāvēja zaļgani zilas, un tikai reti mākoņi ap pašu pusdienas laiku parādījās pamalēs kā violetas švīkas. Kokiem lapas norietās bez vēja. Pār zemi valdīja tāds miers un tik mierinoša krāsu un līniju noskaņa, ka tai katrā ziņā vajadzēja atstāt savu iespaidu uz visu dzīvu radību, ne vēl uz cilvēkiem, kuru sajūtas tik cieši saistītas ar lielo dabas ritmu.

Jānis, kaut gan viņu nekāda vara nebūtu spējusi atraut no Aijas, darba dienās tomēr jutās daudz labāk un brīvāk nekā svētdienās. Viņam vajadzēja būt Aijas tuvumā, bet uz ilgāku viņas tuvums viņu apspieda. Viņa gara aptvere kļuva šaurāka. Viņa domas pinās kā pa lipīgu zīrneķļa tiklu un atsvabinājās tikai tad, kad bija vienatnē! Viņš bija mēģinājis Aijas galvu ierosināt uz domāšanu, lai viņa vismaz aptvertu savas sirds pukstēšanas nozīmi, lai zinātu savas miesas siltuma cēloņus, lai saprastu stādu augšanu. Kad viņš bij ilgi un dedzīgi runājis, viņa neticīgi kratīja galvu un teica:

— Kur tu gadījies tāds gudrinieks, ka zini to, ko citi nezina?

— Gluži otrādi: katrs daudz maz attīstīts cilvēks to zina, un, kas nezina, tam jācenšas kaut cik saprast vismaz pašam sevi un savu tuvāko apkārtni. Pagaidi vien, kad daudz maz nokārtosim savu dzīvi, tad dabūsim grāmatas.

— Vai tā grāmata man palīdzēs ūdeni nest, govī kopt un cūkas barot? Vai tais grāmatās būs pamācības, kā tikt pie zirga un pie visas iedzīves?

Jānis nevarēja atbildēt. Viņš nosānis paraudzījās Aijā. Un viņam atmiņā tik dzīvi atplauka tās meitenes tēls, kurai viņš priekš piecpadsmit gadiem stāstīja par ģeogrāfiju, sēdēdams ganībās uz ciņa un ēzdams viņas atnestu brokastu. Tikpat nevarīga viņa bija toreiz kā tagad. Labāk bij, ja nerunāja par lietām, kas jau negulēja viņas smadzenēs kā nobrieduši jēdzieni. Un tomēr viņš nenocietās, kādreiz atkal nevaicājis:

— Vai tu zini, Aija, kas ir ūdens?

Viņa smējās par tādu jautājumu un vaicāja pretim, vai viņš zinot, kas esot piens.

To viņa nekad nevarēja ticēt, ka ūdens pastāvēja no divām gāzēm, no kurām viena uzturēja degšanu, bet otra pati dega.

— Nu tad ielej vienu stopiņu plītē, un tu redzēsi, kā degs, — viņa zobojās. — Tu esi tik lētticīgs, ka tici visam tam, kas tajās grāmatās rakstīts.

— Bet to var izmēģināt un redzēt pats ar savām acīm.

— Ar savām acīm gan. Acis var grozīt šā un tā. Mans vectēvs, lai nav par jaunu pieminams, stāstīja — viņš reiz Rīgā cirkū redzējis, ka cilvēks pa vienu bluķa galu ielīdis un pa otru izlīdis. Bet gadījies viens, kurš ienācis vēlāk un kuram acis nebijušas apskunstītas, — tas kliedzis: «Ko jūs, muļķi, ticiet, redziet, kā viņš lien pa virsul!»

Jānis palika viens ar savām domām. No tās reizes viņš apņēmās ar Aiju nedalīt vairs savu zināšanu krājumiņu. Viņa domāt parādusās smadzenes tiecās visur iekšā, un viņam bija liela bauda būt vienam, strādāt vaiga sviedros un tiekties lietās un parādībās pēc iespējas dziļāk un dziļāk. Bieži vien viņam vajadzēja atmett domu, izdomātu tikai līdz pusei. Viņam aprūka zināšanu, lai novestu to līdz galam. Bet tas viņu netraucēja ņemt atkal citu pavedienu un priecīgi to šķetināt.

Savas attiecības pret Aiju un pret Ievu Jānis sevī bija gaiši noskaidrojis. Ievu viņš varētu mīlēt kā māsu, ar vieglu jūtu garojumu. Aija turpretim viņa sirdi pārvērta liesmās. Protams, ka pirmā nekad nevarēja būt viņa sieva, jo tādā gadījumā viņa sirds tiektos pēc citas. Tagad turpretim, neraugoties uz visiem Aijas untumiem, uz viņas neapdomāti izteiktiem asiem vārdiem, uz nevēribu pret augstāku gara dzīvi un brīžam tīri dzīvnieciskām tieksmēm, viņam tomēr būs viegli galā tikt, jo viņa mīlošā sirds varēs daudz ko piedot un visu tumšo pārvērst gaismā.

Tik vēlā rudenī laukos vairs maz ko varēja darīt. Jānis tomēr tvēra vēl, ko iespēja. Viņš uz dienām trim dabūja no Pakalna zirgu un apgāza zemi nākošgada vasarājam. Viņš saņēma izklātos linus un, rūpīgi kūļos sasietus, novietoja saglābtajā šķūnī. Lai spaiņos nesmeltos

dūņas, viņš upes malā uztaisīja paceļamu un nolaižamu laipu. Krastā nu bij ieraktas trepes. Katra pakāpe nostiprināta ar koka sprunguli, katram sprungulim abos galos aizdzenot īsus mietiņus.

— Redzi, — Aija viņam uzsauca, kāpdama ar ūdens nēšām, — tāda grāmata man patīk! Kad nu tik govš mācētu uzkāpt un nokāpt.

— Govi mēs vis nelaidīsim ziemas laikā laukā. Lai mierīgi stāv stallī. Es ūdeni pienesīšu.

— Viņš aizgāja uz Pakalniem un ar Pakalna palīdzību uztaisīja pāris egles koka spaiņu un nelielu toverīti, kurā varēja ūdeni turpat stallī uzkrāt, lai mazliet aprimst.

— Viss tas bij padarīts samērā neilgā laikā. Mājiņa bij zaudējusi savu postažas iespaidu. Nu vismaz garāmgājējs varēja nogīst, ka tur iekšā dzīvo cilvēki.

— Aija bij sākusi pareizi novērtēt Jāņa darbu. Šad un tad viņa iznāca un tīksmīgi noraudzījās viņa rīcībā. Un, kad viņš vakarā pārstāstīja, ko padarījis, viņa noglaidīja viņam galvu kā bērnam, kurš bijis rātns un paklausīgs. Bija prieks strādāt un gādāt, neraugoties uz visu lielo trūkumu un nabadzību.

Jo tuvāk nāca kāzu diena, jo vairāk Jāni pārņēma kauns, ka viņš nodzīvojis trīsdesmit gadu un nav ne tik daudz iekrājis, ka varētu godam palaist to lielo dienu, kāda ir cilvēkam mūžā vai vienīgi viena. Viņš izteica savas domas Aijai, un viņa atsacīja:

— Ko lai dar', kad tu agrāk, tik daudz pelnīdams, neesi domājis par savu nākotni.

— To tev gan nevajadzētu man pārnest. Taisni tev ne, jo tu pati esi vadījusi dienu dienā aizvien lielākā tukšībā. Mēs esam abi vienādi.

— Mani tu nevari pielīdzināt sev. Ja tev būtu bijuši tādi apstākļi kā man, es varu apgalvot, ka tev bikšu nebūtu kājā. Es vēl šodien, paldies dievam, esmu apģērbusies, un arī bērniem ir katram sava lupata ap gurniem. Kad tikai vienmēr tā būtu.

— Tomēr ir nenoliedzama patiesība, ka patlaban par mums abiem kopā nav ne graša.

Līdz šim Aija bija sargājusies cilāt tik kutelīgu jautājumu, kāds bija kāzu rīkošana. Lai cik nabadzīgi visu ņēma, bez naudas tomēr nevarēja. Bij jāizcep kaut pāris kukuliņu baltmaizes. Vismaz sviesta un biežpiena nedrīkstēja galdā trūkt. Vajadzēja vēl cukura. Vajadzēja

mācītājam maksāt. Savu nevarību viņa it kā slēpa. Tagad, kur mīkla bij uzminēta, viņi runāja droši un atklāti. Bija jau arī pienākusi trešdiena. Svētdien vajadzēja būt kāzām. Tātad tikai trīs pilnas dienas.

Nu viss gāja ar steigu un skubu. Ka nauda bija vispirms vajadzīga, tur nevarēja divu domu būt. Bet kur to ņemt? Ka nopelnīt vairs nevar, tas bija skaidrs. Pārdošanai viņiem it nekā nebij, izņemot divi pāri vecu liestu uz laktiņas, gabaliņu piķa un niecīgu kūlīti saru turpat. Cita ceļa nebij kā vienīgi smagais aizņemšanās ceļš.

Aija minēja dažus cilvēkus, pie kuriem varētu griezties pēc palīdzības. Viņa vispirms minēja tādus, no kuriem nebija nekādu cerību kaut ko izspiest. Viņa to darija, lai lielākās trumpas paliktu vēl rokās. Klibiķiem pašiem nekā nebij. Pederiem jāsūta dēls pilsētas skolā. Ķieģelmaņiem naudas nekad netrūka, bet tikai savām vajadzībām. No Dingām viņa jau bij pavasarī aizņēmusies divi rubļi un līdz šim vēl nebij atdevusi. No Letēriem gan varbūt dabūtu, bet tad viņus arī vajadzētu kāzās lūgt, kas būtu ļoti neizdevīgi. Viņi nāktu un ņemtu līdzī abus zēnus, kuri rijīgi kā pīles. Viņi vairāk apēstu nekā varētu aizdot.

Jānis klusēja. Viņam nebij te neviena pazīstama. Beidzot viņš paklusām teica:

— Tad cits nekas neatliksies, ka jāgriežas vien būs pie tā paša Pakalna. Viņš man ir pateicīgs par to, ka es viņu paglābīš. Debess! — Viņš iesita ar dūri sev pa pieri. — Vēl es taču neesmu saņēmis savu darba algu.

Nu viss bij labi. Viņiem novēlās kā nasta no pleciem. Bet reizā ar to viņu vēlēšanās auga. Nebūtu slikti, ja varētu apgādāt kādu pudeli spirta vakaram — grokai. No Pakalna varēja ņemt vienīgi darba algu; bet Aija galvoja, ka Aizupju Juris kā attālš radnieks vismaz pieci rubļi aizdotu. Viņš jau agrāk vairākkārt bij viņai izpalīdzējis ne vien ar padomu un palīdzību darbos, bet šad un tad aizdevis pa druska. Viņš bij tik labs cilvēks, ka par atdošanu neminēja ne vārda. Tikai viņa pati nebij tā ar mieru un lika visu pierakstīt.

— Pieci rubļi vairāk vai mazāk, — viņa nobeidza. — Tiklīdz tiksīm pie naudas, atdosim.

Jānis viņas vēlēšanos negribēja ierobežot. Taču viņai uz šo dienu gribējās kaut ko pielikt arī no savas puses,

kaut arī par atdošanu vēlāk nāksies gādāt viņam pašam. Viņš izcēla divas zili strīpotas lapas no savas kabatas grāmatīņas un uzrakstīja zīmīti Pakalnam. Tad Aija rakstīja smagiem, izšķobītiem burtiem Aizupju Jurim.

Pēc brīža abi lielākie meitēni bij ceļā. Viens gāja pāri upei uz Aizupjiem, otrs — tepat uz Pakalniem.

Tie bija reizē ielūgumi uz kāzām, reizē naudas prasība.

No Pakalniem meitēns lēkdams atskrēja ar cieši saujā sažņaugtu naudu. Tur bija uz pusi lielāka summa, nekā Jānis cerēja.

No Aizupjiem atnesa vēsti, ka Juris vakarā atnāksot pats.

— Ko šis te vilksies! — Aija iesaucās, bet tūlīt arī apmierinājās un piebilda: — Nu, kad jau nāks, tad nesīs naudu. Ja atsacītos, tad nenāktu.

Un, kā to pašu domu tālāk domādama, viņa bažīgi teica:

— Redzi nu — vakarā būs ciemiņš, un mums vēl nav uguns. Steidzies tūlīt uz bodi! Atnes petroleju, lampai cilenderi un jaunu dakti! Paņem piecas mārciņas labo miltu, pusmārciņu rozīņu, trīs mārciņas cietā cukura, raugu un nopērc kādas sešas glāzes! Ja ir vajā, paņem spirtu, lai nav atkal no lieka jāiet.

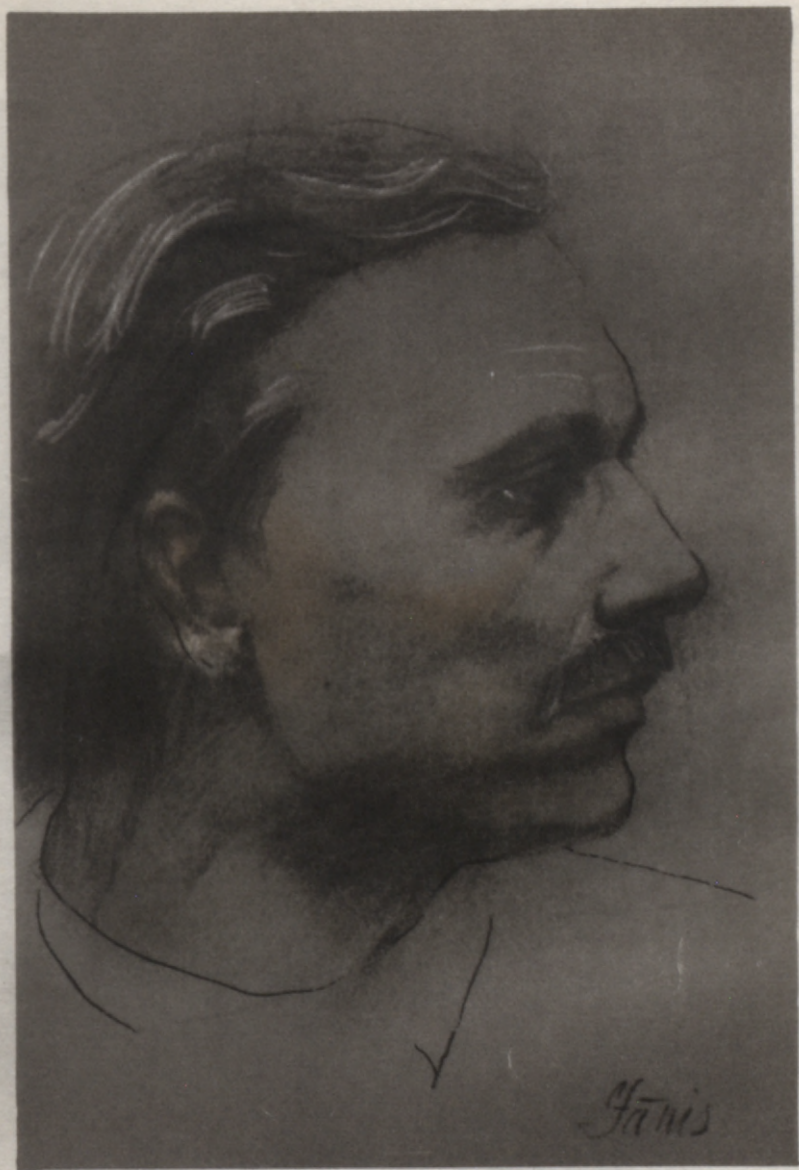
Aija sameklēja pudeli, un Jānis kā stāvējis devās prom, aukliņā iesieto petrolejas trauku vicinādams. Vajadzēja steigties, jo saule stāvēja jau launāga laikā un līdz baznīcas kroga bodei bija verstes astoņas.

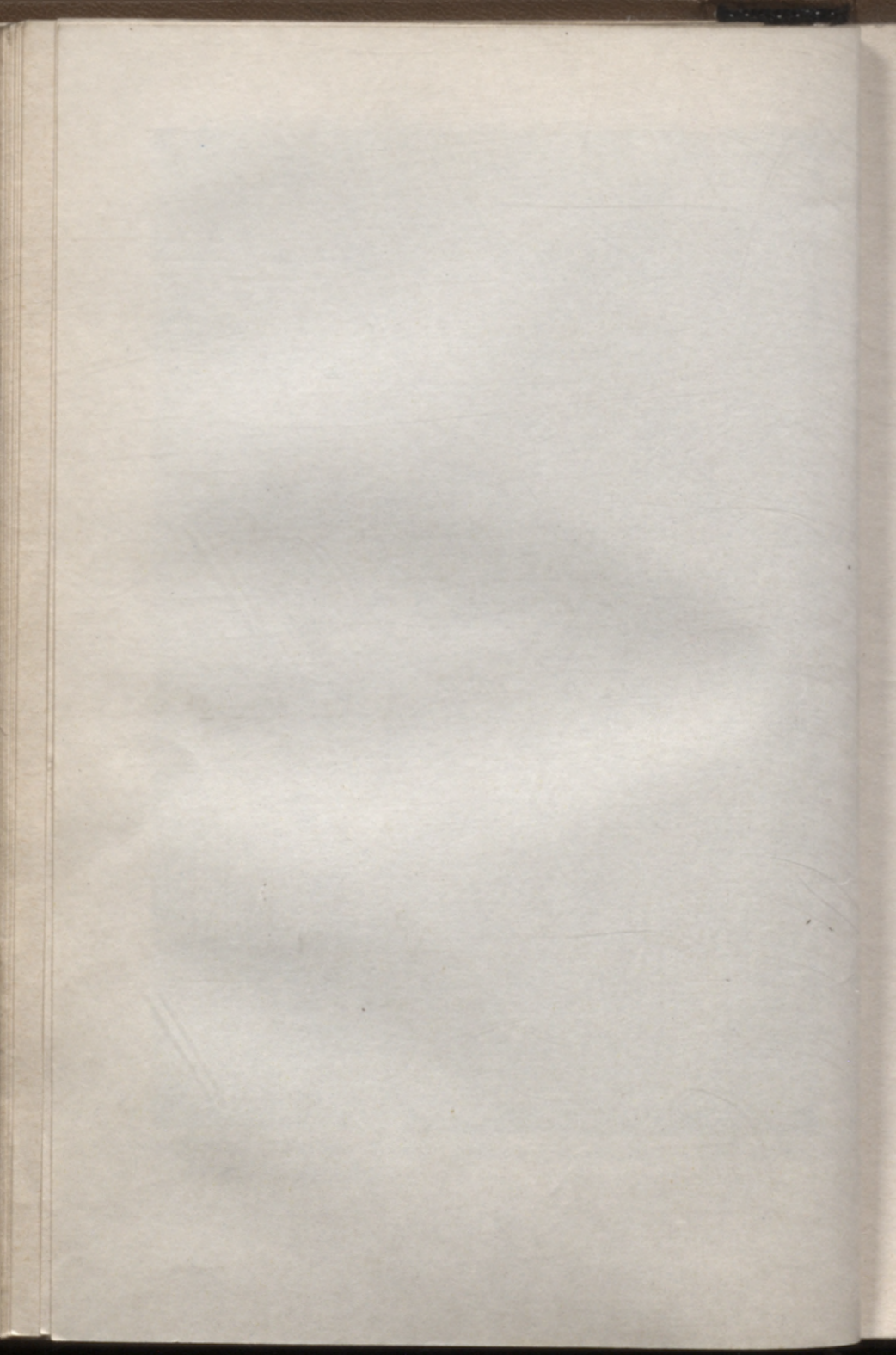
Kad Jānis atgriezās, saule jau bij nogājusi. Iegājis istabiņā, viņš krēslā saskatīja pie loga sēdošu bārdainu vīrieti. Galvā tam bija tāda kā krievu ierēdņa cepure platu virsu. Uz naga stūra dega vakara blāzma. Aija sēdēja uz gultas malas. Meitenes, kā arvien, mita savā platajā gultā.

Labvakaru padevis, Jānis pasniedza Aijai pirkumu paku, tad nolika petrolejas pudeli uz loga un sniedza svešajam roku. Aija pa tam jau bija atraisījusi mazo nastiņu. Viņa iešāva pirkstus miltu maisiņā, pielika pie mēles un teica:

— Labi miltiņi.

Viņa apēda pāri rozīņu. Iesvieda skuķu gultā trīs graudi cukura. Attina glāzes, paskandināja un slavēja. Viss bija ļoti labs.

— Un zini ko? — Aija gaviļēdama sauca. — Juris jau ir saimniekam izprasījis zirgu. Viņš būs brūtes vedējs. Tu brauksi vai nu ar savu tēvu, ja būs, vai ar Pakalnu. Un atpakaļ — tad mēs abi sēdisimies pie Jura.

Jānim nepatika Aijas pārspilētais prieks par to, ka Juris apņēmies viņu aizvest uz baznīcu. Viņš norija rūgtumu un pēc iespējas laipni teica:

— Paldies! Tā mums gandrīz viss jau būtu kārtībā.

Viņš nosēdās uz gultas malas Aijai līdzās ar vārdiem:

— Tas bija pamatīgs skrējiens.

Aija gādīgi pielika roku viņam pie pieres.

— Redzi, kā nosvīdis. Pierīte slapja manam mīlulītim. Nevajadzēja tā steigties. Būtu pusstundiņu vēlāk pārnācis. Skaidros vakaros jau tik ātri netumst. Nesaki nekā — paies tās godības, tad varēs mans vīriņš atpūsties.

Jānim tas likās nepareizi, ka Aija bij tik laipna trešās personas klātbūtnē. Viņš pameta acis uz svešo tur pie loga. Caur tumsu viņš saskatīja nirdzīgi ieliektus vaigus un glūnošas acis. Kreisās rokas pirksti bungoja pa galda virsu. Kad Aija, Jānim pieglaudusies, palika brīdi klusu, svešais iesmējās:

— He, he! Ir gan baložu pāris!

Viņš cēlās, pastiepa Jānim, tad Aijai savus īsos pirkstus un izgāja.

Aija pataustījās pa gultas galvgali, tad kaut ko čaukstošu turēja Jānim pie pašām acīm.

— Pieci rubļi! — viņa, naudu vicinādama, sauca. — Uz neatdošanu...

VI

Dēla kāzu priekšvakarā atbrauca vecie Baloži. Viņi ieradās agrā pievakarē. Radi viņiem nebij zirgu lieguši, nedz laiku. Pieminēdama Jāni un likdama viņu sveicināt, saimniece par labām dienām bija atsūtījusi lielu siera riteni. Jāņa māte izcēla no ratiem divus prāva apmēra aizsaiņus un iestiepa tos istabā, kur Aija vienā kreklā sasarkusi un nosvīdusi ņēmās ap krāsni.

Apsveicināšanās ar Aiju nebij visai sirsnīga, bet arī ne tik naidīga, cik to varēja sagaidīt no Jāņa mātes puses, atceroties viņas vārdus nesenaajā sarunā ar Ievu.

Jānis ar veco novietoja zirgu kūtiņā un ratus ievilka šķūnī, jo taisījās tā kā uz lietu. Viņi to izdarīja, klusēdami vai pārmīdami dažus lietišķus vārdus, kas zīmējās vienīgi uz pašu patreizēju darbību. Kad tas bij padarīts, dēls tēvam parādīja sava nākošā īpašuma robežas, īsumā pārstāstīdams, ko paspējis jau padarīt. Kopā sapīpējuši, viņi apmetās istabas priekšā uz tikko uztaisīta soliņa. Metās dzestrs, tomēr te aizvējā likās vēl diezgan silts.

Visi āra darbi jau bij laikus apdarīti. Mazais sētsvidus nomēzts un noslaucīts kā galds. Pat istabiņas logu rūtīm bija piedots pavisam cits spodrums. To visu bija darījis Jānis, kā rādīt gribēdams, ka arī vecas lietas var atjaunot, kad tikai acs redz, kur roka pieliekama.

Māte pa tam istabiņā bija iepazinusies ar sava dēla pameitām, kuras te skrēja ārā, te iekšā bez kādas sevišķas vajadzības, vienīgi lai izrādītu, ka arī viņas nestāv dikā. Viņu basās kājeles mirdzēt mirdzēja. Mazāko māte ar saldas maizes palīdzību bij sev iedabūjusi klēpī un raudzījās pāri bērna galvai uz Aiju. Viņai patika vedeklas brašais izskats un roku veiklās kustības, maizi veļot kukulišos. Visu ceļu viņa bija domājusi pret Aiju izturēties vēsi, ja ne auksti; lai neiedomājas, ka viņa savam dēlam nebūtu varējusi dabūt labāku vedekli. Bet, tā kā Aija viņu tūlīt uz sliekšņa bija apkampusi, nobučojusi taisni uz lūpām un teikusi: «Mammaņ, apsēsties nu sava dēla mājā,» — tad viņas vēsumam te nebij vietas. Aija noraisīja viņai lielo lakatu, novilka jaku... Pirmajā acumirkļī viņai istabiņā bija licies pārāk šauri. Logi deva maz gaismas. Visa iedzīve bija nodilusī un sašķobījusies: krēsli, galds, gultas, soli. Bet pamazām viss kļuva pieņemamāks un pat tīkams. Savu daļu tur bija vainīgs tumšais rudenā laiks. Nāca arī vakars.

Brīdi sēdējusi, Balodiene lika bērnu zemē un stīviem soļiem meklējās uz durvīm.

— Jāaplūko, ko tas vecais tur gūro, — viņa teica.

— Man jau viņš stumjams un velkams.

Izgājusi viņa viegli vīram iegrūda plecā.

— Ej iekšā!

Un Balodis gāja. Jānis viņu ievadīja istabā, apsēdināja un, pavaicājis, vai Aijai nav vajadzīga viņa palīdzība, izgāja pie mātes.

Kamēr tēvs ar vedekli istabā nepārmija neviena vārda, māte dēlu noveda lejā līcī un dažās minūtēs saru-

nāja tik daudz, ka Jānis no visas vārdu drūzmas paturēja tikai to vienu:

— Ieva ir briesmīgi bēdīga un vēl cerē, ka tu viņas neatstāsi.

Viņi piegāja pie stāvas pakrastes, un Jānis teica:

— Te nu ir mūsu robeža. Iesim atpakaļ.

Tad māte apstājās un vaicāja:

— Vai tu nekā nevari atbildēt?

Jānis stostīgi, saraustītos teikumos atrisināja to pašu vecu veco domu:

— Es zinu, Ieva ir laba un krietna meita. Bet mana vieta ir šeit. Ak dievs, cik nav tādu, kuri pamet līgavas, noziegušies pret viņām! Un tomēr ar laiku sadzīst pat dziļi apvainojumi. Ko tad es esmu noziedzies? Es viņai vēlu visu labu. Ja viņa grib, lai mani lād.

— To viņa nedarīs. Bet viens kas tiesa: viņa staigā kā mēnešsērdzīga un ar katru dienu vairāk izdilst. Es viņu esmu šad tad naktī notvērusi dārzā. «Sak, Ieva, ko tu te saldējies?» — «Jāņa māt, man nesalst,» viņa saka. «Ir tā kā vasaras naktī, kad mēs ar Jāni te rakām...»

Jānis ķēra ar roku pie pieres un nobrauca gar acīm, kā murgus atgainādams. Viņš nekā neteica, un māte stāstīja tālāk:

— Es tūlīt gribēju braukt, kad padzirdu, ko tu apņē mies darīt. Bet Ieva mani atrunāja. «Nebrauc, Jāņa māt,» viņa lūdzās. «Nevienu cilvēku nevajag vest nost no tā ceļa, ko viņš pats izvēlēties. Varbūt viņš maldās, bet mēs varam maldīties vēl vairāk. Savu maldišanos vieglāk ciest.»

— Un ko viņa teica tagad, kad tu brauci?

— Nekā. Viņai nobira dažas asaras, vairāk nekā. Bet vakar viņa bija priecīga. «Man ir tāda paredzēšana, ka Jānis pašā pēdējā brīdī atcerēsies mani. Viņam vajadzētu atcerēties, ko es teicu, kad šķirāties.»

Viņiem pretim nāca Aija ar mazo Rūtu pie rokas.

— Nu, vai būsiet mani diezgan aprunājuši? — viņa pa gabalu sauca un, kad bija klāt, tad, Jāņa elkonim pieķerdamās, minēja: — Gan jau no tās ģībējas tev kādas ziņas atveda?

Jānis atkal pārbrauca ar roku pār acīm, un māte steigās atbildēt:

— Ko nu aprunāt. Es jau Jānim saku — gan viss būs labi. Kur satikšana, tur viss labi. Sak — vai mēs ar tēvu

neesam mūžu jau tikpat kā nodzīvojuši? Pienāk sava reiza, kad sadusmojas un sabaras, — bet vai tamdēļ laulātu ļaužu starpā jātur naids? Ko esi uzņēmies pie altāra, tas jānes ar paciešanu.

Tā kā vecie Baloži bij mērojuši labu ceļa gabalu un mājinieki visu dienu kustējuši, tad vajadzēja agri iet pie miera. Pie tam rīt no rīta atkal bija darāms šis un tas. Šī diena bija pagājusi, kopjoties un ēdienu sagādājot, rītu vajadzēja apkopt pašiem sevi.

Glūži pie vakara padebeši kļuva aizvien biezāki. Pār zemi nolaidās savāda krēsla, kas likās tumša kā nakts; bet tomēr kaut kur debesīs bij kāda sprauga, pa kuru izlauzās kāds gaismas stars, jo visi priekšmeti asi izdalījās no šīs krēslas. Reizēm pavizēja pret ēku tumsu kāda bikla sniega pārsla, vijīgi krizdama un krītot izgaisdama.

Vēl spocīgāk nekā ārā kokus, kalnus un mājas savādā krēsla apņēma četrus cilvēkus, kuri sēdēja istabiņā pie samērā bagāta vakariņu galda. Meitenēm šoreiz vajadzēja apmierināties ar sola galu, kur viņas, ceļos nometušās, baudīja ar gardu muti to pašu, ko lielie. Tikai vienā ziņā lielo vakariņas atšķirās: viņi uz satikšanos un saradošanos nomēģināja kāzu šņapstu. Vīrieši iemeta pa glāzītei tīra, bet sievietes lēja spirtu pie tējas un patikami iesila no vienas glāzes. Tas bija mazs ievads rītienes kāzu godam.

Pēc vakariņām Aija aizdedza nelielu lampiņu, jo bija sameties pavisam tumšs. Nu vajadzēja gādāt par to, kur novietot ciemiņus. Jāņa māte bija ar mieru kaut kur pasviest drēbes gabalu un pārgulēt, bet Aija to neatlāva. Tad ta būtu brīnums, ka tādi sivēna skuķi gulētu gultā un veciem cilvēkiem savi kauli būtu jāspaida uz cietas vietas! Viņa izvilka no aizkrāsnes vecu, saplīsušu kažoku, paklāja pie zemes un lika skuķiem stiepties. Pārklājusi bērnus ar vecu lupatiņu deķi, Aija saveda kārtībā gultu un mudināja vecos gulēt.

Jāņa tēvs pa tam bij kaut ko izdomājis. Viņam tas likās necilvēcīgi, ka bērnus tā nosvieda zemē kā pagales. Viņš klusām bija aizgājis uz šķūni un atnesis ratu maisiņu. To viņš, tāpat ne vārda neteikdams, pabāza meiteniem zem galvām.

— Nu redziet, kur vecaistēvs gādīgs, — Aija teica.

Un vecāmāte vaicāja:

— Kā tad jums patīk jaunais tēvs? Vai ieper arī kādu reizi?

Bērni nekā neatbildēja. Viņi tikai smējās, cits citu bikstīdami zem smagās segas, un Aija viņu vietā teica:

— Traki man viņas palaidušās bez vīrieša rokas. Jānis jau ar viņām negrib kauties.

Tās bija tukšas sarunas, kādas parasti tiek vestas, vai nu galdu klājot, vai vietu taisot. Pa pusei jokojot tiek jautāts, pa pusei jokojot atbild.

Pēc pusstundas mazās istabiņas klusumā skanēja vienīgi circeņu čirināšana un gulētāju smaga, vienmuļa elpošana. Arī Aija bija aizmigusi.

Vienīgi Jānis mocījās bez miega, kaut gan izlikās iemiegam pats pirmais. Pirms gulētiešanas viņš bij izgājis ārā un jutīs savādu dzestrumu. Viņš pastiepa roku, un uz tās nolaidās dažas sniega pārslas. Šīs ziemas vēstneses viņam lika tagad daudz ko domāt. Vai viņas nozīmēja labu vai ļaunu, svētību vai postu? Toreiz, kad viņš pirmo reizi atnāca pie Aijas, viņu pavadīja sniegs. Tagad, kur rītu viņus savienos uz mūžu, krita atkal sniegs. Ziemal! Viņa pavasaris un vasara bija pagājuši tajos jaukajos laikos, kad viņš Aijā raudzījās, kā raugās uz ziedošu puķi, kura ir tik skaista, ka tikai visrupjākā roka spēj to noplūkt. Viņa rudens ar dzidro pavasara atspīdumu skaidrās Aijas veidā un ar vasaras briedumu, kas nāca kā levas kvēlošā mīlestība uz viņu, arī bija garām. Nu nāca ziema ar zemu, bālu sauli, ar sarmotiem rītiem, spalgām, lauskotām naktīm un smagiem, mežos sēcošiem atdrēgiem. Vai būs vēl kāda atmoda pēc šīs stindzinošās ziemas — kas to zina? Viņa domās iegulās levas smagais liktenis un sažņaudza sirdi tik stipri, ka vajadzēja dziļi ievilkst elpu, lai tā neapstātos. Un it kā lūgdamās šī sājpu pilnā sirds nesa līdz ar asinīm uz smadzenēm ar katru vilni vienu un to pašu vēlēšanos: kaut Aija simtkārt atmaksātu, ko viņš levai pāri nodarījis, atraidīdams viņas mīlestību.

Bet cauri visām domām, cauri circeņu dziesmai un gulētāju elpošanai viņa ausis uztvēra savādu, šņirkstošu, nemitīgu troksni. Varbūt tur peles kaut ko skribināja, bet varbūt arī nelaiķis kurpnieks joprojām trina savu duncīti.

Pa nakti bija sasnigusi bieza kārtā sniega, un sniga vēl joprojām.

Ap pulksten desmitiem iebrauca Galdaros Pakalns ar savu sievu. Pats vēl drusku kliboja, tomēr bija jau tik tālu, ka bez bēdām varēja maukt kājā zābaku.

— Es jau kliboju tikai pa vecam paradumam, — viņš smējās, kad vaicāja, vai kāja neesot vēl gluži vesela.

Pakalniete, tāpat kā vakar Jāņa māte, iestiepa no ratiem istabā divus lielus aizsaiņus. Dievs zina, kur viņa bij rāvusi cūkas galvu un pievārījusi lielu bļodu recekļa. Nu varēja dzīvot tiešām kā pa kāzām.

Aija par Pakalnu ierašanos tik ļoti priecājās, ka Pakalniēti nobučoja un Pakalnam daudzreiz sirsnīgi spieda roku. Lai nu līdz šim nesagājušies — turpmāk būšot kā radi.

Pēc pusstundas sētsvidū ieripoja otri rati. Tas bija Aizupju Juris. Zirgu apturējis, viņš lepni palika sēdot augstā, ādu apsistā atsperu krēslā — mazliet sašķiebies, sarkaniem grožiem rokā. Kad Aija un Jānis izsteidzās viņu saņemt, viņš no sava augstā sēdekļa apsveicinājās, pasniegdams lejup roku, un mudināja uz braukšanu.

— Tfi, velna laiks! Divas stundas paies, kamēr aizkulsimies. Vai tad tu, Aija, nevarēji izpelnīties savām kāzām labāku laiku, tik ilgi dzīvodama? Tu būsi suņus slikti barojusi. Ak, tev jau nemaz nav ne suņa, ne kaķa... Bet joki pie malas. Mums jābrauc, ja gribam laikā tikt baznīcā. Jūs nemaz nezināt, kāda tagad braukšana. Paskaties, kādi riteņi!

Juris bija šodien ārkārtīgi runīgs un jautrs.

Riteņi patiesi bija aplīpuši biežām sniega plēkšām. Tomēr laika bij vēl diezgan, un Juris beidzot bij ar mieru mazliet izkāpt no ratiem.

Kamēr Jānis novietoja zirgu, Aija Juri aiz rokas ieveda istabā. Bija tāds iespaids, it kā citādi viņš nebūtu ievedams; tomēr abi Pakalni saskatījās.

Ar visiem sasveicinājies, Juris izvilka no mēteļa iekšējām kabatām divas pudeles degvīna un nolika tās uz galda starp maizes kukulīšiem un sviesta šķīvīšiem.

— Es kā puīša cilvēks nekā cita nepaspēju apgādāt.

— Nu, kad tikai savs dzeramais, uzkožamos jau ne-
liegsim, — Aija smējās un mudināja Juri sēsties pie
galda.

Pie ēšanas un iedzeršanas Juris nebij piedabūjams.
Viņš aizbildinājās ar to, ka papriekšu vajagot nodarīt
darīšanu un tad tikai ēst, dzert un liksmoties. Arī vista
kladzinot tikai tad, kad ola jau nodēta. Vajagot tikai
posties uz baznīcu.

Kad lielie sāka taisīties uz braukšanu, abi vecākie
meiteņi gribēja līdzi. Bet, tā kā nebij padomāts par cil-
vēku, kurš varētu māju uzraudzīt, tad bērniem nelīdzēja
ne asaras, ne kurnēšana. Vajadzēja pievākt mazo māsu,
apkot govī un sivēnus. Bez tam vakar vispārējā steigā
neviens nebij domājis par bērnu apavu un vismazāk paši
bērni. Tik ērti bija basām kājām, ka ne prātā nenāca
kurpes. Tagad Māre tās bij izvilksusi no aizkrāsnes cietas
kā ragus, cauriem purniem un nomīdītiem papēžiem.
Abas ar Zentu viņas nu tur slaucīja, splāva un berzēja,
bet panākumu nebij. Kurpes bij pa vasaru sarāvušās un
kājas augušas. Sniegs neļāva vairs basām kājām laukā
skriet, kā vakar bija skraidīts. Tāpēc, kad baznīcēni iz-
brauca, viņas salipa ap logu.

Pa priekšu brauca Juris ar Aiju, tad vecais Balodis ar
dēlu. Jāņa māti bija pieņēmuši Pakalni labāka izskata dēļ.

Brauciens virzījās lēnām, vieniem soļiem, jo sniegs
bij dziļš un lipīgs, kaut gan no gaisa nenāca vairs. Aija
šad un tad atgriezās un smaididama Jānim pameta ar
galvu. Tās tomēr bija tikai pauzes viņas intīmā sarunā
ar Juri. Pakavējušies pie dažām tikamām atmiņām, viņi
pārgāja uz tagadni un nākotni.

— Redzi, kāda tu esi, — Juris Aiju rāja. — Tu visu
laiku ar mani un tagad piepēži paņem viņu. Cik maz uz
jums, sieviešiem, var palaisties! Ja es jau sen jūs, māsas,
nepazītu, es varētu no tiesas skaisties.

— Bet tu jau man ne vārda neteici par precēšanos.

— Kur tad tev bij jāskrien? Varēji vēl pagaidīt —
varbūt es tevi būtu precējis. Zināms, vieta nav vilinoša,
tas tev pašai jāatzīst. Tur daudz jāpieliek, ja visu grib
kārtībā savest. Bet tu man patīc, un patiesi nebūtu bijis
brīnums, ja es tevi būtu apprecējis. Bet labi arī tā. Lai
viņš lokās kā tārpīšs, tas pilsētnieks. Viņš jau arī esot
tavs pirmais, tā ļaudis melš, lai tad arī paliek tas pē-
dējais.

— Es jau visu laiku tevi turēju prātā. Bet viņš man kā uzburts. Un es viņa nespēju atraidīt. Viņš pameta manis dēļ jaunu meitu un atskrēja šurp. Man tāda sirds, ka nevaru viņam pateikt tā vārda, ka viņa negribu.

— Taisnību sakot, nekas jau nav grozījies. Tie paši vēži, tik citā kulītē. Galdara laikos es nācu pie tevis ciemā, nākšu pie tevis arī kā pie Balodienes. Vai ne? Aija kaisli un aicinoši paskatījās viņam acīs.

— Tikai tagad tev būs vairāk jāpiesarga āda. Zini, jauna slotā tīri slauka.

Otrie rati bij pavisam mēmi. Vecais Balodis visu uzmanību piegriezta vienīgi zirgam un ceļam, bet jaunais kāpaļāja pa pagātņi kā pa bezgalīgām trepēm. Viņš atcerējās uz brīdi, kad viņš, Lapu līcī govis ganīdams, skatījās uz lielceļu, pa kuru strauji brauca Aijas kāzinieki. Cik bezgala skumji tad viņam kļuva. Un tagad? Nu viņš bij tā laimīgā ligavaiņa lomā. Bet kāpēc viņa sirds negavilēja? Vai tur bij vainīgi garie, smagie gadi, kuri bij gūlušies starp viņiem un šiem laikiem? Vai tā bij Ieva, kuru liktenis bij ienesis viņa laimes ceļā? Varbūt tā bij nojauta, kāds kaut kur slepenībā glūnošs ļaunums? Jūtoņas untumi bieži nav izskaidrojami. To tikai Jānis zināja, ka viņa dvēsele šai dienā nebija tik saistīta pie Aijas kā līdz šim. Varbūt ārējās saites vispār vājināja iekšējo saistību...

Pakalni runājās ar Jāņa māti, kurai patika noklausīties viņu labajās atsauksmēs par viņas dēlu. Kad nu dievs tikai dotu, ka viņa dzīve būtu laimīga un svētīga. Pēc viņu domām, viņam gan nevajadzējis Aiju ņemt. Labāk ar levu būtu dzīvojis kalpa kārtā nekā ar Aiju te, kur viss līdz pēdējam nolaists.

Māte viņiem piekrita:

— Es jau teicu — kam tev, dēls, uzņemties tādas klapatas? Kam tev barot svešus bērnus? Bet viņš jau tāds no mazu dienu, ka viņam no galvas to neizdzīsi, ko ieņēmis.

Viņi bij par svešiem, lai sarunas ritētu bez kādām aizdomām, tāpēc Pakalni daudz ko noklusēja. Jāņa māte tikai noģida, ka pie visa Galdaru posta savu daļu vainīga ir arī Aija, ne vienīgi viņas bijušais vīrs, kurš pie reizes gan iedzēris, bet citādi bijis strādīgs un savu amatu labi pratis.

— Ja viņa pati būtu kaut cik saturējusi, tad nebūtu vis nonākuši līdz tādām plikumam. Tad pašai nebūtu vis jābrauc pie laulībām ar saņircītiem katūna lindraķeļiem, — Pakalnieta nobeidza.

Atpakaļ rati ritēja straujāk. Svinīguma sajūta, kas no rīta zināmā mērā katru brauciena dalībnieku bija noskaņojusi nopietnu, tagad bija dzēsta. Pa priekšu brauca Aizupju Juris, tāpat kā šorīt; tikai tagad viņa ratos sēdēja arī jaunais vīrs. Juris bija gribējis, lai laulātais pāris sēž krēslā, un viņš uzmeties priekšā kā kučieris; bet Jānis nebij tā ar mieru, un viņi kaut kā sasēda. Abi vīrieši ievietojās šaurajā ratu krēslā, un Aija sēdēja vidū viņiem abiem uz ceļiem. Groži Jura rokās tagad raustījās straujāk, pātaga cilājās un pliukšķēja gaisā. Brīžam, kad zirgs saslējās aulekšos, Jānis apskāva Aijai roku ap vidu un pievilka viņu cieši sev klāt, kā saturēdams, lai viņa neizkristu. Bet tai pašā laikā Jura plecs Aijai piespiedās tik stipri klāt, ka viņa jutās silti ieslēgta no abām pusēm. Viņa pietvikusi smaidīja un grieza savu apaļo, liksmo seju te uz vienu, te uz otru pusi, izmezdama skaļus, nenozīmīgus teikumus, kurus pa pusei aprija ratu rīboņa.

Kad viņi jau bij nokļuvuši pie Pakalniem, izskrēja pa olnīcu abi Pakalnu puisēni un uzmetās uz savas droškas, lai pārbrauktu zirgu mājā. Viņi priecīgi stāstīja, ka savēluši jau lielu sniega vīru.

— Es viņam iedevu rokā savu plinti, — mazais teica, — jo vecaistēvs gribēja, lai vīrs būtu zaldāts.

— Mazie blēņdaril! — Pakalnieta pa jokam rājās.

— Tikai nenosaldējiet rokas, tad būs jākāsē!

Kad Pakalnu zirgs bij aizlaists, Aizupju Juris lielīgi teica:

— Redzēs, kā manējais aizies bez neviena zenķa.

Viņš sasēja grožus zirgam uz muguras, uzšāva ar plīķi pa spīdošo gurnu un uzsauca:

— Ej nu mājā, Vaska!

Un zirgs rāmiem soļiem devās pa celiņu uz braslu, pārbrida upi un uzkāpa atkal krastā.

— Nu var dzīvot, cik ilgi pašam patīk, — Juris, acīm zirgu aizvadījis, noteica un iegāja istabā.

Tā kā mājā nebij neviena raudzītāja, tad vajadzēja apmierināties ar aukstām pusdienām. Aija atvainojās un lūdza viesus baudīt ar parasto joku:

— Nekaunieties, ciemiņi, — godam celts, ne ēšanai!

Bet, pirms sāka ēst, Jāņa māte bija nez no kurienes izvilksusi skaistu, pašaustu, rūtainu vilnas lakatu. Viņa to uzsedza Aijai ar vārdiem:

— Valkā nu, vedekliņ, vesela un esi pret manu dēlu tik mīksta kā šis lakats!

Aija nosarka līdz ausu galiem. Viņai nebija nekā ko pretī dāvināt. Viņa nebij par to nemaz domājusi. Viņa pateicās un stostījās:

— Es nepaspēju. Es tev kaut ko iesāku, bet nepaspēju. Laiks bija tik īss... Paldies, māt, simtu paldies.

Viņa nobučoņa vīramāti un tad mīlinājās ar lakata ielokiem.

Sākumā pie galda valodas negribēja raisīties. Bet, kad glāzīte baltā, stiprā dzēriena bij vairāk reižu riņķī gājusi, tad mēles kļuva lokanākas.

Pakalns nebija no dzērājiem. Kad viņam plijās virsū, viņš glāzīti pielika pie lūpām un tikpat pilnu nolika atpakaļ, aizbildinādamies, ka nedrīkstot vairāk dzert savas slimās kājas dēļ. Par to jo pamatīgi ieturējās pārējie trīs vīrieši.

Vecā Balodiene savu vīru vienmēr paturēja acīs, un katru glāzīti, ko viņš iemeta, viņa pavādīja ar atgādinājumu, ka netiks šovakar mājā. Bet dēls bija viņa pusē un teica, ka aizbraukšot rītā. Vai tagad saimniekam kādas steidzamas braukšanas, ka nepieciētis zirgu?

— Dzer! — viņš sauca.

Un arī tēva mute piepēži atvērās.

— Ja es dēla kāzās nepiedzertos, es būtu tīrais nerrs, — viņš teica un garši nosmējās.

Tumsai metoties, Pakalni atvadījās. Aija rādīja bēdīgu vaigu un lūdzās, lai paliekot. Kas tās vairs būšot par kāzām, ja palikšot tikai trīs vien viesi; bet Pakalniete, viņai abas rokas kratīdama, aizbildinājās, ka nekādi nevarot. Tēvs līdz ar vakaru mēdzot iesnausties, un bērni tad paliekot vieni paši. Varot nobīties vai ar uguni kaut ko izdarīt.

— Nu, neko darīt.

Bet tēvs un māte gan netikšot projām.

Pēc ilgas kaulēšanās un pēc pamatīgas pierunāšanas no visām pusēm vecais Balodis apmierinājās un arī māte bija ar mieru palikt līdz rītam. Bet, kad tuvojās jau pusnakts un vecene gribēja iet gulēt, tēvs piepēži trūkās augšā.

— Bāba, vai tu dulna?! — viņš kļiedza un cirta ar dūri uz galda. — Saimniekam vārds ir dots! Aiziet!

Viņš cēlās un delverēja laukā.

Dēls tēvu gribēja aizturēt, bet viņš draudēja visu sa-
dauzīt smalkos miltos, ja nelaidīs vaļā.

Nekas nelīdzēja — vajadzēja palīdzēt sakārtot ratus un iejūgt zirgu, kas nebūt nenācās viegli. Tumsā abi vīrieši meimuroja kā akli, taustījās, kļuva un krita, kopīgiem spēkiem raudzīdami atkal uzcelties.

Kad vecie bija projām, Jānis ienāca istabā un glāžai-
nām acīm sēdās atkal pie galda. Sev pretī viņš redzēja Aiju un cieši viņai līdzās kādu bārdainu vīrieti.

— Dzersim! Šķīstīsim savas dvēseles!

Visi trīs viņi tukšoja glāzi līdz dibenam, rēca aiz lab-
sajūtas un dziedāja.

Platām, brīnumu pilnām acīm viņos noraudzījās bērni
no savas migas.

VIII

Jānis pamodās ar briesmīgām galvassāpēm. Bērni jau
bij augšā. Viņš palūdza dzert, padzērās un atkrita gultā
atpakaļ kā nedzīvs.

Kad pēc kādas stundas otrreiz pamodās, galvassāpes
bija tikpat stipras, apziņa tomēr jau darbojās. Viņš ap-
jauda, ka bija gulējis neizģērbies. Ar abām rokām taus-
tīdamies, aizsniedza gultas malas.

Aijas gultā vairs nebij. Tātad viņa bija jau augšā.

Viņš strauji piecēlās un ģērbās. Vecais sienas pulk-
stenis rādīja vienpadsmit.

Bet, kad Jānis bija apģērbies un gribēja iet ārā tīru
gaisu ieelpot, tad, nejauši acis pametis uz skuķu gultu,
starp lupatām ieraudzīja Aijas galvu. Vaļēju muti viņa
tur gulēja, bāla kā liķis.

Viņš negribēja traucēt, uz pirkstgaliem atstāja istabu,
durvis pēc iespējas klusi atvērdams un aizvērdams.

Bērni bij patlaban apkopuši lopus. Māre kā lielākā
bij apmākusī Aijas tupeles, bet vidējā skraidīja basām
kājām. Mazā turpretim tupēja šķūnī uz siena kā cālēns,
līdz elkoņiem kailās roķeles iemiegusi savā likumā un
kājeles ar lindraķeļiem apsegusi.

Sniegs, kurš vakar vakarā strauji kusa, tagad bija
apčirkstējis. Tātad iestājusies ziema.

Jānis uzslavēja bērņus, ka viņi bez likšanas sapratuši, kas darāms. Un lielā lielīgi teica:

— Mums māte bijusi, nebijusi. Tādās reizēs viņa aizvien sūt visu dienu. Jau gaisma ausa, kad mūs izsvieda no gultas un pati iekrita. Tā viņa senāk arī, kad tēvs...

— Nevajag sliktu runāt par savu māti, — Jānis viņu apsauca un gāja, nespēdams nekā domāt.

Sniegs ziemīgi čirkstēja zem zolēm. Drusku sala, un vilka ass vējš no ziemeļiem.

Sarāvies, rokas dziļi bikšu kabatās iespiedis, Jānis pusskriešus noskrēja līcī, lai būtu mazliet aizvējā un, neviena nenovērots, kaut kādi apmierinātu briesmīgās sāpes, kuras viņa galvu turēja kā dzelzs stīpās iestīpotu. Viņš gribēja pat nolikties uz upes, lai nodzertos un apmazgātu pieri, uz kuras tagad spiedās auksti sviedri.

Te viņa uz zemi vērstaī skats ievēroja divējas tikko kā iemītas pēdas. Viņš tām sekoja.

Tie bija bijuši savādi gājēji. Viņi ātrāk bija dejujuši nekā gājuši, jo pēdas, kaut gan cieši kopā, rakstīja sniegā visbrīnīškīgākās figūras. Izrakstījušas daždažādu kāšus un likumus, pēdas beidzot noveda pie laipas. Un piepēži viņam viss kļuva skaidrs. Līdz ar to galvassāpes mazliet aprīma, un viņš varēja sakarīgi domāt. Tur taču Aizupju Juris bij mājā gājis, un Aija viņu bija atvadījusi līdz šejieni. Droši vien viņš bij tik pillā, ka viņu vajadzēja vest zem rokas. Un te pie pašas laipas sniegs tā bij izmīnāts, it kā te būtu bijis dejas laukums. Beidzot tomēr vienas pēdas uzgāja uz laipas. Bet kur palika otras?

Kontroles labad Jānis vēlreiz apskatīja abas līdzteku pēdas.

Jā. Vienas no tām bija lielas un platas, otras šaurākas, tievākiem papēžiem.

Apstaigājis nomīnāto vietu, viņš atrada, ka otrs gājējs skriešus taisnā līnijā bij uzskrējis atpakaļ krastā.

Tātad Aija Juri bija vadījusi.

Nu, tur nebij daudz ko brīnīties. Viņa tomēr mazāk dzēra. Viņa gribēja vairāk iereibušo viesi novadīt līdz upei, lai redzētu viņu pārejam pār laipu.

Un, kā vēlreiz pārliecināties gribēdams, vai tikai Juris ticis pāri, viņš atgriezās pie upes un uzgāja uz laipas.

Ūdens bij cēlies un spēcīgi plūda, gredzenos griezdamies. Sniega ielokots, tas izskatījās melns, bet bij

tik caurspīdīgs, ka varēja redzēt pēdējo akmentiņu dibenā.

«Ja viņš būtu noslīcis, viegli varētu atrast,» Jānis domāja un gāja nost, jo galva mazliet reiba.

Notvēris sevi pie domām par Jura varbūtīgu noslīkšanu, kas viņam sagādāja it kā gandarījumu un klusu prieku, Jānis atcerējās pagājušo nakti. Šo to viņš vēl atjēdza no kāzu pēdējā posma, kad viņi bija palikuši trijatā vien un bij sākuši pamatīgi iedzert. Juris viņu bij mudinājis ar vārdiem: «Pirmo reizi savā mūžā kāzas dzeri, lai tad iet visa pasaule riņķī!» Aijai atkal vajadzēja dzert tāpēc, ka viņai otras kāzas. Pirmajās viņa bijusi vēl bērns, un varbūt toreiz prāts vairāk nesies uz saldumiem un deju. Bet tagad, kur jau kājām rumpi bij ko nest, vajadzēja tikai sēdēt un iedzert. Pats viņš lēja glāzi pēc glāzes, sūdzēdamies, ka nu esot jau atradis no dzeršanas. Kad bijis Krievijā par muižkungu, bijusi muižā degvīna dedzinātava. Ek, citādi ne kā skaidru spirtu un ne mazāk kā alus glāzi uz reizas. Bij dzīve, bij arī darbs. Darba laikā nedabūjis nokāpt no zirga caurām dienām. Vajadzējis paēst un izgulēties zirga mugurā. Ik mēneša jaunas bikses. Par nedēļu sēžamā vieta caura.

— Tev vajadzēja labi izskatīties, kad nokāpi no zirga, — Aija smējās, un viņš atteica:

— Meitīšiem es patiku.

Jā, viņi visi trīs bij tik piedzēruši, ka saucās par «tu», apkampās un bucojās bez izšķirības, kas pagādījās pa tvērienam. Beidzot Aija bija izdomājusi, ka kāzas nevarot nodzert bez dejošanas. Viņa vilka Jāni istabas vidū, un viņi dejoja. Telpa bij tik maza, ka viņi mīdījās uz vietas, pie kam Aija ķērkstošā balsī, aizsūsies un dažas taktis izlaizdama, vilka kādu vecu dejas meldiju ar tekstu:

Trīne, Trīne, trin to dunci,
Rūnīsim to raibo runcil

Tad Aija palaida Jāni un pieķērās Jurim. Ilgi, cieši sakļāvušies, viņi griezās plāna vidū kā ritenis ap asi. Tad Aijas rokas atraisījās, viņa iekrita gultā un tīksmīgi vaidēja, ka piekususi, bet reizā laimīga par nupat gūto baudu. Juris vēl dažas reizes apgriezās viens pats, tad, kā Aiju tvarstīdams, iemeimuroja aizkrāsnē, kur paklupa uz cūku spaiņiem. Jānis meimuroja, lai viesim palīdzētu

uzcelties, bet tika tikai līdz gultai, kurā bij iekritusi Aija.

Tālāk viņa atmiņa nedarbojās. Pie labākās gribas viņš nevarēja atcerēties, vai Aija bija vēl gultā, kad viņš tajā iezvēlās, vai ne. Varbūt Juris spēlēja tikai komēdiju. Varbūt viņš nemaz nebija tik piedzēries, kā izlikās. Var būt, ka Aija viņam nebūt nebija tik vienalzīga, kā viņš to domāja. Viņam, visu sirdi saistījušam pie Aijas, tas likās neiespējami; bet, vai tikpat cieši viņas sirds pie viņa sējās, tas bij jautājums. Savādi, ka tagad, kur Aija viņam bija pielaulāta, viņa sirdī sāka iezagties šaubas par to, vai tikai viņa viņu mīl, vai tikai viņa būs viņam uzticīga, kā to vakar pie altāra ar muti solījusi. Nē, tur nebij šaubām vietas. Tāda viņa nebūs. Vai tad gadiem ilgi sirds būs kvēlojusi, tiekdams pēc milama cilvēka, lai beidzot pret to atsistos kā pret aukstu sienu?

Viņš paātrināja soļus. Viņam bija piepēži sirds smaga kļuvusi, iedomājoties, ka jauno pāri parasti modina ar mūziku un dziesmām. Bet viņi saņēma savu pirmdienu ar visnejaukākām pagīrām, katrs savā gultā, nakti kā murgos pārlaiduši, kā velna riju izkūlušī.

Kaut gan galva Jānim vēl arvien nejauki, kremtoši sāpēja, kāds viegls sajūsmas vilnis viņu tomēr nesa uz istabu. Viņš gribēja ar skūpstu uzmodināt Aiju un apsveikt viņu kā savu sievu ar vislaidnākiem vārdiem. Bet, kad viņš ienāca istabā, Aija jau bij nomodā.

— Kur tu bizo? — viņa dusmīgi jautāja. — Nav ne kas dzert padod. Diez kur velns tos meiteņus aiznesis. Tu vari viens te vai nobeigties.

To teikusi, Aija aizgriezta galvu uz sienu un smagi vaidēja. Jānis dzesēja ar savu nosalušo roku viņas karsto pieri un mierināja vārdiem, cik labi varēdams:

— Aija, mana mīlā, mazā Aija, tā jau nav nekāda ilgstoša slimība. Arī man sāp galva. Mēs šodien esam vienlīdz slimi, kā tas arī vīram un sievai pieder. Bet tu redzēsi, rīt mēs būsīm spirtgi un veseli un sāksim savu jauno dzīvi ar pavisam citādu sparū nekā līdz šim. Ar mīlestību sāktai dzīvei taču vajag būt svētīgai visos virzienos. Vai ne, mana sirdsmīlā?

— Liec mieru! — Aija ar mokām izgrūda, pēkšņi sizdamās uz šo pusi. — Es vemšu.

Un sāka ākstīties.

Uz vakaru norima vējš. Bālgani zilās mākoņu starpas, kuras sāka parādīties jau ap pusdienas laiku, plētās aizvien platākas, līdz beidzot pie debesīm nebija neviena mākonīša. Kā vienīgais debesu rotājums rieta pusē maigi mirdzēja tikko saskatāms jauns mēness, ar niecīgo spožumu vēl nespēdams apslēpt savu ripu. Pieņēmās aukstums, un ūdeņi mazākās masās pārklājās ar ledu.

Lietodami dažādus līdzekļus, gan aukstu ūdeni, gan tīru āra gaisu, gan to pašu degvīnu, no kuriem pēdējais bij izrādījies par visderīgāko, Jānis un Aija bij tik tālu tikuši, ka, saulei sārti rietot, sēdēja pie galda un ēda vakariņas, kuras pēc sava satura un daudzpusības varēja būt vēl pilnīgs kāzu mielasts.

Bērni pagājušā naktī bija diezgan vārguši. Nu tie jau maigi gulēja savā platajā gultā. No jaunā tēva un mātes mierīgajām sarunām viņiem nebija nekā ko ievērot, un, tikuši gultā, viņi tūlīt šņāca dziļā miegā.

— Bērni pasaluši, — Jānis teica. — Tā taču nevar viņus laist skraidīt basām kājām uz stalli un uz upi. Jānopērk ādas kāda mala un jāuztaisa pastaliņas.

— Lai norūdās. Vai mēs savā laikā citādi gājām? Tomēr svētdienām un svētkiem labi būtu. Tā kārtīgāk izskatās. Būs jānoada zeķes. No pērnajām jau tikai stulmi vien vairs atlikušies. Pastalas, ko pastalas, — tās godam; bet, kad iesi mežā, kā solies, varēsi lūkus saplēst. Diez vai māki vīzes pīt?

— To gan ne. Kur es augu, nebij tuvumā liepu mežu. Bet ziemā lūkus plēst vis nevarēs.

— Par kurpēm jau vairs nav ko domāt. Tas, kas vēl turas, jāpataupa baznīcai un tirgum. Arī mums būs jāstaigā ar sumpurnēm, jo tikai sumpurnes es māku pīt. Būtu nelaiķis dzīvs, tad jau gan bērniem būtu kurpītes kājā.

Aija aprāvās, atgizdamās, ka izrunājusies aplam. Un, kā izteikto labot gribēdama, viņa turpināja:

— Ak jau — gājām basi arī tad. Kad bija kurpes, nebij zeķu, kad bija zeķes, nebij kurpju. Vai man atlika laiks ar tādiem niekiem ņemties? Nu jau gan būs jāsāk piespiest meiteņus. Lai Zenta ko, bet Māre — pirmā adītāja. Ienāks žīds, tūlīt nopirkšu adāmās adatiņas.

Vilnas man vajag būt kādai mārciņai no aizpērnā gada, kad aitas turēju, tik jāsakārš un jāsavērpj.

Viņiem tā runājoties, piepēži kaut kas norībēja, it kā pie sliekšņa kājas kāds daudzītu. Viņi satrūkās un raudzījās viens otrā. Bet tai pašā brīdī vērās jau durvis un tajās parādījās Aizupju Jura bārdainā galva.

— Atkāzas dzer! — viņš labvakara vietā sauca un apsēdās galda galā, rokas berzēdams.

— Vai auksts? — Aija prasīja.

— Salst. Nu, es domāju, šī ziema gan vairs nebrauks nost.

Bet kā Juris mājā ticis?

Ha-ha! Kūleņu kūleņiem, likumlikumiem. Bet, kad šorīt uzmodies, tad bijis pats savā gultā.

— Bet es pamodos skuķu gultā un skaidri zinu, ka apgūlos savā, — Aija smējās.

Jānis jautājoši viņā paskatījās. Viņa mazliet aprāvās, bet tūlīt saņēmās un, cieši viņam acis skatīdamās, vaicāja:

— Vai tā nebij?

— Bet, man šķiet, tu papriekšu Juri aizvadīji.

Pirmoreiz šodien Aijas vaigos ieradās asinis, kas vakara krēslā viņas seju padarīja pavisam tumšu. Savā neziņā, ko atbildēt, viņa griezās pie Jura un, plecus raustīdama, teica:

— To nu gan es neatceros. Vai es patiesi būtu tevi vadījusi?

— Kas tur ļauns? — Jānis, kā izlīdzināšanas vēlēdamies, teica. — Es pats to būtu darījis, ja nebūtu bijis ieņēmis par daudz. Vismaz būtu pārlaidis pāri upei.

— Tāds ūdens ir nolādēts elements, — Juris pavisam tragiskā balsī teica, izmezdams pasniegto degvīna glāzi. — Tu sēdi uz upes krasta vai stāvi uz laipas, esi jauns, spēcīgs un prieka pilns cilvēks; bet, ja tev misas, slīd kāja vai galvā kaut kas iemetas, tu krīti un piecās minūtēs, nieka piecās minūtēs tu esi laukā no pasaules. Tā, mīļā Balodien un mīļais Balod. Jūs laikam vēl nezināsat, ka pagājušā naktī noslēcis viens cilvēks.

— Dievs kungs! — Aija iesaucās un saķēra Jura piedurkni. — Kas tad? Kur? Vai pie mūsu laipas?

— Nē. Pavisam kur citur. Mans brālis šodien bija pagasta mājā, un tur pienesta ziņa. Balodi tā sevišķi var interesēt.

— Tad sakiet jele! — Jānis, kaut ko nojauzdams, dvesa.

Viņam šķita, ka atbildi jau dzirdējis, bet gribēja, lai to nežēlīgi vēlreiz atkārtu Jura lūpas. Un Juris, pret viņu pagriezies, teica:

— Tā ir kāda jauna meita Rados, ar kuru jūs visu vasaru cerējušies.

Aijas saspilētā interese acīm redzot atslāba.

— Ak tā! — viņa vienkārši iesaucās.

Labu brīdi viņi visi sēdēja pavisam klusi, tad Aija, glāzi pildīdama, vīriešus kā no miega modinādama, dzestri teica:

— Ko meklē, to atrod. Dzersim!

Viņa stūma glāzi Jānim tuvāk, vērdamās Jurī un sacīdama:

— Taisnība jau ir, ka brūte bijusi.

Jānis gribēja ko teikt, bet viņam tikai lūpas raustījās. Viņš nevarēja izdabūt ne vārda. Kunkstēdams kā ievainots kustonis, viņš izskrēja laukā.

Viņš nejuta zemes zem sevis, nejuta savu soļu dimdoņas uz sasalušā lauka, nemanīja aukstuma, kurš ķērās pie basajām rokām un apņēma kailo galvu. Viņš neapjauda, kurp kājas viņu nes. Bet, kad mazliet bija atjēdzies, tad redzēja, ka atradās turpat mājiņas tuvumā. Kā virvē piesiets zirgs viņš neizprotamā kārtā bija riņķojis ap Aijas būdu.

Kas tad bija noticis?

Ak jā — Ieva bij mirusi.

Nejauši Jāņa ceļi saliecās, viņš nokrita sniegā un ar visu sirdi noskaitīja tēvreizi.

Viņš nejutās vainīgs pie Ievas nāves un tomēr bija slepkava. Vienalga, vai viņa mirstot viņu svētījusi vai nolādējusi, viņa dzīvei nu bij uzspiests nelaimes zīmogs. Vai nu viņš varēs rītos vairs celties ar gaišu prieku sirdī un vakarā gulties mierā ar nodzīvotu dienu? Vai pastāvīgi viņa prieka kausā nepilēs rūgti pilieni? Vēl vasarīgi mierīgas bija tās dienas, kad viņš bij kopā ar nelaikā aizgājušo. Kas zina, kāda nu būs šī ziema?

Atkal viņš bija piegājis savai būdai tik tuvu, ka dzirdēja zemas balsis bubinām tur iekšā. Viņam apskrēja dusmas. Vēl šis negēlīgais ziņnesis nebija aizgājis!

Neraugoties uz ātro iešanu, Jānis bij tā nosalis, ka

zobi klabēja, kad viņš ienāca atpakaļ istabā. Bija jau tik tumšs, ka logus tikko varēja saredzēt.

Tiklīdz viņš bij iekšā, aiz viņa vērās durvis un pa tām steigšus izlavījās Juris — bez ardievām, kā ienācis.

Ja Jānis būtu varējis aptvert apkārtni un ja tumsa nebūtu tik bieza, tad viņš būtu redzējis, ka pudelē uz galda nebij vairs ne piliena degvīna. To bij itin mierīgi iztukšojis vēlāis viesis kopā ar Aiju, kura nu gribēja pamatīgi izrunāties.

— Viņš man teic sprediķi par mīlestību. Te tev nu bij tava mīlestība! Kur mīlestība, tur arī uzticība. Bet cik man uzticīgs tāds vīrs, kurš, izdzirdis, ka kāda meita sarijusies vairāk ūdens, nekā vajadzīgs, sasit kājas un sāk bizot? Viņš mani, savu tikko vakar pielaulātu sievu, nakts laikā pamet sveša, iereibuša vīrieša varā. Nemēģini tu man iestāstīt, ka tev ar viņu nekas tuvāks nav bijis! Bez iemesla jau upē nelēks. To tu vari iestāstīt citam, ne man.

Jānis sēdēja uz gultas malas, sastindzis no aukstuma un no jūtu pārmērīga savilņojuma. Aija piegāja un nosēdās viņam līdzās. Labu brīdi viņa klusēja, kā atbildes gaidīdama, bet, kad tā nenāca, tad ar dusmām prasīja:

— Vai tev nav mēles mutē, ka tu nekā nesaki?

Viņam nebija ko atbildēt.

— Nu, kad esi mēms, tad liecies gulēt! Rīts būs gudrāks nekā vakars.

Viņa asām kustībām novilka viņam svārkus, norāva apavu un lika list zem segas. Jānis paklausīgi atbrīvojās no pārējiem apģērba gabaliem un apgūlās. Jāni apsegusi, Aija pati noģērbās un sekoja vīram.

Gultā viņas vārdi pieņēma maigāku noskaņu. Nu viņa vairs neuzbruka, nu viņa nāca ar cietējas sievas pārmetumiem. Cieši pieglauzdamās, viņa čukstoši, kā asaras valdīdama, elsoja:

— Nu būtu pirmā kāzu nakts, kur mēs guļam kopā kā vīrs un sieva, bet tu esi pilnīgi kā koka gabals. Vai tu man pieliec rokas vai saki kādu laipnu vārdu?

Viņa sameklēja viņa roku un apvilka sev ap vidu, bet šī roka tur gulēja kā bez dzīvības, smaga un auksta. Aija tiecās ar lūpām aizsniegt viņa muti. Tad pēkšņi Jānis viņu atgrūda un aizgriezās.

Nu arī Aijai pietika. Viņa tikpat strauji pagrieza viņam muguru un noteica:

— Pagaidi, putniņ, — gan mēs tevi izmācīsim!

Pēc tam viņa nebilda vairs ne vārda, kaut gan abi viņi ilgi valstījās bez miega.

Un Jānim atkal likās, ka viņš dzird veco Galdaru trinām savu kurpnieka duncīti.

X

Kad Jānis pamodās, bija pilnīgi tumšs, bet viņam šķita, ka ir jau rīts. Viņš piegriezās Aijai un, pa paradumu mam aplicis roku ap vidu, pievilka viņu sev klāt. Viņa nepretojās, tomēr izlikās auksta un neatsaucīga. Kā ar miegu cīnīdamās, viņa tikai ņurdēja, kad Jānis gribēja uzsākt sarunu. Nekas neatlika, kā palikt vienam ar savām domām, kaut gan sirds lūgtin lūdās Aijas laipnības un līdzdalības.

Patiesībā bij vēl pats nakts vidus, un Jānim, savām domu straumēm sekojot, likās, ka diena nemaz vairs neausis, ka mūžs būs jānodzīvo bez gaismas. Ak, skaistais mīlas laiks, kā tas aizgājis viņam garām, pilnā mērā neizbaudīts...

Vispirms viņa joņojošās domas noveda viņu agrās jaunības vasarā, kad viņš, Aijas skaistuma aprebināts, bija slims aiz mīlas. Bet viņas pretmīlestība toreiz viņam paspīdēja tikai retumis kā nejaušs saules stars apmākušā dienā. Visa šī vasara bij tik pārpilna sāpju un skumju, ka to varēja pārciest vienīgi ar dažādām pašapmānīšanām. Viņam tagad, par visu to domājot, pārskrēja drebuļi, kad atcerējās Aijas aizbraukšanu un to dienu tukšumu pēc viņas kāzām.

Ja viņam kā zēnam bija paticis raudzīties meitenēs un savā sirdī aizvien kādu iecerēt sev, tad pēc sastapšanās ar Aiju tas nekad vairs nenotika.

Kādi tad bij Rīgā nodzīvotie gadi?

Darbs un atkal darbs. Un atpūtā grāmata viņa vienīgā draudzene, ja negribēja atcerēties dzērumā palaistos brīžus. Viņam nāca prātā siltas vasaras svētdienas, kad gan drīz ik pievakari pavadīja kādā dārzā uz sola. Tad bieži grāmata gulēja klēpī ar iemiegtu pirkstu lasāmā vietā, un

acis saņēma un aizvadīja garām ejošos. Cik visa pasaule tad viņam šķita skaista un priecīga. Kur palika vecums, slimības un bēdas?

Tās bija iesprostotas četrās sienās, patversmēs, slimnīcu mūros. Nabagi, kuri kaut kur pieplakuši stiepa rokas pēc dāvanām, nebija tie nabagākie un nespēja ļaužu omulību traucēt. Simtiem skaistu pārišu viņš bija redzējis. Jauneklis gaišām vai tumšām ūsiņām. Galvā jauna platmale. Krūšu kabatā krāsains lakatiņš. Dzeltenas kurpes, tik tīras, ka ar tām pat pa galda virsu varētu staigāt. Viņai salmu cepure ar puķēm. Sprogas gar vaigiem. Līdz caurspīdīgumam plāna kleitiņa dziļu kakla izgriezumu, kurā skaisti iegūlies mazs zelta medaljons. Baltas zeķes un tikpat baltas kurpītes. Viņam garām gāja meičas, pa divas, trīs, saķērušās elkoņos. Jautri triekdamas, viņas meta uz visām pusēm aicinošus skatus. Viņam vajadzēja tikai piecelties, sisties klāt un iepazīties. Uz citu svētdienu viņš būtu varējis iet zem rokas ar skaistāko no tām. Bet viņam nebija ne mazākās vēlēšanās to darīt. Viņš jutās ārpus šīs vilinošās pasaules. Sēdēja, iegrimis vienaldzīgā aplūkošanā, un ar to viņam pietika.

Pagājušā vasarā viņu kāds labs vai ļauns gars bij saistījis ar Ievu. Bet vai viņš visu laiku viņu nebij vairāk stūmis nost nekā vilcis pie sevis?

Mazā, milas apgarotā Olga!

Viņam bij tik daudzas un dažādas varbūtības, kā savu likteni saistīt ar tiešām mīļa un mīloša cilvēka likteni, bet viņam nebija ne mazākās vēlēšanās klausīties visu šo sieviešu vilinājumos.

Un tagad?

Te nu gulēja viņa sirds ilgojums — samērā vecs, garīgi truls un viņu tikpat maz ievērojošs radījums kā citkārt, kad viņš vēl nevarēja nekādas ievēribas prasīt.

Par visu viņš bij domājis ar lielu vienaldzību. Pat Ievas nāve viņā bija modinājusi vienīgi skumju noskaņu; bet tagad, apcerot Aijas izturēšanos, sirds tik stipri sažņaudzās, ka viņš sāka balsī raudāt. Gadiem ilgi krājušās asaras nu reiz bija izrāvušas ceļu un plūda. Nebija arī nekādas vajadzības tās valdīt. Viņš jutās viens, neraugoties uz to, ka roka turēja apņemtu sievieti, kurai vajadzēja viņu saprast un mīlēt. Kaut būtu ātrāk nācis rīts un viņu atpestījis!

Jāņa raudas uzmodināja Aiju. Brīdi viņa it kā vēroja, kas te varētu būt noticis, tad ātri apsviedās uz viņa pusi un teica:

— Tu ālējies te visu nakti, it kā rīt būtu svētdiena.

Uz to Jānis nekā nevarēja atbildēt. Šie pārmetošie vārdi nevarēja noderēt arī kā mierinājums. Viņš ļāva joprojām savām jūtām vaļū. Aijai aizvien jo vairāk klāt vilkdamies, ar abām rokām viņu gandrīz žņaugdams, viņš rēca kā ievainots zvērs, tik stipri, ka uzmodās bērni un mazā sāka raudāt.

Tas Jānim lika atjēgties.

Aija vispirms apsauca bērnus, tad, ar vienu roku Jāņa matus atglaidādama no karstās pieres, sāka viņu mierināt un kaunināt.

— Nesaki nekā, — viņa teica. — Kas noticis, noticis. Mēs nevaram ne mazāko nieciņu pārgrozīt citādi, kas reizi noticis, ne vēl miroņus uzcelt. Lai cik tev viņas žēl, saņemies un nesī savu krustu kā vīrs! Man pašai tas viss ir bijis un pagājis.

— Aija, — Jānis, aiz uzbudinājuma raustīdamies, dvesa, — mīļā Aija, saki — vai tu mani kaut mazu druscīn mīli?

Viņa pieglaudās viņam pēc iespējas maigi un atbildēja:

— Ja es tevis nebūtu mīlējusi, vai tad kāds mani būtu varējis piespiest tevi ņemt?

— Un tu būsi man tikpat uzticīga kā es tev?

— Tādas prasības uzstāda tikai veci vīri jaunām sievietēm. Ko mēs, tā sacīt, divi atraitņi, varam viens no otra prasīt? Kas uz mani, tādu veceni, vairs acis metīs? Vīram aizvien paliek vīra tiesa. Bet jums jau nekad nav gana. Kad jūs mīl, jūs prasāt uzticību, esi uzticīga — jums vajag padevības, līdz suņa stāvoklim. Tik tālu mani būtu nodzinis uz leju nelaiķis Galdars, ja nebūtu gadījušies labi ļaudis, kas man, nepiedzīvojušam skuķim, piedod padomu. He-he, kas nu tev ko prasīt pēc uzticības, kur tu esi par mani jaunāks. Vai es no tevis ko prasū? Tev Rīga aiz muguras. Tev tepat pagājušā vasara tikko beigusies... Vai es ko saku? Apmierinies! Nerausties vairs! Nesāpini savu sirdi! Ņem no sievas savu vīra tiesu! Ņem to pēc iespējas bieži, un tev nebūs iemesla sūdzēties par viņas neuzticību. Tikai pamestas un neievērotas sievas

rauga vīram atriebt ar neuzticību. Bet nu vairs neviena šņuksta, nevienas asaras!

Viņa izslaucīja ar delnu Jānim acis un smējās, vēlēdamās iekustināt arī Jāni uz smiešanos. Līdz smieklīem bija tālu, bet viņu pārņēma gurda miera sajūta. Viņš silti Aiju noskūpstīja un teica:

— Tas bija tikai mazs atdrēģis ziemas pirmajā spal-gumā.

Logus jau apgaismoja rīts, un viņi kā atpūzdamies sāka runāt par nākošās dienas gaitām.

XI

Tā kā sniegs nebija dziļš, tad Jānis ik dienas dažas stundas strādāja pie malkas un pie žagariem. Viņš gāja uz līci un griezās atpakaļ ar lielu nastu sausānu. Isākus kokus viņš lika uz muguras, bet garākos vilka pa sniegu, kas gāja vieglāk. Tā kā saimniecībā nepieciešamas bij ragaviņas, tad viņš gribēja tās uztaisīt pēc iespējas ātrāk, lai varētu lietot arī pie žagaru vešanas. Uz krāsns jau kalta skaisti noliekta baltā kārkla slieces. Kaut gan Jānis nebij galdnieka darbu mācījies, viņam tomēr uz to bija dāvanas, un viņš būtu varējis pagatavot visu, kas vien viņu saimniecībā vajadzīgs, ja būtu bijušas tikai lietas un skrūvbenķis. Kad Jānis pagura no koku vilkšanas, tad stājās pie gubas, cirta, skaldīja un krāva līdzēnās grēdās, kuras auga aizvien augstākas un garākas. Pie šī tīri mašīnālā darba viņa domas varēja svabadi darboties. Un cik tas bija savādi, ka viņš savām domām nevarēja vairs piedot gaitu. Tās nāca pašas pēc savas kārtības. Senāk viņš varēja tās virzīt, kurp gribēja, nu tās uzmācās un neatkāpās pat tad, kad pienāca Aija vai bērni. Šo domu loks pie tam bij kļuvis šaurs un bēdīgs. Viņas pinās vienīgi pa pēdējām dienām kā pa dzelošiem krūmiem un nevarēja vien izpīties. Kas tikai nebija piedzīvots šajās nedaudzajās dienās! Gatavošanās uz kāzām. Runas un pārrunas. Visasākā nabadzības sajūta, gatavojo-ties uz godu. Bēdīgais brauciens uz baznīcu. Vakarā ne-želīgā piedzeršanās un apkaunojošā dejošana. Aija vada Juri. Briemīgās paģiras. Ieva. Nelaimīgā Ieva! Kaut gan cilvēks, kurš visas zemes nastas nolīcis, nebūt vairs nav nelaimīgs, tad tomēr pie domām par Ievu sirds viņam aizvien smagi sažņaudzās un cirvis rokā kļuva tik smags, ka

tikai ar lielu piespiešanos varēja to pacelt. Ieva tomēr nebija tas galvenais, kas visvairāk Jāni kremta, bij nojauta, ka viņa mīlestība izstaro tukšumā. To viņš redzēja no katra Aijas vārda, no viņas gaitas, no viņas gulšanās un ceļšanās. Tur nebija ne mazākās mīlas noskaņas. Vai viņa nāca iekšā vai gāja ārā, aizvien viņas niecīgie darbi aizņēma visu viņas uzmanību. Priekš viņa viņai neatlika laika ne acis uzmet, ne pasmaidīt. Tas pats pie galda. Vai viņi kādreiz bija pajokājuši ar bērniem vai pasmējušies? Viņa tikai koda un strēba, it kā kaut kur steigdamās, un cītīgi uzmanīja, lai nepalaistu kādu no meitenēm nenorātu, ja tā bāza mutē karoti par dziļi vai aplēja galdu, vai drupināja maizi. Viņa nekautrējās vienu otru piezīmi pie gadījuma izteikt arī viņam, aizvien piemetinot:

— Tev, kā pilsētā dzīvojušam, gan vajadzēja prast uzvesties.

Pie tam pati viņa ikreiz nodarīja visus tos pašus grēkus, par kuriem rāja bērnus un viņu. Likās, ka viņa tikai tīšām bija izvēlējusies šo dzestro, ar vieglām dusmām vienoto sarunas veidu, lai nebūtu jāpasaka kāda laipnība. Un vajadzēja tikai iedrošināties kādam no bērniem muti palaist un runāt kādu vārdu pretī, kad dabūja ar karoti pa zobiem tā, ka asinis izsprāga no lūpām. Jānis vēroja ar sāpēm sirdī šo audzināšanu, bet kaut ko sacīt viņš nedrīkstēja. Aija viņam šādā gadījumā reiz bij īsi un skaidri pateikusi, ka tie ir viņas un ne viņa bērni un ka viņa no tiem grib izaudzināt cilvēkus, ne zvērus. Ar lielu rūgtumu viņam nācās arī vērot, ka Aija visādi raudzīja bērnus no viņa atturēt, lai tie tikai viņu neiemīlotu.

— Kas tu viņiem pār tēvu. Tas tak nevar būt, ka cita vīrieša bērnus tu varētu mīlēt. Neizliecies un nespēlē nekādas kumēdiņas!

Viņa bieži vien to teica, bērniem dzirdot, ka Jānis kādu no meitenēm apglaudīja vai mazo paņēma klēpī.

«Cik bēdīgi ir mīlestību izstarot tukšumā,» Jānis domāja. «Kas būtu saule bez zemes? Tā viņas gaismas un siltuma daļa, kas aizslid bezgalībā, ir mirusi. Dzīvību rada vienīgi tas samērā niecīgais staru klēpītis, kas salūst pret mūsu zemi, un arī tikai zināmā attālumā. Kā tad uz zied puķes un kā priecājas katra dzīvība, kad parādās saules vaigs, kaut uz mazu brīdi.»

«Cik tas ir pavisam citādi,» Jānis, darbā apstājies, domāja. «Dzejnieki dzied: «Mīlā saule!» Saule nāk ar

savu mīlu skūpstīt zemes salto vaigu... Vislielākā aplamība, tā sacīt. Zeme nekā nejūt. Tāpat saule nekā nejūt. Tie esam mēs, cilvēki, kukaiņi, stādi, kam kņud no viņas gaismas un siltuma. Ak, es visus šos gadus esmu staigājis, Aijas spožuma notālēm apstarots, un nu, kad esmu viņai gluži tuvu, nu šī staru auglība zūd. Es esmu uztvēris viņas bezjūtīgo starojumu, kā zeme uztver saules izverdumus, tos maigus darīdama ar saviem izgarojumiem. Bez tiem saules stari būtu dedzinoši, bet nesildītu. Un vai saulei nav viss viena alga, vai kāds dzejnieks tai slavas dziesmu dzied, vai kurmis savā alā to īgni lād. Tāpat es ar savu mīlu velti Aijai uzbāžos. Un tomēr — mēs tak esam cilvēki vien... Varbūt tas tikai apstākļu radīts dzestrums. Aijai ir visu laiku bijusi sava dzīve. Viņa tajā ir ieaugusi kā stāds vājā zemē, panīcis un zināmā mērā kropls. Tomēr nav sacīts, ka pie rūpīgas kopšanas tas nevarētu atzelt.»

Iedomas, ka Aija varētu viņu tikpat stipri mīlēt kā viņš viņu, deva jaunus spēkus. Darbs tādās reizēs veicās ar divkāršu šķirību, un viņa gādība sniedzās tālu uz priekšu.

Bija jau aizdzīvots līdz trešdienai. Jānis patlaban strādāja pie malkas, kad viņam padeva dievpalīgu Pakalniete. Tā kā ātri vajadzēja steigties mājā, tad viņa, tīdama no baltas drēbes dzeltenu kviešu maizes kukulīti, teica:

— Tas bērniem. Es iekšā nemaz neiešu. Mums ir ziņa braukt uz bērēm. Jūs jau zināsi, kur un kas tur miris. Un mirējas vēlēšanās bijusi...

Viešņu pamanījusi, Aija iznāca no istabiņas un stāstītajai pārrāva pavedienu ar savu apsveicināšanos un aicinājumu istabā.

Jānis sniedza Aijai saņemto kukuli. Viņa tūlīt lauza, bāza mutē un slavēja gardo maizīti.

Pakalniete, mudināta ieiet, tomēr atteicās. Valodu viņa nogrieza vairāk uz maizi. Viņi tikko vakar saņēmuši aicinājumu. Pa nakti iznācis cept. Nevarējusi agrāk nekādi atnākt, ne bērnus atsūtīt, jo tie tādi apsaldējušies.

— Tad jūs taisāties uz bērēm? — Aija mazliet nopietnāk vaicāja.

— Jā.

— Kas nu gājēja cilvēkam par bērēm? Tomēr jums tur māte.

— Vīrs arī reiz grib tur paciemoties. Pie bērniem atnāks Leju Ieva. Tad nu es atskrēju pateikt, varbūt jūsu vīrs gribētu braukt...

Jānis pacēla savas zilās acis uz Aiju, it kā vaicā-dams, ko tādā gadījumā lai dara.

Aija saņēma viņa skatu ar ilgu apmulsumu, tad no viņas krūtīm izvēlās liels izsmieklu kamols.

— Kas par savedēju! — viņa, pret Pakalnieti pagrie-zusies, iesaucās. Un tad zobgalīgi, bet aiz dusmām trīcošā balsī turpināja: — Zināms, viņam jābrauc. Ko tad ļaudis sacīs, kad bērēs nebūs brūtgāna.

Jānim sakāpa asaras acīs. Brīdi viņš nevarēja izteikt ne vārda. Beidzot viņš tiktāl saņēmās, ka izdabūja pār lūpām:

— Paldies! Es nebraukšu.

XII

Jānim likās, ka, atteikdamies braukt uz Ievas bērēm, viņš nesis lielu upuri. Šo viņa soli Aijai vajadzēja no-vērtēt un atzīt. Bet notika pretējais. Nepagāja neviena diena bez pārmetumiem.

Jānis bij sācis Aijai, kā arī visiem skuķiem taisīt koka tupeles. Jau priekš kāzām viņš bij nocirtis pusno-kaltušu vītolu un aptēsis lai izkalst. Nu viņš dienām, kad laiks bij slikts, un vakaros pie mazas, ausainas lam-piņas grieza un greba šos tupeļu kokus. Meitenes ar lab-patiku noraudzījās viņa darbā un uzmācās ar jautāju-miem, kurš pāris kurai būs, jo aptēstie koki viņām šķita viena lieluma. Aija turpretim izturējās pret šo Jāņa darbu pavisam nicinoši.

— Tev ir aprūcis ko darīt, — viņa teica, — ka blē-ņojies. Labāk tad nopērc pastalas, ja esi bagātnieks. Vēl kājas bērni izlauzīs. Par sevi jau es nerunāju. Par mani tu gādā mazāk nekā par šīm vecajām ēkām. Tu esi saglā-bis stalli un šķūni, esi savijis kā ligzdu šo istabu. Bet ko tu manis labā esi darījis? Es toreiz domāju, kad gāji uz bodi, — sak, redzēs, ko viņš man atnesīs uz kāzām. Kaut galvas lakatiņu būtu nopircis. Nauda taču bija. Bet, kad pa galvu maisās cita, kas tad atcerēsies sievu?

— Tu, Aija, runā aplam. Kas tad man toreiz maisī-jās pa galvu? Un arī tagad — vienīgi šausmīgā nelaime

mani nospiež. Bet pagaidi, laiks visus nelīdzenumus piepilda. Kokiem upmalā līdz otram pavasarim aizdzīst ledus brāzumi, grāvji laukos un pļavās pieslīgst. Kāda tad izskatītos cilvēka sirds, ja viņai visas rētas paliktu vaļā...

Aija gandrīz nekā nestrādāja. Tā kā Jānis aizvien bija mājā, tad viņam vajadzēja ūdeni sanest, uguni sakurt, lopus apkopt. Ja meitenes nebūtu istabiņu izslaucījušas un sestdienās mazgājušas galdu un logus, varbūt arī to viņam būtu vajadzējis darīt. Aija tikai maizi izcepa un izvārīja ēdienu. Lielu, melnu pavārnīcu turēdama, rokas pakrūtē sakrustojusi, viņa stāvēja pie plīts un rājās ar skuķiem, kuri nevarēja viņai pa prātam plītē iebāzt žagarus. Kad pusdienu bij paēsta, Aija sacīja:

— Nu drusku jāatpūšas, — un likās gulēt.

Bērniem tad vajadzēja sarunāties čukstoši, un Jānis nedrīkstēja daudzīties.

No sākuma Jānis izteica brīnēšanos par Aijas lielo miegu, lai nebūtu tieši jāsaka, ka ziemas laikā dienas vidū gulēt neklājas. Un Aija atbildēja:

— Ja pie tik sliktā ēdiena es vēl kavēšu miegu, tad var pavisam izdilt.

Viņai bija taisnība, kaut gan Jānim šķita, ka mazliet papildīt Aijai nebūtu bijis par ļaunu.

Bezdarbībā Aija bija iegrimusi tādā mērā, ka necieta arī, ka Jānis strādāja. Ja viņš bij laukā, viņa bieži viņu sauca iekšā kaut kāda nieka dēļ, bet, ja ko darīja istabā, tad neviens darbs nebij diezgan svarīgs. Aizvien viņš tikai blēņojās.

— Tad jau labāk būtu gulējis un atpūties, un pamīļojis sievu, — viņa teica. — Ik vārda galā liela mīlestība, bet, kad jāparāda, tad tik skops un darba aizņemts, ka tev tikai jāstāv un jālaizās kā kaķim pie apsieta tauku poda. Kāda iedoma: nu viņš taisīs pieci pāri koka tupeļul! Tad jau labāk būtu grebis karotes un nesis pārdot.

Jānis jau bij pieradis pie tamlīdzīgiem pārmetumiem. Viņš uz tiem reaģēja apmēram tādā veidā kā bieži sists zirgs, kurš uz katru pātagas cirtienu tikko manāmi pamet ar asti, it kā no mušām atgaiņāties gribēdams. Kad Aija ieminējās par karošu grebšanu, Jānis viņas zobosanos pārvērta nopietnā padomā un, dienu nostaiģājis pa Aizupju ganībām, vakarā pārnesa kūli resnu paegļu, no kuriem sāka iztēst karotes.

Nu Aija viņu kaunināja. Tas esot tikai nespējnieku ubagu darbs. Ko tad ļaudis teikšot, kad dabūšot zināt, ka viņas vīrs karotes grebjot. Cik zemu kritusi sieval No kurpnieka līdz karošu meistaram.

Kad zirgu pārmērīgi bieži biksta, viņš pat vairs astes nepakustina. Tāpat Jānis ar katru dienu kļuva vienaldzīgāks pret Aijas pārmetumiem un rājiem. Nu viņš pilnīgi saprata meiteņu nepaklausīgo izturēšanos, kas viņam pirmajās dienās bij likusies pavisam neciešama. Nu viņam brīžam bija tāda sajūta, ka arī viņš ir mazs, pastāvīgi rājams puika, ka vajadzētu tikai piebiedroties meitenēm, rādīt rājējai paslepus knipas un mēli un ņirgāties, aiz gultas gala aizlīdušam, par viņas labajām pamācībām.

Kopš viņa rīta, kad Pakaliete bija Jānim ziņu devusi, lai brauc uz Ievas bērēm, Aija uz Pakaljiem neturēja labu prātu. Tāpēc, kad kādā pievakarē gar istabiņas logu pagāja Pakalns, Aija strauji pietrūkās kājās un iesaucās:

— Dievs tēvs! Ko tad tas stīvais te meklē?

Un, tiklīdz Pakalns bija iecēlis kāju pār sliksni un padevis labvakaru, viņa dusmīgi teica:

— Vai atkal ielūgums uz kādām bērēm?

Viesis nesaprata, ko atbildēt, kā izturēties. Viņš palika stāvēt. Roka, kuru bija pacēlis uz padošanu Aijai, ielīda kažoka kabatā. Kā izskaidrojuma meklēdams, viņš skatījās te uz Jāni, te uz Aiju.

Jānis bij kā ar aukstu ūdeni apliets.

— Piesēstiet, kaimiņ! — viņš stostījās, pūlēdamies balsi turēt siltu un mierīgu.

Pakalns tomēr nesēdās. Viņš bija aptvēris, kas te notika. Viņš pasniedza Jānim roku un, par Aiju nelikdamies vairs ne zinis, teica:

— Jums tūlīt jāatnāk pie manis. Ģērbjaties, un iesim! Šeit es vairāk negribu runāt.

Jānis pa paradumam skatījās acīs Aijai, kas stāvēja istabas vidū vēl tai pašā vietā, kā bija pietrūkusies, Pakalnam ienākot.

— Vai govij padots? — Aija, kā nesaprazdama, ko viņa jautājošam skatam atbildēt, prasīja.

— Varētu jau kādu reizi arī tu to govi pabarot, — Jānis mierīgi teica.

Aija saskaitās. Viņas balss kļuva augstāka un skaļāka. Viņa gandrīz kļiedza:

— Ja tu būtu krietns vīrs, tu klausītu sievai un neietu.

— Man šķiet, ka es būšu vēl krietnāks vīrs, ja iešu, kad krietns cilvēks mani sauc.

— Nē, tu neiesi vis! — Aija kļiedza un sita dūri uz dūres.

Jānis cēlās, lika cepuri galvā un, mēteli uzvilcis, Pakalnam teica:

— Eima!

Abi vīrieši izgāja, laba vakara nenovēlējuši. Aija izskrēja viņiem uz pēdām pakaļ priekšnamā un ar lielu troksni aizgrūda koka aizšaujamo, kā ar to rādīt gribēdama, ka nelaidīs Jāni iekšā, kad viņš pārnāks.

Bet ilgi Aija istabiņā nerima. Tā kā pa logiem nevarēja Pakalna ceļa redzēt, tad viņa, skuķus gultā ietriekusi, apmeta Jāņa mātes dāvāto lakatu, kurš jau bija krietni saņurcīts un apvazāts, un izgāja stallīša galā. Tur viņa acīm pavadīja gājējus, kuri grima vakara krēslā, mierīgiem soļiem tuvodamies Pakalnu mājiņai. Dusmās mīnādamās un ar elkoņiem tādas kustības taisīdama, it kā gribētu no sevis atgrūst visu pasaules ļaunumu, viņa runāja viena pati pavisam skaļā balsī:

— Nu es gribu redzēt tavu mīlestību, mīlais draugs. Viņam dzied, bet viņš tev par spīti. Pagaidi vien! Ja tu man tur no mājas stūra negriezīsies atpakaļ, es tevi dancināšu visu nakti pa sētsvidu un nelaidīšu iekšā. Ne atskatīties atpakaļ, nolādētais suns, viņš nevar. Lai es tagad salstu . . .

Patlaban gājēji iegriezās Pakalna sētsvidū un nozuda aiz ēkām.

— Nu ir labi! — Aija iesaucās. — Nu tu man dabūsi tādu pirti, kādā tu nekad vēl nebūsi pēries. Es neesmu no tām, kuras var aiz deguna vazāt. Es nesaku paldies par visu, ko mans vīrs man dara, kā daža laba. Nu tu tikai redzēsi. Man vajag tikai aiziet līdz Aizupju rijai un no paspārnes pasvilpt. Daudzies tu pa naktīm, es daudzišos tāpat. Redzēsim, kam vairāk sāpēs galva. Bet uz vietas prom pie Jura . . . Ko pie Jura? Nē, es viņu atvedīšu šurp, lai šis pārnācis brīnās un kož pirkstos. Es tev to medus mēnesi negribēju sapiparot, bet, kā tu man, tā es tev.

Aija aplusa un brīdi vēl raudzījās uz Pakalniem cerībā, ka Jānis tomēr griezīsies atpakaļ. Bet, kad tas nenotika, kad istabiņas logā sāka spīdēt gaiša oguns, viņa

nodrebinajās vairāk aiz uztraukuma nekā aiz aukstuma un gāja uz istabu.

Mēness bij pieaudzis pāri pusē un stāvēja augstu pie debesīm. Aija gāja, mīdama savu pelēko ēnu, kura gulās uz sniega, plata kā gabana.

Istabā viņa atkal rāja skuķus, kuri nebij vēl aizmiguši, būdami neziņā, kur māte palikusi, un neuzdrošinādamies paskatīt, kur viņa, jo tādās reizēs māte neiztika ar bāršanos vien.

Bērni nevaicāja, kur viņa bijusi tik ilgi. Ciskas nočaukstēja, un istabā iestājās pilnīgs klusums.

Aija no saviem draudiem neizpildīja ne vienu, ne otru. Iet pie Jura viņa nevarēja, jo nebij nekas norunāts. Viņš taču tagad negaidīja viņas svilpiena. Un durvis aizbultēt bij muļķīgi. Beigu beigās viņai tomēr būtu jāceļas un jālaiž iekšā. Tas būtu jau pirmais solis uz salabšanu, un to viņa nemūžam nevēlējās. Labāk bij, ja atstāja priekšnamā durvis pavisam vaļā par zīmi, ka tāda tēviņa dēļ nav vērts no gultas kāpt.

Aija bija apmierinājusies. Bērnu dēļ viņa nevarēja ar sevi sarunāties, kā to bija ārā darījusi. Nu viņa savās domās iztēloja, ko viņi dara tur Pakalnos un ko runā. Katrā ziņā dzer tēju, ēd kaut ko labu un runā par Ievas bērēm. Pati pārmet Jānim, ka viņš nebraucis izvadīt savu līgavu. Visa vaina tiek nogriezta uz viņu, viņa greizsirdīgo sievu. Pakalns stāsta, ka arī šovakar viņa nav vīru gribējusi laist no mājas. Un Pakalniete slavē Jāņa vīrišķīgo uzstāšanos. Nevajag pakļūt zem tupeles. To jau viņa Jānim kāzās bija teikusi, kad bija jokojusi par vīra un sievas tiesībām. Vīra tupele ir liela, bet viegla, sievas turpretim maziņa, bet smaga. Labāk sievietai būt zem vīra nekā vīram zem sievas. Droši vien viņi visi tagad smējās par viņu. O, vajadzētu tikai celties un izjaukt viņu priekus, kā viņa tagad bij, vienā kreklā, aizskriet uz Pakalniem un kliegt:

«Vai nu tu nāksi uz vietas mājā, jeb es lēkšu upē, un uz tavas sirdsapziņas gulēs atkal viena dzīvība.»

Pamazām Aija tomēr nomierinājās. Vienīgi viņai vēl miera nedeļa ziņkārība, kamdēļ Jānis tik noteikti tika aizsaukts. Istabiņa bija silta. Bērni jau elpoja dziļi un mierīgi. Logā vizēja sniega švītras mēness gaismā un zvaigzņaina debess. Aija pamazām iegrima miegā un nemaz nemanīja Jāni pārnākam.

Bija iestājusies pilnīga ziema. Sals, kas pieturējās vairākas dienas un naktis, bija sastindzinājis ne vien pančkas un tērces, bet arī pievārējis upi. Tā bija pārklāta ar melnīgsnēju, caurspīdīgu ledu, kurā vietvietām varēja saredzēt baltus burbuļus un iesalušās ūdenszāles kā zaļas švītras. Sniegs nebij nogājis kopš Jāņa un Aijas kāzām, kaut gan dažas dienas, saulei spīdot, bija sasēdies tādā mērā, ka ciņi un arumi, kā arī krasti un ežmaļi palika kaili. Tagad, kad sals jau zemi bija pārņēmis, varēja nākt atkal sniegs, lai ziema kļūtu pilnīga, jo līdz šim trūka paša galvenā — laba kamanu ceļa. Ar ratiem daudzoties, sniegs bij tādā mērā sajaukts ar dubļiem, ka viss ceļš izskatījās pēc kruvešiem, un tikai pamazām riteņi un zirgu pakavi grambas atkal pielīdzināja, salam un saulei izdevīgi palīdzot šai darbā. Ja nu uznāca kaut pirksta bieza kārtiņa sniega, tad ceļš varēja būt kā galds. Un tas bija nepieciešams kļuvis, sevišķi tiem, kam mērojami lielāki attālumi ar vezumiem.

Bet nu bija labi. Nu atkal pēc ilgiem laikiem sniga.

Jānis uzcēlās reizā ar Aiju. Viņi nerunāja neviena vārda. Aija tikai skuķiem pameta pa laipnībai. Likās, ka viņa centās runāt sevišķi mīli, varbūt, lai Jānim parādītu, ka šodien ir laba, tikai ne ar visiem.

Žigli apgērbies, Jānis izgāja ar nolūku pabarot lopus. Bet, pār sliexni pārkāpis, viņš iekļuva kā jautrā tauriņu barā. Pārslas vijās un lidoja tik bieži, ka kūtiņa tikko bija saredzama. Viņš kā apmulsumā apstājās, tik labi un jauki tas bija.

Viņš pavērās uz kalnu. Tur nebij nekas saskatāms. Tikai upmalas koki savādi izdalījās no šī lidojošā baltuma. Likās, ka tie pacēlušies gaisā un ka tūlīt vējš viņus apšķiebs ar tievajiem galiem uz augšu.

Jānis uz brīdi aizmirsās. Šis pārslu tīkls viņu atdalīja no vakardienas ar visām viņas nepatīksamām. Viņš jutās atkal saskaņā ar visu, kas te ap viņu bij.

Viņam vēl tā stāvēt un skaisti apsniegot ar visbrīnīšķīgāk veidotām pārslām, garām aizbrāzās Aija.

Viņš atjēdzās un steidzās uz stalli. Bet, kad gribēja liet govij silē ūdeni, spainis jau atradās Aijas rokās.

Viņš gāja uz šķūni pēc siena. Bet, tikko atvēra vārtus, kad Aija jau bij šķūnī un, pakampusi lielu klēpi siena,

pameta viņu tukšā. Vairāk nekas neatlika ko darīt kā aizvērt vārtus un iet istabā.

Vismīlāk Jānis būtu tagad gājis malkā, bet tās bij piecirsts vairāk, nekā vajadzīgs. Vientulības prieks bij viņam laupīts. Vajadzēs gribot negribot sevi iesprostot šaurā telpiņā ar cilvēku, kurš bija naida pilns pret viņu.

Apņēmies par lopiem nekad vairs nelikties ne zinis, viņš vislielākā mērā īgns gāja uz istabu.

Neviena vārda Aija šorīt nerunāja ar Jāni. Viņas acis slidēja viņam garām, it kā viņa tur nemaz nebūtu. Klusēdama viņa sasildīja rīta zupiņu un pasvieda meitenēm karotes.

Kad Jānis nosēdās pie galda, izrādījās, ka viņam karote nebij nolikta. Viņš pietvika. Krūtīs kaut kas vārījās un draudēja lauzties uz āru. Viņš tomēr savaldījās un, brīdi sēdējis, cēlās un aizgāja no galda.

— Kāpēc jaunais tēvs neēd? — Rūtiņa, acis uz Aiju paceldama, naivi vaicāja, bet tai pašā acumirkļī dabūja ar karoti pa lūpām tādu triecienu, ka būtu nokritis no soliņa, ja Māre nebūtu saķērusi aiz padusēm.

Aija strēba karsto zupu ar lielu troksni joprojām, it kā būtu izdarījusi tikai kādu pie ēšanas nepieciešamu blakus kustību. Un, kad bērns, kura lūpas bija uztūkušas augstāk par degunu, nemitējās raudāt, viņa pavēlēja Mārei iesviest viņu gultā, lai tur suslā. Tad viņa pati cēlās, paņēma no plauktiņa karoti un, uz galda nolikusi, teica:

— Nevajag no mušas taisīt zirgu. Nāc un ēd! Kad cilvēks aizmirst nolikt karoti, tad nevajag tūlīt uzmost degunu.

— Paldies! — Jānis sacīja un apgūlās.

Rokas zem galvas salicis, elkoņus ieplētis pār visu pagalvi, viņš nogulēja līdz pusdienai, griestos skatīdamies un smēķēdams.

Aija visvisādi mēģināja ar viņu uzsākt valodas, bet viņš tikai atbildēja «jā» un «nē», vairāk ne vārda.

Sniegs snīga visu dienu, brižam it kā rimdamies, brižam nākdams tik lielām pārslām, ko tauta dēvē par ubaga kumosiem. Jumti sāka izliekties apaļi. Koku zari kļuva resni un balti. Lielajos vītolu šukumos gulēja sniegs veseliem klēpjiem.

Likās, ka līdz ar sniega segas biezēšanu Aijas garstāvoklis kļuva labāks. Kad Jānis arī pusdienā negribēja

celties, viņa piegāja, nosēdās uz gultas malas, atglaudīja ar savu vēso roku matus no viņa pieres un gādīgi vaicāja:

— Vai tev kas kaiš?

Jānis saķēra viņas roku un cieši spieda sev pie krūtīm. Asaras valdīdams, viņš teica:

— Aija, kāpēc tu esi tik ļauna?

— Es ļauna? — viņa brīnījās. — Ko man bija darīt, kad tu svešam tēviņam vairāk klausī nekā savai sievai? Un vai es tev ko pārmetu, kad pārnāci? Vai šorīt teicu kaut vienu ļaunu vārdu?

— Neteici. Bet biji dusmīga. Un nevainīgu bērnu sīti manis dēļ.

Aija smējās.

— Tā nu gan bij sišana — ar karoti.

Viņa saņēma Jāni aiz padusēm un cēla augšā.

— Opāl! Celies nu, manu vīriņ. Pusdieniņa jau uz galda. Celies un izstāsti man visu, ko jūs tur vakar vakarā runājāt. Kas tur bij par noslēpumiem, ka es nedrīkstēju dzirdēt.

Viņa veda Jāni aiz rokas pie galda un apsēdināja.

— Nebija nekādu noslēpumu, — viņš atteica. — Bija atbraucis Sliežu mežsargs. Viņš Pakalnam mātesbrālis. Un viņa tiesā man tās stīpas. Tad mēs visu pārrunājām par ciršanu un par maksāšanu. Tu zini — man zīme no mežkungu sen jau rokā.

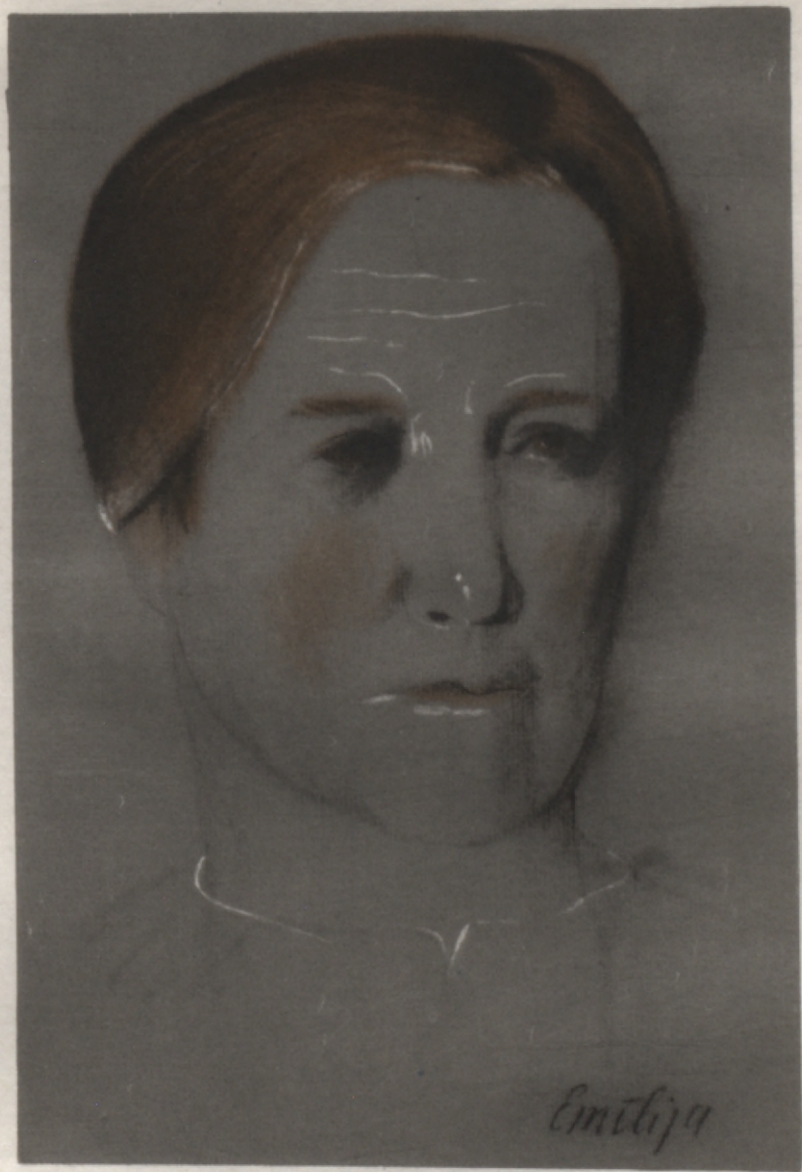
— Tur tu kaut ko nopelnīsi, — Aija priecīgi teica.

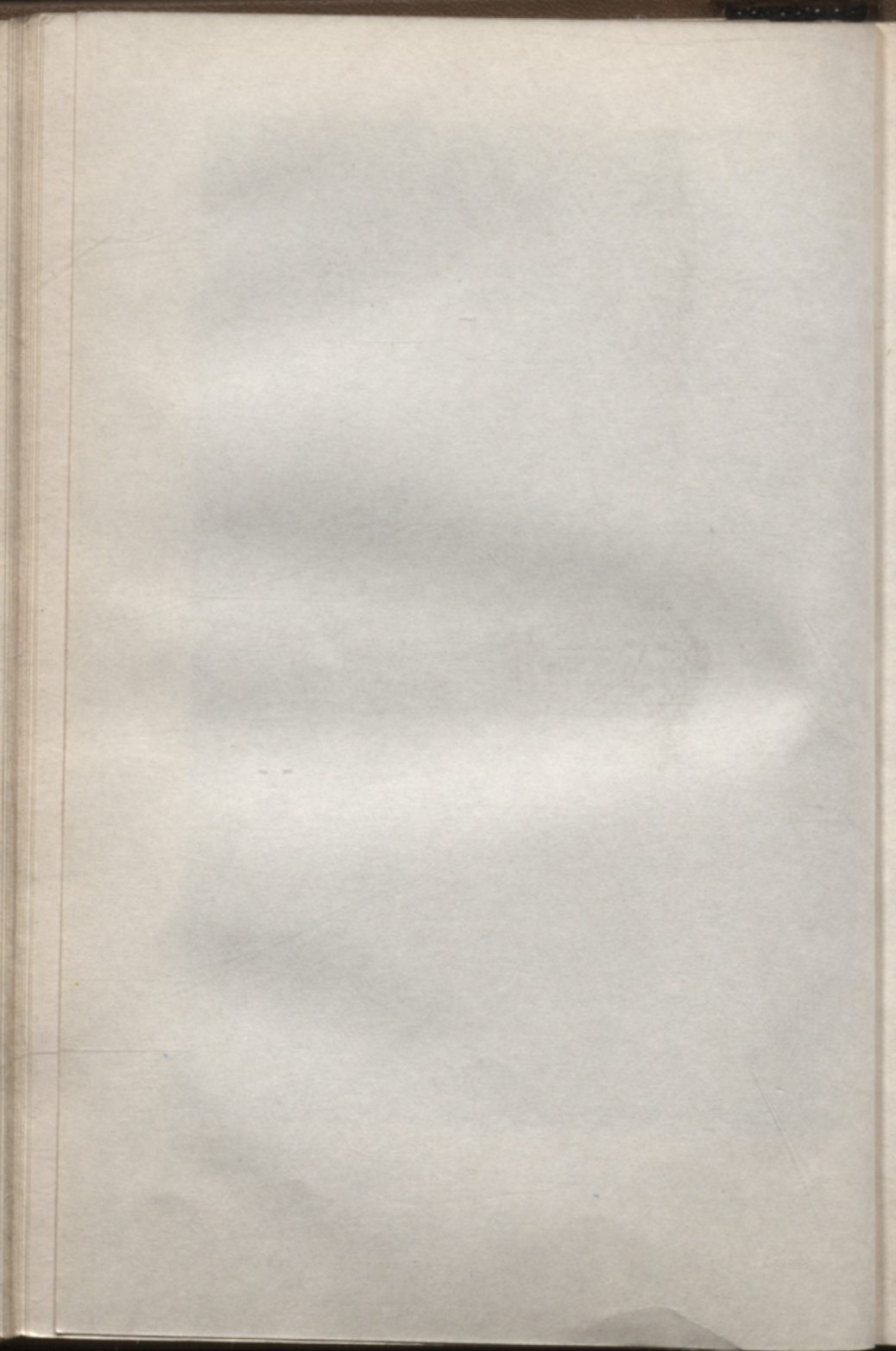
Un, it kā kad nekas nebūtu noticis, viņi sāka pārrunāt savus patreizējos apstākļus un izredzes tuvākā nākotnē.

Jānis bija pārliecināts, ka ar stīpām viņš varēs nopelnīt divreiz vairāk, nekā uzņemdamies kādu citu darbu. Viņam jau bij zināma veiklība ciršanā, plēšanā un drāšanā. Ja viņš atrod tikai mežu tādu, kā mežsargs to attēloja, tad viņš viegli izcirtīs pieci tūkstoši gabalu. Pakalns viņam aizdos tik daudz, cik vajadzīgs iemaksai, pārējo varēs nolidzināt pēc trim mēnešiem. Mēnesi, tas ilgākais, viņš cirtīs un vedīs, mēnesi drāzīs, vēl par mēnesi nauda būs rokā. Ar to pietiks ko nopirkt zirgu, aizjūgu un ratus. Paliks vēl sava tiesa citām vajadzībām.

— Tad jau mēs uz rāvienta esam uz kājām, — Aija priecīgi teica.

Bet tūliņ pār viņas seju pārlaidās kā mākonis.

— Iesmu jau drāž, kad putns vēl mežā, — viņa, negribīgi smiedamās un tad nopietna palikdama, teica. — Būtu labāk domājuši par rītdienu. Līdz šim mēs dzīvojam no kāzu labuma. Bet nu jāpagudro, kur ņemt aizdara kumosu, kur maizei miltus. Tu zini, ka visur tukšums. Sivēnus nav ar ko barot. Varētu viņus izvilkt pa ziemu, tad nākošā rudenī, ja dievs dotu sēklu un labu vasaru, nobarotos vepri kā lāči. Šoziem tomēr būs jāsūkā silķes galva. Vai zin, man būtu jāpaskrien līdz Aizupjiem. Rītu ir tiesas diena. Pats brauks uz pagasta namu. Jāpalūdz, lai atved silķes un cukuru. Nav smādējama tēja, kad piena sāk trūkt, kad nav ar ko putru aiztaisīt.

Aija, atbildes nenogaidījusi, tūlīt posās uz ieaņu.

Sagērbusies, cik labi varēdama, un apseģusies ar jauno sagšu, viņa noņēma no naglas pusaizmigušo spulīti un brīdi sevi aplūkoja.

— Es pagājušo nakti esmu daudz raudājusi, — viņa aizbildinājās. — Jāapskatās, vai nav sarkanās acis. Jauna sieva nedrīkst rādīt saraudātas acis, pasaule var sākt domāt, ka ar dzīvi neiet tā, kā vajadzīgs.

Jānis lūdza, lai liekot atvest arī ceturtdaļu tabakas, un Aija apsoliņās to neaizmirst. Viņa izvilka no atvilktnes Jāņa plāno naudas maku un sabēra tā saturu sauļā. Tur bija tikai nelielas sudraba ripiņas un dažī vara naudas gabali.

— Daudz neko vis nevarēsim, — viņa, naudu izskaitējusi, teica. — Ir tikai rublis septiņdesmit trīs kapeikas. Tad dosim pusotra, lai labāk izskatās. Nav arī slikti, ja mājā paliek kāds grasis. Nu tad uz redzēšanos, mīļo vīriņ!

Aija Jāni trīs reizes noskūpstīja un izsteidzās. Bet pēc pāris sekundēm bij atkal atpakaļ ar jautājumu.

— Kad tu domā sākt?

— Vai tās stīpas?

— Man nekas nebūtu pretim, ja tu arī uztaisītu kādu duci karošu. Bet šodien gribēju vaicāt, kad tu sāksi mežā strādāt.

— Nezinu. Vēl mežsargs runās ar mežkungu par vietu, jo tās viņa novadā veselas trīs, un tad atlaidīs man ziņu. Bet tā lieta ir tikpat kā nodarīta.

— Nu, vesels! Man tikai gribējās pavaicāt.

Jānis pasmaidīja. Viņš zināja, ka Aija ar vēstīm steigās pie Aizupju Jura. Varbūt tādā kārtā viņai izdevās atkal kādu rubli aizņemt uz neatdošanu.

Savādi, ka, Aijai istabā neesot, Jānis tagad jutās daudz svabadāk un vieglāk. Agrāk viņš viņas tuvuma bij alktin alcis. Viņam patika noraudzīties viņas roku kustībā, viņas galvas pagriezīenos, viņas acis, kuras viņu varēja saviļņot līdz dvēseles dziļumiem, ja viņu skati sastapās. Nu viņš šajās acīs bieži pamanīja aukstumu, pavisam ledainu sastingumu. Viņas skaistās lūpas izgrūda asus, neapdomātus vārdus. Rokas laiski gulēja klēpī vai arī strauji mētājās pa gaisu, skuķiem draudot un sitot. Tām trūka maiguma un auglīgas darbības.

Aija bija novērojusi, ka bērni Jānim šad un tad tuvojās, gan ar dažādiem jautājumiem, kādi jau nu varēja rasties viņu mazajās, domāt neparadušās galvās, vai arī ar vēstījumiem, ja bij kas istabiņā noticis tai cēlienā, kad Jānis strādāja laukā. Un tas viņai nepatika. Viņai bija bail, kad tikai Jānis bērnus nenonē, ka tie nepieķeras viņam vairāk, jo viņa taču bija māte. Pavisam nevainīgos bērnu vārdos vai nejaušos, neapdomātos darbos Aija redzēja apzinīgu sacelšanos pret sevi un bērnus sodīja. Ikreiz tad viņa sūdzējās, ka sievieša roka esot par vieglu, it kā ar to aizrādīdama, ka šo nepieciešamo darbu vajadzētu uzņemt Jānim. Bet, kad viņš atteicās to darīt, tad Aija sacīja:

— Tu gribi labs būt, lai es paliktu tā sliktā.

Un, lai šo starpību iznīcinātu, viņa katrā gadījumā centās bērnus pret viņu kūdīt, ik vārda galā aizrādīdama, ka viņš tiem nav un nekad nebūs tēvs. Ja viņš kādu no meitenēm sauca un lika kaut ko padot, tad Aija kā sevi teica:

— Redz, kas par kungu, nevar pats paņemt.

Un bērnu soļi aprāvās. Vieglāk bija tādā gadījumā neklausīt nekā klausīt.

Ja Jānis bērniem kādreiz stāstīja par Rīgu, kā tur Daugavā kuģi ienākdami un iziedami mauro kā vērsi, kā tramvaji skrien un cilvēki staigā, labi apgērbusies kā mūžīgā svētdienā, Aija viņu aizvien apsauca:

— Ko tu mulsini bērnus!

Lai taupītu petroleju, bieži vien garos vakarus viņi palaida tumsā, būdami nomodā savās gultās. Ne ikreiz skuķiem patika čukstēt savā starpā vai klausīties, kā lielie runāja par vakardienu un par rītdienu, vai arī vē-

rot, ko viņi klusām teica, kad kļuva intīmi. Bērniem gribējās dzirdēt pasakas. Jānim to bij daudz. Viņš bija lasījis tautas pasakas, viņš bij kā bērns daudz dzirdējis, augdams plašajās kalpu istabās, kur pa vakariem skala gaismā gaiss trīcēja no dziesmām un smiekliem un kur staigāja pasaku tēli kā dzīvi vēl bērnu sapņos. Viņš labprāt būtu stāstījis, bet Aija aizspieda viņam muti, tiklīdz viņš gribēja ko teikt, un pati pasteidzās izmest sen apnikušo pasaku par to suņa asaku vai arī:

— Manam tēvam bija aka. Pie tās akas auga ozols. Tai akā dzīvoja vēži. Tai ozolā tupēja vārnas. Jo tie vēži kāpa, jo tās vārnas kļiedza: «Manam tēvam bija aka...»

Un tā atkal no gala.

Šī pasaka griezās riņķī kā suns, savu asti ķerdams. Bērni to bij apnikuši un kurnēja. Bet Aija viņus apsauca, un iestājās miers.

Ar vārdu sakot, Aija visur un visādi centās mest sprunguļus starp bērniem un starp viņu patēvu. Līdz šim tas Jānim likās savādi, bet kopš tā vakara, kad viņš bij aizgājis pie Pakalna, viņam viss bij kļuvis skaidrs: Aija gribēja bērnus paturēt savā pusē, lai tie kaut ko neizplāpā par viņas agrāko dzīvi. Jā, tā tas bij.

Ak, Pakalnos Jānis bija dzirdējis tādas lietas, ko grūti bija ticēt. Būtu viņam to kāds cits stāstījis, viņš tam būtu devis krietnu plauku un aizgājis. Bet Pakalns taču nevarēja melot. Patiesi — tikai Jāņa dēļ viņi nākuši uz kāzām. Un nepalikuši tāpēc, ka tur bijis Aizupju Juris. Viņš bija vaicājis, kas tas Aizupju Juris īsti par cilvēku esot, un dabūjis tik daudz zināt, ka viņš Aizupju saimnieka brālis, dzīvojis kādreiz Krievijā kā muižkunga palīgs, sarausis daudz naudas un, laikam no vietas izsviests, tagad slaistoties savā vajā. Nu jau četri vai pieci gadi, kopš viņš te ieradies.

— Mīlais draugs, — Pakalns bija teicis, — es jums neteiktu par visu to neviena vārda, ja nebūtu redzējis, kādu gaitu ņem jūsu kopdzīve ar Aiju. Nu ir labāk, ja jūs visu ziniet.

Un viņš bija izstāstījis, ka Aijai sen jau puīšu kāras sievas slava. Ka Juris, vai nu to zināt dabūjis, vai gaisā saodis, tūlīt pēc ierašanās Aizupjos sācis kopoties ar Aiju. Viņš vienkārši nācis un gājis, un ar viņu mīlinājies Gal-dara acu priekšā, jo pratis veco apmierināt gan ar

degvīna pudeli, gan ar naudu, kuras Galdariem nekad nebijis. Visi ļaudis runājuši, ka vajagot vecajam tikai šķiebties un Juris būšot viņa pilntiesīgs vietnieks. Bet, kad vecais miris, Juris tā kā atlaidies. Vai nu bail ticis, ka nenokļūst tādā pašā stāvoklī, vai arī viņam esot tāda dzeguzes daba — dēt olas tikai svešā ligzdā, bet vīrs no viņa Aijai neiznācis. Tiesa, viņš te Galdaros gūlies un cēlies, bet par precēšanos nerunājis. Viņš nobeidza savu stāstījumu ar vēlēšanos, kaut viņam ietu labi, un izteica cerību, ka Jānis tomēr sievu turēs stingrās rokās un visus trabantus no viņas atbīdīs pienācīgā attālumā.

Jānis juta, ka viss sacītais ir patiesība. Vai Aija pati viņam nebij stāstījusi? Un tomēr — sevi nostādīdama it kā nepatiesi aprunātas cietējas lomā. Viņa uz kāzām lūdza Juri un vēl piedevām ņēma no viņa naudu. Vai viņš nebij pilnīgi Galdara attēls? Vai Juris nenāca ar naudu un ar pudeli pie viņa tāpat kā pie nelaiķa? Gan vēl pagaidām maskotā veidā, slepus, kā zagdamies... Vai tur līdz laipai pašā kāzu naktī Aija nebij vadījusi savu mīļāko? Vai viņā vakarā Juris nebij nesis ziņu par levas nāvi ar sevišķu gandarījumu, lai Aijas acīs padarītu viņu, viņas vīru, tikumiski mazvērtīgu? Pirmajā brīdī viņš bij gatavs visu dzirdēto Aijai sacīt taisni acīs un ņemt no viņas solījumu, ka viņa necels savu kāju vairs uz Aizupjiem un Jurim neļaus rādīties viņu mājas tuvumā. Ģrēka naudu, ko viņa visos laikos ņēmusi no Jura, viņš pie pirmās izdevības atdos. Lai viņu laulības dzīvi nekas neapēno. Bet tad viņš sāka domāt. Katrs cilvēks taču savu pagātņi var izpirkt, un neviens ar savu tīro vakardienu nevar lielīties. Rīt tu vari krist vēl dziļāk par to, kurš vakar kritis. Cilvēka liktenis taču ir dibināts uz nejaušībām... Kā cilvēks labprāt pacieš kames dzelumu tās medus lāses dēļ, ko ar salmiņu var izsūkt vienā vilcienā, tā Jānis bija gatavs saņemt no Aijas visus tos ļaunumus, bez kuriem viņa nebij domājama, vienīgi lai viņa piederētu viņam, lai kaut reti, tomēr kādreiz viņam no sirds uzsmaidītu un ieskatītos viņam mīļi acīs.

Jānis centās izturēties tāpat kā senāk, kad nezināja Aijas dēku. Tomēr šad un tad viņa skats sastinga, rokas apstāja darbā. Viņš it kā nogrima dziļās domās un tomēr nekā nedomāja. Brīžiem viņš tā ievilkās sevī, ka Aija atrada par vajadzīgu paraustīt viņu aiz piedurknes un vaicāt:

— Vai tu snaudi?

Garastāvoklis nav noslēpjams nekādiem ārējiem līdzekļiem. Aija to juta, ka Jāņa iekšienē kaut kas rūga. Viņa atcerējās arī, ka kopš viņa vakara, kad viņš aizgāja Pakalnam līdzī, tas bija sācies. Ar vienīgi sievietei piemītošu naivitāti viņa vaicāja, kas viņam kaišot, kāpēc viņš tik bieži esot bēdīgs.

Jānis no atbildes izvairījās. Bet kādreiz viņš saķēra Aijas roku un sirsnīgi teica:

— Neej nekad vairs uz Aizupjiem!

Aija iesmējās.

— Greizsirdīgs mans vīrs! Tas man patīk. Tad tu arī zināsi, ka sievu vajag mīlēt un viņai iztapt. Bet tu jau man neklausī. Kad tu man neklausī, kāpēc lai es tev klausu?

Ar to viņu saruna izbeidzās. Pēc tās nekas nekļuva ne labāks, ne sliktāks. Jāni pārņēma kā skumjas, kā žēlums pēc kaut kā zaudēta. Tās nebij mokošas sajūtas. Gluži otrādi, tās viņam sāka iepatīkt un kļūt saldas. Viss dzīves skaļums viņam tagad likās ātri izskanošs kā šāviens, kas dod īsus atbalsus vai arī asi norīb un acumirkļi izdziest.

Aiju viņa izturēšanās varēja kaitināt līdz neprātam. Un, jo vairāk viņa skaitās, jo vairāk Jānis iegrimā savās skumjās. Viņa neatrada cita spīdzināšanas veida kā salīdzināt viņu ar nelaiķi. Viņa, it kā ar bērniem runādāmās, teica:

— Tēvs bij vecs un slimis. Viņš tomēr plāja zoles un dziedāja. Bet šis te dēd, it kā sen jau būtu nāvei parādā.

Tad viņa griezās pie mazākās ar tiešu jautājumu:

— Nu, saki, Rūtiņ, — kā tev patīk tāds tēvs, kurš staigā, pastāvīgi nāsi nokāris?

Meitene smaidīja, acis piemiegusi, un, mātei iztapt gribēdama, teica:

— Nāsi nokāris kā tītars. Pēl

XV

Ziema turējās stingra. Varbūt tāpēc, ka pamatos tai bija krietni sasalusi zeme. Saule tagad rādījās reti un pacēlās tik maz no zemes malas, ka viņas dzeltenie stari tikai noglāstīja apsnigušos klajumus un mežu galus. Bieži

sniga sniegs, un, kad tas bija vienots ar vēju, tad koku tuvumā, piekalnēs un pie mājām dažreiz vienā pašā naktī saauga nepārejamas kupenas. Tā kā atkušņu nebija, tad sniegs stāvēja paldens kā pelni. Braukšus cilvēki devās no mājām laukā vienīgi nepieciešamos gadījumos. Pat kājnieki reti kad kustējās. No piekalnes mājelēm bija redzamas tikai likumainas sienu švītras un melni skursteņu galī, no kuriem visu priekšpusdienu nemitējās tecēt dūmi.

Jānis jutās iesnidzis un atšķirts no visas pasaules. Un nu sāka pamosties viņa otrā daba, sāka viņā runāt pilsētnieks. Viņš atcerējās skaistās Rīgas ielas ziemas vakaros. Lallināja ormaņu zvaniņi. Elektrisku uguņu apmirdzēti, cilvēki gāja un nāca. Sniegs bija sadzīts no trošu ielas malās augstās čupās. Koki stāvēja melni, žuburaini, mezdami divas trīs ēnas, skatoties pēc uguņu daudzuma. Tur bija slidotavas un mūzika. Kam vien bija laiks un patika, tas varēja savas asinis iekustināt straujākos ritmos un izbēgt no ziemas melnholijas. Tur bija teātri, koncerti un priekšlasījumi. Tur bija arī dažādi vakara kursi. Vai tad priekš viņa būtu jau par vēlu bijis vēl ko labu mācīties, ja dzīvotu Rīgā? Jānis atmata ar roku. Ko viņš vairs varēja? Viņš bija kā zivs mirdā, kā putns sprostā. Nu viņam vajadzēja būt pēc iespējas rātnam, lai nedarītu sev vēl lielākas sāpes.

Viņš nekur no mājas neizgāja un arī nevarēja iziet. Atņestos paegļus viņš bija sastrādājis mazu, biezu lāpstīņu veidā, no kurām pamazām izveidoja skaistas, smaršojošas karotes. Lielumu izgrebis un piedēvis vispārēju veidu, viņš karotes iemērcā ūdenī, tad apvārtīja pelnos un lika krāsni kaltēt. Tā viņas neplaisāja. Tikai pilnīgi izkaltošas varēja galīgi nobeigt. Tā kā laika bija daudz, tad Jānis šim darbam nodevās ar lielu rūpību. Viņa karotņu veids atgādināja metāla karotes. Tās bija plānas, slaidi izliektas, plakaniem kātiem. Un katrai karotei bija kāta plakanumā iegriezts kāds mazs rakstiņš. Tādējādi ēdēji viegli varēja atzīmēt katrs savu karoti un nebija jāgriež neglītie robi galā.

— Ja nu tikai varētu kur aizklūt un labi pārdot, — Aija teica, — tad būtu uz svētkiem drusku naudas.

Viņas domas bija, ka vajadzētu karotes nogādāt uz Aizupjiem. Saimnieks, kam pagasta namā bieži bija darīšanas, novestu tās turpu, kur ziņnesis varētu uzņemties pārdošanu. Tur taču apgriezās visi pagasta saimnieki. Un

karote katram der. Kurš tikai tās redzēs, uz vietas iekāros. Ziņnesim varēja solīt kapeiku no katras pārdotās karotes vai desmit kapeiku no rubļa. Jo vairāk viņam atlēks, jo ātrāk pārdos.

Atkal šie Aizupjī!

Bet cita pārdošanas veida arī Jānis nevarēja izgudrot. Un, kad karotes bij gatavas, Aija tās pniecīga aiznesa, kūlīšos sasietas pa sešas. Desmit kūlīšu.

Mazs tur varēja būt ieguvums, vislielākais — rubļi pieci. Tomēr noderēja arī tie, un, galvenais, Jānis bij sev laiku saīsinājis. Rokām kustoties, viņš varēja domas brīvi raidīt šurpu un turpu. Runāt viņš runāja maz. Par viņa nākotnes plāniem Aija aizvien smējās.

— To tu pie Pakalniem esi noskatījies, — viņa teica, kad Jānis solījās kaut ko rīkot.

Par neseno pagātņi viņiem nebij it nekā kopīgi ko runāt. Tas, kas patlaban notika, bij tik vienmuļš un pelēks, ka to nevarēja nemaz vārdos izteikt. Kad Aijas nebij istabā, viņš uzsāka īsas sarunas ar bērniem, kuri kā pazagšus viņu apstāja ar dažādiem sikiem jautājumiem, uz kuriem viņš atbildēja laipni, iepriekš jautājumu labi pārdomājis. Bet, tiklīdz Aija nodauzīja savas tupeles pie sliekšņa, meitenes izklīda un darija un runāja visu to, kas mātei bij pa prātam.

Agrāk Aija Jānim izrādīja zināmu pieķeršanos, sevišķi tais nedēļās pirms kāzām. Tagad viņas sirsnība uzliesmoja uz dažām minūtēm tikai nakts vidū. Tad atkal viņas rokas atslāba, lūpas neprata izteikt neviena mīļa vārda. Viņi cēlās un gūlās kā svešinieki.

Jānis pareizi nojauta, ka Aijas mīlestība nebij īsta. Tā viņa varēja mīlēt katru vīrieti, ar kuru tikai viņai būtu lemts kopā pavadīt nakti.

Aija, labi apzinādamās savu vainu mīlas dēkās un gribēdama palikt uzvarētāja, tagad Jānim uzbruka pirmā. Viņš bija viņai teicis, lai neiet uz Aizupjiem. Katrā ziņā viņam bija kāda nojauta. Un, lai viņa aizdomas paralizētu, viņa ik vārda galā uzsvēra Jura godīgumu un izpalīdzību. Ak, nebūtu pagājušā gadā Jura roka viņu atbalstījusi, viņa būtu beigts cilvēks. Laudim jau mutes nevar aizbāzt. Katrs mēro otra grēkus pie saviem. Sirdi nevienam nevar parādīt.

Tā runādama, viņa aizvien mēģināja Jāni nostādīt daudz nekrietnāku par sevi. Nepagāja diena, kad viņam

nebūtu vajadzējis dzirdēt Aijas pārmetumus, ka viņš atstājis brūti un skrējis pie viņas, it kā viņai vajadzētu tāda pasaules ērzeļa. Tagad, kad nogājis greizi, kad uz viņa dvēseles uzgūlusies cilvēka dzīvība, nu staigājot kā sprādzis un maitājot gaisu visā apkārtnē. Būtu palicis, kur reiz bijis pielipis, būtu aiztaupītas ciešanas pašam un viņai simtkārt vairāk.

Ko viņš varēja atbildēt? Vai Aijai vajadzēja to zināt, ka ar Ievu nekāda tuvāka sakara nav bijis, ka viņš tikai abām rokām turams pie viņas turējās? Pat nodilušo frāzi, ka otram savu sirdi nevar parādīt, viņš vairs nevarēja lietot, jo Aija to bij izmantojusi pirmā. Par savu mīlestību, kura viņu bij šurp atnesusi, kā bezdelīgu pēc tāla ceļojuma atnes zināma vara atpakaļ uz pērkli, viņš būtu velti runājis. Cik viņš savas jūtas bija gribējis ietērt vārdos, lai viņa kaut cik nojaustu viņa sirds vilņojumu, aizvien tie tika pārgriezti kā ar nazi, un viņam nebija nekā ko pretim bilst.

Aija tik bieži un tik daudz runāja par Ievu, ka pat bērni jutās šais valodās līdztiesīgi un griezās pie Jāņa ar dažādiem jautājumiem par šo meitu. Vai viņai bijušas skaistas drēbes? Vai Ieva viņam ļoti patīkusi? Kad Aija bija klāt, viņš meitenēm nekā neatbildēja. Jautājums patiesībā arī izskanēja tikai vārdos, bet ar acīm bērni kavējās pie mātes, kā atzinības gaididami.

— Redz, rupuči, ko šie zina no patikšanas, — Aija smējās, ar to bērnus it kā apklusinādama, bet ar balsi vieglumu vairāk pamudinādama.

Reiz mazā viņam tieši noprasīja:

— Kāpēc tu neprecēji Ievu?

Jānis instinktīvi salīka, kā kad nastu nespētu vairs nest, bet tad papurināja galvu un atbrīvojās no grūtuma. Tā bija nevainīga bērna mute, kas tā runāja. Varbūt meitene patiesi domāja, ka tā būtu bijis labāk. Un, kas zina, varbūt tā arī bija...

Aija, kurai patika vērot dzeluma iespaidu, nevarēja nodusmoties, redzēdama Jāni vienaldzīgu.

— Vai tu dzirdi, ko tev prasa? — viņa nīrgādāmās teica.

— Ja tevis nebūtu klāt, — Jānis drebošu balsi atteica, — es bērnam sacītu, ka nav labi tā runāt. Tagad būtu tavš pienākums to darīt. Bet es esmu pārliecināts, ka bērniem ne prātā nenāktu man tādus jautājumus uzstādīt,

ja viņi būtu ar mani vieni. Ne manis, ne viņu pašu labā, bet gan tev par patikšanu tas viss notiek.

— Jā, es jau zinu, — Aija sadusmota cēlās viņam pretī, — tad tu tos meiteņus gan izskolotu. Tad viņas man drīz vien pa galvas virsu dancotu. Tu jau sargies pirkstu pielikt, lai tikai nedomātu, ka tu viņām patēvs. Jā, kad manis te nebūtu klāt. Bet, kad es esmu, tu nevari skuķiem iecirst pa lūpām? Tad man tas jādara, lai es te mājā esmu tas velns. Nudien, ņemšu un visām trim noraušu ādu pār acīm. Kur man tā stiba?!

Aija draudīgi, straujām, asām kustībām taustījās pa krāsns virsu, kur parasti viņai glabājās pakulu kratāmā vārpsta.

Meitenes kā vanaga izbiedēti cāļi spiedās cita pie citas un lida aiz gultas gala.

— Nebendē tos bērņus, viņi nav vainīgi! — Jānis sauca, kad Aijai rokā jau bija koks.

— Ak tā! Tad laikam man pašai sevi būs jāsāk rāt? Nu tu jau sper soli tālāk. Nepietiek, ka tu paliec tas labais, nu tu vēl mani pašas bērņu acīs nostādi par raganu. Skuķi, ko jūs vēl gaidiet? Ņemiet tikai kokus un sītiēt savu māti!... Bet es jums rādišul! Es jums padarišu muguras tik mīkstas, ka jums savu mūžu nenāks ne prātā pret mani pirkstu pacelt.

Kā bezprātīga viņa metās uz kaktu, kurā slēpās bērņi, gaisā paceltu koku.

Bet, kad patlaban vajadzēja krist pirmajam sitienam, kad meitenes jau ierāva galvas plecos, koks it kā aizķērās gaisā. Jānis to bij satvēris un nelaida vaļā.

Pēc šīs uzstāšanās viņu attiecības labojās. Zināms, tajā reizē notika liela rāšanās. Jānim nāca visnosodošākie pārmētumi par viņa iejaukšanos Aijas mātes tiesībās ar ilgu izraudāšanos kā noslēgumu. Tā bija pirmā reize, kad Jānis Aiju redzēja raudošu. Bij viņu īsajā kopdzīvē bijuši aizgrābjoši momenti, kad Jānim acis pielija asarām, bet Aija tāda vājuma nekad nebij izrādījusi. Tagad turpretim viņa raudāja balsī kā bērņš un teica, ka nu uz visiem laikiem viņa pazemota, ka bērņi viņai varēs droši acīs splaut, zinādami, ka aiz viņiem stāv tāds aizstāvis.

Tomēr jāsaka, ka Jāņa aktivitāte Aijai patika. Viņa savā sirdī jau vairākkārt bija jutusi riebjumu pret viņa mūžīgo piekāpšanos. Viņas dabā nebij maigu noskaņu, un uz tādām viņa neprata atbildēt. Viņai vajadzēja asuma,

uzstājības, mazliet varmācības — to viņa varēja saprast un zināja, kā pretī stāties. Nu viņa Jānī ieraudzīja vīru, kurš viņu varēja savaldīt. Nu viņa zināja, ka gadījumā viņš spēs viņu arī aizsargāt. Tas svēra vairāk nekā viņa stipas un karotes, nekā viņa nākotnes plāni.

Meitenes viņā cienīja savu glābēju, bet vairāk arī nekā. Negaisam nogriežoties no viņām un savelkoties vienīgi ap māti un patēvu, viņas uzreiz nostājās mātes pusē. Ja jau māte raudāja, bez šaubām, viņai bij nodarīta liela pārestība.

Pēc šī notikuma Jānis tomēr bija pasargāts no bērnu neķītrībām, kādas viņi pēdējā laikā bieži bija atļāvušies, runādami par Ievu un par lietām, no kurām nekā vēl neļēdza. Arī Aija mazliet rāvās, savu tagadējo izturēšanos aizbildinādama ar to, ka arī Jānis viņai nekā vairs nesakot par Aizupjiem.

— Kā mežā sauc, tā atskan, — viņa teica.

Tomēr tas bija tikai pamiers, kas Jānim vairāk sāpes darīja nekā prieku. Raugoties Aijā, kad viņa ņēmās ap saviem sikajiem ikdienas darbiem, viņš nevarēja nobrīnēties, kāpēc viss nevarēja būt citādi. Kāpēc tik mīlotam cilvēkam vajadzēja slēpties kā ezim adatās? Kāpēc viņš nevarēja uz Aiju raudzīties un tīksmināties? Kāpēc aiz visa redzamā un iedomātā vajadzēja slēpties tik daudz neparedzēta? Viņš izstiepa rokas bezgalīgā mīlestībā pret Aiju, bet tās atslīga atpakaļ, kā kāda atstumjoša spēka raidītas. Kā viņš dzīvos un kā savu mīlestību nomaitās, bez kuras, kā redzams, viņam būtu tikpat viegli kā Aijai?

XVI

Neraugoties uz to, ka dzīve mājā bija kļuvusi ciešāma, Jānis tomēr alka kādas pārmaiņas. Viņš bij atkal sācis lopus kopt un uzņemt visus Aijas darbus ārpus pavarda, tomēr darba bij par maz. Būtu jau varējis šo to pataisīt un pagatavot, bet nebij materiāla. Tik dziļā sniegā grūti bij kaut kur tikt, ja gribēja nocirst kādu lietas koku. Un kaut ko nopirkt nebij iespējams naudas trūkuma dēļ. Jau sāktās koka tupeles bij jāatstāj pusceļā. Pagaidām viņš varēja tikai pārsist vidū šauru ādas strēmeli, kas kājū turēja pie biežās koka zoles. Bērni tomēr varēja ar tām braukāt, kaut gan Aija lādējās. Va-

jadzēja gādāt arklu, vajadzēja taisīt aramās sakas, vīt grožus un apaušus. Bet no kā un ar ko? Uz Pakalniem viņš negribēja iet, lai nesaceltu atkal pret sevi Aiju, un tur vienīgi viņš varēja aizņemties vajadzīgās lietas un gadījumā lietot arī skrūvbenķi. Tāpat grāmatas viņš pagājušā reizē bija tīšām aizmirsis, lai Aijai nedotu iemeslu gausties. Gan jau vēlāk. Vēl nesen viņš bij noraudzījies Aijā ar lielu nesaprašanu, kā viņa varēja pa ilgām laikam nosēdēt, rokas klēpī salikusi vai knibinādama priekšauta stūri. Nu viņš dažu labu reizi pats sevi pieķēra tādā bezdarbībā. Nu viņam pašam bija tāpat jādēd un jāisina laiks vienīgi ar smēķēšanu. Tāpēc viņu patīkami pārsteidza vaļēja vēstule, kura kādā vakarā ieradās un atnesa priecīgo ziņu, ka mežs viņam vaļā, ka var sākt strādāt kaut kuru dienu.

Šis vakars bij kā svētku vakars. Arī pati vēstules ierašanās nebij ikdienišķa. Bija tā.

Jau tumsa, un Aija kravājās ap vakariņu traukiem, kad viņi izdzirda īsus kļiedzienus.

— Tur kāds kļiedz, — Jānis teica.

— Tā kā Jura balss, — Aija atteica un steidzās pie loga.

Jā, tur patiesi stāvēja Juris viņā krastā, pāri ceļiem iestīdzis sniegā.

— Izej un paskaties, — Aija teica. — Tak jau kāda vajadzība.

— Izej pati! — Jānis manāmi uztraukts atbildēja. — Neba viņš mani sauc.

— Kā muldoņa!

Aija tomēr nenocietās. Bez kādas vajadzības traukus pārclājusi, viņa piegāja pie loga un atkal raudzījās laukā.

— Viņš kaut ko vicina rokā! — viņa iesaucās un izskrēja pa durvīm.

Ienākusi atpakaļ, Aija mierīgi teica:

— Priekš tevis vēstule. Ja gribi, ej, ja negribi, neej.

No citurienes Jānis negaidīja nekādu ziņu kā vienīgi no mežsarga. Ne vārda neatbildējis, viņš ņēma mēteli un cepuri un, piedurknēs spraukdamies, izgāja.

Simtreiz labāk viņš būtu vēlējies šo gājienu atstāt Aijai nekā pašam tikties ar šo riebīgo cilvēku; bet viņš zināja, ka Aija spēlē vienaldzību, un negribēja vārdos minēt, ko domāja.

Ar visu savu svaru guldamies sniegā un lauždamies uz priekšu, viņš nokļuva līdz laipai un pārgājis pa pusei peldus uzpeldēja krastā, jo te sniegs bij sadzīts ar veldri.

Juris vispirms pasniedza karti, tad viņi sadeva rokas.

— Velna sniegs, — Jānis teica. — Meitietis pa tādu lai nedomā pabrist.

Juris smējās bārdā.

— Kur tad meitiešam tādā sniegā jāskrien? Meitieši ziemā kā circeņi pa aizkrāsni. Tomēr, ja jums naudas vajag, lai Aija kādreiz atnāk. Tāda druska jau ir ienākusi par karotēm.

— Paldies!

Jānis uzmeta acis kartij.

— Tad jūs gribat palikt par stīpnieku? — Juris prasīja.

— Tas es jau sen esmu.

Jānis laidās no krasta atpakaļ lejā. Viņam gribējās pēc iespējas ātrāk tikt projām no šī cilvēka, kura vārdus pavadīja tik neķītrs smīns un kura balsi skanēja tikai zobošanās un apslēpts naids.

Uz kartiņas bij smagiem, neveikliem vilcieniem ziņots, ka Jānis Balodis var cirst lazdas un darbu var sākt kaut tūlīt.

Jānis neatcerējās, kad viņam būtu kāda vēstule darījusi tādu prieku kā šie nedaudzie vārdi. Pa iemītām pēdām viņš cīnījās atpakaļ pusskriešus un jau pa gabalu sauca Aijai, kura stāvēja durvju priekšā.

— Stīpas rokā!

Arī Aija bija priecīga. Izlasījusi turpat ārā kartiņu, viņa mudināja Jāni istabā un teica:

— Tāda vēstule ir ko vērts! Nu tev būs darbs. Nu tu vairs nestaigāsi kā mēnešsērdzīgs.

Jānis minēja, ka Juris licis aiziet pēc naudas, un viņa atteica:

— Nu jā, šurp jau viņš nenesīs. Es viņam teicu, ka tu nevēlies, ka viņš te nāk, un viņš solījās savu kāju vairs te nespert.

— Tā ir labi, Aija!

Jānis kūsāja aiz pateicības par šo Aijas soli.

— Es jau zināju, ka tu ar viņu vairs...

Piepēži viņš atcerējās, ka bērniem tamlīdzīgas valodas nav jādzird, un aprāvās. Bet Aija, juzdamās aizskarta, runāja paceltā balsi.

— Vairs nepīsies, tu gribēji sacīt. Tu vienmēr klausī citiem vairāk nekā man. Tāpēc jau es tā mīlā miera labad viņam aizliedzu šurp nākt. Bet nevar taču tā pavisam no cilvēkiem atrauties, — un vai viņš par mums negādā? Toreiz pat — uz kāzām. Tagad atkal — caur viņu dabūjām tās karotes pārvērst naudā. Saimnieks nemaz negribēja ņemt; Juris tikai pierunāja. Bet, ja tu nevēlies, ja tu tur ko ļaunu iedomājies, tad arī uz Aizupjiem necelšu savu kāju. Zinies pats, kā iztieci. Bet kā tu iztiksi, kad viena roka tukša un otrā nekā nav.

Aijai bija taisnība. Patiesi, kad labi apdomāja, Juris nebija nebūt tik ļauns. Viņa vietā viņš nebūtu rādījies ne acīs, ja jau reiz bij sacīts, ka te viņu negrib redzēt, bet viņš tomēr atnesa vēstuli un gādāja arī par to, lai nauda pēc iespējas ātrāk nāktu viņiem rokā...

— Nē, Aija, tu rīt pat aiziesi pēc naudas. Ceļš nu ir kaut cik iemīts. Pa manām pēdām tu tiksī upei pāri, un tur būs Juris ceļu ieminis.

— Un tad tu tūlīt rītu domā laisties uz mežu?

— Cik tālu ir līdz ziemas svētkiem?

Aija noņēma no nagliņas pavisam apkvēpušu kalendāru un, pie rietumu puses loga pielīdusi, skatījās.

— No šīs dienas pa divi nedēļām.

Jānim šķita, ka darbu vajadzētu darīt vienā laidā, jo bija tāļš ceļš mērojams — tuvu pie divdesmit verstu. Ja viņš arī rīt tūlīt ietu un svētku vakarā būtu atpakaļ, arī tad iznāktu tikai desmit darba dienu, kas bija daudz par maz, lai izcirstu nodomāto stīpu daudzumu. Arī Aija viņam piekrita. Tomēr viņai bija arī savs «bet».

— Ja tu tagad tūlīt neej, tad tev tā lieta ievilksies vēlu. Tad tu varēsi sākt tikai pēc Zvaigznes dienas. Bet, ja tu iesāc, sacīsim, jau parīt, tad uz svētkiem vari dabūt kādu vezumu mājā. Tad tev būtu pa svētku starpām ko darīt. Tu jau bez darba mirsti nost.

— Ne darbs man tik daudz vajadzīgs, — Jānis atbildēja, — bet man rūp mūsu dzīvi daudz maz cilvēcīgu padarīt. Un to mēs, tukšinieki, varam vienīgi ar darbu. Tomēr būs labāk, ka es eju mežā tikai pēc svētkiem. Tad ar to vienu gājumu. Ar zirgu mežā tagad iebraukt nav ko domāt. Izvest varēs tikai pēc atdrēģiem, kad sniegs būs saslabis un sasalis tā, ka nesīs pa virsu. Tās nedaudzās dienas līdz svētkiem lai paiet vieglāk. Gan jau šis

tas atradisies, ko darīt. Lini stāv stallīša galā vēl nepai-sīti...

Viņi ilgi un mierīgi pārrunāja, kā būtu labāk. Beidzot arī Aija likās pārliecināta, ka tā būs labāk, kā Jānis domā.

Tiešām, par liniem vajadzēja gādāt vispirms. Tad Aija varēs vērpt, kamēr Jāņa nebūs. Ko tad viņa citu darīs tik garos vakaros, palikusi viena pati ar bērniem?

Otrā rītā, tiklīdz kļuva gaišs, Aija aizgāja uz Aizup-jiem. Viņa tur palika ļoti ilgi, līdz pat pusdienai. Bet par to atnesa septiņus sudraba rubļus, kurus, jau pār sliekni kāpdama, skandināja jakas kabatā. Viņi tur pagasta namā bija norunājuši, ka tik skaistas karotes nevarot lētāk pārdot kā par piecpadsmit kapeiku gabalā. Un arī par tādu cenu karotes rautin izraužot. Lai tikai Jānis taisot vēl.

— Še tava nauda, — Aija vēlīgi teica.

— Tā ir mūsu nauda, — Jānis atteica. — Tomēr es viņu pievāksu, jo man, uz mežu taisoties, šis tas būs jānopērk. Vispirms man būtu vajadzīgs labs cirvis. Te ar šo āmuru tik rokas dauza. Tad man būs vajadzīgs slīmests.

Viņš ielika naudu makā.

Aija teica:

— Nedomā, ka es visu laiku biju pie Jura. Es viņa kamarīti nebiju ilgāk par stundas ceturksni un būtu nākusi mājā, bet saimniece aizturēja papļāpāt. Aicināja, lai paliekot uz pusdienu, bet es skrēju.

Jānis klausījās pavirši, jo domāja, ko visu tagad pirks par šo nejaūši ienākušo naudu. Katrā ziņā viņam gribējās pēc pilsētnieku parašas uz svētkiem apdāvināt Aiju, kā arī meitenes. Viņš gan nevarēs neko lielu nopirkt, bet tomēr...

— Aizupjos arī domā, ka tev vajadzējis tūlīt iet uz mežu, — Aija brīdi klusējusi, teica. — Agras, dziļas ziemas uz pavasara pusi aizvien mēdzot būt kailas. Varot notikt, ka lazdas jādzen mājā ar ratiem.

Jānis atmodās no savām domām.

— Kas tev to teica? Juris?

Viņam žēl bij izteiktā. Ar to viņš Aiju varēja ievai-not. Bet viņa nebija ievērojusi vārdu asumu un teica:

— Jā, Juris. Viņš nodarbojas ar laika pētišanu. Viņam ir tāds kā pulkstens pie sienas, kurš rāda laiku tālu uz priekšu.

Jānis pasmaidīja.

— Ir jau labi, — viņš, saprazdams Aijas un Jura vēlēšanas, teica. — Es tomēr palikšu vēl mājā. Ja varēs kokus šurpu atvest, no meža aizvien laukā izdabūšu. Un varbūt tur gadīsies kādas mājas, kurās būs vēl ērtāka strādāšana nekā šeit. Patiesībā te iztiekas tikai sīkās stīpas. Resnās un garās būs tā kā tā jādrāž šķūnī. Tad ir labāk, ka to dara uz pavasara pusi. Vēl es arī neesmu uztaisījis stīpbenķi, tas šinīs dienās jādara.

Tūlīt viņš pārcilāja uz krāsns kaltēšanai uzbāztos kokus un noņēma vajadzīgos. Tur vēl palika aptēstās lemesnīcas, kāti šķipelēm, cirvjjiem, izkaptīm un grābekļiem. Visam līdz vasarai vajadzēja būt kārtībā, jo ar tiem rīkiem, kuri vēl pussalūzuši un nodzīti slēpās šķūņa vai klēts kaktos, nebij iespējams strādāt.

Viņš gribēja arī sākt linus paisīt. Ja pa pieci kūļi uzbāza uz krāsns un dienas divas pakaltēja, tad līdz Zvaigznes dienai ar līniem varēja tikt galā. Viņš uztaisīja mazas paisēkles, kādas bija redzējis savā bērnībā, un turpat istabā plītes sānos paisīja. Stipri putēja, kad sakaltušie līni lūza, un Aija sacīja:

— Ko tu te blēņojies! Būtu labāk grebis karotes un linus pārdevis nepaisītus.

— Es domāju, ka tu ko audīsi. Mēs visi esam palikuši bez veļas.

Aija smējās:

— Runā kā bērns. Lai tiktu līdz aušanai, vispirms vajag vērpēt. Bet man nav ratiņa. Man nav ne tītaviņu, ne kreķišu, ne metamo stāviņu, ne stāvu. Kad tu to visu uztaisīsi, kur tev darba pilnas rokas, māju un saimniecības rīkus savedot kārtībā.

— Vai tad jūs agrāk visu laiku iztikāt ar pirtām vien lupatām?

— Jā. Nelaiķis pa lielākai daļai pārbrauca no pilsētas, visu nodzēris. Bet pie gadījuma arī kaut ko atveda no veļas. Esam lāpījušies, bet bez krekla vēl nekad neesam staigājuši. Man patiesībā jāatzīstas, ka man pašauti krekli nepatīk. Tāda pirka drēbe ir daudz mīlīgāka.

— Bet palagi...? — Jānis iesāka un tūlīt apķērās, ka vēl nebij līdz šim redzējis neviena palaga.

Zem sāniem gultā viņiem bija tikai rupjš pakulu

maiss un virsū bieza, veca sega. Meitenēm bija cisas, pārklātas šādiem tādiem kankariem.

Kā viņš to agrāk nebija redzējis? Viņš bij nojautis lielu nabadzību, nu redzēja, no kurienes tā nāca. Ne jau Galdara dzeršana vien bij radījusi visu šo postu. Galvenais vaininieks bij Aijas slinkums un negādība. Nu viņa brida šo pašas radīto dzīvi kā neizbrienamus dubļus un bij pie tās pieradusi tādā mērā, ka visa lielā netīrība vairs nerieba un tukšība nebiedēja.

Uz ļaudīm, kuri dzīvoja tīrāk un kuriem kaut kas bija, Aija skatījās ar skaudību un nemaz necentās padomāt, no kurienes viņi saņēma savu pārākuma tiesu. Vai tā bija kāda dāvana no augšienes, vai vienīgi čaklu roku un moža prāta darinājums.

Tā nebij labi, kā Aija dzīvoja, — bet ko tur varēja darīt? Aizvien viņa likās visu labāk zinām un saprotam, un nevarēja viņai teikt par jaunu neviena vārda, ja negribēja bāršanās. Jāņa apkalpota, viņa neapnikusi sēdēja, rokas klēpī salikusi, vai gulēja dienas laikā, kur ziemas nakts bij pilnīgi pietiekošā, lai izgulētos līdz pār-mērībai. Pati nekā nedarīdama, viņa skuķiem izdomāja dažādus bērnu gaumei pretīgus darbus. Viņiem vajadzēja podus berzt, lāpīt vecus lanckarus. Bērni, redzēdami, ka māte sēd dikā, un atrauti no savām rotaļām, kuras bij jaukas un dzīvas, mācījās darbu nīdēt, bet ne iedraudzēties ar to.

Visur un visās lietās Aija atsaucās uz nelaiķi.

— Galdars tā gribēja, — viņa teica. — Es padarīju to tiešo, kas bija vajadzīgs laukā vai mājā, un varēju atpūsties. Bet tev nekad nav diezgan. Vai es ar visu nebūšanu esmu kādu dienu pametusi neēdušu? Aizvien es kaut ko saskribināju un izgudroju, ko uztaisīt. Galdars man nekad nepārmeta, ja aizgāju uz kaimiņiem vai ja kāds cilvēks atnāca uz mūsmājām. Tev ir slikti tas, ko es daru, un vēl sliktāk tas, ko nedaru.

Nu bija patlaban pienācis tāds brīdis, kad Jānis sāka pamosties no sava mīlas sapņa. Vēl viņš bija uz robežas, kur viss nomods vērsās atpakaļ uz sapni. Bet drīz viņam vajadzēja atmosties pilnīgi. Jau viņš sevi juta kā tīri miesisku būtņi, kā kādu lelli, kuras locekļi kustas pēc citas gribas, kura iet un pat runā, bet ne to, ko pati grib. Visur te vēl valdīja Galdars, šis vecais kurpnieks. Vai arī Juris, tikai ne viņš.

Sākumā Jānis bij domājis, ka vajadzētu svētku vakarā bērņus pārsteigt ar mazu eglīti, bet beidzot atmeta šo plānu. Ja pirka svecītes, tad vajadzēja arī lukturišu. Ar svecītēm vien nepietika — vajadzēja iekārt kādus saldumus. Labāk viņš tai vietā nopirka kaut ko derīgu. Un, par saņemto naudu iegādājies stīpu drāšanai vajadzīgos rīkus, viņš nopirka vēl dažas mārciņas bīdelētu miltu, pudeli sīrupa un četrus galvas lakatiņus.

Kad nu ziemas svētku vakars bija pienācis un visa mazā saime sēdēja pie svētku plāceņa, tad Jānis izvilka no krūšu kabatas nelielu vīstokli, attina to un pasniedza vispirms Aijai, tad meitenēm pēc auguma pa sarkanam lakatiņam.

Bērņiem bija par to tāds prieks, ka ēšana pavisam aizmirsās. Viņi salīdzināja drāniņas un bija laimīgi, ka tās bija visas vienādas, kā viņām, tā mātei.

Jānis sēdēja galda galā pretim logam. Vienā sēnā bija Aija ar Rūtu, otrā sēnā — Māre ar Zentu. Aija pārlicca stūreniski savu lakatiņu kā uz galvā siešanu, paturēja kādu brīdi izplētusi un tad teica:

— Taisni tāds lakatiņš man kādreiz bija.

Jāni bija pārņēmis sirsnīgs dāvētāja prieks. Viņš šovakar bija ne mazāk laimīgs par apdāvinātajiem.

— Es zinu, — viņš teica. — Tāds tev bija galvā toreiz Lapās, kad tu iznāci no saimnieka kambara. Sien galvā! Aija lakatiņu apsēja un Jānim uzsmaidīja.

Tā bij tā pati skaistā, apaļā seja. Gan mazliet lielāka un rupjākiem vaibstiem, tā tomēr pilnīgi saskanēja ar atmiņās glabāto, un Jānis paliecās, lai viņu noskūpstītu.

Pa tam meitenes arī bij apsējušas savus lakatiņus, un mazā bez kādas mudināšanas nāca un stiepa Jānim pretim lūpas, kuras bija tikpat sarkanas kā lakatiņš. Viņas priekšzīmei sekoja arī lielākās māsas.

Tā bija otrā reize, kad Jānis skūpstīja savus pabērņus. Pirmo reizi tas notika kāzu dienā pēc atbraukšanas no baznīcas. Toreiz meitenes no viņa it kā rāvās atpakaļ. Nu viņš juta — tās tiecās viņam pieglausties ar visu savu būtību. Vai nu to darīja viņa dāvanas, vai arī bērņi tiešām pa šīm nedaudzajām nedēļām bij viņu iemīļojuši, to viņš nepūlējās šovakar minēt. Viņam pietika ar saņemto iespaidu, un viņa prieks auga.

Aiz loga bija tumša nakts, un asi sniega graudi brīžam iespriktējās melnajās rūtīs. Tomēr tur atspīdēja viņu lampiņa, viņš pats un četri sarkani lakatiņi, skaidri ieslēguši smaidīgās sejas. Tā bij jautra sabiedrība, kura turpinājās vēl tur ārā aiz loga. Kā skaņas atsit mežu likumi, tā šis vecais, salāpītais logs atsvieda atpakaļ visas viņu kustības.

Jānis raudzījās Aijā. Vai viņa nebija kā vecākā māsa starp šīm meitenēm? Sasarkusi, mazliet no augšas apgaismota, viņa izskatījās pavisam jauna un skaista.

Viņa mīlestība iedegās ar pirmatnēju spēku. Viņš nevarēja runāt. Viņš negribēja savas dziļās jūtas izlikt seklos vārdos, jo pat tik smalks izteiksmes līdzeklis kā cilvēka balss ir spējīgs tikai ēnu dot no tā, ko jūtam.

Tikpat mīļi kā Aija Jānim tagad likās arī bērni. Un viņu pārņēma žēlums, iedomājoties, ka tie nav viņa bērni, ka starp viņiem stāv kāds vecs miris vīrs.

— Redziet, meitas, — Aija teica, — kā jaunais tēvs mūs apdāvināja. Un ko mēs? Vai jūs nevarējāt viņam kādas zeķes noadīt?

Bet turpat viņa aizbildinājās:

— Man nav vilnas, citādi jau būtu kaut ko pagādājušas arī mēs par visām kopā. Bez tam man ne prātā nenāca, ka tu mums kaut ko dāvināsi. Mūsu pusē tas vispār nav parasts. Biju gan dzirdējusi, ka muižā grāfs uz ziemas svētkiem izdalot saviem gājējiem šķiņķības. Laikam visi smalki ļaudis tā dara. Un pilsētā degot eglīte katrā mājā! Ak, tur gan varbūt nevar ne noskatīties tādā vakarā.

Bērnus eglīte ļoti interesēja, un Jānis viņiem stāstīja, kāda tā izskatās un kāpēc tiek dedzināta.

— Viss var būt, ka citu gadu arī mēs dedzināsim eglīti, — viņš nobeidza.

Bērni sasita plaukstas un neticīgi raudzījās uz māti.

— Ja jaunais tēvs saka, tad tā arī būs, — Aija teica.

Viņa bija šovakar sevišķi mīla.

Vakariņas bija paēstas. Jānim bija brīnums par to, ka vakars pagājis tik omulīgi bez degvīna lāses. Viņš to bija tišām aizmirsis atnest, kaut gan naudas viņam palika vēl drusku pāri. Viņš atcerējās grūto dienu pēc kāzām un nepirka šīs nāves zāles, kaut gan viņu slepus kāds it kā kūdīt kūdīja, kad gāja monopola bodij garām. Aija, to pašu domu domādama, sacīja:

— Būtu atnācis Juris, tad mums būtu pudele uz galda.

— Iztiksim šovakar bez pudeles un bez Jura, — Jānis atteica un griezās pie bērniem:

— Nu, kas ir, meitas, čigānus jau laikam nesagaidīsim. Tad vajag vistas ķert.

Tā bij visparastākā ziemas svētku rotaļa, bet meitenes tās neprata, jo Galdari bij dzīvojuši diezgan noslēgušies un bērni bija tikušies ar piekalnes bērniem tikai vasarā, kad pietiek jaukuma bez visām rotaļām. Viņas pietrūkās kājās un lūdzās, lai parādot, kā vistas ķer.

Nu Jānis aizsēja ar lakatiņu Rūtai acis. Tas bij tāds mazs vanagelis. Zenta ar Māri bija vistas. Tām vajadzēja tupēt laktā, aizkrāsnē. Rūta vaicāja:

— Cik vistu laktā?

Abas vistas atteica:

— Cik kokam lapu.

— Visas manos nagos! — Rūta sauca un izplēta rokas kā spārnus.

— Nevienas!

Nu vanags skrēja uz aizkrāsni, un vistas bēga, tupeļēm klabot.

Rūta kā neredzīga grābstījās pa gaisu, satvēra gultas stakli, atdūrās pret solu, pret krāsni.

Visi smējās, un Aija mudināja:

— Nu, ķer nu! Atpakaļ! Klausies, kur smejas! Dzi, kur tupeles klab!

Beidzot Rūtai izdevās saķert Zentu, un tai nu vajadzēja būt par vanagu.

Jānis sēdēja un raudzījās rotaļā. Savādi, ka tā viņam kļuva garlaicīga jau otrā paņēmienā. Bērna gados viņš to bija gājis bez apnikuma.

— Vai nu nepietiks? — viņš vaicāja.

— Pietiks, — Rūta teica. — Es nevaru paskriet.

Meitenes stāvēja istabas vidū, kā jaunas rotaļas prasīdamas. Vienīgi jaunie, sarkanie lakatiņi un no skriešanas sasarkušie vaigi saskanēja ar šo vakaru. Citādi viņas bij ģērbtas tais pašās novalkātajās, tauku plankumiem izraibotajās kleitiņās, koka tupelēm basās kājās. Viņas izskatījās tik panīkušas, ka Jānim uzplūda žēlums līdz kaklam un viņš nespēja pateikt ne vārda.

Milā Aija... Kā viņa toreiz, viņos sarkanā lakatiņa laikos, sapņoja par bērniem un vēlējās sev meitenes. Tās viņa gribēja skaisti apģērbt, lai staigātu uzpostas kā lelles. Kur nu bij šie leļļu ģērbi? Stīvās bizītēs sapītie matiņi sasieta ar auklām līdzīgām, savazātām lupatiņām. Nevienas jostiņas, ne krāsainas podziņas, ne lentītes, kas tā priecina bērna sirdi un reizē ieliksmo arī māti. Kāpēc tam nebija tā būt?

Jānis nodūra galvu un iegrīma domās. Sajūsma uzplūdi bija pāri. Viņa sirdi pildīja atkal savādas skumjas. Viņš nevarēja pateikt, vai tās bij nojautas vai atmiņas, vai kādas mūžības slogs, kas viņam uzvēlās ar kalna smagumu.

XVIII

Glūzi kā svētku vakars, pagāja visi svētki. Tur iemirdzējās daži gaiši, liksmi brītiņi, tomēr visā visumā valdīja skumjas un garlaicība. Ārā kupenas, kuras drīz draudēja savienoties ar juntu, tā ka tikai pa virsējām rūtīm varēja skatus pamest uz tāļākiem laukiem, iekšā pelēka vienmuļība, sākot ar izdobīto plānu un beidzot it kā putekļiem pārklātām dzīvām būtnēm, kuras staigāja, runāja un pat smējās. Neviena zaļumiņa logu baltumos, neviena spilgtāka triepiena pa labi un pa kreisi. Kaut gan Aijai, tāpat kā meitenēm, galvā vēl joprojām bija jaunie lakati, dienas pelēkumā tie iestīga kā dūpās, un nebij vairs tā jaukuma, kas pār tiem lējās svētku vakarā. Nu lakatiņi jau bija saņurcīti, jo meitenes tos bija galvā paturējušas arī pa nakti.

Jānis nāca pie atziņas, ka vienīgi darbā ir glābiņš tādiem cilvēkiem, kāds bij viņš. Viņš nebija radīts svētku svinēšanai. Jeb varbūt tā bij vispār parasta parādība, ka nabadzība svētkus necieta? Nu viņš atcerējās, ka senāk viņš bij redzējis kalpus visu svētdienu noguļam. Uz vakaru viņi cēlās un rīkoja darba lietas. Viņam toreiz šķita, ka tas notiek aiz gara nabadzības. Bet vai tagad ar viņu nebija tas pats? Labi vēl, ja būtu kāda grāmata, ko palasīt, bet tā jau pirmo svētku vakarā viņš jutās slims aiz bezdarba. Varbūt viņu tomēr kremta tas, ka svētki tika palaisti tik atturīgi. Viņš bija radis pa reizei uzdzīvot, satīkties ar draugiem, sevišķi ziemā. Darba dienās viņa domas tiecās uz priekšu. Rītos cel-

damies un vakaros guldāties, viņš arvien turēja prātā rītdienu. Viņš dalīja un kārtoja darbus svarīgos un svarīgākos, lai tikai dzīvi ritinātu uz priekšu. Nu viņš sēdēja, un līdz ar zilajiem dūmiem, kas gurdi plētās ap viņu bez straujāka pūtienu, bez kuplāka mutuļa, viņa skati virzījās vienīgi atpakaļ. Viņš ļāva garām slidēt visai savai dzīvei, sākot ar to brīdi, kad skolā pirmo reizi ieraudzīja Aiju un prasīja tuvākajam biedram, kā sauc šo meiteni. Ilgi viņa domām bij ko klejot pa visu garo vasaru, ko viņi kopā palaida Lapās, gulēdami vienā klētī, iedami kopā darbā, kur reizēm rokas sadūrās un meta elektriskas dzirkstis. Tad viņa domās ievijās citu cilvēku likteņi. Vispirms parādījās Miķelis, šis ar mīlu sasirgušais puisis, kuru bez Aijas bija sagūstījusi vēl vecā Poģene. Vai viņš vēl atcerējās Aiju? Vai bija apmierināts, šodien savas sievas tuvumā, savu bērnu vidū. Laimīgais! Viņš bija atradis sev citu sirdi, kurai varēja tāpat pieķerties, kaut gan toreiz Aijas kāzās bij kā apdullis no šķiršanās sāpēm. Viņš atcerējās Galdara ratu atzveltni, un smaids aplidoja viņa lūpas. Viņš gribēja Aijai pavaicāt, kādu iespaidu tas atstāja uz veco vīru, kad otrā rītā nedarbu atklāja; bet Aija gulēja aizmigusi, un viņš domāja savu domu tālāk. Kādi tagad varēja izskatīties vecie Lapas? Pētera puisēns droši vien jau bij uzaudzis liels. Paaudze dzina paaudzi ar steigu, bez rimšanas... Atceroties Pēteri, viņa domas neatvairāmi sējās pie Ievuka un pārcēlās pāri visam pilsētā pavadītajam laikam, lai nómestos Rados, kur Ieva viņu saņēma ar ūdenslilijām, kad viņš pagājušās vasaras beigās ieradās pie sava tēva. Ak, šī labā meita! Cik daudz viņā bija bagātību. Ik nakts viņi runājās, un viņu valodas nekad neizsīka. Cik nemākslota un brīva, tomēr skaista un atturīga bija viņas gaita. Kā viņa prata pret visiem cilvēkiem izturēties, ka pat viņa mātei beidzot vajadzēja atzīt, ka viņa tiešām krietns cilvēks.

Jānim sareiba galva, domājot par Ievas likteni. Brīdi viņš sēdēja kā piedzēries, kurš neatmana vairs, kur atrodas, tad viņa domas tvēra Olgu. Jā, kur gan tagad bij šis straujais, gudrais bērns? Vai viņa zināja par Ievu, un ko gan viņa domāja par viņu, Ievas slepkavu?

Visubeidzot, kad domās bija apraudzīti visi pagātnes tēli, Jānis piegriezās pats sev. Kas nu viņš bij? Nabags invalīds. Mīla viņam pirms daudz gadiem bij kā

skabarga sirdī iedūrusies. Nu tā bija izvilкта. Bet viņš juta, ka sirds pamazām noasiņo. Katru dienu viņš zaudē pa pilienam, un atjaunošanās nav. Kā viņš bij maldījies, mīlas vietā pieņemdams mīlas sapni. To, kas kādreiz bijis, taču nevarēja vairs atgriezt. Nekas vairs otrreiz nenāk tādā pašā veidā, kādu to esam reiz jutuši vai baudījuši. Atgriežas gadalaiki, satiekas atkal cilvēki pēc gadiem, bet tie ir pavisam citi cilvēki, tās ir pavisam citas sirdis.

Kad iestājās atkal darba dienas, Jānis atspirga kā no slimības. Aija, to novērojusi, teica:

— Tu esi savāds cilvēks. Citi pa svētkiem atpūšas, tu nobeigtos, ja tie būtu vēl garāki. Ja tik garlaicīgi, tad nevajaga bēgt no ļaudīm. Vajag vai nu kaut kur aiziet, vai paaicināt citus šurp. Ar visu nebūšanu nabags nepaliks, ja kāds kādu vēderu aiznesīs. Galdara laikā gan tā nebij kā tagad. O, mēs esam te šai pašā istabā pat dejojūši.

— Kur tad tagad visi vecie draugi palikuši? Es domāju, ka tu nekad ar kaimiņiem neesi satikusi un arī tagad no viņiem vairs.

— Ar kaimiņiem? Zināms, man nav kaimiņu, kas labu vēlētu un varētu man kaut kādā ziņā palīdzēt. Bet tos, kuri to labprāt darītu, tu neieredzi ne acu galā. Bez tam tu nevari uz svētkiem atnest ne glāzītes stiprāka dzēriena. Es to lakateli būtu piecietusi, ja citādi nevarēja, bet savas omulības ziemas sastingumā tomēr vajag.

Jānis atcerējās trako deju toreiz kāzu vakarā, un viņam pārskrēja šermuļi. Tā viņi tur senāk varbūt bieži bija dzēruši un dejojūši. Līdz ar Juri un Aiju varbūt lēca arī vecais kurpnieks. Bet varbūt viņš tikai sēdēja un caur pieri glūnēja, rokā vīstīdams dunča spalvu.

Jānis ievilkās sevī un klusēja. Ko viņš varēja atbildēt? Taisnība bija: tikai darbs viņu turēja vēl spirtu, kur mīlestības vietā bija atradis vienīgi lētu maisījumu no sievas skūpstītkāres un no bērna tiekšanās pēc neatļautā.

Atkal bija sākušās darba dienas. Svētki, šīs ziemas kalngals, bija pārkāpti. Lai nāca tagad stiprākie sali, lai trakoja puteņi, tomēr dienas brieda un naktis raucās, saule kāpa aizvien augstāk, cilvēki atdzīvojās.

Jānis gatavojās uz mežu. Viņam gribējās pēc iespējas ātrāk sirdi atveldzēt ar vientulību dziļā dabas mierā,

kur neviens neprasa pēc tavu skumju iemesla, kur katra radība, katrs koks vai zars rauga piemēroties tavas dvēseles viļņojumam.

Izdauzījis ar provizorisku kulstekli izpaisīto linu saujas, Jānis novija pāri virvju. Tām vajadzēja noderēt, kad lazdas vedīs mājā. Viņš sanesa malkas un žagaru pilnu aizkrāsni jau aizlaikus, lai Aijai nebūtu jādusmojas, uguni kurot; jo žagari gulēja zem dziļa sniega un bija slāpjamā piesūkušies līdz serdei.

Meitenes viņu apstāja ar dažādiem jautājumiem par mežu. Cik tur lieli koki, kādi tur zvēri, kādi putni dzīvo.

— Pagaidiet, kad pārnākšu, tad es jums visu izstāstīšu, ko būšu redzējis un dzirdējis, — viņš teica un noglaudīja bērņus.

Aija nekad viņa darbos neņēma nekādas dalības. Viņa bija tikai tad klātu, kad nāca redzami darba augļi. Tāpēc viņam patika šī bērņu nesavtība. Neraugoties uz visu neattīstību, vienkāršajos jautājumos viņš tomēr saskatīja zināmu fantāziju.

— Vai jūs gribētu mācīties grāmatu? — Jānis vaicāja.

Meitenes raudzījās cita citā. Tad Māre teica:

— Mums jau nav ābece.

Jānis sev pārmeta, ka nebij par to domājis, svētkiem nākot. Varbūt bodē, kur varēja dabūt jaunākos kalendārus, bij arī ābece. Taču pēc pāris gadiem meitenēm vajadzēja iet skolā. Tas bij liels kauns, ja tad nemācēja lasīt.

Aija, kura sarunā bij noklausījies, atzina, ka būtu gan bērni mācāmi un ka viņam tas būtu jādara, jo, pagāni, viņas nemaz neklausot. Viņa jau pērn bij mēģinājusi ierādīt rakstu zīmes dziesmu grāmatā, bet nekas nebij iznācis. Viņa atzinās, ka nederot par skolotāju, jo šai tūlīt apskrienoties dūša, ja neņemot vērā. Tādas koka galvas vien esot. Šai pašai arī nebijusi diez cik vieglā, tomēr to, ko skolā vajadzējis zināt, šī iekalusi, jo bijis kauns no zēniem. Zināms, saimnieks kā tāds grāmatnieks bijis, aizvien piepalīdzējis. Viņš mācējis tā labi, mierīgi iestāstīt.

— Bet es, kad nav uzreiz, es dodu tūlīt pa galvu, un beigas.

Jānis solījās mēģināt. Varbūt neiešot nemaz tik grūti. Bet nu priekšā bija meža darbi. Kad tie būs garām, tad tikai varēs domāt par grāmatām.

Vecā gada pašās beigās pēc ilgām, tumšām un sniegainām dienām laiks noskaidrojās. Debesis kļuva zaļgani zilas, tai stiklainajā krāsā, kādas tās var būt vienīgi ziemas vidū. Saule lēja savu gaismu pāri sniega laukiem un kokiem, kuros dzirkstīja sarmas kristāli. Piegāzes izdalījās no vispārējā lējuma zeltaināk, bet gravas un juntu ēnas zīmējās zilas, gandrīz violetas.

Jānis, patlaban ienācis ar ūdens nēšām, liksmi teica:

— Vai redziet, bērni, ka saulīte jau pagriezusies pavasara pusē? Nu viņa biežāk spīdēs un kļūs aizvien siltāka. Vai tev nav par to prieks, Aija?

Aija pacēla acis uz logu, no kura stiepās gaiši zila švītra līdz klonam, noguldamās tur kā četras greizas zelta rūtis. Viņa pamāja ar galvu un teica:

— Drīz nebūs vairs vakaros lampiņa jādedz.

— Bet kā būs šovakar ar laimēm? Un vai tev ir vēl zirņu kāda sauja, ko izvārit? Tu zini, ja sausus zirņus ēd, tad jaunā gadā ir daudz naudas.

— Vai patiesi? — Aija brīnījās. — Mums pašiem gan vairs nav, bet vajadzētu raudzīt dabūt.

— No Aizupjiem, — Jānis zobgalīgi teica.

Nē, no Aizupjiem tādas lietas nevarēja vis dabūt. Taisnību sakot, no saimniekiem Aija nekad nekā nesaņēma, jo tie uz viņu neturēja labu prātu, varbūt tamdēļ, ka Juris viņai šad un tad izpalīdzēja. Tad jau ātrāk dabūtu no Pakalniem. Bet kas tur tagad varēja aizbrist bez kāda ceļa?

Jānim tas likās jocīgi, ka šīs tukšās māpticības dēļ Aija bij ar mieru tuvoties Pakalniem, kur tie viņai šķita ienaidnieki esam, no kuriem viņa gribēja viņu atturēt kā no uguns. Viņš mēģināja lietai atņemt visu nopietnību un teica smiedamies:

— Tas gan laikam tāpat kā ar laistišanos pirmajā ganu dienā. Ja ir labas ganības, piena daudz, bet ja ne, vari izliet kaut visu upi — slauktuves būs tukšas.

Aija tam pretojās. Ai, nekāl Veci ļaudis gan zinājuši, ko dara. Lai tikai pamēģinot dārzus apstādīt vēža dienā. Viss ejot vairāk atpakaļ nekā uz priekšu. Kartupeļi jāliekot, kad mākoņi gabalaini. Kad miežus sējot, jāvērot cūkas aste. Uz jauniem lopiem un uz bērniem nedrīkstot sacīt, ka viņi skaisti. Viņa varēja pievest simtiem

tādu veclaicīgu noteikumu, kuru neievērošana atnesa cilvēkam ļaunu. Tomēr no redzamas nelaimes vajadzēja raudzīt pasargāties, tāpat kā nedrīkstēja atraidīt zināmu laimi.

Kā neapzināta spītība Jāni tomēr atturēja. Viņš negāja uz Pakalniem. Viņš negribēja ierādīt, ka viņu var kā puiku stumt un vilkt. Viņam arī negribējās sevi padot izprašņājumiem, kā tagad iet ar dzīvi. Ko viņš varēja labu sacīt, kur viņa dzīvē bija tikpat maz gaišu brīžu, cik šai rudeņa gabalā bij spīdējusi saule. Un būtu pārāk mulķīgi tādām nolūkam prasīt zirņus, kur Pakalni taču zināja, ka nieka labības grauds nevar naudu ne iedot, ne atņemt, ja pats nepelnīsi.

Aija saskaitās. Ja šī kaut ko vēlēšoties, tad viņš nekad to nedarišot. To jau šī vairākkārt novērojusi. Labi. Tad viņa pati aiziešot. Bet tad lai arī no viņas negaidot nekādas paklausības.

Viņa patiesi gērbās un gāja.

Tiklīdz māte bija izgājusi pa durvīm, meitenes apstāja Jāni. Viņas gribēja zināt, kā laimes lej. Viņām trūka sajēgas par visām tām rotaļām, ko bērni piekopa svētkos un ziemas svētdienās. Aija bija par kūtru viņām kaut ko parādīt vai arī pati nekā neprata. Viņas gudroja un nevarēja izgudrot, kā laimi var liet gluži kā ūdeni.

To nu viņām iepriekš nevarēja izskaidrot. Vispirms bij vajadzīga alva. Vai viņas nezināja kaut kur iebāztas kādas vecas pogas, pīpes vai gredzenus?

Māre uzkāpa uz sola un noņēma no laktiņas aprūsējušu skārda kastīti. Meitenes visas sakrita ap to, un tik daudzas rokas reizē šāvās tur iekšā, ka pavisam aizsedza kastītes saturu.

— Vai jūs zināt, kāda izskatās alva? — Jānis prasīja.

— Baltā! — Zenta atsaucās un pacēla gaisā prāvu pīpes saloku.

— Kā kļiņģers, — mazā Rūta teica un lēkāja aiz prieka par to, ka nu varēs laimes liet.

Metāla bij pamaz, tāpēc Jānis skuķus pastūma sānis, lai pameklētu, vai tur nebij vēl kāds nieks no alvas.

Nekā tur vairāk nebij kā vecas, izjukušas pīpes daļas, pāris nolūzušu ilenu, salocīts ādas gabaliņš ar piķi iekšā, kurā vēl turējās švītras, kas cēlušās, drāti caurvelkot. Vēl tur bija izstaiņījies saru kušķītis un kāda sauja

samelnējušu koka tapiņu. Un vēl tur kaut kas gulēja šai lūžņā. Tas bija neliels kurpnieka duncītis, plāns kā papīrs un ļoti ass, spala vietā aptīnāts ar ādu, kura bija noķepusi līdz lipīgumam. Jānis paņēma duncīti ar diviem pirkstiem. Viņam likās, ka tur vēl bij skaidri saskatāmi Galdara pirkstu nospiedumi. Tā bija vienīgā fotogrāfija, ko viņš atstāja saviem pēcnācējiem.

— Ā, tētes duncītis! — Rūta teica un sniedzās pēc tā.

— Tas ir ass, — Māre pamācoši sacīja, — neaiztiec!

Jānis sasvieda visas grabažas atpakaļ kastītē. Pie visiem šiem priekšmetiem bij nelaiķis pieskāries simtiem reižu. Varbūt vēl pie šiem niekiem kavējās viņa dvēsele, jo nebij taču pagājis vēl ne gads, kopš viņš te staigāja un rikojās dzīvs un vesels...

Jānim pārskrēja šermuļi. Viņam taču vairāk reižu dziļā nakts klusumā bij licies, ka Galdars kaktā sēž un trin savu dunci. Te nu bij duncītis kā tikko trīts. Neviena rūsas plankumiņa.

— Liec nost! — viņš, kastīti pastumdams, Mārei teica un vēlreiz noskurinājās.

Aija pa paradūmam ciemojās ilgi. Pārņākusi viņa izplēta tukšās rokas. Pakalniem zirņi nemaz nebijuši sēti.

Nu arī Jānim ienāca prātā, ka viņš nebij Pakalnos redzējis zirņu ne laukā, ne klētī.

Aija bija priecīga. Atzvēlusies čikstošajā krēslā, viņa it kā turpināja sēdēt vēl ciemā un runāja bez apstājas:

— Labdienas no paša un no pašas. Arī puikas lika sveicināt. Ko jau tie lielie, to arī šie. Kāpēc Jānis neatnākot? Tu laikam viņiem biji liels draugs? Nu jā, un paši arī teic — kāpēc neaizgājuši pa svētkiem? Sak, ko tad mēs, ubagi, drīkstam tā bez aicinājuma iet. Pats tik laipns kā saulīte. Un pati tūlīt kambarī pēc medus. Skuķi, rupuči, mācīsaties grāmatu, tad arī jūs, ek še, dabūsat kādu naža galu.

To teikusi, viņa izcēla no jakas kabatas ar baltu lupatiņu pārsietu glāzi, pilnu bālgana, sacukurota medus.

Skuķi skrēja klāt un sniecās pēc glāzes.

Aija viņām iecirta pa pirkstiem.

— Gaidīt neprotat? Kā vilki! Kad jūs dzirdētu, kā Pakalnu puikas grāmatu skaita — kā skaldīt skalda. Bet jūs nekā. Jums kad tikai ko riklē grūst.

Meitenes nurdēdamas atkāpās.

Aijas skats krita uz pīpes saloka, un Jānis pasteidzās ziņot, ka to viņi atraduši un ap pusnakti liesot laimes.

Meitenes atkal virzījās tuvāk. Laimes liešana viņas pievilka ne mazāk par medus glāzi.

— Ak tu pagāni! Tā taču bij pavisam laba pīpe.

Aija cēlās, pakāpās un noņēma pirmītējo kastīti. Viņa pakravājās pa to un pēc pāris minūtēm patiesi bija saspraudusi diezgan cēlu pīpi.

— Jūs man, meistari, tik visu putināt. To es viņam, tā teikt, uz atkāzām iedāvināju. Viņš nepīpēja, bet es viņu piespiedu, un tad viņš sāka pīpēt.

Viņa griezās tieši pie Jāņa.

— Tu mūžīgi tos papirosus sūkā un šķied naudu. Vai tu nevarētu labāk to lietot? Es tev uz jaunu gadu to dāvinul!

— Lai paliek. Kad būšu vecs. Man pīpes dūms par sūru.

Veca gada vakars neko neatšķirās no citiem vakariem. Tikai plānas medus maizītes bērniem deva tā kā svētku sajūtu. Viņi tomēr nebij ar to mierā; jo, kad uguns jau bij nodzēsta, no skuķu gultas cēlās apspiesta kurnēšana. Tur mazā Rūta, miegā laizdamās, runāja:

— Nu mums visu gadu nebūs ne naudas, ne laimes.

— Vai tu gulēsi! Ko šis, sivēns, zina no laimes vai no naudas, — Aija rājās.

Tad viņa Jānim ausī teica:

— Pakalniete, mani vadīdama, apvaicājās — vai mēs negaidot jaunus dēlus?

XX

Jaunā gada rītā Aija, vēl gultā būdama, teica:

— Pakalns vaicāja, kad tu sāksot stīpas cirst. Es nezināju atbildēt. Es teicu, ka pēc svētkiem solījies, bet dienas neesi minējis.

— Rītu, — Jānis atbildēja.

Aija tūlīt cēlās.

— Tad šodien viss ir jāsakārto, — viņa teica.

Kas gan tur bij ko kārtot? Viņiem jau nekā nebij ko iznest no mājas, kurā bij tik liels tukšums tā ēdiena, kā drēbju ziņā. Viņam vajadzēja iziet gandrīz vienīgi ar to, kas mugurā un kas vēderā.

Brokastā viņi dzēra tēju, savāritus aveņu kaulus, piekožot mazu drusciņu cukura.

Aijai atkal galvā bija sarkanais lakatiņš. Viņa centās šodien Jānim patikt; jo laika sprīdis pirms šķiršanās mēdza parasti būt siltāks nekā pēc satikšanās. Viņa centās daudz runāt un valodu vērsa uz nākotni, kā to Jānis agrāk bieži mēdza darīt, kad vēl nebija iegrimis savā klusēšanā. Varēja manīt, ka Rūtas vakar vakarā teiktie vārdi viņai nebij izgājuši no prāta, jo viņa griezās pie Jāņa ar jautājumu:

— Bet pasaki man — kas tad īsti ir laime?

Jānis brīdi domāja. Šāds jautājums viņam nekad nebija uzmacies, jo nekad viņš nebij sapņojis par kaut ko ārkārtīgu. Aizvien viņa tieksmes bija vērstas uz to, lai kaut ko labu mācītos, lai šo to zinātu, bet dzīves baudas viņš ņēma kā nepieciešamas pārmaiņas darba vienmuļībā. Ik dienas viņš strādāja. Darbs nebija tik grūts, ka būtu vajadzējis no tā bēgt. Un ar iekrātajām zināšanām viņš nekad nebij centies iegūt sev labāku stāvokli. Tā bija viņa klusā pasaule, kura piederēja viņam vienīgam. Tas bija viņa puķu dārziņš, kurā viņš varēja atpūsties, kad vien to vēlējās, bet kurš nekā neienesa. Pareizi Aija bija teikusi, ka ar savu grāmatu viņš neuzburs ūdeni no upes augšā. To viņš nespēja. Jā, kas tad bija laime? Varbūt brīdis pie degvīna glāzes? Varbūt sievas klēpis? Vai laimi varēja izliet no smirdoša pīpes salka, ja viņas nebij sirdī?

— Man šķiet, — viņš iesāka, — ka katram cilvēkam ir sava laime un katram tā ir savāda. Tāpēc jau arī, laimes lejoj, parasti katram izlejas tas, kas viņam vislabāk piederas un pēc kā kurš tiko. Jaunai meitai izlejas līgavas vaiņags, jaunai sievai — šūpulis, puisim — kamanas, ar ko sievu pārvest, vīram cirvis, ar ko darbā iet, bet sirmgalvim — zārks. Laime savā ziņā ir cilvēka dzīves un cenšanās kalngals. Uz to viņš raugās un kāpj, dažs lēnām, dažs strauji, un, man šķiet, katrs aizsniedz savu laimi, kaut arī sasniegta tā izrādās mazāk pievilcīga, nekā pēc viņas cenšoties. Jaunava, kura staigāja dziedādama, bieži vien izbauda savu sievas laimi nedaudzās dienās un pēc tam staigā saraudātām acīm. Sieva alkst bērnu, bet mātes parastā žēlošanās ir tā, ka maz no bērniem var pieredzēt prieka. Puisis stalti brauc pēc sievas un pārved mājā velnu. Pienāk diena, kad vīram darbu

veikt pietrūkst spēka. Vienīgi mūžu nodzīvojušais saņem ilgstošu laimi.

— Tad nu es tomēr nezinu, kas būtu mana laime, — Aija domīgi teica. — Esmu tikusi pie vīra. Man ir bērni. Man ir diezgan darba un pietiekoši atpūtas. Bet kur ir mana laime? Tās es vēl līdz šim neesmu redzējusi.

— Tu neesi to pratusi noturēt ilgāk par acumirkli. Gan jau būs bijuši brīži, kad tu juties apmierināta un nekā vairāk nevēlējies. Jā, nu es zinu, kas ir laimel! Laime ir — nekā vairāk nevēlēties.

Viņi klusēja.

— Kas ir tava laime? — Aija piepēži prasīja.

Jānis zināja, ko varētu atbildēt, bet viņam bija kauns tagad vaicātam to sacīt. Viņš taču vairāk nekā nevēlējās kā tikai, lai Aija viņu mīlētu, tā patiesi, no sirds mīlētu. Tad viņš savas dzīves grūtības uzskatītu vienīgi kā šīs laimes piēdevas.

— Es nezinu, — viņš skumji teica. — Man nav laimes.

— Vai tu pie manis neesi laimīgs?

Jānis viņu uzskatīja vēsu skatu.

— Man aizvien ir atlicies ko vēlēties.

— Hm. Tu esi neapmierināms.

Ar to izbeidzās viņu saruna par laimi.

Uz vakaru Jānis sakravāja savas darba lietas. Viņš ņēma līdzi arī slīimestu, jo, kas zina, varbūt varēja mājā, kurā apmetās, drusku strādāt. Vakari taču bija tik gari. Ja tikai mežsargs būs ar mieru, viņš pirmo tūkstoti tūlīt izvedīs un izstrādās jau turpat uz vietas. Tā viņš tiks ātrāk uz priekšu; jo pēc iespējas drīzi vajadzēs tikt pie zirga, lai pavasarī lauka darbi nekavētos.

— Cik tev ir naudas? — Aija prasīja.

Viņa bij no klētiņas izvilkusi pussatrunējušu mākslīgo mēslu maišeli un bāza tajā kukuli maizes, viņa gribēja bērt vēl virsū kartupeļus, bet Jānis domāja, ka nesamais būs par smagu, un kartupeļu vietā vēlējās otru kukuli maizes.

— Aizdars tev jāpiepērk, — viņa teica. — Es tev dotu arī kādu sauju putraimu — bet kas tev tur to putru vāris? Gan jau pa to laiku badā nenomirsi. Ja ceļā gadās bode, paņem kādu pusmārčiņu cukura un dzeri vakaros siltu ūdeni.

Aija deva labus padomus attiecībā uz ēšanu. Par visu citu vajadzēja viņam pašam zināt. Viņa aizsēja maišeli un pacilāja. O, bija diezgan ko stiept. Un vēl pa tik dziļu sniegu. Kur tad vēl darba rīki. Vairāk viņš nevarēja panest.

Celakule bija gatava. Nu viņi varēja vēl omulīgi kopā pavadīt atlikušās stundas. Aija bija sevišķi mīļa un pieglaudiva. Viņa domāja, ka šo nakti nemaz nevajadzētu aizmigt. Viņa sauca Jāni atkal par savu mīlo vīriņu, ko sen nebij darījusi, un viņam ienāca prātā, ka vajadzētu iziet laukā paskatīties, vai kaut kur nav uzstādīta kāda zīme, ka šis mīlais vīriņš nu būs prom. Viņš tomēr to nedarīja. Viņš ļāva sevi glaudīt un pajāt kā bērns.

Visaugstākā mīlināšanās brīdī Aija čukstēja:

— Vai nu tu esi laimīgs?

Jānis nekā neatbildēja. Viņš tikai spieda savas lūpas uz viņas valgās, karstās mutes, kura vērās, it kā viņu visu sevī ieņemt vēlēdamās.

Tas tomēr nebij tas, pēc kā viņš gadiem ilgi bija ilgojies. Tā bija tikai miesa, kas te ņēma savu tiesu. Dvēselei vajadzēja daudz augstākas baudas. Tai vajadzēja saviļņot ne vien viņa asinis, bet darīt katru domu, katru jūtu tik dzidru un daiļskanīgu, cik skumjas un nepasākāmi smagas tās bija visā viņa svešniecības laikā.

Aija tomēr bija pirmā, kas iemīga. Pēc pāra mīlas izvirdumiem viņa kļuva gurda un vienaldzīga. Aizgriezies pret sienu, viņa drīz vien šņāca tai dziļākajā miegā, kādu vien cilvēks var ziemas naktī gulēt.

Jānis bija atkal vientulis un viens ar savām domām. Rītu viņam agri vajadzēja doties uz darbu. Bet savādā kārtā viņa domas ne mazākā mērā netiecās minēt, kā tur būs un kā viņš turpu aizklūs pa nezināmiem ceļiem. Viņa domas atkal laidās atpakaļ, kā rudenī lapas laižas atpakaļ uz zemi, no kuras guvušas savu smagumu.

Vecais sienas pulkstenis gārdoši izdvesa — divi, kad viņš vēl bija nomodā. Izšūpojies senās, senās dienās, kuras viņam šķita visjaukākās viņa mūžā, neraugoties uz visām sāpēm, ko Aija viņam toreiz nodarīja, viņš pārcēlās uz vakardienu. Cik neīsta un liekuļota viņam likās Aijas izturēšanās. Laidnība un pieglaudiva viņai slikti piestāvēja. Simtreiz labāk tad viņš redzēja viņu vienaldzīgu, jā, pat dūsmīgu, nekā raudzījās tajos kaķes kūku-

mos, ko viņa meta, viņam tuvodamās. Tas nozīmēja, ka mīlestība lēnām mira arī viņa pusē. Sākumā viņam bija pieticis vienīgi Aijas tuvuma. Tagad jau viņš uzstādīja zināmas prasības. Varbūt drīz pienāks laiks, kad viņš vairs nevarēs viņu ieredzēt. Vai tas bija parastais mīlas ceļš, jeb vai te bij nožēlojams izņēmums? Bet varbūt viss vēl varēja griezties uz labu?

XXI

Tikko svīda auksta ziemas diena, kad Jānis izgāja no mājas. Atvadoties Aija viņu bija noskūpstījusi un novēlējusi dievpalīgu. Tas tomēr viņam bija licies kā pienākuma izpildīšana, ne kā pilnas sirds atvieglojums. Viņam šķita, ka Aija par viņa aiziešanu ātrāk priecājās nekā skuma.

Nu viņš atradās uz ceļa starp viņa mājiņu un Pakalniem, kur viņam bija jāiet ceļu paprasīt. Pa Aijas iemītajām pēdām viņš cinījās uz priekšu, nesdams diezgan smagu nastu, kura viņam bija uzsieta mugurā. Nosāņus skatoties, viņu varēja noturēt par paunu žīdu vai pat par ubagu. Sajozies, lielām postalām kājā, galvā vecu, ausaiņu Galdara cepuri, ko Aija viņam bija uzspiedusi, viņš pats sev izlikās nožēlojams un vājš vecis, kas tikko kājas velk.

Jānis gribēja ieiet Pakalnos pa tumsu, nepamanīts; bet gaisma, kā par spīti, plētās tik strauji, ka bija jau pavisam gaišs, kad viņš iegriezās Pakalnu olnīcā. Viņš apstājās un pameta acis visapkārt. Viss bija apsarmojis un apsārtis: olnīcas stuburu gali, kas tikko rēgojās no sniega, koki, kuros tupēja sabozušās vārnas. Viss likās tik tīrs un mirdzīgs. Kā viņš iederējās te šai teiksmainajā pasaulē, tāds ubags no ārienes un tik smagām domām? Viņam priekšā bija tukšums un aiz muguras kaut kas palika, kas lika viņa sirdij sāpēt. Viņš no augšas pārlaida acis savam stāvam, un skumjš prieks salieca viņa lūpas smaidā. Arī viņu jau bij paspējis apsarmot skaistais ziemas rīts.

— Jāņa ierašanās Pakalnos sacēla lielu dzīvību.

— Sen neredzēts ciemiņš! — pati iesaucās, kad viņš padeva laburītu. — Bet nu gan iztaisījies pēc īsta mežinieka.

Viņa steidzās viņam palīdzēt atsvabināties no nastas, kuras lences negribēja nākt nost no resnajām mēteļa piedurknēm. Noņēmusi nastu un stenēdama nolikusi to uz skrūvbenča, viņa teica, maišeli taustīdama:

— Jāparaugās, ko tur Aija iedevusi līdzī.

— Tur ir tikai maize un darba lietas, — Jānis stostījās. — Pavalgs būs jāpiepērk turpat uz vietas.

— Labāk būtu bijis maizi nopirkt turpat uz vietas. Jānis nekā neatbildēja.

Aiz skapja stūra parādījās abu puisēnu galvas. Tad zēni izlēca no savas slēptuves vēl nemazgājušies, basām kājām un pieķērās Jānim katrs no savas puses.

— Kur tu tik ilgi biji? — mazākais teica.

Un lielākais pamācoši atbildēja:

— Viņš jau tepat lejā dzīvo visu laiku.

— Vai nu tu dzīvosī pie mums?

— Nē. Jānis tagad brauks uz tālu ciemu, tur, netālu no jūsu vecāsmātes, — Pakalns teica.

— Bet nu skrieniet nomazgājaties un apģērbaties! Cieņiņš pa tam apsēdīsies un atpūtīsies, — pati, Jānim krēslu paceldama, bērņus mudināja.

Arī Pakalns apsēdās.

— Es jau domāju, ka jūs šodien iesiet, — viņš iesāka. — Pirmdienā gan neesot labi darbus sākt. Bet vai tad visas nav dieva dienas? To laikam tikai izgudrojuši slinķi un negauši, lai būtu iemesls pirmdienās izlāpīt pagiras. Un patiesībā jau šī diena jums paietu ceļā, ja būtu kājām jācilpo. Bet man uz to pusi braucams, un es jūs aizvedīšu. Jāiet vēl zirgam iebērt auzas. Nav jau ko steigties. Sieva uzvāris kafiju. Padzēsim. Kad tikai uz lielceļa, aizies kā pa galdu.

Pie brokasta Pakalniete apvaicājās, kā tad nu jaunajam vīram ejot.

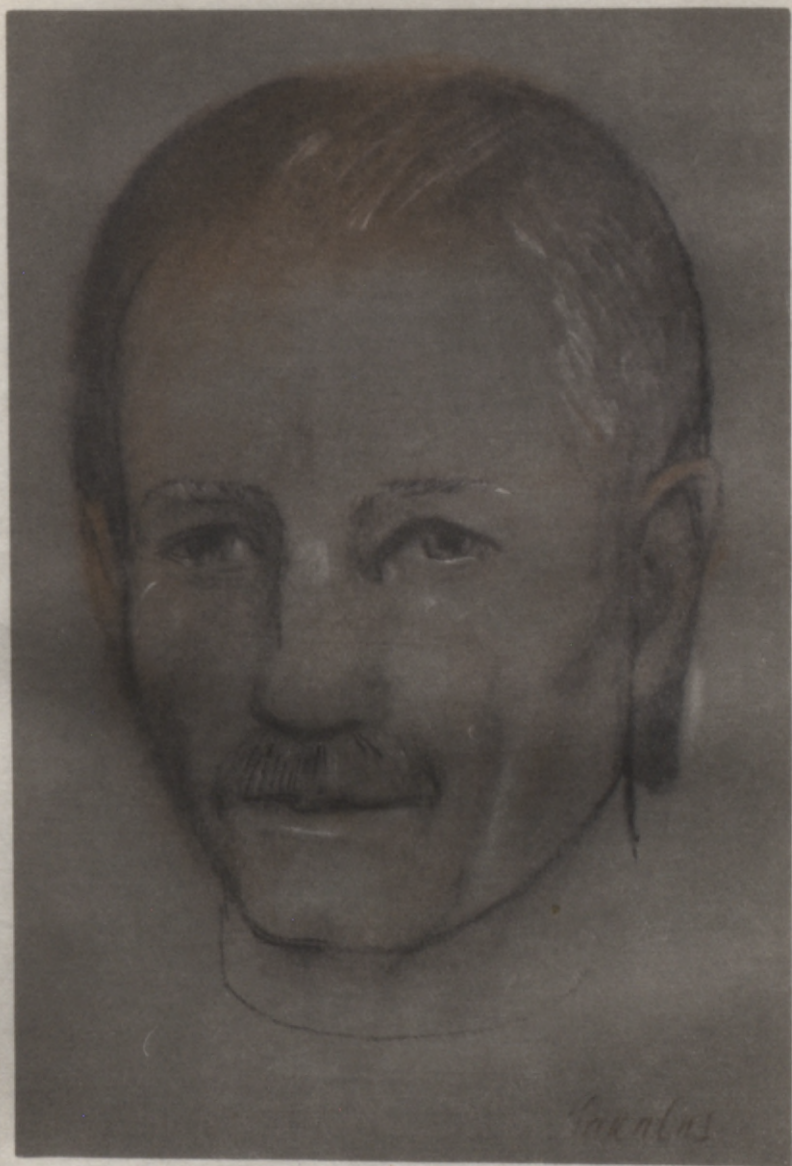
— Vai varat sadzīvot ar sievu, kura jau iemācījusies pār vīru valdīt?

— Paldies! — Jānis atteica. — Iet ļoti labi.

Jā. Varbūt viņam izdošoties. Aija, kad te bijusi, arī priecājusies, ka nu viss pie šiem ejot uz labo pusi.

— Krietnam vīram nemaz nevar būt slihta sieva, — Pakalns teica.

— Ōhol — pati iesaucās. — Vai tu pats nelasīji, kā Sokratam Ksantipe lējusi samazgas uz galvas?

Nu jā, Sokrats jau arī bijis tikai filozofs. Būtu viņš zemes arājs, ja citādi ne, ar grožu likumu būtu izdzinis visas gražas.

— Tā jau jūs, vīri, lielāties. Beigu beigās jūs tomēr visu darāt mums pa prātam. Jums tikai izliekas, ka jūs valdiet, bet patiesībā valda sievas, ja ne citādi, tad ar savu piemilību.

Jānis nekā neatbildēja. Viņš tikai klausījās. Viņa acis vēroja te šo istabu ar viņas iemītņiem, un domās viņš to salīdzināja ar Aijas mītni. Tā bija pils pret lāču midzeni. Šie cilvēki varēja lasīt grāmatas, lasīto saprast un pārrunāt. Viņu pasaule plētās aizvien plašāka. Viņš turpretim stiga kā dumbbrājā. Tomēr — pagaidat vien, nākošu gadu ap šo laiku! Ja viņam tikai palaimējas visu tā nokārtot, kā bija iedomājies, tad dzīve būs pavisam citāda, kad nāks redzami viņa darba augļi. Tagad viņai ir iemesls pret viņu izturēties kā pret ienācēju ubagu, kas viņš patiesībā arī bij.

Kad Pakalns izgāja zirgu jūgt, pati pienesa Jānim prāvu gabalu sālītas cūkas gaļas.

— Bāžiet kulē, — viņa teica, — nebūs jāpērk.

Jānis pretojās. Viņš jau tā viņiem daudz pateicības parādā. Kas zina, kad un kā viņš to visu varēs atmaksāt.

— Ņemiet vien, — viņa mudināja un pati sēja maisu vaļā. — Tā nav nekāda dāvana, nedz arī avanss. Tā ir pēdējā nomaksa par jūsu rudens darbu. Tā ir barota ar jūsu pļautiem miežiem.

Ienāca pats.

Zirgs bija sajūgts. Viņi ardievojās un saņēma laimīga ceļa novēlējumus no visiem palicējiem. Zēni vēl uzlēca kā zvirbuļi uz priekšnama sliekšņa un noraudzījās aizbraucējiem pakaļ ar gruzdošu vēlēšanos pabraukt kādu gabaliņu līdzī; bet tas nu šoreiz nebija iespējams, jo laiks bija tik auksts, ka, dvašu velkot, degunā dūrās kā sīkas adatiņas.

Viņi izbrauca uz lielceļa. Dūmi no apkārtējām mājām cēlās taisni gaisā, rīta saules caurspīdēti. Arī koki stāvēja mirdzīgi viļņoti kā sastinguši dūmu mākoņi.

Ar vīriešiem piemītošu kautrību abi braucēji ne ar vienu vārdu neaizskāra savas dzīves intīmo daļu, kā to labprāt dara sievietes, nonākdamas pat līdz diskrētām lietām. Viņi runāja par darbiem. Pakalns lielija savu zirgu, kurš tiešām, tiklīdz tika uz lielceļa, gāja kā vējš.

Izrādījās, ka Pakalns brauca vairāk Jāņa dēļ, lai aiztaupītu viņam smago gājienu. Viņš vienīgi gribēja apciemot savus radus. Bez tam viņš jau viņreiz bij aizrunājis kādu divdesmit kārsu. Nu viņš gribēja palūgt mežsargu, lai tās liek izcirst, jo neatmaksājās tādu gaisa gabalu no lieka braukt un bendēt savu vēl vārīgo kāju, pa tik dziļu sniegu bradājot. Viņš arī domāja, ka Jānis varēs turpat apmesties, kaut gan ļaužu priekšā tas nebija visai labi, kā mežinieki apmetās pie mežsarga. Tomēr turpat apkārt bija lazdu pakalni, un, kur caur mežu tecēja upīte, tur gandrīz citu koku nebij kā vienīgi lazdas. No mežsarga mājas tas bija versti, vislielākais, kurpretim līdz tuvākajam saimniekam varēja skaitīt vismaz verstis trīs. Tā bija liela starpība.

Sliedēs viņi iebrauca labā pusdienas laikā. Mežsarga patlaban nebija mājā. Viņus saņēma pusmūža sieviete runīgi un laipni.

— Meitas laikam skolā? — Pakalns uzsāka valodu.

Nu jā. Pats aizvedis un neesot vēl atpakaļ. Tālu tā skola, un sniegs kā jūra. Vai neatjūgšot zirgu? Auksti lopam tādā sprēgonī.

Nē. Ilgi jau nepalikšot. Un esot apseigts.

Pamazām Pakalns runu noveda uz Jāni. Varbūt viņa esot dzirdējusi par lazdu ciršanu? Te nu esot tas stīpu meistars. Vai nevarēšot viņu pieņemt uz dažām nedēļām siltumā?

Jā. Saimes istaba esot liela diezgan. Sols tik plats, ka varot gulēt pat divi blakus. Netrūkstot šiem arī skaistu meitu. Marta ziedot kā puķe. Tikai puikas, dumjie, neviens to neplūcot. Šai mirtes pāraugot un sākot kalst. Nu jau ceturto gadu pie šiem dzīvojot.

Pakalns ar Jāni saskatījās un pasmējās.

— Par vēlu, radniec, — šis jau savu nelaimi dabūjis uz kakla.

Sliedene nometa ar roku.

Tad nav ne ko runāt, ne ko lielīt.

Tērzējot un jokojot laiks pagāja ātri. Viņiem likās, ka būtu patecējušas tikai nedaudzas minūtes, kad nočirkstēja sniegs gar aizsalušo logu, un pēc acumirkļa istabā ienāca mežsargs. Novilcis kažoku un ar kreiso roku braucīdams ledus gabalus no sirmās bārdas, viņš labo sniedza viesiem, par viņu ierašanos ne priedīgs, ne bēdīgs. Mierīgi, it kā jau vairākas dienas būtu tā kopā

sēdējuši, viņi visi trīs vispirms pārrunāja dziļās ziemas labumus un ļaunumus. Tad pārgāja uz saimniecībām un uz mežu.

Vai tad kāds cilvēks mežā strādājis? Neesot taču nekādu cerību šoziem mežu izvest.

O jā. Strādājis diezgan. Šim ik dienas jākāpjot sniega korpēs un jāapšļūcot lieli meža gabali. Par izvešanu neesot ko bēdāt. Vajagot tikai triju dienu atdrēģa, un mežā sniegs saslābšot tā, ka palikšot tikai trešā daļa no tagadējā biežuma.

Jāni mežsargs bij uz vietas pazinis un, jau roku sniegdams, teica:

— Klāt!

Pati klāja galdu.

Pasalušiem viņiem garšoja karstā gaļas zupa, un ēdot valodas raisījās plaši un gari. Kad viss bij izrunāts par kārtīm un par lazdām, saimniece ieminējās, ka stīpnieks gribot tepat pie viņiem apmesties. Ko vīrs sakot?

Sliede noglauda savu sirmo bārdu.

— Mums tas mežkuņģelis tāds jauns un paglups, — viņš teica. — Tomēr varēsiet palikt. Grāfs mani pazīst tikpat ilgi, cik es viņu. Viņš zina, ka ne skabarga no meža nav aizgājusi pa netaisniem ceļiem.

Ar to pietika. Jānis varēja nest savu maisu saimes istabā, kur viņš sastapa, pusdienu ēdot, puisi, divas meitas un kādu vecu pāri savā kaktā pie maza galdiņa, kas bija iespiests starp diviem gultu galiem. Saimniece, viņam līdzī ienākusi, parādīja solu, uz kura varēs gulēt, un skaļi teica:

— Šis cilvēks te paliks kādu laiku. Viņš cirtīs stīpas.

XXII

Jānis strādāja mežā. Mazā gaismiņā viņš izgāja no mājas, asi trītu cirvi aiz elkoņa aizkāris, un pārnāca vakarā, kad bija atkal tikpat tumšs. Tūlīt pirmajā dienā viņš uztaisīja no egļu zariem būdu ar līdzenu celmu vidū, uz kura varēja sēdēt un sildīties pie būdas priekšā sakurtās uguns, kad laiks bija atpūsties.

Paēdis viņš tagad bija labāk, nekā mājā būdams. Vakaros un rītos viņš dabūja pa bļodiņai no tās zupas, ko saime strēba, lai, kā saimniece teica, zarnas nesarau-

tos uz sausa vien. Cukuru viņš bija aizmirsis nopirkt. Bet par to viņam pusdienai bija līdzī ik dienas prāva šķēle taukas gaļas, ko viņš ne cepa, ne vārīja, bet koda maizei klāt tāpat zaļu, kā to Rīgā bij radis darīt. Un, ja iegribējās dzert, tad vajadzēja tikai nolaisties dažus soļus lejā, un viņa tāšu tūtē laistījās skaidrs straute ūdens, kurš, lēkādams pa akmeņiem, neaizsala un neaizsnīga pat tik bargā ziemā, kāda bija šogad.

Darba vietā mežs izskatījās, it kā to būtu izrakņājis simts cūku. Neviens krūms nebija garām palaists. Visi tie bija apmīdīti, izlocīti, un visur sniegā gulēja sīkas, baltas lazdu skaidas. Bet vietvietām stiepās dziļas slie-des, apzīmēdamas ceļus uz gubām, kuras ar katru dienu auga kā skaita, tā apmēru ziņā. Lai nebūtu pavasarī liekas klapatas ar meža tīrīšanu, kas prasītu vairāk dienu pavasara citos darbos tik vajadzīgā laikā, mežsargs viņam bija ieteicis lazdas kraut gubās ar visiem zariem un galotnēm. Tā viņam varbūt iznāca par ceturto daļu vairāk ko mājā vest, bet par to atkal spēcīgi žagari plītij.

Darbs vispār nebija grūts, un dziļā meža vientulība Jāni atspirdzināja tā, ka visa pasaule viņa acīs atkal atdabūja krāsu, ko tā pēdējā laikā bija zaudējusi. Kas tas bija par klusumu! Kad viņš nolaida cirvi gar sāniem un izstiepās taisni, viņam likās, ka zūd viņa cilvēka izskats, ka viņš sastingst šai klusumā par koku. Brīdi viņš tā stāvēja, izbaudīdams iesnīguša bērza ziemas mieru... Bet klau!

— Sī-sī-čē.

Tā bija zilīte.

Viņa smadzenes atkal sāka darboties, roka cēlās, kājas spēra soļus. Viņš bija atkal cilvēks. Viņš cirta, nesa, krāva, pa brīžiem atstumdams cepuri no pieres un ar delnu sviedrus noslaucīdams.

Brīžam viņa tuvumā ieradās dzenis. Kaut kur augstu neredzams viņš kala tik stipri un strauji, ka dārdēja viss mežs. Reizēm, būdā sēdēdams un smēķēdams, viņš cauri dūmu zilumam redzēja sirmu vāverīti. Viņa dejoja pa lazdām, uzmanīgi pētīdama gan lazdu galotnes, gan izbradāto sniegu, kā brīnīdamās, kas te notiek.

Katra diena nāca ar savu jaukumu. Mežs, kura pamatā gulēja miers un klusums, tomēr bija tik bagāts dažāda veida pārmaiņām, ka ausij aizvien bija ko uztvert un acij ko skatīt. Reizēm vienmuļais meža pelēkums sa-

drupa neskaitāmos gaismas vizuļos. Caur kokiem bija izlauzies zemā ziemas saule līdz pat meža dibenam. Tur nu viņa apgaismoja sniegu, būdu un koku stumburus, uzmetās uz cirvja asmeņa kā maza uguntiņa. Sirds Jānim sīta straujāk.

Dažu dienu krita tik biezs sniegs, ka pārslas sanēja kā bites, mezdamās ziedos. Citā dienā galotnēs šalca vējš un lielie koki šūpojās tik stipri, ka kustējās līdz saknēm. Bet te apakšā bij tomēr rāms, un likās, ka cauri vienmuļajai koku šalkoņai varētu dzirdēt pat to vissmal-kāko troksnīti.

Viss te bij tik vienkāršs, tik skaidrs un mierinošs, ka Jānim, domājot pat tās vissmagākās domas, nebij nekāda grūtuma sirdī. Gluži otrādi, viss, kam tagad pieskārs viņa domas, atdabūja agrāko spožumu. Aija viņam atkal šķitās tik laba un mīla, ka gribējās pēc iespējas viņu redzēt. Viņam bija sakrājies tik daudz kas, ko viņai vajadzēja dzirdēt. Viņš domāja arī par bērniem. Tūlīt, tiklīdz viņš tiks mājā, viņš raudzīs abus lielākos skuķus iemācīt grāmatā. Bija tik skaisti domāt par to, ko visu viņš neizdarīs ar naudu, ko saņems par stīpām. Lai nāk tikai pavasaris, tad visa piekalne, kura tagad uz viņu norau-gās ar smīnu, apstulbs aiz brīnumiem. Kā kāds burvis viņam ieburs mājā visu, kas vien vajadzīgs viņu mazajā saimniecībā. Būs zirgs, būs sēkla, ko zemē kaisīt, būs rīki, ar ko iestrādāt.

Domādams pie visa, kas būtu vajadzīgs, viņš kā at-pūzdamies pameklēja taisnus bērziņus un, nocirtis tos, ieslēpa lazdu gubā. Tur iznāca labas ilksis ratiem un ragavām. Tāpat viņš pagādāja un noslēpa sakkokus. Tā nebij nekāda zagšana. Tas bij tikpat kā noraut mežā riekstu vai nocirst nūju. Viņā brieda spēks un griba. Kā viņš strādās un gādās, kad tiks mājā!

Jāņa labsajūtu pabalstīja arī skaistie vakari plašajā mežsarga saimes istabā. Pēc vakariņām viņi parasti sasē-dās ap gaišu bērza skalu krāsns priekšā un, izmetušies vieglās drēbēs gluži kā vasarā, strādāja. Puisis vija, mei-tas vērpa, bet Jānis, kam nebija nekā ko darīt, jo mež-sargam nebij stīpbeņķa, sēdēja un klausījās jauniešu valodās vai arī savukārt stāstīja par Rīgu. Pievirzījās pie gaismas arī abi veciši. Māte aizvien kaut ko lāpīja, kā mūžu piebeigt gribēdama vēl ar to pašu, kas spēka dienās pagādāts; bet tēvs taisīja lazdas spieķus skaisti

liektiem rokturiem, kādus pilsētās pārdeva par dārgu naudu, bet par kuriem šeit viņš saņēma dažas kapeikas. Brižam, sarunām apsīkstot, atskanēja dziesmas, pie kurām piedalījās arī veču pāris. Viņu balsis izdalījās no jauniešiem. Tās bija gurdas, mazliet drebošas skaņas, ko gausi vilka šīs vecās krūtīs.

Pirmajā vakarā Jānis bija juties te kā lieks un, klusām paēdis vakariņas, izritināja uz sola cisu maisu, ko saimniece bij meitām likusi pagādāt, un stiepās garšļaukus. Bet jau otrā vakarā viņam bija šis tas ko vaicāt, un to pašu darīja mājinieki. Valodas raisījās pašas no sevis un vijās kopā svabadi, līdz kļuva par jokiem, smiekliem un dziesmām. Visi atzina, ka ar Jāni viņu istaba kļuvusi skanīgāka, kaut gan viņš nebūt nebij omulības uzsācējs. Aizvien viņi apvaicājās, cik pastrādājis un cik ilgam laikam vēl būs darbs, žēlodamies, ka tad, kad viņa te pietrūkstot, viņiem pirmajā laikā likšoties tā savādi. Meitas nebūt neželējās, ka viņš precējies. Viņas izturējās pret viņu vienkārši, draudzīgi, kas bij tik tīkami un cilvēcīgi. Dažreiz pēc vakariņām pakavējās saimes galā arī saimnieks ar saimnieci. Pats mierīgs kūpināja savu garo pīpi, ne ar vaibstu neizrādīdams līdzdalības pie saimes dziesmām vai jokiem. Saimniece turpretim palīdzēja te vienai, te otram pusei, skatoties pēc acumirkļa simpātijām, un viņas vārdos bija laba daļa asprātības. Kad ļaudis brīnējās, kur Jānis tik daudz stīpu likšot, — pieci tūkstoši lazdu pusplēstas, tas būšot desmittūkstoš stīpu, — tad viņa nopietni teica:

— Tur Rīgā daudz kas jūk. Viss turas, tikai stingri sastīpots. Desmittūkstoš stīpu tur vajadzīgs laulātiem ļaudīm vien, lai tie kaut cik turētos kopā.

Visi smējās. Pat mežsarga baltā bārda ap lūpām mazliet ievilkās.

XXIII

Nedēļa jau gāja uz beigām. Darbs veicās labāk, nekā Jānis iepriekš bija domājis. Ciršana gāja uz pusi ātrāk nekā senāk, kad viņš strādāja Vidzemē. Nekur arī nevarēja būt tik daudz lazdu kā te šajos granšainajos strauta krastos.

Piektdienas vakarā, vakariņas ēdot, Jānis ievaicājās, cik tālu no šejienes varot būt Radi.

— Burr! — Marta noskurinājās. — Tur tā meita noslika.

Jānim aizrāvās elpa. Kāpēc viņam vajadzēja pieminēt šo māju? Tomēr nu vairs nevarēja atstāties.

— Būs verstes sešas, — saimniece atteica. — Vai jūsu pusē arī dzirdēts par briesmīgo notikumu?

— Man tur dzīvo tēvs, — Jānis kā vairīdamies paklusām teica.

Bet ar to noslēpums bij atklāts. Meitas saskatījās. Puisim kumoss iespriedās kaklā. Saimnieks ilgi un pētījoši skatījās uz Jāni, kā zīmēdams viņā slepkavu. Tikai saimniece runāja:

— Tad jūs esat Radu Baloža dēls. Es domāju — Baložu pilna pasaule. Ak, tad jūs esat tas...

Jānis redzēja un juta, kas ap viņu notiek. No visām pusēm uz viņu stiepās kā asi dzeloņi. Viņš tomēr saņēmas un teica:

— Būs rītu jāaiziet.

Lai izkļiedētu nepatīkamo klusumu, kas piepēži bij iestājies, saimniece sacīja:

— Tad jau, ek še, piesēstiet pie veča, kad rītu brauks skuķiem pakal. Radi taču ceļa malā. Ne simtu soļu nebūs jābrien. Pirmdien, ja gribēsiet tik ilgi palikt, varēsiet atkal atbraukt.

Viņa pagriezās pret vīru ar jautājošu skatu, un viņš atbildes vietā tikko manāmi pamāja ar galvu.

Tā Jānis sestdien ap pusdienas laiku bija jau Rados.

Bija viena no tām ziemas dienām, kad zemei, kura ir tik balta un liekas tik viegla kā pārsla, draud uzgulties debesis kā svina vāks.

Nevienas dzīvības nesastapis, Jānis iegāja Rados. Saimes istabā valdīja smaga pustumsa, kad viņš iekāpa pār augsto sliksni un piesmakušā balsī padeva labu dienu.

Vienīgais cilvēks, kas viņa balsi pazina, bij māte.

Te jau arī nebija nekādu cilvēku. Kāda meitene mazgāja plīts kaktā traukus, un Vistu Miķelis gulēja gultā zem segas. Viņš bija nesis no akas pilnu stopu ūdens un laikam sastaipījies.

— Kur tēvs? — Jānis vaicāja, mātei roku nobučojis.

— Tēvs aizkāpa līdz bodei. Bet kāds vējš tad tevi šurp atnesis?

— Atlaidos pats ar savu vēju, — Jānis, mazliet vīp-
snodams, atbildēja.

— Vai varbūt jau pietiek tā jūga? Es jau domāju, ka
ilgi tu nevilksi. Ko tu, tā sacīt, tukšā vietā. Viegļāk uz-
celt jaunu māju nekā sakritušu salabot. Labāk uzšūt
jaunus svārkus nekā panckas salāpīt.

Māte viņam nolika priekšā bļodiņu biezputras, dziļu
tauku aci vidū. Viņi ēda un runāja.

— Re, nāk jau arī vecais! — māte piepēži iesaucās
un tūlīt cēlās, lai sameklētu trešo karoti.

Tēvs priecājās par dēla ierašanos.

— Tas labi, dēls, ka tu mūs neaizmirsti apciemot...

Viņš gribēja vēl ko sacīt, bet māte viņu apsauca:

— Nu ēd, ēd — nežleb!

Vecais vīrs nodūra galvu, un māte tūlīt novirzīja
valodu uz Ievu.

— Ak kungs, to baiļu un bēdu, ko mēs izcietām tai
dienā, no kāzām pārbraukuši. Negulējuši, nosaluši mēs,
tiklīdz ienākam istabā, — saimniece saka: «Ievas nav!»
Man tā kā aukstu ūdeni kāds būtu uzlējis. Notirpa ro-
kas un kājas. Sak, kad tikai nebūtu sev ko nodarījusi.
Tā šiem arī esot bail, saimniece saka. Tiklīdz atbraukuši
no baznīcas un pateikuši, ka Jānis salaulāts ar Aiju, viņa
saķērusi galvu abām rokām un iekliegusies: «Mana galva,
mana galva!» Bet tad apmierinājusies. Apkopusi lopus,
apmetusi visu mājas soli. «Tā ir labi, Ieva,» šī teikusi.
Vai tas vienīgais puisis pasaulē? Bet vakarā šo it kā kāds
mudinājis iet saimes istabā palūkot, vai Ieva pārāk ne-
bēdājas un neraud, palikusi savdabā. Gulta bijusi tukša.
Nu gājuši ar vējlukturi uz kūti, uz klēti — visur aiz-
slēgts. Izmeklējuši šķūņus, riju, klonu un pelavnīcas. Ne-
kur. Gan jau pārnāks, es teicu. Sirdssāpēs jau cilvēks
dažreiz neatjēdzas, ko dara. Tā, raug, Zīraks citreiz dienu
un nakti bija mežā uz celma nosēdējis, kad abus zirgus
nozaga. Sak, ko tur iepriekš uztraukties. Nāks diena,
tad jau varēs pēdas sasekt. Es tā mierinu, bet pašai zobi
klab aiz bailēm. Kā cilvēks tomēr var jaunu paredzēt...
Tā arī bija. Nāca diena. Skatāties, pēdas aiziet uz pirti,
garām pirtij, līdz upei. Un atpakaļ ne zīmes. Upe mie-
rīgi griež ūdeni pa atvaru, bet mēs stāvam uz krasta
abas ar saimniecei un raudam. «Tam tavam Jānim,» viņa
saka, «vajadzētu piesiet akmeni pie kakla un iegrūst
tepat šai vietā.»

Jānis nobrauca ar roku sev pār seju. Māte aplusa, un viņš mēģināja runāt.

— Es tagad strādāju mežā tepat pie Sliedes.

Viņš izstāstīja par lazdām un cik cer ar stīpām nopelnīt.

— Kad nu tikai netrūktu svētības, — māte nopūtās. — Mēs jau cik reižu neesam norunājuši, sak, — ko viņš tur gāja plēsties dēļ vecas sievas un dēļ svešiem bērniem? Kādu medus podu gan tur atradis? Kas tad kaitētu, ja būtu paņēmis Ievu. Viss, ko pelnītu, paliktu pašam. Ak jā — uz Ievas lādes atradām zīmīti, uz kuras vairāk nekā nebija rakstīts kā vienīgi: «Lūdziet manu Jāni uz bērēm.»

Manu... Var būt, ka tiešām viņš piederēja vienīgi viņai. Ak, kas varēja izpētīt pats savu sirdi? Viņš tomēr nebij nācis uz bērēm...

— Varat satikt ar tagadējo? — tēvs prasīja. Un māte steidzās atbildēt:

— Kad nu ar Jāni nesatiks, tad ne ar vienu nesaudzīvos.

— Jā, man ir labi, — Jānis kā pamodies teica. — Patlaban grūtāk, kamēr visās malās tukšums un sagrūvums. Bet, kad iekopšu zemi kā Pakalns, kad uzcelšu jaunu istabu un kūtij ielikšu jaunas sijas, tad nebūs vairs nekādu grūtību. Jūs redzēsiet — tas nevilksies nemaz tik ilgi. Es Aiju mīlu vairāk par visu pasauli. Un meitenes ir mīli un skaisti bērni, kuri mani drīz vien turēs tikpat kā savu istu tēvu. Es uz ziemas svētkiem viņām nopirku lakatiņus...

— Slinkai viņai vajag būt, — māte atņēma valodu atpakaļ. — Tas vēl nav pieredzēts, ka vīramātei vedekla neuzsedz lakatu. Būtu es to zinājusi — vai man vajadzēja viņai atgrūst savu skaisto villaini?

— Tur nav slinkums vainīgs, māt. Aija nemaz nav tik slinka. Viņa ir mazliet nolaidīga, tas tiesa; bet Galdars ar savu lielo dzeršanu viņu padarījis tādu. Viņiem nav bijis aitu. Linus viņi aizvien pārdevuši. Nav viņai stāvu, nav metamo stāviņu, nav pat lietīga ratiņa, ar ko vērpt.

— Slinkumu var ar daudz ko aizbildināt. Bet es, acis uzmetusi istabas kaktiem un logu rūšu stūrīšiem, tūlīt domāju, sak, te nav tā, kā vajadzēja būt.

— Istabiņa ir veca, un tajā nav nekāda prieka sevišķi kopties, — Jānis aizstāvējās. — Pagaidi, kad būs jauna, ar grīdu un izsviestām sienām, tad tu redzēsi. Un Aijai pašai kad būs kārtīgas drēbes mugurā.

— Runā, ka viņa daudzoties ar citiem vīriešiem.

Jānis nosarka.

— Ļaudis daudz melš. Aija mani tā mīl, ka bija ļoti greizsirdīga uz Ievas, labi zinādama, ka es viņas neesmu mīlējis un neesmu ar viņu tuvāk ielaidies. Un svešus vīriešus es pie mums neesmu ne acīs redzējis.

— Stāsta, ka ar to pašu, kurš tur kāzās bija.

— Nē, nē, — Jānis smējās. — Tas laikam gan tāds ir. Bet to viņa nemaz nelaiž mūsu sētā.

Māte apmierinājās. Vai Jānis neiešot tagad saimnieku galā? Taču tik labi sadzīvojuši to rudens gabalu, kamēr te bijis. Pa svētkiem bijusi arī Olga mājā. Tāda garāka pastiepusies pa to pilsētu. Nu jau pavisam pēc jaunkundzes. Teikusies rakstīt Jānim vēstuli.

Nē, Jānis negribēja iet saimnieka galā. Viņš negribēja tikties ar cilvēku, kuram pret viņu bija naidis un kurš varbūt negribēja viņu redzēt.

Vakarā, kad istabā jau spīdēja maiga uguns gaisma, Jānis izgāja laukā. Laiks bij uz mīkstu. Vilka smags dienvidvakara vējš, un sniegs it kā plaka zem šī vēja spiediena. Jānis pa iemītu tekū nogāja lejā līdz pirtij. No turienes viņš brida tālāk un nokļuva līdz upei.

Te nu bij tā vieta. Krasta nobrukums. Lejā sniegs. Toreiz te griezās melns ūdens...

Vai viņa tiešām izgāja no pasaules kā pa skaisti appušķotiem vārtiem, kā to bija sapņi redzējusi, jeb vai viņu necilvēcīgas bailes sagrāba, raugoties nāvei acīs, un tikai sirdssāpju smagums novilkā viņu tur lejā?

Te nu viņš bij atnācis, kā slepkava slepkavības vietā nāk, neapzinātas varas turpu vilkts.

Jāni sagrāba aukstas bailes, un skriešus viņš kūrās pa pirmītējam pēdām atpakaļ.

Otrā rītā viņš tūlīt pēc brokasta posās atpakaļ uz savu darba vietu. Māte un tēvs izgāja viņu pavadīt. Olnīcā Balodiene piepēži pastūma vīru sānis un teica:

— Ko tu velcies kā mēris? Ej labāk iekšā!

Balodis apstājās.

— Nu, tad ar dievu, dēls, — viņš padevēigi teica un, kad Jānis viņam noskūpstīja roku, tad piemetināja:

— Tu gan saki, ka pie tevis mājā viss ir labi, bet es jau zinu, cik vispār laulības dzīvē tā labuma.

Jānis žigli atvadījās arī no mātes un pameta abus vecos olnīcā baramies. Vēl viņa ausis aizsniedza mātes vārdi:

— Mērkaķis gatavais! Lai kas var žēloties — tikai ne tu. Vai tu neesi apmazgājams un aplāpāms uz to labāko? Vai es to gardāko kumosu aizvien nepataupu tev?

XXIV

Pēc tēva apciemošanas Jānis vēl nostrādāja mežā pusotras nedēļas, tad viņa darbs bij paveikts.

Sai laikā bija uznācis tik stiprs atkusnis, ka strauts pārvērtās par šalcošu upi, un Jānim šķita, ka jau klāt pavasars. Paldenais sniegs saslāba, gluži kā to mežsargs jau bij pareģojis, pat vēl vairāk. Nu jau laukos izdalījās melnās grāvmalas, ežas, ciņi un akmeņi. Par iebraukšanu mežā nebij vairs ko bēdāt. Ātrāk sniega varēja būt par maz, jo nesabrauktie ceļi drīz vien pārvērtās par dūkstīm. Tomēr tas bij tikai īss ziemas pagurums. Drīz viņa atkal kaisīja sniegu klēpjiem vien un reizē saldēja atkusušo zemi tā, ka no jauna uzkritušais sniegs iekērās ledus garozā un darīja ceļu vieglu un kājniekiem pārējamus visus purvus.

Pirmajā laikā, kad Sliedēs bija dabūjuši zināt, ka Jānis vainīgs pie Radu meitas nāves, visi it kā rāvās no viņa. Bet viņa zilās, laipnās, skumju pilnās acis drīz vien atkal atkausēja apkārtējo vēsumu. Vakari pieņēma to pašu raksturu, kāds tiem bija pirmās nedēļas otrā pusē. Atkal atskanēja dziesmas, atkal plašajā istabā dziedāja smieklus un čalas. Un, kad pienāca šķiršanās brīdis, tad atvadišanās bij tik silta, it kā viņi kopā nodzīvojuši veselu gadu un nu būtu skumjā Jurgū diena. Pat saimniece, Jānim roku spiezdama, teica, kad viņš pateicās par laipno uzņemšanu un par mielošanu rītos un vakaros:

— Jums lielāks paldies. Jūs tās pāris nedēļas mūsu ļaudis priecinājāt un pieņēmt mūs visus tā kā atskolā. Jūs tik daudz stāstījāt par Rīgu un par pasauli, ka mēs šo to vairāk zinām, nekā zinājām.

Jāni savukārt bij uzjautrinājuši un stiprinājuši šie omulīgie vakari pie maigās sauso skalū gaismas. Arī

mežs ar savu vēso, mierinošo dvašu bija pilnā mērā apremdējis viņa sāpes dēļ Ievas, ar kurām sirga pēc ciemošanās Rados. Reizē ar sāpju mazināšanos viņa sirdī pieauga ilgošanās pēc mājām, pēc Aijas, pēc meitenēm. Viņš iedomājās, kāds prieks pildīs samelnējušo istabiņu, kad viņš pārnāks.

Viņa ilgas bij tik stipras, ka ceturtdienas vakarā, beidzis darbu, viņš nevarēja vairs sagaidīt piektdienas rīta. Viņš tina cirvi atkal lupatās, bāza to maišelī, vāca kopā visu citu. Maizes kukuļi bij apēsti, gaļas nebij vairs ne kumosa. Nastiņas uz muguras viņš nemaz nejuta. Spidēja pilns mēness. Pasaule bij gaiša kā diena. Piecos viņš izgāja, desmitos katrā ziņā varēja būt mājā. Tā taču nebij vēl nekāda nakts. Vasarā tas bija agrs vakars.

Iedams Jānis tomēr aizvien vairāk juta dienu aiz sevis. Viņš bija pēdējā laikā vispār sparīgi strādājis, bet beidzamā dienā gandrīz divreiz tik daudz veicis, cik parasti. Tas kopā ar pošanos un atvadišanos, kas viņu mazliet uztrauca, darīja viņa gaišu gurdu. Viņš gāja, kājas vilkdams kā vecs vīrs, un tikai domas par Aiju, par tik sen neredzētu mīļu cilvēku, lika viņa kājām augstāk celties. Aijai pastāvīgi guļot viņa smadzenēs, līdzteku viņš domāja par visu, kas bija sakarā ar viņu. Galvenais — nu viņi tikai sāks dzīvot. Rīt viņš atpūtīsies, parunāsies, bet parīt jau vedīs lazdas, lai nebūtu vakari jāpavada dīkā.

Ceļš bij sabraukts ciets un līdzens. Nakts mierīga, bet ne pārāk auksta. Mēness, mazliet apmiglots, likās zemu. Zvaigznes vāji lauzās cauri miglas plivuriem. Ceļš viegli vizēja zem mēness un stiepās kā bezgalībā. Jānis gāja un gāja. Reizām iznira kādas mājas turpat viņa priekšā. Ierējās suņi. Tad viss atkal apklusa un nozuda, kā nebijis. Viņš nesastapa nevienas dzīvas būtnes, it kā nakts būtu bez kādām vajadzībām, bez kādiem pienākumiem. Vienīgi viņš bij tāds nelga, ka skrēja ar visu savu darba nogurumu uz māju, it kā rītu būtu jau par vēlu. Šad un tad viņš sastapa tikai kādu koku, krūmu puduru vai nošķiebušos verstes stabu. Ceļš zem viņa kājām šķetinājās bez gala, un tāpat stiepās viņa domas, tīdamās kamolā, lai pēc brīža atkal risinātos vaļā.

Beidzot tomēr ceļam bija gals. Piepēži viņš ieraudzīja pa kreisi Pakalnu mājiņu. Kājas viņam sāka cel-

ties vieglāk. Vēl minūtes desmit, un viņš viegli piedauzīja pie loga rūts, kas bij melna un likās aizsedzam kādu bezdibeni.

Brītiņu viņš gaidīja, bet, kad iekšā viss palika klusu, kā bijis, tad piedauzīja stiprāk. Pirmiedzē jau bija stiprs miegs.

Viņš vēlreiz bungoja un sauca Aijas vārdu.

Tad pie rūts piebāzās pinkaina galva, un Jānis dzirdēja gari stieptu:

— Ā, tu.

Durvis tūlīt atvērās.

Jānis uz vietas Aiju būtu satvēris un noskūpstījis; bet viņš taču bij tik auksts, apsarmojis un viņa puskaila, karstumu izdvesoša un tikko no segām izlīdusi.

— Negaidīji manis tik vēlu, — viņš labvakara vietā teica.

Aija bija atkal gultā. Vistīdamās segā, viņa drebinājās.

— Brr, cik auksts! Kā tu mani nobiedēji. Es klausos — bum, bum, bum... Es domāju — kāda nelaime, vai?

Jānim istaba likās tik silta kā pirts. Bet viņš jau bija atradies aukstumā un pie tam stingri gājis. Viņš teica:

— Vajadzēja vairāk iekurt.

— Kā tu nāci? Maizes pietrūka?

— Netrāpīji vis! Darbs ir galā. Tā bija strādāšana, es tev saku. Bet kur lampiņa?

— Lampiņā nav petrolejas.

— Man gribas ēst. Es kā no meža, tā nācu.

— Ko lai es tev dodu? Rīt brokastam uzsildīsim kāpostus, tad varēs krietni saēsties. Nāc, lūdzams, tagad gulēt! Man ir auksti.

Jānis noģērbās pa tumsu un likās gulēt. Aijas galvu pieglaudis pie savām krūtīm, viņš gribēja zināt, kā pa šo ilgo laiku viņai mājā gājis. Vai bērni veseli, un ko viņas visas četras strādājušas, kamēr viņa te nebijis? Vai Rūta jauno tēvu kādreiz pieminējusi? Vai viņai pašai nebijis garlaicīgi vienai ar muļķa bērniem? Vai Juris nenācis viņai laiku kavēt?

Pēdējo jautājumu viņš pielika jokodams.

— Nerunā muļķības! Guli!

Aija aizspieda viņam muti ar skūpstu un aizgriezās.

Viņš sāka stāstīt par mežu, par vakariem mājās, par laipno saimnieci, kura katru ēdamo reizi viņu cienājusi ar zupu.

Atkal Aija viņu apklusināja:

— Guli tagad! Izstāstīsi rīt. Man nāk miegs.

Jānim kļuva bēdīgi ap sirdi. Tad tā viņu sagaidīja. Zināms, viņam nevajadzēja ierasties tik vēlā naktī. Pulkstenis nosīta patlaban vienpadsmit. Tomēr viņu vēlums nebūt netraucēja pēc lielā gājiena un pēc sīvās darba dienas Aiju apmīļot. Viņa turpretim sala vēl joprojām, gulēdama siltā gultā, un vēlējās mieru. Viņš atsvabināja rokas, saņēma tās sev ap krūtīm, kā sevi žēlodams, un iegrīma smagās domās, kuras viņam neļāva iemigt. Viņš domāja par vakariem tur Sliežu istabā, kur viņi, ugunij dziestot, krita katrs savā guļu vietā un pēc nedaudzām minūtēm gulēja dziļā miegā, lai uzmostos rītā taisni tai laikā, kad vajadzēja celties. Te turpretim viņam bieži bija vajadzējis nīkt pa naktīm vienam ar savām domām, kaut gan līdzās gulēja vismīļākais cilvēks. Viņam darīja labu jautra sabiedrība, viņam labu darīja arī meža vientulība, — kāpēc viņu tā mocīja vienīgi mīla cilvēka tuvums? Kamēr viņš bija šķirts no Aijas, visas viņa domas un jūtas vērpās ap viņu. Nu viņam vajadzēja ar sāpēm novērsties un būt vienam, apņemt savas gruzdošo sāpju pilnās krūtis ar tulznainām rokām un ciest. Bet kas tas bij par spēku, kas viņu vilka pie šīs sievietes, kura pret viņu bij vienaldzīgāka nekā pret dažu labu svešu cilvēku kopš pašas agrās jaunības? Vai tā nebij vienīgi pavasara sakarsētā fantāzija, kura nebija paspējusi izdzist vēl līdz vēlam rudenim? Vai tas nebij ziedoņa mīlas zeltījums, kura spožums nebij zudis, sade-gošās dzīves pelniem pāri birstot?

Iegrīmis savās domās un nakts dziļumā, Jānis šad tad aizturēja elpu, lai klausītos. Viņam šķita, ka šad un tad no aizkrāsnes nāca savādas skaņas, it kā tur kāds ģērbtos, it kā taisītos ceļā.

Vai tur atkal nespokošanās vecais Galdars?

Jānis gulēja platām acīm, nevēlēdamies nekā redzēt.

Te uzreiz viņš jūta, ka mati saslienās stāvus.

Starp gultu un vāja mēness apvizēto logu lēnām slīdēja kāda ēna. Tas bija milzīgs vīrs, kura galva atdūrās griestos un zem kura zābakiem šņirkstēja klona zvirgzdi, kaut gan viņš, kā likās, gāja uz pirkstu galiem.

Elpu aizturējis, Jānis gaidīja, kas te notiks.

Tad lēnām atvērās un aizvērās durvis. Vēl nočīkstēja āra durvis.

Vai parādības nelietoja zaru caurumus?

Jānis, visu laiku bijis kā bez svara, tagad sabruka svina smagumā, un viņu sāka kratīt briesmīgs drudzis.

— Ko tu te purinies! — Aija, viņam piegriezdamās, teica un gribēja ķerties viņam apkārt.

Jānis atgrūda viņas rokas. Viņš trūkās augšā, skrēja, aizšāva durvis un nosēdēja visu nakti pie galda, rokā atspiedies.

XXV

— Vai tu ilgi tā sēdēsi?

Jānis pacēla galvu. Bija gaisma. Viņa priekšā stāvēja Aija. Viņu skati sastapās kā divas odzes uz dzelšanu paceltām galvām. Bet šīs odzes nedzēlās. Lēnām Jānis novērsās, cēlās, izģērbās un likās gultā.

Viņa sastingušos locekļus patikami atsildīja Aijas siltums, kas glabājās vēl drēbēs. Viņš dzirdēja kā caur miglu Aiju rājam skuķus, lai staigā klusām, tāpēc ka jaunais tēvs grib gulēt, atsila arī sirdī un aizmiga.

Kad Jānis pamodās, diena gāja jau uz vakaru. Kā naktī mēness, tagad bija saule. Viņš nomazgājās, sagērbās un atkal nosēdās pie galda tai pašā vietā un tādā pašā stāvoklī, kā nakti bija pārlaidis.

Te viņa priekšā uz galda ieradās kūpoša bļoda, pilna smaržojošu kāpostu, un vācelīte ar aukstiem ceptiem kartupeļiem, kādus Jānis labprāt ēda pie kāpostiem maizes vietā. Tad kāda roka sāka glāstīt matus un mīksts vaigs pieglaudās viņa tepat trīs nedēļas neskūtajam vai-gam. Kā samaņu atgūdam, Jānis tvēra ar abām rokām uz to pusi un pievilka Aiju cieši sev klāt.

— Aija, saki, kas te notiek! — viņš dvesa, spēji seju spiezdams viņas krūtīs, lai apvaldītu asaras, kuras draudēja lauzties it kā no sirds dziļumiem.

— Kas lai te notiktu? — Aija prasīja atpakaļ, un viņas balss skanēja mierīgi, mierinoši.

— Kas tas bij par cilvēku? Man šķiet, es saredzēju bārdu.

— Kur? Cilvēks? Te?

Aija mazliet atstūma no sevis cieši pieplakušo Jāņa galvu un, pie pieres roku pielikusi, teica:

— Karsta pierīte. Tu esi par daudz piekūsis un pārpūlējies. Kam tev vajadzēja tik pārmērīgi plēsties? Nu tu man vēl saslīmsi. Kad redz kādus ķēmus, tas ir uz kādu slimību, to es zinu.

— Bet durvis? — Jānis neticīgi pētīja. — Es taču atradu priekšnama durvis neaizšautas.

— Tu runā par pagājušo nakti? Es būšu durvis aiz lieliem priekiem pametusi vajā. Ēd tagad, mīlais vīriņ! Stiprinies. Skaties, cik skaists gaļas gabaliņš! Tu zini, ka es nopirku desmit mārciņu gaļas. Es skuķēm teicu: «Tas nu gan lai paliek tēvam.»

Viņa vēlreiz noglaidīja Jāni, noskūpstīja viņu un iespieda rokā karoti.

Jānis ēda, it kā ar visiem prātiem iegrimis apķepušajā kāpostu bļodā.

— Pagaidi, es tev nolaupīšu kartupīšus. Tev tagad samocīti pirksti.

Viņa dūra melnumu pilno nagu kartupeli un plēsa nost pelēko, pelnaino mizu.

Jānis ēda kā bez sāta. Tomēr reizēm viņa acis izplētās tik platas, ka zilajam raudziņam visapkārt baltais ābols. Karote palika mierā. Un viņš kā sevī brīnījās:

— Bet es taču biju pie pilnas samaņas. Acis man bij vajā. Es dzirdēju viņa soļus.

— Skuķi! — Aija sauca. — Māre, Zenta, sakiet — vai pie mums pa visu šo laiku ir bijis kāds svešs cilvēks? Vai vakar vakarā te bij kāds vīrietis?

Meitenes saskatījās. Viņas raustīja plecus. Nē, te nebij redzēts neviens svešs cilvēks.

Jānis pacēla acis uz bērniem. Nabagi... Kādus ziema un vītējošais istabiņas gaiss viņus bija padarījis bālus un gurdus. Tur nebij vairs ne zīmes no rudens draiskulības. Viņiem trūka arī labas barības.

— Man nevajag nekādu liecinieku, Aija. Man pietiek, ja tu saki, ka viss ir labi, — viņš teica un atkal pieglaidās Aijai kā bērns mierinošai mātei. — Mīlestība nekad nemelo. Un es jūtu, ka tu tagad sāc mani tā no sirds mīlot. Līdz šim es jutu tikai tavu roku pieskaršanos, jutu it kā uguns svelmi. Nu šī svelme ir kļuvusi par gaišu siltumu un tavas rokas pārvērtušās par sirds

taustekļiem. Aija, kāds prieks tad ir strādāt, kad zini sevi milas aizvējā.

Viņš pamodās kā no miega. Izstaiņāja locekļus un sāka stāstīt par mežu un par skaistajiem vakariem mežsarga mājā. Bērni pienāca tuvāk un klausījās. Viņus interesēja pasaule.

Dzirdējusi par Pakalnietes gaļu un par Sliežu mātes zupu rītos un vakaros, Aija pa pusei skaudīgi teica:

— Tad jau tu esi bijis labāk paēdis nekā mēs.

Jā, bet par to viņš arī strādājis. Viņa redzēs, kas tas par blāķi lazdu būs, kad mājā pārvedīs. Un kas par mantu! Taisnas kā bultas. Slaidas un tik vienmuļas, ka gandrīz vienādi abi gali.

Lai savam stāstījumam, kas bija gaišs un priecīgs, nepiedotu citu — Aijai varbūt nepatīkamu noskaņu, Jānis nekā neminēja par ciemošanos pie saviem vecākiem. Tas viņai varēja atgādināt Ievu, kura nu jau bija daudz maz piemirsta.

— Mums pa māju nekā jauna nav, — Aija, galdu nokopdama, runāja, — izņemot to bēdīgo lietu, ka brūnāļa vairs nedod piena. Šogad viņa ilgāk stāvēs cieti nekā citiem gadiem. Es domāju, tas viens sivēns būs jāspiež nost tāds pat nebarots. Nebūs līdz pavasaram ar ko divus izvilkēt. Kartupeļi jau beidzas. Ak jā, Juris man atkal atnesa naudu par karotēm. Un es pārdevu linus...

— Tātad tomēr ir bijis kāds pa šo laiku!

Jāni atkal sāka drudzis kratīt. Viņu neinteresēja ne lini, ne kam viņi pārdoti, ne cik Aija par tiem dabūjusi un kur naudu likusi. Viņš aizsedza seju rokām un vaidēja, raustīdamies kā krampjos.

Aija saskaitās.

— Kas tu esi par nejauku cilvēkul — viņa tikpat nervozi atcirta. — Par visu pasauli ar tevi var runāt. Tu aizbildini zagļus un laupītājus, saukdams tos par nelaimīgiem cilvēkiem, bet, tiklīdz piemin Aizupjus, tu kļūsti traks. Bet kas tavus soļus vēro un kas zina tavas gaitas? O, nu es redzu, ka arī Pakalniete tev to gaļas gabalu nedeļa tā gluži bez kādas ziņas. Gan jau tu būsi viņai kaut kā pakalpojies, kamēr viņas vīrs bij slims.

— Aija, tu esi netīra! — Jānis iekliedzās, un dūres viņam žņaudzās tik cieši kopā, ka nagi iespaidās miesā.

— Pats esi netīrs! — Aija smējās.

Viņa skrēja un izrāva no gultas gala zilu, saņurcītu kuvēru.

— Tev visa pasaule pilna ar brūtēm, bet es esmu tā netīrā, es, godīga atraitne!

Viņa sāka raudāt un nosvieda vēstuli Jāņa priekšā uz galda.

Kuvērs bija uzplēsts. Papīrs sasmulēts. Vēstule atstāja tādas telpas iespaidu, ko zagļi izvandījuši. Ātri viņš uzmeta acis parakstam:

«Olga.»

Viņš nosarka.

Tai pašā acumirkli Aija, asaras priekšautā noraususi, viņu uzskatīja un teica:

— Redz, kā nosarka kā brūtgāns.

Jānis vēstuli salocīja, iebāza atpakaļ kuvērā un pa-stūma Aijai.

— Es negribu zināt, kas tur rakstīts.

— Kad pats mīlestības pārēdies, tad nezina vairs, ko prasīt no otra. Vai es tev kādreiz esmu aizliegusies, ka tu spoku redzi? Bet es lai nesaku neviena vārda, kur tev no visām pusēm pakaļ skrien ar vēstulēm. Labi, tu nelasīsi, bet es lasīšu.

Aija paņēma vēstuli un nosēdās pie loga.

— Es negribu dzirdēt! — Jānis iekliedzās un izskrēja no istabas.

Nekā nedomādams, pilnīgi nevilšus viņš bija nogriezies uz upes pusi, kur atdūrās pret dziļi iemītu taku. Prāti viņam atkal pamodās. Galvu nodūris, kā suns pēdas dzīdams, viņš ātriem soļiem sekoja takai lejup. Pēc atkušņa sniegs tā bija sasēdies, ka nesa cilvēku pa virsu. Te viņš ievēroja lielas zābaku pēdas, kas bija sasmalcinājušas vaļīgos sarmas kristālus uz cietās takas un šur tur dziļāk ieminušās līdzās takai. Viņš mēģināja likt kājas šajās pēdās, bet nebija iespējams tik lielus soļus spert. Acīmredzot te bija kāds skrējis.

Jānis pasmaidīja un griezās atpakaļ, klusi pie sevis vairāk reižu teikdams:

— Tur pagājušā naktī viens ir skrējis.

Ticis stallīša galā, viņš atklāja vēl citas pēdas. Aija, viņam mājā neesot, tomēr govi bija dzinusi uz upi dzirdēt. Krastmala līdz āliņģim tur lejā bij kā ar arklu izarta.

Kad Jānis ienāca istabā, Aija zobgalīgi noraudzījās un teica:

— Izbizojies? Skrēji pēdas ost?

Jānis nekā neatbildēja. Uz galda vēl gulēja Olgas vēstule. Viņš to paņēma un sakniebtām lūpām ar acīm lasīja.

«Augsti godāts Baloža kungs!

Atcerēdamās tās jaukās dienas, ko pagājušā vasarā palaidām mana tēva sētā, uzdrošinos Jums rakstīt dažas rindas. Neņemiet ļaunā, ka šīs rindas nenesis Jums ne glaimus, nedz arī vēstis par jūtām, kādas Jūs varbūt domājat manā sirdī vēl esam pret Jums pēc manas naivās atzīšanās toreiz ar to dienasgrāmatu. Sapnis ir izsapņots. Bet es Jums gribu pārmetumu taisīt Ievas dēļ. To krietno cilvēku Jūs esat iedzinuši nāvē. Es nepazīstu Jūsu tagadējās sievas, bet pēc Jūsu mātes raksturojuma es spriežu, ka viņa nav Jūsu cienīga. Tai virzienā tur tagad vairs nekas nav grozāms, nav arī nekas vairs par labu griežams, kas ir noticis ar Ievu. Man tomēr, še lauku klusumā izbraukušai, gribējās Jums izteikt savu pārmetumu un savas domas. Jā, manas domas ir tās, ka Jūsu laulība, kurā Jūs esat iegājuši pāri liķim, nebūs laimīga. Varbūt viņa jau patlaban ir nelaimīga. Nedomājiet, ka es par to priecājos. Nebūt ne. Man ir Jūsu ļoti žēl, un es daudz ko darītu, ja spētu Jums palīdzēt. Bet tas ir liktenis, un, pret likteni saceldamies, ir cīņā krituši visstiprākie vīri, pie kādiem Jūs nebūt nepiederat.

Ar sirsnīgu sveicienu

Olga.»

Aija pa lasīšanas laiku Jāni nosāpis raudzījās. Kad viņš bij beidzis un nolīcis vēstuli atpakaļ uz galda, viņa teica:

— Kāpēc tad tu viņu nenoglabā pie sirds, kā tas pienākas?

— Tāpēc, ka man visas kabatas cauras, — Jānis griezīgi atbildēja. — Un tieši pie sirds man nekas vairs neiet. Nu es redzu, ka arī es esmu izsapņojis savu sapni. Un man ir brīnums, ka es no viņa neesmu varējis pamosties.

daudz agrāk. Jau priekš kāzām man bij tik stipri grūdieni gan sānos, gan mugurā, gan tieši degunā, ka vajadzēja būt iegrimušam letargijā, lai nepamostos. Nekas jau nav zaudēts, bet iegūts arī nekas nav. Nestāsti, Aija, kas tur to taku iemina. Man tas ir gluži vienaldzīgi, vai tas bij Juris, Pēteris, žids vai čigāns. Ha, es ne par ko vairs neuztraucos. Nekas ļaunāks manā dzīvē vairs nevar būt par to, kas bijis, un to es varu vēl nest. O, es varu vēl daudz vairāk! Krauj tikai virsū, un tu redzēsi, ka veseli kalni viegli noslīdēs no maniem kamiešiem, bet es stāvēšu ar smaidu uz lūpām.

Pie pēdējiem vārdiem Jānis bija piecēlies kājās. Saustepies visā augumā, neskūtu bārdu, ziemas cepuri dziļi uz acīm — viņš stāvēja un tiešām smaidīja. Tas bij tik drausmīgs izaicinājums, ka Aija pavisam saplaka.

— Nerunā tik savādi, — viņa zemā balsī teica. — Es nekā tev negribu uzkraut, neuzkrauj tikai tu man.

Viņa stiepa savu roku, lai Jāni mierinātu.

— Ne par tuvu! — viņš šņāca un atgrūda roku ar tādu sparū, ka Aija sagriļojās. — Runā notālēm, mana mīļā!

Viņš smējās un, apsēdies pie galda, sāka plosīt sīkās druskās Olgas vēstuli. Meitenes no kakta tumsas raudzījās baiļu pilnām, platām acīm. Istabā bija tāds klušums, ka papīra čirkstēšana likās tik asa un stipra, it kā tur zāgētu balķus. Tad Aija iesāka runāt

— Mums bija dažādas vajadzības, kurās nepieciešami vajadzēja griezties pie kaimiņiem pēc palīdzības. Kad uznāca tas mīkstais laiks, es domāju — kad tikai to jumtu neielauž. Govs vienu dienu nedzēra, un es aizskrēju pēc Kornenburgas pulvera. Skurstenis bija aizdedzies. Vai esi kādreiz iedomājies uzkāpt un izslaucīt? Ne trepju tu neesi uztaisījis, ko vajadzības brīdī pie jumta piesliet. Arī trepes vajadzēja stiept no kaimiņiem. Bet brīnās tagad, kur tā taka gadījusies. Tā taka jau pastāv no rudens, tu stulbais. Vai sniegs ir kuisis, izņemot to vienu reizi? Tad vēl naudu nesa. Un vēstules nesa. Vai man kāds raksta? Šī jau tev trešā vai ceturrtā vēstule šini ziemas gabalīnā.

Jānis nekā neiebilda. Viņš sēdēja un ar apbrīnojamu pacietību plēsa savu vēstuli aizvien sīkākās druskās, līdz beidzot tā bij pārvērsta miltos vārda vistiešākā nozīmē.

Aija brīdi aprima, kā vērodama, kādu iespaidu viņas vārdi darījuši. Bet, kad Jānis nepacēla ne acu, ja pat ne vaibsts nepakustējās viņa it kā apsūnojušā sejā, Aija turpināja runāt, pa reizei piesaukdama meitenes kā liecinieces.

— Pirmo reizi Juris atnāca ar šo pašu mulķīgo vēstuli. Ak es neesot diezgan cienīga sieva tādām lielkungam? Redz, ko tā vecene viņai sastāstījusi. Bet acīs — tad kūst aiz laipnības. Jā, pirmo reizi ar to vēstuli. Viņš jau nenāca, viņš kļiedza viņā krastā tāpat kā toreiz. Un, kad es izgāju un prasīju, kas vajadzīgs, viņš teica, lai Jānis atkal nākot pēc vēstules. Es teicu, ka tu mežā un ka man kājās kocenīcas, un ka skuķiem arī cita apava nav, lai viņš ir tik labs un lai atnes. Viņš atnesa vēstuli, brīdi pasēdēja un aizgāja. Skuķi, vai tā nebij? Nu, redzi, vai es meloju? Un otru reizi, tad bij tas skurstens. Trešu reizi — liels paldies! — viņš atnesa to naudu un visu nodarīja ar tiem liniem. Bet tas viss notika ne tā, kā tu to varbūt iedomājies. Taka nekā nenozīmē. Varbūt tur ir staigājuši arī citi cilvēki. Vai tad tu domā, ka nevienam visā pasaulē nav Aizupjos nekādu darīšanu kā man vieņīgai?

Metās jau vakars, bet Aija runāja vēl joprojām, it kā ar savu vārdu straumi gribēdama aizskalot visus tos netīrumus, kas pa šo laiku bija sakrājušies starp viņu un starp viņas vīru.

Vēl vakariņas ēdot, Aija runāja un uzmācās ar dažādiem tīri saimnieciskiem jautājumiem, lai tikai Jāni iekustinātu uz atbildēšanu. Beidzot tas viņai tomēr izdevās, un par pirmo atbildi viņai bij tāds gandarijums un prieks, ka viņa atkal iedrošinājās stiept savu roku, lai noglāstītu viņa galvu.

— Nu redzi, — viņa teica, — tu tā atkal esi kā cilvēks. Iesim nu gulēt. Tev vajag pamatīgi izgulēties, lai pilnīgi atspirgtu no grūtā darba un iestiprinātos turpmākam. Jo nu jau tu sāksi dienu braukt un pa naktīm drāzt. Vai tu runāji ar Pakalnu par zirgu? Ja ne, tad varbūt no Aizupjiem varētu dabūt. Viņiem četri zirgi taisni par velti tiek turēti kā barokļi.

Pamazām Jānis iegrīma acumirkļa saldumā kā muša medū. Viņu pārņēma viegls reibonis. Aija bija atkal viņu pilnīgi dabūjusi savā varā. Atkal viņš bij ubags viņas durvju priekšā, noliektu galvu, cepuri rokās.

— Miļā Aija, — viņš lūdzās, — piedod, ka es tevi sāpināju. Bet es biju tik uztraukts. Mūsu mīlestības, ne kāda pašlabuma dēļ.

Viņa bij jau visu piedevusi, pirms viņš piedošanas lūdza, un šī nakts bij viena no laimīgākām visā viņu laulības laikā.

Kad Jānis beidzot laidās miegā, Aija satvēra viņa roku, lika zem sirds un sacīja:

— Paturi tā kādu brītiņu!

Viņi gulēja pavisam mierīgi. Tad Jānis juta it kā vieglu sitienu.

— Nu? — Aija priecīgi teica.

— Kas tas bij?

— Tu, muļķīti, nezini, ko tas nozīmē? Nekas, nāksi vecāks, gan sapratīsi.

Jānis piepēži visu saprata. Viņu pārņēma nevaldāms prieks. Viņš būtu varējis gaviļēt un visai pasaulei skali izkliegt savu tēva prieku. Bet tad — it kā ar āmuru kāds viņam būtu iezvēlis pa pieri...

Ko tur varēja zināt?

Viņam izsitās auksti sviedri, viņu sāka atkal drudzis kratīt tik stipri, ka Aijai vajadzēja celties meklēt mēteli, ko viņam uzsegt.

XXVII

Aija bija pret Jāni sevišķi laipna un uzmanīga. Viņa ārdīja vecus zeķu stulmus un lāpīja viņa drēbes, piešuva iztrūkstošās pogas, aizlāpīja kabatas. Pie galda viņa labāko kumosu aizvien pastūma vīram, piemездama, ka viņš tas pelnītājs. Jānis turpretim staigāja kā pati vienaldzība. Ne viņš runāja, ne smējās. Aija gaidīja, kad atvilksies šie mākoņi no viņa pieres. Bērni neuzdrošinājās nākt viņam tuvāk un kaut ko jautāt. Pilnīgi sevi nogrimis, kā galvā uzlicis burvju cepuri, kura dara cilvēku neredzamu, viņš grozījās pa istabiņu, nu jau ceturto dienu knibinādamiēs ap stīpbenķi, kurš bija tepat gatavs pirms lazdu ciršanas. Viņa darba prieks bij galīgi zudis. Viņš tikai kustējās, lai nebūtu jāsēd pilnīgi dīkā, sakrustotām rokām. Aiju uztrauca šī niekošanās. Beidzot viņa asi teica:

— Kad tu uzmodīsies, vai tad tu sāksi reiz braukt mežā?

Jānis pacēla galvu un raudzījās Aijai acīs, kā meklēdams tur vārdu atbildei. Bet, pirms viņš atbildi atrada, Aija atkal teica:

— Nevarētu vienreiz to bārdi nodzīt? Apaudzis kā žīds.

— Ir cilvēki ar vēl lielākām bārdām, — Jānis atcirta, pieķēries Aijas pēdējiem vārdiem.

Kādā rītā, kad Aija kopa lopus, Jānis uzrunāja bērņus, kuri, kaktā ievilkušies, strādāja ar savām vienkāršajām mantiņām.

— Vai Juris jums atnes kaut ko, kad viņš nāk?

Meitenes saskatījās un tad paglūnēja uz jauno tēvu. Viņa klusēšanu visas šīs dienas arī bērņi bija sajutuši kā nastu, tāpēc jutās laimīgi, viņa uzrunāti.

— Atnesa kompetes, — Rūta teica un pietecēja viņam klāt.

— Toreiz, kad to vēstuli atnesa, — Māre piemetināja.

— Un bieži viņš te nāca?

— Šad un tad atnāca, kā jau memme pati teica.

— Un vakaros ilgi palika?

— To mēs nedrīkstam teikt. Memme sitīs, — mazā, viņam acīs skatīdamās, teica.

Tas nozīmēja, ka Juris te bij naktis pavadījis. Ko viņam vairāk vajadzēja? Viņš tomēr prasņāja tālāk, un viņa balss drebēja aiz uztraukuma par notikušo un vēl vairāk par to, ka griezās pie Aijas bērņiem, lai tie nodotu liecību paši pret savu māti.

— Es jums apsolu, ka memme nedabūs zināt ne vārda no tā, ko jūs man pasacīsāt. Man turpretim jāzina, kas te mājā notiek, kamēr manis nav. Un par pateikšanu jūs dabūsāt veselu mārciņu konfekšu, tiklīdz iešu uz bodi.

Meitenes smaidīja. Pilnīga drošība un vēl piedevām saldumi... Tomēr tas nebija sakāms. Taču mazā nenocietās.

— Viņš palika gan, — viņa teica. — Memme izdzēsa lampiņu, lai nedeg petroleja par velti. Viņi sēdēja pa tumsu un klusām runāja. Es nezinu, cik ilgi viņš palika. Es aizmigu ātri.

Lielākās meitenes bikli raudzījās uz mazo māsu, kā viņu apsaukt gribēdamas, bet neuzdrošinājās to darīt. Neomulīgas un nelaimīgas viņas beidzot aizlīda aiz savas gultas.

Kad ienāca Aija, istabā viss likās tai labākajā kārtībā. Tikai Jāņa klusēšana viņu uztrauca. Nosēdusies pie galda, viņa pārmetumu pilnā balsī teica:

— Nav labi, kad ēd gaļu un atkal gaļu. Beidzot nav nekāda garduma. Nav sievai labi, ja vīrs vienmēr mājā. Tad viņš drīz tevi apņikst un nemīļo vairs.

Jānis pacēla acis un brīdi viņā raudzījās. Tad viņš skaļi iesmējās, paķēra cepuri un mēteli.

Aija sastinga.

— Kur tu iesi? — viņa sauca un cēlās, kā viņu turēt gribēdama, bet viņš jau bij pa durvīm laukā.

Pēc kāda brīža viņa izgāja un redzēja, ka Jānis iegriežas Pakalnos. Apmierināta viņa atgriezās atpakaļ.

Tā kā ziema lauku ļaudīm mēdz būt it kā pasvētdiena, tad Pakalniem bij laika diezgan ar ciemiņu patriekties. Pats patlaban taisīja kādai saimniekmeitai bērza koka kumodi. Viņš rādīja Jānim, kas par koku. Tas bija vietējs māzers, sīki vilņots, melni brūnām actiņām un cimentīņiem. Tādu koku varētu izlietot finieriem un iztaisīt desmit tādas kumodes. Bet saimnieks, kam paša lauka malā bērzs bija audzis, gribēja, lai kumode būtu masīva. Jo meita, kad bijusi vēl maza, aizvien teikusi: «Tu, tēt, man pūrā dosi šito bērzu.» Lai tad nu bērns arī paņemot to bērzu, kāds viņš ir. Uz lieldienām šai meitai būšot kāzas ar jauno skolotāju.

Mazie Jānim uzmācās gan ar savām grāmatām, gan ar rotaļu lietām. Pakalniete, kura uzreiz redzēja ciemiņa nenosvērto garastāvokli, aprāja bērnus un novērsa valodu uz Jāni pašu.

— Tad nu jūs mežu jau izcirtāt? — viņa jautāja. Un Pakalns teica:

— Nu būs jātaisa talka. Kā gan citādi jūs atvedīsāt?

Jānis nometa ar roku, kā nevēlēdamies runāt. Bet tad viņa krūtis plētās. Viņš nevarēja vairs noturēt to, kas pa visu šo laiku bija krājies rūgts un sīvs. Viņš neslēpa nekā no visa tā, ko bija cietis jau kopš pirmās dienas. Viņam gribējās savu sirdi izkratīt līdz pēdējam sikumam, var būt, ka tā kļūtu vieglāka un pastāvīgi krūtīs negruzdētu. Un tomēr, kad bij stāstīt beidzis, viņš it kā garīgi sabruka un ievaidējās.

— Ak dievs! — viņš iesaucās. — Kas tā vairs par dzīvi, dēļ kuras jāžēlojas citiem cilvēkiem. Tāda dzīve ir kā suņiem izmests kauls.

Pakalni viņu mierināja. Katrai lietai esot sava kreisā puse. Pat tās vislaimīgākās laulības, kuras, no malas raugoties, izliekoties pēc tīrās paradīzes, savos pamatos slēpjot daudz nesaskaņu, pārpratumu un rūgtumu, sevišķi pirmajā laikā, kad mīlestība vēl mēdzot būt kā gražīgs bērns. Pati teica:

— Viss aug, un arī mīlestība beidzot nāk pieauguša kārtā un kā tāda nav vairs tik untumaina. Dzīve kļūst vienmuļāka, tas tiesa, bet daudz mierīgāka, kā upe, kura pēc pavasara paliem atkāpjas savos krastos un noskaidrojas. Pagaidiet vēl pāris mēnešu, un arī jūsu palu laiks būs pāri. Ņemiet no Aijas solījumu, ka viņa nekad vairs ar to tēviņu neielaidīsies, un ticiet viņai, gan viss būs atkal labi. Nav ticams, ka tagad viņai būtu lieks vīrs vajadzīgs. Pa paradumam viņai patik vēl varbūt tā nauda, kamēr jums pašiem viņas trūkst.

Jānis klausījās, un viņam kļuva vieglāk. Kur tad viņš varēja palikt? Dzīvot vajadzēja, un bez Aijas — nē, tā nebija vairs dzīve. Viņš bija nācis prasīt padoma, ko darīt. Vai nedoties labāk pasaulē? Nu viņš sevī piecājās, kad Pakalniete runāja, gluži kā viņa domas nolāsījusi. Patiesībā viņam bij bail, kad tikai Pakalni viņam nedotu tādu padomu, lai atmet Aijai ar roku, lai novel no pleciem visas tās nastas, ko uzņēmies līdz ar viņu, un iet atpakaļ uz Rīgu. Tādi cilvēki kā viņš nekur nevarēja pazust, ja vien viņš kaut cik savaldījās un nekļuva par kroga dzērāju.

Vēlāk vakarā — labi sakot, naktī — Jānis nāca atpakaļ ar vislabākiem nolūkiem, pavisam citādi noskaņots pret Aiju, nekā bij aizgājis no mājas.

Iedams viņš sevī žēlojās, ka nebij nekā Pakalnam teicis par zirgu, kad viņš pieminēja talku. Laiks metās miksts, būtu viegla braukšana. Nu viņš gribēja atkal strādāt ar divkāršu straujumu. Bija noslinkots vairākas dienas, un to vajadzēs atgūt.

Viņš paātrināja soļus, kā nokavēto saķert gribēdams, un nokļuva mājā pavisam sakarsis.

XXVIII

Jāņa labā apņemšanās bija vējā, tiklīdz viņš nāca Aijas tuvumā. Viņa mute bij kā aizsieta, kad gribēja runāt par Juri, kad gribēja no viņas pašas lūpām dzirdēt

to, kas bija jau zināms, un ņemt solījumu, kā Pakal-
niete bija teikusi. Viņš nemaz netika pie tā, lai varētu
mierīgi runāt. Ar visādiem sīkumiem viņa dzēla viņu kā
ar nātrēm. Bez tam šiem pašiem sīkumiem cauri Jānis
juta vēl lielāku vilņošanu. Jā, viņu dzīve gāja vilņ-
veidīgi, ļaunuma vilņiem kļūstot aizvien augstākiem.
Brīžam viņam likās, ka viņš šūpojas kaut kur gaisos pāri
bezdzibņiem, kuros labāk būtu reizi iegāzties nekā atkārtoti
just zem sevis briesmīgo tukšumu. Atkal nedomāja
vairs par nākotni. Diena pa dienai pagāja, sēdot bez-
darbībā, knibinoties ap kādu sīksmi, vienīgi lai rokas
kustētos, kad pa galvu jaucās dažādas domas, no kurām
neviens nebija atrisināma visā pilnībā. Viņš domāja par
mīlestību. Kā tā dzima un kā viņa mira, šī pasaules
skaistākā jūta. Vai viņa nebija kā dzīva būtne, kura prasa
tiesu barības rītos un vakaros, dienā un naktī? Kamēr
mīlošie ir šķirti... Ak, Jānis tik skaidri atcerējās, kā
viņa sirds asinis ik dienas dzēra šī mīlestība uz Aiju. Bet
tagad, kur viņiem par šo mīlestību būtu jāgādā kopīgi kā
strazdu pārim par saviem bērniem, nu viņi ar savstarpē-
jām ķildām ļauj tai panīkt. Kas zina, vai tā maz vairs
bija dzīva? Kur agrāk Aijas ļaunumu viņš parasti
novērsa ar mierinošo vārdu: «Mīļā Aija,» — tur tagad
viņa sirds jau alka ļaunu atmaksāt ar ļaunu. Viņš nebija
vēl nekad tā izturējies pret svešu cilvēku kā toreiz pret
Aiju, kad viņa savā lišķībā gribēja viņam tuvoties ar
mierinājumiem. Mīlestība tikai tik ilgi ir īsta, viņš
domāja tālāk, kamēr tā ir pilnīgi akla. Tiklīdz mēs nere-
dzam pie sava mīlas objekta vienīgi slavējamās īpašības,
mīlas zelta rasa jau ir nokritis. Mēs skatām kailu patie-
sību, un tā mums sagādā daudz vilšanās. Kas Aija bija
agrāk? Bērns. Nevainīga meitene. Vienīgi mīlai radīta
dvēsele visskaistākā miesas tērpā. Otrās tādas vairs nebija
visā pasaulē. Šo skaistumu nevarēja noslēpt ne skrandas,
ne darba dienas netūrumi. Viņai vajadzēja tikai pavērt
savas lūpas smaidam, un viņa uzziedēja kā puķe virs
purva dūņām. Tādu viņš Aiju bija skatījis visus šos
garos gadus. Viņš bija staigājis pa ļaužu pilnām ielām,
pa parkiem, pa izrikojumiem, kur bija tūkstošiem meitu.
Tās bija uzposušās kā uz svētkiem, katra gādājama
par to, lai nepazustu barā, lai kāds arī viņai uzņemtu acis.
Viņš bija domājis: «Vai šai pulkā nav nevienas, kuru es
varētu mīlēt?» Nē, viņš tām visām varēja iet garām ar

vislielāko vienaldzību, jo visas viņa sirds asinis pavalkāja mīla uz vienu vienīgu meiteni, uz dievišķīgo Aiju. Tagad viņš bieži vien redzēja papriekšu viņas drēbes, viņas netīrās, stallī sabristās kājas, ar kvēpiem nosmulētās rokas un seju, kuru viņa necentās nomazgāt pat pēc aizrādījuma, ka tā netīra. Viņai trūka divu zobu, un Jānis uztraucās, kad Aija smeļoties pēc iespējas centās lūpas turēt ciet, lai neatsegtos nepatikamie robi. Viņam nepatika arī, ja viņa atsedza lūpas un it kā rādīja viņam savus raganas ilķņus. Tas bija varbūt tāpēc, ka viņa to darīja aizvien, kad bija ļaunā prātā. Sākumā viņš, Aijai baroties, varēja maigi saņemt viņas roku un turēt to tik ilgi, kamēr Aija pasmaidīja. Tagad ikviens viņas skarbāks vārds tika atmaksāts ar pilnīgu viņas ignorēšanu. Tomēr — vēl viņa mīlestība nebij mirusi. Vajadzēja tikai Aijai sacīt vienu mīlu vārdu, un Jānis izkusa viņas priekšā. Viņš ticēja un uzticējās viņai, viņu pilnīgi vērtēdams pēc sevis. Šie mīlie vārdi tomēr kļuva arvien retāki. Bez tam Jānis tajos sāka dzirdēt it kā zobošanos un liekulību. Viņas «mīļais vīriņš» skanēja tik neķītri, ka sirds viņam sāka joņot, tiklīdz tas nožinkstēja viņa ausīs.

— Tu nemaz vairs nedomā par darbu, — Aija kādā dienā teica. — Vai tu arī zini, ka maizei miltu vairs nav? Uz pienu jāgaida vēl nedēļas divas. Gaļa pie beigām.

Jānis pacēla savas zilās acis un pasmaidīja.

— Vēl mums ir kartupeļi, putraini un ūdens, — viņš atteica.

Viņu bija pārņēmusi savāda vienaldzība. Ne pret darbu, nē, — par to viņš domāja vienmēr; bet viņam šķita, ka darba panākumi neattaisnos uz viņiem liktās cerības. Aija izrādīja tik maz līdzdalības pie viņa nākotnes plāniem, jā, pat bieži smējās par tiem, ka labāk viņam šķita vilkt dzīvību šai pašā gruvešu kaudzē, bez aizdara, bez maizes nekā raudzīt pacelties cilvēcīgā dzīvē.

Pēc vairāk dienu ilgas nogrimšanas sevī Jānis piepēži atkal modās. Viņam uznāca tāda kāre dzīvot, ka rokas tirpa pēc darba un sirds kūsāja atkal mīlestībā pret Aiju. Vai nu to bij darījusi saule, kura tai dienā pēc ilgāka laika parādījās pie debesīm, jau diezgan augsta un silta, vai tā bija dzīvības sacelšanās pret nāves stingumu, bet

viņš piepēži satvēra Aijas roku tik cieši, ka tā nobrikšķēja.

— Aija, es tev ko teikšu...

Aija atvilka savu roku, pavicināja to, kā sāpes remdēdama, tad teica:

— Es klausos.

— Mīļā Aija, sāksim atkal dzīvot, — Jānis iesāka. — Šādas nīkšanas es nevaru ciest. Es patlaban jūtos nevis kā tas, kam mūsu dzīve jāizveido, bet kā vērotājs, kādu jūs to izveidosiet abi ar Aizupju Juri. Ar tiem grašiem, ko viņš tev atmet, nekas nav izdarāms. Mīļā Aija, ja tu man pieder, tad pieder man vienīgam! Es tevis netiesāšu, es neteikšu tev ļauna vārda, bet saki man visu taisnību: vai Juris bija šeit, kamēr es mežā strādāju? Vai viņš palika te vakaros vēlu un jūs pa tumsu runājāt?

Aija raudzījās uz zemi, kā pārdomādama, ko atbildēt. Tad viņa teica:

— Bērniem tādas sarunas nav jādzird. Tu varēji izvēlēties laiku, kad viņi aizmīguši.

— Vai bērni nav to savām acīm redzējuši, par ko es tagad runāju?

— Nu labi. Un ja tā būtu bijis?

— Par to es nešaubos. Man vajadzēja tikai dzirdēt no tavas mutes. Atzīties ir reizā nožēlot, un nožēlot ir tikpat kā solīties laboties. Apsoli man, mīļā Aija, ka tu nekad vairs ar šo cilvēku nesatiksi, pat ceļā ne! Soli man to, un tu redzēsi, ka mūsu dzīve uzreiz pieņems citu seju. Tu pievērsīsies nedalīti man. Es gādāšu tikpat stipri par mūsu labklājību, cik stipri tevi mīlu. Bez tavas mīlestības es esmu kā atlauzts zars, kurš salapo, bet kuram vasaras vidū jau jānodzeltē. Apsoli man to!

Aija likās aizkustināta. Viņa pieglaudās viņam un teica:

— Es zvēru, ka nekad vairs to nedarišu. Bet tev vajag mani saprast. Es nevarēju viņa palīdzību apsmādēt un visu tā uzreiz kā ar nazi nogriezt, sevišķi, kur tev nekā nebij un kur mums tomēr vajadzēja dzīvot. Bet nerunāsim vairs par to. Tagad ir priekšā svarīgas lietas.

Viņa cēlās, izņēma no gultas gala savazātu lupatiņu, izraisīja no tās trīs rubļus un sniedza viņam.

— Tagad ej tūlīt uz bodi un atnes divdesmit mārciņu maizes miltu! Nopērc arī sev un man pa kreklam!

Esam jau tuvu plikumam. Tā ir pēdējā nauda par karotēm. Paskaties tikai — savs labums atlec arī no tādiem niekiem.

Jānis saģērbās un gāja. Sirds viņam bija brīnišķīgi mierīga. Viņam likās, ka nu visa ziemas bardzība jau pāri, ka nu līdz ar saulīti, kura lika dienvīdu pusē jumtiem tecēt, dabūs atkal jaunu spožumu visa viņu dzīve. Viņš gāja vieglām kājām kā jauneklis pa mazliet atkusušo sniegu un domāja, ka rīt pat jāvāc kopā talka un jābrauc pēc lazdām. Pakalns viņam katrā ziņā būs piepalīdzīgs, jo viņam visi kaimiņi bij labi pazīstami, kurpretim Jānis te bija tik svešs, ka retais viņu vēl no sejas pazina.

Tā viņš gāja, iegrimis rosīgās domās, kad piepēži viņa ausis uztvēra rēcošas bērna raudas. Viņš atsitās atpakaļ.

Tur no stallīša gala uz viņu skrēja mazā Rūta basām kājām, kailu galvu.

— Tētiņ! Tētiņ! Tētiņ!

Jānim sirds pagura. Viņš skrēja atpakaļ uz māju.

Kas tur bija noticis?

Ticis klāt, Jānis saķēra puskailo bērnu un nesa viņu uz istabu.

Tur viņš priekšnamā saskrējās ar Aiju, kas ar pakulu kratāmo vārpstu rokā steidzās laukā.

Jāni ieraudzījusi, viņa sarāvās, bet nespēja valdīties savās dusmās.

— Nositīšu rupučus! — viņa kļiedza. — Ne deguna vēl nemāk noslaucīt, bet niekus stāstīt māķ! Vai viņa tev neteica, ka Juris dzīvojis te pa naktīm? Dod šurp!

Viņa sniedzās, lai izrautu bērnu viņam no rokām.

Jānis ienesa meiteni istabā un nolika gultā. Abas lielākās māsas bija dabūjušas zilas muguras, un viņu raudas un krampīgā raustīšanās bij tik sirdi plosošas, ka Jānis nenocietās un viņas apglaudīja. Aijai, kura draudēja ar vārpstu, viņš nostājās ceļā un teica:

— Es esmu vainīgs, ne šie bērni. Ja mazā ir ko teikusi, tad vienīgi tāpēc, ka es to viņai uzstāju.

Kad Aija nelikās dzirdis, viņš izrāva viņai koku un salauza to vairākos gabalos.

Nu viņa uzlēca uz mūrīša un norāva no krāsns virsas šakali.

Arī to Jānis viņai izrāva un iemeta kaktā.

Tad viņa metās ar dūrēm uz mazo, kurai katrā ziņā vajadzēja savu tiesu dabūt.

Jānis uztraucās. Viņš saķēra viņu no muguras puses un ar sāpīgu, spēcīgu triecienu iesvieda gultā.

Aija ievaidējās un tad, pēkšņi atslābusi, sāka gauži raudāt.

Jānis nesaprata, ko darīt. Viņam nebij Aijas žēl, jo viņas asaras bij tikai viņas dusmu izvirduma turpinājums. Viņš būtu varējis iet. Bet bija bail, ka Aija nesāk atkal trakot un ar vēl lielāku niknumu bērnus tiešām nenosit. Viņš apsēdās un brīdi gaidīja. Viņš nevarēja nekā domāt. Viņa ausis bija pilnas raudu, vaidu un šņukstu. Pēc kāda laika viņš teica:

— Ja tu apsolies bērniem nekā nedarīt, tad es eju, ja ne — dzīvosim bez maizes.

Aija pacēlās sēdus.

— Ej vien. Es jau viņiem nedrīkstu vairs pirkstu pielikt. Es nu viņu acīs esmu nostādīta par bendi, un tu esi tas glābējs eņģelis. Ak dievs, kam man bij bērnu piedzīvot, kad es viņus nedrīkstu pēc sirds patikšanas rāt un pārmācīt, kad viņi pret mani noziegušies! Ej vien. Es viņiem nelikšu vairs ne pirkstu klāt no šīs dienas. Velns tak nevar sacensties ar dievu. Ak, es mulķe, mulķe, — un tādām es devu solījumu, ka neielaidīšos vairs ar cilvēku, kurš ir pilnīgi manā pusē un dara man vienīgi labu.

Jānis noskurinājās un izgāja.

XXIX

Aija bērnus vairs neaizskāra. Nebij arī tā, ka viņa bērnu acīs būtu zaudējusi savu cieņu. Mātes asaras uzreiz bērnu sirdis darīja mīkstas. Tie viens pēc otra virzījās viņai aizvien tuvāk, līdz mazās rokas viņu apņēma no visām pusēm. Pat Rūta bija aizmirsusi savas bailes un lipa viņai klāt bez kādām aizdomām. Saule spilgti krita uz istabiņas klona, atplaiksnīdamās nokvēpušajos griesotos un pieliedama visu telpu ar bālu gaismu, kura it kā lēnām kaut kur virzījās, bet nekur netika. Bērni tagad izskatījās ārkārtīgi bāli. Sarkanās, saraudātās acis bija atņēmušas vaigiem pēdējo asins pilienu. Arī Aija bija bāla, dzeltenī pelēkiem plankumiem uz pieres. Viņas roka, kas nesen draudīgi bij cēlusies pret bērniem, tagad

gurdi slīdēja pa viņu matiem, un šie glāsti, kuri bij tik reti, bērnu sirdis atspirdzināja, gluži kā rasa pēc garas, svelmainas dienas atspirdzina puķes.

— Redziet, — Aija, ar roku vēl vienmēr glaudīdama skuķu galvas, runāja, — kādas jūs esat mulķes. Jūs viņam stāstāt, ko es jums teicu nestāstīt. Kas tad viņš jums ir par tēvu? Jūs domājat, ka viņš ļoti labs, tāpēc ka jūs nesit. Bet vai es neesmu labāka, vai es jūs nemīloju vairāk, vai es par jums negādāju dienu un nakti, ja arī mana roka vienu otru reizi paslīd?

Aija brīdi klusēja, kā atbildes gaidīdama. Un bērni tiešām atbildēja piekrītoši, visi trīs viņai pieglauzdamies tik cieši, it kā ar viņu saaugt gribēdami.

— Ko viņš jums laba darijis? Pasakiet! Tikai tos lakatelus uz svētkiem un tās koka zoles viņš jums ir pagādājis. Vai viņš ko soliņa par pateikumu?

Bērni neatbildēja. Tikai kad jautājums tika atkārtots, mazā Rūta bikli izdvesa:

— Veselu mārciņu kompetu.

— Bērni, bērni — jūs pārdodat savu māti par mārciņu konfekšu! Ejiet nost!

Viņa atgrūda bērnus kā aita jērus, kad tie diezgan zīduši, un cēlās augšā.

Diena pagāja kā visas ziemas dienas. Bērni drīz vien bija aizmirsuši savas sāpes. Viņu kaktā atkal pa reizei skanēja apspiesti smiekli kā vienmēr, kad viņi savā nodabā rotaļājās. Aija, apmetusi nepieciešamo mājas soli, apsēdās pie loga, pa kuru bija pārredzams ceļa gabals, Jānim ejams. Viņa gaidīja ar nepacietību miltus, jo tūlīt šovakar bij jājauc maize. Viņa sēdēja, līdz zemes mala sakusa ar debesi un iestājās pilnīga tumsa, bet gaidītais nenāca. Ar pēdējām garozām bērnus kaut kā apmierinājusi, viņa vēl sēdēja un gaidīja.

Vai tikai Jānim ceļā nebij gadījies kaut kas ļauns? Nu jau viņš varēja būt pārnācis, aizgājis un atkal pārnācis. Nauda dzeršanai taču neatlika.

Pulkstenis dziedoši nosita jau septiņi.

Te piepēži pie durvīm kaut kas skribinājās.

Aija pieliecās pie loga, bet tumsa bij tik bieza, ka saredzēt nekā nevarēja. Arī logs bij sācis atkal apledot. Viņa cēlās un gāja ielaist.

— Brīnums gan, kā tu nepaliki tur pa nakti, — viņa iedama rājās un, durvis atšāvusi, sarāvās.

Tas bija Juris.

— Labvakar! — viņš sauca un stiepa savu bārdaino zodu uz priekšu.

— Nenāc iekšā, no dieva puses, nenāc! — Aija čukstēja. — Bērni ir nomodā. Viņi ir jau vīram stāstījuši, ka tu nācīs pa vakariem, kamēr viņš bij mežā.

— Tiem knauķiem vajadzēja sukas. Bet viss var būt, ka vairāk viņi nestāstīs, jo nebūs kam stāstīt. Man ir jaunas ziņas. Iesim vismaz priekšnamā. Te taču aukstums ķeras pie deguna.

Viņi iegāja priekšnamā un, kad Aija bija pārliecinājusies, ka bērni aizmiguši, istabā.

Viņi runājās. Zemā, vienmuļīgā balsī Juris atstāstīja, ko brālis, pārbraucis no pagastnama, teicis par Jāni, kurš piedzēries ālējies pa baznīcas krogu. Viņš aicinājis — braukšot reizā uz mājām, bet Jānis atteicis, lai velns tur braucot, šis viņa vietā dzīvošot labāk ellē.

Juris, to pateicis, smējās un piebilda:

— Cik viņam vajagot, kā cālim... Kas nav radis dzert, tam reibst, jau redzot vien, kad citi dzer.

Viņš virzījās Aijai tuvāk, bet viņa atstūma viņu un teica:

— Man baist.

— Kas par baili?! Brālis tikko pārbrauca. Viņš palicis vēl krogā. Kamēr atdelverēs pa tumsu, var pienākt pusnakts. Mēs esam droši. Nu jau vairāk nekā nedēļa, kopš neesmu pie tevis bijis. Pēc tik ilgas gavēšanas tu taču manis neatlaidīsi neēdušu.

— Ar kādu likumu viņš māk runāt, — Aija smējās un virzījās Jurim tuvāk, bet tad piepēži kļuva nopietna un teica: — Kad tikai viņš atnestu tos miltus. Mēs vakariņās apēdām pēdējās garozas.

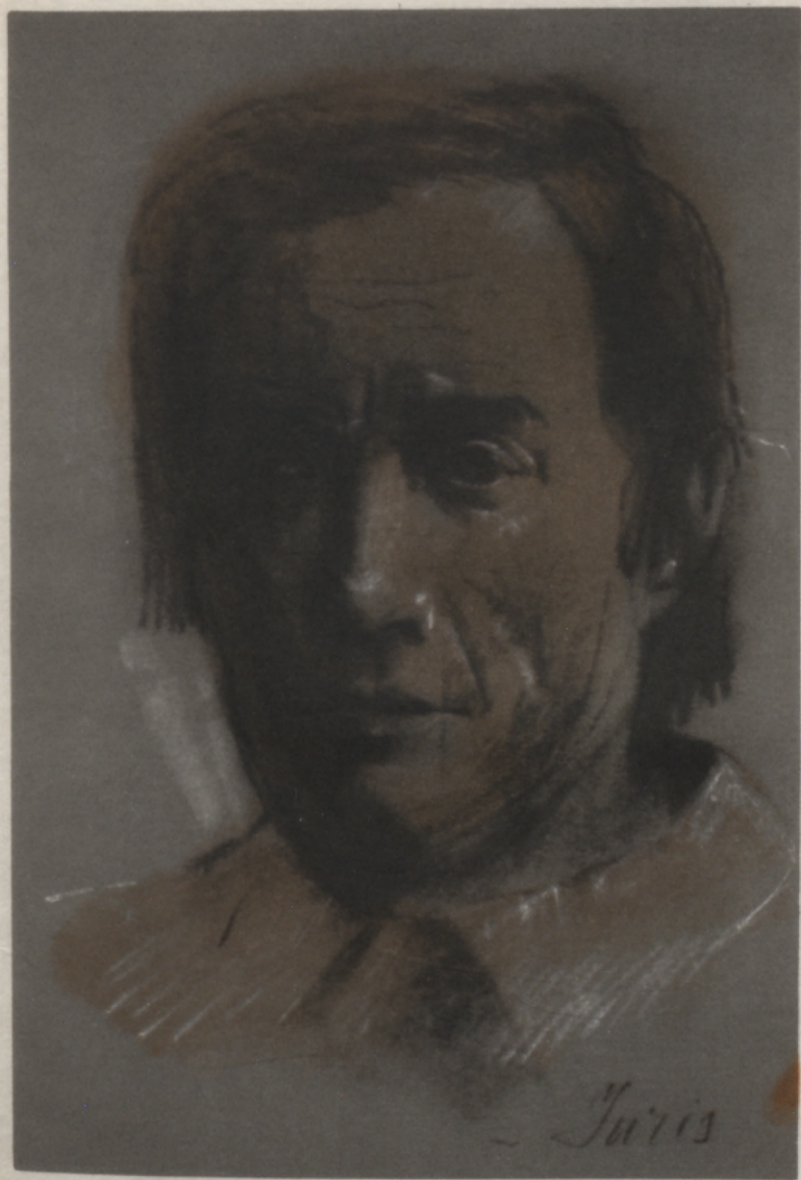
Tai pašā brīdī arī atskanēja saraustīta dziesma un loga stiklā iegūlās liela cepure.

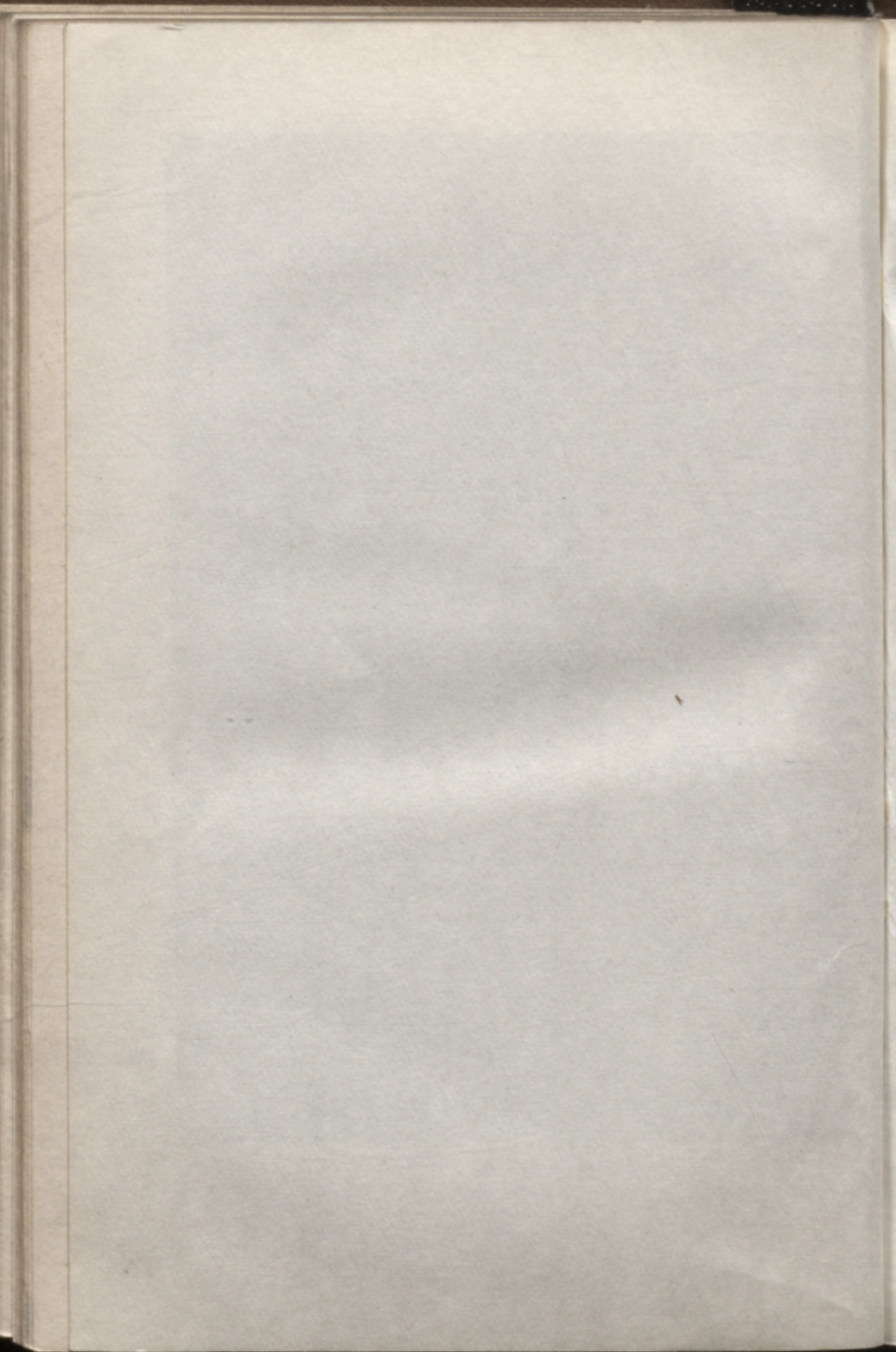
— Ā — ko jūs tur darāt?!

Aija sastinga. Viņa ķēra aiz rokas Juri, kas nebij mazāk nobijies, un izrāva viņu priekšnamā.

Jānis ienāca ar lielu troksni. Kad Aija atvēra durvis, viņš nenāca vēl iekšā. Rokas kā diriģējot plātīdams, viņš dziedāja savu.dzēruma dziesmu:

Kaut būtu mūsu zemīte
Tas brandavīna ezeriņš,
Tad es kā mazais asariņš
Tur iekšā peldētu.

Iemeimurojis istabā, viņš steigšus dedza uguni.

— Nu es gribu pie lampas gaismas apskatīt tos spokus.

Viņš ņēma lampiņu rokā un izmeklēja visus kaktus un pagultes. Viņš gribēja arī pārliecināties, vai priekšnama durvis ir aizšautas vai vajā, un delverēja laukā. Lampa briesmīgi kūpēja.

Aija mierīgi noskatījās viņa komiskajā rīcībā, jo zināja, ka Juris priekšnamā nepalika, bet viņiem gar muguru aizlaidās.

Atradis priekšnama durvis neaizšautas, Jānis smējās:

— Ha, ha! Nu tu atkal aiz lieliem priekiem par manu pārnākšanu neesi durvis aizšāvusi. Kas tev par nelāgu paražu — aiz priekiem durvis pamest vajā.

— Kur milti? — Aija nedroši vaicāja.

— Vai es esmu melderis, ka tu no manis prasi miltus? Labi. Es jau nesu. Es jau viņus nopirku, bet viņi iztecēja kā ūdens. Es to maišeli sviežu no viena pleca uz otra, un tas tiek vieglāks un vieglāks. Beidzot es apskatu — tur tak nevar būt divdesmit mārciņu. Tad es savīstiju un iebāzu kabatā ar visu maisu.

Viņš cīnījās, vilkdamš miltu maišeli no kabatas.

Aija viņam palīdzēja. Nu viņa redzēja, ka patiesi mēteļa mugura bij piedzīta ar miltiem baltai balta. Maišēja vienā stūrī bij vēl laba sauja. Tas bija viss no lielā pirkuma.

— Iet kā bez atmaņas, — Aija grūda viņam maisu zem deguna. — Ēd nu, ēd!

Jānis izbolīja baltas acis.

— Siev, — viņš teica, — tu labāk baksti savu degunu! Tu nevīžo maisu aizlāpīt. Vai es zināju, ka tam abi gali vienādi? Man jau bodes zellis teica: «Tas maiss neturēs.» Sak, turi tikai tu to, ko tas maiss, tad būs labi. Un vai man ir cimdi? Nagus būtu nosaldējis, ja milti nebūtu iztecējuši un rokas nebūtu dabūjis sabāzt piedurknēs.

Viņš pūta saujās, sildīdams pirkstus, kas patiesi bija nosaluši zilisarkani.

Jānis izvilka no mēteļa otras kabatas pudeli degvīna. Tad atsedza vienu stērbeli un izvilka no iekšas kabatas vēl vienu pudeli. Tās bija aizlakotas, pilnas dzirkstoša,

skaidra šķidrums. Abas pudeles viņš nolika uz galda, bet mēтели nosvieda istabas vidū zemē un uzmeta cepuri virsū.

Kad Aija gribēja drēbes pacelt un pakārt, viņš uzkliedza:

— Neaiztiec! Lai guļ mana bagātība. Meklē labāk uzkožamo!

Viņš izvilka no svārku kabatas vēl trešo pudeli. Tā bija pusē, pavisam vaļā, jo korķis bija iegrūsts iekšā. Tas dejoja viegli pa degvīna virsu, pudeli pa gaisu vicinot.

— Ar šo es visu ceļu sildījos. Nu mēs par abiem viņu piebeigsim un tad iesim gulēt. Prozit!

Viņš ieņēma lielu malku un sniedza pudeli Aijai.

Aija to pakāra un noglabāja gultas galā.

— Kad negribi, es neuzspiežu. Nē, es nekad neuzbāžos ar savu laipnību. Bet šitām divām, kam tās cepures vēl galvā, tu liec svētu mieru. Tās ir pirktas talkai. Saproti, man tās lazdas jādancina mājā un to var tikai ar šo pudeli palīdzību. Man viņi prasa: «Kur tu, Galdar,» — he, Galdars es esmu! — «diksi tik daudz šņapsta?» Talkai, es saku. Un viņi piedāvājās turpat uz lidzenas vietas. Man tikai jāpasvilpj, un lazdas būs mājā. Bet, skuķi, ko jūs tur guļat kā murmuļi? Še šokolāde!

Viņš atkal cīnījās ap kabatu, līdz izvilka prāvu dzeltena papīra vīstokli, pilnu čaukstošu konfekšu, un pasvieda guļošiem bērniem.

Meitenes pamodās un, aptvērušas situāciju, sāka naigi zīst, kost un šņakstināt, tā ka visu kaktu pārņēma jautra noskaņa.

— To jūs godīgi esat nopelnījušas, — Jānis, ar labpatiku bērnos raudzīdamies, teica. — Ja jūs vēl kādreiz to melnbārdaino čigānu redzat, tad tikai pasakiet man! Mēs viņam ieliksīm sprudzeni astē. Un jūs dabūsiēt vēl labākas lietas, ko ēst. He, he — par viņa paša naudu...

Aija nezināja, ko iesākt. Rāties viņa neiedrošinājās, jo no visas vīra izturēšanās nojauta, ka viņā valda kūsājošas dusmas, kas izlauzušās varētu nest nelaimi. Viņa iekrita gultā un raudāja.

— He, he, — Jānis smējās. — Paklausies tikai — arī viņa māc raudāt.

— Es nemāku tā runāt un nevaru izlikt savu sirdi kā uz delnas. Es tikai redzu, ka mums nav laimes. Viens solis uz priekšu, divi atpakaļ. Tu pelni sikumus, tu urbies un kāрто, un riko, bet pie lielākiem darbiem ķerties tev aprūkst spēka un gribas. Tu izcērt lazdas, bet negādā par viņu atvešanu. Tu grebi karotes, bet sniegs tevis dēļ lai ielauž jumtu, skurstenis lai aizaug kvēpiem. Tu nesi skuķiem saldumu, bet neiedomā, ka mājā nav maizes garozas. Tu guli piedzēries un nezini, ka stallī govs pagalam.

— Ko tu runā! — Jānis iesaucās.

Viņš paķēra svārkus un, iekāpis tupelēs, skriešus devās laukā. Aija viņam sekoja.

Stallī bija savāda, aizgrābjoša aina. Brūnaļa gulēja uz vieniem sāniem, saplakusi, galvu atmetusi, miglainu aci stīvi griestos raudzīdamās. Viņai apkārt, plaši kājas ieplētusi, drebēdama un klaupādama gāja brūna gotiņa. Viņa gāja, lika purnu pie mātes un katreiz strauji atrāvās, kā satrūkusies no aukstā ķermeņa. Beidzot viņa sataustīja brūnaļas auss galu un sāka to zīst.

— Es nevaru skatīties!

Jānis saķēra galvu un atstāja kūtiņu.

— Dod nazi! — Aija sauca viņam pakaļ.

Viņš izņēma nazi no kabatas un, uz to pusi neskatīdamies, roku atpakaļ pastiepis, iedeva Aijai.

— Kam nav pasaulē vietas, lai labāk mirst, — Aija, istabā ienākusi, nazi riklupatā slaucīdama, teica.

Bet tad viņu pārņēma žēlabas, un viņa sāka raudāt. Raudādama un šņukstēdama viņa runāja vienā runāšanā.

— Lai veca bija, tomēr savu piena lāsi deva, kad atnesās. Kas nu mums par barību, kas par stalli, kur visi vēji cauri skrēja, tomēr bērniem bija aizdars. Ko mēs tagad darīsim? Es jau vakar ritā redzēju, ka viņa tāda nemierīga. Bet, kad vakarā devu ēst, tad gulēja. Lai gul, es nodomāju, smags lops un vājš, nav jau tā celšanās tik viegla. Vajadzēja tev aizšķetēties uz to bodi. Vakar vispārīgi diena nebij no labajām, un vakars un nakts bija tādi, aiz kuriem varēja aizmirst daudz ko.

Viņa pacēla savas asaru pilnās acis. Viņu skati sastapās, un Jānim kļuva Aijas bezgala žēl. Šais acīs bija tik daudz ciešanu, tik daudz tīri dzīvnieciskas padevības liktenim, ka viņa rokas pašas no sevis stiepās, lai viņu

apkamptu un mierinātu. Bet Aija, to neievērojusi, griezās tieši pie viņa:

— Tu varēji purā vai ellē aizmesties! Ko tu te iezagies manā dzīvē kā slepkava? Kur vien tu pieduries, tur iznāk kaut kas ļauns. Tu saki vārdu, un tas kaut kur ieduras kā skabarga un apaug, un sāk pūzņot. Kur manas acis bija, ka to agrāk neredzēju? Kas manu prātu bija apstulbinājis, ka es to nakti, kad tu gribēji iet, tevi turēju? Vai tas bija tā sauktais cilvēka liktenis, no kura neviens nevar izbēgt?

— To pašu es varu sacīt ar vēl lielāku pārliecību, — Jānis pārsteigts teica. — Es tevi vienmēr esmu ņēmis vārīgi kā olu, bet tu vienmēr esi raudzījusi velties un atsisties pret kaut ko cietu, lai sadauzītos un teiktu manu vainu. Jā, patiešām — kāpēc tu teici man tai liktenīgā naktī, kur tu labi zināji, ka man līdzās stāvēs kāds cits vīrietis, kas tev daudz mīļāks par mani un kam tu jau sen biji piederējusi?

— Ko nu mīļāks, — Aija kā taisnodamās teica. — Bet viņam kaut kas bija. Būtu tev bijusi nauda, nebūtu uz to mežu aizdauzījies — viss būtu labi. Vai viņš nāca, kad tu mājā biji? Pats redzēji, ka turējās par lielu gabalu. Bet izdevība rada zagļus. Viņš man tik daudz laba darījis, kad visi cilvēki mani bija atstājuši, ka es nevarēju viņam aizliegties. Un vai es nelūdzu piedošanas un nezvērēju, ka savā mūžā vairs ar viņu netikšos ne ceļā? Bet tu par viņu runā un viņu daudzini, lai būtu tikai man ko pārmet. Vai es pēc tam, kad mēs nopietni izrunājāmies, vairs esmu pieminējusi tavas brūtes, uz ko man būtu vairāk iemesla? Vai tu mani esi aiz rokas notvēris laulības pārkāpšanā? Bet tev raksta tādas vēstules, labi zinādamas, ka tu jau esi vīrs.

— Tu man varētu pārmet tikai to, kas iziet no manis. Bet tāda pārmetuma es neesmu pelnījis. Es sievietes aizvien esmu turējis kā jaunlaiku gleznas, kuras no tālienes apskatāmas. Tu biji vienīgā, kurai es pieliku pirkstu un sataustīju asus krāsu traipus. Iesim, Aija, katrs savu ceļu un nesāpināsīm savas sirdis, kuras nespēj sakust par vienu.

— Nu tu to saki, kad ir par vēlu. Tu esi mani iedzinis badā — nu tu runā par šķiršanos. Tev, pasaules klaidonim, ir viegli. Tu aiziesi, kā nācis. Bet kur es palikšu, pamesta sieva? Vai es drīkstēšu vairs precēties?

Jānis par to nebij domājis. Aijas vārdi par precēšanos viņu notrieca. Neparko viņš negribēja viņu zināt pie kāda cita. Kā vanags viņš viņu sagraba stiprās rokās, žņaudza viņu un kā neprātā čukstēja:

— Nē, nē, nevienam es tevis nedošu. Tu esi mana sirds, mana dvēsele, mana pasaule. Es dzīvoju vienīgi caur tevi. Bez tevis manai dzīvei nav nozīmes.

— Tad labi, — Aija, viņa skūpstiem ļaudamās, teica. — Nu es esmu mierīga. Tad iesim nodīrāsim to teļu.

Jānis vilcinājās, un Aija turpināja:

— Tā teic, ka muižās visus teļus vienu dienu vecus pārdodot. Ēd tādu gaļu vēl labāki cilvēki nekā mēs. Un govns būs jāšacērt gabalos, jāizved un jāizgāž uz ledus. Kur lai viņu tagad ierok? Pavasarī upe aiznesīs.

Jānis domāja, ka iemesls govns nonīkšanai katrā ziņā meklējams dzirdīt dzišanā uz upi, kamēr viņš strādāja mežā, tomēr par to Aijai neminēja neviena vārda. Viņš runāja vienīgi par to, ko varētu vēl glābt. Varbūt viņa mēģinātu ziepes vārīt?

Nē. Aija to nekad nebija darījusi, un tas bij saistīts ar izdevumiem, bet naudas viņiem nebij.

Viņi abi iegāja dzīves prozā un iegrīma viņas sīkumos tā, ka Jāņa garam pietrūka lidojuma. Viņš skaidri juta sava garīgā cilvēka krišanu, grimšanu un miršanu. Palika tikai tīri miesiskā daļa, kura kapāja maitas, plēsa ādu nost tikko dzimušam kustonim. Viņa žoklis cēlās un krita, mēle kustējās: viņš runāja.

Aija bija ar viņu, un viņi sapratās labāk nekā jebkad.

XXXI

Divas dienas un divas naktis trakoja nepieredzēts putenis. Biezi sniega mākoņi cēlās, uznāca un, garšlaukus nolaizdamies, brāzās pāri pakalnei, kura it kā vairījās pieņemt tik daudz sniega. Bija brīži, kad spīdēja bāla marta saule, bet arī šajos brīžos gaiss bija pilns sniega, jo vējš mēza zemi ar tādu niknumu, ka jau nokritušās pārslas uzvijās augstu gaisā, kļūdamas par jauniem mākoņiem. Bija tāds laiks, par kuru mēdz sacīt, ka tādā labs saimnieks savu suni nedzen laukā.

Jānis sēdēja istabā bez kāda darba. Viņš bija nodomājis šais dienās taisīt talku, bet nebij iespējas nekur tikt. Vispirms vajadzēja pagādāt maizi, kuras pašiem

nebij. Nu jau viņi cita nekā neēda kā kartupeļus ar teļa gaļu un virsū uzstrēba tēju, pie kam bērni katrai reizei dabūja cukura graudu zirņa lielumā, bet lielie dzēra silto ūdeni tāpat bez cukura.

— Tiklīdz laiks mazliet aprims, — Jānis teica, — es iešu pie Pakalna un lūgšu palīdzības. Viņš aizdos kādu sieku miltu un arī kaut ko no aizdara. Es zvēru, ka rudeni to visu varēsim atdot.

— Tikai miltus. Vairāk mums nekā nevajag. Vai tikai teļa gaļa slikta? Es uzvārišu ar putrainiem tādu zupu, ka nenosties. Patiesībā to govš gaļu mēs tādām gadījumam arī būtu varējuši lietot.

Jānis atmeta ar roku.

Viņš gāja no viena loga pie otra, vērodams, vai putenis nestājas. Bet vējš gaudoja, un sniegs joprojām deļoja ap mājiņu, griezdamies staļļa priekšā garā, slaidi izliektā kupenā, kura jau sniedzās tepat līdz jumtam. Izskatījās, it kā tur nebūtu visu ziemu staigāts, it kā stallim ar istabu nebūtu nekāda sakara.

— Taisnību sakot, — Aija iesāka, — mums vajadzētu abus tos sivēnus nokaut, tad mēs būtu ar aizdaru apgādāti uz ilgāku laiku. Kāpēc tur viņu dēļ vien laiku tērēt un mest soli uz stalli? Kad nav lopu, lai nav. Es jau tūlīt domāju, sak, neies ar lopiem labi. Kad sniegs iekrīt naktī, tad jau tai ziemā kustoņi nīkst. To teica mana nelaiķe māte, un to es pati esmu piedzīvojusi. Ak kungs, es pavisam nevaru saskaitīt, cik man pa šiem gadiem lopu dzīvību gājis bojā! Un kas zina, kā var iziet ar tām cūkām. Kas tagad vairs to kūtiņu sildīs, kad nav vairs neviena liellopa dzīvības.

Jānis piekrītoši māja ar galvu. Viņam bija puslīdz vienalga, vai tur stallī bija kāda dzīvība vai ne. Ar to viņu saimniecība nebija paceļama. Tur vajadzēja kaut kā vairāk.

To iedomājoties, Jānim rokas nolaidās gar sāniem, un viņš nosēdēja pie viena loga ilgu laiku. Viņam šķita, ka no lazdu vešanas tomēr nekas neiznāks. Viņam bija kauns aicināt ļaudis talkā, kad nevarēja viņus godam uzņemt. Viņam likās, ka neviens nebrauks, ka visa pasaule zina, kādu mielastu Aija talciniekiem taisa. Viņa gatavojas labus ļaudis, kuri viņiem nāk palīgā uzsākt dzīvi, ēdināt ar tikko dzimušu teļu, jā, pat ar sprāgušas govš gaļu...

Jānis nodrebinājās un saduga uz sola kā pilnīgi no-
triekts.

— Ko tu bēdājies, — Aija, viņā noraudzījusies, teica,
— it kā pasaulē mums vieniem būtu bēdas. Ir cilvēki,
kuriem iet vēl daudz sliktāk.

— Bet lielākai daļai tomēr iet daudz labāk. Un kāpēc
mēs neesam starp tiem?

— Mums nav laimes.

— Tā mēdz gan teikt, ka dažam vairāk laimes nekā
saprāšanas, bet man šķiet, ka mums tomēr trūkst pēdē-
jās. Mēs nesaprotam paši sevis, mēs nesaprotam viens
otra, mēs neprotam arī dzīvot. Viena nesaprašana at-
balsta otru, un tā mēs ejam postam pretim. Aiz perso-
nīgām nepatikšanām es esmu zaudējis patiku uz savu
darbu, kuram vajadzēja mūs izvilkt no trūkuma. Tiklīdz
man šķiet, ka tu mani nemīli, es zaudēju prieku dzīvot,
es zaudēju visus pavedienus, kas mani saista pie darba
un pienākumiem. Es to apzinos, saprotu un gaiši redzu,
ka tā mēs iegrimsim aizvien dziļākā trūkumā. Bet es tur
nekā nevaru darīt.

— Tai ziņā tu laikam gudrāks netiksi, kamēr sprāgsi.
Bet ko tur raizēties. Ar to govš nonīkšanu ir arī savi la-
bumi. Vispirms man atkrit lielās rūpes. Bez tam, tu
zini, — šogad vispār liels barības trūkums. Siens uz pa-
vasari būs maizes cenā. Un mēs varēsim pārdot sienu,
kā arī salmus. Ja mēs vēl nokausim sivēnus, tad atliks
arī pāris maisu pelavu, ko pārdot.

Jānis iesmējās.

— Tu esi tikpat liels bērns kā es, tikai piedevām vēl
dumjāks par mani. Rīgā ir tādi studenti, kas dzīvo no
savām grāmatām. Vai mēs neesam tādi pat nelgas?

Aija neatbildēja. Kāda daļa viņai bija par tik aug-
stām lietām. Vienu tikai viņa zināja: nevajadzēja no-
laist garu. Nevarēja jau pasaulē visiem iet labi, un neba
bagātie ikreiz bija tie laimīgākie.

Trešās dienas rītā vējš kļuva slābāks un mīkstāks.
Dejojošo pārslu vietā tagad spriestēdami bira sīki kru-
sas graudi, pēc kam sāka līt silts lietus. Divu dienu sni-
gums neilgā laikā izšķīda kā putru. Upē uz ledus parādī-
jās ūdens. Tur vienā likumā bij saredzami melni plan-
kumi, un vārnas ar žagatām kārkdamas ņēmās tiem
apkārt. Arī šuņi tur bij saradušies no visas piekalnes,
vairāki vāji, izkārņējuši šuņi.

Tā kā bija sestdiena, tad Aija katrā ziņā gribēja tikt galā ar cūkām. Jānis, kurš agrāk nevarēja dzirdēt kaujamu cūku kviekšanu, tagad pats ķēra sivēnu aiz kājas un nenovērsās, kad Aija tam iedūra tuteni kaklā.

— To gan vajadzēja darīt tev kā vīrietim, — viņa, dunci saros slaucīdama, teica.

— To es arī darišu. Man šķiet, ka es to protu pat jau tagad. Tas taču darbs kā visi citi darbi. O, tu redzēsi, kā es neilgā laikā darišu visu, kas vien būs vajadzīgs.

Pirms cūku kaušanas viņi uz Aijas vēlēšanos bija iedzēruši katrs pāri šņabju no viņa vakarā noglabātās pudeles, tāpēc valodas vijās kuplāk nekā parasti.

Mazliet iesilis Jānis gribēja vēl stiprināties uz svilināšanu, un Aija taisīja valā vienu no talkas pudelēm.

— Piedzirdīt mēs viņus varam ar divām pudelēm tikpat maz kā ar vienu, — Jānis it kā aizbildinājās.

Aija piekrita un nepalika vīram pakal.

Vēlāk, kad no katla jau varēja celt laukā aknas, kuru smarša pildīja ne vien istabu, bet pat sētsvidu, viņi sāka pamatīgi iedzert.

— Redzi, — Aija teica un smējās spīdošām acīm, — tā dzīvo bagātnieki. Vai mēs, nabagi, arī savā laikā nevaram papriecāties? Kā mums tagad trūkst? Tikai maizes. Mums ir cūkas gaļa, mums ir teļa receklis, viss, ko vien sirds var vēlēties. Uz pirmdienu es vēl sadēšu desas, putraimu un gaļas desas, — skuķi, pameklējiet tikai radziņul! Paskataties, vai nav uz laktiņas tai kastītē. Pakāp, Māre, un noņem!

Bērni steigšus kāpa uz sola un, paņēmuši kastīti, sakrita ap to, lai atkal pēc ilgiem laikiem pārcilātu rai-bos, nekam nederīgos niekus.

Nederīgos?

Tur taču bija asais kurpnieka duncītis, kas ne par matu nebij citāds kļūvis kā vecā gada vakarā. Tur bija arī Galdara pipe. Arī desu dējamais radziņš tur bija.

Ieraudzījusi pīpi, Aija to paņēma un sniedza Jānim. — Nu tu taču viņu pieņemsi?

Jānis vairījās.

— Nē, nē, vismaz iekosties tev vajag. Es gribu redzēt, kāds tu izskaties ar pīpi.

Viņa apķēra Jāņa galvu ar kreiso roku un ar labo sprauda zobos līko, tropaino pīpes spici.

Viņš padevās.

— Lai paliek, Aija, lai paliek.
Aija atgāja gabaliņu nostāk, galvu pašķiebusi, brīdi skatījās, tad teica:

— Cik brīnišķīgi, ka tāda pīpe cilvēkus dara vienādus. Viņa aizsedz zodu un pa daļai muti. Paliek tikai piere, acis un vaigu virsdaļa, kas nav pie izskata tas galvenais. Tev trūkst tikai dziļo rievu ap acīm. Un mati tev nav sirmi. Citādi es tevi patumsā varētu noturēt par Galdaru.

Jānis nolika pīpi kastītē atpakaļ un izlaida veselu guldzienu siekalu, kā muti izskalodams.

— Kāds kungs, — Aija pārmetoši smējās. — Redzēs gan, cik ilgi tu to naudu mētāsi par tiem papirosiem. Nelaiķis, jāsaka, labi pelnīja un tomēr nekaunējās no pīpes.

— Pagaidi vien, gan arī es pelnīšu. Lai tikai es norīkojos un iesāku. Pagaidi vien.

— Redzēs, kā tu tagad tiks vairs pēc tām lazdām, kad tu tās stīpas sadrāzīsi, kad aizsūtīsi un kad dabūsi naudu. Paskaties, jau uzkalniņi kaili. Kas tad tev vairs brauks, kad ceļš sāks šķīst?

— Tev taisnībal — Jānis kā atjēdzies iesaucās. — Man jāsteidzas uz Pakalniem. Rītu ir svētdiena. Rītu var saziņot talciniekus, un pirmsdien viss būs mājā.

Viņš sagērbās un tūlīt gāja, kaut gan bija vakars un Aija teica, ka rīt no rīta to varēšot izdarīt pie vienas reizes. Tagad šai griboties amizēties.

— Bet tikai nenāc mājā bez miltiem! — viņa sauca pakaļ, kad Jānis tomēr gāja.

XXXII

No Pakalniem Jānis atgriezās pilnīgi saguris. Aijai tai vakarā neizdevās neko izzināt, kāpēc viņš nav atnesis miltus un ko Pakalns sacījis par talku. Kad viņa uzstāja, lai atbild, viņš negribīgi noteica, ka rīt pateiks, un gulēja, aizmīgdams tikai uz rīta pusi.

Bet arī svētdienas rītā viņš vairāk nekā nevarēja pateikt kā vienīgi:

— Nekas neiznāca.

Aiju šī noslēpumainība kairināja un kaitināja. Viņa solījās pati iet turpu un izzināt, kas tur bijis, kas viņu darījis gluži mēmu.

Viņš neteica, lai neiet. Tur jau nebija nekā ko slēpt. Viņš tikai nevarēja atrast veidu, kādā to visu izteikt.

Ar vārdu sakot, Pakalns viņam vairs neticēja. Viņš teicās domājis Jāni daudz stingrāku, bet izrādījies, ka viņš nav daudz labāks par Aiju. Tikai viņa ceļš gāja citā virzienā, citādi viņš dzīvei bija tikpat nederīgs. Par talku Pakalns bija teicis, ka tās iespējamība tagad neesot vairs domājama. Nu, kur ceļš slīd nost, neviens vairs savu zirgu nedzīs četrdesmit verstes dienā. Vismaz viņš, Pakalns, ne par kādu naudu to nedarītu. Kad Jānis aizbildināja savu pasivitāti ar nesaskaņām starp sevi un Aiju, tad Pakalniete bija smējusies un nosaukusi viņu ne visai labā vārdā. Tikai zaķapastalu varot sieva traucēt viņa darbos un nodomos, ne vīru. Un, kurš vīrs sūdzoties, ka sieva velkot viņu atpakaļ un neatbalstot viņu viņa centienos, tas vēl mazāk varot sasniegt bez šīs sievas. Esot jau patīkami visas vainas novelt uz citiem, bet ne ikreiz dibināti. Cik spējuši, viņi jau līdzējuši. Arī viņiem nekas nekrītot no gaisa. Viss pašiem jāiegūstot ar saviem desmit pirkstiem grūtā, sūrā darbā. Ar to dziļu ziemu āboli palikuši neaizvesti uz pilsētu. Šis un tas gājis bojā, no kā vēl cerēti šai gadā ienākumi. Ja vēl būtu manāms, ka viņu dzīve ietu augšup, būtu gandarījums palīdzēt vienā otrā vietā. Kā varot iedomāties saimniecību bez zirga un bez govīs? Bet viņiem taču neesot ne visticam...

Ko viņš no visa tā varēja Aijai sacīt un ko noklusēt? Vai to lai teiktu, ka pēc šādas sarunas viņš miltus nemaz neiedrošinājās prasīt? Tas būtu viņai devis iemeslu tikai rāties un gānīties, kā viņa to jau diezgan darīja bez tam.

Aija uz Pakalniem negāja. Viņa nojauta, ka Jānim tur nav labi gājis. Un, ja viņam, tik lielam draugam, tur negāja labi, tad viņa, gandrīz ienaidniece, pat zināt nedabūs, kas noticis. Nu viņa savu nemieru pilnā mērā lika izbaudīt vīram, kurš nosēdēja visu svētdienu savā vietā pie galda, rokā atspiedies, it kā ar varu izdomāt gribēdams, ko darīt un ko iesākt.

Tāpat viņš sēdēja darba dienās.

Aija sprāga vai no ādas laukā viņa slinkošanas dēļ, bet viņš tikai reizēm paskatījās caur pieri, uzlaida dūmus gaisā un neatbildēja neviena vārda.

Pa tam laukā jau šalca pavasaris. Ziema slēpās vēl tikai pakrastēs un mežos. Grāvji dienas trīs bij gulējuši, pilni slapja, dzeltenīga sniega, un, lietum vēl joprojām līstot, tie sāka tecēt. Upe uzplūda. Ledus vidū saslējās ar kalnu, un pa lielajām plaisām mutuļoja ūdens, gan gāzdamies plaisā iekšā, gan plūzdams laukā.

Sestdienā ap pusdienas laiku Aija ienākusi teica:

— Skuķi, ejiet skatīties, kā ledus iet!

Kad skuķi izskrēja, Aija uzrunāja Jāni:

— Un tu, miron, neiesi skatīties?

Viņš papurināja galvu un nopūtās:

— Iet jau ledus.

Tad viņš atkal ieģrima sevī un nerunāja ne vārda.

Naktī bija uznācis sniegs, un svētdienas rītā saulē zeme izskatījās tik balta un tīra, ka Jānis iesila priekā un cerībā. Nu bija atkal ziema. Varbūt viņš varēja vēl panākt nokavēto. Vajadzēja viņam dabūt divus zirgus, kaut no tā paša Aizupja, un lazdas būtu mājā. Taču bij vēl tikko marta beigas.

Viņš uzlika cepuri un pirmo reizi septiņu dienu laikā izgāja ārā kā cilvēks, kurš aptver pasauli.

Saule manāmi sildīja. Gaiss bija dziļš un dzidrs kā pati bezgalība un tomēr tik silts, ka sniegs zem kājām gurkšēja kā vate.

Kas tas bij par svilpienu?

Jānis pacēla galvu.

Tur krasta vītola galotnē tupēja divi strazdi. Vēl viens svilpiens, un strazdi aizlaidās pāri upei.

Jānim kļuva smagi ap sirdi. Kāds viņš bija slikts saimnieks. Viņš nebij viņojis ne strazdiņam būrīti uztaisīt . . .

Salicis, rokas uz muguras sakrampējis, viņš lēnām vilkās gar upes malu uz augšu.

Upe līgodamās nesa retus ledus gabalus pāri līciem, trieca tos kokos, ledi lūza, lauza, brāza un brakšķēja. No visas lejas nāca dobja dūkoņa kā tāls pērkons. Jānis raudzījās lejā un domāja, cik skaisti tagad varbūt jau pēc dienām trim varētu lejup līgot viņa stīpu plost.

Viņš pacēlās vienā pakalnā. Tad viņam gribējās vēl augstāk. Un viņš uzkāpa pašā kalna galā, kur vēl nekad savā mūžā nebij bijis.

Viņš aplaida acis visapkārt. Visur balts, apžilbinoši gaišs klajums, izraibots māju grupām, bīrzēm, atseviš-

ķiem kokiem, un tālumā bālgani meži salēja kopā debesis ar zemi. Upe kā zili melna lente aizstiepās pa kalna malu gandrīz taisnā līnijā, jo daudzie sīkie likumi nu bija zuduši.

Kur tad bija viņa būda?

Tur jau viņa stāvēja. Tā izskatījās, it kā sēdētu uz krasta un raudzītos ledus iešanā. Viņš novērsās un iegrimā domās.

Te nu viņš bija, dažas pēdas tuvāk saulei. Un tomēr tas bij kalna gals, augstākā vieta plašā apkārtnē. Tāpat viņš šobrīd atradās sava mūža kalngalā. Arī viņa dzīve jau bij situsi augstāko vilni. Viņš bija iemantojis to, pēc kā ilgojās visu sava mūža otro ceturksni. Bet vai viņa sirdij ar to pietika? Jā un nē. Tūkstošreiz nē. Šis ieguvums neatsvēra ne tūkstošās daļas no cerējuma. Nabaga sirds, un nabaga prāts. Vai viņi vēl kā gaidīja, ka ķērās tik cieši pie šīs dzīves, pie šīs dieva aizmirstās būdas un pie Aijas, kurai viņš bij mazāk vajadzīgs nekā kaut kurš cits cilvēks, kam tikai bija iespējams ziedot drusku naudas visnepieciešamākām vajadzībām. Jā, patiesi mazāk vajadzīgs, jo viņam taču nebija itin nenieka. Kamdēļ vēl ilgāk vilkt šo jūgu? Kamdēļ nenolaisties lejup kalna otrā pusē un nenozust plašajā pasaulē, kura iznīcina un noslēpj dzīves piekusušus cilvēkus labāk par ūdeni un par uguni?

Tomēr — Aiju viņš nevarēja pamest.

Vēl reizi vērsis acis uz tālēm, viņš atgriezās mājā.

— Īsts lielskungs: ēd, gul, sēd un iziet pastaigāties. Ja Galdars būtu tā rīkojies, tad mēs sen jau būtu badā nosprāguši, tad nebūtu šīs dienas sagaidījuši.

Jānis stīvi raudzījās Aijā, kā nesaprazdams viņas vienkāršo vārdu nozīmi. Tad viņš sausi iesmējās un teica:

— Lielskungs grib dzert.

Kad Aija viņam uzgrieza muguru, viņš piegāja pie gultas gala un izvilka pēdējo degvīna pudeli. Steigšus izsītis korķi, viņš paķēra no plauktiņa tējas glāzi, pielēja to līdz malām un izdzēra vienā paņēmienā. Tad viņš piepildīja glāzi no jauna un sniedza Aijai, aizsmakušā balsī uzsaukdams:

— Šķīstīsim savas dvēseles!

Kad Aija atteicās dzert, viņš iztukšoja arī otru glāzi līdz pat dibenam.

Aija nobāla. Drebošu balsi viņa sauca meitenes laukā:
— Iesim, bērni! Nu viņš sāks trakot. Un pēc tam atkal snaudīs visu nedēļu.

Viņa bīdīja bērņus sev pa priekšu. Visas četras, tupe-
lēm klabot, viņas izgāja laukā, kur no istabiņas gala,
saulītē sildoties, varēja noraudzīties ledus iešanā.

— Jā, nu gan viņš sāks trakot, — Jānis sauca izgā-
jējām pakaļ. — Un snaudīs vēl ilgāk nekā nedēļu.

Viņš pasniecās un noņēma no laktiņas pazīstamo
kastīti. Sameklējis plāno kurpnieka duncīti, viņš visu
citu kārtīgi salika atpakaļ un kastīti novietoja uz lakti-
ņas. Visa rīcība bij tik droša un apzinīga, ka izlikās, it
kā alkohols nebūtu uz viņa smadzenēm darījis nekāda
iespaida. Viņš bija tikai ārkārtīgi bāls, citādi tik mie-
rīgs, it kā ar duncīti gribētu tikai apgriezt nagus.

Bet viņam priekšā stāvēja daudz nopietnāka operācija.

Nogūlies gultā, viņš sataustīja labās rokas pulsa
dzīslu un ar īsu griezienu to pārgrieza. Tāpat viņš atvēra
kreisās rokas dzīslu.

Niecīgajām sāpēm cauri viņš juta saldu nogurumu,
it kā miegs darītu smagus visus locekļus. Viņam negri-
bējās neko domāt, negribējās mēli kustināt. Viņš grima
aizvien dziļāk miegā. Tad viņam kā sapnī parādījās Aija,
jauna, ziedoša, sarkanu lakatiņu galvā. Un piepēži viņam
kļuva žēl dzīves.

— Aija! Aija! — viņš ierēcās kā pāršauts lācis.

Kad Aija ienāca, viņš spēja tikai pavērst savas del-
nas uz augšu, lai parādītu, ka tur izverd viņa dzīvība.

Янис Яунсудрабинь

А П Я

Трилогия

Второе издание

На латышском языке

Издательство «Лиезма» Рига 1977

Художник Индулис Заринь

ИВ № 792

Jānis Jaunsudrabiņš

A I J A

Otrais izdevums

Redaktore J. Roze. Māksl. redaktors A. Līpīns. Tehn. redaktore M. Zaumane. Korektore I. Ancāne.

Nodota salikšanai 1976. g. 16. septembrī. Parakstīta iespiešanai 1977. g. 7. janvārī. Tipogrāfijas papīrs Nr. 1, formāts 84×108/32. 12,63 fiz. iespiedl.; 21,22 uzsk. iespiedl.; 21,91 izdevn. l. Metiens 40 000 eks. Maksā 1 rbl. 16 kap., audekla iesējumā 1 rbl. 44 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 107/28203/J-2590. Iespiesta Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Cīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Pasūt. Nr. 4196-L.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308105720

200

I AP
1331

1 rbl. 44 kap.

78-3
116

JĀNIS JAUNSUDBRABŅŠ - AIJA.

Ja